

Günter Grass

Toba de tinichea

Traducere și cuvînt înainte de Nora Iuga

Günter Grass, *Die Blechtrommel*

Copyright © Steidl Verlag, Göttingen 1993

© 2005 by Editura POLIROM, pentru prezenta traducere

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I, nr. 4 ; P.O. BOX 266, 700506

București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33, O.P. 37;

P.O. BOX 1-728, 030174

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României :

GRASS, GÜNTER

Toba de tinichea/Günter Grass ;

trad. și cuv. înainte de Nora Iuga. – Iași : Polirom, 2005

ISBN 973-681-877-2

I. Iuga, Nora (trad.)

821.112.2-31=135.1

Printed in ROMANIA

POLIROM
2005

Poet, prozator, dramaturg, sculptor și grafician, Günter Grass s-a născut la 16 octombrie 1927 la Danzig, loc în care își va petrece și tinerețea. Se înrolează la vârsta de șaisprezece ani, fiind luat prizonier de americani. După război devine cioplitor în piatră pentru monumente funerare, meserie care îi va asigura, pentru o vreme, existența. Urmează Academia de Arte din Düsseldorf (între 1947 și 1952), apoi Universitatea de Arte Plastice din Berlin. Trăiește un timp la Paris, apoi în Italia, iar din 1960 în Berlinul de Vest și la țară, în Schleswig-Holstein. Din 1968 se dedică prozei, fără a renunța însă la sculptură, grafică și poezie. A fost președinte al Academiei de Arte din Berlin între 1983 și 1986. Luptător fervent pentru pace și cu ferme opinii social-democrate (a participat la campania pentru alegerea în postul de cancelar a lui Willy Brandt), Günter Grass este permanent angajat în viața politică a societății. Debutează în 1956 cu volumul de versuri *Avantaghele gâdnilor-giruetă*. Se afirmă ca prozator la o întrunire a Grupului 47 cu romanul care îl va consacra pe plan internațional: *Toba de tinichea* (1959), de factură picarescă, radiografie a lumii și satiră grotescă a epocii din perspectiva unui gnomo toboșar. Împreună cu *Pisica și șoarecele* (1961) și *Ani de cline* (1963), *Toba de tinichea* – care i-a adus etichetări atât de deosebite, de la „conștiință a generației sale” până la acuzații de pornografie, obscenitate, nihilism și blasfemie – formează „trilogia Danzigului”. A mai scris, printre altele, romanele *Anestezie locală* (1969), *Calcanul* (1977), *Un cimp prea departe* (1995), volumele de proză scurtă *Întâlnire la Tegte* (1979), *Nașteri frontale sau germanii dispar* (1980), *Povestiri lugubre* (1992), volumul de eseuri și polemici politice *Din jurnalul unui melc* (1972), romanul autobiografic *Secolul meu* (1999), volumul de versuri *Ultimul dans* (2003) etc. În anul 2002, publică *În mers de rac*, un roman cutremurător care relatează un episod dramatic de la sfârșitul celui de-al doilea război mondial – scufundarea de către un torpilor sovietic a navei *Wilhelm Gustloff*, cu 9 000 de pasageri la bord –, trăind, în același timp, o temă incomodă: vina și consecințele nefaste ale tăcerii prelungite.

Activitatea sa literară a fost încununată de cele mai importante distincții: Premiul Büchner (1965), Premiul Fontane (1968) și Premiul Nobel pentru literatură (1999).

Capodopera lui Günter Grass, *Toba de tinichea* este o pretinsă autobiografie a piticului Oskar Matzerath, născut la granița dintre Germania și Polonia, avînd doi tați prezumtivi, care susține că s-a oprit deliberat din creștere la vârsta de trei ani în semn de protest față de lumea adulților. Oskar asistă la nazificarea familiilor germane obișnuite, la ororile războiului și la miracolul german postbelic. Acuzat de o crimă pe care nu a comis-o, Oskar este închis într-un ospiciu, de unde, cu vocea sa ascuțită care sparge geamurile și cu răpăitul tobei sale de jucărie, condamnă toată nebulnia lumii moderne. De același autor, în colecția „Biblioteca Polirom” a apărut *În mers de rac* (2002).

Cuvînt înainte

Ca mai toate marile creații ale genului uman, primul roman al lui Günter Grass, *Toba de tinichea*, a avut parte, încă de la apariția sa, în 1959, de contestare vehementă a unor, de admirația fanatică a altora. După lectura cîtorva capitole din manuscris în cadrul Grupului 47, Günter Grass a fost acuzat de o parte a criticii de pornografie, obscenitate, nihilism și blasfemie, dar, din fericire, reacția dominantă a fost una de recunoaștere entuziasată, *Toba de tinichea* devenind astfel, cînd autorul ei nu avea decît treizeci și doi de ani, cea mai reprezentativă operă a literaturii postbelice din R.F.G., pătrunsă spectaculos în literatura universală. O asemenea afirmare explozivă în sfera romanului ne apare cu atât mai surprinzătoare, cu cît această specie literară parcurea în vremea aceea o criză profundă. Este de-a dreptul paradoxal cum a putut o proză de asemenea dimensiuni, cu un caracter declarat de Bildungsroman, cu un flux narativ continuu, tributar ca structură romanească unui model epic conservator, să se impună într-un climat literar care proclama sfîrșitul ireversibil al prozei de mari dimensiuni și victoria definitivă a avangardei asupra romanului tradițional. Fără îndoială, nu sînt puțini criticii care încearcă azi să diminueze valoarea artistică incontestabilă a operei, explicîndu-i succesul în epocă prin interesul acordat în primul rînd unui capitol de istorie extrem de controversat și, mai ales, funcției implicite de trezire a conștiințelor din somolența restaurației lui Adenauer. Pentru că *Toba de tinichea* denunță minciuna istorică ascunsă sub scuza unei vini colective abstracte sau sub cea a manipulărilor în masă, scuza care, de fapt, absolvă individul de orice participare concretă, deliberată, la crimă, motivînd astfel Holocaustul.

În fața tuturor acestor afirmații se ridică, în mod imperios, întrebarea: în ce măsură o carte atît de legată de un moment istoric delimitat are forța să capteze interesul cititorului dintr-un alt spațiu geografic și temporal, ba chiar să fascineze și să

născă adepti – figura piticului Oskar Matzerath, eroul năstrușnic al romanului, are clare calități mesianice capabile să facă profeții –, când apare în versiune românească atât de tirziu, la aproape patruzeci de ani de la publicarea ei în premieră la Editura Luchterhand din Frankfurt pe Main? Și chiar dacă am presupune că receptarea *Tobei de tinichea* în anul 1997, în România, când a apărut prima ediție, ar fi diminuată datorită considerentelor amintite – deși istoria noastră actuală prezintă unele similitudini cu cea din Germania acelor ani –, cu atât mai mult cartea, frustrată, să zicem, acum de fascinația actualității, se va adresa cititorului român prin ceea ce are ea mai pur și în afara oricărei conjuncturi, prin extraordinarul ei mesaj artistic, de o modernitate bulversantă. Însăși figura centrală a romanului, pe care se clădește întreaga construcție narativă, este în același timp personaj real, idee, simbol. Piticul Oskar Matzerath, născut la granița dintre Germania și Polonia, avind doi tați prezumtivi, oprindu-se deliberat din creșterea la vârsta de trei ani, parcă anume pentru a opune lumii oamenilor mari o conștiință mai vie, mai directă, mai intransigentă, este în același timp și handicapatul care răstoarnă valorile, demonstrând că există epoci când, de fapt, normalitatea e anormală și viceversa. El aparține, după cum singur mărturisește în carte, „acelei categorii de sugari cu auzul treaz, a căror dezvoltare spirituală este încheiată încă de la naștere și în continuare nu mai trebuie decât să se confirme”.

Piticul toboșar este un artist vizionar sui-generis. El dă glas prin toba sa evenimentelor care îi marchează devenirea personală și, totodată, devenirea istorică a poporului său. Cum aminteam, Oskar Matzerath s-a născut la Danzig, într-un spațiu oscilant între Germania și Polonia, trăgându-se, după mamă, dintr-un neam vechi din inima Kasubiei. Cei doi tați prezumtivi ai săi au fost unul german, Alfred Matzerath, și celălalt polonez, Jan Bronski, acesta din urmă fiind văd primar cu mama lui Oskar. Dubla obârșie, spațiul natal și legătura de sînge cu oamenii Kasubiei se pare că îi sînt comune și lui Günter Grass, care aduce în *Toba de tinichea* nenumărate elemente autobiografice definitorii. Ca și Alfred Matzerath, tatăl legitim al lui Oskar, și tatăl lui Günter Grass a fost negustor de coloniale la Danzig. Ca și Oskar, a lucrat și Günter Grass după război într-un atelier de piatrărie din Düsseldorf și a frecventat Academia de Artă, secția de grafică și sculptură, la Berlin, scriind concomitent, în anii 1950-1956, poezii și proză scurtă. De altfel, și Oskar comite

la un moment dat în carte o poezie, ca mai tirziu, internat într-o clinică de boli nervoase, să-și scrie romanul vieții sale.

Romanul *Toba de tinichea* este construit pe două planuri mari temporale: unul cuprinzînd perioada 1952-1954, în care Oskar, supravegheat de îngrijitorul său Bruno și vizitat periodic de prietenii săi Klepp și Vittelar, își scrie opera, celălalt, perioada 1899-1954, în care același Oskar, în calitate de narator, ne lasă să pătrundem în destinele și întâmplările întortocheate și groțesti ale rudelor și ale vecinilor săi, dar mai ales în desfășurarea propriei vieți.

Oskar Matzerath nu este un personaj liniar, dubla lui origine și-a spus cuvîntul prin caracterul dublu al personalității sale, încă din primele luni de viață, accentuîndu-se și mai mult în perioada lui de formare. Două personalități complet incompatibile între ele, a căror alăturare constituie o culme a absurdului, stau la baza educației și a pregătirii lui școlare: Rasputin și Goethe. Oskar învață să scrie și să citească nu după abecedar, ca toți copiii, ci după *Rasputin și femeile* și *Afiniții electivi*. Cele două genii, contestate și adulate depotriviț, i-au servit lui Oskar drept modele culturale definitorii, făcîndu-l să penduleze continuu între dionisiac și apolinic, cum singur mărturisește: „Această dublă alegere avea să-mi stabilească și să-mi influențeze viața, cel puțin pe aceea pe care singur plănuiam s-o duc în absența tobei. Pînă în ziua de azi – pentru că Oskar își ademește, setos de cultură, încet, încet, toată biblioteca spitalului de boli nervoase în camera sa – oscilez, nepăsîndu-mi de Schiller și de tovarășii lui, între Rasputin și Goethe, între vracii și atotștiutorul, între întenețatul care înroșea femeile și luminosul prinț al poezilor, care se lăsa atât de lesne robit de femei”. Implicațiile grotesc-satirice sînt aici evidente. Același caracter dublu care îi marchează evoluția guvernează și lumea lui exterioară, reprezentată prin cele două portrete din camera de zi a casei părintești, acestea se înfruntă de pe pereți opuși, schimbindu-și poziția strategică după oscilațiile politice. „De deasupra pianului fu luat din cui tabloul încruntat al lui Beethoven, un cadou de la Greff, și de același cui fu agățat la fel de încruntat Hitler. Matzerath, care nu punea preț pe muzica simfonică, vru chiar să-l surghiunească de tot pe muzicianul aproape surd. Dar mama, care iubea foarte mult pasaje de *andante* din sonatele lui Beethoven și exersase chiar două sau trei, mai *andante* decît era indicat, insista ca Beethoven să stea dacă nu deasupra șezlongului, atunci măcar deasupra bufetului. Așa s-a

ajuns la cea mai cruntă dintre toate confruntările. Hitler și geniul, față în față; se uitau unul la altul, se pătrundeau cu privirea și totuși nici unul nu se putea bucura de prezența celui alt.“

Dar Oskar a avut și un model adevărat, un om în carne și oase, un gnom asemenea lui, un mare înțelept, fin cunoscător al vieții, magistrul Bebra, care i-a stat mereu alături în momentele de răscruce ale existenței. Bebra l-a luat cu teatrul lui de campanie în turnee pe linia frontului, datorită lui Bebra a văzut Parisul, a cunoscut-o pe frumoasa Roswitha Raguna, care l-a făcut pe adolescentul pitic să se simtă bărbat, și tot datorită lui Bebra, el, toboșarul, a devenit o personalitate în lumea artistică. Bebra este cel care-l conduce spre ascensiune, cel care îi însușește dorința de putere. De la prima lor întâlnire la menajeria circului, în care hazardul joacă un rol decisiv – de remarcat faptul că scena se petrecea în 1933, deci exact în perioada venirii lui Hitler la cîrma Germaniei – vorbele adresate de Bebra lui Oskar au un caracter premonitoriu: „Unul ca noi nu are voie niciodată să stea în rîndul spectatorilor. Unul ca noi trebuie să fie pe scenă, în arenă. Unul ca noi trebuie să joace și să conducă acțiunea, altfel sîntem noi conduși de ei. Și ei, cînd joacă, joacă urît! [...] Îi și văd venind! Vor ocupa locurile cele mai bune! Vor organiza retrageri cu torțe! Vor construi tribune, vor popula tribunele și de la tribune vor predica declinul nostru. Fiți atenți, tinere prieten, ce se va întimpla la tribuna! Căutați să stați întotdeauna la tribună, niciodată în fața ei!“ Cuvintele lui Bebra aveau să-l urmărească pe Oskar în toate avaturile existenței sale. El va fi de fiecare dată personajul imprevizibil, *outsider*-ul, cel care privește și acționează mereu împotriva curentului. Toate acțiunile lui, fără a avea un mobil politic conștient, se transformă în tot atîtea gesturi ale revoltei, de la spargerea geamurilor și a candelabrelor, pînă la delirul tribunei în timpul demonstrației de pe cîmpul Maiwiese, cînd micul Oskar, aflat sub tribună, pune în mișcare cu toba lui toate fanfarele acelea ale tineretului hitlerist, care întonează ca la un semnal, în locul marșurilor greoaie obișnuite, valsuri vienezee înaripate, urmîndu-l orbește pe micul toboșar. Toată mulțimea dansează, și membrii Partidului Național Socialist și doamnele din Organizația de Femei Germane, valsul trece în sălbăticele ritmuri ale lui *Jimmy the Tiger*, „pînă cînd camarazii din popor, înghesuți în fața tribunei, cită frunză, cită iarbă, au înțeles în sfîrșit că *Jimmy the Tiger* e cel ce ridică poporul la charleston“. Ironia este necrutătoare și tăioasă; Oskar lovește

jucîndu-se – oare numai jucîndu-se? – aidoma glasului său care spintecă geamurile.

Am amintit mai înainte de o dorință de putere care se face simțită în toate actele esențiale ale lui Oskar; de la dimensiunile insignifiante ale gnomului, acesta aspiră la mult mai mult decît la statutul de revoltat care tulbură ordinea lucrurilor; el vrea chiar să provoace miracole, să schimbe destine, să pătrundă în sfera divinului și să miște și acolo ceva. Atunci cînd taie cu propriul glas cercuri în vitrine, îngăduind celor stăpîniți de dorință și robiți ispitei să intre în posesia obiectului rîvnit, e, fără îndoială, vorba de manifestarea unei puteri decizionale situate undeva deasupra gesturilor obișnuite ale unei autorități terestre. Rolul lui este aici cel al unui demon milostiv care îi ajută pe cei supuși greșelii să se bucure de rodul păcatului lor. În postura de Satana – și, nu întîmplător, tot într-un moment de ispită – ni se înfățișează Oskar în noaptea dezastruosului său eșec erotic cu sora Dorothea, marea lui iubire neîmplinită, care îl conștură, gîtuind de dorință: „Vino, Satana, vino!“, iar eu trebuia s-o liniștesc, s-o consolez: „Satana vine îndată, acuș vine Satana“, murmuram exagerat de satanic și în același timp dialogam cu acel Satana care sălășluia în mine – și mai sălășluiește și acum...”

La dualismul personalității lui Oskar, de care aminteam mai înainte, nu putea să nu apară în replică aspirația lui declarată la învestitura lui Hristos, al cărui succesor se crede a fi cu adevărat. Pornind de la asemănarea lui fizică frapantă cu Pruncul Iisus, așa cum ne este acesta înfățișat, geșind pe genunchii Fecioarei Maria, în altarul lateral sting din biserica Inima lui Iisus – trupul roz și grăslui, avînd dimensiunile unui copil de trei ani, obrazii buclăți și ochii de un albastru-cobalt –, Oskar forțează nota permițîndu-și o mulțime de familiarisme față de Fiul lui Dumnezeu, cu scopul de a și-l apropia și apoi de a-i lua locul. I se adresează de la egal la egal, îi pipăie „stropitoarea“ și simte concomitent un fior în propria lui „stropitoare“, îi afirmă toba pe după gît, îi strecoară bețele între degete și-i îndeamnă tainic să bată în tobă. Dar Iisus ezită, Iisus nu vrea, Iisus nu poate, ceea ce îl face pe Oskar să se întrebe și totodată să se considere mai îndreptățit decît el să stea pe genunchii Mariei: „Oare o să bată în tobă sau nu știe? Poate n-are voie; ori bate în tobă, ori nu este un Iisus adevărat, dacă totuși n-o să bată în tobă, mai degrabă e Oskar un Iisus mai adevărat decît acela“. Peste cîțiva ani este sigur de menirea lui; ajuns printr-o întîmplare

în banda scârmănătorilor, o ceată de adolescenți rebeli care tulburau liniștea orașului, punând la cale fel de fel de acțiuni de hărțuială împotriva punctelor strategice ale naștilor, când șeful bandedi îl întreabă cum se numește, Oskar răspunde, fără să ezite: Iisus! și ca printr-un miracol reușește să devină mentorul spiritual al scârmănătorilor. Atunci pune la cale lovitura de grație. Scârmănătorii dezmembrează grupul statuar sfânt, îl desprind pe Pruncul Iisus din poala Mariei și Oskar îi ia locul, făcut parcă anume pe măsura lui. Dar noua lui misiune de Iisus-șef al scârmănătorilor durează puțin și sfârșește lamentabil, în urma unei trădări, adolescenții aceia nebuni și romantici dispar fără urmă, iar Oskar se salvează, firește, ca din toate situațiile critice, datorită înfățișării lui de copil de trei ani. Dorința de putere a piticului este susținută și de o mare forță de convingere; el demonstrează un har deosebit de a-și face prozeliti, ceea ce explică și decizia autoironică su profund serioasă din finalul cărții, aceea că la împlinirea vârstei de treizeci de ani nu-i mai rămâne altceva de făcut decât să strângă discipoli în jurul său. Ideea care ne duce din nou cu gândul la Iisus, dar și la alți profeți, ca Zarathustra, de pildă.

Ceea ce șochează în toate actele decisive ale lui Oskar e aerul detașat de copil care se joacă, săvârșind cele mai mari grozăvii. Interesant este și felul lui de a privi istoria, cu implicațiile ei politice, senin și imparțial ca un apolitic care constată că ceea ce se petrece în jurul lui îi produce doar un oarecare disconfort. El reacționează normal, după cum îi dictează momentul, fără să aibă conștiința unei angajări. Opțiunea lui pentru Rasputin sau Goethe, pentru Beethoven sau Hitler, pentru prezumtivul tată Matzerath sau pentru prezumtivul tată Bronski, pentru nemți sau polonezi, pentru o direcție politică sau alta, nu se rostește niciodată categoric, ci îmbracă cel mult o coloratură emoțională care se simte intens. În acest fel efectul asupra cititorului este infinit mai convingător decât dacă mesajul ar fi fost deliberat și explicit. Dar cu toate detașarea aparentă, un sentiment de culpabilitate, de care nu poate scăpa, îl apasă pe Oskar. Se simte vinovat de moartea iubitei lui somnambule Roswitha Raguna, a ambilor lui tați prezumtivi, Jan Bronski și Alfred Matzerath, și chiar de moartea propriei mame. Roswitha murise pentru că el nu vru într-o zi, când se aflau pe linia frontului, să-i procure cafea, se duse singură să și-o ia și căzu răpusă de un obuz. Pe Jan Bronski l-a denunțat soldaților SS că l-ar fi cărat după el cu sila pe Oskar, un copilăș de trei ani,

în focul luptei de apărare a poștei poloneze. Un denunț mincinos, care l-a dus pe Jan Bronski în fața plutonului de execuție. Iar Alfred Matzerath a murit pentru că Oskar i-a pus în palmă, în prezența soldaților ruși, insigna de membru al Partidului Național Socialist German cu acul de siguranță desfăcut și Matzerath, îngrozit că ar putea fi descoperit, a înghițit insigna, murind de o moarte pe cît de tragică, pe atît de grotescă. Pînă și pe mama lui, Oskar și-o trimisese în mormînt bătînd prea mult în toabă. Toate aceste crime aparent involuntare sînt tot atîtea culpe individuale implicînd conștiința făptuitorului și nu niște vinovății abstracte colective, cum se încearcă să se acrediteze ideea, pentru a estompa trecutul și a-l face mai blind. Dar Oskar, în toată aparenta lui nonșalanță, nu uită, el își asumă vinovăția și și-o mărturisește în fața mentorului său, Bebra, ca în fața unei instanțe supreme: „Eu am fost, maestre Bebra. Asta am făcut eu și asta am făcut tot eu, am săvîrșit această moarte și nici pentru aceea nu sînt nevinovat – îndurare!”

Iată-l deci pe Oskar, cel care a putut cu sînge rece să săvîrșească acele crime, copleșit de remușcări și cerșind îndurare. Iată-l pe cel care, atît de sigur pe sine, i-a spus șefului scârmănătorilor că el e Iisus dezbrăcat de orice trufie, de orice sete de putere, slab și neputincios, avînd nevoie de ocrotire. Această pendulare între putere și slăbiciune, între cruzime și blîndețe, între dionisiac și apolinic, în ultimă instanță între Rasputin și Goethe – deși nici Goethe n-a fost un inger – se manifestă la Oskar cu precădere în relațiile lui cu femeile. Preferințele lui erotice se îndreaptă mai ales spre idealul castității: femeia pură, *donna angelicata*, totdeauna înveșmîntată în alb; este fascinat de surorile medicale în uniforme lor albe, semănînd cu niște pescăruși, cu insigna cu cruce roșie la gît, ca o picătură de sînge. Simbolurile sînt elocvente. La prima vedere, s-ar putea crede că preferă genul inocent, pentru că stîrnește virilitatea, îl face puternic, dar în această atracție stă și reversul ei: Oskar are nevoie de un spațiu ocrotitor. El iubește în egală măsură femeia-inger și femeia-mamă. Aceste două aspecte într-o singură femeie nu le-ar putea nimeni îmbina mai bine decît imaginea sorei medicale, însoțitoarea lui permanentă prin toate spitalele țării, în care Oskar își află seducția inocenței și scutul care-l apără. Toate femeile care au însemnat ceva în viața lui, fie că erau mai angelice, ca Maria sau sora Dorothea, fie mai telurice, ca Lina Greff sau Roswitha Raguna, îi ofereau lui Oskar adăpostul matern. Ele erau pentru el refugii protector. Acest dublu

sens pe care îl reprezintă femeia pentru Oskar, de îngeraș și mamă totodată, îl explică și faptul că iubita lui Maria este, în același timp, mama prezumtivului său fiu și propria lui mamă vitregă. Și de ce oare Roswitha Raguna, aceea seducătoare frumusețe meridională, îi apare lui Oskar când „ca o fată de douăzeci de ani înfloritoare, poate de nouăsprezece, când ca o bătrână de nouăzeci și nouă de ani...” asemenea unei mame arhetipale?

Necesitatea unui spațiu ocrotitor devine pentru Oskar o trebuință atât de dureroasă, încât în momentele lui de maximă singurătate, în soliloquiile lui tirzii, își dorește cu ardore să se întoarcă sub cele patru fuste ale bunicii lui, Anna, acolo unde mărunțul incendiator Koljaiczek a zămislit-o, pe un câmp de cartofi, pe biata lui mamă Agnes. Acum, sub fustele bunicii, Oskar a cunoscut mirosul de unt rîndat al paradisului. Sub masa din sufrageria casei părintești sau în lumea cea mare, în Parisul vesel, în fața siluetei metalice a Turnului Eiffel, Oskar vede mereu cele patru fuste de culoarea cartofului așezate deasupra lui ca un clopot. Bunica Anna, cea legată de pămîntul Kaşubiei, este începutul, izvorul neamului, izvorul lumii, este matca din care au ieșit, ca să se reîntoarcă acolo, în eternitate, Agnes, mama lui Oskar, și prezumtivul lui tată, Jan Bronski, care avea aceiași ochi lunguroși și albaștri ca ai lui, și Vincent, unchiul care căzuse în adorația Sfintei Fecioare Matka Czeszochowa, și Stephan și Martha, verii lui; numai acolo, sub fustele bunicii, în uterul ei, se putea el întîlni iar cu cei din neamul Bronski. Numai acolo își putea găsi pacea și liniștea și mîntuirea. Aceasta era cea mai tulburătoare dorință a sa.

Nu întîmplător *Toba de tinichea* începe cu prezentarea bunicii Anna Koljaiczek și se încheie cu Bucătăreasa Neagră, acel joc de copii, care se joacă și pe la noi sub numele de Omul Negru și însuflă teamă. Când Oskar împlinește treizeci de ani, vîrstă la care unui bărbat „trebuie să-i vină mîntea la cap”, cum spune Maria, fosta lui iubită și mama lui vitregă, se trezește pus în fața unui nou început de viață, asemănător cu o fugă din fața urmăririi. Treizeci de ani – vîrsta la care Iisus este răstignit, vîrsta la care mai toți oamenii încep să se gîndească la moarte. Când împlinește treizeci de ani, lui Oskar îi apare Bucătăreasa Neagră. Îl urmărește, îl înfricoșează. Mulți dintre exegeții lui Günter Grass consideră Bucătăreasa Neagră un simbol al viitorului, al neprevăzutului, al sorții. Dar toate elementele care intră în descrierea ei te duc cu gîndul la moarte. Oskar, cel de treizeci de ani, va trăi de acum încolo „în umbra unei frici

copilărești care se înnegrește pe zi ce trece; pentru că tot ce mă speriasă înainte pe scară, tot ce făcea în pivniță hau! cînd luam cârbuni, încît îmi venea să rid, ceea ce fusese totuși mereu prezent vorbind cu degetele, tușind prin gaura cheii, suspinînd în sobă, gemînd cu ușa, învolburîndu-se în cămine, cînd vapoarele în ceață cîntau la corn și între ferestrele duble agoniza o muscă ore în șir și țipării aveau poftă de mama și biata mama de țipari, cînd soarele dispărea în spatele turnului trăind doar pentru sine [...] Ce ar fi catolicismul fără Bucătăreasa Neagră care înnegrește toate scaunele de spovedanie? [...] Nu-l întrebați pe Oskar cine e ea. El nu mai are cuvinte. Pentru că tot ce mi-a stat mai demult la spate și mi-a sărutat cocoșa îmi iese acum continuu în față”.

Oricît de interesante ni s-ar părea încrengăturile de motive care alcătuiesc armătura romanului, oricît de incitante ar fi mobilurile care provoacă mișcarea cursului epic într-o direcție sau alta, cred că nu fac o afirmație hazardată dacă susțin că cel puțin cincizeci la sută din valoarea romanului *Toba de tinichea* se datorează scriiturii de o varietate, modernitate și expresivitate inegalabile.

Din dorința de a-și surprinde personajul central în integralitatea dimensiunilor lui exterioare și interioare, Günter Grass folosește nararea directă a faptelor, la persoana întîii, schimbînd, în cadrul aceluiași fraze, brusc registrul confesiv-subiectiv și trece relatarea la persoana a treia, conferind astfel discursului epic o mai mare obiectivare și distanțare. Pentru a dinamiza și a duce textul mai aproape de procesul real de desfășurare a acțiunii, Günter Grass introduce în carte și alți naratori – martori ai aceluiași evenimente –, ca Bruno, îngrijitorul lui din spitalul de boli nervoase, și prietenul său Vittlar. Astfel reușește performanța ca personajul central să fie receptat atât din interior, cît și din exterior; percepția făcîndu-se în același timp și ca „eu” și ca „el”, cititorul are posibilitatea nu doar să-și „asculte” eroul, ci totodată să-l și „vadă” cu ochii celui alt. Din aceeași dorință imperioasă de a reda prin text o realitate cît mai complexă și cît mai totală, Günter Grass recurge la toată recuzita de procedee stilistice clasice și moderne: dicteul suprarealist, jocul absurd, calamburul, conotația aluzivă, exprimarea argotică, tonul satirico-sarcastic, construcția barocă; explorează zona oniricului, folosește epicul frust, își ilustrează textul cu poezioare, cîntecele și jocuri de copii, apelează la dialogul scenic; nu mai puțin

virtuoz decât James Joyce în tehnica limbajului, Günter Grass ne propune nenumărate tipuri de scriitură. Toate aceste accesorii conferă textului o prospețime și o vioiciune care nu diminuează pe tot cuprinsul voluminoasei cărți. Este ca un maraton parcurs cu viteza cursei de o sută de metri, performanță atinsă de foarte puțini scriitori ai lumii.

Dacă am încerca să încadrăm această carte tulburătoare și derutantă, această carte care își va păstra cu siguranță actualitatea dincolo de timp și mode, într-una dintre categoriile constrângătoare și uneori deformante ale genurilor romanesti, atunci, din multe etichetări posibile, opțiunea autorului ni se pare cea mai aproape de adevăr: „*Toba de tinichea* se află într-o relație distanțat-ironică față de Bildungsroman”. Ea se reclamă de la romanul picaresc, făcând parte din familia capodoperelor *Simplizissimus* de Grimmelshausen, *Wilhelm Meister* de Goethe și *Tristram Shandy* de Laurence Sterne. Dar dincolo de aceste sisteme de reducere a valorilor la un numitor comun, *Toba de tinichea* este, fără îndoială, mărturia cea mai reprezentativă a unui zguduitor capitol din istoria Germaniei, aflindu-și ca atare locul cuvenit în mitologia modernă.

Nora Iuga

Pentru Anna Grass

Personajele și acțiunea cărții sînt pure ficțiuni. Orice asemănare cu persoane care sînt sau nu sînt în viață este întîmplătoare.

Cartea întâi

Fusta largă

Accept: locuiesc într-un spital de boli nervoase, îngrijitorul meu mă observă permanent, nu mă pierde din ochi nici o clipă; deoarece la ușă e un vizor și ochiul îngrijitorului are culoarea aceea brună, care nu poate citi în ochii mei albaștri.

În consecință, îngrijitorul meu nu poate să-mi fie dușman. Am prins drag de el, îi povestesc privitorului din spatele ușii, de îndată ce-mi calcă odaia, întâmplări din viața mea, ca să mă poată cunoaște, în ciuda vizorului care-i stă în cale. Dragul de el, pare că-mi apreciază povestirile, fiindcă de cum îi trag o minciună, mă lasă să înțeleg că și-a dat seama, arătându-mi ultima momfie cu noduri, confecționată din sfoară. De este sau nu artist, rămîne de văzut. O expoziție cu creațiile lui ar fi bine primită de presă și ar atrage și cîțiva cumpărători. Înnoadă sfori ordinare pe care le adună după orele de vizită din odăile pacienților săi și le încilcește atît, pînă scoate din ele niște creaturi pline de gilci; le bagă apoi în ghips, le lasă să se închege și le înfige în andrele, fixate pe mici suporturi de lemn.

Adesea îl bate gîndul să-și vopsească operele. Eu sînt de altă părere, îi arăt patul meu de metal alb, lăcuit, și-l rog să și-l imagineze vopsit în diverse culori. Disperat, își dă atunci cu pumnii lui de îngrijitor în cap, încearcă să exprime cu o față înlemnită toate spaimile posibile, în același timp, și renunță la planurile lui colorate.

Așadar, patul meu metalic alb, lăcuit, de spital, este un criteriu estetic. Pentru mine este chiar mai mult: patul meu e țelul atins în sfîrșit, e consolarea mea și ar putea să-mi devină un crez, dacă administrația spitalului mi-ar permite să fac unele schimbări: aș vrea să pun să se înalțe vergelele patului, ca să nu se mai apropie nimeni prea mult de mine.

O dată pe săptămînă, ziua de vizită întrerupe liniștea mea împletită între vergelele albe de metal. Atunci apar cei

ce vor să mă salveze, cei cărora le face plăcere să mă iubească, cei ce doresc să se prețuiască, să se respecte și să se cunoască prin mine. Ce orbi, ce nervoși și prost crescuți sint! Zgîrie cu foarfecele lor de unghii patul meu alb, lăcuit, de spital, mizgălesc cu pixurile și cu creioanele lor albastre, pe tăbliile lucioase, omuleți din linii trase aiurea și dezordonat. De câte ori năvălește în cameră cu nelipsitul lui „hello”, avocatul meu își deașă pălăria de nailon pe drumul stîng de la picioarele patului. Cît timp durează vizita lui – îi avocații știu să povestească mult – îmi răpește, prin acest act de agresiune, echilibrul și buna dispoziție.

După ce vizitatorii mei și-au depus cadourile pe măsuta albă, acoperită cu mușama, de sub acuarela cu anemone, după ce au reușit să-mi împărtășească încercările lor curente sau viitoare de a mă salva și au reușit mai ales să mă convingă pe mine, cel pe care vor neobosit să-l salveze, de înaltul nivel al iubirii lor de aproapele, îi apucă iar dorul după propria lor existență și mă părăsesc. Atunci vine îngrijitorul meu, să aerisească și să strîngă sforile de la ambalajul cadourilor. De cele mai multe ori, după ce aerisește, mai găsește timp, deznodînd sforile, să împrăștie atîta liniște, pînă cînd îi spun liniștiți Bruno și lui Bruno liniște.

Bruno Münsterberg – renunț la jocul de cuvinte și îl numesc pe îngrijitorul meu pe numele adevărat – a cumpărat pe banii mei cinci sute de coli de hîrtie de scris. Bruno, care e necăsătorit, fără copii și originar din Sauerland, va trebui să bată din nou drumul, dacă provizia de hîrtie nu va ajunge, pînă la mica papetărie unde se vînd și jucării, ca să-mi procure spațiul necesar, neliniat, pentru agoniseala mea, sper exactă, de amintiri. Niciodată nu aș fi putut să-i rog pe vizitatorii mei, de pildă pe avocat sau pe Klepp, să-mi facă acest serviciu. Dragostea grijulie ce-mi era destinată le-ar fi interzis precis prietenilor mei să-mi aducă ceva atît de periculos ca hîrtia nescrisă și pe deasupra să o ofere spre folosință spiritului meu, producător neîntrerupt de silabe.

Cînd i-am spus lui Bruno: „Ah, Bruno, n-ai vrea să-mi cumperi cinci sute de coli de hîrtie virgină?” Bruno mi-a răspuns, privind în tavan și indicînd cu arătătorul în aceeași direcție, parea să facă o comparație: „Vreți să spuneți hîrtie albă, domnule Oskar”.

M-am cramponat de cuvîntul „virgin” și l-am rugat pe Bruno să spună și la prăvălie tot așa. Cînd s-a întors, după-amiază tîrziu, cu pachetul, voia să pară un Bruno asaltat de gînduri. De cîteva ori a fixat stăturilor tavanul acela de la care îi veneau toate revelațiile și într-un tîrziu mi-a spus: „Mi-ați recomandat cuvîntul potrivit. Am cerut hîrtie virgină și vînzătoarea s-a roșit îngrozitor înainte de a-mi aduce ceea ce cerusem”.

Temîndu-mă de o discuție mai lungă despre vînzătoarele din papetărie, am regretat că numisem hîrtia virgină, de aceea am rămas tăcut, așteptînd pînă cînd Bruno a părăsit camera și abia atunci am deschis pachetul cu cele cinci sute de coli de hîrtie.

N-am cîntărit prea mult în mină teancul acela țeapăn și totodată flexibil. Apoi am numărat zece coli și le-am pus de o parte, restul l-am vîrît în noptieră, stiloul l-am găsit în sertar, lîngă albumul de fotografii: e plin, o să aibă cerneală berechet, cum să încep?

O povestire se poate începe de la mijloc și poate crea confuzie, pășind hotărît înainte și înapoi. Te poți da modern, poți șterge toate timpurile și toate distanțele, ca pe urmă să anunți sau să pui pe alții să anunțe că problema spațiu-timp a fost, în sfîrșit, rezolvată în cele din urmă. De asemenea, se poate afirma, încă de la început, că astăzi ar fi imposibil să se scrie un roman, ca, mai apoi, făcînd pe nîznaiul, să dai lovitură și să apari, în sfîrșit, drept ultimul romancier posibil. Mi s-a spus chiar că face impresie dacă începi prin a susține cu tărie: nu mai există eroi de roman, pentru că nu mai există individualiști, pentru că individualitatea s-a pierdut, pentru că omul este singur, fiecare om e la fel de singur, fără dreptul la o singurătate individuală și formează o masă singuratică, fără nume și fără eroism. S-ar putea ca lucrurile să stea așa și să aibă justetea lor. Dar în ce mă privește pe mine, Oskar, și pe îngrijitorul meu, Bruno, vreau totuși să stabilesc-următoarele: noi sintem amîndoi niște eroi, eroi complet diferiți, el în spatele vizorului, eu în fața acestuia; și cînd el deschide ușa, cu toată prietenia sau singurătatea, tot nu sintem o masă fără nume și fără eroism.

Am să încep cu mult înaintea mea; pentru că nimeni nu ar trebui să-și descrie viața, dacă nu are răbdare să-și amintească

cel puțin de o jumătate din bunicii săi, înainte de a-și data propria existență. Vouă, tuturor celor ce sînteți obligați să duceți o viață agitată în afara spitalului, vouă, prietenilor și vizitatorilor săptămînali care nu aveți habar de provizia mea de hirtie, vă prezint pe bunica lui Oskar din partea mamei.

Bunica mea, Anna Bronski, ședea în fustele ei într-o după-amiază tîrzie de octombrie, la marginea unui cîmp de cartofi. Înainte de masă, ai fi putut vedea cum se pricepea bunica să rînduiască tufele ofilite de cartofi în grămezi ordonate, cum mîncă la prînz o felie de pîine cu untură îndulcită cu sirop, cum prăsea apoi din nou ogorul și se așeza, în sfîrșit, adunată în fustele ei, între două coșuri aproape pline. Tălpile cizmelor ei, așezate vertical, își apropiiau virfurile; în fața lor se învăpăia, reanimîndu-se ca un astmatic, un foc din tufe de cartofi, care-și trimitea anevoie fumul orizontal peste spinarea abia înclinată a pămîntului. Era în anul nouăzeci și nouă, ea ședea în inima Kasubiei, în apropiere de Bissau, și mai aproape de cărămidărie, ședea înainte de Ramkau, în spatele Viereck-ului, în direcția drumului spre Brentau, între Dirschau și Karthaus, cu pădurea întunecată, cu Goldkrug, în spate, ședea și împingea cu un băț de alun ars la virf cartofi sub cenușa încinsă.

Dacă tocmai am pomenit, mai ales, de fusta bunicii mele, spunînd, destul de clar: ea ședea adunată în fustele ei – și cînd intitulez capitolul *Fusta largă* –, știu ce datoriez acestui obiect de îmbrăcăminte. Bunica mea nu purta numai o fustă, purta patru fuste una peste alta. Să nu credeți că ar fi purtat o fustă și trei juupoane, nu, purta patru fuste-fuste; o fustă o purta pe cealaltă, dar ea le purta pe toate patru, după un sistem care schimba ordinea fustelor de la o zi la alta. Ceea ce ieri era deasupra azi se afla dedesubt; a doua fustă devenea a treia. Ce fusese ieri încă a treia fustă îi ședea azi lipită de piele. Fusta care ieri îi era cea mai aproape de trup își arăta azi limpede modelul, de fapt nici unul: fustele bunicii mele preferau toate aceeași culoare – a cartofului. Probabil că această nuanță o prindea.

În afară de culoare, fustele bunicii mele erau caracterizate printr-o risipă extravagantă de material în ce privește suprafața lor. Se roteau pînă hăt-depart, se umflau cînd bătea vîntul, se dezumflau cînd acesta se sătura de suflat, pîrîiau

cînd le atîngea și toate patru i-o luau înainte bunicii, cînd avea vîntul în spate. Cînd se așeza, își strîngea fustele în jurul ei.

Pe lîngă cele patru fuste mereu umflate, atîrnînde, încrețite sau țepene și goale, cînd erau așezate în jurul patului ei, bunica mai avea și o a cincea fustă. Aceasta nu se deosebea cu nimic de celelalte patru, fiind toate de culoarea cartofului. De altfel, a cincea fustă nici nu era întotdeauna aceeași a cincea fustă. La fel cu suratele ei – deoarece fustele sînt de genul feminin –, era supusă schimbărilor, aparținerea celor patru fuste purtate și trebuia, asemenea lor, la timpul potrivit, să ajungă, în fiecare a cincea vineri, în albia de spălat, simbăta pe frînghia de rufe din fața geamului de la bucătărie și, după ce se usca, pe scîndura de călcat.

Cînd, după o asemenea simbăta de curățat-spălat-călcat-gătît, după ce mulgea și hrănea vaca, bunica intra în ciubăr să se spele și adăuga ceva din volumul ei apei leșioase, făcînd-o apoi iar să scadă, cînd se așeza pe marginea patului, înfășurată în broboada ei cu flori mari, în fața ei pe podele zăceau împrăștiate cele patru fuste purtate și cea proaspăt spălată, își sprijinea cu arătătorul drept pleoapa inferioară a ochiului drept, nu se lăsa sfătuită de nimeni, nici chiar de fratele ei Vinzent, și de aceea se hotăra repede. Stătea desculță și împingea la o parte cu degetele de la picior acea fustă al cărei luciu de culoarea cartofilor era mai slinos. Fustei curate îi revenea atunci locul rămas liber.

În cinstea lui Iisus, despre care avea convingeri ferme, era inaugurată, în dimineața următoare de duminică, noua ordine a fustelor pentru mersul la biserică, la Ramkau. Dar unde își purta bunica fusta proaspăt spălată? Nu era doar o femeie curată, era și nișel vanitoasă, își purta fusta cea mai bună la vedere, ca pe timp frumos să strălucească în soare.

Dar acum era o după-amiază de luni, în care bunica ședea lîngă foc și cocea cartofi. Fusta de duminică îi venea luni cu una mai aproape, iar aceea pe care o avusese duminică lipită de piele îi atîrna luna, mohorîtă ca o zi de luni, peste șolduri. Fluiera fără să se gîndească la vreun cîntec anume și rostogolea cu bățul de alun primul cartof copt afară din cenușă. Împinse destul de departe bulgărul acela încins, lîngă muntele de buruieni care ardea mocnit, ca să-l bată vîntul și să-l răcească. O creangă ascuțită înșepă apoi ghemotocul afumat,

cu crusta plesnită, îl duse în fața gurii, care nu mai fluiera, ci sufla cu buzele uscate de vînt și crăpate cenușa și pămîntul de pe coajă.

Cînd sufla, bunica închidea ochii. Cînd găsi de cuviință că suflase destul, deschise ochii, mai întîi unul, apoi altul, mușcă cu incisivii ei despărțiți de o strungăreață, însă altminteri fără cusur, dar își desfăcu îndată mușcătura, ținînd jumătatea de cartof încă prea fierbinte, făinos și aburînd, în gura ei deschisă și rămase cu privirea pironită de-a lungul cimpului, pe deasupra nărilor ei căscate, ce sugneau fumul și aerul de octombrie, pînă la orizontul apropiat cu stîlpii de telegraf, tăindu-l în părți egale și cu treimea superioară a hornului de la cărămidărie.

Ceva se mișca printre stîlpii de telegraf. Bunica își închise gura, își strînsese buzele, mijii ochii și-și morfoli cartoful. Ceva se mișca printre stîlpii de telegraf. Sărea ceva acolo. Trei bărbați săreau printre stîlpi, trei se năpusteau asupra hornului, pe urmă îl ocoleau prin față, și unul a făcut stînga-împrejur și și-a luat din nou avînt, părea scurt și lat, a reușit să treacă dincolo de cărămidărie, ceilalți doi, subțiri și lungi, în ultima clipă, dar totuși ei ei, dincolo de cărămidărie și iar printre stîlpi, însă cel mic și lat alerga în zigzag și era, așa mic și lat, mai iute de picioare decît ceilalți sprinteni, lungi și subțiri care trebuiau, din nou, să ajungă la horn, pentru că celălalt trecuse deja de el, cînd cei doi, la o distanță de cîțiva pași, încă își mai luau avînt și deodată se topiră, își pierduseră tot cheful, așa părea, și pînă și cel mic căzu, în mijlocul saltului, de pe horn, dincolo de orizont.

Rămăseseră acolo, probabil luaseră o pauză sau își schimbau costumul, sau puneau în forme cărămidile nearse și erau plătiți pentru asta.

Cînd bunica tocmai voia să se folosească de pauză și să mai înțepe un cartof, împune pe de lături. Căci, iată, cel ce părea mic și lat se cațără în același costum pe orizont, de parcă orizontul ar fi fost un gard de scînduri, de parcă i-ar fi lăsat pe cei doi alergători din spatele lui în dosul gardului, printre cărămizi sau pe șoseaua spre Brentau, și totuși se grăbea, voia să fie mai iute decît stîlpii de telegraf, făcea salturi lungi, lente, peste cîmp, stropea cu noriul de pe tălpi, sărea parcă direct din noroi, dar oricît de mari îi erau

salturile, tot se țira cu îndărătnicie prin clisă. Și, uneori, părea că se lipește acolo și apoi rămînea, din nou, atît de mult în aer, încît își găsea timp, în mijlocul saltului, mic dar lat, să-și șteargă fruntea, înaintea ca piciorul pe care sărea să poată iar să se sprijine în cîmpul proaspăt arat, care își întindea brazdele, pe lîngă cele cinci pogoane de cartofi, înspre defileu.

Și reuși să ajungă la defileu; abia dispăru, scurt și lat, în defileu și iată că ceilalți doi se și cățărau, lungi și subțiri, deasupra orizontului, după ce pare-se că vizitaseră cărămidăria, se potoceneau, lungi și subțiri, dar nu tocmai sfîrșiți, prin clisă, încît bunica iar nu putu să-și prindă cartoful în țeapă; în fond, așa ceva nu se vedea în fiecare zi, ca trei oameni mari, chiar dacă de mărimi diferite, să țopăie în jurul stîlpilor de telegraf, să fie gata să dărîme hornul cărămidăriei și apoi, în etape diferite, să sară, mai întîi scurt și lat, apoi lungi și subțiri, dar toți trei cu aceleași eforturi, cîrînd tenace tot mai multă clisă pe tălpi, prin cîmpul arat cu două zile în urmă de Vincent și să dispară în defileu.

Și iată că toți trei au dispărut și bunica a putut să îndrăznească să prindă în țeapă un cartof aproape rece. Suflă doar în treacă pămîntul și cenușa de pe coajă și-l vîrî îndată întreg în gură; se gîndi, dacă s-o fi gîndit: ăstia vor fi fiind de la cărămidărie, și mesteca încă, rotindu-și dumaticul, cînd unul sări din defileu, se uită turbat în jur, pe deasupra mustății negre, făcu două salturi înspre foc, era în același timp în față, în spate, alături de foc, aici înjura, dincolo era înspăimîntat, nu știa încotro s-o apuce, nu putea s-o ia înapoi, deoarece din spate veneau subțirii prin defileul lung, încît se plesni peste genunchi și avea niște ochi în cap care voiau să-i iasă din orbite și sudoarea îi sărea de pe frunte. Și gîfîind, cu mustața tremurătoare, își îngădui să se tirască mai aproape, atît de aproape, pînă în fața tălpilor ei; se tîrî aproape de tot de bunica, o privi ca un animal mic și lat, încît ea începu să ofteze și nu mai putu să-și mestece cartoful și-și lăsă tălpile să se încline spre exterior și nu se mai gîndi la cărămidărie, nici la cărămizi, nici la cei ce le ardeau, nici la cei ce puneau cărămidile în forme ci, pur și simplu, își ridică fusta, nu, toate cele patru fuste și le ridică simultan și destul de sus, încît cel ce nu era de la cărămidărie să poată sta mic și lat dedesubt și să dispară cu mustața lui cu

tot și să nu mai arate ca un animal și nu mai era nici din Ramkau, nici din Viereck, era sub fustă cu frica lui și nu se mai plesnea peste genunchi, nu era nici mic, nici lat, și totuși își ocupa locul, uitase de gîfuit, de tremurat și de mîna pe genunchi: era liniște ca în ziua cea dinții sau cea de pe urmă, un pic de vînt se văita în focul de buruieni, stilpii de telegraf se numărau neauzit, hornul cărămîdăriei se ținea drept, iar ea, bunica, își netezi cuminte fusta de deasupra peste cea de-a doua, abia de-l simți sub fusta a patra, iar la a treia nu se dumerise încă ce se întimpla atît de nou și uluitor cu pielea ei. Și pentru că era atît de uluitor, iar pe deasupra atît de cuminte, și nici a doua, nici a treia oară nu se dumeria încă, își trase doi, trei, cartofi din spuză, apucă patru cruzi din coșul de sub cotul ei drept, îi împinse în cenușa fierbinte, îi acoperi cu și mai multă cenușă și răscoli jăratul, ca să înteaască focul – ce altceva să fi făcut?

Abia se liniștiseră fustele bunicii și vălătucul gros al fumului de buruieni, după ce-și ieșise din fire de atîta lovit al genunchilor, de schimbatul locului și de atîta împins și ațîțat, abia își regăsise direcția după vînt, pilpînd galben de-a lungul cîmpului spre sud-vest, că, iată-i, răsărint din defileu, pe cei doi lungi și subțiri, care-l urmăreau pe cel mic dar lat, ce locuia acum sub fustele bunicii, și se putea chiar distinge că purtau, lungi și subțiri, datorită profesiei, uniforma jandarmeriei rurale.

Alergau ca din pușcă spre bunica. Nu sărise unul chiar peste foc? Aveau deodată pene la picior și-aveau și pene-n frunte, se învîrteau, se potoceneau, se cizmăreau, stăteau în uniforme și cizme în fum și-și trăgeau uniforme, tușind, din calea fumului, trăgînd fumul după ei, și tot mai tușeau, cînd i s-au adresat bunicii, voiau să știe dacă-l văzuse pe Koljaiczek, doar pe acolo le scăpase.

Bunica nu văzuse nici un Koljaiczek, pentru că nu cunoștea nici un Koljaiczek. Voia să știe dacă era de la cărămîdărie, că nu-i cunoștea decît pe cei de acolo. Uniformele i-l descriseră pe Koljaiczek ca pe unul care n-avea treabă cu cărămizile, ci era mai degrabă mic și lat. Bunica și-a amintit atunci că văzuse așa unul alergînd și arătă cu un cartof aburind în creanga ascuțită o țîntă în direcția Bissau, care după poziția cartofului ar fi trebuit să se afle între al șaselea și al șaptelea

stilp de telegraf, cum numeri de la hornul cărămîdăriei spre dreapta. Dar dacă acel alergător era un Koljaiczek, bunica n-avea de unde să știe; se scuza de neștiința ei, dînd vina pe focul care ardea lîngă tălpile cizmelor ei; asta îi dădea destul de furcă, fiindcă abia pilpia, de aceea nu-i sta capul la alți oameni, care alergau pe-aici sau stăteau în fum; ea n-avea treabă cu cei pe care nu-i cunoștea, nu-i știa decît pe cei din Bissau, Ramkau, Viereck și din cărămîdărie – și-i ajungeau.

Cînd termină de vorbit, bunica oftă un pic, dar destul de tare, încît uniforme le vrură să afle ce era de oftat. Dădu din cap, uitîndu-se la foc, ceea ce voia să însemne că oftase din cauza focușorului prea mic și a atîtor oameni ce-i treceau prin fum, mușcă apoi cu dinții ei depărtați o jumătate de cartof, se lăsă cu totul în voia mestecatului și-și roti ochii, făcîndu-i să-i lunece în stînga sus.

Cei în uniformele jandarmeriei rurale nu puteau să tălmăcească nicidecum privirea absentă a bunicii mele, nu știau dacă să caute în spatele stilpilor de telegraf, în direcția Bissau, și de aceea împungeau, pînă una-alta, cu baionetele lor, în grămezile de buruieni care așteptau să fie arse. Cuprinși de-o revelație bruscă, răsturnară, în același timp, cele două coșuri pline cu cartofi de sub coatele bunicii și nu puteau pricepe de ce din împletitura de nuiele nu se rostogoleau lîngă cizmele lor decît cartofi și nici un Koljaiczek. Bănuitori, dădură ocol gropii de cartofi, ca și cum Koljaiczek ar fi putut atît de repede să se ascundă acolo, împunseră cu nădejde, dar nici un strigăt de om înjunghiat nu le răsplăti așteptările. Bănuiala lor se întinse asupra fiecărui tufiș jumolit, asupra oricărei găuri de șoarece, a oricărei moviște de cîrțiță și asupra bunicii mele, care ședea ca pironită acolo, oftă întruna, își ascundea pupilele sub pleoape, de i se vedea doar albul ochiului și enumera toate prenumele sfinților în grai kașub – și astea toate luaseră amploare din cauza unui focușor prea firav și a doi saci de cartofi răsturnați.

Uniformele rămăseră acolo o jumătate de oră bună. Aci se țineau la distanță, aci veneau aproape de foc, fixau hornul cărămîdăriei, voiau să ocupe Bissau-ul, își aminară asaltul și țineau mîinile roșii-albastrii deasupra focului, pînă cînd primiră de la bunica, care ofta neîntrerupt, cîte un cartof crăpat înfipt în țepă fiecare. Dar în mijlocul mestecatului,

uniformele își amintiră de uniformele lor, făcură un salt, cit o zvîrlitură de piatră, în cîmp, de-a lungul tufelor de grozamă din defileu, și speriară un iepure, care nu se numea Koljaiczek. Reveniți la foc, dădură iar peste barabulele făinoase și aromind fierbinte; se hotărîră, dispuși să facă pace și cam sleiți, să adune din nou cartofii cruzi în coșurile acelea, pe care le răsturnaseră mai înainte ca să-și facă datoria.

Abia cînd seara i-a stors cerului de octombrie o ploaie oblică, fină, și un amurg de cerneală, au mai atacat, la repezeală și fără chef, un bolovan îndepărtat și întunecat, dar pe urmă l-au lăsat în pace, socotind că a fost de ajuns. Or să-și țină încă puțin picioarele dezmoțite și mîinile binecuvîntătoare deasupra focușorului plouat, fumegînd în lung și-n lat, or să mai tușească încă o dată în fumul verde, cu ochi lăcrimoși în fumul galben, apoi or s-o ia din loc tușitor, lăcrimos, în direcția Bissau. Dacă Koljaiczek nu era aici, Koljaiczek trebuia să fie la Bissau. Jandarmii rurali cunosc întotdeauna doar două posibilități.

Fumul focului murind lent o învălui pe bunica mea ca o a cincea fustă, atît de largă, încît ea se afla, în cele patru fuste, cu oftaturi și nume sfinte cu tot, ca și Koljaiczek, sub fustă. Abia cînd uniformele nu mai erau decît niște puncte mișcătoare, ce se înecau treptat printre stîlpii de telegraf, în înserare, bunica se ridică atît de greu, de parcă ar fi prins rădăcini acolo și acum ar întrerupe, smulgînd firele cu pămînt cu tot, creșterea abia începută.

Lui Koljaiczek i se făcu frig, cînd se văzu deodată fără prelată, mic și lat, în ploaie. Se încheie repede la pantalonii, pe care sub fuste numai teama și o nesfîrșită nevoie de a se strecura într-un adăpost îl împinseră să și-i descheie, își mișca grăbit degetele pe gîiț, temîndu-se să nu-i răcească știuletele prea repede, deoarece vremea de toamnă aducea cu ea răceli de tot felul.

Bunica mai găsi încă patru cartofi fierbinți sub cenușă. Trei îi dădu lui Koljaiczek, iar unul și-l luă pentru sine. Înainte de a mușca, îl întrebă dacă e de la cărămidărie, deși ar fi trebuit să-și fi dat seama imediat că acel Koljaiczek venea din altă parte și nu de la cărămizi. Nici nu dădu importanță răspunsului său, îi puse în spinare coșul mai ușor, se încovoie sub cel mai greu, mai avea o mină liberă

pentru greblă și sapă, și astfel o luă din loc, fluturîndu-și cele patru fuste, cu coșul, cartofii, grebla și sapa, în direcția Bissau-Abataj.

Îsta nu era chiar Bissau propriu-zis. Se afla mai mult în direcția Ramkau. Lăsară cărămidăria la stînga, o luară spre pădurea întunecată, unde era și Goldkrug, și, în spatele ei, Brentau. Și înainte de pădure, într-o văioagă, se afla Bissau-Abataj. Acolo o urmă pe bunica, mic și lat, Joseph Koljaiczek, care nu mai putea să se dezlipească de fustele ei.

Sub plută

Nu e deloc simplu să evoci aici, în patul de metal, bine spălat cu săpun, al unui spital de boli nervoase aflat în cîmpul vizual al unui vizor prevăzut cu sticlă și înarmat cu ochiul lui Bruno, fuioarele de fum ale celui foc de buruieni din Kaşubia și haşurarea unei ploi de octombrie. De n-aş avea toba mea, căreia – dacă o folosesc cu îndemnare și răbdare – îi trece prin minte orice detaliu, pentru a putea aşterne pe hîrtie esenţialul, şi de n-aş avea permisiunea direcţiei să dau glas tinichelei mele trei, patru ore pe zi, aş fi un biet om fără buni de referinţă.

În orice caz, toba mea spune: în acea după-amiază de octombrie a anului nouăzeci şi nouă, în timp ce în Africa de Sud bunicul Krüger îşi peria sprincenele stufoase, ostile Angliei, între Dirschau şi Karthaus, în apropierea cărmădăriei Bissau, sub patru fuste de aceeaşi culoare, în fum, spaime şi oftături, sub ploaia oblică şi numele de sfinţi rostite cu ardoare, sub întrebările fără duh şi privirile iritate de fum a doi jandarmi rurali, a fost concepută de Joseph Koljaiczek cel mic şi lat mama mea, Agnes.

Anna Bronski, bunica mea, şi-a schimbat, încă în negreala acelei nopţi, numele: s-a lăsat pe mîna unui preot, foarte darnic cu sîntele taine, ca s-o facă Anna Koljaiczek şi l-a urmat pe Joseph, dacă nu în Egipt, măcar în capitala de provincie de pe Mottlau, unde Joseph şi-a aflat de lucru ca plutaş şi linişte din partea jandarmeriei.

Numai pentru a mări tensiunea, nu spun încă numele celui oraş de la vărsarea rîului Mottlau, deşi, ca oraş natal al mamei mele, ar fi acum demn de menţionat. La sfîrşitul lui iulie a anului zerozero, tocmai cînd se stabilise dublarea programului de construcţii pentru flota imperială de război, mama a venit pe lume sub zodia Leului, încredere în forţele

proprii şi înclinaţie spre visare, mărinimie şi vanitate. Prima casă, numită şi *domus vitae*, avînd ca ascendent Peştii uşor influenţabili. Semnul zodiacal al Soarelui în opoziţie cu Neptun, a şaptea casă sau *domus matrimonii uxoris*, ameninţa să îşte încurcăture. Venus în opoziţie cu Saturn, care, se ştie, aduce îmbolnăvirea splinei şi a ficatului şi care mai este numit planeta acră; el guvernează în Capricorn şi în Leu îşi atinge declinul; e cel căruia Neptun îi oferă anghile şi obţine în schimb cîrţiţe, cel ce iubeşte cîreşele sălbatice, ceapa şi sfecla furajeră, cel ce scuipe lavă şi acreşte vinul; locuia cu Venus în casa a opta, a morţii, şi prevestea accidente, în timp ce concepera copiii pe ogorul de cartofi promitea norocul cel mai temerar sub scutul lui Mercur în casa rudelor.

Aici trebuie să includ protestul mamei, deoarece ea a negat întotdeauna că ar fi fost concepută pe ogorul de cartofi, într-adevăr, tatăl ei se pare că încercase acolo – asta recunoaşte –, însă situaţia lui şi, mai ales, poziţia Annei Bronski nu fuseseră destul de prielnice pentru a-i crea lui Koljaiczek premisele de a lăsa însărcinată o femeie.

„Trebuie să se fi întîmplat noaptea în timpul fugii sau în căruţa unchiului Vinzent sau abia la Troyl, cînd am găsit locuinţă şi adăpost la plutaşi.”

Cu asemenea vorbe obişnuia să-şi dateze mama începutul existenţei ei, iar bunica mea, cea mai în măsură să ştie, dădea răbdătoare din cap, căutînd să explice: „Să poa' să fi fost în căruţă sau abia la Troyl, numa' nu pă ogor; că sufla vîntu' şi bătea ploaia, de nu puteai nici cîinele să-l slobozeşti afară”.

Pe fratele bunicii îl chema Vinzent. După moartea timpurie a nevestei lui, plecase în pelerinaj la Czechochowa şi primise poruncă de la Matka Boska Czechochowska să vadă în ea pe viitoarea regină a Poloniei. De atunci scormonea numai prin cărţi neobişnuite, găsia în fiecare propoziţiune cuvîntul Născătoarei de Dumnezeu, îşi proclama pretenţiile la tronul Poloniei, lăsîndu-i surorii lui curtea şi cele cîteva ogoare. Jan, fiul său, avea pe atunci patru ani, era un copil firav, pus tot timpul pe plîns, păstrea gîştele, colecţiona poze colorate şi, nepermis de devreme, timbre poştale.

În acea gospodărie, binecuvîntată de cereasca regină a Poloniei, a adus bunica coşurile cu cartofi şi pe Koljaiczek, iar cînd Vinzent află ce se întîmplat, fugi la Ramkau şi-l

luă pe sus pe popă, cu sfintele taine cu tot, ca s-o cunune pe Anna cu Joseph. Abia își împărțise Preasfinția Sa, amestec de somn, binecuvântarea însoțită de căscături prelungite și, aprovisionat cu o porție bună de slănină, își arătase preasfințitul spate, că Vinzent și înhămă calul la căruță, viri înșurăteii înăuntru, le făcu așternut pe paie și saci, își puse odrasla înfrigurată, care scincea subțire, lângă el, pe capră, și dădu bice calului s-o porneasă întins în inima nopții: proaspeții căsătorii se grăbeau.

În noaptea încă întunecată, dar tot mai risipită, călătorii ajunseră în portul de lemne al capitalei de provincie. Cunoscuți, care trăiau ca și Koljaiczek din meseria de plutaș, găzduiră perechea de fugari. Vinzent putea să-și întoarcă acum căruța și să-și mîne călușul spre Bissau; o vacă, scroafa cu purcei, capra, opt găște și cîinele din ogradă așteptau să fie hrăniți, micul Jan trebuia culcat, pentru că avea puțină febră.

Joseph Koljaiczek se ascunse trei săptămîni, își obișnuî pîrul cu o freză nouă cu cărare, își dădu jos mustața, își făcu rost de acte fără cusur și găsi de lucru dîndu-se drept plutașul Joseph Wranka. Dar de ce trebuia Koljaiczek să se prezinte în fața negustorilor de lemne și a tăietorilor cu actele plutașului Wranka, cel care se înecase fără știrea autorităților mai sus de Modlin în Bug, fiind împins în riu în timpul unei bătaii? Pentru că el, care renunțase o vreme la plutărit și lucrase la un gater, lângă Schwetz, se certase rău cu un meșter din cauza unui gard vopsit prea strident în roșu și alb de mîna lui Koljaiczek. Și parcă pentru a adevăra zicala cu oșteia în gard, meșterul a smuls o scîndură albă și una roșie din gard și a rupt scîndurile poloneze pe spinarea kașubă a lui Koljaiczek, făcînd din ele atîtea surcele albe și roșii, bune de foc, încît cel bătut găsi un prilej în următoarele zile, să zicem, într-o noapte înstelată, să prefacă gaterul abia construit și proaspăt vîruiat într-o vilvătaie de flăcări în cîntea unei Polonii, ce-i drept împărțite, dar tocmai de aceea unite.

Koljaiczek era așadar un incendiator, un incendiator multilateral, deoarece în perioada următoare, în toată Prusia Occidentală, gaterile și suprafețele împădurite au furnizat fitilul detonant pentru sentimentele naționale de două culori. Ca întotdeauna, cînd e vorba de viitorul Poloniei, și în acele incendii a fost implicată Fecioara Maria și se pare că au

existat martori oculari – poate că mai trăiesc și azi unii dintre ei – care ar fi văzut o Maica Domnului împodobită cu coroana Poloniei pe acoperișurile mai multor gateri ce se prăbușeau. Poporul, care este mereu prezent la incendii, ar fi intonat cîntecul Bogurodzica, închinat Născătoarei de Dumnezeu. Ne putem închipui că la incendiile provocate de Koljaiczek a fost o atmosferă solemnă: s-au rostit jurăminte.

Pe cît de apăsător de păcate și de urmărit era incendiatorul Koljaiczek, pe atît de nepătat, lipsit de părinți, inocent, chiar limitat și necăutat de nimeni, aproape anonim, era plutașul Joseph Wranka, care își împărțea tutunul de mestec în rații zilnice, pînă cînd l-au luat apele Bugului și în jiletca lui i-au rămas rația de tutun pe trei zile și actele. Și cum Wranka, înecatul, nu se mai putea prezenta nicăieri și nimeni nu punea întrebări delicate în legătură cu el, Koljaiczek, care era cam de aceeași statură și avea un cap rotund ca și înecatul, se strecură mai întîi în jiletca acestuia, apoi în pielea lui oficială de hîrtie, se dezvăță de pipă și trecu pe mestecat tutun, prelua de la Wranka pînă și amănuntul cel mai personal, defectul lui de vorbire și, în următorii ani, puse pe picioare un plutaș cumsecade, cumpătat, ușor bilbit, care căra cu pluta toate pădurile pe Niemen, Bobr, Bug și Vistula. Trebuie să mai amintim aici că în regimentul de husari al prințului de coroană, Wranka ajunsese sub Mackensen caporalul Wranka, fiindcă nu făcuse încă serviciul militar, pe cîtă vreme Koljaiczek, care era cu patru ani mai în vîrstă decît înecatul, lăsase în Thorn, la artilerie, un certificat de proastă purtare.

Cei mai periculoși dintre hoți, criminali și incendiatori așteaptă, încă de pe cînd fură, omoară și incendiază, ocazia unei meserii solide. Unora le suride această șansă, fie că e căutată sau întîmplătoare: în chip de Wranka, Koljaiczek a fost un soț bun și atît de leucit de viciul lui fierbinte, încît simpla vedere a unui chibrit îl făcea să tremure. Cutiile de chibrituri, care se lăfăiau la vedere pe masa din bucătărie, nu erau niciodată în siguranță cu el, care ar fi putut inventa chibriturile. Arunca ispită pe fereastră. Bunica mea avea multă bătaie de cap, ca să pună mîncarea caldă la timp pe masă. Adesea familia ședea pe întuneric, deoarece flăcările din lampă lipsea.

Și totuși, Wranka nu era un tiran. Duminică o însoțea pe Anna Wranka la biserică, în orașul de jos, și-i îngăduia celei care îi fusese încredințată legal de ofițerul stării civile să poarte patru fuste una peste alta ca atunci, pe ogorul de cartofi. Iarna, când riurile erau înghețate și plutășii își aveau vremurile lor slabe, ședea cuminte la Troyl, unde nu locuiau decât plutășii, încărcători și docheri și avea grijă de fiica sa, Agnes, care părea că nu-i semăna tatălui, pentru că, dacă nu se strecura sub pat, atunci se vîra în șifonier și, când aveau musafiri, intra sub masă cu păpușile ei din cîrpe.

Important pentru fetița Agnes era să rămînă ascunsă și să aștepte în ascunzătoare aceeași siguranță, deși cu totul altă plăcere, decît aflase Joseph sub fustele Annei. Koljaiczek incendiatorul era destul de fript ca să înțeleagă nevoia de ocrotire a fiicei sale. De aceea îi făcu, cu prilejul construirii unui coteț, de iepuri, ce urma să fie amplasat pe balconul locuinței de o cameră și jumătate, o boxă specială, concepută anume pe măsura ei. Într-o asemenea colivie a stat mama cînd era copil, s-a jucat cu păpușile și în acest timp a și crescut. Mai tîrziu, cînd a mers la școală, se pare că și-a repudiat păpușile, jucîndu-se cu bile de sticlă și cu pene colorate, și-a dat în vileag prima ei atracție către frumusețea fragilă.

Să mi se permită mie, care ard de nerăbdare să-mi pot prezenta începutul propriei mele existențe, să nu mă mai ocup de cei din neamul Wranka, al căror curs familial s-a desfășurat în liniște, pînă în anul treisprezece, cînd a fost lansată nava *Columbus* la Schichau; atunci poliția, care nu iartă nimic, a dat de urmele lui Wranka.

Totul a început cînd Koljaiczek, ca în fiecare vară tîrzie, urma să plutească și în luna august a celui din treisprezece cu pluta mare de la Kiev pe Pripiat, prin canal, și pe Bug pînă la Modlin, iar de acolo pe Vistula în jos. Erau în total doisprezece plutășii cu șlepul *Radaune*, care funcționa în serviciul gaterului lor, de la vest de Neufähr pe Vistula Moartă, pînă la vărsare, pe urmă în sus pe Vistula, pe lîngă Kase-mark, Letzkau, Czattkau, Dirschau și Pieckel și au acostat seara la Thorn. Acolo veni la bord noul meșter, care avea să supravegheze cumpărarea lemnului la Kiev. Cînd *Radaune* se desprinsese de la chei, dimineața la patru, se spunea că el era deja la bord, Koljaiczek îl văzu prima oară

la micul dejun pe teugă. Ședea unul în fața celui alt, mestecau și sorbeau zgomotos din cafeaua de orz. Koljaiczek îl recunoscuse imediat. Bărbatul lat în spate și deja chel comandă vodcă și ceru să o toarne în ceștile goale de cafea. În mijlocul mestecatului, în timp ce la capătul teugii încă se mai umpleau ceștile, se prezentă: „Sunt noul maistru, mă cheamă Dückherhoff, ca să știți, la mine domnește ordinea!”

Plutașii își roștiră pe rînd, după cum ședeau, numele la cerere și goliră ceștile lăsîndu-și capul pe spate în așa fel încît li se ridică mărlul lui Adam. Koljaiczek își dădu mai întîi ceașca peste cap, spuse apoi „Wranka” și-l fixă pe Dückherhoff. Acesta dădu din cap ca și mai înainte, repetă cuvîntul „Wranka”, la fel cum repetase și numele celorlalți plutășii. Cu toate acestea, lui Koljaiczek îi făcu impresia că Dückherhoff accentuase numele plutășului înecat mai altfel, nu neapărat mai strident, ci mai cu tîlc.

Radaune avea tango, ocolind îndemînic cu ajutorul piloților, care se schimbau mereu, bancurile de nisip, înainta împotriva valurilor turburi și mîloase ce nu cunoșteau decît o singură direcție. În stînga și-n dreapta, în spatele stăvilarelor, se întindea mereu același pămînt, ba neted, ba vălurit, de după cules. Tufişuri, defilee, o văioagă cu grozamă, întinsă între gospodării izolate, creată anume pentru atacurile cavaleriei, pentru o divizie de ulani ce ocolește la stînga groapa de nisip, pentru husarii ce dau năvală peste tufişuri, pentru visurile maeștrilor tineri de călărie, pentru bălălia ce a avut deja loc și se va relua mereu, pentru tabloul: tătarii la pămînt, dragonii la asalt, cavalerii Ordinului Spadei prăbuşindu-se, marele maestru pătînd cu sînge manta ordinului, cîrusei nelipsindu-i nici un nasture, pe care-l taie principele Mazoviei și cai, nici un circ nu are asemenea cai albi, nervoși, plini de ciucuri, cu tendoaarele nefiresc de precise și nările răsfrînte, roșii-carmin, afară norişori, străbătuți de lănci, împodobiți cu steaguri, doborîți și cerul, împărțind amurgul, săbiile și acolo, în fundal – fiecare tablou are un fundal – lipit strîns de orizont, un sătuc fumegînd pașnic, între picioarele din spate ale calului negru, căscioare pitulate, acoperite cu mușchi și cu paie; și în căscioare, asta se conservă, frumoasele platoșe, visînd zilele ce vor veni, deoarece în tablou aveau voie și ele afară pe cîmp, în spatele stăvilarelor Vistulei, ca minții firavi între flancurile cavaleriei grele.

La Wloclawek, Dückerhoff l-a luat pe Koljaiczek din scurt: „Ia zi, măi Wranka, nu lucași acu jde ani la joagărul din Schwetz? Și n-a ars atunci joagării pin'la temelie?” Koljaiczek dădu îndărătnic din cap, ca și când s-ar fi lovit de un perete, și izbuti să-și facă ochii triști și obosiți, încât Dückerhoff se abținu, în fața unei asemenea priviri, de la alte întrebări.

La Modlin, unde Bugul se varsă în Vistula și *Radaune* o coti, când Koljaiczek, rezezat de balustrada punții, scupă de trei ori, așa cum făceau toți plutașii, Dückerhoff se opri cu trabucul în mână lângă el și-i ceru foc. Cuvîntul ăsta, cuvîntelul chibrit, îi făcu lui Koljaiczek pielea de găină. „Hai, omule, ce te-mbujorasi așa dacă-ți cerui foc, că doar n-oi fi fată mare, păcatele mele?”

Abia cînd trecură de Modlin, îi pieri roșeața lui Koljaiczek, care nu era o roșeață de rușine, ci răsfrîngerea tîrzie a joagărelor incendiate de el.

Între Modlin și Kiev, așadar în susul Bugului, pe canalul ce leagă Bugul de Pripjat, pînă cînd *Radaune*, urmînd cursul Pripjatului, a întîlnit Niprul, nu se întîmplă nimic ce s-ar putea numi schimb de cuvinte între Koljaiczek-Wranka și Dückerhoff. Pe glep, între plutași, între fochiști și plutași, între cirmaci, fochiști și căpitan, între căpitan și piloții ce se schimbau permanent, se va fi întîmplat ceva cum se obișnuiește între bărbați. Aș putea să-mi închipui o sfadă între plutașii kașubi și cirmaciul născut la Stettin, poate chiar începutul unei răzmerițe: adunări pe teugă, se trage la sorți, se schimbă parole, se ascult șisuri.

Dar să lăsăm asta. Nu s-a ajuns nici la gîlcevi politice, nici la înjunghieri germano-poloneze, nici la punctul de atracție al unei răzmerițe născute din neajunsuri sociale. Mîncînd cuminte cărbuni, *Radaune* își vedea de drumul ei, eșuase o dată – cred că la puțin timp după ce trecuseră de Plock – pe un banc de nisip, dar reușise să se elibereze cu forțe proprii. Un schimb de cuvinte scurt și tăios între căpitanul Barbusch din Neufahrwasser și pilotul urcîanean a fost tot – și jurnalul de bord n-a mai avut nimic altceva de consemnat.

Dacă ar trebui sau aș vrea să țin un jurnal de bord pentru gîndurile lui Koljaiczek sau chiar un jurnal pentru viața interioară dückerhoffiană, aș avea multe schimbări și aventuri, bănuiele și confirmări, neîncredere și aproape o simultană

atenuare a bănuiei de descris. Amîndurora le era frică. Lui Dückerhoff mai tare decît lui Koljaiczek; pentru că se găseau în Rusia. Dückerhoff ar fi putut, ca odinioară bietul Wranka, să cadă peste bord, ar fi putut – și acum sintem deja la Kiev – să ajungă în depozite atît de mari și imposibil de supravegheat, încît în asemenea labirinturi încălțate de lemne îți puteai lesne pierde îngerul păzitor sub o grămadă de stînjini lungi, desprînși brusc din ordinea lor și cu neputință de oprit – sau putea chiar și să fie salvat. Salvat de un Koljaiczek, care l-ar fi pescuit pe meșter, mai întîi din Pripjat sau Bug, care l-ar fi tras pe Dückerhoff, în ultima clipă, din depozitul de lemne lipsit de ingeri păzitori din Kiev, scăpîndu-l de prăbușirea lavinei de stînjini. Ce minunat ar fi să pot relata acum cum Dückerhoff, pe jumătate înecat sau aproape strivit, abia respirînd și mai păstrînd încă o urmă de moarte în ochi, i-ar fi șoptit presupusului Wranka la ureche: „Mulțumesc, Koljaiczek, mulțumesc!” și apoi, după pauza necesară: „Acu' ne-am plătit tot – să ștergem cu buretele ce-a fost!”

Și s-ar fi privit cu o prietenie aspră, zîmbînd incurcați și aproape printre lacrimi, în ochii lor bărbătești și ar fi schimbat între ei o strîngere de mînă sfioasă, dar bătătorită.

Cunoaștem această scenă din filme excelent realizate, cînd regizorul îi se năzare să facă din frații învrăjbiți – interpretați magistral – trecuți prin cîte și mai cîte, după nenumărate aventuri, prieteni la cataramă.

Dar Koljaiczek nu a găsit nici prilejul să-l îneco pe Dückerhoff, nici să-l smulgă din ghearele morții datorate stînjinelor prăbușite. Grijului și gîndindu-se la avantajele firmei sale, Dückerhoff a cumpărat lemnul la Kiev, a supravegheat formarea celor nouă plute, le-a împărțit plutașilor, după cum era obiceiul, o sumă bună de bani rușești pentru transportul la vale și s-a urcat în trenul care urma să-l poarte, trecînd prin Varșovia, Modlin, Eylau-ul german, Marienburg, Dirschau, la firma lui, al cărei gater se afla în portul de lemne, între șantierelor navale Klawitt și Schichau.

Înainte de a lăsa plutașii, după săptămîni de trudă aprigă, să coboare de la Kiev pe rîuri, pe canal și, în cele din urmă, pe Vistula în jos, mă întreb dacă Dückerhoff era sigur că l-a recunoscut în Wranka pe incendiatorul Koljaiczek. Vreau să spun că, atîta vreme cît meșterul se aflase pe același vas cu

nevinovatul, binevoitorul și, în ciuda limitelor sale, unanim îndrăgitul Wranka, spera să nu aibă tovarăș de călătorie un Koljaiczek pus pe ticăloșii. A renunțat însă să se mai legene în această speranță abia în tren, între pernele cupeului său. Și cînd trenul a ajuns la destinație, în gara principală din Danzig – acum pot s-o spun –, Dückerhoff luase deja decizia dückerhoffiană, își trimisese cuferule cu o trăsură acasă și se duse glonț, fiindcă era fără bagaj, la cel mai apropiat post de poliție, la Wiebenwall, urcă treptele intrării principale din două în două și găsi, după oarecare căutare febrilă, acea cameră mobilată destul de auster ca să-i impună lui Dückerhoff o declarație scurtă, bazată doar pe fapte. Să nu se creadă că meșterul a făcut un denunț. El a cerut pur și simplu, să fie examinat cazul Koljaiczek-Wranka, ceea ce i s-a și promis la poliție.

În timpul următoarelor săptămîni, pe cînd lemnul, colibele de papură și plutășii luncuiau pe plute încet la vale, imobile posturi de poliție se scrisese multă hîrtie. Apărură actele militare ale lui Joseph Koljaiczek, simplu tunar în regimentul numărul cutare de artilerie de cîmp din Prusia Occidentală. Tunarul recalitrant trebuise să facă arest de două ori cîte trei zile pentru că, în stare de ebrietate, strigase în gura mare parole anarhiste, pe jumătate în poloneză, pe jumătate în germană. Astea erau pete rușinoase, care nu figurau în actele caporalului Wranka, cel ce servise la regimentul doi de husari din Langfuhr. Wranka se evidențiasse, fusese remarcat la manevre de însuși prințul de coroană cu un bun curier al bătălionului și a primit de la acela, care avea mereu buzunarele pline de taleri, în dar, un taler cu chipul prințului. Dar talerul cu pricina nu era consemnat în actele militare ale caporalului Wranka, pe acela îl declară, jelindu-se cît o ținea gura, bunica mea Anna, cînd fu anchetată împreună cu fratele ei Vinzent.

Și nu doar cu acel taler a combătut ea cuvîntul incendiator. A fost în stare să prezinte chiar și acte care arătau, în repetate rînduri, că Joseph Wranka se înrolase încă din anul zero patru în rîndul pompierilor voluntari din Danzig-Niederstadt și, în timpul lunilor de iarnă, cînd toți plutășii aveau pauză, a pus umărul ca pompier la stingerea vreunui foc mai mic sau mai mare. Exista și un document în care se arăta că pompierul Wranka, în timpul unui incendiu mare la atelierele principale

de cale ferată din Troyl, anno zero nouă, nu numai că ajutase la stingerea focului, dar salvase și doi ucenici lăcătuși. La fel se pronunța și căpitanul de pompieri Hecht, citat ca martor. Acela declară în procesul-verbal: „Cum să fie incendiator cel care stinge focul! Nu îl am și acum în fața ochilor, acolo pe scară, în timp ce biserica din Heubude era în flăcări? O pasăre Phoenix renăscînd din propria cenușă și stingînd nu numai focul, incendiul acestei lumi și setea Domnului nostru Iisus Hristos! Cu adevărat zic vouă: «Celui ce-l suspectează pe omul cu cască de pompier, care are prioritate pe carosabil, pe care îl iubesc asigurările, și care poartă mereu în buzunar puțină cenușă, fie ca simbol, fie numai din cauza profesiei, celui ce vrea să o numească pe mirabila pasăre Phoenix un cocoș roșu, merită să i se lege o piatră de moară de gît...»”

Probabil că ați observat, căpitanul Hecht de la pompieri voluntari era un preot ce mînuia aprig cuvîntul, apărea, duminică de duminică, în amvonul bisericii lui parohiale Sf. Barbara din Langgarten și nu pierdea ocazia, cît timp durau cercetările împotriva lui Koljaiczek-Wranka, să pună semnul egalității folosind cuvinte asemănătoare, între pompierul celest și incendiatorul demonic din parohia sa.

Dar pentru că funcționarii poliției judiciare nu mergeau la biserica Sf. Barbara, iar în cuvîntul Phoenix vedeau mai degrabă o insultă adusă coroanei decît o justificare a lui Wranka, activitatea acestuia ca pompier voluntar se dovedi a nu-i fi favorabilă.

Au fost procurate certificate de la diferite fabrici de cherestea și gaterie, atestate din comunele natale: Wranka venise pe lume la Tuchel, Koljaiczek era de loc din Thorn. Se produsese mici nepotriviri în declarațiile plutășilor mai bătrîni și ale rudelor îndepărtate. Ulciurul mergea iarăși și iarăși la apă: nu-i mai rămînea decît să se spargă. Cînd anchetele ajunseră atît de departe, pluta cea mare tocmai atinsese țărîmul patriei și, începînd din Thorn, fu controlată discret și filată la locurile de acostare.

Abia după Dirschau bunicului meu îi săriră în ochi urmăriții. Îi așteptase. O anumită lene de moment, vecină cu melancolia, s-ar putea să-l împiedicase să riște o încercare de fugă la Letzkau sau la Käsemark, ceea ce ar fi fost încă posibil într-o zonă atît de cunoscută și cu ajutorul unor

plutași devotați lui. La vărsare, unde plutele se țirau încet, ciocnindu-se una de alta în Vistula Moartă, un cuter pescăresc înainta suspect de ne suspect, cu un echipaj prea numeros la bord, pe lângă plute. Puțin după Plehnendorf, cele două șalupe cu motor ale poliției de coastă țigniră din păpurișul de lângă țarm, răscolind în lung și-n lat apa tot mai măloasă a Vistulei Moarte anunțând portul.

După podul spre Heubude începu cordonul „albaștrilor”. Depozitele de lemne în fața șantierului din Klawitt, șantierele mai mici de bărci, portul de lemne tot mai larg, care se împingea spre Mottlau, debarcaderele diferitelor fabrici de cherestea, debarcaderul propriei firme, cu cei ce așteptau acolo, și pretutindeni „albaștri”, numai dincolo, la Schichau, nu, acolo era plin de steaguri, acolo se întâmpla altceva, se aștepta o lansare, acolo era multă lume, care înnebunise pescărușii, acolo se dădea o serbare – o serbare în cinstea bunicului meu?

Abia când bunicul văzu portul de lemne plin de uniforme albastre, când șalupele își luară un avânt rău prevestitor, aruncând valuri deasupra pluteilor, abia când înțelese întreaga tevdatură care îi era dedicată, abia atunci se trezi în el vechea inimă de incendiator a lui Koljaiczek și-l scuipă afară pe Wranka cel blând, ieși din pompierul voluntar Wranka, se declară cu glas tare și fără să se bîlbîie eliberat de bilbiutul Wranka și fugi, fugi peste plute, fugi peste suprafețe largi, mișcătoare, desculț peste un parchet nerașchetat, din buștean în buștean spre Schichau, unde steagurile filfiluau vesele în vînt, mereu înainte peste lemne, unde se pregătea o lansare, apa avea totuși scînduri, unde se țineau frumosașele cuvîntări, unde nu striga nimeni Wranka și nici măcar Koljaiczek și unde se spunea: Te botez cu numele de VMS *Columbus*, America, deplasament peste patruzeci de mii de tone, treizeci de mii cai-putere, vaporul Maieștii Sale, salon de fumat clasa I, bucătărie clasa a II-a, la babord, sală de gimnastică din marmură, bibliotecă, America, vaporul Maieștii Sale, tunelul liniei de arbori, covetă de promenadă, trăiască în pace și onor, pavilionul portului național, Prințul Heinrich stă la cîrmă și bunicul meu Koljaiczek desculț, aproape nemaiaținînd lemnele curbate, în fața fanfarei militare, un popor care are asemenea principii, de la o plută la alta, poporul îl aclamă,

trăiască în pace și onor și toate sirenele șantierelor și sirenele vapoarelor ancorate în port, ale șlepurilor și vapoareșelor de croazieră, *Columbus*, America, libertate și două șalupe săltînd nebune de fericire alături de el, de la o plută la alta, plutele Maieștii Sale, și-i taie drumul, și-i strică jocul, încît trebuie să se oprească, tocmai cînd prinsese atîta elan și stă singur-singurel pe o plută și a și început să vadă America și iată șalupele, trebuie să se topească – și bunicul a fost văzut înotînd spre o plută care luneca încet în Mottlau: Și fu nevoit să se lase la fund din cauza șalupelor și să rămînă acolo din cauza șalupelor și pluta veni peste el și nu se mai termina, naștea mereu o plută nouă: plută din pluta ta, în vecii vecilor – plută.

Șalupele își opriră motoarele. Ochi necruțători cercetau suprafața apei. Dar Koljaiczek își luase definitiv rămas-bun, se sustrasese de la fanfara militară, de la sirene, de la clopotele vapoarelor, de la vaporul Maieștii Sale, de la discursul inaugural al prințului Heinrich și de la pescărușii înnebuniți ai Maieștii Sale, se sustrasese de la America și de la *Columbus*, sub lemnul nesfîrșit, se sustrasese tuturor urmărilor poliției.

Cadavrul bunicului meu nu a fost găsit niciodată. Eu, care sînt convins că și-a găsit moartea sub plută, trebuie totuși, pentru a rămîne credibil, să mă încumet să redau aici toate versiunile salvărilor lui miraculoase.

Se spunea că ar fi găsit sub plută, între lemne, o crăpătură, care era în partea de jos tocmai bună ca să-și țină organele respiratorii la suprafață, în partea de sus crăpătura se pare că era atît de îngustă, încît poliștii, care cercetaseră pînă tîrziu în noapte plutele și colibele de stof de pe plute, nu-l putură vedea. Apoi, la adăpostul întunericului – așa se spunea mai departe – se lăsase dus de valuri și atinse, ce-i drept epuizat, dar cu puțin noroc, celălalt mal al Mottlau-ului și marginea șantierului naval din Schichau, își găsisse acolo, în depozitul de fiare vechi, adăpost și ar fi ajuns mai tîrziu cu ajutorul, pare-se, al unor marinari greci, pe unul dintre acele petroliere împutite, care au mai adăpostit de multe ori cîte un fugar.

Alții afirmau: Koljaiczek, care era un înotător bun, cu plămîni și mai buni, nu a trecut, înotînd pe sub apă, numai de plută, ci și toată lățimea apreciabilă a Mottlau-ului, ajungînd cu puțin noroc la țarm, în dreptul șantierului din Schichau;

acolo se amestecă, fără să trezească bănueli, printre muncitorii de pe șantier și, în cele din urmă, în mulțimea entuziasmată, cîntă împreună cu poporul *în pace și onor*, ascultă, dispus să aplaude, discursul inaugural al prințului Heinrich pentru vaporul Maiestății Sale *Columbus*, se pierdu în mulțime, după reușita lansării la apă, în haine pe jumătate uscate și promova chiar în ziua următoare – aici prima versiune a salvării se întîlnește cu cea de-a doua – la rangul de pasager clandestin pe un petrolier grecesc rău famat.

Pentru respectarea exactității, trebuie să amintesc aici și a treia variantă, complet fără noimă, după care bunicul ar fi fost dus de valuri în larg, ca un lemn plutitor, de unde l-au pescuit la timp pescarii din Bohnsack și l-au predat, dincolo de zona de trei mile, unui cuter suedez. Acolo, pe vasul suedez, spune povestea că și-ar fi revenit încet, în mod miraculos, din nou în puteri, că ar fi ajuns la Malmö – și așa mai departe, și așa mai departe...

Astea toate sînt ineptii și palavre pescărești. Eu nu dau doi bani nici pe scornelile acelor martori dubioși din mai toate porturile, care susțin că l-ar fi văzut pe bunicul meu, la scurt timp după primul război mondial, la Buffalo, în SUA. Ei spun că s-ar fi numit Joe Colchic, că s-ar fi ocupat cu comerțul de lemn cu Canada, ar fi fost acționar la firme de chibrituri, fondator al unor societăți de asigurări contra incendiilor. Îl descriau pe bunicul drept putred de bogat și singur: într-un zgîrie-nori, stînd în spatele unui birou uriaș, purtînd inele cu pietre strălucitoare la fiecare deget și exersînd, cu garda lui de corp, care purta uniformă de pompier, cînta în limba poloneză și se numea garda Phoenix.

Fluturile și becul

Un om s-a despărțit de trecut, a traversat apa cea mare, a ajuns în America și a devenit bogat. – Aș vrea să las baltă toată povestea bunicului și dacă se numea în poloneză Goljaczek, în kașubă Koljaiczek, în americană Joe Colchic.

E dificil să anunți cu o simplă toabă de tinichea din cele ce se găsesc în prăvăliile de jucării și în magazinele universale sfîrșitul plutelor de lemn, purtate de riuri pînă la linia orizontului. Și totuși, am reușit să cînt prohodul cu toba mea portului de lemne, lemnului plutitor, ce se balansează prin cotelurile rîurilor, ce se scămășează în păpuriș, și cu puțin efort și calelor de construcție din șantierul Schichau și Klawitt, numeroaselor șantiere de reparații pentru bărci, depozitului de fiare vechi al fabricii de vagoane, depozitului de cocos rîncat al fabricii de margarină, tuturor ascunzătoarelor de pe insula Speicher cunoscute mie. El a murit, nu-mi mai răspunde, nu mai manifestă interes pentru lansări imperiale, pentru eşuarea unui vapor, începută o dată cu lansarea lui, care adesea durează cîteva decenii, un vapor care în acest caz s-a numit *Columbus*, spunîndu-i-se și *Mindria flotei*, bineînțeles că și-a urmat cursul spre America și mai tîrziu a fost scufundat sau s-a scufundat singur, poate că a fost ridicat, reconstruit, rebotezat sau dat la fier vechi. Poate că doar s-a dat la fund, *Columbus* l-a imitat pe bunicul și mai colindă și azi cu cele patruzeci de mii de tone, cu salon de fumat, sală de gimnastică în marmură, bazin de înot și cabine pentru masaj în, să spunem, adîncurile de șase mii de metri ale gropii Filipinelor sau în străfundurile Emden; aceste detalii se pot citi în almanahurile flotei – cred că primul sau cel de-al doilea *Columbus* s-a scufundat singur, întrucît căpitanul nu a putut să supraviețuiască unei rușini legate de război.

I-am citit lui Bruno o parte din povestea plutei și apoi, rugându-l să fie obiectiv, l-am întrebat ce părere are.

„O moarte frumoasă!”, se extazie Bruno și începuse de îndată să-l transforme pe bunicul meu înecat, cu ajutorul sforilor pentru ambalaj, într-o momfie din noduri. Ar trebui să mă declar mulțumit cu răspunsul lui și să nu mă las purtat de gânduri necurate în SUA, ca să mă căpățuiesc acolo cu o moștenire.

M-au vizitat prietenii mei Klepp și Vittlar. Klepp mi-a adus un disc de jazz cu King Oliver de două ori, Vittlar mi-a dăruit fandosindu-se o inimă de ciocolată, atârnată de o panglică roz. Debitau fel de fel de prostii, parodiau scene din procesul meu și, ca să le fac plăcere, m-am arătat, ca în toate zilele de vizită, bine dispus și, chiar și în fața celor mai stupide glume, capabil să schitez un zîmbet. Așa, printre picături, și înainte ca prietenul meu Klepp să-și poată începe inevitabila prelegere despre relația strînsă dintre jazz și marxism, am povestit istoria celui bărbat, care în anul treisprezece, deci puțin înainte de a începe totul, a intrat sub o plută nesfîrșită și nu a mai ieșit de acolo; nici măcar cadavru nu i l-au mai găsit.

La întrebarea mea – o puseseam într-o doară, vizibil plictisit –, Klepp își întoarce capul indispus pe gîtul unsuros; se descheie și se încheie la nasturi, făcu mișcări ca de înot și procedă așa de parcă s-ar fi aflat sub plută. În cele din urmă îmi respinse întrebarea și dădu vina pe după-amiaza timpurie pentru răspunsul care nu venea.

Vittlar se ținu țepăn, puse picior peste picior, avînd grijă de dunga de la pantalon, își arătă bizară aroganță raiată, care nu le poate fi proprie decît ingerilor din ceruri: „Mă aflu pe plută. Ce drăguț e pe plută. Mă pișcă țîntarii, asta e neplăcut. – Mă aflu sub plută. Ce drăguț e sub plută. Nu mă înțepă nici un țîntar, asta e plăcut. Cred că am putea trăi sub plută, dacă n-am avea, în același timp, ideea să zăbovim pe plută, lăsîndu-ne înțepați de țîntari”.

Vittlar făcu o pauză așteptînd efectul, mă măsură, își ridică, așa cum face de fiecare dată cînd vrea să semene cu o bufniță, sprîncenele lui ridicate de la natură și rosti pe un ton teatral: „Presupun că în cazul înecatului, al bărbatului de sub plută, e vorba de unchiul tău, dacă nu chiar de bunicul

tău. A ajuns la moarte pentru că, în calitate de unchi, și mai ales în calitate de bunic, s-a simțit obligat față de tine; căci nimic nu ți-ar fi o mai mare povară decît un bunic în viață. Nu ești doar ucigașul unchiului tău, ești ucigașul bunicului tău! Fiindcă acesta, cum face orice bunic care se respectă, vrînd să te pedepsească un pic, nu ți-a oferit satisfacția nepotului, care rostește mîndru de acel cadavru umflat scos din valuri: Priviți la bunicul meu mort. A fost un erou. S-a scufundat în apă, în timp ce-l urmăreau. – Bunicul tău i-a sustras lumii și propriului nepot cadavru, pentru ca posteritatea și nepotul să se mai precupească încă multă vreme de el”.

Apoi, sîrînd dintr-un patos într-altul, un Vittlar viclean, ușor aplecat înainte, împăciuitor: „America, bucură-te, Oskar! Ai un scop, o misiune. De-aici îți vor da drumul, te vor elibera. Încotro s-o apuci, dacă nu spre America, unde poți regăsi totul, chiar și pe bunicul tău dispărut!”

Oricît de batjocoritor și dureros ar fi fost răspunsul lui Vittlar, el mi-a dat totuși mai multă siguranță decît bițiguala indistinctă între moarte și viață a prietenului meu Klepp sau răspunsul îngrijitorului Bruno, care numea moartea bunicului o moarte frumoasă numai pentru că, la scurt timp după aceea, vasul *MS Columbus* a fost lansat la apă și a făcut valuri. Așa stînd lucrurile, admir mai mult America lui Vittlar, cea conservatoare de bunici, țelul, modelul, spre care mă pot îndrepta, cînd, sătul de Europa, voi lăsa din mină toba și pana: „Scrie mai departe, Oskar, scrie pentru bunicul tău Koljaiczek, putred de bogat, dar obosit, care face la Buffalo, în SUA, comerț cu lemn și se joacă, în zgîrie-nori-ul său, cu chibriturile!”

Cînd Klepp și Vittlar și-au luat, în sfîrșit, rămas-bun și au plecat, Bruno a alungat, printr-o aerisire temeinică, mirosul apăsător al prietenilor din încăpere. După aceea, mi-am luat din nou toba, dar nu ca să îndepărtez cu ea lemnele de pe plutele acoperite de moarte, ci să bat ritmul dinamic săltăreț, de care ar trebui să asculte toți oamenii începînd din acel august una mie nouă sute paisprezece. Astfel nu voi mai putea evita ca și acest text să consemneze pînă la ora nașterii mele, doar sugerînd, drumul celui neam îndoliat, pe care bunicul meu l-a lăsat în urma lui în Europa.

Cînd Koljaiczek a dispărut sub plută, printre cei apropiați puțaișilor, la locul de acostare, pe podul fabricii de cherestea, stăteau înspăimîntate bunica mea cu fiica ei, Agnes, Vinzent Bronski și fiul acestuia, Jan, în vîrstă de șaptesprezece ani. Puțin mai la o parte stătea Gregor Koljaiczek, fratele mai mare al lui Joseph, care fusese chemat în oraș cu prilejul anchetelor. Acel Gregor avea, la orice oră, răspunsul pentru poliție pregătit: „Abia îl cunosc pe fratele meu. De fapt, nu știu decît că se numește Joseph, iar cînd l-am văzut ultima oară cred că avea, să spunem, zece, doisprezece ani. Îmi curăța pantofii și aducea bere cînd îi ceream eu sau mama”.

Și chiar dacă din declarația lui a reieșit că străbunica mea era o băutoare de bere, poliția nu avea ce face cu răspunsul lui Gregor Koljaiczek. În schimb, însă, existența mai bătrînului Koljaiczek o ajută pe bunică Anna. Gregor, care își petrecuse mulți ani din viață la Stettin, Berlin și, la sfîrșit, la Schneidemühl, a rămas în Danzig, găsind de lucru la pulberăria „Bastion Kaninchen” și s-a căsătorit, după ani buni, cînd toată complicația privind căsnicia cu falsul Wranka a fost clarificată și clasată, cu bunica mea. Aceasta nu se putea dezlipi de Koljaiczek și nu l-ar fi luat pe Gregor atît de repede de soț, dacă nu-l chema Koljaiczek.

Munca la pulberărie îl scutise pe Gregor de haina colorată și curînd după aceea gri. Locuiau toți trei în același apartament de o cameră și jumătate în care își găsisse ani de zile adăpost incendiul. Dar se dovedi că un Koljaiczek nu trebuie să fie neapărat ca următorul Koljaiczek, pentru că bunica se văzu nevoită, după un an de căsnicie, să închirieze prăvălia goală de la subsolul casei de raport din Troyl și să cîștige bani din vînzarea a fel de fel de nimicuri, de la bolduri la căpățîni de varză, fiindcă Gregor, deși scotea bani frumoși la pulberărie, nu aducea mai nimic acasă și-și bea tot cîștigul. În vreme ce Gregor, probabil moștenind-o pe străbunica, ieșise un bețiv, bunicul Joseph bea doar din cînd în cînd un rachiu. Gregor nu bea pentru că era trist. Chiar cînd părea vesel, ceea ce i se întîmpla rar, deoarece era copleșit de melancolie, nu bea de veselie. Bea pentru că voia să pătrundă pînă la fundul lucrurilor, așa și cu alcoolul. Nimeni nu l-a văzut pe Gregor Koljaiczek, în toată viața lui, să lase un pahar pe jumătate plin.

Mama mea, pe atunci o fată rotofeie de cîncisprezece ani, încerca să se facă folositoare, ajută în prăvălie, lîpea etichete pe alimente, ducea duminica marfa la clienți și scria scrisori stîngace, dar pline de fantezie, ca să-și poată încasa datoriile. Păcat că nu posed nici una dintre aceste scrisori. Ce frumos ar fi să pot cita aici cîteva strigăte de ajutor, cînd de copil, cînd de fată, din epistolele unei semiorfane, deoarece Gregor Koljaiczek nu făcea cit un tată vitreg întreg. Ba mai mult, bunica și fata ei păzeau casa, plină, de obicei, cu aramă și cu puțin argint, care consta din două farfurii de tablă puse una peste alta, de privirea melancolic koljaiczekeană a mereu însetatului de la pulberărie. Abia cînd Gregor Koljaiczek muri de gripă în anul șaptesprezece, mai spori cîștigul prăvăliei de mărnuțșuri, dar nu cu mult; în fond, ce se putea vinde în anul șaptesprezece?

Cămăruța din apartamentul de o cameră și jumătate, care ședea goală de la moartea celui de la pulberărie, pentru că mama, temîndu-se de iad, nu voia să se mute acolo, a fost ocupată de Jan Bronski, vărul mamei, pe atunci în vîrstă de vreo douăzeci de ani, care părăsise Bissau-ul și pe tatăl său Vinzent. Cu un certificat bun de absolvire a școlii medii din Karthaus în buzunar, și după ce își încheiasse ucenicia la poșta reședinței de plasă, venise aici să îmbrățișeze cariera administrativă la poșta principală din Danzig I. În afară de cuțar, Jan aduse în locuința matusii lui și li voluminoasa sa colecție de mărci poștale. Colecționa mărci din fragedă tinerețe, avea așadar nu doar o relație profesională cu poșta, ci și una particulară, mai intimă. Tînărul acela firav, ușor adus de spate, avea un obraz oval frumos, poate puțin prea dulce, și ochi albaștri, destul ca mama, care pe atunci număra șaptesprezece ani, să se îndrăgostească de el. Pe Jan îl chemase de trei ori la recrutare, dar de fiecare dată a fost trimis la vatră din cauza stării lui jalnice. Ceea ce în vremurile acelea, cînd era destul să fii un picuț mai răsărit, că te și trimitea la Verdun ca să ajungi pe pămîntul Franței la orizontală pe vecie, spunea destul despre constituția lui Jan Bronski.

Idila ar fi putut începe încă de la privitul clasoarelor, cînd cercetau împreună, frunte lîngă frunte, marginile dințate ale exemplarelor mai valoroase. Dar ea începu de fapt sau, mai bine zis, izbucni, cînd Jan fu chemat la a patra recrutare.

Avind și așa treabă în oraș, mama l-a condus pînă la comisarariatul militar raional și a așteptat acolo, lîngă ghereta santinei, cîzînd de acord cu Jan, că ar trebui, de data asta, să plece în Franța, ca să-și poată trata amărîtul ăla de piept cu aerul bogat în fier și plumb de acolo. Poate că mama numărase nasturii santinei de mai multe ori și cu rezultate diferite. Aș putea să-mi închipui că nasturii tuturor uniformelor sînt astfel numărați, ca ultimul nasture să fie întotdeauna Verdun sau un riuleț ca Somme sau Marne.

Cînd, după o oră încheiată, omulețul, recrutat pentru a patra oară, a ieșit pe poarta comisarariatului militar, a coborît scara împleticindu-se și, aruncîndu-se de gîtul mamei mele, Agnes, a murmurat zicala atît de dragă lui în clipa aceea: „Nici o șpagă, nici un ban și-am mai împușcat un an!”, mama l-a strîns pentru prima oară pe Jan Bronski la pieptul ei și nu știu dacă l-a îmbrățișat vreodată, mai tîrziu, atît de fericită.

Nu cunosc detalii ale acelei tinere iubiri de război. Jan și-a vîndut o parte din colecția lui de mărci ca să poată răspunde pretențiilor mamei, care avea un simț ascuțit pentru tot ce era frumos, luxos și scump. Se pare că la vremea aceea țînuse și un jurnal care dispăru, din patrie, mai tîrziu. Cred că bunica a tolerat legătura celor doi tineri, ceea ce se poate explica și prin rudenie, pentru că Jan Bronski a locuit, pînă la scurt timp după război, în locuința strîmătă din Troyl. Se mută a cînd prezența unui anume domn Matzerath nu mai putu fi ascunsă, ba fusese chiar acceptată. Acel domn trebuia să o fi cunoscut pe mama în vara anului nouă sute optsprezece, cînd lucrase la spitalul Silberhammer lîngă Oliva, ca soră de caritate. Alfred Matzerath, originar din Renania, zăcea acolo cu o plagă împușcată la șold și deveni, în curînd, datorită veseliei lui tipic renane, favoritul tuturor surorilor de caritate – firește, și al sorei Agnes. Pe jumătate vindecat, țopăia într-un picior pe coridoare, la brațul uneia sau a alteia dintre îngrijitoare, și-i ajuta sorei Agnes la bucatărie, deoarece scuța albă apretată venea atît de bine la fața ei rotundă și pentru că el era un bucătar pasionat și se pricepea să-și transforme sentimentele în supe.

După ce plaga s-a vindecat complet, Alfred Matzerath rămase în Danzig și găsi acolo curînd de lucru ca reprezentant al firmei sale din Renania, o întreprindere destul de mare

din industria de prelucrare a hîrtiei. Războiul se consumase. Se confecționau tratate de pace, prilejuri pentru războaie viitoare. Regiunea de la vărsarea Vistulei, începînd cam de la Vogelsang pe Nehrung, de-a lungul Nogat-ului pînă la Pieckel, întinzîndu-se acolo paralel cu Vistula pînă la Czattkau, formînd în stînga un unghi drept pînă la Schönfließ și apoi o buclă pe lîngă codrul Saskoschin și pînă la lacul Ottomin, părăsind Mattern, Ramkau și Bissau, locurile de baștină ale bunicii, și ajungînd la Klein-Katz la Marea Baltică, a fost declarată stat liber și subordonată Ligii Națiunilor. Polonia a obținut atunci un port liber, platoul Wester cu depozitul de muniții, administrația căilor ferate și o poștă proprie în Piața Hevelius.

În timp ce mărcile poștale ale statului liber ofereau scrișorilor o cogă hanseatică roș-aurie și o stemă înfățișînd fastul și bunăstarea, polonezii le francuau cu scene macabre violete ce ilustrau istoriile lui Cazimir și Bathory.

Jan Bronski se transferă la poșta poloneză. Mutarea lui se petrecu spontan, la fel și opțiunea lui pentru Polonia. Mulți au văzut în purtarea mamei mele motivul pentru care el a cerut cetățenia poloneză, în anul douăzeci, cînd Marszałek Pilsudski bătuse armata roșie la Varșovia și miracolul de pe Vistula i-a fost atribuit de oameni ca Vincent Bronski Fecioarei Maria, iar de experți în treburile militare generalului Sikorski sau generalului Weygand; așadar, în acel an polonez, mama s-a logodit cu germanul din Reich, Matzerath. Îmi vine să cred că, la fel cu Jan, bunica Anna nu a fost de acord cu această logodnă. I-a predat ficei prăvălia de la subsol, din Troyl, pe care reușise s-o aducă la oarecare înflorire, și a plecat la fratele ei Vincent, la Bissau, deci în partea polonă, unde a preluat, ca în vremurile prekoljaiczkeene, gospodăria cu ogoarele de morcovi și de cartofi, aprobîndu-l tot mai mult pe fratele căzut în mrejele dialogului cu regina fecioară a Poloniei; se mulțumi să șadă ghemuită la focul de burujeni și cartofi în cele patru fuste și să scruteze orizontul, brăzdat încă de stilpii de telegraf.

Abia cînd Jan Bronski a întîlnit-o pe Hedwig, o kașubă din oraș, care mai deținea ogoare în Ramkau, și s-a căsătorit cu ea, relația dintre el și mama s-a mai ameliorat. La o petrecere dansantă, la cafeneaua Woyke, întîlnindu-se întîmplător, ea i-l prezentă lui Jan pe Matzerath. Cei doi bărbați atît de

deosebiți, dar în ce o privește pe mama atât de asemănători, se simpatizară, deși Matzerath numi transferul lui Jan la poșta poloneză, pe ocolite și într-un pur dialect renan, o mutare fără minte. Jan dansă cu mama, Matzerath cu ciolănoasa și lungana de Hedwig, care avea privirea incertă a unei vaci, ceea ce te făcea să vezi în ea permanent o gravidă. Au dansat mult împreună, s-au schimbat între ei, s-au gândit în timp ce dansau la dansul următor, la foxtrot erau cei dinții, la vals Boston pluteau, la charleston își regăseau încrederea în ei și la slowfox senzualitatea vecină cu religia.

În anul douăzeci și trei, când cu contravaloarea unei cutii de chibrituri îți puteai zugrăvi dormitorul, deci toate se numărau cu zerouri, Alfred Matzerath se căsătorii cu mama. Unul dintre martori a fost Jan, celălalt, Mühlen, un negustor de coloniale. N-am prea multe de spus despre acel Mühlen. Îl amintesc numai pentru că mama și Matzerath preluaseră la un moment dat de la el o prăvălie de coloniale dintr-o suburbie a Langfuhr-ului, falimentară, datorită datornicilor. Tocmai atunci se introdusese marca de tranziție pentru stăvilirea inflației, în scurt timp, mama, care își însușise, în prăvălia de la subsoal, din Troyl, tonul potrivit în abordarea datornicilor și, pe lângă aceasta, avea și un simț înăscut pentru afaceri, umor și spontaneitate, reuși să ridice magazinul ruinat într-ăut, încît Matzerath trebui să-și părăsească postul de reprezentant în branșa industriei de hîrtie, ca să poată face față în prăvălie.

Cei doi se completau minunat. Ce reușea mama în spatele teșgelei cu clienții, realiza renanul în contractele cu reprezentanții și la achizițiile en-gros. La aceasta se mai adăuga și dragostea lui Matzerath pentru șorțul de bucătărie, în general pentru treaba în bucătărie, inclusiv spălatul vaselor, ceea ce o scutea pe mama, care prefera mîncărurile la minut, de această corvoadă.

Locuința, care făcea corp comun cu magazinul era, ce-i drept, strîmtă și înghesuită, dar comparativ cu condițiile de locuit din Troyl, pe care nu le cunosc decît din povestit, destul de mic-burgeheză, încît mama trebuia să se fi simțit, cel puțin în primii ani de căsnicie, ca în sinul lui Avram.

În afară de coridorul lung, puțin cotit, în care erau stivuite pachetele de Persil, mai era și bucătăria încăpătoare, de

asemenea pe jumătate plină cu cutii de conserve, pungi de făină și pachetele cu fulgi de ovăz. Salonul, ale cărui ferestre dădeau înspre stradă și în grădina din față, împodobit vara cu scoici din Marea Baltică, constituia punctul de atracție al locuinței de la parter. Și dacă tapetul era roșu ca vinul, șezlongurile erau tapisate cu pluș purpuriu. O masă extensibilă cu colțurile rotunjite, patru scaune negre din piele și o măsuță rotundă pentru fumat, care își schimba permanent locul, se sprijineau cu picioarele lor negre pe un covor albastru. Între ferestre trona, neagră și aurie, pendula. În contrast cu șezlongul purpuriu, pianul negru, mai întii închiriat, apoi încet, încet, achitat, stînd cu roțițe la picioare pe blana alb-gălbui cu peri lungi. Vizavi de pian, bufetul. Bufetul negru cu geamuri glisante, prinse în scîndurele negre și ornamente negre, grele, reprezentînd fructe, pe ușile de jos, în spatele cărora se aflau vesela și fețele de masă, bufetul cu picioare negre cu gheare și între fructiera de cristal cu fructe ornamentale și pocalul verde cîștigat la o loterie, acel gol care, mulțumită abilității în afaceri a mamei, avea să fie umplut mai tîrziu cu un aparat de radio maro-deschis.

Dormitorul era galben și dădea în curtea casei de raport cu patru etaje. Vă rog să mă credeți că baldachinul vastei cetăți conjugale era albastru-deschis, că la capul patului se afla, înrămată și sub sticlă, într-o lumină albastru-deschis, Magdalena, în culoarea pielii, făcînd penitență într-o peșteră, ofta în marginea dreaptă de sus a tabloului și pe piept avea atîtea degete, că trebuia s-o iei mereu de la capăt cu numărul, pentru că de fiecare dată îți ieșeau mai mult de zece degete. Vizavi de pat se aflau șifonierul alb, lăcuit, cu uși cu oglindă, în stînga o măsuță de toaletă, în dreapta o comodă cu marmură deasupra. Atîrnată de tavan, nu cu abajur de mătase, ca în sufragerie, ci cu două brațe de alamă sub globurile de porțelan roz-pal, aproape transparente, încît becurile erau vizibile cînd răsplineau lumina: lampa din dormitor.

Astăzi am bătut la toabă toată dimineața, i-am pus tobei întrebări, voiam să află dacă becurile din dormitorul nostru erau de patruzeci sau de șaiszeci de wați. Nu este prima dată că îmi pun și îi pun tobei mele această întrebare. Uneori durează ore în șir pînă cînd găsesc drumul înapoi la acele becuri. Și nu trebuie ore să uit, de fiecare dată, miile de

surse de lumină pe care le-am însuflețit sau adormit la intrarea în multe locuințe sau la prărsirea lor prin manevrarea comutatoarelor respective ca să gălesc, bătând la tobă într-o pădure de corpuri de iluminat normale, drumul înapoi, la acea lumină din dormitorul nostru cald ca sinul lui Avram?

Mama a născut acasă. Când au apucat-o durerile, se afla încă la prăvălie și umplea pungile albastre de un pfund și de o jumate de pfund cu zahăr. Era prea târziu să mai fie transportată la clinica de femei; o moașă bătrână, care nu mai punea mîna pe trusa ei decît din cînd în cînd, fusese chemată din strada Hertta, aflată la doi pași de casa noastră. Ea ne-a ajutat acolo în dormitor, mie și mamei, să ne despărțim unul de altul.

Am văzut lumina zilei în prezența a două becuri de șaizeci de wați. De aceea, textul din Biblie „Să fie lumină și se făcu lumină” îmi apare și azi drept cel mai reușit slogan publicitar al firmei Osram. Nașterea mea s-a desfășurat fără accidente pînă la ruptura de perineu obligatorie. M-am eliberat fără eforturi prin poziția cu capul înainte, apreciată în egală măsură de mame, embrioni și moașe.

Și ca să se știe de la început: făceam parte dintre sugarii cu auz perfect, a căror dezvoltare este încheiată încă de la naștere și în continuare nu face decît să se confirme. Pe cît de neinfluențabil am ascultat ca embrion numai de mine și oglindindu-mă în lichidul amniotic m-am observat cu minuție, pe atît de critic am pîndit primele remarce spontane ale părinților mei sub becuri. Urechea mea era trează. Chiar dacă se putea numi mică, boțită, lipită și în orice caz dragă-lasă, păstra totuși fiecare dintre acele vorbe, pentru mine atît de importante, deoarece erau primele mele impresii. Ba mai mult: tot ce prindeam cu urechea valorificam pe dată cu creierul meu minuscul și hotărăm, după ce cîntăream bine toate cele auzite, să fac asta și asta și să le las baltă pe celelalte.

„Un băiat”, spuse acel domn Matzerath, care credea a fi prezumtivul meu tată. „Cîndva o să preia magazinul. Acum știm și noi în sfîrșit pentru ce muncim.”

Așa am făcut de timpuriu cunoștință cu logica femeiască și am auzit mai târziu spunîndu-se în spatele meu: „Cînd Oskar o să fie de trei ani, o să-i iau o tobă de tinichea”.

Comparînd multă vreme promisiunile materne și paterne, am observat, eu, Oskar, cu urechile la pîndă, un fluture de noapte rătăcit în odaie. De mărime mijlocie și păros, înconjura ambele becuri de șaizeci de wați, arunca umbre săltărețe care acopereau, umpleau, lărgeau încăperea cu mobilier cu tot, într-o proporție exagerată față de dimensiunea aripilor. Am reținut mai puțin jocul de lumini și umbre, cît acel zgomot care se întînea între fluture și bec: fluturile bîzfaia, de parcă s-ar fi grăbit să scape de ceva ce știa, de parcă nu i-ar mai fi ajuns timpul să stea la palavre cu sursele de lumină, ca și cînd dialogul dintre fluture și bec ar fi fost în orice caz ultima spovedanie a fluturului și, după toate formele de absolvire pe care le aplică becurile, n-ar mai fi rămas nici o ocazie pentru păcat sau reverie.

Oskar spune azi simplu: Fluturile făcea un zgomot de parcă bătea la tobă. Am auzit iepuri, vulpi și vervețe cenușii făcînd așa. Broaștele pot să bată toba și să anunțe furtuna. Despre ciocnitoare se spune că bate toba și scoate viermii din ascunzătorile lor. În fine, omul bate în timpane, în lighene, în găleți și în tobe. Vorbește despre bubulul ca de tobă al revolverului, despre duduitul focului, despre răpăitul mitralierelor; cînd bați toba, poți să scoți oamenii în stradă, poți să-i aduni laolaltă, poți să-i duci la groapă. Toate astea le fac toboșarii, tamburii. Există compozitori care scriu concerte pentru instrumente de coarde și de percuție. Trebuie să amintesc aici de vestitul semnal al stingerii mari și mici și de încercările de pînă acum ale lui Oskar. Dar toate astea sînt nimic față de orgia de bătaia ca de tobă pe care o făcea fluturile, cu prilejul nașterii mele, pe două becuri simple de șaizeci de wați. Poate există negri în Africa cea mai neagră și unii chiar în America, negri care nu și-au uitat încă Africa, și poate că le-a fost dat unor asemenea negri, organizați ritmic, identici sau asemănători cu fluturile mele, ori imitînd fluturii africani – care, se știe, că sînt mai mari și mai splendizi decît fluturii din Europa Răsăriteană – să bată în tobe disciplinate și în același timp dezlanțuți; dar eu urmez norma est-europeană, rămîn deci la acel fluture de noapte de mărime mijlocie, pudrat cu polen maro, din ceasul nașterii mele, și-l numesc maestrul lui Oskar.

Era în primele zile ale lui septembrie. Soarele se afla sub semnul Fecioarei. De departe, năvăli prin noapte o furtună de vară târzie, clintind din loc lăzi și dulapuri. Mercur mă făcea critic, Uranus plin de idei, Venus mă lăsa să cred în șanse mici, Marte în ambiția mea. În casa ascendentului se ridica Balanța, ceea ce îmi trezea emotivitatea și mă împingea la exagerări. Neptun traversa casa a zecea, cea a mijlocului vieții, și mă ancora între miracol și indoială. Saturn a fost cel ce a pus în discuție, în casa a treia, în opoziție cu Jupiter, originea mea. Dar cine a trimis fluturile și i-a îngăduit lui și tapajului – asemănător glasurilor tunătoare ale profesorilor de rang superior, – făcut de descărcările electrice ale verii târzii, să-mi ațîșe pofta pentru Toba de tinichea promisă de mama și să mă facă s-o îndrăgesc și s-o rivnesc?

Urlînd cît mă ținea gura și lăsînd impresia unui sugar vinăt de plîns, am luat hotărîrea să resping categoric propunerea tatei cu tot ce privea prăvălia de coloniale, în schimb să examinez plin de interes dorința mamei la momentul respectiv, adică la a treia mea aniversare.

Pe lîngă toate aceste speculații privind viitorul meu, m-am convins că mamei și celui tată Matzerath le lipsea organul pentru a înțelege și, la o adică, a respecta obiecțiile și hotărîrile mele. Singur și părăsit zăcea Oskar sub becuri, își spunea că așa o să rămînă pînă cînd, după șaizeci, șaptezeci de ani, un scurtcircuit definitiv va întrerupe curentul tuturor surselor de lumină; își pierdu de aceea cheful, înainte ca această viață să fi început, acolo, sub becuri. Și numai Toba de tinichea m-a împiedicat atunci să dau glas dorinței de a mă întoarce în poziția mea embrionară, cu capul în jos.

Moașa îmi tăia deja buricul; nu mai era nimic de făcut.

Albumul de fotografii

Păzesc o comoară. În toți anii aceia răi, compuși din zile calendaristice, am păstrat-o, am ascuns-o, am scos-o din nou la lumină; în timpul călătoriei în vagonul de marfă o strîngeam la piept ca pe ceva de preț și cînd dormeam, Oskar dormea peste comoara lui, albumul de fotografii.

Ce m-aș fi făcut fără acest argument, fără această groapă de familie, deschisă la lumina zilei? Are o sută douăzeci de pagini. Pe fiecare pagină sînt lipite alăturat sau unele sub altele, în unghi drept, distribuite cu grijă, patru sau șase, uneori doar două fotografii, cînd respectînd simetria, cînd punînd-o la îndoială. Albumul este îmbrăcat în piele și cu cît se învechește miroase mai tare. Au fost vremuri cînd vîntul și umezeala l-au deteriorat. Fotografii se dezlipiseră; m-am văzut obligat de starea lor jalnică să caut liniștea și prilejul să le pot asigura pozelor aproape pierdute, cu ajutorul lipiciului, un loc potrivit

Ce altceva pe această lume, care roman ar putea atinge amploarea epică a unui album de fotografii? Bunul Dumnezeu care ne fotografiază cu un amator sirguincios în fiecare duminică, de sus în jos, deci îngrozitor de scurtați, cu expunere mai mare sau mai mică și ne lipește în album, ar putea, desigur, evitînd aceste orori, oricît de agreabile, dar necuviincios de lungi, să mă ghideze prin acest album și să nu mai alimenteze dragostea lui Oskar pentru labirint; aș vrea totuși foarte mult să adaug la aceste fotografii originale.

În treacăt fie spus: aici există cele mai diverse uniforme, se schimbă moda și tunsorea, aici mama se îngrășă, Jan devine mai lipsit de vlagă, aici sînt unii pe care nu-i cunosc, trebuie să ghicesc cine a făcut poza, aici te înfunzi și fotografia artistică de la cumpăna veacului a degenerat în fotografia utilă a zilelor noastre. Să luăm de pildă acea mostră de

fotografie a bunicului meu Koljaiczek și poza de pașaport a prietenului Klepp. O simplă alăturare a portretului, în sepie, a bunicului și poza kleppeeană, plată, de pașaport, tipind după ștampilă, mă convinge tot mai mult unde ne-a adus progresul, în materie de fotografie. Chiar și numai tapajul cu pozatul la minut. Ar trebui să-mi fac și mai multe reproșuri decât Klepp, deoarece eu, ca posesor al albumului, eram obligat să păstrez calitatea fotografiilor. Dacă într-o bună zi iadul va înflori, unul dintre cele mai alese chinuri ar fi ca omul gol să fie închis într-o încăpere, laolaltă cu poza înrămată a zilelor sale. Și acum repede ceva patetic: o, omule, între fotografii la minut, instantanee, poziție de drepti în fața turnului înclinat din Pisa, om al cabinelor, care trebuie să-ți expui în fața aparatului de fotografiat urechea dreaptă, pentru a deveni apt de un pașaport! Și acum, fără patos: poate că și acest iad va deveni suportabil, întrucât cele mai rele poze sînt doar visate și nu făcute, sau chiar dacă sînt făcute, rămîn nedezvoltate.

Klepp și cu mine am făcut și dezvoltat poze la începuturile prieteniei noastre, pe cînd mîncam spaghete în Jülicher Straße. Pe atunci făceam planuri de călătorie. Adică eram atît de trist, încît voiam să fac un voiaj și de aceea trebuia să-mi eliberez un pașaport. Dar pentru că nu aveam destui bani ca să plătesc o călătorie selectă, să zicem, la Roma, Neapole, sau cel puțin la Paris, m-am bucurat de această lipsă pecuniară, deoarece nimic n-ar fi fost mai trist decît o călătorie în condiții precare. Și fiindcă amîndoi aveam bani destui ca să mergem la cinema, Klepp și cu mine am frecventat, în acele vremuri, cinematografe în care – dacă urmam preferințele lui Klepp – rulau filme western, iar dacă ne duceam după gustul meu, o vedeam pe Maria Schell, ca soră de caritate, plîngînd, iar Borsche, ca medic-șef, cînta, după cea mai complicată operație, plin de beneșabilitate, în fața ușii deschise spre balcon, sonate de Beethoven. Sufeream foarte tare din cauza duratei de numai două ore a spectacolelor cinematografice. Unele programe am fi vrut să le vedem de două ori. Adesea se întîmpla să ne ridicăm la sfîrșitul filmului ca să ne ducem la casă pentru încă un bilet la aceeași reprezentație. Dar de îndată ce părăseam sala și vedeam rîndul de oameni din fața ghișeului, ne pierea curajul. Nu

numai de casieră ne rușinam, dar și de indivizi brutali, care ne cercetau într-adevăr cu nerușinare fizionomiile, pentru că puteam îndrăzni să prelungim rîndul din fața casei.

Așa se face că pe atunci, după aproape fiecare film văzut, ne duceam la un fotograf, în apropiere de Piața Graf-Adolf, ca să ne facem poze pentru pașaport. Ajunseserăm deja cunoscuți acolo, încă de la intrare eram întîmpinați cu un zîmbet și poftiți să luăm loc; doar eram clienți, adică persoane respectabile. De îndată ce cabina se elibera, o domnișoară ne împingea pe rînd înăuntru; nu mai știu decît că domnișoara era drăguță, mă pigulea și mă ciugulea cu mîini îndemînatice mai întîi pe mine, apoi pe Klepp, ne punea să ne uităm într-un punct anume, pînă ce un semnal luminos și o sonerie acționată simultan anunțau că ne aflam deja de șase ori consecutiv pe placa fotografică.

Abia fotografiați și cu curtile buzelor încă un pic înțepenate, eram împinși de aceeași domnișoară în fotolii comode de paie și tot ea ne ruga drăguț, mereu drăguț și de asemenea drăguț îmbrăcată, să avem răbdare cinci minute. Așteptam cu plăcere, în fond, aveam ce aștepta: pozele noastre pentru pașaport, de care eram atît de curioși. După fix șapte minute, domnișoara cea drăguță, în rest de nedescris, ne întindea două pliculețe și noi plăteam.

Triumful acela din ochii pușin exoftalmici ai lui Klepp. De îndată ce ne aflam în posesia pliculețelor, aveam și motivul de a merge la berăria cea mai apropiată, pentru că nimănui nu-i plăcea să privească propriile poze de pașaport în mijlocul străzii pline de praf, în vacarmul acela, împiedicînd circulația pietonilor. Așa cum nu ne schimbam niciodată fotografia, mergeam de fiecare dată la aceeași circumscripție, pe Friedrichstraße. După ce comandam bere, sîngerete cu ceapă și piine neagră, întindeam, înainte de a ni se fi adus comanda, pozele încă umede, pe tăblia de lemn a mesei și, cu berea și sîngeretele servite prompt alături, ne adînceam în trăsăturile crispate ale propriilor noastre fețe.

În afară de asta, aveam totdeauna la noi pozele făcute în ultima zi cînd fuseserăm la film. Așa puteam compara; iar unde există posibilitatea comparației, îți permiți să comanzi un al doilea, al treilea, chiar al patrulea pahar de bere, ca să se încingă veselie, cum se spune în Renania: atmosfera.

Dar nu vreau să se creadă că un om trist poate, cu ajutorul unei poze de pașaport, să-și abstractizeze propria tristețe; în primul rînd, pentru că adevărata tristețe este, din capul locului, abstractă, cel puțin a mea, și nici cea a lui Klepp nu se lăsa raportată la nimic și dovedea, tocmai prin abstracțiunea ei aproape voioasă, o forță cu neputință de indispus. Și dacă exista totuși ceva ce putea fi legat de tristețea noastră, acel ceva nu erau decît pozele respective, deoarece pe fotografiile la minut trase în serie ne regăseam, ce-i drept, nu tocmai clar, dar pasivi și neutri, ceea ce era chiar mai important. Puteam să ne purtăm cu noi înșine după plac: să bem în acest timp bere, să înfulecăm agresiv cîrnați, să încingem atmosfera și să ne jucăm. Luam pozele și le îndoiam, le împăturam, le tăiam cu foarfecele pe care-l purtam tot timpul la noi în acest scop.

Alipeam decupaje de fotografii noi de decupaje mai vechi, ne înfățișam cu un ochi sau cu trei, ne puneam urechi la nas, vorbeam sau tăceam cu urechea dreaptă și bărbiei îi atașam fruntea. Aceste montaje nu erau aplicate doar propriei fotografii. Klepp își împrumuta unele detalii de la mine, eu îmi luam caracteristici de la el: reușeam să creăm, așa speram, niște fapte mai fericite. Din cînd în cînd dăruiam cite o fotografie.

Noi – mă limitez doar la Klepp și la mine, elimin din joc personalitățile nou create – luaserăm obiceiul să-i dăruim chelnerului berăriei, căruia îi spuneam Rudi, la fiecare prilej, și prilejul de a merge la berărie se ivea o dată pe săptămînă, o poză. Rudi, un tip care ar fi meritat doisprezece copii și adopțiunea altor opt, ne cunoștea nevoile, avea deja de la noi duzini de poze în profil și încă mai multe din față, dar ne arăta, de fiecare dată, un obraz plin de recunoștință, spunîndu-ne mulțumesc ori de cite ori, după îndelungi consultări și selecții obositoare, îi ofeream fotografiile.

Celei care servea la bufet și fetei smechere cu tutungeria pe burtă, Oskar nu le-a dăruit niciodată vre o fotografie; pentru că femeilor nu trebuie să le dăruiești niciodată fotografii, că își bat numai joc de ele. Klepp, în schimb, care în sîndra comodității sale, nu știa ce să le mai facă femeilor și săritor pînă la o îndrăzneală dementă, ar fi fost gata să-și scoată și cămașa în fața oricăreia, trebuie să-i fi dăruit într-o zi fetei cu țigări, fără știrea mea, o poză, pentru că s-a

logodit cu păcăliciul acela verde, apoi s-a și înșurat, numai pentru că voia să-și ia poza înapoi.

M-am întins la vorbă și i-am consacrat albumului de fotografii prea multe cuvinte. Instantaneele acelea timpite nu merită sau poate, doar așa, ca o comparație care să demonstreze ce efect artistic, impresionant și ireproșabil, mai are și azi asupra mea, portretul bunicului Koljaiczek, de pe prima pagină a albumului de fotografii.

Mic și lat, stă lîngă o măsuță sculptată. Din păcate, fotografia nu și-a făcut-o ca incendiator, ci ca pompier voluntar Wranka. Îi lipsește mustața. Dar uniforma de pompier care îi vine turnată, cu medalia salvării și casca de metal ce stă pe masă ca pe un altar aproape că înlocuiesc mustața. Cît de serios privea în obiectiv, cînosînd parcă toată durerea de la cumpăna veacului. Acea privire mîndră, în ciuda tragediei, se pare că era foarte agreată și la modă în vremea celui de-al doilea imperiu. O are chiar și Gregor Koljaiczek, bețivul, în pozele în care pare, mai degrabă, muncitorul treaz de la pulberărie. Mai mult mistic – pentru că poza a fost făcută la Czestochowa – îl ține strîns de braț pe Vincent Bronski, care are în mînă o luminare sfințită. Un portret de tinerețe al firavului Jan Bronski este – datorită mijloacelor de fotografiere mai vechi – un certificat de bărbăție conștient melancolic.

Femeilor din vremea aceea se pare că le reușea mai rar această privire asortată la o ținută corespunzătoare. Chiar și bunica mea Anna, care pot să jur că era o femeie și jumătate, se fandosește, în pozele dinaintea izbucnirii primului război mondial, în spatele unui zîmbet idiot și nu lasă să se bănuiască nimic din amplexarea celor patru fuste suprapuse, atît de tăcute și de ospitaliere.

Femeile îi zîmbeau chiar și în timpul anilor de război celui care făcea clip-clap, fotografului dansator de sub învelitoare neagră. La fel cele douăzeci și trei de surori de caritate, printre care și mama, îmbulzindu-se în jurul medicului-șef ca în jurul drapelului, pe carton tare, format carte poștală dublă. Ceva mai lejer se prezintă doamnela spitalului în scena unui bal costumat, la care participă toți ostașii aproape vindecați. Mama a riscat un ochi închis și un sîrnat pe gură care vrea să spună, în ciuda aripilor de inger și a părului din beteală: și ingerii au sex! Matzerath, cel ingenuncheat în

fața ei, își alesese un costum pe care l-ar fi purtat cu plăcere și în viața de zi cu zi. În poză apare ca un bucatar cu o tichie apretată agitando entuziasmat polonicul. În schimb, când e îmbrăcat în uniformă și cu crucea de fier clasa a doua, privește și el, la fel cu cei doi Koljaiczek și cu Jan Bronski, conștient tragic, drept înainte și le este superior tuturor femeilor din toate pozele.

După război, toți arătau un alt chip. Bărbații privesc în obiectiv ușor sifonați și acum femeile sînt cele ce se priceap să se așeze în cadru, avînd motiv să privească erios în obiectiv și, chiar și atunci cînd zîmbesc, să nu vrea să-și ascundă accentuarea durerii învățate. Le ședea bine durerea femeilor din anii douăzeci. Nu reușesc ele, fie că stau pe scaun, fie în picioare, fie pe jumătate culcate, cu acroche-coeur-urile lor din păr negru lipite de tîmple, să împace atît de imperceptibil Madona cu Venera?

Fotografia mamei mele la douăzeci și trei de ani – trebuie să fi fost făcută cu puțin înainte de a rămîne însărcinată – înfățișează o femeie tînără, care își înclină capul rotund, cu contururi dulci, pe gîtul drept și cîrmos, și-l fixează, totuși, pe cel ce se uită la fotografie, direct în față, topind trăsăturile senzuale cu un zîmbet trist și o pereche de ochi, mai mult cenușii decît albaștri, ce par a fi obișnuiți să privească sufletele semenilor și chiar propriul suflet ca pe niște obiecte, să spunem, o ceașcă de cafea sau un țigaret. Oricum, cuvîntul „afectuos” nu s-ar potrivi, dacă l-aș agăța ca adjectiv de privirea mamei.

Fotografiile de grup din acea vreme, fără a fi mai interesante, sînt mai ușor de evaluat și mai alecvente. E uimitor cu cît erau mai frumoase și mai de nuntă hainele de cununie de cînd se semnase tratatul la Rapallo. Pe fotografia de la nuntă, Matzerath poartă încă guler tare. Arată bine, elegant, aproape intelectual. Cu piciorul drept puțin dus în față, vrea probabil să semene cu unul dintre actorii zilelor lui, cu Harry Liedtke, poate. Pe atunci se purta scurt. Rochia de mireasă a mamei, cu fusta albă plisată în mii de pliuri, ajunge exact pînă la genunchi, dezvelind gambaie ei bine formate și piciorușele mici de balerină în pantofi cu bareta. În alte poze apar în prim-plan nuntași. Între cei îmbrăcați orășenește sar mereu în ochi, printr-o sobrietate provincială și sfială dătătoare de

încredere, bunica Anna și cucernicul ei frate Vinzent Jan Bronski, care se trage ca și mama din același cîmp de cartofi cu mătușa lui, Anna, și tatăl său, dăruit cu totul Sfintei Fecioare, știe să-și ascundă originea kașubă, țărănească, sub eleganța ceremonioasă a unui secretar polonez de poștă. Așa pipiriu și neajutorat, cum stă între indivizii aceia sănătoși și voluminoși, ochii lui neobișnuiți, armonia aproape feminină a chipului captează imediat privirea în orice fotografie, chiar dacă el se află pe margine.

De cînta timp mă tot uit la un grup, fotografiat la scurtă vreme după nuntă. Trebuie să recur la toabă și cu bețele mele să încerc să invoc pe tinicheaua lăcuită, în fața pătratului maroniu și mat, triunghiul care se deslușește acolo, pe carton.

Prilejul pentru această fotografie trebuie să se fi ivit la colțul străzii Magdeburg cu Heeresanger, lîngă căminul studentesc polonez, așadar în locuința lui Bronski, pentru că înfățișează fundalul unui balcon înșorit, pe jumătate acoperit de fuioare de fasole cățărătoare, după specificul locuințelor din așezările poloneze. Mama șade pe scaun, Matzerath și Bronski stau în picioare. Dar cum șade ea și cum stau ei! Un timp am fost destul de prost încercînd să măsoz cu un compas pe care mi-l cumpărase Bruno, cu o riglă și un triunghi, constelația acestui triumvirat – pentru că mama substituia complet un bărbat. Unghiul de înclinație a gîturilor, un triunghi cu brațe inegale, ajungea la deplasări paralele, la suprapuneri forțate, la cercuri cu compasul ce se întretăiau semnificativ în exterior, adică în verdeața fasolei cățărătoare, se întîlneau într-un punct, pentru că eu căutam un punct, rîvneam punctoman, punctolatru, un punct de sprijin, un punct de plecare, dacă nu chiar un punct de vedere.

Nimic nu a ieșit din aceste măsurători diletantiste, decît găuri minuscule și totuși supărătoare, pe care le făcusem cu vîrfurile compasului în locurile cele mai importante ale acestei fotografii prețioase. Ce era ieșit din comun la poza aceea? Ce mă determinase să caut și, dacă vrei, chiar să găsesc raporturi matematice, culmea ridicolului, chiar cosmice, la acest pătrat? Trei oameni: o femeie șezînd, doi bărbați în picioare, ea expunîndu-și proaspăta undulație cu apă a părului negru, Matzerath, blondul creț, Jan, castaniul-brun, pieptănat lîns spre spate. Toți trei zîmbesc: Matzerath mai mult decît Jan

Bronski, amândoi arătându-și dinții de sus; împreună zimbesc de cinci ori mai tare ca mama, la care nu se zărește decît o umbră de zimbet în colturile buzelor și deloc în ochi. Matzerath își sprijină mîna stîngă pe umărul drept al mamei: Jan se mulțumește cu o apăsare fugitivă a mîinii drepte pe speteaza scaunului; ea, cu genunchii îndreptați spre dreapta și de la solduri în sus în poziție frontală, ține o revistă în poală, pe care am luat-o multă vreme drept un clasor filatelic al lui Bronski, apoi drept o revistă de modă și, în sfîrșit, drept colecția de poze cu actori de film renumiți de pe pachetele de țigări. Mîinile mamei se prefac că răsfoiesc, de îndată ce se aprinde lumina, și poza este făcută. Toți trei par fericiți, fiind unanim de acord că sînt imuni la surprizele la care se ajunge doar atunci cînd un partener al triumfului își făurește sertărașe secrete sau ascunde din capul locului ceva. Fiind împreună, nu se mai gîndesc la cea de-a patra persoană, și anume la soția lui Jan, Hedwig Bronski, născută Lemke, care la acea dată probabil că era deja însărcinată cu viitorul Stephan, nu se mai gîndesc decît în măsura în care ea trebuie să-și fixeze aparatul pe cei trei și să le immortalizeze fericirea, ca să poată, cel puțin cu ajutorul fotografiei, să păstreze intactă fericirea triumfului.

Am mai scos și alte fotografii din album și le-am ținut lîngă aceasta. Erau poze în care apăreau fie mama cu Matzerath, fie mama cu Jan Bronski. Pe nici una dintre ele, inevitabilul, ultima soluție posibilă, nu apare atît de clar ca în poza balconului: Jan și mama pe aceeași placă fotografică. Aici miroase a tragedie, a goană după aur, a exaltare care ajunge în cele din urmă la silă, cheamă după sine un dezgust al exaltării. Matzerath lîngă mama. Aici picură potența de sfîrșit de săptămînă, aici sfîrșie șnițelele veneze, aici se caută nod în papură înainte de masă și se cascadează după masă, aici trebuie să spui bancuri înainte de culcare sau să-ți însemni calculele impozitelor pe perete ca această căsnicie să obțină un fundal spiritual. Și totuși, prefer plictiseala fotografiată instantaneului dezgustător din anii ulterioari, care o înfățișează pe mama pe genunchii lui Jan Bronski, în fața decorului pădurii Oliva, aproape de Freudenthal. Această porcărie – Jan lasă să-i alunece o mînă sub rochia mamei – se datorește pasiunii oarbe a nefericitului cuplu adulterin

încă din prima zi a căsătoriei lui Matzerath, care a jucat aici, după cum presupun, rolul fotografului apatic. Nimic din detașarea, din gesturile voit reținute, atît de clare în poza balconului, gesturi posibile doar cînd ambii bărbați stau în spatele mamei, lîngă ea sau întinși la picioarele ei, ca acolo pe plajă, la ștrandul Heubude: vezi fotografia.

Dar mai există un pătrat care-i înfățișează pe cei mai importanți trei oameni din primii mei ani care formau un triumf. Chiar dacă nu atît de concentrat ca în poza balconului, iradiază totuși aceeași pace tensionată care nu se poate încheia și probabil nici semna decît între trei oameni. Putem să cîrțim cît vrem împotriva atît de îndrăgitei tematici a triumfului în teatru; închipuiți-vă două persoane singure pe scenă: ce altceva ar putea face decît să discute pînă la epuizare sau să-și dorească în secret o a treia. Pe poza mea sînt toți trei. Joacă skat. Adică țin cărțile ca pe niște evantaie, dar, vrînd să pluseze, nu se uită la atuurile din mîna lor, ci privesc fix aparatul fotografic. Mîna lui Jan se odihnește destinsă, doar cu arătătorul puțin mai încordat, lîngă grămada de mărunțiș, Matzerath își înfige unghiile în fața de masă, mama își îngăduie o mică glumă, vreau să cred reușită: a tras o carte, o arată spre lentila aparatului fotografic, dar nu și partenerilor ei de joc. Ce ușor poate fi invocat printr-un singur gest, prin simpla arătare a unei cărți la skat – dama de cupă, adică dama de inimă – un simbol încă aparent inofensiv: dar cine nu ar miza pe dama de inimă!

Nu se poate juca skat, după cum se știe, decît în trei. Pentru mama și cei doi bărbați, era jocul cel mai adecvat; era evadarea lor, portul la care acostau cînd viața voia să le întindă curse ca într-o existență în doi în cutare sau cutare combinație – să se apuce să joace jocuri timpite cum sînt șazeici și șase sau țîntar.

Gata acum cu cei trei care m-au plasat pe orbita terestră, deși nu duceam lipsă de nimic. Dar mai înainte de a ajunge la mine, numai o vorbă despre Gretchen Scheffler, prietena mamei, și despre brutarul și soțul ei, Alexander Scheffler. El cu chelie, ea cu o dantură de cal care ride pe jumătate arătîndu-și dinții de aur. El cu picioare scurte; cînd sta pe scaun, nu atingea niciodată covorul, ea în rochii împletite de mîna ei, care nu făceau exces de modele. Mai tirziu, poze ale

celor doi Scheffler, în șezlonguri sau în bărcile de salvare ale vaporului *Wilhelm Gustloff*, dar și pe coverta vaporușului de croazieră *Tannenber*, din serviciul de marină al Prusiei Orientale. În fiecare an făceau călătorii și aduceau suveniruri din Pillau, Norvegia, din insulele Azore, din Italia, în casa lor din Kleinhammerweg, unde el cocea chifle și ea făcea ajurul la fețele de pernă. Când Alexander Scheffler nu vorbea, își umezea neobosit buza superioară cu virful limbii. Prietenul lui Matzerath, negustorul de legume Greff, care locuia vizavi de noi, considera acest tic o chestie neserioasă și de prost gust.

Deși căsătorit, Greff era mai curînd un comandant de cercetași decît un soț. Pe o poză apare spătos, sever, sănătos, în uniformă cu pantaloni scurți, cu trese de comandant și pălărie de cercetaș. Lîngă el se află, în același ambalaj, un băiat blond cu ochii puțin prea mari, în jur de treisprezece ani, pe care Greff îl ține cu brațul drept pe după umeri și-l strînge cu afecțiune la piept. Pe băiat nu-l cunoșteam, dar pe Greff aveam să-l cunosc și să-l înțeleg mai tîrziu, prin soția sa Lina.

Mă încurc între instantanee cu excursioniști Kraft durch Freude¹ și dovezi de gingaș erotism cercetășesc. Am să dau repede cîteva foi, ca să ajung la prima mea reproducere fotografică.

Am fost un copil frumos. Poza data din douăzeci și cinci, de la Rusalii. Aveam opt luni, cu două luni mai puțin decît Stephan Bronski, care e pozat pe pagina următoare, în același format, și are o expresie comună, greu de descris. Cartea poștală cu zîmți pe margini e stanțată artistic, iar pe verso, liniată pentru adresă; a fost probabil trasă într-un tiraj mai mare, destinat pentru uzul familiei. Fotografia înfățișează pe pătratul lat forma unui ou într-o simetrie perfectă. Gol și simbolizînd gălbenușul, stau culcat pe burtă, pe blana albă, pe care trebuie s-o fi cîtorit vreun urs polar pentru un fotograf profesionist, specializat în fotografii de copii. Și pentru primul meu portret, ca în cazul multor fotografii din acea vreme, s-a ales o nuanță caldă, maronie, inconfundabilă, pe care aș numi-o umană, în comparație cu pozele alb-negru

plate și inumane din zilele noastre. O ornamentație cu frunze, probabil pictată, acum decolorată, formează fundalul întunecat, destins doar de cîteva pete luminoase. În timp ce corpul meu neted, sănătos, se odihnește, întins ușor diagonal în pacea lui timpă pe blana și îngăduie patriei polare a ursului să-și facă efectul, îmi țin capul buclat de copil încordat în sus, îl privesc pe cel ce-mi contemplă golițiunea cu ochi strălucitori.

Se poate spune: o fotografie de copil ca toate fotografiile de copii. Priviți-i, vă rog, miinile. Veți fi nevoiți să recunoașteți că primul meu portret se deosebește vizibil de nenunțatele chipuri de fințe dragălașe din diversele albume de fotografii. Mă puteți vedea stînd acolo cu pumnii strînși. Nu am degete ca niște cîrnăciori care se joacă în voie cu smocurile blăni de urs polar, ascultînd de un instinct tactil, încă nedefinit. Strînși cu dirzenie se înalță pumnii mici în dreptul capului, gata să cadă și să dea tonul. Care ton? Tonul tobei!

Doar ea mai lipsește, cea promisă încă de la nașterea mea, acolo sub becuri, pentru cînd voi implini trei ani; și totuși, unui fotograf expert i-ar fi extrem de ușor să strecoare acolo clișeu micșorat al unei tobe de copil, fără să rețușeze cituși de puțin poziția corpului meu. N-ar trebui decît să îndepărteze tîmpitul ăla de animal de stofă căruia nu-i acordam atenție! E un corp străin în compoziția asta, de altfel reușită, avînd ca temă acea vîrstă ageră și vizionară la care apar primii dinți de lapte.

Mai tîrziu nu m-au mai pus pe blana de urs. Trebuie să fi avut un an jumate cînd am fost împins într-un cărucior de copil pe roți înalte în fața unui gard de scînduri, ale cărui vîrfuri și șipci diagonale erau atît de perfect conturate de stratul de zăpadă, încît îmi închipui că poza data din ianuarie douăzeci și șase. Lucrătura grosolană, mirosind a lemn gudronat, lega fotografia, la o privire mai atentă, de mahalaua Hochstrief, ale cărei oazărmi serviseră mai demult pentru cazarea husarilor lui Mackensen, iar pe vremea mea pentru poliția statului liber. Dar întrucît nu-mi pot aminti de nici o persoană care să fi locuit în mahalaua aceea, poza probabil că fusese făcută cu ocazia unei unice vizite a părinților mei la niște oameni pe care nu i-am mai văzut niciodată după aceea sau doar fugitiv.

1. „Muncă și voie bună”, organizație de instruire a tineretului german hitlerist (n. tr.).

Mama și Matzerath, care stau de o parte și de alta a căruciorului, nu poartă paltoane, în ciuda anotimpului rece. Ba, mai mult, mama e îmbrăcată într-o cazacă cu mineci lungi, ale cărei ornamente brodate adaugă peisajului hibernal următoarea impresie: undeva, în fundul Rusiei, se face o fotografie a familiei țarului. Rasputin ține aparatul, eu sînt țareviciul și în spatele gardului stau menșevicii și bolșevicii și în timp ce meșteresc bombe, hotărîsc căderea familiei mele autocrate. Aerul mic-burghez al lui Matzerath, corect, central-european – cum se va vedea – și țintind în viitor, rupe vîrfurile tradiției adormite pe această fotografie. Fuseserăm în pașnica mahala Hochstrieß, ieșiserăm pentru o clipă, fără să ne punem paltoanele pe noi, din locuința gazdelor, ne lăsaserăm fotografiați de proprietar, cu năzdrăvanul de Oskar în centru, ca îndată după aceea să ne simțim bine la căldurică, la cafea, prăjituri și frișcă.

Mai sînt peste o duzină de instantanee cu Oskar în poziție orizontală, șezînd, stînd, tîrîndu-se, alergînd, la un an, la doi ani, la doi ani jumate. Fotografiele sînt mai mult sau mai puțin reușite, nu formează în totalitate decît preselectia pentru acel portret al întregii figuri, ce urma să fie făcut la cea de-a treia aniversare.

Uite, că am găsit-o, toba. Uite, cum îmi atîrnă nouă-nouță pe burtă și pictată cu zigzaguri albe și roșii. Uite, cum îmi încrucîșez, sigur de mine, bețele tobei pe suprafața de tinichea. Uite, port un pulover cu dungi. Uite, sînt încălțat cu pantofi licioși de lac. Uite, îmi stă părul pe cap ca o perie pusă pe dereticat. Uite, în fiecare din ochii mei albaștri se răsfrînge voința de o forță ce s-ar putea descurca și fără suită. Uite, că mi-a reușit o poziție la care nu aveam chef să renunț. Uite, că m-am hotărît, m-am decis să nu ajung niciodată politician și negustor de coloniale nici atît, ci mai degrabă să pun punct și să rămîn așa – și am rămas așa, m-am păstrat la această mărime și înzestrare încă mulți ani la rînd.

Oameni mici și oameni mari, Carul Mic și Carul Mare, alfabetul mic și alfabetul mare, Pepin cel Scurt și Carol cel Mare, David și Goliat, Statu-Palmă și măsura gărzii palatului, am rămas cel de trei ani, gnomul, degețelul, cît trei tărtăcuțe puse una peste alta, ca să fiu scutit de diferențe ca, de pildă, catehismul mic și catehismul mare, să nu ajung

ca așa-zisul adult de unu și șaptezeci și doi și să-i fiu livrat unui bărbat – ce se numea singur, cînd se bărbiera, tatăl meu – pentru a-i servi la magazinul de coloniale, magazin care ar fi trebuit să însemne pentru un Oskar de douăzeci și unu de ani lumea adulților. Spre a nu fi nevoit să bat la o casă, m-am ținut de toba mea și n-am mai crescut de la trei ani nici un deget în plus, am rămas cel de trei ani, dar totodată cel de trei ori mai deștept, pe care toți adulții îl depășeau în înălțime, dar care trebuia să le fie superior acestora, să nu-și măsoare umbra cu a lor, fiind pe deplin desăvîrșit și pe dinăuntru și pe din afară, în timp ce ceilalți trebuiau să tot sugă din dezvoltarea lor pînă la adînci bătrîneți, care își dovedeau existența, ceea ce alții realizau doar greu și cu trudă, care nu avea nevoie de la un an la altul să poarte pantofi și pantaloni mai mari doar pentru a demonstra că ceva se află în creștere.

Însă, o dată cu aceasta aici Oskar trebuie să-și admită dezvoltarea – ceva crescute totuși – și nu tocmai spre binele meu – și aținse dimensiuni mesianice; dar ce adult avea pe vremea mea ochi și urechi pentru toboșarul Oskar, cel oprit la trei ani?

Cioburi, cioburi și ulcele

Dacă tocmai am descris o fotografie care-l înfățișează pe Oskar în întregime, cu tobă și bețe, și am arătat totodată la ce concluzii cumpănite îndelung, referitoare la musafirii de la aniversare, a ajuns în timp ce se fotografia în fața tortului cu cele trei luminări, trebuie acum, când albumul tace închis lângă mine, să aduc în discuție acele lucruri ce nu explică, de fapt, cei trei ani ai mei rămași pe loc, lucruri care s-au petrecut totuși – provocate chiar de mine.

De la început mi-a fost clar: adulții nu te vor înțelege; dacă pentru ei creșterea ta nu mai este vizibilă, te vor numi arierat, te vor căra împreună cu banii lor la o sută de medici, căutând, dacă nu însănătoșirea, atunci măcar explicația bolii tale. Trebuie, deci, pentru a putea să-mi limitez consultațiile, să mi le fac cit de cit suportabile, să le ofer din partea mea motivul plauzibil al opririi mele din creștere, înainte ca doctorul să le fi dat o explicație.

O zi însoțită de septembrie, a treia mea zi de naștere. Sticlărie gingașă de vară tîrzie, pînă și risul lui Gretchen Scheffler sună în surdina. Mama intonînd la pian arii din *Voievodul Țiganilor*, Jan stînd în spatele ei și al taburetului, atingîndu-i umerii, vrînd parcă să studieze notele. Matzerath pregătind cina la bucătărie. Bunica Anna cu Hedwig Bronski și Alexander Scheffler înconjurîndu-l pe negustorul de legume, Greff, pentru că Greff știa totdeauna fel de fel de istorioare, povești cercetășești în care învingeau fidelitatea și curajul; la aceștia se mai adăuga și o pendulă, căreia nu-i scăpa nici un sfert de oră din urzeala fină a zilei de septembrie; și deoarece toți erau la fel de preocupați ca și ceasul să tragă o linie care să treacă din țara ungurească a Voievodului Țiganilor pe la cercetașii lui Greff, cutreierători ai Vosgilor, prin dreptul bucătăriei lui Matzerath, unde se prăjeau bureți

kașubi cu jumări de ouă și burță și să ajungă pînă la prăvălie, străbătînd coridorul, mi-am urmat și eu fuga, bătînd în toba mea; stăteam deja acolo, în spatele teighelei, departe de pian, de burți și de Vosgi și am observat că la beci era chepengul deschis. Matzerath, care adusese sus o conservă cu fructe amestecate pentru desert, uitase probabil să-l închidă.

Mi-a trebuit oricum un minut ca să înțeleg ce voia chepengul beciului de la mine. Ferească Dumnezeu, nu e sinucidere! Ar fi fost prea simplu, alternativa era complicată, dureroasă, cerea un sacrificiu și simții atunci, ca întotdeauna cînd mi se cerea un sacrificiu, că mă trec sudorile. Dintre toate lucrurile, toba mea era singura care nu avea voie să pătească nimic, trebuia deci s-o duc jos, coborînd cele șaisprezece trepte, și s-o plasez între sacii de făină ca s-o păstrez intactă. Apoi să urc iar pînă la treapta a opta, ba nu, cu una mai jos, poate că ar merge și de la a cincea. Dar măsura de siguranță și nenorocirea credibilă nu erau compatibile în acea situație. Din nou sus, prea sus, pe treapta a cincea și, în sfîrșit, cu una mai jos, de pe a noua, m-am aruncat cu capul înainte pe cimentul beciului nostru unde ne țineam proviziile, trăgînd după mine, în cădere, un raft plin cu sticle de sirop de zmeură.

Încă înainte de a cădea cortina peste luciditatea mea, am fost sigur de reușita experimentului: sticlele de sirop de zmeură, trîntite intenționat, făcură destul zgomot ca să-i scoată pe Matzerath din bucătărie, pe mama de la pian, restul musafirilor din Vosgi spre prăvălie și pe ușa deschisă a beciului, în jos, pe scări.

Înainte ca ei să vină, am mai savurat aroma siropului de zmeură scurs pe mine, mi-am dat seama că îmi curgea sînge din cap și am mai apucat să mă gîndesc, cînd ei se aflau deja pe scări, dacă sîngele lui Oskar sau zmeura miroseau așa de dulce și de adormitor; în orice caz, eram cum nu se poate mai fericit că totul îmi reușise și că, mulțumită grijii mele, toba nu pășise nimic.

Cred că Greff m-a purtat pînă sus. Abia în camera de zi, Oskar a ieșit din norul acela format jumătate din sirop de zmeură, jumătate din sîngele lui crud. Medicul nu venise încă, mama țipa și-l lovea pe Matzerath, care încerca s-o liniștească, nu doar cu palma, ci și cu dosul palmei peste față, făcîndu-l criminal.

Așa se face că – și medicii au confirmat – printr-o singură căzătură, ce-i drept deloc inofensivă, dar totuși destul de bine dozată, am realizat nu numai acel motiv, atât de important pentru oamenii mari, al anulării creșterii, dar am și transformat, pe deasupra, fără să vreau, un Matzerath bun și nevinovat într-un Matzerath vinovat. El uitase chepengul beciului deschis, pe el dădea mama toată vina și el a avut parte să poarte ani la rând această vină pe care mama i-o reproșa nu foarte des, dar, în schimb, necruțător.

Mie căzătura mi-a adus o ședere de patru săptămâni în spital și după aceea, în afară de zilele de miercuri la dr. Hollatz, o relativă liniște din partea doctorilor. Încă din prima mea zi de toboșar, am reușit să-i dau lumii un semn că accidentul meu era lămurit, înainte ca oamenii mari să-l fi înțeles pe deplin, după starea mea exactă. De atunci se spunea: cînd a împlinit trei ani, micul nostru Oskar a căzut pe scara beciului, a rămas ce-i drept întreg, dar n-a mai vrut să crească.

Și eu am început să bat la tobă. Casa noastră număra patru etaje. De la parter și pînă la pod, băteau toba în sus și în jos. Din Labersweg pînă în piața Max Halbe, de acolo la Neuschottland, Anton-Möller-Weg, Marienstraße, parcul Kleinhammer, fabrica de bere Aktien, lacul Aktien, Fröbelwiese, Școala Pestalozzi, Piața Nouă și înapoi în Labesweg. Toba mea rezista. Cei mari mai puțin; ar fi vrut să-i taie elanul, vreau să se pună de-a curmezișul tobei mele, să le dea un picior bețelor – dar natura avea grijă de mine.

Înșurirea de a pune între mine și cei mari o distanță necesară, cu ajutorul unei tobe de copil, s-a arătat, la scurt timp după căderea de pe treptele beciului, aproape o dată cu trezirea unei voci care mi-a îngăduit să cînt într-un fel atât de sonor și vibrant, să strig sau, strigînd, să cînt, încît nimeni nu mai îndrăzneă să-mi ia toba care asurzea urechile, pentru că, dacă mi se lua toba, strigam, iar dacă strigam, se spargea tot ce era de preț; eram în stare să fac să crape sticla cîntînd: strigătul meu ucidea vasele de flori, cîntecul meu prefăcea geamurile în țandări și lăsa curentul să domnească în voie; vocea mea tăia întocmai ca un diamant virgin și necruțător deopotrivă vitrinele și se pierdea în vitrine, fără să-și piardă astfel puritatea în contact cu paharele de lichior armonioase, nobile, ușor prăfuite, dăruite de miini iubitoare.

Nu a durat mult și talentele mele fură cunoscute pe strada noastră, de la Brösener Weg pînă în zona aerodromului, așadar în tot cartierul. Cînd mă vedeau copiii din vecini, la ale căror jocuri, ca „Ala, bala, portocala“, „Cum dai vama catarama“, „Bucătăreasa Neagră a venit“, nu participam, se și pornea să urle un cor de puști nespălați:

*Cioburi, cioburi și ulcele,
zahăr fără vin,
doamna Ella sparge geamul
la vecin.*

Firește, o poezioară de copii, timpită și fără nici un înțeles. Pe mine nu mă deranja cîntecul deloc, cînd tropăiam cu toba mea între cioburi și doamna Ella, prinzînd în zbor ritmul simplu și molipsitor și, bătînd în tobă *Cioburi, cioburi și ulcele*, trăgeam copiii după mine, fără să fi fost prinzătorul de gobolani.

Încă și azi, cînd Bruno spală geamurile camerei mele, îi asigur un locșor acestui vers și ritmului său pe toba mea.

Mai supărător însă decît cîntecul de batjocură al copiilor din vecini era, în special pentru părinții mei, faptul costisitor că mie, sau mai curînd vocii mele, ni se punea în cîrcă orice geam spart în cartierul nostru de vagabonzi lipsiți de educație. La început mama a plătit, cuminte și înțeleghătoare, geamurile sparte cu praștia ale bucătăriilor, pînă cînd, dîndu-și seama și ea de fenomenul meu vocal, începu să ceară dovezi pentru pagubele respective și ochii ei deveneau, în fața acestor lucruri, gri, practici și reci. Vecinii erau chiar nedrepti cu mine. Pe vremea aceea, nimic nu era mai greșit decît să accepți că aș fi posedat de o dorință copilărească de distrugere, că uram în chip inexplicabil sticla și produsele din sticlă, așa cum își demonstrează copiii uneori resentimentele obscure și haotice prin crize furioase de amoc. Doar cine se joacă distruge voluntar. Eu nu m-am jucat niciodată, munceam la toba mea și, în ce privea vocea-mi, acesteia asculta mai mult de cazurile de forță majoră. Doar grija pentru continuarea muncii mele la tobă m-a făcut să-mi folosesc corzile vocale atât de eficient. Dacă ar fi fost posibil ca, recurgînd la aceleași tonuri și mijloace, să tai fețele de masă plicticoase, brodate

în lung și-n lat, ieșite din fantezia lui Gretchen Scheffler, sau să șterg lacul de pe pian, aș fi lăsat bucuros în pace și sonor tot ce era de sticlă. Dar toate fețele de masă și lacurile de pe mobile rămăneau indiferente la vocea mea. Nu am reușit cu strigătele mele neobosite nici să șterg modelul tapetelor, nici să obțin, cu ajutorul a două sunete prelungite în sus și-n jos, ce se frecau cu efort între ele ca în comuna primitivă, căldură pînă la arșiță, sau să provoc scinteia necesară pentru a preface în flăcări decorative perdelele uscate și afumate de tutun ale ferestrelor de la camera noastră. Nu am rupt cu cîntecul meu piciorul nici unui scaun, pe care șezuse Matzerath sau Alexander Scheffler. Mi-ar fi plăcut să mă fi apărat mai inofensiv și mai puțin miraculos, dar nimic inofensiv nu voia să mă slujească, doar sticla asculta de mine și trebuia să plătească pentru asta.

Prima reprezentație de acest gen am oferit-o la scurt timp după a treia mea aniversare. Pe atunci, aveam deja toba de vreo patru săptămîni bune și în tot acest timp o folosisem, plin de rîvnă cum eram, pe rupte. E adevărat că rama pictată în roșu și alb ținea încă împreună fața și dosul tobei, dar gaura din mijlocul suprafeței care emite sunetul nu mai putea fi trecută cu vederea și pentru că ocoleam partea de jos, se lărgea tot mai mult, se desira, făcea franjuri pe marginile tari, așchii mărunte de tinichea săreau în interiorul tobei, clănțănind prost dispuse la fiecare bătaie și peste tot, pe covorul camerei de zi și pe podeaua roșie a dormitorului, luceau particule albe de lac care nu mai putuseră să suporte martiriul loviturilor în toba de tinichea.

Cei mari erau îngrijorați că aș putea să mă rănesc cu marginile tăioase ale tinicheii. Mai ales Matzerath, care, după căderea mea de pe scara beciului, suprasolicita prudența și îmi spunea întruna să fiu atent cînd bat toba. Și cum, la mișcări mai violente, ajungeam mereu cu artelea lîngă marginea craterului, trebuie să recunosc că grija lui Matzerath era exagerată, dar nu neîntemeiată. Cu o nouă toabă s-ar fi putut împiedica toate pericolile; dar ei nu se gîndeau cîtuiși de puțin la așa ceva, voiau să-mi ia de tot buna mea tinichea veche, care căzuse împreună cu mine, care se internase și se externase o dată cu mine din spital, care mergea cu mine în sus și-n jos la Kopfsteinpfaster și Bürgersteigen, pe la „Ala,

bala, portocala” și „Bucătăreasa Neagră a venit” și „Cum dai vama catarama”, și nici nu le trecea prin minte să-mi procure alta în loc. M-au omorît cu o ciocolată timpită. Mama mi-o ținea în față și-și țuguia gura. Matzerath a apucat, cu prefăcută asprime, instrumentul meu invalid. M-am agățat de epava mea. El trase. Puterile mele bune numai pentru bătut toba începuseră deja să mă părăsească. Încet, încet îmi alunecă pe jos o flămă roșie după alta și rama tobei era gata să-mi scape din mîini, cînd Oskar, care pînă în acel moment trecuse drept un copil liniștit, aproape cuminte, scoase primul strigăt cu adevărat eficient și distrugător. Geamul lustruit, care apăra de praf și muște moarte cadranul galben ca miera al pendulei noastre, se sparse, făcîndu-se țîndări pe podeaua brun-roșcată, deoarece covorul nu ajungea chiar pînă la suprafața ocupată de ceas. Interiorul prețiosului obiect nu suferi nici o stricăciune. Pendula își continuă liniștită drumul – dacă se poate spune așa ceva despre o pendulă –, la fel făcură și limbile ei. Nici măcar clopotul, altminteri foarte sensibil, care reacționa aproape isteric la cea mai ușoară mișcare, chiar și la trecerea mașinii cu bere, nu se arătă impresionat de strigătul meu; doar geamul sări spărgîndu-se temeinic.

„S-a stricat ceasul!” strigă Matzerath și lăsă toba. Dintr-o privire, mi-am putut da seama că strigătul meu nu-i făcuse ceasului nici o stricăciune, că doar geamul fusese prefăcut în țîndări. Dar pentru Matzerath, pentru mama și unchiul Jan Bronski, care venise în vizită în duminica aceea, părea că nu doar geamul fusese distrus. Palizi și cu priviri neajutorate se uitară unii la alții, pipăiră soba de teracotă, se sprijiniră de pian și de bufet, nu îndrăzniră să se cîntească din loc și Jan Bronski își mișcă buzele uscate dîndu-și ochii peste cap implorator, încît și azi mai cred că toate supliciile unchiului se datorau unei rugi în care cerea milă și îndurare cum ar fi de pildă: „O, tu, mielul Domnului, tu care iei asupra ta toate păcatele lumii – *miserere nobis*. Și de trei ori fu rostit acest text, după care urmă: „Doamne, nu sînt vrednic să-mi vie sub același acoperiș; dar spune măcar un singur cuvînt...”

Bineînțeles că Domnul nu a spus nici un cuvînt. Și ceasul nici nu era stricat, doar geamul. Dar relația dintre oamenii mari și ceasurile lor este ciudată și copilărească, în sensul în care eu nu am fost niciodată copil. Și cînd te gîndești că

ceasul este poate cea mai mare realizare a celor mari. Pare paradoxal: în aceeași măsură în care aceștia pot fi creatori și, prin sirguință, ambiție și puțin noroc, chiar sînt, îndată ce creează, devin ei înșiși creaturile propriilor lor invenții epocale.

La rîndul lui, ceasul nu este nimic fără adult. Acesta îl întoarce, îl dă înainte sau în urmă, îl duce la ceasornicărie să-l controleze, să-l curețe și, la nevoie, să-l repare. Ca și cîntatul cîcului, care se ostoește prea curînd, sau răsturnarea solniței, sau cînd torci dis-de-diminează sau cînd îți taie calea din stînga pisica neagră, cînd cade din perete tabloul în ulei al unchiului, fiindcă i s-a slăbit cîrligul, la fel ca atunci cînd se sparge oglinda, oamenii mari vîd, în spatele ceasului sau chiar în ceas, mai mult decît un simplu ceas.

Mama care, în ciuda unor trăsături mai romantice și visătoare, avea privirea cea mai lucidă și, chiar dacă era puțin ușuratică, interpreta fiecare semn în favoarea ei, gîsi și de această dată cuvîntul salvator.

„Cioburile aduc noroc!” strigă ea pocnind din degete, luă mătura și fîrașul și strînse cioburile sau norocul, nu se știe.

Dacă ar fi să mă iau după spusele mamei, eu le-am adus părinților, rudelor și tuturor oamenilor cunoscuți și necunoscuți mult noroc, spărgîndu-i oricui, care voia să-mi ia toba, geamurile, paharele pline, sticlele de bere goale, flacoanele de parfum din care se revîrsa primăvara, vasele de cristal cu fructe decorative, pe scurt, tot ce era de sticlă și ieșea din sticlării prin suflarea sticlărilor și ajungea pe piață, fie ca sticlă simplă, fie ca sticlă artistică, scrișnea, trosnea, se făcea țîndări.

Pentru a nu face prea multă pagubă, deoarece iubeam, mai iubesc și azi, produsele frumoase modelate din sticlă, mă limitam să sparg seara, cînd voiau să-mi ia toba care dormea cu mine în pat, mai multe becuri de la lustra camerei de zi, ce muncea din greu la patru mîini. La începutul lui septembrie douăzeci și opt, la cea de-a patra aniversare a mea, cînd părinții și toți mușafirii, familia Bronski și bunica Koljaiczek, alde Scheffler și Greff îmi aduseseră fel de fel de cadouri, soldați de plumb, o corabie cu pinze, o mașină de pompieri – numai o tobă nu, cînd toți cei ce voiau cu orice preț să mă ocup de soldații de plumb, să găsesc amuzantă tîmpenia unui joc de-a pompierii, nelăsîndu-mi în pace toba mea spartă

dar ascultătoare, cînd toți cei ce voiau să-mi ia tinicheaua și să-mi pună în mînă corăbioara cu pinze timpită și complet aiurea, cînd nimeni nu avea ochi pentru mine și dorințele mele, am azvîrlit, cu un urlet ucigător, toate cele patru becuri ale lustrei noastre în întunericul de dinaintea facerii.

Dar ce ți-e și cu oamenii mari: după primul strigăt de spaimă, scos din nevoia instinctuală de întoarcere a luminii, se obișnuiră cu întunericul și cînd bunica Koljaiczek, singura, în afară de micul Stephan Bronski, care nu avea nici un profit de pe urma întunericului, luă cu smiorcăiul de Stephan, agățat de fusta ei, luminări din prăvălie, se întoarse cu ele aprinse luminînd camera și restul mușafirilor, beți turtă, apărură prinși în strani împerecheri, care cum apucaseră.

Cum era de așteptat, mama ședea cu blua descheiată pe genunchii lui Jan Bronski. Destul de neapetisant era să-l vezi pe brutarul cu picioare scurte, Alexander Scheffler, dispărînd aproape cu totul în nevasta lui Greff. Matzerath lingea de zor dinții de cal și aur ai lui Gretchen Scheffler. Doar Hedwig Bronski ședea cu ochii ei cucernici de vacă în lumina luminărilor, ținîndu-și mîinile în poală, destul de aproape de negustorul de legume Greff care, deși nu băuse nimic, cînta totuși, dulce și melancolic, cînta stîrnind un dor ascuns, cînta astfel, încît o provocă și pe Hedwig Bronski să cînte împreună cu el. Cîntau amîndoi pe două voci un cîntec de cercetașie, al cărui text povestea cum un anume Rûbezah! bîntuia prin munții uriași.

Pe mine mă uitaseră toți. Oskar ședea sub masă, cu fragmentul lui de tobă, mai scotea un pic de ritm din tinicheaua aceea și se pare că bătăile rare, dar ritmice, ale tobei nu puteau decît să fie pe placul celor ce zăceau sau ședeau amestecați și fermecați acolo, în cameră. Deoarece larma tobei acoperea ca un vernis sunetele supte și plescăite ce le scăpau, drept dovadă a rîvnei lor febrile.

Am rămas sub masă și cînd a venit bunica cu luminările, semănînd cu un arhanghel minios, și a văzut la lumina lor Sodoma și a recunoscut Gomora și a făcut un scandal de se cutremurau luminările; a zis că totul e o porcărie și idila cu plimbările lui Rûbezah! prin munții cei mari luă sfîrșit, cînd a pus luminările pe farfurioare, a luat cărțile de skat de pe bufet, le-a aruncat pe masă și, căutînd să-l liniștească pe

Stephan, care încă se smiorcăia, a anunțat partea a doua a petrecerii zilei mele de naștere. Curind după aceea, Matzerath înșuruba becuri noi în fasonurile vechi ale lămpii, scaunele fură împinse la loc, căpăcelele sticlelor de bere săriră cu zgomot; deasupra mea zornăiau bănuții puși ca miză la skat. Mama făcu încă de la început propunerea să se joace pe un sfert de pfenig, dar asta i se păru unchiului Jan mult prea riscant și dacă nu apăreau relansări sau nu se făcea întâmplător un grand cu patru care să urce popul considerabil, atunci s-ar fi rămas la o mizerie de o zecime de pfenig.

Mă simțeam bine ascuns acolo în umbra feței de masă care atrîna, acoperindu-mă. Bătînd ușor în tobă, acompaniam minile care vînturau cărtile deasupra mea, îmi potriveam ritmul la mersul jocului și după o jumătate de oră de skat aflam: Jan Bronski a pierdut! Avusesse cărți bune și totuși pierduse. Nu-i de mirare, dacă nu fusese atent. Avea cu totul alte lucruri în cap decît suita lui de caro fără doi. Încă de la începutul jocului, vorbind cu mătușa lui și bagatelînd orgia de dinainte, își scoase pantoful negru de la piciorul stîng și cu același picior, purtînd o șoșetă gri, căută, trecînd pe lîngă capul meu, genunchiul mamei, așezată în fața lui, pe care îl și găsi. De cum a simțit atingerea, mama s-a tras mai aproape de masă, așa încît Jan iritat tocmai de Matzerath, pasă la treizeci și trei și săltînd mai întîi tivul fustei ei cu vîrfurile piciorului, apoi cu toată laba, vîrîtă în șoșeta gri, care era oricum din aceeași zi și încă destul de curată, putu să se miște în voie între coapsele ei. Toată stîmă pentru mama, care, în ciuda disconfortului de lîngă de sub tăblia mesei, ciștiga sus, pe țiglaifărul scrobît, cele mai îndrăznețe jocuri, printre care o suită de treflă fără patru, sigură pe ea și dînd replici pline de umor, în timp de Jan, devenind jos tot mai insistent, pierdu sau mai multe jocuri pe care pînă și Oskar le-ar fi ciștigat cu ochii închiși.

Mai tîrziu, se vîrî și micul Stephanchen, obosit de atîta smiorcăială, sub masă, adormi acolo imediat, fără să înțeleagă ce căuta piciorul tătălui său sub fusta mamei mele.

Senin spre înnoarat. O ușoară aversă după-amiaza. În ziua următoare a și venit Jan Bronski și mi-a luat înapoi darul cumpărat pentru ziua mea de naștere, corbioara, a schimbat-o la Sigismund Markus în pasajul arsenalului pe o tobă

de tinichea, s-a întors ușor plouat, tîrziu, după-masă, cu toba, atît de familiară mie, cu zigzaguri albe și roșii, mi-a întins-o, luînd, în același timp, epava aceea veche și ascultătoare de tinichea, din care nu mai rămăseseră decît urme de lac roșu și alb. Și în timp ce Jan apuca tinicheaua veche, iar eu pe cea nouă, ochii lui Jan, ai mamei, ai lui Matzerath se îndreptară spre Oskar – aproape că-mi veni să zîmbesc –, ce credeau ei, că eu mă cramponam de vechituri, că hrăneam principii la mine-n piept?

Fără să dau drumul celui strigăt spintecător de geamuri, pe care cu toții îl așteptau, am renunțat la toba aceea, bună de dat la fiare vechi, dedicîndu-mă îndată, cu ambele mîini, noului instrument. După două ore de bătut toba, cu cea mai mare atenție, mă și învățasem cu ea.

Dar nu toți oamenii mari din jurul meu se arătară atît de înțelegători față de mine ca Jan Bronski. La scurt timp după a cincea mea aniversare, în anul douăzeci și nouă – pe atunci se vorbea mult despre un crah la bursa newyorkeză și mă gîndeam ca nu cumva și bunicul meu Koljaiczek, negustor de lemn în îndepărtatul Buffalo, să fi avut de suferit –, neliniștită de oprirea creșterii mele, de acum vizibilă pentru oricine, mama mă luă de mînă și începu să mă ducă la vizitele de miercuri, la cabinetul dr. Hollatz, în Brunshöferweg. Îmi plăceau consultațiile nesfîrșite și obositoare, pentru că îmi plăcea mai ales uniforma albă atît de plăcută privirii a sorei Inge care-l ajuta pe Hollatz, îmi amintea de uniforma de soră de caritate a mamei din timpul războiului, pe care o știam dintr-o poză. Ocupîndu-mă intens cu ordinea pliuurilor mereu reînnoită de la uniforme înfirmierelor, reușeam să nu mai aud ropotul de cuvinte al doctorului, cînd puternic și tunător, cînd neplăcut de sfătos și unchieșesc.

Oglîndînd inventarul cabinetului în ochelarii săi – crom, nichel și lac, apoi polițele, vitrinele pline de borcane etichetate în care se aflau șerpi, moluște, broaște, embrioni de porci, de oameni și de maimuțe – cu toate aceste roade răsfrînte în lentilele sale, Hollatz dădea gînditor din cap după ce mă consulta, tot răsfoia foile pășaniei mele, o puneam mereu pe mamă să-i povestească în ce fel am căzut de pe scara beciului și o liniștea cînd tuna și fulgera împotriva lui Matzerath care lăsase chepengul deschis, socotindu-l vinovat pentru eternitate.

Odă, după multe luni de zile, cu prilejul unei vizite de miercuri, cînd doctorul a vrut să-mi ia toba, probabil pentru a-i dovedi și sorei Inge succesul tratamentului meu, i-am distrus cea mai mare parte din colecția de șerpi și broaște, plus tot ce adunase în materie de embrioni de diverse proveniențe.

În afară de halbele cu bere pline, dar neacoperite, și de flacoanele tot pline de parfum ale mamei, era pentru prima dată cînd Oskar încerca o asemenea performanță pe un asemenea număr de borcane pline și închise. Succesul a fost fără precedent și pentru toți cei de față, chiar și pentru mama, care cunoștea relațiile mele cu sticla, neașteptate, și copleșitoare, încă de la primul sunet scos cu parcimonie, am tăiat vitrina în care Hollatz își ținea exponatele scirboase, în lung și-n lat, apoi am făcut să cadă pe linoleum un geam aproape pătrat din partea frontală a vitrinei, care, păstrîndu-și forma pătrată, se crăpă în mii de cioburi, dînd astfel mai mult aplomb strigătului meu și o anume urgență care nu făcea rabat la nimic. Cu acest strigăt, atît de bine dozat, am vizitat toate eprubetele una după alta.

Sticlele pocneau și săreau în aer. Alcoolul verzui, ușor îngroșat, stropi în toate părțile, curse, ducînd cu el anexe preparate și palide, cu expresia lor tristă, peste linoleumul roșu al cabinetului și umplu încăperea cu un miros, aș spune penetrant, încît mamei îi veni rău și sora Inge trebui să deschidă fereastra ce da în Brunshöferweg. Dr. Hollatz se pricepea de minune să transforme paguba într-o reușită. La cîteva săptămîni după atentatul meu, apărî în revista de specialitate „Doctorul și lumea” un articol scris cu mîna lui despre mine, Oskar M. – fenomenul vocal, spintecătorul de sticlă. Teza expusă acolo pe douăzeci și ceva de pagini de dr. Hollatz se pare că a stîrnit interesul cercurilor de specialiști din țară și străinătate, contestări, dar și aprobări din partea unor persoane avizate. Mama, căreia i se trimiseră mai multe exemplare din revistă, era mîndră de articol, într-un fel care mă pune pe gînduri, și nu se lăsa pînă ce alde Greff, Scheffler, Jan al ei, nu citeau din el cu fiecare ocazie, iar soțul ei Matzerath zilnic, după-amiaza. Pînă și clienții prăvăliei de coloniale trebuiau să asculte cu sfințenie lecturi din articolul cu pricina și o admirau pe mama care accentua, ce-i drept fals, termenii de specialitate dar cu multă fantezie, după

caz. Mie, personal, faptul că prenumele meu se afla pentru prima oară într-un ziar nu-mi spunea absolut nimic. Scepticismul meu, încă de pe atunci foarte vigilent, m-a făcut să-i acord poliloghiei doctorului Hollatz exact valoarea pe care o reprezenta: de fapt, o pâlăvrăgeală pe zeci de pagini, formulată destul de abil, de un medic care viza scaunul universitar. Azi, în spitalul de boli nervoase, cînd vocea lui nu mai e în stare să miște nici măcar paharul de spălat pe dinți, cînd medici, asemănători aceluia Hollatz, intră și ies întruna de la el, încercînd pe pielea lui fel de fel de mutări de șah, de asociații și ale teste, ca internarea lui forțată să capete, în sfîrșit, un nume sonor, azi, Oskar se gîndește cu plăcere la epoca arhaică timpurie a vocii sale. Dacă în acea primă perioadă nu spărgea produsele de cuarț decît în caz de forță majoră, dar atunci o făcea temeinic, mai tîrziu, în epoca de înflorire și de decădere a artei sale, a uzat de calitățile lui fără nici o constrîngere dinafară. Doar dintr-un impuls ludic, căzînd în manierismul epocii tîrzii, devotat artei pentru artă, Oskar pătrundea cu glasul său în structura sticlei și în acest timp îmbătrînea.

Orarul

Klepp își omoară din când în când vremea cu proiectarea unor orare. Faptul că, în timp ce-și face proiectele, înghite întruna sîngerete și linte încălzită, îmi confirmă teza care susține ritos: visătorii sînt mincăcioși. Iar faptul că același Klepp își dă destulă silință la completarea rubricilor îmi justifică și cealaltă teză: numai trîntorii adevărați reușesc să facă invenții prin care se economisește munca.

Și în acest an, Klepp și-a dat silința, vreme de peste paisprezece zile, să-și planifice ziua în ore. Ieri, cînd m-a vizitat, s-a făcut un timp că plouă, dar după aceea a pescuit din buzunarul de la piept hîrtia îndoită în două și mi-a întins-o, strălucind de mîndrie și satisfacție: făcuse iarăși o invenție prin care se economisea munca.

M-am uitat peste hîrtia aceea, nu aducea mai nimic nou: la ora zece micul dejun, pînă la masa de prînz, timp de gîndire, după masă o oră de somn, apoi cafea – de preferință la pat, tot culcat în pat, o oră flaut, apoi în picioare și umblînd prin cameră o oră cîmpoi, o jumătate de oră cîmpoi în aer liber, în curte, apoi în fiecare a doua zi cu schimbul, ori două ore de bere cu sîngerete, ori două ore de film, dar în orice caz, înainte de film sau la bere, propagandă discretă pentru partidul ilegal KPD¹ – o jumătate de oră – să nu exagerăm! Trei zile pe săptămînă își umplea serile cîntînd la „unicorn” muzică de dans, simbăta, berea de după-amiază și propaganda pentru KPD se mutau seara, pentru că după-amiază era rezervată pentru baie și masaj, în Grünstraße; și pe urmă, în „U9”, trei sferturi de oră de igienă cu fetița, după care cu aceeași fetiță și cu prietena fetei, cafea și prăjitură la Schwab, cu puțin înainte de închiderea magazinelor, ras și la nevoie și

tuns, apoi repede făcut poze la Fotomaton, apoi bere, sîngerete, propagandă pentru KPD și simțit bine.

Am lăudat lucrarea lui Klepp scrisă ordonat și curat, l-am rugat chiar să-mi dea o copie, m-am interesat cum își depășește timpii morți. „Prin somn sau reflectînd la KPD”, mi-a răspuns Klepp, după un timp de gîndire.

Oare i-am povestit cum a făcut Oskar cunoștință cu primul lui orar?

Total a început absolut nevinovat cu grădinița, la Tante Kauer. Hedwig Bronski mă lua în fiecare dimineață de acasă și mă ducea împreună cu Stephan la Tante Kauer, în Posadowskiweg, unde trebuia să ne jucăm pînă ne venea rău cu șase pînă la zece puști ca noi – unii erau mai tot timpul bolnavi. Din fericire, toba mea trecea drept jucărie și nu eram silit să mă joc cu cuburile, iar pe căluțul de lemn trebuia să stau doar cînd era nevoie de un călăreț cu tobă și coif de hîrtie. Drept țintă, pentru toba mea îmi servea rochia de mătase neagră a lui Tante Kauer, încheiată cu zeci de nasturi. Pot să spun cu mîna pe inimă că reușeam cu tinicheaua mea s-o îmbrac și s-o dezbrac pe domnișoara cea subțire, alcătuită doar din pliuri, de mai multe ori pe zi, descheindu-i și încheindu-i nasturii cu bătăile mele de tobă, fără a mă gîndi o clipă la corpul ei.

Plimbările de după-amiază pe aleile de castani pînă la pădurea Jäschkental, sus pe Erbsberg, pe lângă monumentul lui Gutenberg, erau așa de plăcut plictisitoare și de timpite, încît și azi îmi doresc acele plimbări de cărți cu poze, ținuți de mîna pergamentoasă a lui Tante Kauer. Fie că eram opt sau doisprezece puștani, trebuia să intrăm în ham. Hamul consta dintr-un fel de funie bleu împletită. Acest ham de lînă ajungea pentru șase pe stînga și șase pe dreapta, adică în total pentru doisprezece copii. La fiecare zece centimetri atîrna un clopoțel. Mergeam încononați în fața lui Tante Kauer, care ținea hăturile, făcînd clingclingcling, și eu băteam toba cu nădejde, pe străzile întonate ale periferiei. Din cînd în cînd, Tante Kauer intona „Miluiește-ne, Dumnezeuule, după mare mila ta” sau „Venii să ne închinăm și să cădem la Hristos”, ceea ce îi mișca pe pietoni, mai ales cînd încredințam aerului de octombrie că „Fecioara Maria naște pe Mesia”. Cînd treceaam strada, circulația se oprea. Tramvaiele,

1. Partidul Comunist German (n. tr.).

mașinile, camioanele trase de cai încremeneau auzindu-ne cîntînd „Miluiește-ne, Dumnezeu!” pe carosabil. Tante Kauer îi mulțumea, de fiecare dată, poliștului de la circulație întinzîndu-i mîna pergamentoasă.

„Domnul nostru Iisus o să vă răsplătească” îl asigura și își fognă mai departe rochia de mătase.

De fapt, mi-a părut rău, cînd în primăvara următoare, după ce a împlinit șase ani, Oskar a trebuit s-o părăsească, din cauza lui Stephan și împreună cu acesta, pe domnișoara Kauer, cea care se descheia și se încheia atît de ușor. Ca de fiecare dată cînd e politica în joc, se ajunge la violențe. Tocmai ne aflam pe Erbsberg, Tante Kauer ne scotea hamul, lemnul tînr strălucua, prin crengi începea să se simtă o schimbare. Tante Kauer ședea pe o piatră care indica, sub îngrămădeala de mușchi, diferite direcții pentru plimbări de o oră, două. Întocmai ca o fată care nu știe ce o apucă, așa, deodată, primăvara, începu să cînte în legea ei, smucindu-și capul în dreapta și-n stînga, cum fac uneori bibilicile; ne împletea un ham nou, care trebuia să fie roșu ca focul. Din păcate, nu aveam să-l port nicodată. Pentru că deodată se auziră țipete din tufiș, domnișoara Kauer sări în sus și se năpusti pe tocuri, cu lucrul de mîna cu tot, tîrînd firul de lînă roșie după ea, spre țipetele din tufiș. O urma și pe ea, și firul de lînă; în curînd, aveam să văd și mai mult roșu: nasul lui Stephan sîngera cumplit și unul pe care-l chema Lothar, care era ațîțat și avea vinișoare albastre la temple, se așezase pe pieptul omulețului ăluia atît de firav și îl lovea așa, de parcă ar fi vrut să bage nasul lui Stephan la loc în obraz.

„Pollac”, se auzi șuierînd între două lovituri. „Pollac!” Cînd, după cinci minute, Tante Kauer ne puse din nou în ham – doar eu alergam liber și înfășuram firul de lînă roșie – ne spuse la toți o rugăciune, care se spune de obicei între jertfă și transfigurare: „Rușinat, plin de căință și durere...”

Pe urmă coborîm de la Erbsberg și ne oprîm în fața monumentului Gutenberg. Arătînd cu degetul ei lung spre Stephan, care se tot agita și-și ducea batista la nas, spuse cu blîndețe: „N-are nici o vină că e un polonez mititel”. La sfatul lui Tante Kauer, Stephan nu mai putea să meargă la grădinița ei. Deși nu era polonez și nu-l prea agreea pe Stephan, Oskar se declară solidar cu el. Și apoi a venit Paștele și

lucrurile s-au mai simplificat. Dr. Hollatz găsi, din spatele ochelarilor săi, montați în rame groase de corn, că nu avea ce să-i strice și rosti opinia cu glas tare: „Nu are ce să-i strice micuțului Oskar”.

Jan Bronski, care voia de altfel să-l trimită pe Stephan, după Paști, la școala elementară poloneză, nu se dădea bătut, le repeta mereu mamei și lui Matzerath că era un funcționar în slujba autorităților poloneze, că statul polonez îl plătește corect pentru munca prestată corect la poșta poloneză. Și în definitiv, e polonez și, în curînd, va fi și Hedwig, de îndată ce i se aprobă cererea. Și, în afară de asta, un copil deștept și depășind nivelul mediu, cum e Stephan, poate să învețe limba germană în casă, iar în ce-l privește pe Oskar – de fiecare dată cînd pronunța Oskar, ofta ușor –, are și el șase ani, la fel cu Stephan, ce-i drept, nu vorbește încă destul de corect și, în general, e mult rămas în urmă pentru vîrsta lui, mai ales în ce privește creșterea, dar ar putea totuși să încerce, obligația școlară este obligația școlară – exceptînd situația în care s-ar opune conducerea școlii.

Conducerea școlii manifestă unele rezerve și ceru un atestat medical. Hollatz mă declară un băiat sănătos, care, din punct de vedere al creșterii, este identic cu unul de trei ani, dar ca dezvoltare intelectuală, chiar dacă nu vorbește încă destul de corect, nu e cu nimic mai prejos decît unul de cinci, șase ani. A mai amintit și ceva de glanda mea tiroidă.

La toate consultațiile și amestecătura de teste, cu care mă obișnuisem deja, m-am comportat liniștit, indiferent, chiar cu bunăvoință, atîta timp cît nimehi nu încerca să-mi ia toba. Distrugerea colecției de șerpi, broaște și embrioni a lui Hollatz era, pentru toți cei ce mă consultau și testau, încă foarte prezentă și înfricoșătoare.

Doar acasă, și chiar din prima zi de școală, mă văzui silit să-mi arăt efectul de diamant al vocii mele, cînd Matzerath a avut proasta inspirație să-mi ceară să parcurg drumul pînă la școala Pestalozzi, vizavi de Fröbelwiese, fără toba mea de tinichea și chiar să nu-mi mai iau deloc toba la școală.

Cînd era gata să pună mîna și să ia ceea ce nu-i aparținea, nefînd în stare nici să umble cu acel obiect, pentru că nu avea nerv pentru așa ceva, crăpai în două, cu strigătul meu, o văză despre care se spunea că era veritabilă. Cînd vaza cea

veritabilă zăcea pe jos, în chip de cioburi veritabile, Matzerath, care ținea foarte mult la ea, vru să mă lovească cu palma. Dar atunci săriră mama și Jan, care se repezise până la noi, ca din întâmplare, împreună cu Stephan și cu săculețul de școală.

„Pentru Dumnezeu, Alfred“, spuse el, în felul lui calin, aproape mios, și Matzerath își retrase mîna și o vîrî în buzunarul pantalonilor, fulgerat de privirea gri a mamei și de cea albastră a lui Jan.

Școala Pestalozzi era un fel de dulap mare, nou, lunguieț și plat, din cărămidă roșie, cu trei etaje, împodobit modern cu fresce și sgraffiti. Fusese construit acolo, la periferia cu mulți copii, la insistențele zgomotoase ale senatorilor social-democrați, pe atunci încă foarte activi. Nu-mi plăcea dulapul, cu excepția mirosului și a băieților sportivi, gen Jugendstil, de pe sgraffiti și fresce.

Pomuleții nefresc de mici și pe deasupra și verzi se sprijineau de niște drugi de fier, asemenea unor cirje episcopale înfipite în pietrișul din fața porții. Din toate direcțiile se îmbulzeau mame, cu pungi colorate în mîini, trăgeau după ele băieți urlînd sălbatic sau copii-model. Oskar nu văzuse încă niciodată atîtea mame mergînd în aceeași direcție. Puteai să crezi că merg în pelerinaj într-o piață ca să-și ofere acolo, spre vînzare, primii și următorii născuți.

Încă de la intrare, acest miros al școlii, atît de des evocat, care întrece în intimitate orice parfum cunoscut de pe lume. Pe dalele de piatră ale holului se aflau, unul lingă altul, trei bazine de granit, din ale căror adîncituri țîșnea apa în sus prin mai multe guri. Înconjurate de băieți, mulți de vîrsta mea, îmi aminteau de scoafa unchiului Vinzent din Bissau, care se arunca uneori pe-o parte, suportînd răbdătoare asaltul la fel de brutal al purcelor ei.

Băieții se aplecau peste cișmele și peste turnulețele de apă care se prăvăleau vertical iar înapoi în ele, lăsau părul să le cadă pe frunte și prindeau apa cu gurile lor deschise. Nu știu dacă se jucau sau beau. Uneori doi băieți se așezau, cam în același timp, unul în fața celuilalt, cu obraji umflați din gură, amestecată firește cu scuipat și fîrmituri de pine. Eu, care la intrarea în hol aruncasem în treacăt o privire în sala de gimnastică deschisă, am simțit, privind calul lung de

piele, barele și frînghia de cățărăt, cumplita lovitură a unui val uriaș, m-a podidit o sete imposibil de stăvilît și am simțit imediat nevoia să iau o gură de apă la fel cu ceilalți copii. Dar îmi era imposibil s-o rog pe mama, care mă ținea de mînă, să-l ridic pe Oskar, cel cit trei tîrtăcuțe puse una peste alta, deasupra unei asemenea cișmele. Chiar și dacă mi-aș fi pus sub picioare toba, tot n-aș fi ajuns. Totuși, cînd, sîrînd de cîteva ori, am putut să-mi arunc privirea peste marginea cișmelei și am văzut resturile de pine unsuroasă blocînd scurgerea apei și lăturile scirboase rămase în bazin, îmi trecu setea foarte concretă pe care mi-o adunasem în gînd, printre aparatele de gimnastică, în sălbăticia unei săli de sport.

Mama m-a însoțit pînă sus, pe niște scări monumentale, făcute parcă pentru uriași, prin coridoare răsunătoare, într-o încăpere pe a cărei ușă se afla o placă cu inscripția Clasa „I A“. Încăperea era plină de băieți de vîrsta mea. Mamele băieților se înghesuiau la peretele de vizavi de ferestre și țineau în brațe tradiționalele pungi ascuțite ca niște cornete, din hîrtie de mătase colorată, care mă depășeau în înălțime, destinate primei zile de școală. Și mama avea o asemenea pungă.

Cînd mi-am făcut apariția în clasă, ținîndu-mă de mîna ei, toată grămada a izbucnit în rîs, inclusiv mamele grămezii. Pe un băiat mai gras, care voia să bată în toba mea, a trebuit, ca nu cumva să sparg cu glasul meu vreun obiect de sticlă, să-l ating de cîteva ori peste picioare, pînă a căzut lovindu-se cu freza de o bancă, drept pentru care am primit o scatoalcă din partea mamei, tocmai în creștet. Obraznicul ăla începuse să urle. Eu n-am strigat, bineînțeles, eu nu strigam decît atunci cînd cineva voia să-mi ia toba. Mama, care s-a simțit prost față de celelalte mame din cauza acestui incident, m-a împins în prima bancă, în rîndul de bănci de lingă fereastră. Normal, banca era prea mare. Dar băncile din spate, unde grămada devenea mai grosolană și mai pistuiată, erau și mai mari.

Eram mulțumit, ședeam cuminte, pentru că nu aveam nici un motiv să mă neliniștesc. Mama, care mi se părea încă puțin tulburată, se înghesuie printre celelalte mame. Probabil că se jena față de tovarășele de aceeași categorie pentru așa-numita rămînere în urmă a fiului ei. Ele se purtau de

parcă ar fi avut vreun motiv să se mîndrească cu odraslele lor, crescute, după părerea mea, prea repede.

Nu puteam să privesc de pe geam în Fröbelwiese, întrucît înălțimea ferestrei nu era pe măsura mea, la fel ca și mărirea băncii. Totuși, mi-ar fi plăcut să arunc o privire peste Fröbelwiese, unde știam că cercetașii construiau corturi sub comanda negustorului de legume, Greff, se jucau de-a „Rege, rege, vrem soldați” și făceau fapte bune, așa cum se cuvine să facă un cercetaș. Să nu vă închipuiți că aș fi împărtășit glorificarea exagerată a vieții în pantaloni scurți. Iubirea lui pentru băieții foarte subțiri, mai ales pentru cei palizi și cu ochi mari, era atât de nemăsurată, încît le dăduse uniformă inventatorului organizației Boy-Scout-Baden-Powell.

Frustrat de o perspectivă mai de Doamne ajută, din cauza arhitecturii infame, nu puteam privi decît cerul și nu-mi plăcea. Nori mereu noi călătoreau din nord-vest spre sud-est, ca și cînd distracția aceea le-ar fi promis ceva special. Toba mea, care nu se gîndise pînă acum la plecarea nici cît durată unei bătăi, o puseseam între genunchi și despărțitura băncii. Speteaza destinată spinării îi ocrotea ceafa lui Oskar. În spatele meu sporovăiau, urlau, rîdeau, plîngeau și trînteau așa-numiții mei colegi. Aruncau cu cocoșoașe de hirtie în mine, dar eu nu mă întorceam, găsesc mult mai esteticii norii cu direcție precisă decît vederea unor derbedei ieșii din minți, strîmbîndu-se care mai de care.

În clasa I A se făcu puțină liniște cînd în prag apărură o femeie, numită după aceea domnișoara Spollenhauer. Eu nu aveam de ce să mă liniștesc, deoarece fusesem cumințe mai înainte, așteptînd aproape retras în mine ceea ce urma să vină. Ca să fiu sincer: Oskar nici măcar nu a simțit nevoia să aștepte ceea ce urma să vină, lui nu-i trebuia nici o distracție, așadar nu aștepta, ci ședea doar simțîndu-și toba acolo cu el în bancă și se mulțumea cu norii din spatele sau mai curînd din fața geamurilor strălucitoare, orientate spre răsărit.

Domnișoara Spollenhauer purta un costum de o croială sobră, colțuroasă, care îi dădea un aer rigid, bărbătesc. Această impresie era accentuată de gulerul tare al cămășii, după părerea mea, detașabil, care, închizîndu-se fix pe beregată, îi făcea și mai multe cute la gît. De cum a pășit în clasă, cu

pantofii ei plați, buni de marșuri, vru pe loc să se facă iubită și le puse copiilor întrebarea: „Și-acum, ia să vedem, dragi copii, cine știe un cîntec?”

Drept răspuns, primi un urlet general, pe care îl aprecie totuși drept o confirmare a întrebării ei și întonă, pe un ton înalt și grațios, cîntecul primăverii „A revenit albastrul mai”, deși ne aflam la jumătatea lui aprilie. Și de-abia apucase să anunțe luna mai, că a și început prăpădul. Fără să aștepte un semn, fără să cunoască textul, fără cel mai elementar simț pentru ritmul simplu al acestui cîntecel, hoarda din spatele meu începu să urle la nimereală, atentînd la ten-cuiala de pe pereți.

În ciuda pielii ei galbene, în ciuda tunsorii *à la garçonne* și a cravatei bărbătești care-i ieșea de sub guler, îmi părea rău de domnișoara Spollenhauer. Smulgîndu-mă din vraja norilor, care evident nu aveau școală, mă ridicai brusc în picioare, îmi scosei, dintr-un foc, bețele de sub bretele și începui să bat toba cu putere, în tactul cîntecului. Dar hoarda din spatele meu nu avea pic de simțire și nici ureche pentru așa ceva. Doar domnișoara Spollenhauer mă aprobă din cap încurajîndu-mă, zîmbi spre turma de mame lipite de perete, se uită mai ales la mama și mă făcu să iau acest gest drept un îndemn să continuu liniștit să bat în tobă și să-mi arăt toată măiestria. Hoarda din spatele meu încetase de mult să-și amestece glasurile barbare. Deja îmi imaginam că toba mea educă, instruește, îi transformă pe colegii mei în elevii mei, cînd domnișoara Spollenhauer veni la banca mea cu abilitate și, parcă uitînd de sine, îmi privi atentă și zîmbind mîinile și bețele, merse pînă acolo încît încercă să bată și tactul cu mine; pentru o clipă reuși să pară o fetiță mai mare, chiar draguță, care și-a uitat profesia de învățătoare și s-a lepădat de propria existență hărăzită caricaturii, devenind umană, cu alte cuvinte copilăroasă, curioasă, disponibilă, amorală.

Dar pentru că nu reușea să țină tactul tobei mele întocmai, domnișoara Spollenhauer își reluă vechiul rol încuiat și timpit, și pe deasupra și prost plătit, și se avîntă, așa cum fac învățătoarele din cînd în cînd, spunîndu-mi: „Tu trebuie să fii micuțul Oskar, nu-i așa? Am auzit multe despre tine. Nu-i așa, copii? Oskar al nostru e un toboșar grozav!”

Copiii urlau, mamele se strîngeau una într-alta, domnișoara Spollenhauer era iar stăpînă pe situație. „Dar acum”, spuse ea cu glas mîrios, „o să punem toba în dulap, pentru că e obosită și vrea să se culce. După ce terminăm orele, o să-țiiei toba înapoi.”

Nici nu-și terminase bine vorba de mironosiță, că mi-a și arătat unghiile ei de învățătoare tăiate scurt, vrînd să se repeadă la toba, care nu era, ferit-a sfințit, nici obosită, nici nu voia să se culce, și o apucă zdravăn, cît pentru zece unghii tăiate. Mai întîi am ținut-o tare, mi-am strîns brațele, în mînele pulverului în jurul cercului pictat în alb și roșu, am privit-o în ochi, pe urmă, văzînd că își ia înfățișarea străveche, după șablonul învățătoarelor din toate școlile elementare, am privit prin ea și am găsit în interiorul domnișoarei Spollenhauer istorioarele berechet ca să-mi ajungă pentru trei capitole imorale, dar, fiind vorba de toba mea, m-am smuls de viața ei interioară și am înregistrat, cînd privirea mi-a căzut între omoplații ei, pe pielea bine întreținută, o pată de ficat împăroșată de mărimea unui gulden.

Fie că se simțise demascată în fața mea, fie că vocea mea fusese de vină, care, avertizînd-o, făra să-i facă vreun rău, i-a zgîriat lentila dreaptă a ochelarilor. Renunță la violența care-i albise pomeții obrazului; nu suporta zgîrietură de pe ochelari, asta îi făcea pielea de găină și, înfiorată toată dădu drumul tobei și spuse: „Ești un Oskar rău”, îi aruncă mamei, care nu mai știa unde să se uite, o privire plină de reproș, îmi lăsă toba, mai mult decît trează, în pace, făcu stînga-mprejur, mărșăluie pe tălpile plate pînă la catedră, își scoase din geantă ceilalți ochelari, probabil cei de citit, îi dădu jos de pe nas pe cei zgîriați de vocea mea, cum zgîrii cu unghiile un geam, făcea așa de parcă i-aș fi distrus ochelarii, și-i puse pe ceilalți pe nas, cu degetul mic ridicat, își îndreptă spinarea pînă trosni și ne anunță, în timp ce se mai uită o dată în geanta ei: „Acum am să vă citesc orarul”.

Pescui un teanc de bilețele din pielea de porc, pe unul și-l păstră pentru sine, restul îl dădu mamelor, chiar și mamei, și, în sfîrșit, le dezvălui puștilor de șase ani, care deveniseră neliniștiți, ce le oferea orarul: „Luni: religie, scriere, aritmetică, jocuri; Marți: aritmetică, caligrafie, muzică, științe naturale; Miercuri: aritmetică, scriere, desen, desen; Joi:

educație patriotică, aritmetică, scriere, religie; Vineri: aritmetică, scriere, jocuri, caligrafie; Sîmbătă: aritmetică, muzică, jocuri, jocuri”.

Domnișoara Spollenhauer anunța toate acestea ca pe un destin implacabil, adăugînd produsului unei conferințe a învățătorilor vocea ei severă, nescăpînd nici o literă, ca apoi, amintindu-și de perioada ei de seminar, să devină treptat mai dulce și chiar să chiuie, izbucnind într-o vioioșie pedagogică: „Și acum, dragi copii, să repetăm cu toți în cor. Începeți – luni?”

Hoarda urlă: luni.

Pe urmă din nou ea: „Religia?” Barbarii botezați urlară cuvîntul religie. Eu îmi menajam vocea, în schimb băteam silabele religioase în tinicheaua tobei.

Urlau în spatele meu, îndemnați de domnișoara Spollenhauer „Scri-e-re!” Și toba mea răspunde de trei ori. „A-rit-me-tică!” De data asta cinci bătăi. Așa continua urletul în spatele meu și în fața mea litania domnișoarei! Spollenhauer și eu băteam cu măsură silabele pe toba mea, făcînd o mină încîntată de jocul ăsta cretin, pînă ce Spollenhauer – nu știu din vina cui – sări ca arsă, evident supărată – dar nu din cauza nătărăilor din spatele meu – eu eram cel ce-o făcusem să se roșească de furie, toba nevinovată a lui Oskar aprinsese minia spollenhauereană, ca să blagoslovească un toboșar care bătea tactul ca nimeni altul.

„Oskar, acum ai să mă ascuți: joi – educație patriotică?” Ignorînd complet cuvîntul joi, am bătut de zece ori pentru educație patriotică, pentru aritmetică și caligrafie de cîte cinci ori, religiei i-am consacrat, după cum se cădea, nu patru, ci numai trei bătăi în toba, după cum cere și Sfînta Treime.

Dar Spollenhauer nu observa diferențele, nu suporta bătăile în toba. De zece ori îmi arătă, ca și mai înainte, unghiile cele mai tăiate din lume și de zece ori vru să apuce toba.

Dar înainte de a se atinge de tinicheaua mea, am dat drumul unui strigăt spintecător de geamuri, care a decapitat pe dată ferestrele uriașe ale clasei. Celui de-al doilea strigăt îi căzură victimă geamurile din mijloc. Zefirul primăvăratc pătrunse blind și nestînjinit în clasă. Era de prisos, ba chiar pură vanitate, să mai sparg, cu un al treilea strigăt, și geamurile de jos, pentru că, încă de la sacrificarea geamurilor

superioare și mijlocii, Spollenhauer își trase ghearele inexistente în teacă. În loc să-mi fi trecut pofta de nebunii pur artistice gratuite, când am ajuns la ultimele geamuri, Oskar ar fi acționat mai inteligent, dacă n-ar fi lăsat-o pe Spollenhauer, aflată în retragere, să-i scape din ochi.

Dracu' știe de unde și-a scos nuiaua. În orice caz, a apărut deodată; tremura în aerul clasei care se împerechea cu aerul primăverii și în această contopire de aer o făcu să șuiere, să se mlădie, să fie flămândă și însetată și înnebunită după pielea gata să plesnească, după șuietături și enunțate cortine amăgitoare pe care și le pune o nuia în față, când cele două părți sînt satisfăcute. Și o lăsa să pocnească pe capacul băncii mele, astfel încît cerneala din călimară făcu un salt violent. Și cum n-am vrut să-i întind palma ca să mă lovească, și-a vărsat nervii pe toba mea. Mi-a lovit toba, cine, o Spollenhauer a dat în toba mea de tinichea înțeleg, dacă tot voia să lovească, de ce tocmai în toba mea? Nu erau destui nătărăi în spatele meu? Trebuia să fie neapărat toba mea? Tocmai una care habar n-avea să bată toba, tocmai ea s-a găsit să ridice mîna și să dea? Ce scînteia acolo în ochii ei? Cum se chema animalul care voia să lovească? Din ce grădină zoologică scăpase, ce hrană căuta, după cine alerga? – Lui Oskar îi venea așa, de parcă îl împingea ceva care creștea în el, nu se știe din ce motive, din tălpile pantofilor prin tălpile picioarelor tot mai sus, îi lua în stăpînire corzile vocale, făcîndu-l să scoată un strigăt, venit din străfunduri, capabil să lase fără geamuri o întreagă catedrală gotică cu vitralii frumoase, maiestuoase, absorbînd lumină, răsfrîngînd lumină.

Cu alte cuvinte, am dat drumul unui strigăt dublu, care a prefăcut în praf și pulbere ambele lentile de la ochelarii lui Spollenhauer. Cu sprîncenele sîngerînd ușor și privind acum doar prin ramele goale ale ochelarilor, se retrăgea pipăind, începînd, în cele din urmă, să bodegănească urît și necontrolat pentru un cadru pedagogic de școală elementară, în timp ce hoarda din spatele meu amuți îngrozită, o parte din ea dispărînd sub bănci, cealaltă clătănînd din dinți. Unii se strecurară de la o bancă la alta pînă la mamele lor. Acestea, înțelegînd ce se întîmplase, îl căutau pe vinovat și voiau să se repeadă la mama și ar fi făcut-o, dacă nu mă topeam și eu, cu toba cu tot din bancă.

Trecînd pe lîngă Spollenhauer, cea pe jumătate oarbă, am ajuns, în sfîrșit, lîngă mama mea amenințată de furii, am luat-o de mînă și am scos-o din clasa I A, cea atît de expusă curentului. Coridoare zgomotoase. Scări pentru copii uriași. Resturi de piine în cișmele țiguitoare din granit. În sala de gimnastică deschisă, băieții tremurînd sub bara fixă. Mama încă mai ținea în mînă biletul. În fața porții i l-am luat și am făcut dintr-un orar un cocoloș de hîrtie oarecare.

Totuși fotografului, care aștepta printre coloanele portalului să apară copiii de clasa I A, cu pungile acelea uriașe și de mînă cu mamele lor, Oskar i-a permis să facă o poză cu el și cu punga lui care, culmea, nu se pierduse în toată harababura aceea. Soarele se arătă, iar deasupra noastră zumzăiau clasele. Fotograful îl postă pe Oskar în fața unei table de decor pe care scria: *Prima mea zi de școală.*

Rasputin și alfabetul

Povestindu-i prietenului Klepp și îngrijitorului meu Bruno, care asculta doar cu jumătate de ureche, prima ciocnire a lui Oskar cu orarul, tocmai spuneam: pe tabla aceea, care-i oferea fotografului fundalul tradițional pentru fotografii, format carte poștală, reprezentind băieții de șase ani, cu ghiozdan și pungi de școală, scria: *Prima mea zi de școală*.

Bineînțeles că această propoziție nu putea fi citită decât de mamele care stăteau în spatele fotografului, părint mai emoționate decât odraslele lor. Băieții din fața tablei cu inscripția puteau, în orice caz, să citească peste un an, fie la înscrierea noilor boboci, fie pe pozele păstrate, că acele superbe fotografii fuseseră făcute cu ocazia primei lor zile de școală.

Scrierea rondă se tira urcicioasă și colțuroasă, cu rotunjimi false, care o făceau să pară împaiată pe tablă și contura o inscripție care marca începutul unui nou fragment de viață. În realitate, scrierea rondă se folosește tocmai pentru slogani la ordinea zilei, formulări scurte, pregnante. Există și documente pe care, deși nu le-am văzut niciodată, mi le imaginez scrise cu scriere rotundă. Mă refer la certificatele de vaccin, la diplomele sportive și la condamnările la moarte, scrise de mână. Încă de pe vremea când nu știam decât să privesc cât mai pătrunzător cu putință, fără s-o înțeleg, scrierea rondă, lațul mare al lui P., cu care începea inscripția, voia să-mi sugereze, cu perfidie și mirosind a cîneapă, o spinzura-toare. Și totuși, aș fi preferat să citesc literă cu literă decât să intuiesc scrisul numai pe căi oculte. Să nu-și închipuie nimeni că mi-aș fi programat întâlnirea cu domnișoara Spollenhauer de la o asemenea înălțime ca să mă manifest în chip de spintecător de sticlă și că aș fi bătut toba revoltei și a protestului pentru că aveam alfabetul la degetul mic. O, nu, știam eu prea bine că nu făceam nimic doar cu privitul

scrierii runde, oricît de pătrunzător ar fi fost el, și că îmi lipseau cele mai elementare cunoștințe școlare. Din păcate, lui Oskar nu putea să-i convină metoda prin care domnișoara Spollenhauer voia să-l învețe carte.

În concluzie, cînd am părăsit școala Pestalozzi, nu am hotărît, în nici un caz, ca întîia mea zi de școală să fie și ultima. Nu, „gata cu școala, de-acum stăm acasă”, asta nu! Încă de cînd m-a tras fotograful în poză pentru eternitate, mi-am zis: te aflu aici în fața unei table școlare, probabil sub o inscripție importantă, care îți hotărăște soarta. E adevărat că poți să apreciezi inscripția după imaginea scrisului și să începi să enumeri asociații ca arest individual, arest preventiv, supraveghere superioară și toate ducînd la laț, dar inscripția tot nu o poți descifra. Și cu toate că ignoranța ta e strigătoare la cerul pe jumătate înnorat ce te acoperă, te-ai decis să nu mai calci în această școală, în care se predă orarul. Dar unde, Oskar, unde ai de gînd să înveți alfabetul?

Aflasem că există un alfabet mic și unul mare – de fapt unul mic era suficient – din existența imposibil de trecut cu vederea a oamenilor mari, care se numeau singuri oameni mari. Se susține în mod aberant și fără întrerupere justetea existenței unui alfabet mare și a unui mic prin analogie cu un catehism mare și unul mic, cu o tablă a înmulțirii mare și una mică, iar cu prilejul vizitelor de stat se vorbește, după mărimea numărului de diplomați decorați și purtători de ordine, de o gară mare și de una mică.

În lunile următoare, nici Matzerath și nici mama nu și-au mai bătut capul cu instruirea mea. Părinților mei le fusese de-ajuns prima încercare atît de stresantă și rușinoasă a mamei de a mă înscrie la școală. Acum făceau ca unchiul Bronski, oftau cînd mă priveau de sus în jos, scormoneau povești vechi, ca de pildă a treia aniversare a mea: „Chepengul deschis! Tu l-ai lăsat deschis, corect! Tu ai fost în bucătărie și mai înainte în pivniță, corect! Tu ai luat o conservă cu fructe pentru cină, corect! Tu ai lăsat chepengul de la pivniță deschis, corect!”

Tot ce-i reproșa mama lui Matzerath era corect și totuși nu chiar atît de corect, după cum știm. Dar el purta vina pentru toate și uneori chiar plîngea, fiindcă uneori era slab de înger. Atunci trebuia să-l consoleze Jan sau mama și ei

mă numeau atunci o cruce pe care o aveau de purtat, un dovnie implacabil, un examen pe care nu știi de ce-l dai.

Așadar, de la acești purtători de cruce, atît de greu dovnie de destin, nu aveau ce ajutor să aștept. Chiar și tante Hedwig Bronski, care mă lua de multe ori să mă joc în nisip cu fetița ei de doi ani, în Steffenspark, nu intra în discuție ca profesoară pentru mine. E adevărat că era binevoitoare, dar proastă ca noaptea. De asemenea, trebuia să mi-o scot din cap și pe sora Inge de la dr. Hollatz, care nu era nici binevoitoare, nici ca noaptea, pentru că avea mintea ageră, și nu putea să facă exerciții de vorbire ca orice meditator, fiind o asistentă de neînlocuit și, în concluzie, neavînd timp pentru mine.

Luam cu asalt de cîteva ori pe zi cele peste o sută de trepte ale casei de raport cu patru etaje, băteam în tobă la fiecare etaj așteptînd o soluție, miroseam ce aveau la masă cele nouăsprezece familii de chiriași și totuși nu băteam la nici o ușă, pentru că nu-mi puteam recunoaște viitorul magistru nici în bătrînul Heilandt, nici în ceasornicarul Laubschad, cu atît mai puțin în grăsansa doamnă Kater sau, cu toată simpatia pe care o aveau pentru ea, în mama Truczinski.

În mansarda de sub acoperiș locuia muzicianul și trompetistul Meyn. Domnul Meyn ținea patru pisici și era beat tot timpul. Cînta muzică de dans la „Zinglers Höhe” și în noaptea de Crăciun înota cu alți cinci bețiivi de-ai lui pe zăpezi și pe străzi, luptînd din răsputeri împreună cu corul împotriva gerului năprasnic. L-am întîlnit o dată în pod: îmbrăcat în pantaloni negri și cămașă albă extra, era întins pe spate și învîrtea pe picioarele descălțate o sticlă goală de rachiu de ienupăr, cîntînd, în același timp, foarte frumos la trompetă. Fără să-și pună jos tinicheaua, întorcîndu-și doar un pic ochii spre mine, care mă aflam în spatele lui, mă fixă cruciș, dar cu respectul cuvenit unui toboșar companionat. Nu-și considera tinicheaua mai valoroasă decît a mea. Duelul nostru i-a alungat cele patru pisici pe acoperiș și a făcut să vibreze olanele.

Cînd terminarăm de cîntat și ne puserăm pe jos tinichelele, mi-am scos de sub pulover o revistă veche *Neueste Nachrichten*, am netezit hîrtia, m-am ghemuit lîngă trompetistul Meyn, i-am întins lectura și i-am cerut să mă inițieze în alfabetul mare și mic.

Dar domnul Meyn, de cum a ieșit din trompetă, a intrat în somn. Pentru el nu existau decît trei repere existențiale: sticla de ienupăr, trompetă și somnul. E adevărat că noi am mai cîntat de multe ori în pod, mai precis, pînă cînd a intrat ca muzician la cavaleriști, lăsîndu-se pentru cîteva ani de ienupăr, am cîntat duete, fără să repetăm în prealabil, pentru hornuri, olane, porumbel și pisici, dar de profesor zicea că nu e bun.

Am încercat și cu negustorul de legume Greff. Am vizitat de mai multe ori, fără toabă, prăvălia din pivniță, de vizavi de noi, pentru că lui Greff nu-i plăcea cum cîntă tinicheaua mea. Toate premisele pentru un studiu temeinic păreau a fi asigurate: dar peste tot, în apartamentul de două camere, chiar în prăvălie, în spatele mesei și pe masă, pînă și în beciul uscat unde ținea cartofi, zăceau cărți de aventuri, de cîntece, Drumețul cherubinic, scrierile lui Walter Flex, Viața simplă a lui Wiechert, Dafnis și Hloe, monografiile ale artiștilor, teancuri de reviste sportive și albume cu fotografii de băieți, pe jumătate dezbrăcați, care, din motive inexplicabile, săreau după minge, de cele mai multe ori, printre dunele ștrandului, arătîndu-și cu această ocazie mușchii unși și strălucitori.

Greff avea în perioada aceea unele necazuri cu prăvălia. Controlorii de la biroul de verificare a măsurilor și greutateilor au găsit ceva în neregulă la controlul cîntarului. Fu rostit cuvîntul fraudă. Greff a trebuit să plătească amendă și să-și cumpere greutatea noi. Copleșit de necazuri, cum era, nu-l puteau înveseli decît cărțile și serile în familie, dar mai ales drumețiile cu cercetașii lui, la sfîrșit de săptămînă.

Aproape că nici nu observase cînd am intrat în prăvălie; continua să scrie etichete cu prețurile; eu am profitat de ocazia favorabilă scrierii prețurilor și, folosind trei, patru etichete albe și un creion roșu, am încercat, dîndu-mi silința să imit etichetele deja scrise în scrierea rondă, să-i atrag astfel atenția lui Greff.

Oska era, de bună seamă, prea mic pentru el, n-avea ochi mari și fața destul de palidă. Așa că am renunțat la creionul roșu și mi-am ales o terfeloagă de carte, plină cu adolescenți goi pușcă, ce ar fi putut să-i atragă atenția lui Greff; umblam ostentativ cu cartea, țineam pozele băieților care se aplecau sau se întindeau, bănuind că l-ar fi putut interesa pe Greff, în așa fel încît să le vadă și el.

Întrucît negustorul de legume, neavînd clienți la morcovi, se îndeletnicea, plin de atenție, cu pictatul etichetelor cu prețuri, trebuia să lovească zgomot una de alta copertele cărții sau să fac filele să foșnească, doar așa puteam să-l smulg de la etichetele lui și să-l silesc să ia act de prezența mea, un neștiutor de carte.

Trebuie să spun că Greff nu mă înțelegea. Cînd erau cercetași în prăvălie — și după-amiaza erau totdeauna doi sau trei ciraci de-ai lui acolo —, nici nu-l observa pe Oskar. Dar cînd Greff era singur, putea să izbucnească nervos și chiar să dea ordine, fiindcă fusese deranjat: „Lasă cartea, Oskar! Tot n-ai ce face cu ea. Ești prea mic pentru asta și prost. Nu cumva s-o strici! M-a costat peste șase guldeni. Dacă-ți arde de joacă, găsești aici cartofi și varză berechet!”

Pe urmă îmi luă terfeloaga de carte, o răsfoi, fără să-și cîntească vreun mușchi pe obraz și pe mine mă lăsa cu singurătatea mea printre căpățîni de varză creată, varză roșie și varză albă, guli și ceapă de apă; singur-singurel, pentru că Oskar nu avea toba cu el.

E adevărat că mai era și doamna Greff și de multe ori, după plecarea negustorului de legume, mă strecuram în dormitorul lor. Doamna Lina Greff zăcea pe atunci deja, de săptămîni de zile, la pat, arăta cu adevărat bolnavă, mirosea a cămașă de noapte neprimenită și lua în mînă orice, numai o carte după care ar fi putut să mă învețe, nu.

Cu oarecare invidie privea Oskar, în vremea care a urmat, băieții de o vîrstă cu el purtînd ghiozdane din care atîrnau bureți și cîrpulițe legate de marginea tăbliței. Își dădeau importanță. Cu toate astea, nu-și amintește să-i fi trecut vreodată prin minte ideea de genul: Ți-ai făcut-o cu mîna ta, Oskar. Să fi făcut impresie bună în jocul de-a școala. Să nu te fi stricat cu Spollenhauer pentru totdeauna. Nătărăii te întrec! Ei au și învățat alfabetul mare sau mic, pe cînd tu nu știi nici măcar să ții ca lumea revista *Neueste Nachrichten*.

O oarecare invidie, spuneam, doar atît. De fapt, era suficientă o probă fugitivă de miros, ca școala să-ți iasă definitiv pe nas. Ați mirosit vreodată bureții și cîrpulițele prost spălate și zdrențuite de la tăblițele de ardezie cu ramă galbenă care păstrează acolo, în cea mai ieftină piele a ghiozdanelor, emanațiile tuturor caligrafilor, izul tablei înmulțirii mici și

marî, sudoarea scrișnită, împiedicată, lunecătoare a condeilor, umezite cu scuipat? Uneori, cînd elevii ieșeau de la școală își scoteau, în apropierea mea, ghiozdanele, ca să joace fotbal sau oină, mă aplecam deasupra bureților ce se uscau la soare și-mi imaginam că numai un eventual diavol ar putea să prăsească în subsuorile lui asemenea nori acrișori.

După cum se vede, școala cu tăblițe de ardezie nu prea era pe gustul meu. Dar Oskar nu vrea să se înțeleagă prin asta că acea Gretchen Scheffler, care, nu după multă vreme, a luat în mînă hăturile educației lui, i-ar fi insuflat și un gust pe măsură. Tot inventarul locuinței brutarului Scheffler din Kleinhammerweg mă jignea. Aceste cuverturi decorative și perne brodate cu blazoane, păpuși moțînd în colțurile canapelelor, animale de pîslă, încotro îți aruncaai privirea numai porțelan care aștepta parcă un elefant, suveniruri peste tot, lucrușoare croșetate, împletite, brodate, festonate, înnodate, datelate și ajurate. La această atmosferă dulce-drăgălașă, încîntător-comodă, sufocant-mititică, iarna supraîncălzită, vara otrăvită cu flori, nu găsesc decît o explicație: Gretchen Scheffler nu avea copii — nu se știe dacă din vina ei, din vina lui —, ah, cît ar fi vrut să croșeteze, să brodeze, să tigheleze, să ajureze, să acopere cu piciorușe și găurele un copil.

Am intrat aici ca să învăț alfabetul mic și alfabetul mare. Mi-am dat silința să nu mă fac de rușine din cauza vreunui porțelan sau suvenir de călătorie, îmi lăsam acasă vocea spinetătoare de sticlă, închideam un ochi cînd Gretchen găsea că bătusem destul la tobă și îmi lua, zîmbind cu dinții ei de cal și aur, tinicheaua de pe genunchi ca s-o pună între ursuleți.

Mă împrietenii cu două păpuși, strîngeam pocitanile la piept, clipeam ca un îndrăgostit din gene doamnelor aceloră cu privirea uimită, pentru ca prietenia trucată, care părea de aceea și mai adevărată, cu păpușile, să moaie inima lui Gretchen împletită două pe față, două pe dos.

Planul meu nu era rău. Încă de la cea de-a doua vizită, Gretchen și-a deschis inima, adică, mai bine zis, și-a dorit-o cum se dorise ciorapii, mi-a arătat firul lung întreg, avînd deja noduri în cîtele locuri, în timp ce-mi descuia toate dulapurile, lăzile și cutiile, îmi întindea în față boarfele brodate cu mărgele, maldăre de jachețele de copii, bavețele, pantalonași

care ar fi ajuns și pentru cinci gemeni, mă îmbrăca pe-ndelete cu ele și mă dezbrăca iar.

Pe urmă îmi arăta distincțiile obținute la tragere de Scheffler, în Asociația trăgătorilor, fotografii cu medalii care se suprapuneau în parte cu ale noastre și, în sfârșit, când răscoli din nou tot trusoul de bebeluș, căutînd un costumăș împletit sau ceva asemănător, ieșiră la iveală cărțile. Oskar era sigur că va găsi cărți în spatele calabaficului de lucrușoare pentru bebeluși; doar o auzise vorbind cu mama lui despre cărți, știa foarte bine că de asiduu schimbaseră cărți între ele, pe vremea cînd erau încă logodite și apoi proaspăt căsătorite, cam în același timp, cărți de la biblioteca de împrumut a Palatului filmului, pentru ca, pompînd cu lecturi căsnicia negustorului de coloniale și pe cea a brutarului, să le confere acestora un orizont mai larg, mai mult spațiu, mai mult strălucire.

Ce avea să-mi ofere Gretchen nu era mare lucru, ea, care încetase să citească, de cînd nu mai făcea decît să tricoteze, dăruise probabil la fel ca mama, împiedicată de Jan Bronski să citească volumele impresionante de la Casa Cărții, ale cărei membre fuseseră amîndouă multă vreme, unor persoane care mai citeau, deoarece nu tricotau și nu aveau un Jan Bronski.

Și cărțile proaste sînt cărți și de aceea sînt sfînte. Ce-am găsit aici era un ghiveci; provenea desigur, în mare parte, din lada de cărți a fratelui ei Theo, care murise ca marinăr pe un banc de nisip din Marea Nordului. Șapte sau opt volume din *Calendarul flotei* de Köhler, plin de tot felul de nave scufundate de mult, gradele din serviciul marinei imperiale, Paul Beneke, eroul mării – greu de crezut că aceasta era hrana după care tînjea inima lui Gretchen. *Istoria orașului Danzig* de Erich Keyser și acea *Bătălie pentru Roma*, pe care trebuie s-o fi purtat un bărbat pe nume Felix Dahn cu ajutorul lui Totila și Teja, Belisar și Narses, își pierduseră de asemenea strălucirea avută cîndva în mîinile fratelui dus pe mare. De pe etajera cu cărți a lui Gretchen îi făceau cu ochiul un volum care spunea ceva despre *Debit și credit* și un altul despre *Afinitățile electice* ale lui Goethe, ca și o carte groasă plină cu poze: *Rasputin și femeile*!

După o ezitare mai îndelungată – selecția era prea mică pentru a mă fi putut decide repede – am pus mîna, fără să

știu de ce, ascultînd doar de o voce interioară, mai întîi pe Rasputin, apoi pe Goethe.

Această dublă alegere avea să-mi determine și influențeze viața, cel puțin pe aceea pe care singur plănuiam s-o duc în absența tobei. Pînă în ziua de azi – pentru că Oskar ademe-nește, setos de cultură, încet, încet, toată biblioteca spitalului de boli nervoase în camera lui – oscilez, nepăsîndu-mi de Schiller și de tovarășii săi, între Rasputin și Goethe, între vraci și atotștiutor, între întunecatul care înrobea femeile și luminosul prinț al poezilor care se lăsa atît de lesne înrobît de femei. Dacă uneori mă consideram a fi mai mult de partea lui Rasputin, temîndu-mă de nerăbdarea lui Goethe, toate acestea se legau de bănuiala ascunsă: Dacă tu, Oskar, ai fi bătut la tobă în vremea lui, Goethe ar fi recunoscut în tine doar antinatura ta, te-ar fi judecat ca pe-o antinatură în carne și oase, și natura lui proșăpîtită atît de nenatural – pe care ai admirat-o mereu și spre care ai tîns –, l-ar fi hrănit cu dulciuri zaharisite, iar pe tine, biet nenorocit, te-ar fi strivit, dacă nu cu pumnul, atunci cel puțin cu un volum mai corpulent din *Teoria culorilor*.

Dar să revenim la Rasputin. El m-a învățat, cu ajutorul lui Gretchen Scheffler, alfabetul mic și pe cel mare, m-a învățat să tratez femeile cu multă atenție și m-a consolată cînd Goethe mă insulta.

Nu era deloc așa de simplu să înveți să citești și totodată să faci pe neștiutorul. Asta avea să-mi vină chiar mai greu decît că m-am prefăcut ani de zile a fi un copil care-și uda patul. La udatul patului demonstram doar, în fiecare dimineață, un cusur de care m-aș fi putut dispensa, de fapt. Dar să fac pe neștiutorul însemna pentru mine, avînd în vedere progresele mele rapide, să mă țin în frîu, să port o luptă permanentă cu vanitatea mea intelectuală incipientă. Că oamenii mari vedeau în mine un pișășor care udă patul mă lăsa rece, dar faptul că de-a lungul anilor trebuia să le ofer imaginea unui tîntălău îl jignează atît pe Oskar, cît și pe profesoară.

De îndată ce am salvat cărțile dintre rufe de bebeluș, Gretchen și-a înțeles pe loc, chiuînd de exaltare, menirea pedagogică. Reușisem s-o scot pe cea lipsită de copii din încăleala sculurilor de lină și s-o fac aproape fericită. Adevărul e că i-ar fi plăcut mai mult dacă mi-aș fi ales ca manual *Debit și*

credit, dar eu mă încapăținam să învăț după Rasputin, îl voiam pe Rasputin; cînd pentru a doua oară de meditație îmi cumpărase un abecedar adevărat și cînd mă pisa cu romane despre mineri sau cu povești cu Statu-Palmă-Barbă-Cot sau Tom Degețel, mă hotării, în sfîrșit, să vorbesc: „Rasputin!“ am strigat, dar și „Rașușin!“ Din cînd în cînd o luam razna de tot: „Rașu, Rașu!“ numai ce-l auzai pe Oskar bolborosind, iar Gretchen înțelegea uneori ce lectură preferam, dar alteori răminea derutată în fața geniului abia trezit de care literale se lipeau ca muștele de hîrtia cleioasă.

Învățam repede, regulat, fără să mă gîndesc prea mult. După un an, mă simțeam la Petersburg, în iatacurile suveranului absolut al tuturor rușilor, în camerele copiilor, pe unde bîntuia țareviciul cel bolnăvicios, printre popi și conspiratori și, nu în ultimul rînd, ca martor ocular la orgiile rasputiniene. Acestea din urmă aveau pentru mine un colorit special, era vorba de o figură centrală. Chiar și gravurile contemporane, risipite prin carte, demonstau acest lucru, înfățișîndu-l pe Rasputin, cu barba lui deasă și ochii ca doi cărbuni aprinși, în mijlocul unor doamne goale, avînd pe ele numai niște ciorapi negri. Mă urmărea moartea lui Rasputin: îl otrăviseră cu tort și cu vin otrăvit, apoi, cînd mai ceru o porție de tort, traseră în el o pistoalele și cînd plumbii în piept îi dădeau ghes să danseze, îl legară fedeleș și-l aruncară într-o copcă în Neva. Toate astea le săvîrșiseră bărbații ofițeri. Doamnele metropolei Petersburg nu i-ar fi oferit tăcutului Rasputin niciodată tort otrăvit, în schimb i-ar fi dat orice le-ar fi cerut. Femeile credeau în el, în timp ce ofițerii trebuiseră mai întîi să-l înlăture din calea lor, ca să poată crede din nou în ei înșiși.

Să fi fost un miracol faptul că nu numai mie îmi plăceau viața și spiritul vrăciului atlet? Gretchen pipăia drumul înapoi la lectura primilor ei ani de căsătorie, în timp ce citea tare se dezlănțuia uneori, tremura cînd dădea peste cuvîntul orgie, gîfția într-un fel special cînd pronunța formula magică orgie, cînd rostea orgie era gata să se dedea orgiei, cu toate că nu putea să-și reprezinte, sub cuvîntul orgie, o orgie.

Mai rău era cînd mama mă însoțea în locuința de deasupra brutăriei și asista la ora de meditație. Atunci se ajungea uneori la orgie, devenea scop în sine și nu meditație pentru

micuțul Oskar. La fiecare a treia propoziție se azeau risete înfundate în duet, buzele se uscau și crăpau, cele două femei căsătorite se trăgeau mai aproape una de alta, după cum dorea Rasputin, tot mai aproape, asta le făcea să se agite pe pernele canapelei, să-și strîngă bine coapsele, să ajungă de la un gîfîit incipient la un oftat final, prelungit. Și iată că, după douăsprezece pagini de lectură din Rasputin, te pomeneai în plină zi cu ceva ce nici nu gîndeai, deși așteptai cu nerăbdare, cu ceva ce Rasputin n-ar fi refuzat niciodată, ba mai mult, cu ceva ce ar fi fost gata să împartă în vecii vecilor, gratuit.

În sfîrșit, după ce ambele femei au spus ah, Doamne, ah, Doamne, ah, Doamne și și-au aranjat stînjinite frizurile răvășite, mama căzu pe gînduri și spuse: „Oare Oskarchen nu înțelege nimic?“ „Da de unde“, o liniști Gretchen, „eu mă străduiesc atît de mult, dar el învață și nu învață, și de citit, n-o să știe niciodată“.

Și ca să dovedească și mai mult totala mea neștiință, adăugă: „Închipuiește-ți, Agnes, rupe filele din Rasputinul nostru, le mototolește și adio. Uneori aș vrea să renunț. Dar cînd văd cît se bucură de carte, îl las s-o rupă și s-o strice. I-am și spus lui Alex să ne dăruiască un Rasputin nou de Crăciun“.

În decurs de trei sau patru ani – probabil că ați observat, atît mă meditasem Gretchen Scheffler, ba chiar mai mult –, am reușit să rup mai bine de jumătate din filele lui Rasputin, cu grijă, făcînd pe neastîmpăratul, să le ghemotocesc și să le duc apoi acasă, în colțisorul meu ascuns de toboșar, să scot foile de sub pulover și, după ce le netezeam și le ordonam într-un teanc, să le citesc, nestingherit de femei. La fel am procedat și cu Goethe, pe care îl-l ceream poruncilor lui Gretchen, la fiecare a patra oară de meditație: „Döte“. Nu voiam să mă limitez doar la Rasputin, pentru că foarte curînd mi-am dat seama că pe lumea asta fiecărui Rasputin i se opune un Goethe, că Rasputin îl trage după sine pe Goethe sau Goethe pe Rasputin, poate chiar îl inventează, ca la momentul oportun să-l condamne.

Cînd Oskar se ghemuia în spatele bicicletei dezmembrate a bătrînului domn Heilandt, în pod sau în magazie, cu cartea lui nelegată și amesteca filele desprinse din *Afinitățile electiv* cu un teanc din Rasputin, așa cum faci cu cărțile de joc, citea cartea nou creată cu o uimire crescîndă și surizătoare, o

vedea pe Ottilia domesticită la brațul lui Rasputin, colindînd prin grădini germane și pe Goethe stînd în troică, în compania unei Olga excesiv de nobilă și alunecînd prin Petersburgul hibernal din orgie în orgie.

Dar înapoi, la cămăruța mea de meditații din Kleinhammerweg. Chiar dacă nu făceam progrese, Gretchen se bucura de mine ca o fetiță. Înfloreau în apropierea mea, chiar și sub mîna binecuvîntătoare, ce-i drept nevăzută și totuși păroasă a vrăciului rus, molipsind pînă și cactușii ei domestici. Dacă Scheffler și-ar fi scos în acei ani, din cînd în cînd, degetele din făină și ar fi schimbat chiflele din brutărie pe o altă chiflișoară, Gretchen s-ar fi lăsat de bunăvoie frămîntată, modelată, unsă, coaptă. Cine știe ce ar fi ieșit din cuptor? Pînă la urmă te pomeniești că, totuși, un copilăș. Iar Gretchen ar fi meritat această plăcere a coacerii.

Așa, însă, ședea acolo, după lectura incitantă din Rasputin, cu ochii aprinși și părul răvășit, își lovea dinții de cal și de aur între ei, dar nu avea ce mușca, spunea ah, Doamne, ah, Doamne și se gîndea la aluatul acru. Și deoarece mama, care îl avea pe Jan al ei, n-o putea ajuta în nici un fel pe Gretchen, minutele care urmau după ora de citire ar fi putut sfîrși tragic, dacă Gretchen nu ar fi avut o inimă atît de voioasă.

Alerga îndată la bucătărie și se întorcea cu rîșnița de cafea, o ținea în brațe ca pe un iubit, cînta, în timp ce cafeaua se transforma într-o pudră brună, melancolic și pătimaș secundată de mama, *Doi ochi negri* sau *Sarafanul roșu*, își lua ochii negri cu ea în bucătărie, puneau apa la fiert, alergia, în timp ce apa se încălzea, jos în brutărie, lua de acolo, în ciuda unor obiecții ale lui Scheffler, prăjituri proaspete sau crocante, puneau masa cu ceșcuțele pictate cu flori, cănițele cu frișcă, zaharnițele, furculițele de prăjituri și presăra printre ele panseluțe, turna cafea în cești, începea să murmure melodii din *Țăreviciu*, servea ecleruri și fursecuri cu miere; Sta un soldat pe malul Volgăi, și Kranz înspicat cu așchii de migdale, Vîno în micuțul pavilion și cataif cu frișcă dulce, dulce; și mestecînd ajungeau din nou la Rasputin, dar acum, păstrînd distanța necesară, puteau după un timp saturat de prăjituri să se scandalizeze de vremurile țariste atît de rele și înspăimîntător de depravate.

În acei ani mîncam mult prea multe prăjituri. După cum se vede din poze, Oskar nu se făcea mai mare din ele, în schimb devenea gras și diform. De multe ori, după meditațiile mult prea dulci din Kleinhammerweg, nu știam alt remediu decît să mă strecor în Labesweg, în spatele tejghelei, de îndată ce Matzerath se făcea nevăzut, să leg cu o sfoară o bucată de piine uscată, să o moi în borcanul cu heringi norvegieni în saramură și s-o scot de acolo, abia cînd era îmbibată de sare pînă la refuz. Nu vă puteți imagina ce excelent vomitiv era acest preparat după consumul exagerat de dulciuri. Ca să slăbească, Oskar dădea afară din el, în closetul nostru, prăjituri din brutăria Scheffler, în valoare de un gulden din Danzig, ceea ce pe atunci erau bani mulți.

Dar mai trebuia să-mi plătesc într-un fel meditațiile cu Gretchen. Ea, care cosea și împletea cu atîta plăcere lucruri pentru copii, mă transformă în manechin. Trebuia să probez șorțulețe, căciulițe, pantalonăși, paltonașe cu și fără glugă, în orice croială, în orice culoare, de diverse stoffe, trebuia să mă arăt încîntat.

Nu mai știu dacă mama sau Gretchen mă transformase la a opta mea aniversare într-un mic țărevici demn de a fi îmпуșcat. Pe vremea aceea cultul celor două femei pentru Rasputin atinsese cote maxime. O fotografie a acelei zile mă înfățișează alături de tortul aniversar, înconjurat de opt luminări care nu picurau, îmbrăcat în costum rusesc brodat, cu o șapcă căzăcească pusă pe-o parte și cu diagonale încrucișate pline cu gloanțe, în pantaloni albi bufanți și cizmulițe scurte.

Ce noroc că toba mea a avut voie să intre cu mine în poză! Și alt noroc că Gretchen Scheffler, probabil la insistențele mele, îmi croi un costum, mi-l cusu, în cele din urmă îl greși, un costum care mai invocă și azi, destul de biedermeier și afin-electiv, în albumul meu spiritul lui Goethe, atestînd cele două suflute ale mele, datorită cărora pot în același timp să cobor cu o singură tobă la mumele mele în Petersburg și Weimar și să fac orgii cu doamnele.

Cîntecul cu efect la distanță din turnul cu etaje

Domnișoara Dr. Hornstetter, care vine aproape zilnic, peț de o țigară, în camera mea ca să mă trateze, chipurile, în calitate de medic, dar părăsește de fiecare dată, mai puțin nervoasă camera, ea, care este atît de timidă și nu cunoaște vreun contact mai strîns decît cu țigările ei, afirmă mereu că am avut o copilărie lipsită de contacte, că m-aș fi jucat prea puțin cu alți copii.

Sigur, în ce-i privește pe ceilalți copii, s-ar putea să aibă dreptate. Doar eram atît de solicitat de întreprinderea pedagogică a lui Gretchen Scheffler, atît de tras în două direcții între Goethe și Rasputin, încît, oricît aș fi vrut, n-aș fi găsit timp pentru „En, ten, tina” și „Cum dai vama catarama”. Dar, de îndată ce îmi lăsam cărțile ca un cărturar adevărat, ba chiar le blestemam uneori ca un gropar de litere, pentru a căuta societatea oamenilor simpli, mă loveam de puștii locatarilor din casa noastră și trebuia să-i mulțumesc lui Dumnezeu dacă reușeam, după o întîlnire cu acei canibali, să mă întorc întreg la lectura mea.

Oskar putea să evadeze din casa părinților săi fie prin prăvălie, și atunci ieșea în Labesweg, fie pe ușa din spate a locuinței, care dădea în casa scărilor, avînd în stînga posibilitatea de a ieși în stradă, urcînd scările ca să ajungă în pod, unde muzicantul Meyn cînta la trompetă, sau, ca ultimă alternativă, curtea casei de raport. Strada era pavată cu pietre mari, neregulate. Pe nisipul bătătorit al curții se înmulțeau iepurii de casă și se băteau covoarele. Podul își oferea, în afară de duetele ocazionale cu domnul Meyn, beat ca de obicei, perspectivă, distanță și acel sentiment plăcut și înșelător de libertate, căutat de toți cei ce suie într-un turn, și care îi făcea pe locuitorii mansardelor niște visători.

În timp ce curtea era pentru Oskar plină de pericole, podul îi oferea siguranță, pînă ce Axel Mischke și banda lui îl alungară și de acolo. Curtea era de lățimea casei, dar în adîncime măsura șapte pași și se învecina, printr-un gard de scinduri, prevăzută cu sîrmă ghimpată, cu alte trei curți. Acest labirint se putea vedea bine de sus, din pod. Casele de pe Labesweg și cele de pe Hertastraße și Luisenstraße, împreună cu cele de pe strada paralelă mai îndepărtată, Marienstraße, formau un pătăr considerabil din curțile lor, în mijlocul căruia tronau o fabrică de bomboane de tuse și mai multe ateliere. Ici-colo, din curți, își scoteau capetele copaci și arbuști indicînd anotimpul, în rest, curțile erau diferite ca mărime, dar la capitolul iepuri de casă și stînghi de bătut covoare stăteau la fel. În timp ce iepuri se găseau tot timpul anului, conform regulamentului de ordine interioară, covoarele nu se băteau decît marța și vinerea, în asemenea zile era confirmată mărimea complexului de curți. Oskar auzea și vedea totul din pod: peste o sută de covoare, preșuri, carpete erau frecate cu varză acră, periate, bătute și silite să-și arate, în final, modelul țesut în ele. Sute de gospodine duceau cadavre de covoare, scoase din case, își ridicau brațele goale și rotunde, își ocroteau părul și frizurile sub basmale înnodate la spate, aruncau covoarele pe stînghiile pentru bătut, puneau mîna pe bățătoarele împletite și cu loviturile sacadate făceau să explodeze curțile înguste.

Oskar ura acest imn uniform adresat curățeniei. Cu toba lui lupta împotriva zgomotului, dar chiar și acolo în pod, unde avea distanța necesară, trebuia să se dea bătut în fața femeilor. O sută de femei care bat covoarele pot să dărîme cerul, pot să frîngă virfurile de la aripile abia mijite ale puilor de rîndunică și doar cîteva lovituri le-au fost de ajuns ca să pulverizeze în aerul de aprilie templul înălțat cu bățile tobei lui.

În zilele în care nu se băteau covoarele, puștii casei noastre făceau gimnastică pe stînghiile de lemn. Eu mă duceam rar în curte. Doar magazia bătrînului domn Heilandt îmi oferea puțină siguranță, deoarece bătrînul nu mă lăsa decît pe mine în camera lui cu vechituri; ceilalți copii abia de le îngăduia să arunce o privire pe mașinile de cusut ruginite, pe bicicletele dezmembrate, pe menghine, pe șirurile de sticle și pe cuiele strîmbe și îndreptate cu ciocapul, păstrate în cutii de

trabuce. Asta era o îndeletnicire de-a lui : cînd nu scotea cuie din scîndurile lăzilor, le îndrepta pe cele scoase cu o zi înainte cu ciocanul pe nicovăla. În afară de faptul că nu lăsa să se piardă nici un cui, el era omul care ajuta la mutatul chiriaşilor, sacrifică iepurii de sărbători şi scuipa peste tot, în curte, pe paliere şi în pod zeama tutunului mestecat.

Într-o zi, pe cînd puştii făceau o supă lângă magazia lui, cum fac copiii, Nuchi Eyke l-a rugat pe bătrînul Heilandt să scuipe de trei ori în licoarea aceea. Bătrînul se execută de la distanţă, apoi dispăru în cocioaba lui şi-şi văzu mai departe de băutul cuielei, cînd Axel Mischke îi adăugă supei încă un ingredient, şi anume, cărămidă pisată. Oskar asista plin de curiozitate la acest procedeu culinar, dar se ţinea mai la distanţă. Axel Mischke şi Harry Schlager construiseră ceva asemănător cu un cort, ca nici un om mare să nu se poată uita în supa lor. După ce boiaua de cărămidă a fiert bine, Hänchen Kollin şi-a deşertat buzunarele şi a scos din ele două broaşte pe care le prinsese în lacul Aktien, ca să le pună în supă. Susi Kater, singura fată din cort, se arată decepţionată şi amărită cînd broaştele se scufundară în supă fără să scoată vreun sunet, fără să facă vreun salt. Mai întîi se descheie Nuchi Eyke la pantaloni şi stropi, fără să ţină seama de Susi, în fiertura din oală. Axel, Harry şi Hänchen Kollin se luară după el. Cînd vru şi micuţul Papanas să le-o arate băieţilor de zece ani, din păsărica lui nu ieşi nimic. Acum toţi se uitau la Susi şi Axel Mischke şi întinse o oală albastră, emailată, ciobită pe margini. Oskar voi să plece imediat. Dar mai aşteptă un pic, pînă ce Susi, care nu purta fireşte chiloţi pe sub rochie, se aşează, înconjurîndu-şi genunchii cu braţele, după ce îşi trăsese mai înainte oala sub ea. Privea fix cu ochii în gol, apoi îşi încreţi nasul cînd oala de tablă trăda zgomotos ceea ce avea Susi de adăugat la supă.

Atunci am fugit. N-ar fi trebuit să fug, ci să merg liniştit. Dar pentru că am fugit, toţi ochii, care pînă atunci fuseseră îndreptaţi asupra oalei cu supă, se întorseră acum după mine. Am auzit atunci vocea lui Susi Kater în spatele meu : „Nu staţi ca fraierii, că ăsta ne toarnă!“ Vocea ei mă înţepa încă în ceafă cînd am urcat cele patru rînduri de scări şi mi-am regăsit suflarea abia cînd am ajuns în pod.

Aveam şapte ani jumate. Susi avea poate nouă. Micuţul Papanas era fix de opt ani. Axel, Nuchi, Hänchen şi Harry erau de zece sau unsprezece. Printre copii mai exista o fetiţă, Maria Truczinski. Dar ea era ceva mai mare ca mine şi nu se juca niciodată în curte, ci numai cu păpuşile în bucătăria mamei Truczinski sau cu sora ei mare, Guste, care făcea diverse treburi la grădiniţa evanghelică de copii.

Ce ciudat că nu pot nici astăzi să aud cînd femeile urinează în oala de noapte ! Cînd Oskar, bătînd toba, tocmai reuşise să-şi domolească auzul şi se simţea apărat acolo în pod de supa care clocotea jos, toţi cei care meşteriseră la supa aceea sosiră desculţi sau în gheţe cu şireturi, iar Nuchi adusese şi supa cu el. Îl înconjurară pe Oskar, iar închinătorul de pluton era micuţul Papanas. Se îmboldeau unul pe altul : „Fă tu !“ pînă ce Axel îl apucă pe Oskar pe la spate şi-l prinse de braţe, iar Susi, rîzînd cu dinţii ei regulaţi, printre care i se zărea limba, găsi normal s-o facă. Îi luă lingura lui Nuchi, o şterse de goldul ei, pînă ce prinse luciu, o confundă în oala aburîndă, amestecă încet, încercînd densitatea fierturii ca o bună gospodină, suflă în lingura plină ochi, ca să se răcească şi, în sfîrşit, îl hrăni pe Oskar, pe mine mă hrăni, n-am mai mîncat de atunci niciodată așa ceva, acel gust o să mă urmărească mereu.

Abia cînd ceata aceea, așa de grijulie cu stomacul meu, m-a părăsit, pentru că lui Nuchi îi veni rău deasupra oalei, mă strecurai şi eu într-un colţ al podului, unde atîrnau doar cîteva cearşafuri, şi dădui afară din mine cele cîteva linguri de lichid roşu, fără să descopăr în el resturi de broaşte. Mă urcai pe o ladă sub lucarna deschisă a podului, mă uitai în curţi lăturalnice, sfărîmai între dinţi resturi de cărămidă, simţeam impulsul de a face ceva, măsuram ferestrele îndepărtate ale caselor de pe Marienstraße, geamuri strălucitoare, şi am ţipat, am cîntat forînd efectul la distanţă în acea direcţie, dar nu am putut observa nici un succes, şi totuşi eram convins de posibilităţile întecului meu cu efect la distanţă, încît curtea şi curţile toate îmi deveniră deodată prea strîmte, şi am perceput, flămînd de distanţe, de depărtare, de perspectivă, fiecare posibilitate care mă scotea din Labesweg, de la periferie, singur sau de mină cu mama, şi mă salva de toate fantomele bucătarilor de supe din curtea noastră îngustă.

În fiecare săptămână, joia, mama făcea cumpărături în oraș. De cele mai multe ori mă lua cu ea. Dar mai ales mă lua cu ea cînd era vorba să-mi cumpere o tobă nouă la Sigismund Markus, în Pasajul Arsenalului, lângă piața de cărbuni. Pe atunci, cînd aveam între șapte și zece ani, distrugeam o tobă cam în paisprezece zile. Între zece și paisprezece ani nu-mi ajungea o săptămână. Mai tirziu aveam să reușesc, fie să transform într-o singură zi o tobă nouă-nouă în fier vechi, fie ca atunci cînd eram calm, să pot să bat trei, patru luni, oricît de tare în toba mea, fără ca pe tinichea să apară mai mult de cîteva zgîrieturi.

Dar aici va fi vorba de vremea aceea în care păraseam curtea noastră cu stînghia de bătut covoare, cu bătrînul Heilandt cel ce bătea cuie, cu puștii inventatori de supe, pentru a merge, o dată la paisprezece zile, la Sigismund Markus, unde aveam voie să-mi caut, în sortimentul lui de tobe pentru copii, una nouă. Mama mă lua uneori cu ea, chiar dacă toba mea era încă pe jumătate intactă și savuram aceste după-amiezi în orașul vechi, colorat și oarecum muzeal, străbătut permanent de zvonul de clopote al bisericilor.

Vizitele decurgeau de obicei într-o monotonie agreabilă. Cîteva cumpărături la Leiser, Sternfeld sau Machwitz, pe urmă îl căutam pe Markus, care avea obiceiul să-i facă mamei cele mai flatante complimente. Fără îndoială că-i făcea curte, dar nu se lansa, după cîte știu, în elanuri mai mari decît acela de a săruta, mut de admirație, mîna fierbinte, pe care o numea de aur – cu excepția acelei căderi în genunchi de care voi mai aminti aici.

Mama, care moștenise de la bunica Koljaiczek silueta arătoasă și zveltă, dar și o mîndrie de admirat, dublată de amabilitate, accepta cu plăcere serviciile lui Sigismund Markus, mai ales pentru că el aproape că-i dădea pe nimic ciorapi de damă, procurauți de la deșeuri, deși erau fără cusur. Ca să nu mai vorbim de toba de tinichea, pe care ne-o vindea în fiecare a paisprezecea zi, la un preț derizoriu.

În timpul acestor vizite, mama îl ruga pe Sigismund, fix la ora patru jumătate după-amiaza, să-i permită să-l lase pe Oskar la magazin, în grija lui, deoarece ea mai avea unele lucruri importante de procurat. Markus se apleca atunci zîmbind ciudat și-i promitea mamei, într-un limbaj galant,

să-l păzească pe Oskar ca pe ochii din cap, cît timp ea își va rezolva problemele importante. O nuanță ușoară de ironie complet inofensivă îi accentua izbitor cuvintele, ceea ce o făcea pe mama să roșească, bănuind că Markus știa.

Dar și eu știam ce fel de probleme importante avea mama, de care se îngrijea cu atîta zel. Doar o vreme îmi îngăduise s-o însoțesc într-o pensiune ieftină din Tischlergasse, unde dispărea în casa scîrilor și n-o mai vedeam preț de trei sferturi de oră. În acest timp trebuia s-o aștept acolo, cu o limonadă scîrboasă în față, la patroana aceea care sorbea de obicei dintr-un amalfi; pînă ce mama apărea aproape neschimbată, o saluta pe patroana, care nu-și ridica ochii din băutura ei amestecată, mă lua de mînă și uita că temperatura mîinii ei o trăda. Mîna fierbinte în mîna fierbinte mergeam, în sfîrșit, la cafeneaua Weitzke, pe Wollwebergasse. Mama își comanda o cafea moca, Oskar o înghețată de lămie și așteptau pînă cînd Jan Bronski se iveau acolo prompt, ca din întîmplare, se așeza la masa noastră și comanda, la fel ca mama, o cafea moca, așezată cu grijă pe placa de marmură rece și liniștitoare.

Vorbeau față de mine fără jenă, iar vorbele lor confirmau ceea ce știam de mult: mama și unchiul Jan se întîlneau aproape în fiecare joi într-o cameră închiriată de Jan, la pensiunea din Tischlergasse, unde aveau de-a face unul cu celălalt vreme de trei sferturi de oră. Probabil că Jan a fost de părere să nu mă mai care cu ea în Tischlergasse și în continuare la cafeneaua Weitzke. Printre altele, trebuie spus că el era foarte pudic, mai pudic decît mama, care nu-și făcea probleme dacă eu eram martor la o oră de iubire în descreștere, de a cărei legitimitate fusese conșinsă dintotdeauna.

Așa se face că rămîneam, la dorița lui Jan, aproape în fiecare joi după-amiază, de la patru jumătate și pînă cu pușin înainte de șase, la Sigismund Markus, unde aveam voie să privesc și să folosesc tot sortimentul lui de tobe – unde ar mai fi avut Oskar o asemenea ocazie –, să bat la mai multe tobe deodată, privindu-l pe Markus în ochii lui triști de cîine. Chiar dacă nu știam de unde îi veneau gîndurile, bănuiam încotro se duc, și cum așteptau acolo, în Tischlergasse, cum adulmecau ușile numerotate ale camerelor sau se ghemuiau, ca săracul Lazăr, sub măsura de marmură de la cafeneaua Weitzke, așteptînd ce? Firimiturile?

Mama și Jan Bronski nu lăsau firimituri. Ei mîncau tot. Aveau o poftă care nu se stinge niciodată, o poftă care-și mușcă singură coada. Erau atît de ocupați unul cu celălalt, încît ar fi fost în stare să culeagă și gîndurile lui Markus de sub masă într-o suflare de tandrețe ațîțată.

Într-una din acele după-amiezi – trebuie să fi fost în septembrie, pentru că mama ieși din magazinul lui Markus îmbrăcată într-un costum de toamnă maro-ruginiu –, dracu' mă împinse, văzîndu-l pe Markus cufundat, îngropat, ba chiar definitiv pierdut în spatele tejghelei, să ies cu toba mea cea nouă-nouță în Pasajul Arsenalului, în tunelul întunecat și friguros, unde se înșirau unele lunge magazinele cele mai selecte de bijuterii, mezelării de lux, librării. Dar pe mine nu mă reținuseră vitrinele cu mărfuri scumpe, de-a dreptul exorbitante; mai curînd mă simțeam mînat afară din tunel, în piața de cărbuni, în lumina prăfoasă, mă oprii înaintea fațadei Arsenalului, al cărei gri, de nuanța bazaltului, era înspicat cu diferite ghiulele, provenind din asedii diferite, ca acele cocoșe de oțel să-i amintească fiecărui trecător istoria orașului. Mie ghiulelele nu-mi spuneau nimic, deși știam că nu rămăseseră înfipite de la sine acolo și că exista un zidar în acest oraș, angajat plătit de Ministerul Construcțiilor în colaborare cu Ocrotirea Monumentelor, ca să zidească muniția din secolele trecute în fațadele diverselor biserici, primării, ca și în frontonul și în spatele Arsenalului.

Voiam să mă duc la Teatrul Municipal, al cărui portal cu coloane se afla pe dreapta, despărțit de Arsenal doar de o stradă îngustă, întunecoasă. Deoarece găsisem teatrul închis, cum îmi și închipuisem de altfel – casa se deschidea abia la o șapte seara –, făcui stînga-mprejur, gîndindu-mă deja la o retragere, pînă ce Oskar se opri între turn și Poarta Langgasse. Nu am îndrăznit să trec pe sub poartă, în Langgasse, și apoi s-o cotească la stînga, în Große Wolwebergasse, pentru că acolo ședeau mama cu Jan și, chiar dacă nu ședeau încă, erau pe terminate în Tischlergasse sau poate se aflau deja în drum spre învîrtoarele cafele moca, la măsuțele cu plăci de marmură.

Nu știu cum am trecut peste partea carosabilă a pieței de cărbuni, pe care o sumedenie de tramvaie voiau, mai tot timpul, fie să treacă prin poartă, fie să iasă pe acolo, sunînd și scrișnind la curbă, înspire piața de cărbuni și piața de

lemn, în direcția Gării Centrale. Poate mă luase un om mare, un polițist, de mîină și mă condusesese grijuliu printre primejdiile traficului.

Stăteam în fața turnului din cărămidă avîntat către cer și-mi înfipsesem, doar din întîmplare și plictiseală, bețele tobei mele între zidărie și marginea de fier a ușii turnului. De îndată ce mi-am aruncat privirea în sus, pe silueta de cărămidă, mi-a venit greu s-o fac să se desfășoare pe toată suprafața fațadei, pentru că mereu țîșneau porumbii din firidele și ferestrele turnului, ca să se odihnească, după o clipă, prin jgheaburi și întrînduri, doar cît fi trebuie unui porumbel, și apoi, țîșnind din nou de pe zid, să-mi ia cu ei privirea.

Mă enerva treaba asta a porumbelilor, îmi părea rău de privirea mea, de aceea mi-o luai înapoi și-mi folosii, cu toată seriozitatea și pentru a scăpa de supărare, cele două bețe drept pirghii. Ușa cedă și Oskar se pomeni, încă înainte ca ușa să se fi deschis de tot, înăuntru în turn, pe scara în spirală; urca deja, punînd mereu piciorul drept în față și pe cel stîng în spate, ajunse la primele celule cu gratii, se încumetă mai sus, lăsă în urma lui camera de tortură, cu instrumentele ei sortate și etichetate cu grijă, ca să meargă mai departe, aruncă o privire prin fereastra străbilită – puneă acum piciorul stîng în față și dreptul în spate –, aprecie înălțimea, întui grosimea zidurilor, sperie porumbii, îi întîlni din nou mai sus, după o cotitură a scării în spirală, apăsă iar pe dreptul, ca să-l tragă pe stîngul, și cînd, după mai multe schimbări de picioare, Oskar ajunsese sus, parcă ar fi vrut să mai suie, deși atît piciorul drept, cît și cel stîng îi erau grele. Dar scara se terminase mai devreme decît trebuie. Oskar înțelesese stupiditatea și neputința construcției.

Nu știu cît de înalt era și mai este încă turnul pentru că a supraviețuit războiului. Și nici nu am chef să-l rog pe îngrijitorul meu Bruno să-mi facă rost de material documentar despre goticul german în construcțiile din cărămidă. Cred că turnul măsura pe puțin patruzeci și cinci de metri pînă în vîrf.

Din cauza scării în spirală, care abandonase țînta prea devreme, am fost nevoit să mă opresc la una dintre galeriile care înconjurau cupola turnului. M-am așezat, mi-am trecut picioarele de o parte și de alta a unui pilon din balustradă, m-am aplecat și am privit de-a lungul stîlpului pe care îl

înconjurasem cu brațul drept, în jos, spre piața de cărbuni, în timp ce cu stînga îmi țineam strîns toba, care făcuse tot urcuşul împreună cu mine.

Nu vreau să vă plictisesc cu descrierea unei panorame cu multe turnuri în care bat clopote respirînd demnitate și, fără îndoială, un suflu medieval, așa cum apare ea pe nenumărate gravuri valoroase reprezentînd orașul Danzig. De asemenea, nu voi insista asupra porumbelilor, chiar dacă toată lumea spune că despre porumbei se pot scrie lucruri frumoase. Mie un porumbel nu-mi spune nimic, mult mai puțin decît un pescăruș, de pildă. Expresia porumbelul păcii nu o pot pricepe decît ca paradox. O solie de pace aș încredința-o mai degrabă unui uliu sau unui hoitar decît porumbelului, cel mai certăreț dintre toți locuitorii cerului și ai pămîntului. Pe scurt: în turnul cu etaje erau porumbei. Dar porumbei există, în definitiv, în orice turn care se respectă și ține la înfățișarea lui, cu ajutorul ocrotitorilor de monumente.

Privirea mea a trecut neatentă pe deasupra clădirii Teatrului Municipal, pe care îl găsisem închis, cînd am venit dinspre Pasajul Arsenalului. Era ca un dulap semănînd, cu cupola lui joasă, al dracului de bine cu o rîșniță de cafea clasică, mărită exagerat. Ce-i drept, îi lipsea mînerul, care ar fi fost necesar pentru a transforma, chiar acolo, în templul muzelor și al culturii, plin, seară de seară, pînă la refuz, o dramă în cinci acte cu mimi, decoruri, sufleur și recuzită cu tot, în praf și pulbere. Mă enerva această clădire, cu geamurile foaielor flancate de coloane, de care nu voia să se dezlipească nici în ruptul capului un soare de după-amiază scăpătat, folosind roșu în exces.

La ora aceea, la aproximativ treizeci de metri deasupra pieței de cărbuni, deasupra tramvaielor și a salariatiilor fericiți că au închis birourile, deasupra magazinului de vechituri cu miros dulceag, al lui Markus, deasupra măsuțelor reci de marmură de la cafeneaua Weitzke, cu două cești de moca, trecînd peste mama și Jan Bronski, peste casa noastră, curtea și celelalte curți, peste cuierul îndoite și îndreptate, lăsînd în urmă copiii din vecini cu supa lor de cărămidă cu tot, am devenit eu, care pînă nu de mult strigasem doar în cazuri de forță majoră, un ins care strigă fără motiv și nesilit de nimeni. Dacă pînă la escaladarea turnului nu-mi trimisese

sunetele stăruitoare în structura unui pahar sau în interiorul becurilor sau într-o sticlă goală decît atunci cînd cineva voia să-mi ia toba, acum strigam de sus, din turn, fără ca toba mea să fie în joc.

Nimeni nu voia să-i ia toba lui Oskar, dar el totuși striga. Nu pentru că vreun porumbel și-ar fi scăpat găinașul pe toba lui, ca să-i stîrnească strigătul. În apropiere era, ce-i drept, cocleală destulă pe plăcile de aramă, dar de sticlă, nici vorbă; și Oskar totuși striga. Porumbeii aveau ochii roșii, sticloși, dar în nici un caz ochi de sticlă; și el totuși striga, încotro striga, ce distanță îl atrăgea? Oare trebuia să demonstreze acum, aici, deliberat, ceea ce încercase acolo, în pod, deasupra curților, fară nici un plan, după ce se delectase cu supa de cărămidă? Oare la ce sticlă se gîndea Oskar, că numai de sticlă putea fi vorba? Pe ce sticlă voia să-și facă Oskar experimentele?

Era Teatrul Municipal, rîșnița dramatică, ținta care atrăgea sunetele mele de ultimă oră, încercate pentru prima dată în podul nostru, vreau să spun, sunetele mele, la limita manierismului, tocmai teatrul îl atrăgea, cu ferestrele lui șiroind de amurg. După cîteva minute de strigăte de intensitate diferită, cu care nu realizasem nimic, am reușit să scot un sunet aproape neauzit, iar Oskar putu să constate, cu bucurie și nedisimulată mîndrie, că două geamuri de la fereastra foaierei stîng cedaseră în lumina amurgului și se vedeau acum ca două pătrate negre, nerăbdătoare să primească geamuri noi.

Dar succesul trebuia confirmat. Procedam întocmai ca un pictor modern care își arată stilul, căutat ani în șir și, în sfîrșit, găsit, dăruindu-i omenirii uluite o serie întregă de crochiuri de aceeași valoare, de aceeași îndrăzneală, de același format, în maniera lui unică.

Am reușit doar într-un sfert de oră să sparg geamurile la toate ferestrele foaierei și la o parte din uși. În fața teatrului, se adunase, după cum se vedea de sus, o grămadă de oameni scandalizați. Totdeauna se găseseră spectatori. Admiratorii artei mele nu mă impresionară prea mult. În orice caz, ei îl determinară pe Oskar să lucreze mai riguros și mai eficient. Tocmai mă pregăteam pentru un experiment cu totul neobișnuit, prin care să eliberez șîmburele interior al tuturor

lucrurilor și anume, prin foaierul deschis să trimit, prin gaura cheii unei uși de loajă, un strigăt special în sala încă învăluită în întineric, care să lovească mîndria tuturor abonaților, candelabru teatrului, cu toate ornamentațiile lui lustruite, fațetate, cu oglinjoare în care se răsfrînge lumina. Și deodată am zărit în mulțimea din fața teatrului o stofă maro-ruginie: mama se întorsese de la cafeneaua Weitzke unde își savurase cafeaua moca și-l abandonase pe Jan Bronski.

Să admitem însă că Oskar trimisese totuși un strigăt spre lustra centrală. Dar se pare că nu avusese nici un succes, deoarece ziarele nu pomeniră, ziua următoare, decît despre geamurile de la foaier și de la uși, sparte din motive oculte. Cercetări semiștiințifice și chiar științifice, în partea foiletonistă a presei cotidiene, răspîndiră încă, săptămîni în șir, pe șpalturi interminabile, ineptii fantastice. Revista *Neueste Nachrichten* vorbea despre raze cosmice. Cei de la Observatorul Astronomic, așadar intelectuali ultraspecializați, pome-neau de pete solare.

Am găsit repede, atît cît îmi permiteau picioarele mele scurte, drumul în jos, pe scara în spirală, și m-am pomenit, abia trăgîndu-mi suflul, în mijlocul mulțimii din fața teatrului. Costumul de toamnă maro-ruginiu al mamei nu se mai vedea, era probabil în magazinul lui Markus, îi relata, de bună seamă, pagubele pe care le făcuse vocea mea. Iar Markus, căruia așa-zisa mea întîrziere în dezvoltare și vocea mea diamantină i se păreau mai mult decît normale, probabil că-i trecea virful limbii peste buzele uscate și-și freca mîinile îngălbenite – așa își închipuia Oskar.

La intrarea în magazin, am avut parte să văd o scenă care m-a făcut să uit pe dată toate succesele spărgătoare de geamuri ale cîntecului meu cu efect la distanță. Sigismund Markus ingenuncheară în fața mamei și toate animalele din pîslă, urșii, maimuțele, ciinii, pînă și păpușile care închideau și deschideau ochii, la fel și mașinile de pompieri, căluții de lemn și toți spiridușii care îi păzeau magazinul, păreau că vor să cadă în genunchi o dată cu el. Dar el îi acoperea mîinile mamei cu mîinile lui, arătîndu-și petele maronii de pe spatele palmelor și plîngea.

Și mama avea o privire gravă, corespunzătoare situației. „Nu, Markus, nu, te rog nu aici în magazin”, spunea ea.

Dar Markus nu se putea opri și cuvintele lui cădeau într-o tonalitate pe care nu o pot uita, implorătoare și totodată exagerată: „Nu vă mai țineți cu Bronski, că e la poștă, care e poloneză, și nu-i bine, v-o zic eu, că e cu polonezii. Nu mai umblați cu polonezii, umblați, dacă vă trebuie, cu nemții, că ei vin la putere, dacă nu azi, atunci mîine. Și chiar dacă nu s-au ridicat încă, se ridică, și doamna Agnes tot mai umblă cu Bronski, în loc să umble cu Matzerath, pe care îl are deja, dacă tot e să fie. Sau dacă ați dori să o faceți pe față cu Markus și să veniți cu Markus unde a fost de curînd botezat. Să mergem la Londra, doamnă Agnes, am oameni acolo și acte, numai să vreți să veniți, ori nu vreți cu Markus, că-l disprețuiți? Că el vă roagă din suflul, dacă vreți, să nu mai umblați cu neisprăvitul de Bronski, care e la poșta poloneză, unde tot sînt pe ducă polonezii, cînd or să vie nemții!”

Pînă cînd mama, zăpăcită de atîtea posibilități și imposibilități, era gata să izbucnească în lacrimi, Markus mă zări în ușa magazinului și arătă spre mine cu cele cinci degete, lăsînd din mînă mîna mamei: „Poftim, și pe el o să-l luăm la Londra. Ca un prinț o să fie, ca un prinț!”

Acum se uită și mama la mine și schiță un zîmbet. Poate se gîndea la ferestrele foaierului rămase fără geamuri sau perspectiva metropolei londoneze o mîndrise. Spre surprinderea mea, clătină totuși din cap, ca și cînd ar fi refuzat un dans, și spuse în treacăt: „Vă mulțumesc, dragă Markus, dar nu se poate, categoric nu se poate – din cauza lui Bronski”.

Luînd numele unchiului meu drept o formulă magică, Markus se ridică îndată, se înclină în fața mamei și spuse: „Iertați-l pe Markus, trebuia să mă fi gîndit de la început că din cauza lui nu poa' să fie”.

Cînd am părăsit magazinul, ieșind în Pasajul Arsenalului, negustorul trase obloanele, deși nu era încă ora de închidere a magazinelor, și ne însoți la stația liniei cișme. În fața Teatrului Municipal mai stăteau încă destui trecători și cițiva polițiști. Dar eu nu mă temeam de ei și aproape că uitasem succesele mele în domeniul geamurilor. Markus se aplecă spre mine și șopti mai mult pentru sine decît pentru noi: „Ce nu e Oskar în stare să facă, bate toba și face scandal în fața teatrului”.

Apoi, cu o mișcare de mînă, alungă nesiguranța care apără pe chipul mamei din cauza cioburilor și cînd veni

tramvaiul și ne urcăm în remorcă, o mai conjură pe mama, încă o dată, în șoaptă, temîndu-se de eventualii curioși: „Atunci rămîneți, dacă vreți, la Matzerath, pe care-l aveți deja și aveți grijă ce faceți cu Polonia”.

Astăzi, cînd Oskar, culcat în patul lui de metal sau șezînd și bătînd toba în orice poziție, caută Pasajul Arsenalului, mizgăliturile de pe zidurile celulelor din turn, turnul însuși, cu instrumentele lui de tortură unse cu ulei, cele trei ferestre de la foaietul Teatrului Municipal din spatele coloanelor și din nou Pasajul Arsenalului și magazinul lui Sigismund Markus, ca să poată reproduce unele amănunte ale unei zile de septembrie, trebuie totodată să caute și țara polonezilor. Și cu ce caută el? Caută cu bețele lui de la tobă. Oare caută țara polonezilor și cu sufletul lui? O caută cu toate organele sale, dar sufletul nu e un organ.

Și caut țara polonezilor, care s-a pierdut și încă nu s-a pierdut. Unii spun: pierdută în curînd, pierdută deja, pierdută din nou. La noi, țara polonezilor este căutată, mai nou, cu credite, cu Leica, cu compasul, cu radarul, cu bagheta magică și cu delegați, cu umanism, conducători ai opoziției și costume ale echipelor naționale roase de molii. În timp ce la noi țara polonezilor este căutată cu sufletul – pe jumătate cu Chopin, pe jumătate cu revanșa din inimi –, în timp ce se neagă aici, de la prima pînă la a patra împărțire a Poloniei și se planifică deja o a cincea, în timp ce unii zboară cu Air France la Varșovia și depun acolo, cu păreri de rău, o coroană, acolo unde odinioară fusese ghetoul; în timp ce de aici, țara polonezilor e căutată cu rachete, eu caut Polonia cu toba mea și bat în tobă: pierdută, încă nu pierdută, pierdută din nou, pierdută în folosul cui, pierdută în curînd, pierdută deja, Polonia pierdută, totul pierdut, Polonia încă nu e pierdută.

Tribuna

Prin spargerea geamurilor de la foaietul Teatrului nostru Municipal, am încercat și am reușit să iau pentru prima oară contact cu arta scenică. Cred că mama a observat, în ciuda emoției puternice provocate în acea după-amiază de negustorul de jucării Markus, relația mea directă cu teatrul, pentru că, în timpul Crăciunului care a urmat, a cumpărat patru bilete la teatru pentru ea, pentru Stephan și Marga Bronski și pentru Oskar și ne-a luat cu ea pe toți trei, în ultima duminică de Advent, la o feerie de Crăciun. Aveam loc în stalul al doilea lateral, primul rînd. Candelabru mare, de deasupra rîndurilor de la parter, se întrecea pe sine. Așa că m-am bucurat că nu-l prefăcusem în cioburi cu bătăile mele de tobă din turn.

Pe atunci deja erau prea mulți copii. În staluri vedeam mai mulți copii decît mame, în timp ce în primele rînduri de la parter, unde ședeau cei mai înstăriți și mai prudenți în a procea, relația mamă-copil era mai echilibrată. Dar copiii n-ar sta liniștiți pentru nimic în lume! Marga Bronski, care ședea între mine și cumintele Stephan, alunecă de pe fotoliul ei rabatabil, vru să se urce din nou pe el, dar găsi că e mai agreabil să facă gimnastică pe balustrada fotoliului, se agăță în mecanismul acestuia, strigă, ce-i drept scurt și suportabil, în comparație cu celelalte gîtlejuri urlătoare din jurul nostru, pentru că mama îndopase, la timp, gura copilului neastîmpărat cu bomboane. Tot sugînd și obosită, înainte de vreme, de exercițiile cu fotoliul rabatabil, sora mai mică a lui Stephan adormi îndată după începerea spectacolului, dar trebui să fie trezită la sfîrșitul actelor, pentru aplauze, avușese grijă să ne roage asta.

Se reprezenta Povestea lui Tom Degețel, care mă captivase de la prima scenă și, firește, mă viza personal. Montarea era

foarte abilă, Degețel nu apărea deloc, doar vocea i se auzea și personajele de înălțime normală se agitău în jurul eroului nevăzut, dar foarte activ al piesei. Aci se ascundea în urechea celui, aci îl vindea tatăl lui, pe bani grei, la două haimanale, iată că se salvă pe botul pălăriei uneia dintre haimanale, vorbe de acolo, de sus, mai târziu se strecură într-o gaură de șoarece, apoi într-o cochilie de melc, se alie cu hoții, ajunse în fin și, o dată cu finul, în stomacul vacii. Dar vaca fu tăiată, pentru că vorbea cu vocea Degețelului. Stomacul vacii pribege până se trezi la gunoi cu Tom cu tot și aici fu înghițit de un lup. Dar năzdrăvanul cel mic îl atrase pe lup, cu vorbe deștepte, în casa și camera tatălui său și făcu acolo larmă mare când lupul vru să fure. Sfirșitul a fost ca în toate poveștile. Tatăl îl omori pe lupul cel rău, mama îi tăie burta și stomacul cu foarfecele și afară ieși Degețel, adică fu auzit strigând: „Tată, am fost în gaură de șoarece, în burta unei vaci și în stomacul unui lup: acum rămân la voi“.

Mă impresionase finalul, iar când m-am uitat în sus, la mama, am observat că își ascundea nasul în batistă, pentru că și ea, ca și mine, confundase acțiunea de pe scenă cu propria ei soartă. Mama se lăsa lesne impresionată, în următoarele săptămîni, cît durară sărbătorile de Crăciun, mă strîngea la pieptul ei, mă săruta și îl numea pe Oskar, când în glumă, cînd trist: Degețel. Sau: Micul meu Degețel. Sau: Sărăcuțul, sărăcuțul Degețel.

Abia în vara anului treizeci și trei aveam din nou să merg la teatru. Printr-o neînțelegere, chestiunea n-a reușit cum trebuia, dar m-a impresionat ulterior. În mine mai răsună, în continuare, rumoarea aceea, deoarece s-a întîmplat la Opera din Pădure, la Sopot, unde se prezenta, sub cerul liber al nopții de vară, în fiecare an, muzică de Wagner în mijlocul naturii.

De fapt, numai mama avea o oarecare înclinație pentru operă. Pentru Matzerath, pînă și operetele erau prea elevate. Jan se lua după mama, făcea caz de unele arii, deși, în ciuda unei înfățișări foarte muzicale, era complet imun la sunetele frumoase, în compensație, îi cunoștea pe frații Formella, foști colegi cu el la gimnaziul Karthaus, care locuiau la Sopot și conduceau iluminatul podețului de pe lac, al fîntîni arteziene din fața cazinoului și al administrației băilor și răspundeau totodată de lumini la Festivalul de operă din pădure.

Drumul la Sopot ducea prin Oliva. O dimineață în parcul castelului. Peștișori de aur, lebede, mama și Jan Bronski în renumita Peșteră a șoaptelor. Pe urmă, din nou peștișori de aur și lebede, care aveau o înțelegere cu un fotograf. În timp ce eram fotografiați, Matzerath mă lăsa să-l cîlăresc pe umeri. Îmi proptisem toba pe cărarea lui din creștetul capului, ceea ce stîrnea risul celorlalți, chiar și mai târziu, cînd fotografia era deja lipită în album. Rămas-bun de la peștișorii de aur, de la lebede, de la Peștera șoaptelor. Nu numai în parcul castelului era duminică, chiar și în fața grăjului și în tramvaiul spre Glettkau și la Hotelul Băilor, unde am luat masa de prînz, în timp ce Marea Baltică ne invita neobosit să ne scîldăm în ea, de parcă nu ar fi avut nimic mai bun de făcut; peste tot era duminică. De îndată ce promenada ștrandului ne dirijase pașii spre Sopot, ne ieși duminica în cale și Matzerath trebuia să plătească taxa de cură pentru toată lumea.

Ne-am scîldat în baia de sud pentru că se pare că acolo era mai puțină lume decît în cea de nord. Domnii se dezbrăcără în cabinele pentru domni, mama mă duse într-o cabină a băii pentru doamne și-mi ceru să mă duc gol în baia pentru familiști, în timp ce ea, care se împlinise și începuse deja să se reverse, își înghesui carnea într-un costum de baie galben-pai. Ca să nu-mi fac apariția prea dezbrăcat în baia pentru familiști, mi-am ținut toba în fața sexului și mai târziu m-am întins pe nisip cu burta în jos, nu voiam nici să intru în apa îmbietoare a Balcicii, preferînd să-mi păzesc rușinea, să fac politica struțului. Matzerath, dar și Jan Bronski, arătau, cu burțile lor care începuseră să pună osînză pe ele, atît de ridicoli și aproape demni de compătimire, încît m-am bucurat cînd, târziu după-amiază, se duseră în cabinele lor, unde fiecare și-a uns pielea arsă de soare cu cremă și a intrat, așa mînjit tot cu Nivea, în hainele civile de duminică.

Cafea și prăjituri la Steaua Mării. Mama avea chef să mînlînce o a treia bucată din tortul cu cinci etaje. Matzerath era contra, Jan, și pentru, și contra. Mama comandă, îi dădu lui Matzerath o îmbucătură, îl hrăni bine pe Jan, îi mulțumi pe cei doi bărbați ai ei, înainte de a-și îndesa în stomac, linguriță după linguriță, botul acela îngrozitor de dulce.

O, sfântă cremă de unt, tu, după-amiază de duminică senină spre înnoirată, pudrată cu zahăr pudră! Aristocrați polonezi ședeau în spatele ochelarilor de soare și al limonadelor concentrate, de care nu se atingeau. Doamnele se jucau cu unghiile lor violetă și, profitând de briza mării, ne trimiteau mirosul de naftalină al capelor de blană împrumutate pe durata sezonului. Matzerath găsea că se maimuțesc. Mamei i-ar fi făcut plăcere să împrumute o asemenea capă de blană, măcar pentru o după-amiază. Jan susținea că plictisul aristocrației poloneze a atins momentan o asemenea înflorire, încât, în ciuda datoritiilor crescînde, nu se mai vorbește franțuzește, ci din pur snobism se preferă poloneza obișnuită.

Nu puteam să rămînem lipiți de scaune la Steaua Mării și să primim în neștre ochelarii albaștri de soare și unghiile violetă ale aristocraților polonezi. Mama mea, umflată cu tort, simțea nevoia de mișcare. Parcul stațiunii ne luă în grija lui. A trebuit să călăresc pe un măgar și să fac o pauză pentru a fi fotografiat. Peștișori de aur, lebede – cîte nu-i trec naturii prin minte – și iar peștișori de aur și lebede, înobilind apa dulce.

Printre arborii creți de tisă care, din păcate, nu șopteau, cum se spune îndeobște, i-am întîlnit pe frații Formella, iluminatorii cazinoului, iluminatorii Operei din Pădure. Mezinul Formella trebuia mai întîi să se elibereze de toate bancurile care ajungeau la urechile lui, datorită profesiei sale de responsabil cu luminile. Fratele mai mare, Formella, cunoștea bancurile, dar ridea totuși molipsitor, din dragoste fraternală, la momentele cheie, arătîndu-și, cu această ocazie, un dinte de aur în plus fața de fratele său care nu avea decît trei. Toata lumea mergea la Springer să bea un rachiu de ienupăr. Mama prefera să mergem la Kurfürsten. Pe urmă, continuînd să se delecteze cu bancuri, din rezervele lui interminabile, mai tînărul Formella ne invită la masă, la „Papagalul”. Acolo l-am întîlnit pe Tuschel, iar lui Tuschel îi aparținea jumătate din Sopot, inclusiv o parte din Opera din Pădure și cinci cinematografe. În plus, mai era și patronul fraților Formella și se bucură cum ne bucuram și noi că ne-a cunoscut, că l-am cunoscut, Tuschel învințea neobosit un inel, pe care-l purta în deget, dar nu era un inel vrăjit, pentru că nu se întîmplă nimic, în afară de faptul că Tuschel începuse, la rîndul lui, să povestească bancuri, aceleași bancuri spuse de Formella mai

înainte, dar, de astă dată, puțin mai încalzit, pentru că avea mai puțini dinți de aur. Și totuși, ridea toată masa, pentru că Tuschel era cel care povestea bancurile. Doar eu rămîneam serios și încercam cu mina mea încremenită să ucid toate poantele. Ah, ce voie bună împrăștia salvele de ris, chiar dacă nu erau veritabile, semănînd totuși cu rotalitul de la ferestrele colțului unde aveam masa. Tuschel se arăta generos, povesti încă un banc, comandă lichior cu fluturași aurii, își învîrte fericit, plutind în hohote de ris și lichior cu fluturași aurii, inelul și iată că se întîmplă totuși ceva. Tuschel ne invită pe toți la Opera din Pădure, avînd în vedere că nu-i aparținea decît o bucățică din operă, nu putea să ne facă rost, din păcate, de invitații speciale, dar ne oferea cu plăcere locurile lui, o lojă cu fotolii, în care copilașul putea să doarmă dacă obosea; și scris, de un creion rezervor de argint, cîteva cuvinte Tuschel, pe o carte de vizită Tuschel, care, spunea el, o să ne deschidă toate ușile și așa a și fost.

Ce s-a întîmplat se poate povesti în puține cuvinte: o seară caldută de vară, Opera din Pădure, plină pînă la refuz de suflare străină. Încă înainte de a începe, au apărut țințarii. Dar abia după intrarea în scenă a ultimului țințar, care întîrzie totdeauna puțin și găsește nobil să-și anunțe sosirea bîzînd singeros, a început spectacolul în toată regula. Se dădea *Olandezul zburdător*. Un vapor își făcu apariția, mai mult haiducește decît piratereste, din pădurea aceea de la care își trăgea numele Opera din Pădure. Marinarii le cîntau copacilor. Eu adormii pe perna lui Tuschel, iar cînd mă trezii, marinarii cîntau în continuare sau cîntau din nou: „Cîrmaciule, stai de veghe...”, dar Oskar ațipi iar, se bucura în somn că mama lui participa atît de intens la *Olandez*, plutea ca pe valuri și respira wagnerian. Nu observa că Matzerath și Jan al ei, cu minile puse în față ca niște scuturi, sfîrșiau de parcă ar fi tăiat cu ferăstrăul stînjeni de diferite mărimi și că și eu îi scăpăm lui Wagner printre degete; pînă ce Oskar se trezi de-a binelea, pentru că în mijlocul pădurii stătea o femeie părăsită și țița. Avea părul galben și țița, fiindcă un mașinist de la lumini, probabil Formella cel tînăr, îi pusese reflectorul în ochi și o orbea. „Nu!” strigă ea, „Vai mie!” și: „Cine mă chinuiește?” Dar Formella care o chinuia nu muta reflectorul de acolo și strigătul femeii abandonate, pe care

mama a numit-o ulterior solistă, se desfăcea, din cînd în cînd, într-o cascadă argintie înspumată, care, ce-i drept, ofilea copacii pădurii din Sopot înainte de vreme, dar nu atîngea reflectorul lui Formella să-l nimească. Vocea ei, deşi puternică, cedă. Oskar trebui să intervină pentru a pune la punct sursa aceea de lumină prost crescută; eliberă un strigăt cu efect la distanţă, bătînd insistenţa ţîntarilor, şi asasină reflectorul.

Scurtcircuitul, întunericul, scintele, incendiul din pădure care fusese, din fericire, înăbuşit la timp, deşi stîrnie panică, nu fuseseră în intenţia mea. De altfel, îi pierdusem în îngheşuală nu numai pe mama şi pe cei doi domni, treziţi fără menajamente, ci pînă şi toba mea se rătăci în acea debandadă.

Această a treia mea întîlnire cu teatrul i-a dat mamei, care, după seara de operă din pădure, îl găzduise pe Wagner cu uşurinţă în pianul nostru, ideea de a-mi face cunoştinţă în primăvara lui treizeci şi patru cu aerul circului.

Oskar nu vrea să-şi bată gura aici vorbind despre doamne argintii la trapez, despre tigrii circului Busch, despre foci agere. Nimeni nu a căzut de sub cupola circului. Nici unui dresor nu i-a fost muşcat vreun organ. Focile au făcut ce-au învăţat; au jonglat cu mingi şi au fost răsplătite cu heringi cruzi. Îi datorez circului spectacolele plăcute pentru copii şi atât de importanta întîlnire cu Bebra, clownul muzical, care cînta *Jimmy the Tiger* pe sticle şi conducea o echipă de liliputani.

Ne-am întîlnit pentru prima dată la menajerie. Mama şi cei doi bărbai ai ei se lăsau batjocoriţi de maimuţe. Hedwig Bronski, care în mod excepţional făcea parte din grup, le arăta copiilor poneii. După ce un leu căscase la mine, am început, ce-i drept cam uşuratic, să cochetez cu o bufniţă. Am încercat să fixeze pasărea, dar, de fapt, mă fixa ea pe mine: Oskar plecă tulburat de acolo, cu urechile vîjîind şi, rînit în amorul lui propriu, se ghemui printre camioanele alb-albastre, unde locuiau circarii, pentru că acolo, în afără de cîteva capre pitice, legate cu funii, nu erau alte animale.

Trecu pe lîngă mine, cu bretelele puse direct pe piele şi cu nişte pantofi scilciaţi, ducea o găleată cu apă. Privirile ni s-au încrucişat fugitiv. Şi totuşi, ne-am recunoscut imediat. A pus găleata jos, şi-a aplecat într-o parte capul mare, a venit spre mine şi l-am şi măsurat din ochi a fi cu vreo nouă centimetri mai mare decît Oskar.

„Ia te uită!“ mormăi invidios. „Azi se pare că de la trei ani puştii nu mai vor să crească.“ Pentru că nu i-am răspuns, vorbi din nou: „Mă cheamă Bebra, mă trag în linie directă din Prinţul Eugen, al cărui tată a fost Ludovic al paisprezecelea şi n-a fost savoiard, cum se spune“. Întrucît continuam să tac, îşi luă din nou avînt: „M-am oprit din crescut cînd am împlinit zece ani. Cam tirziu, ce-i drept, dar tot e ceva!“

Văzîndu-l atît de deschis faţă de mine, m-am prezentat şi eu, dar fără să-i filfiu pe dinainte originea mea; am rostit simplu Oskar. „Ia spuneţi-mi, dragul nostru Oskar, nu-i aşa că aveţi paisprezece, cincisprezece sau chiar şaisprezece ani? Imposibil, ce spuneţi, abia nouă jumate?“ Acum era rîndul meu să ghicesc şi nimerii prea jos.

„Mă linguşiţi, dragă prietene. Treizeci şi cinci a fost odată, în august fac cincizeci şi trei, aş putea să vă fiu bunic!“

Oskar îi spuse cîteva cuvinte drăguţe despre realizările lui acrobatic, gâsi că e foarte muzical şi, cuprins el însuşi de un uşor orgoliu, îi făcu una dintre demonstraţiile sale. Trei becuri, dintre cele ce luminau în jurul circului, fură convinse pe dată să cedeze. Domnul Bebra strigă bravo, bravissimo, şi vru să-l angajeze imediat pe Oskar.

Uneori îmi pare şi astăzi rău că am refuzat. M-am destăinuit lui: „Ştii, domnule Bebra, îmi place mai mult să mă număr printre spectatori, să-mi desfăşor arta în secret, departe de aplauze, dar asta nu înseamnă că aş fi ultimul care v-ar răsplăti cu aplauze realizările“. Domnul Bebra îşi ridică degetul arătător cam zbîrcit şi mă avertiză: „Dragul nostru Oskar, ascultaţi un coleg mai experimentat. Unul ca noi nu are voie niciodată să stea în rîndul spectatorilor. Unul ca noi trebuie să fie pe scenă, în arenă. Unul ca noi trebuie să joace şi să conducă acţiunea, altfel sîntem noi conduşi de ei. Şi ei, cînd joacă, ne joacă urît!“

Aproape virîndu-mi-se în ureche, îmi şoptea şi făcea ochii mari: „Îi şi văd venind! Vor ocupa locurile cele mai bune! Vor organiza defilări cu torţe! Vor construi tribune, vor popula tribunele şi de la tribune vor predica declinul nostru. Fiţi atenţi, tinere prieten, ce se va întîmpla la tribune! Căutaţi să staţi întotdeauna la tribună, niciodată în faţa ei!“

Apoi domnul Bebra îşi luă găleata, pentru că cineva îmi strigase numele. „Vă caută, dragă prietene. O să ne mai

vedem. Suntem prea mici să ne putem pierde. Și Bebra spune mereu: Oamenii mici ca noi găsesc totdeauna, chiar și în tribunele cele mai pline, un locșor pentru ei. Și dacă nu la tribună, atunci sub tribună, dar niciodată în fața tribunei. Asta spune Bebra, scoborînd în linie directă din Prințul Eugen.“

Mama, care apăru de după un vagon de locuit strigîndu-l pe Oskar, apucă să vadă cum domnul Bebra mă sărută pe frunte, apoi își luă găleata și dînd din umeri se îndreptă spre unul dintre vagoane.

„Unde credeți că a fost“, li se plîse ea mai tîrziu lui Matzerath și lui Bronski, „la liliputani. Și un gnom l-a sărutat pe frunte. Să sperăm că nu e un semn!“

Dar sărutul pe frunte al lui Bebra avea să însemne pentru mine foarte mult. Evenimentele politice ale anilor următori i-au dat dreptate: începu vremea defilărilor cu torțe și a marșurilor în fața tribunei.

După cum eu urmasem sfaturile domnului Bebra, tot așa recunosc și mama o parte din avertismentele lui Sigismund Markus din Pasajul Arsenalului, rostite de el, de fiecare dată, cu prilejul vizitelor de joi. Chiar dacă nu plecă la Londra cu Markus – eu nu aș fi avut nimic împotriva acestui transfer –, mama a rămas totuși cu Matzerath, continuînd să-l vadă pe Bronski ocazional, adică în Tischlergasse, pe cheltuiala lui Jan, și la jocul de cărți în familie, care-l costa tot mai mult pe Jan, fiindcă pierdea întruina. Matzerath însă, pe mîna căruia mergea mama și în fața căruia își lăsa miza pe masă fără s-o dubleze, a intrat în partid, recunoscînd forțele de ordine, în anul treizeci și patru, deci destul de devreme, dar nu a ajuns mai sus de comandant de grupă. Datorită acestui eveniment care, ca orice lucru deosebit, adunase familia la masa de joc, Matzerath și-a rostit, pentru prima dată, avertismentele adresate lui Jan, din cauza serviciului acestuia la poșta poloneză, pe un ton sever și îngrijorat.

În rest, nu se întîmplă mare lucru. Deasupra pianului fu luat din cui tabloul cruntului Beethoven, un cadou de la Greff, și de același cui fu agățat la fel de cruntul Hitler. Matzerath, care nu punea preț pe muzica simfonică, vru chiar să-l surghiunească de tot pe muzicianul aproape surd. Dar mama, care iubea foarte mult pasajele de andante din sonatele lui Beethoven și exersase chiar două sau trei mai

andante decît era indicat, cîntîndu-le din cînd în cînd, insistă ca Beethoven să stea, dacă nu deasupra șezlongului, atunci măcar deasupra bufetului. Așa s-a ajuns la cea mai cruntă dintre toate confruntările: Hitler și geniul, față în față; se uitau unul la altul, se pătrundeau cu privirea și totuși nici unul nu se putea bucura de cîlălat.

Încet, încet, Matzerath reuși să-și cumpere întreaga uniformă. Dacă îmi aduc bine aminte, a început cu cascheta de partid, pe care o purta cu plăcere, chiar și pe timp frumos, cu curelușă sub bărbie. Un timp a purtat la această caschetă cămașă albă cu cravată neagră sau o scurtă cu banderolă pe braț. Cînd și-a cumpărat prima cămașă brună a vrut, o săptămînă mai tîrziu, să-și îmbrace și pantalonii kaki de călărie și să-și pună cizmele. Dar mama s-a opus și a durat cîteva săptămîni pînă cînd tata a intrat cu totul în uniformă.

Avea ocazia să-și pună uniforma de cîteva ori pe săptămînă, dar Matzerath se mulțumi doar cu participarea la demonstrațiile duminicale de pe cîmpul numit Maiwiese, de lîngă hala de sport. Aici se dovedi de neclintit, mergea chiar pe vremea cea mai cumplită, refuzînd pînă și umbrela cînd era în uniformă. Auzeam tot mai des o expresie care intrase curînd în limbajul curent: „Serviciul e serviciu“ spunea Matzerath și „Rachiul e rachiu!“ În fiecare duminică dimineața, după ce pregătea friptura pentru prînz, o părăsea pe mama, iar pe mine mă puneam într-o situație penibilă, pentru că Jan Bronski, care avea un simț deosebit pentru noua situație politică duminicală, o vizita pe mama mea abandonată în felul lui civil direct, în timp ce Matzerath făcea drepti în front.

Ce puteam face altceva decît să mă evaperez? Nu era în intenția mea să-i deranjez pe cei doi pe șezlong, cu atît mai puțin să-i spionez. Așa că, de îndată ce tatăl meu în uniformă dădea colțul și venirea civilului pe care îl numeam, încă de pe atunci, prezumtivul meu tată, se apropia, plecam din casă, bătînd în tobă, în direcția cîmpului numit Maiwiese.

Veți spune de ce a trebuit să fie neapărat Maiwiese? Vă rog să mă credeți că duminica, în port, nu se întîmplă nimic, că nu mă puteam decide să mă plimb în pădure, că pe atunci interiorul bisericii Inima lui Iisus nu-mi spunea mare lucru. Cei-drept, mai rămîneau cercetașii domnului Greff, dar erotismului aceluia refutat îi preferam, trebuie s-o recunosc,

rumoarea de pe Maiwiese; chiar dacă acum ei mă consideră un participant activ.

Acolo vorbeau ori Greiser, ori Gauschulungsleiter¹, Löbsack. Greiser nu mi-a făcut niciodată o impresie deosebită. Era prea prevăzător și, mai târziu, a și fost schimbat cu mai activul Forster, un tip din Bavaria, care a devenit Gauleiter. De fapt, Löbsack ar fi fost singurul care l-ar fi putut înlocui pe Forster. Dacă Löbsack n-ar fi avut cocoșă, n-ar mai fi pus omul din Fürth piciorul în orașul portuar. Prețindu-l la justa valoare pe Löbsack și văzind în cocoșăa lui un semn de înaltă inteligență, partidul l-a făcut Gauschulungsleiter. Omul știa meserie, în timp ce Forster striga întruna cu accentul lui bavarez vulgar *casa e țara*, Löbsack intra mai mult în detalii, vorbea în toate tonalitățile dialectului din Danzig, povestea bancuri cu Bollerman și Wullstutski, știa cum să le vorbească muncitorilor portuari din Schichau, poporului din Ohra, cetățenilor din Emaus, Schidlitz, Bürgerweisen și Praust. Când avea de-a face cu comuniști serioși, băutori de bere și cu strigătele întâmplătoare ale citorva socialiști, era o încintare să-l auzi pe acest omuleț a cărui cocoșă era accentuată de brunul uniformei.

Löbsack avea umor, își trăgea umorul din cocoșăș, îi spunea cocoșăei lui pe nume, căci asta plăcea întotdeauna oamenilor. Löbsack spunea că va trebui să-și piardă el mai întâi cocoșăa ca să se ridice comunismul. Era de presupus că el nu-și va pierde cocoșăa, cocoșăa lui nici nu se clinea, în concluzie cocoșăa era cea care ținea cu străgnicie și partidul – de unde se poate deduce că o cocoșă este baza ideală pentru o idee.

Când vorbeau Greiser, Löbsack sau mai târziu Forster, vorbeau de la tribună. Pesemne de la tribuna de care făcea atita caz micul domn Bebra. De aceea l-am considerat multă vreme pe vorbitorul de la tribună, Löbsack, așa cocoșat și dotat cum apărea acolo, un sol al lui Bebra, care milita de la tribună, în uniformă lui brună, pentru cauza lui și a mea.

Dar ce-i aceea o tribună? Indiferent pentru cine și în fața cui e ridicată o tribună, ea trebuie să fie în orice caz simetrică. Așa era și tribuna de pe Maiwiese, de lângă hala de sport, o tribună pavoazăată simetric. De sus în jos: șase drapele cu

crucea încirigată, așezate unul lângă altul; apoi steaguri, fanioane de toate dimensiunile. Apoi un șir de SS-iști negri cu curele sub bărbie. Apoi două șiruri de SA, care țineau în timpul cîntecelor și al vorbăriei minile pe catarama centurii. Apoi mai multe șiruri de membri de partid în uniforme, în spatele pupitrului oratorului, la fel comandantele organizațiilor de femei cu fețe de mame, reprezentanți ai senatului, în civil, oaspeți din Reich și președintele poliției sau locțiitorul său. Soclul tribunei era înconjurat de detașamentele de tinere vîltare sau, mai exact, de fanfara regională și de coloana de gornști a Tineretului Hitlerist. La unele demonstrații putea să rostească versuri un cor mixt, așezat simetric pe două flancuri, drept și stîng, sau să întoneze mult îndrăgitul cîntec *Vint din răsărit*, cel mai potrivit dintre toate vînturile – conform textului – pentru înălțarea pavilionului.

Bebra, care mă sărutase pe frunte, spusese: „Oskar, nu sta niciodată în fața tribunei; unul ca noi trebuie să stea totdeauna la tribună!”

De cele mai multe ori reușeam să-mi fac loc pe lângă comandantele de femei. Din păcate, aceste doamne nu mă puteam mîngîia ca lumea în timpul demonstrațiilor din motive de propagandă. Din cauza tobei mele de tinichea, nu mă puteam amesteca printre timpane, trompete și tobele de la picioarele tribunei, pentru că toba mea contracara toba mare a fanfarei oficiale. Din păcate, chiar și o încercare cu Gauschulungsleiter Löbsack îmi eșuase. Acel om m-a decepționat profund. Nu era nici mesagerul lui Bebra, cum sperasem, și nici nu avea, în ciuda cocoșăei promițătoare, vreun fel de înțelegere pentru adevărata mea înălțime.

Cînd i-am ieșit în cale, în fața pupitrului de la care urma să vorbească, cu prilejul unei duminici cu tribune, și i-am adresat salutul partidului, l-am privit drept în față și apoi, clipind din ochi, i-am șoptit: „Bebra e comandantul nostru!” Lui Löbsack nu i s-a aprins nici un bec, mă mîngîie doar la fel cu femeile național-socialiste și-l lăsă pe Oskar în fața tribunei, unde îl luă comandantele organizațiilor de femei în mijlocul lor – pentru că Löbsack trebuia să-și țină cuvîntarea – și cît dură demonstrația îl întrebă pe Oskar „de mama și de tata”. Nu e de mirare, așadar, că partidul începuse să mă decepționeze încă din treizeci și patru, dar nu din vina

1. Instructor politic nazist (n. tr.).

pucuiului lui Röhm. Cu cit priveam mai îndelung tribuna stînd în fața ei, cu atît mai suspectă îmi devenea aceea simetrie care nu se atenua suficient datorită cocoasei lui Löbsack. Este de înțeles că critica mea se lovea în primul rînd de toboșarii și de suflătorii fanfarelor și, în august treizeci și cinci, într-o duminică toridă cu demonstrație, mă amestecai cu instrumentiștii, intrînd în coloana de trompeți de la piciorul tribunei.

Matzerath părăsise încă de pe la nouă locuința. Îl ajutasem chiar să-și lustruiască ghețele brune de piele, ca să plece la timp de acasă. Deși era foarte devreme, se făcuse insuportabil de cald și el asuda și petele i se lăteau la subsuorile cămășii lui de partid, încă înainte de a ajunge în cîmp deschis. Fix la nouă jumate, se înființa Jan Bronski într-un costum lejer de vară de culoare deschisă, cu pantofi fini, gri cu găurele, purtînd și o pălărie de pai. Jan se juca puțin cu mine, dar în timpul jocului nu-și putea lua ochii de la mama, care se spălase pe cap în ajun. Cîrînd mi-am dat seama că prezența mea împiedică discuția celor doi, îi face să fie crîpați și stînjiți în mișcare. Fără îndoială că pantalonii lui de vară i se strîmtaseră și de aceea o luai din loc pe urmele lui Matzerath, fără a vedea în el un model. Prevăzător, am ocolit străzile din direcția cîmpului Maiwiese, pline cu vajnici purtători de uniformă, și m-am apropiat mai întîi de cîmpul de demonstrații din zona terenurilor de tenis, situate lîngă hala de sport. Mulțumită acestui ocol am cunoscut perspectiva din spate a tribunei.

Ați văzut vreodată o tribună din spate? Înainte de a-i aduna pe oameni în fața tribunelor – vă fac doar o propunere –, toți ar trebui să fie familiarizați mai întîi cu o vedere din spate a acestora. Cine a văzut vreodată o tribună din spate și a privit-o bine s-a lămurit din acea clipă și va fi ferit de orice vrăjitorie celebrată aici într-o formă sau alta. Același lucru se poate spune de vederea din spate a altarelor, dar asta e altă poveste.

Însă Oskar, care avusese dintotdeauna o înclinație spre lucrul bine făcut, nu se mulțumi numai cu privitul schelăriei goale în toată urîțenia ei, își aminti de vorbele mentorului său Bebra, abordă estrada, destinată numai vederii din față, din perspectiva vulgară a vederii din spate, se strecură împreună cu toba lui, fără de care nu ieșea nicăieri, printre fel de fel de fiare, se lovea de o scîndură desprinsă din acoperiș, își tăie genunchiul cu un cui ieșit dintr-o bucată de lemn,

auzi deasupra lui cizmele camarazilor de partid, apoi pantofozii femeiuștilor și ajunse, în sfîrșit, acolo unde aerul era cel mai apăsător și cel mai adecvat lunii august : găsi destul loc și ocrotire în fața piciorului interior al tribunei, în spatele unei bucăți transversale de lemn, spre a putea savura în voie farmecul acustic al unei demonstrații politice, fără să fie deranjat de drapele, fără ca uniforme să-i offenseze privirea.

Mă ghemuii sub pupitrul oratorului, în stînga, în dreapta și deasupra mea stăteau, cu picioarele îndepărtate și cu ochii mișcători, orbiți de soare, toboșarii din detașamentele de copii și cei mai mari din Tineretul Hitlerist. Și pe urmă mulțimea. O miroseam prin crăpăturile scîndurilor tribunei. Era aici, frecîndu-și coatele și hainele de duminică; venise pe jos sau cu tramvaiul, parte din ea luase parte la slujba de dimineață și aceasta nu o satisfăcuse; mulțimea venise să se afle în treabă, voia să nu lipsească de undeva unde se făcea istorie, cu riscul de a-și pierde întreaga dimineață.

Nu, își zise Oskar, ei nu au făcut drumul degeaba. Și-și lipi un ochi de o gaură în peretele de scînduri, observă neliniștea ce se amplifica dinspre aleea Hindenburg. Veneau ! Se auziră comenzi deasupra capului lui, comandantul coloanei de instrumentiști își agită bastonul de tambur-major, dădu tonul trompeților, suflătorii își potriviră muștiucurile în gură și suflară, în cea mai penibilă manieră de așa-ziși muzicanți, în tinichelele lor curățate cu Sidol, încît pe Oskar îl duru sufletul și spuse pentru sine : „Sărmane membru SA Brand și sărmane tînăr hitlerist Quex, aici căzut degeaba !”

Ca și cînd ar fi vrut să i se confirme această evocare a victimelor mișcării, în vacarmul făcut de trompete se amestecă bătăile masive în pieile de vițel întinse pe tobe. Poteca ce ducea exact prin mijlocul mulțimii la tribună lăsă să se bănuiască apropierea unor uniforme care înaintau și Oskar izbucni : „Acum să te ții, atenție, lume !”

Toba îmi stătea la îndemînă, ușor ca un abur făcui să-mi joace bețele în mîini și presărai, cu încheieturile mlădiate de tandrețe, un ritm de vals vioi pe toba mea, pe care îl amplificam tot mai mult, invocînd Viena și Dunărea, pînă ce, acolo sus, toba întîi și cea secundă fură contaminate de valsul meu și chiar tobele plate ale băieților mai vîrstnici îmi preluară, mai mult sau mai puțin albit, exemplul. Printre ei se aflau și unii incoruptibili care nu aveau deloc ureche muzicală și

continuau să facă bumbum și bumbumbum, în timp ce eu băteam tactul de vals în trei pătrimi, atât de iubit de masele largi populare. Oskar tocmai era pe punctul de a renunța, când trompetelor li se aprinse brusc beculețul și fluierile, vai, sunară tot atât de albastru ca *Dundrea albastră*. Doar dirijorul trompetelor și comandantul celorlalți instrumentiști nu credeau în regele valsului și-și strigau întruna comenzile nesuferite, dar eu mi le scosesem deja din cap și muzica asta, de acum, era muzica mea. În felul ei mulțimea îmi mulțimea. Risetele se întetiră în fața tribunei, cițiva începuseră deja să cinte cu mine *Dundrea albastră*, vai, devenise toată piața albastră, până și alea Hindenburg, albastră, și Steffenspark, albastru, sălta și ritmul meu, amplificat de microfonul dat la maximum deasupra mea. Și când mă uitai prin gaura din peretele de scinduri afară, în spațiul liber, continuând să bat cu zel în tobă, am observat că mulțimea se bucura de valsul meu, țopăia înfierbîntată, avea muzica în picioare. Nouă perechi și încă una dansau împerecheate de însuși regele valsului. Numai lui Löbsack, care fierbea în mijlocul mulțimii, laolaltă cu comandanții de sector și cu ceilalți Sturmbannführer¹, cu Forster, Greiser și Rauschnig, cu întreaga lui coadă brună formată din ștăbime în fața căreia strada se închidea în dreptul tribunei, numai lui Löbsack, în mod surprinzător, se pare că nu-i plăcea valsul. Era obișnuit să fie proiectat în tribună pe o muzică de marș rectilinie. Și iată că aceste sunete puțin ușurative îi zdruncinară credința în popor. Prin gaura scîndurii i-am zărit suferința. Prin gaură trăgea curentul, și chiar așa, cu ochiul aproape congestionat, tot îmi părea rău de el și am trecut pe charleston, *Jimmy the tiger*, ritmul pe care îl bătuse clovnul Bebra la circ pe sticle goale de apă minerală. Dar băieții de la tribună nu înțelegeau charlestonul. Se vede că erau altă generație. Normal să nu aibă habar de charleston și de *Jimmy the tiger*. Aștia tăiau lemne, în trompetele lor suflau Sodoma și Gomora și fluierile nu știau decît să țopăie și să tropăie. Și dirijorul trompetelor înjura de Tanda și Manda. Și totuși, băieții din fanfară băteau din tobe, suflau în fluier și în trompete, de sculau și morții din groapă, iar Jimmy era o minune în miezul lui august, fierbinte ca un

ochi de tigru, pină cînd camarazi din popor, înghesuiri în fața tribunei cită frunză, cită iarbă, au înțeles, în sfîrșit, că *Jimmy the tiger* e cel ce ridică poporul la charleston!

Și cine nu dansa încă pe Maiwiese puneă mîna, pină nu era prea tîrziu, pe ultimele doamne care mai puteau fi procurate. Doar Löbsack fu nevoit să danseze cu propria lui cocoșă, pentru că în apropierea lui toată suflarea care purta fustă era deja ocupată, iar acele doamne de la organizațiile de femei, care ar fi putut să-i sară în ajutor, alunecaseră prea departe de solitarul Löbsack, pe băncile tari de lemn ale tribunei. El însă – așa fi dicta cocoșă – dansa totuși, voia să facă mină bună la muzica rea a lui Jimmy și să salveze astfel ce mai era de salvat.

Dar nimic nu mai era de salvat. Mulțimea dansă ce dansă pe Maiwiese, lăsînd cîmpul călcat în picioare, dar oricum verde și gol. Mulțimea se pierdu cu *Jimmy the tiger* pe terenurile întinse din vecinătatea Steffanspark-ului. Acolo, jungla promisă de Jimmy se oferea oricui, tigrii se furiau pe labe de catifea, surogat de pădure virgină pentru poporul care tocmai se îmbulzea pe cîmp. Legea se duse să sufle din fluier, la fel și spiritul de ordine. Dar cine iubea mai mult cultura putea acolo, pe promenadele largi și bine întreținute ale aleii Hindenburg, care fusese plantată cu plante ornamentale pentru prima dată în secolul optsprezece, apoi, în o mie opt sute șapte, în timpul ocupației napoleoniene, fusese podită cu scinduri, ca în o mie opt sute zece să fie din nou plantată, putea deci, adică toți dansatorii puteau să-mi audă muzica pe Hindenburg, pe pămînt istoric, pentru că deasupra mea microfonul nu fusese deconectat, pentru că eram auzit pină la Poarta Oliva și nu m-am lăsat pină ce n-am reușit, împreună cu bravi băieți de la piciorul tribunei, să curățăm cu dezlănțuitul tigru a lui Jimmy cîmpul Maiwiese, pină la ultima florică de păpădie.

Chiar și cînd eram gata să-i acord tobei mele binemeritata odihnă, băieții de la tobe nu voiau încă să pună punct. A fost nevoie de timp pină ce influența mea muzicală s-a temperat.

Rămîne să mai spunem că Oskar nu a părăsit imediat interiorul tribunei, deoarece au apărut niște oameni de ordine de la SS și SA care au lovit o oră întreagă cu cizmele în scinduri și au tăiat găuri în cheștiile alea brune și negre, pîrînd a căuta ceva în corpul tribunei: probabil vreun Sozi

1. Conducătorii militari SS (n. tr.).

sau vreun reprezentant turbulent al comunei. Nevrînd să țină cont de fentele și manevrele de amăgire ale lui Oskar, putem constata aici că de fapt nu l-au găsit pe Oskar, pentru că nu erau pe măsura lui.

În sfîrșit, se făcu liniște în labirintul de lemn care avea mărimea aproximativă a acelei balene în care șezuse Iona pînă ce rîncezi și lincezi de tot. Nu, nu, Oskar nu era profet, îi era foame! Dar nu era nici un Domn pe acolo să-i spună: „Ridică-te și mergi în cetatea Ninive și predică împotriva ei!” Și eu n-aveam nevoie ca Domnul să pună să crească un arbore de ricin care pe urmă, la porunca aceluiași Domn, să adăpostească un vierme. Nu plîngeam eu nici după acel ricin biblic, nici după Ninive, chiar dacă se numea Danzig. Toba mea, care nu era biblică, o ascusesem sub pulover, îmi făcusem destul de cap; fără să mă lovesc sau să-mi rup unghiile, îmi făcui loc afară din măruntaiele unei tribune pentru demonstrații de orice fel, care avea doar din întîmplare proporțiile balenei înghițitoare de profeți.

Cine lua seama la băiețelul acela micuț care mărșăluia cît putea cu pași de trei ani, fluierînd la marginea cîmpului Maiwiese, în direcția halei de sport? În spatele terenurilor de tenis, săltau băieții mei de la piciorul tribunei, cu tobele lor de toate felurile, cu fluieri și trîmbițe. Am constatat că executau exerciții punitive și i-am compătimit doar cu măsură pe cei ce săltau de zor după fluierul comandantului lor. Ținîndu-se deoparte de suita îngîrmădită toată la un loc, Löbsack umbla cu cocoșu lui solitar de colo pînă colo. La semnalele de întoarcere care marcau traseul lui consecvent, făcea stînga-mprejur pe tocuri, reușind astfel să facă una cu pămîntul toată iarba și florile de păpădie.

Cînd Oskar veni acasă, mîncarea de prînz aburea deja în fufurii. Iepure cu cartofi fierți, varză roșie și ca desert budincă de ciocolată cu sos vanilat. Matzerath nu scotea o vorbă. Mama lui Oskar fusese tot timpul mesei cu gîndurile aiurea. În compensație, după-amiaza a avut loc un scandal de familie din motive de gelozie și de poștă poloneză. Spre seară, o furtună înviorătoare, cu rupere de nori și grindină, ce bătea grozav darabana, ne oferi un spectacol destul de lung. Toba istovită a lui Oskar avea tot dreptul să se odihnească în voie ei să asculte.

Vitrina

Multă vreme, mai precis, pînă în noiembrie treizeci și opt, am reușit, cu mult mai mult sau mai puțin succes, ghemuit pe sub tribune cu toba mea, să fac să explodeze demonstrațiile, să se bilbie vorbitorii, muzica de marș și corurile să se transforme în valsuri și foxtrotruri.

Astăzi, ca pacient particular al unui spital de boli nervoase, cînd toate astea au devenit istorie, cînd sînt încă dezbătute cu zel, dar fierul e rece, am distanța necesară față de bătutul meu în toabă, pe sub tribune. Nimic nu e mai departe de gîndul meu, decît să mă consider, datorită celor șase sau șapte demonstrații compromise, celor trei, patru marșuri scoase din ritm, un disident. Cuvîntul este azi foarte la modă. Se vorbește de spiritul disidenței, de cercuri disidente. Se spune că disidența poate fi chiar interiorizată și atunci se numește: exil interior. Ca să nu mai vorbim de acei bărbați vajnici, care în timpul războiului au primit o amendă din partea apărării antiaeriene pentru camuflarea neglijentă al dormitoarelor și acum își zic disidenți, bărbați ai disidenței.

Dar să mai aruncăm o dată o privire sub tribunele lui Oskar. Nu le-a dat el ălora un recital să-l țină minte? N-a acaparat el, la sfatul preceptorului său Bebra, întreaga acțiune, făcînd poporul din fața tribunei să danseze? Nu i-a încurcat el Gauschulungsleiter-ului Löbsack, celui atît de abil și uns cu toate alifile, Weltanschauung-ul? Și într-o duminică de august, cu un singur fel de mîncare la masă, prin anul treizeci și cinci, n-a spulberat el pentru prima dată, și încă de cîteva ori, demonstrații brune cu o toabă albă cu roșu, care nu era nici măcar poloneză?

Trebuie să recunoașteți că le-am făcut pe toate. Și pentru asta să fiu eu, clientul unui spital de boli nervoase, un disident? Aici, trebuie să vă contrazic și vă rog și pe dumneavoastră,

care nu sunteți pacienții unui spital de boli nervoase, să nu vedeți în mine altceva decât un ins cam individualist, care din motive particulare și, în parte, estetice, urmînd și sfaturile preceptorului său Bebra, a refuzat culoarea și linia uniformelor, tactul și intensitatea muzicii de la tribună, bătîndu-și pe o toabă simplă de jucărie protestul.

Pe atunci se mai putea ajunge la inima oamenilor din fața tribunelor și din tribune cu o nenorocită de toabă și trebuia să recunosc că mi-am exersat trucurile scenice ca și spargerea geamurilor cu efect la distanță pînă la perfecțiune. Nu băteam toba doar împotriva adunărilor brune. Oskar ședea sub tribuna roșilor și negrilor, a cercetașilor și a cămășilor de culoarea spanacului din PX, a Martorilor lui Iehova, a frăției Kyffhäuser, a vegetarianilor și a tinerilor polonezi din Mișcarea Ozonului. Orice ar fi avut ei de cîntat, de suflat, de închinat și de aruncat: toba mea știa mai bine.

Așadar, opera mea era una distructivă. Și ce nu reușeam să zdrobesc cu toba, ucideam cu vocea. Pe lîngă acțiunile la lumina zilei, îndreptate împotriva simetriei tribunelor, îmi începeam înțeleptă noaptea: în iarna lui treizeci și șase, treizeci și șapte, făceam pe ademenitorul. Primele noțiuni în materie de ademenirea semenilor le-am primit de la bunica mea Koljaiczek, care își deschisese, în acea iarnă cruntă, o tarabă la tirgul săptămînal din Langfuhr, cu alte cuvinte: stătea ghemuită în cele patru fuste ale ei, în spatele tarabei și-și oferea marfa pentru sărbători cu voce plîngăreată: „La oușoare, ia oușoare și unt ca miera, uite gîsca, nu-i nici grasă, nu-i nici slabă, gîsca!” În fiecare marți era zi de tîrg. Venea cu decovilul de la Viereck, își scotea, cu puțin înainte de Langfuhr, botforii de pîslă pentru drumul cu trenul și-și lua în picioare niște galoși fără nici o formă, își agăța de brațe cele două papornîțe și-și căuta taraba, pe care atîrna o firmă mică: Anna Koljaiczek, Bissau, in strada gării. Ce ieftine erau pe atunci ouăle! O migdală costa un gulden și untul kașub era mai ieftin decât margarina. Bunica stătea între două femei cu pește, care strigau: „Ia plătica, ia plătica și carasl!” Gerul făcea untul ca piatra, păstra ouăle proaspete, ascutea solzii ca pe lamele de ras extrafine și-i dădea de lucru unui bărbat, pe nume Schwerdtfeger, care era chior și încegea deasupra unui foc de cărbuni cărămizi, ca să le dea pe bani femeilor din piață.

Bunica convenise cu Schwerdtfeger să-i vîre cu regulat, la fiecare oră, o cărămidă încinsă sub cele patru fuste. Schwerdtfeger se executa prompt cu un vîtrai. Vîra un pachet aburind sub fustele ridicate ușor, o mișcare de descărcare și apoi, cu una de încărcare, cărămida răcită ieșea pe vîtraiul lui Schwerdtfeger de sub fustele bunicii.

Cît am invidiat eu aceste cărămizi dogorind din hîrtia de ziar! Și astăzi îmi mai doresc să fac schimb cu o asemenea cărămidă fierbinte, ca să pot sta sub fustele bunicii mele. Vă veți întreba: ce îl atrage pe Oskar sub fustele bunicii sale? Vrea să-l imite pe bunicul lui, Koljaiczek, și să păcătuiască cu femeia aceea bătrînă? Caută uitarea, patria, Nirvana nemărginită?

Oskar răspunde: Africa am căutat-o sub fustele acelea, poate Napoli care, se știe, trebuie să fie văzut cu orice preț. Acolo se întîlneau fluviile la cumpăna apelor, băteau vînturi ciudate, dar putea să fie și liniște totală sau să fremete ploaia, acolo ședea la căldură, la loc uscat, unde acostau vapoarele și se înfingau ancorile, unde lîngă Oskar se aciuia bunul Dumnezeu, care trage totdeauna la căldură, unde dracul își curăță luneta și îngerii se joacă de-a baba-oarba; sub fustele bunicii mele era totdeauna soare, chiar cînd ardea pomul de Crăciun sau cînd căutam ouă de Paști sau serbam Rusaliile. Nicăieri nu puteam să trăiesc mai liniștit după calendar decât sub fustele bunicii mele.

Dar ea nu mă lăsa la tirgul săptămînal și doar rareori mă lua cu ea. Ședeam ghemuit pe o lădiță, primeam un surogat de căldură de la brațul ei, mă uitam cum cărămizile vin și se duc și învățam de la bunica trucul cu ademenirea. Arunca portmoneul vechi al lui Vinzent Bronski, legat cu un șnur, pe zăpada bătătorită a caldarîmului, atît de murdar de nisipul presărat, încît numai eu și bunica vedeam firul de care se ținea portmoneul.

Gospodinele veneau și plecau, nu voiau să cumpere nimic, deși totul era ieftin, poate așteptau să li se dea de pomană sau chiar ceva pe deasupra, fiindcă o doamnă se aplecă după portmoneul lui Vinzent, atînsese deja pielea cu degetele, cînd bunica trase înapoi ea undița și mîna distinsei doamne, puțin jenate, ademenind foarte prietenoasă pește la care bunica îmbracă

la taraba ei! „Așa, coniață, să vă dăm puțintel unt cum îi miera sau ousoare, poate migdale, numa' c-un gulden?”

În felul acesta își vindea Anna Koljaiczek produsele naturale. Dar eu am înțeles atunci magia ademenirii, nu acea ademenire care-i împingea pe hândrălăii de paispe ani cu Susi Kater în pivniță, ca să se joace acolo de-a doctorul și pacientul. Așa ceva nu mă ademenea, evitam chiar astfel de jocuri, după ce nătlărăii care locuiau în aceeași casă cu mine, Axel Mischke și Nuchi Eyke, prefăcuți în donatori de sînge, și Susi Kater în doctoriță, mă făcuseră pacient și-mi dădeau să înghit doctorii, nu chiar la fel de zgrunțuroase ca supa de cărămidă, dar lăsînd în gură un gust de pește stricat. Ademenirea mea se dovedi lipsită de materialitate și-și ținea parternerii la distanță.

Tîrziu, după lăsarea întinericului, la o oră sau două după închiderea magazinelor, reușeam să scap de sub supravegherea mamei și a lui Matzerath. În nopțile de iarnă, mai ales, o porneam pe străzi tăcute și pustii și din frîdele intrărilor adăpostite de vînt observam vitrinele de vizavi ale magazinelor de delicatose, de mărunchiuri, ale tuturor dughenelor care ofereau privirilor pantofi, ceasuri, bijuterii, obiecte materiale menite a fi rîvnite. Nu toate vitrinele erau luminate. Preferam chiar acele magazine lătralnice care își prezentau mărfurile în semiîntineric, pentru că lumina îi atrage pe toți, chiar și pe cei mai obișnuiți, în schimb întinericul numai pe cei aleși.

Nu mă interesau acei oameni care aruncă o privire în treacăt în vitrinele orbitoare, oprindu-se mai mult asupra prețurilor decît asupra mărfii, pe oamenii care constată în vitrină dacă pălăria le stă dreptă pe cap. Clienții pe care îi așteptam eu, pe un ger uscat și încrămențit, sub fulgii mari și liniștiți de zăpadă, sau în mijlocul viscolului, sau sub luna care creștea o dată cu înghețul, acești clienți se opreau în fața vitrinelor ca la un semnal, nu căutau prea mult pe etajerele de expunere, ci-și lăsau privirea să se oprească aproape imediat asupra unui singur obiect.

Planul meu semăna cu cel al unui vînat. Avea nevoie de răbdare, de sînge rece și de un ochi ager și sigur. Abia după ce aceste premise erau îndeplinite, venea rîndul vocii mele să înfrîngă vînatul, să-l ademenească. Cu ce scop?

Pentru furt: deoarece tăiam în vitrine, cu strigătul meu cel mai puțin sonor, exact la înălțimea etajerelor de jos și, pe cît posibil, în dreptul obiectului rîvnit, cercuri rotunde de sticlă, pe care, ridicînd vocea, le împingeam spre interiorul vitrinei, așa încît se auzea un zornăit ce se stingea repede – altfel decît zornăitul de pahare sparte – pe care eu nici nu-l auzeam, pentru că Oskar stătea la distanță; dar femeia aceea tînără, cu blana de iepure la gulerul paltonului maro, care fusese cu siguranță întors o dată, ea auzi bucata de sticlă rotundă decupată, tresări pînă în gulerul de iepure, vru să fugă de acolo prin zăpadă, dar rămase totuși, poate pentru că nîngea și pentru că pe ninsoare, cînd e abundentă, totul poate fi permis. Și, totuși se uită în jur și suspectă fulgii de zăpadă, se uită în jur, de parcă în spatele fulgilor n-ar fi fost alți fulgi și continua să se uite în jur, cînd mîna ei dreaptă alunecă din manșonul garnisit de asemenea cu blană de iepure! Și pe urmă nu se mai uită în jur, ci își întinse mîna în cercul decupat, împinse mai întîi la o parte bucata de geam care se oprise în etajera cu obiectul rîvnit, scoase din gaură unul, apoi celălalt pantof negru mat, fără să strice tocurele și fără să se rănească cu marginile tăioase. Pantofii dispărură în buzunarul cel drept și cel stîng al paltonului. Preț de o clipă, cît cinci fulgi de zăpadă, Oskar zări un profil drăgălaș, neexprimînd nimic, se și gîndi, probabil un manechin de la magazinul Sternfeld, în chip miraculos se spulberă în vârtejul de zăpadă și sub lumina galbenă a felinarului următor reapăru din nou clar, ca să dispară apoi ieșind din cercul luminos; o femeie tînără, proaspăt căsătorită sau un manechin ultraemancipat.

După ce mi-am făcut treaba – și așteptarea, pînda, interdicția de a bătea în tobă și, în cele din urmă, spargerea prin propria-mi voce a geamului înghețat era treabă, nu glumă –, nu-mi mai rămînea nimic altceva de făcut decît să plec la fel ca hoața, dar fără pradă și cu cine mai știe cite inimi încinse și răcite.

N-am reușit de fiecare dată, ca în cazul manechinului, să transform atît de simplu arta ademenirii într-un succes. Ambiția mea merse pînă acolo încît am vrut să fac dintr-o pereche de îndrăgostiți o pereche de hoți. Dar fie că nici unul, nici altul nu se lăsau ademeniți, fie că el întînse deja

mîna și ea i-o trase înapoi, sau ea era destul de îndrăzneță, iar el se tîra în genunchi și o implora pînă cînd ea îl ascultă, ca apoi să-l disprețuiască. Și, o dată, am ademenit așa, în vijelia de zăpadă, o pereche de îndrăgostiți, aproape copii, în fața unei parfumerii. El făcu pe eroul și fură o sticlă de colonie. Ea se văicări și jură că va renunța la toate parfumurile. El însă voia tare mult ca ea să miroasă frumos și-și făcu cheful pînă la felinarul următor. Dar acolo, în chip demonstrativ, de parcă puștoaica aceea ar fi vrut să mă necăjească, l-a sărutat ridicîndu-se pe vîrfurile picioarelor, pînă ce băiatul o luă brusc la fugă pe propriile lui urme și duse înapoi colonia furată.

Cam la fel mi-a mers uneori și cu domniile în vîrstă, de la care mă așteptam la mai mult decît promitea pasul lor ferm în noaptea de iarnă. Stăteau pătrunși în fața vitrinelor unui magazin de țigări de foi, erau cu gîndurile în Havana, în Brazilia sau în insulele Brissago și cînd vocea mea făcea tăietura corespunzătoare, decuparea în dreptul unei cutii de *înțelepciune neagră*, un briceag se închidea automat în inima domnilor. Atunci făceau stînga-împrejur, traversau vislind cu bastonul prin zăpadă, zăboveau lîngă mine, fără să mă observe, sau lîngă intrarea casei mele și nu-i îngăduiau lui Oskar să zîmbească privindu-le chipul bătrîn, devastat și parcă răvășit de diavol – un zîmbet care ascundea în el și îngrijorare, pentru că domniile erau în majoritate fumători înrăiți de trabucuri, transpirau rece și fierbinte și se expuneau deci, mai ales la schimbarea vremii, primejdiei unei răceli.

Societățile de asigurări au trebuit să plătească în iarna aceea magazinelor de la periferia noastră, asigurate împotriva furturilor, despăgubiri considerabile. Și chiar dacă aveam grijă să nu se ajungă la spargeri mari și măsuram în așa fel curcurile decupate din vitrine, ca să nu poată fi furate mai mult de două obiecte, cazurile cotate drept spargeri se înmulțiră atît de mult, încît poliția judiciară abia de făcea față și totuși era calificată de presă drept incapabilă. Din noiembrie treizeci și șase pînă în martie treizeci și șapte, cînd colonelul Koc a creat un guvern al Frontului Național la Varșovia, s-au înregistrat șaiseci și patru de încercări de spargeri și douăzeci și opt de spargeri efectuate. Ce-i drept, unei părți din femeile acestea în vîrstă, vinzătoare, servitoare și profesoare pensionare, care nu erau toate hoațe pătimașe, putea să li

se ia prada de către funcționarii poliției judiciare; spărgătorilor de vitrine amatori li se năzărea în ziua următoare, după ce obiectul dorințelor lor le provocase o noapte de insomnie, să meargă la poliție și să declare: „Ah, vă rog să mă scuzați. N-o să se mai repete. Deodată s-a făcut o gaură în vitrină și, cînd mi-am revenit oarecum din spaimă și vitrina spartă se afla deja la trei întretăieri de străzi în urma mea, am observat că o pereche de mînuși bărbătești de piele, cu siguranță scumpe, poate chiar imposibil de plătit, se aflau, în mod ilegal, în buzunarul stîng al paltonului meu”.

Dar întrucît poliția nu crede în minuni, toți cei ce fuseseră prinși, toți cei ce se deferiseră singuri poliției, au trebuit să facă pușcărie de la patru săptămîni la două luni.

Eu însumi eram pedepsit din cînd în cînd cu arest la domiciliu, fiindcă mama bănuia, firește, chiar dacă proceda inteligent și nu se apuca să mărturisească poliției, că vocea mea, care venea de hac geamurilor, era cu siguranță amestecată în jocul acesta.

Față de Matzerath, care voia cu orice preț să impună respect supunîndu-ne unui interogatoriu, am refuzat orice declarație și m-am ascuns cu deosebită abilitate în spatele tobei mele de tinichea și a înălțimii stabile și definitive a copilului de trei ani. După asemenea interogatorii, mama țipa mereu: „Numai liliputanul ăla e de vină că l-a sărutat pe Oskarchen pe frunte! Imediat am simțit că e ceva necurat la mijloc, că Oskar nu era așa înainte”.

Recunosc că domnul Bebra m-a influențat ușor și durabil. Nici arestul la domiciliu nu mă putea reține să-mi procur, cu puțin noroc, un mic concediu care îmi dădea ocazia să produc, într-un magazin de mărunțșuri, mult hulita gaură din vitrină și să-l fac pe un tînăr, plin de speranțe și atras irezistibil de mărfurile expuse, posesorul unei cravate de mătase naturală, de culoarea vîntului roșu.

Dacă mă întrebați: Oare duhul rău a fost cel care l-a împins pe Oskar să mărească printr-o spărtură de un lat de palmă tentația unei vitrine perfect spălate și lustruite, trebuie să răspund: Da, a fost duhul rău. Fie și numai pentru că mă ascundeam în fridele întunecoase ale intrărilor. Deoarece, după cum se știe, intrările caselor sînt locul cel mai iubit al duhului rău. Pe de altă parte, fără să vreau să atenuez

duhul rău din ademenirile mele, azi, cînd nu mai am nici o ocazie și nici un chef de seducție, trebuie să-mi spun mie însumi și îngrijitorului meu Bruno: Oskar, tu nu ai îndeplinit numai dorințele mici și mijlocii ale hoinarilor din nopțile de iarnă, îndrăgostiți de obiectele rîvnite, tu le-ai și ajutat celor opriți în fața vitrinelor să se cunoască pe sine. Niciodată vreo doamnă elegantă, vreun unchi sobru, vreo fată bătrînă, rămasă proaspătă în dragostea ei pentru religie, nu ar fi descoperit în sinea lor natura hoțului, de nu-i ademenea vocea ta la furt, ba mai mult, ai transformat chiar și burghezi onorabili, care mai înainte vedeau în fiecare pungaș prăpădit un tilhar blestemat și primejdios.

După ce l-am pîdit seară de seară și mi-a refuzat de trei ori prilejul de a fura, dr. Erwin Scholtis care, înainte de a mușca din momeală și fără să fi fost prins niciodată de poliție, fusese un procuror sever și temut la Curtea Supremă de Justiție, se pare că a devenit un jurist blind, înțelegător și aproape uman în sentințele date, doar pentru că a ascultat îndemnul meu, al micului semizeu al hoților, și a furat un pămînt de bărbierit din păr de viezure.

În ianuarie treizeci și șapte, am stat multă vreme tremurînd în fața unui magazin de bijuterii care, în ciuda poziției retrase într-o alee mărginașă, străjuia de arțari, avea un renume bun. Se apropia ceva vînat de vitrina cu bijuterii și ceasuri, în care aș fi tras fără să stau mult pe gînduri, dacă ar fi fost vorba de vitrine cu ciorapi de damă, pălării de velur, sticle de lichior.

Dar bijuteriile au un statut special: devii selectiv, lent, te conformezi lanțurilor și colierelor nesfîrșite, nu mai măsori timpul în minute, ci în ani-perlă, plecînd de la faptul că perla supraviețuiește gîtului, că încheietura mîinii nu îngustează brățara, că s-au găsit inele în morminte, cărora degetele nu le-au rezistat; pe scurt, pe un privitor de vitrină îl numești prea fudul, pe altul prea meschin pentru a se putea împodobi cu bijuterii.

Vitrina bijutierului Bansemer nu era prea încărcată. Cîteva ceasuri de calitate, marcă elvețiană, un sortiment de cercei pe catifea albastru-deschis și, în mijlocul vitrinei, poate șase sau șapte piese deosebit de prețioase: un șarpe răsucit de trei ori, din aur de nuanțe diferite, al cărui cap fin cizelat

era împodobit cu un topaz și două diamante, iar în loc de ochi avea două safire care-i măreau valoarea. Mie nu-mi place în alte ocazii catifeaua neagră, dar, sub șarpele bijutierului Bansemer, era foarte adecvată, la fel și catifeaua gri, răspîndind echilibru și liniște sub filigranele de argint de o simplitate deconcertantă, seducătoare prin armonia lor. Un inel cu o gemă atît de delicată, încît dădea impresia că, dacă ar împodobi mîinile unei femei la fel de delicate, ar deveni, pînă la urmă, atît de rafinat încît ar atinge gradul de nemurire, propriu numai bijuteriilor. Lăntșoare pe care nu le purtai nepedepsit, lanțuri care oboseau și, în sfîrșit, pe perna galbuie de catifea, imitînd baza unui gît, un colier grațios. Cu articulații fine, cu montura suplă, o țesătură ajurată. Ce păianjen o fi secretat acest aur ca să prindă în plasa lui șase rubine mici și unul mai mare? Și unde era acest păianjen, și ce aștepta? Cu siguranță nu alte rubine, mai curînd pe cineva pe care rubinele căzute în plasă îl chemau ca picăturile de sînge de o formă cu ele, țintuindu-i privirea – cu alte cuvinte: cui să-i fi dăruit eu acest colier, în sensul văzut de mine sau în cel al păianjenului fîsurat de aur?

La optsprezece ianuarie treizeci și șapte, pe o zăpadă bătătorită, acîrșitoare, într-o noapte care mirosea a mai multă zăpadă, a zăpadă atît de multă, cît își poate dori doar cineva dispus să lase totul în seama zăpezii, l-am văzut pe Jan Bronski traversînd strada în dreptul postului meu de observație și trecînd pe lîngă magazinul de bijuterii fără să-și ridice privirea, ca apoi să ezite și să se oprească brusc, ca la un semnal; s-a întors sau a fost întors – și iată-l în fața vitrinei, între arțarii tăcuți, albi, copleșiți de zăpadă.

Firavul, mereu suferîndul, la serviciu ascultătorul, în dragoste ambițiosul, în egală măsură prostul și obsedatul de frumos, Jan Bronski, Jan care trăia din carnea mamei mele, care mă concepuse – așa cum cred încă și azi fără nici o certitudine – în numele lui Matzerath, stătea în paltonul lui elegant, lucrat parcă de un croitor varșovian, ca un monument al propriei sale alcătuirii, atît de împietrit, un simbol în fața vitrinei, cu o privire ca a lui Parsifal stînd în zăpadă și văzînd singele pe zăpadă, la fel avea și el ochii ațintiți pe rubinele colierului de aur.

Aș fi putut să-l întorc din drum, cu bății de tobă să-l întorc din drum, doar aveam toba la mine. O simțeam sub palton. Nu trebuia decât să-mi deschii un nasture și ar fi ieșit singură în gerul de afară. Doar să-mi fi virit mina în buzunarele paltonului și dădeam de bețele mele. Nici vinătorul Hubertus nu a împușcat când i-a apărut în cătare cerbul acela neobișnuit. Din Saul s-a făcut Paul. Attila s-a întors din drum când Papa Leon a ridicat degetul cu inelul. Eu însă am tras, nu m-am preschimbat în altceva, nu m-am întors din drum, am rămas vinător, Oskar, cel ce trebuia să-și atingă ținta, nu m-am deschiat la palton, nu mi-am scos toba în ger, nu mi-am încrucișat bețele pe toba albă ca zăpada, nu am făcut din noaptea de iarnă o noapte de bătut toba, ci am strigat fără să scot un sunet, am strigat cum strigă o stea sau un pește la mare adâncime, am strigat în platoșa gerului ca să cada ninsoarea nouă, am strigat în geamul compact, în geamul scump, în geamul ieftin, în geamul transparent, în geamul despărțitor, în geamul dintre lumi, în geamul virgin, mistic, în geamul vitrinei dintre Jan Bronski și colierul de rubine, am strigat o gaură de mărimea mânușii lui Jan, atît de bine cunoscută mie, am făcut să se deschidă geamul ca un chepeng, ca poarta cerului și poarta iadului; și Jan nu tresări, își lăsă mina de piele fină să-i crească din buzunarul paltonului și să intre în cer și mânușa părăsi iadul, îi smulse cerului sau iadului un colier ale cărui rubine li s-ar potrivi tuturor îngerilor, chiar și celor căzuți – și lăsă pumnul plin de rubine și aur să se întoarcă în buzunar și mai rămase în fața geamului descoperit, deși era primejdios, deși rubinele nu mai singerau ca să forțeze privirea lui sau privirea lui Parsifal într-o direcție de neclintit.

O, Tată, Fiule și Sfîntule Duh! Trebuia să se întîmple ceva în duh, adică în spirit, dacă nu se întîmpla nimic cu Jan, tatăl. Oskar, fiul, își deschise paltonul, își scoase iute bețele de la tobă și strigă bătînd în tinichea: Tată, tată! pînă cînd Jan Bronski se întoarse încet, traversă strada mult prea încet și mă găsi pe mine, Oskar, la intrare.

Ce frumos că, în clipa cînd Jan continua să mă privească, tot fără nici o expresie, dar cu puțin înainte de topirea zăpezii, începu să ningă, îmi întinse o mină, nu mânușa care atinsese rubinele, și mă însoți tăcut, dar nu întristat, acasă,

unde mama își făcea griji din cauza mea și Matzerath amenința, în stilul lui accentuat sever, dar de neluat în serios, cu poliția. Jan nu dădu nici o explicație, nu rămase mult la noi, refuză să joace cărți, deși Matzerath îl invită, punînd și bere pe masă. Cînd plecă, îl mîngie pe Oskar, iar acesta nu știa dacă Jan îi cerea tăcerea sau prietenia. La scurt timp după aceea, Jan Bronski fi dăruî mamei colierul. Nu l-a purtat decât în absența lui Matzerath, care știa cu siguranță de proveniența lui; nu l-a purtat decât pentru ea sau pentru Jan Bronski, poate și pentru mine.

La scurt timp după război, am schimbat colierul pe piața neagră din Düsseldorf pe douăsprezece cartușe americane de țigări Lucky Strike și un portvizit de piele.

Nici o minune

Azi, în patul meu de la spitalul de boli nervoase, îmi lipsește adesea forța aceea de care dispuneam atunci, forța care topea în noapte și ger florile de gheață, spărgea vitrinele și lua hoțul de mină.

Ce poftă aș avea, de pildă, să las fără geam vizorul din partea de sus a ușii camerei mele, ca Bruno, îngrijitorul meu, să mă poată observa direct!

Cît am suferit în anul dinaintea internării în spital, din cauza vocii mele care a devenit neputincioasă! Dacă scoteam, pe străzile înnoptate, strigătul invocînd succesul și nu aveam succes, se mai întîmpla ca eu, un adversar convins al violenței, să pun mîna pe o piatră și să-mi iau drept țintă fereastra unei bucătării de pe o stradă prăpădită de periferie din Düsseldorf. În special lui Vittlar, decoratorul, mi-ar fi plăcut să-i fac figura. Cînd, după miezul nopții, ferit în partea de sus de o perdea, l-aș fi recunoscut după șosetele lui de lînă verde cu roșu, în spatele unei vitrine a magazinului de modă pentru domni din Königsallee sau a unei parfumerii din apropierea fostei săli de concerte, i-aș fi spart cu plăcere geamul celui care e discipolul meu sau ar putea să fie, pentru că tot nu știu dacă să-l numesc Iuda sau Ioan.

Vittlar e nobil și se numește pe numele mic Gottfried. Cînd, după rușinoasa încercare zadarnică de a sparge geamul cîntînd, i-am atras atenția decoratorului asupra mea prin bătăi ușoare în tobă la vitrina intactă și cînd a venit pentru un sfert de oră în stradă și a vorbit cu mine, bătîndu-și joc de meșteșugul lui de decorator, a trebuit să-l numesc Gottfried, pentru că vocea mea nu făcuse acea minune care mi-ar fi îngăduit să-l numesc Ioan sau Iuda.

Era cazul ca acel cîntec din fața magazinului de bijuterii, care a făcut din Jan Bronski un hoț și din mama posesoarea

unui colier de rubine, să pună capăt vocalizelor din dreptul vitrinelor cu mărfuri atractive. Mama deveni evlavioasă. Ce o făcuse să ia calea bisericii? Relația cu Jan Bronski, colierul furat, dulcea cîntă a unei vieți de femeie adulteră o făcură evlavioasă și ahtiată după sfintele taine. Cît de bine se lasă organizat păcatul! Joia se întîlneau în oraș, micul Oskar rămînea la Markus, dacă în Tischlergasse se depuneau eforturi, de cele mai multe ori cu efect satisfăcător, la cafeneaua Weitzke urma înviorearea cu moca și prăjituri, apoi băiețașul era luat de la evreu, de la care mama accepta cu plăcere cîteva complimente și un pachetel cu ață de mătase, obținută aproape pe gratis, lua tramvaiul cinci, se bucura cu gîndurile aiurea de călătoria pe lîngă Poarta Oliva, prin Hindenburgallee, nici nu observa cîmpul Maiwiese, de lîngă hala de sport, unde își petrecea Matzerath diminețile de duminică, se lăsa legănată la curba de la hala de sport – ce oribil putea să fie dulapul ăsta, cînd venea după ceva frumos –, încă o curbă la stînga și, în spatele copacilor prăfuiți, Conradinum, elevii lui cu șepcuțe roșii, ce drăguț l-ar prinde și pe Oskarchen o asemenea șepcuță roșie cu inițiala aurită C : ar avea doisprezece ani, ar fi într-a patra, acum ar începe latina și s-ar purta ca un conradinian veritabil, mic, sirguincios, dar și puțin obraznic și trufaș, în spatele pasajului feroviar, în direcția Reichskolonie și școala Helene Lange, gîndurile doamnei Agnes Matzerath la Conradinum se pierdeau în posibilitățile ratate ale fiului său Oskar. Încă o curbă la stînga, pe lîngă biserica Christus, cu turla în formă de ceapă, și prin Piața Max Halbe, prin fața magazinului de cafea Kaiser. Coboram, mai aruncam o privire în vitrinele concurenței și ne tiram pe Labesweg ca pe Drumul Crucii: lehamitea care începea, copilul handicapat ținut de mină, conștiința încărcată și dorința de repetare; cu insuficient și cu prea mult, cu abjecție și cu binevoitoare afecțiune pentru Matzerath, mama se opintea cu mine, cu toba cea nouă, cu pachetelul în care era mătasea pentru cusut, luată aproape pe gratis, se tira pe Labesweg pînă la prăvălie, la fulgii de ovăz, de lîngă borcanul cu heringi, la stafide, migdale și mirodenii pentru turta dulce, la praful de copt Dr. Oetker, la Persil e Persil, la Urbin – am găsit!, la Maggi și Knorr, la Kathreiner și Kaffe-Hag, la Vitello și Palmin, la oțetul Kuhne și marmelada din patru

fructe; mama mă duse la cele două hîrtii de muște zumzâind pe voci diferite, care afirmau dulci ca mierea deasupra teighelei noastre și vara trebuiau să fie schimbate la două zile, în timp ce mama atrăgea, cu suflul ei la fel de dulce, în fiecare simbătă, fie vară, fie iarnă, păcatele, zumzâind subțire sau gros, mergea la biserica Inima lui Iisus și i se spovedea înaltpreasfințitului Wiehnke.

Așa cum mă lua mama joia în oraș și mă făcea, cum s-ar spune, complicele ei, mă lua și simbătă cu ea prin portal, pe dalele reci de piatră catolică, îmi îndesa toba sub pulover sau sub paltonaș, că eu fără tobă nu puteam, iar fără tinicheaua aceea pe burtă nu aș fi făcut niciodată crucea catolică atingându-mi fruntea, pieptul și umerii, îndoiind genunchiul ca la încălțatul pantofilor pe dușumeaua strălucind de curățenie a bisericii, cu agheasma uscîndu-mi-se încet la rădăcina nasului.

Îmi amintesc de biserica Inima lui Iisus încă de la botez. Au existat unele greutăți din cauza numelui profan, dar toți au insistat să mă cheme Oskar, și Jan, care îmi era naș, a spus la fel în portalul bisericii. Atunci Preasfințitul Wiehnke mi-a suflat de trei ori în obraz ca să-l îndepărteze pe Satana de la mine, pe urmă s-a făcut semnul crucii, s-a presărat sare și s-a mai întreprins ceva împotriva Satanei, în biserică au fost mai multe opriri înaintea capelei pentru botez propriu-zise. Eu am stat liniștit, în timp ce mi s-au rostit Tatăl Nostru și Crezul. După aceea Preasfințitul Wiehnke găsi de cuviință să-l mai izgonească o dată pe Satana și îmi arătă toată încrederea mie, care am știut întotdeauna să-mi deschid simțurile, atingînd nasul și urechile lui Oskar. Apoi vru să mai audă o dată clar și răspicat și întrebă: „Te lepezi de Satana? Și de toate lucrările lui? Și de toate ispitirile lui?”

Dar înainte de a putea eu să clatin din cap – pentru că nu aveam de gînd să mă lepăd –, Jan spuse de trei ori în locul meu: „Mă lepăd”.

Fără ca eu să fi rupt relațiile cu Satana, Preasfințitul Wiehnke mă unse cu mir pe piept și între umeri, în fața cristelniței, din nou Crezul și, în sfîrșit, de trei ori apă, ungerea cu Sfîntul mir, pe pielea capului, o rochie albă, numai bună de făcut pete pe ea, luminarea pentru zile negre și eliberarea – Matzerath a plătit – și cînd Jan m-a dus în fața portalului bisericii Inima lui Iisus, unde ne aștepta un

taxi, sub un cer senin spre potrivit, l-am întrebat pe Satana, cel din mine: „Ai scăpat cu bine?”

Satana începu să țopăie și-mi șopti: „Ai văzut ferestrele bisericii, Oskar? Totul e numai sticlă, numai sticlă!”

Biserica Inima lui Iisus a fost clădită în anii marilor investiții și de aceea, din punct de vedere stilistic, aparținea goticului târziu. Și, întrucît cărămida din care fusese construită se înnegrea repede și cupola turnului îmbrăcată în aramă ajungea iute la coceala tradițională, deosebiriile dintre bisericile de cărămidă ale goticului timpuriu și cele ale goticului târziu nu mai erau vizibile decît pentru cunoscători și, în același timp, penibile. La fel ca Preasfințitul Wiehnke își țineau și alți Preasfințiți simbătă, după închiderea birourilor și a prăvăliilor, urechea păroasă ațîntită la grilajul întunecat, stînd în jilțul sfintei spovedanii și comunitatea credincioșilor încerca să întindă prin plasa de sîrmă pînă la urechea preotului acel sirag de păcate, înșirate perla cu perla într-o podoabă ieftină.

În timp ce mama, urmînd cu sfințenie chestionarul spovedaniei, le comunica, prin canalul auditiv al Preasfințitului Wiehnke, instanțelor superioare ale bisericii atotmîntuitoare ce făcuse și ce nu făcuse, tot ce săvîrșise cu gîndul, cu cuvîntul sau cu fapta, eu, care nu aveam de ce să mă spovedesc, părăseam acel dulap de lemn prea neted și sfînt și mă opream pe dalele de piatră.

Recunosc că dalele de piatră din bisericile catolice, că mirosul bisericilor catolice, că întreg catolicismul mă captivează și azi în mod inexplicabil ca o fată cu păr roșu, deși eu aș vrea să decoloz părul roșu, iar catolicismul îmi revelează viciile care trădează mereu faptul că sînt definitiv, dar inutil, botezat catolic. Uneori mă surprind în timpul celor mai banale procese, fie la spălarea dinților, fie în timpul deieției, făcînd reflecții asupra, de pildă: în sfînta mesă se retrăiește vărsarea singelui Mîntuitorului ca să curgă întru purificarea ta, acesta e potirul cu singele său, iar vinul devine real și adevărat ori de cite ori este vărsat singele lui Hristos, iar singele adevărat al lui Hristos este prezent în imaginea singelui sfînt, suflul este pulverizat cu singele lui Hristos, singele neprețuit spălat cu singe, la Schimbarea la Față curge singele, trupescul pătat cu singe, vocea singelui lui

Hristos străpunge toate cerurile, sîngele lui Hristos răspîndește o mireasmă plăcută în fața lui Dumnezeu.

Trebuie să recunoașteți că mi-am păstrat o amprentă catolică specifică. Mai demult nu puteam să aștept tramvaiele fără să mă gîndesc totodată la Fecioara Maria. O numeam iubitoare, Preafericită, Binecuvîntată, Fecioară între fecioare, Mamă a îndurării, Tu, pururea curată, Născătoare de Dumnezeu, Dulce Mamă, Mamă Virgină, Fecioară plină de glorie, îngăduie-mi să gust dulcețaa numelui Iisus, cum ai gustat-o Tu în inima Ta de mamă, că acesta cu adevărat demn și drept este, cuvenit și tămăduitor, Regină binecuvîntată, binecuvîntată...

Acest cuvîntel „binecuvîntată” m-a otrăvit și m-a îndulcit într-un asemenea hal, pe vremea cînd mama și eu mergeam la biserica Inima lui Iisus în fiecare sîmbătă, încît i-am mulțumit Satanei că a supraviețuit în mine botezului și mi-a procurat un antidot care mă făcea, ce-i drept, să pășesc puțin coplesit, dar totuși cu capul sus, pe dalele de piatră ale bisericii Inima lui Iisus.

Iisus, după a căruia inimă a fost numită biserica, apăsă, în afară de Sfintele Taine, pictat de mai multe ori în imaginile colorate reprezentînd Drumul Crucii, de trei ori ca statueta, colorat și în diverse poziții.

Și iată-l acum pe cel din ghips pictat. Stătea cu pletele lui lungi, în mantia de un albastru de Prusia, pe tronul lui de aur, iar în picioare purta sandale, își deschisese veșmîntul la piept și-și arăta, în mijlocul cutiei toracice, făcîndu-i în ciudă naturii, o inimă roșie cum e roșia, înșingherată stilistic și glorificată, ca biserica să poată fi numită după acest organ.

Încă de la prima vedere a lui Iisus, cel cu inima descoperită, mi-am dat seama ce penibil de perfect semăna Mîntuitorul cu nașul, unchiul și prezumtivul meu tată, Jan Bronski. Acești ochi albaștri de visător naiv, sigur de sine! Această gură înflorită a sărut, pusă mereu pe plîns! Această durere bărbătească arcuită în sprîncene, obraji plini, bine irigați de sînge, numai buni de a fi biciuiți. Amîndoi aveau acel obraz care cerea palme și le smulgea femeilor mîngîierii, iar minile lui erau leneșe ca de curtezană, mîini îngrijite, speriate de muncă, arătîndu-și stigmatele asemenea capodoperelor unui bijutier, destinate palatelor. Mă indispuneau ochii lui Iisus,

pictați cu pensula pe obraz, ochii lui Bronski, paternitatea lor fals înțeleasă. Doar și eu aveam aceeași privire albastră ce nu poate decît să farmece, nu să convingă.

Osar se întoarce de la inima lui Iisus în nava dreaptă a bisericii, se opri în fața primului popas din Drumul Crucii, cînd Iisus ia crucea asupra sa pînă la al șaptelea popas, cînd cade pentru a doua oară sub povara ei. Apoi se îndreaptă sprearele altar, deasupra căruia atîrnă următorul Iisus, modelat de asemenea din ghips. Acesta ținea ochii închiși, fie din cauza oboselii, fie pentru că se putea concentra mai bine. Ce fel de mușchi va fi avut acel bărbat! Atletul, care mă făcea să uit pe dată inima lui Iisus-Bronski, mă aducea, ori de cite ori mama i se spovedea, cuvioasă, Preasfințitului Wiehnke, în fața marelui altar, cuernic și cu privirea atîntită asupra gimnastului. Credeți că mă rugam? Pe dulcele meu model la gimnastică îl numeam sportivul sportivilor, învingător la proba de atîrnare pe cruce cu ajutorul piroanelor uriașe. Și el nici nu tresărea! Lumina veșnică a candeliei tresărea, dar el atîngea la disciplină cel mai înalt punctaj. Cronometrele ticăiau. I se măsura timpul. În sacristie citeva degete murare curățau deja medalia cuvenită. Dar Iisus nu făcea sport de dragul onorurilor. Deodată mă gîndii la credință, îngenuncheai atît cît îmi îngăduia genunchiul, făcui cruce pe toba mea și încercai să leg cuvinte ca binecuvîntat și atotărădător de Jesse Owens și Rudolf Harbig, de Olimpiada de anul trecut de la Berlin, ceea ce nu-mi prea reuși, pentru că în comparație cu tilharii ăia trebuia să spun despre Iisus că nu era *fair*. Așa l-am descalificat și mi-am întors capul spre stînga și am zărit acolo, reînnoindu-mi speranța, a treia reprezentare plastică a gimnastului celest din interiorul bisericii Inima lui Iisus.

„Lasă-mă să mă rog, abia după ce te-am văzut de trei ori”, bîguii eu și, găsind din nou dalele cu talpa pantofilor, am folosit modelul de șah pentru a ajunge la altarul lateral; la fiecare pas simțeam: El se uită după tine, sfinții la fel, Petru, pe care l-au crucificat cu capul în jos, Andrei răstignit pe o cruce oblică – de unde vine și numele de Crucea Sfîntul Andrei. În afară de acestea, mai există o cruce grecească, pe lîngă cea latină, numită și Crucea Patimilor. Tot felul de cruci, cruci cu cîrje, cruci în trepte, reproduce pe stofe, pe

icoane, în cărți. Am văzut crucea palmei, crucea ancorei, crucea trifoilului în imagini plastice. Frumoasă e crucea spadă, rîvnită crucea mალაა, interzisă crucea încălrigată, crucea lui De Gaulle, crucea de Lorena. La luptele pe mare crucea lui Antoniu este numită: Crossing the T. La lăntșoare crucea cu agățătoare, urită e crucea tilharului, papistașă crucea papală, iar crucii rusești i se spune Crucea lui Lazăr. Apoi mai e și Crucea Roșie. Albastră, fără alcool, este crucea albastră. Crucea galbenă te otrăvește. Cruciaătoare se scufundă. Cruciaade m-au convertit. Păianjenii cu cruce atacă. La încrucișări traversezi, cruciș te uiți, te crucești, spade încrucișate, cuvintele încrucișate îți spun: Dezeleagă-ne! Mut ca o cruce am plecat, am lăsat crucea în urmă și i-am întins spatele gimnastului de pe cruce, cu tot pericolul de a-mi pune cruce, deoarece mă apropiasem de Fecioara Maria care-l ținea pe Pruncul Iisus pe genunchiul ei drept.

Oskar stătea în fața altarului lateral stîng al navei stîngi a bisericii. Maria avea expresia pe care trebuie să o fi avut mama lui, cînd, la șaptesprezece ani, ucenică la magazinul din Troyl, neajungîndu-i banii să meargă la film, privea în compensație, plină de emoție, afișele cu Asta Nielsen.

Maria nu-și dăruia privirile lui Iisus, ci se uita la celălalt băiat, lipit de genunchiul ei drept, pe care îl numesc, pentru a evita orice neînțelegere, Ioan Botezătorul. Amîndoi băieții erau cam de mărimea mea. Lui Iisus, ca să fiu mai exact, i-aș fi dat doi centimetri în plus, deși, după textele sfinte, era mai mic decît Botezătorul-prunc. Sculptorul a avut chef să-l reprezinte pe Mîntuitorul de trei ani, golaș și trandafiriu. Ioan, în schimb, purta, pentru că mai tîrziu urma să plece în pustie, o piele de animal de culoarea ciocolatei, care-i acoperea jumătate de piept, burta mică și stropitoarea.

Oskar ar fi făcut mai bine să rămînă în fața marelui altar sau lîngă jîlțul de spovedanie decît în apropierea acestor doi băieți cu minte de bătrîni, care îl priveau înfricoșător de asemănători. Firește că aveau ochi albaștri și părul castaniu ca al lui. Ce mai lipsea era ca sculptorul frizer să le fi făcut celor doi tunsori perie cum avea Oskar, tăindu-le buclioarele în formă de tirbușon.

Nu vreau să zăbovesc prea mult la Botezătorul-prunc, care ținea arătătorul stîng îndreptat spre Pruncul Iisus, de parcă

tocmai ar fi vrut să-l numere: „En ten tina saura ca tina...” Fără să mă las prins de mirajul jocurilor cu numărătoare, îl numesc pe Iisus pe nume și constat că sîntem ovipari! Chiar ar fi putut să-mi fie frate geamăn. Era de statura mea, avea stropitoarea mea, folosită pe atunci doar ca stropitoare. Privea lumea cu ochii mei de Bronski, albaștri-cobalt, și făcea, ceea ce îmi displacea la el cel mai mult, gesturile mele.

Copia mea își ridica brațele, își făcea mîinile pumni, încît oricine ar fi putut să-i vîre ceva în ei, de pildă bețele mele de tobosar; și dacă sculptorul ar fi făcut asta și i-ar fi modelat în ghips, deasupra coapsei roze, toba mea de tinichea roșu cu alb, eu aș fi fost cel mai perfect Oskar așezat aici pe genunchiul Fecioarei și aș fi bătut toba pentru toată comunitatea. Există lucruri pe lumea asta pe care n-ai voie să le lași în voia Domnului, oricît ar fi ele de sfinte.

Trei trepte, care trăgeau un covor pe ele, duceau la Fecioara înveșmîntată în verde-argintiu, la blana de animal de culoarea ciocolatei ce-l acoperea pe Ioan și la Pruncul Iisus, de culoarea șuncii fierte. Acolo se afla și un altar al Mariei cu luminări clorotice și flori de toate prețurile. Fecioarei verzi, lui Ioan cel ciocolatiu și lui Iisus cel rozaliu, le erau înfipite în ceafă aure sfinte, late cît farfuria. Folii de aur ridicau prețul acestor farfurii.

Dacă n-ar fi fost treptele din fața altarului, nu aș fi ajuns niciodată pînă acolo. Scările, clanțele și vitrinele îl ispiteau pe Oskar în vremea aceea și nici pînă în ziua de azi, cînd patul lui de la spital ar trebui să-i fie de ajuns, nu rămîne indiferent față de ele. Se lăsa sedus de la o treaptă la alta și rămase, cu toate acestea, pe același covor; în jurul micului altar al Mariei treptele erau foarte aproape, așa încît lui Oskar i-a fost ușor să ciocăne cu degetul, pe de-o parte timid, pe de alta plin de respect, în grupul celor trei. Unghiile lui și-au permis chiar o ușoară răzuire, care făcea să se vadă deslușit ghipsul de sub culoare. Distribuția faldurilor de la haina Fecioarei se succeda cu ocolișuri pînă la virful picioarelor pe platforma de nori. Gamba Fecioarei, bine conturată, te lăsa să deduci că sculptorul pusese mai întîi carnea, ca pe urmă s-o inunde cu cascada aceea de falduri. Cînd Oskar pipăi stropitoarea copilului Iisus, care dintr-o eroare nu era tăiată împrejur, cînd o mîngie și o apăsă cu grijă, vrînd

parcă să o miște, își simți, în același timp, plăcut și tulburător, propria lui stropitoare; atunci o lăsa în pace pe a lui Iisus, pentru ca și a lui să-l lase în pace pe el.

Tăiat împrejur sau nu, mi-am scos toba de sub pulover, mi-am dat-o jos de pe gît și am agățat-o de gîtul lui Iisus, fără să-i sparg aura. La înălțimea mea, m-a costat ceva efort. A trebuit să mă cațăr pe sculptură ca să pot, de pe platforma de nori care înlocuia postamentul, să-l instrumentez pe Iisus.

Oskar nu a făcut toate astea, cu prilejul primei lui intrări în biserică, după botez, în ianuarie treizeci și șapte, ci în Săptămîna Patimilor din același an. Mama lui se străduise toată iarna să compenseze cumva, prin spovedanie, relația ei cu Jan Bronski. Așa că Oskar găsisse timp suficient și simbele destule să-și gîndească în amănunțime planul, să-l conteste, să-l justifice, să-l reia, să-l întoarcă pe toate fețele ca, în sfîrșit, respingînd toate proiectele anterioare, să-l pună în aplicare, simplu și direct, cu ajutorul rugăciunii pe trepte, în lumea Patimilor.

Și pentru că mama ceruse spovedania, încă înainte de pulsul maxim al pieței cu ocazia Paștilor, m-a luat în seara dinainte de lumea Patimilor de mină și m-a dus pe Labesweg, colț cu Piața Nouă, pe Elsenstraße, pe Marienstraße, pe lîngă măcelăria *Buna dispoziție*, cotînd la Kleinhammerpark la stînga, prin pasajul căii ferate, unde picura tot timpul, gîlbui și puturos, pînă la biserica Inima lui Iisus, vizavi de terasament.

Am ajuns tîrziu. În fața confesionalului nu mai așteptau decît două femei bătrîne și un tînăr handicapat. În vreme ce mama se afla la ora de verificare a conștiinței – răsfoia chestionarul spovedaniei ca pe un registru de afaceri, umezindu-și degetul, găsind o circumstanță atenuantă –, eu mă strecurai afară din construcția aceea de stejar, căutînd altarul lateral stîng, fără să mă las văzut de inima lui Iisus și de gimnastul țintuit pe cruce.

Deși trebuia să mă grăbesc, nu procedam fără o introducere prealabilă. Trei trepte: *Introibo ad altare Dei*. Către Dumnezeu carele m-a fericit din pruncie. Jos toba de la gît, Kyrie, îndură-te, Doamne, m-am întins pe platforma de nori, fără să zăbovesc la stropitoare și, puțin înainte de *Gloria*, am afirmat toba de gîtul lui Iisus, cu mare atenție la aura sfîntă, apoi jos de pe platforma de nori, absolvire, înțelegere,

iertare, dar mai înainte bețele în mîinile lui Iisus făcute pumn, una, două, trei trepte, în sfîrșit, dalele de piatră și un taburet de rugăciune pentru Oskar care îngenunche pe pernă și-și împreună mîinile de toboșar în fața obrazului – *Gloria in excelsis Deo* – privind pe lîngă mîinile împreunate înspre Iisus și înspre toba lui și așteptînd miracolul: oare o să bată toba sau nu știe? Poate n-are voie; ori bate toba, ori nu este un Iisus adevărat, dacă n-o să bată totuși toba, mai degrabă e Oskar un Iisus mai adevărat decît acela.

Cînd vrei să se întîmple un miracol trebuie să știi să aștepți, și eu am așteptat. La început am făcut-o cu răbdare, poate nu îndeajuns de răbdător, deoarece, cu cît repetam mai mult textul „Toți ochii, Doamne, spre tine se îndreaptă” și înlocuiam cuvîntul ochi cu urechi, cu atît mai decepționat era Oskar pe taburetul de rugăciune. E drept că-i oferise Domnului o mulțime de șanse, își închisese ochii, pentru ca acela, nefiind observat, să se hotărască mai ușor să înceapă, poate mai neîndeminatic, dar, în cele din urmă, după al treilea Crez, după Tatăl, Creatorul tuturor celor văzute și nevăzute și al Fiului, carele din Tatăl cel adevărat s-a născut iar nu făcut, carele este de o ființă cu Tatăl, și pentru noi și a noastră mintuire s-a coborît și s-a intrupat și a pățimit și s-a îngropat și apoi a înviat și s-a suit la Ceruri și șade de-a dreapta Tatălui, să judece viii și morții de-a pururi, cred în mărturisesc, cred în sfînta credință catolică și...

Nu, aici miroseai numai a catolicism. De credință nu putea fi vorba. Nici pe miros nu dădeam doi bani, aveam nevoie de altceva; voiam să-mi aud toba, Iisus trebuia să-mi ofere ceva mai bun, un miracol semisonor! Nu neapărat cu surle și fanfare, cu vicarul Rasczeia, repezindu-se ca ieșit din minți, și cu Preasfîntul Wiehnke tîrîndu-și din greu osinza în fața miracolului, cu protocoluri la scaunul episcopal din Oliva și cu confirmări episcopale cu destinația Roma. Nu, în privința asta nu aveam nici o ambiție, Oskar nu voia să fie un sfînt. Voia doar un miracolul acolo, mic și particular, ca să poată vedea și auzi, ca să se stabilească, o dată pentru totdeauna, dacă Oskar trebuia să bată toba pentru sau contra, ca să se afle cine dintre cei doi cu ochi albaștri avea dreptul să se numească în viitor Iisus.

Stăteam și așteptam. Între timp, mama va fi în confesional și probabil va rosti cea de-a șasea poruncă, îmi făceam eu griji. Bătrînul care se clatină pe picioare prin biserici, se clatină prin dreptul altarlui principal, apoi și pe lingă altarul lateral sting, o salută pe Fecioara cu cei doi băieți, poate văzuse toba, dar nu pricepu ce căuta acolo, își tirși pașii mai departe și parcă mai îmbătrîni un pic îndepărtîndu-se.

Vremea trecea, așa mi se păru, dar Iisus nu lovi în toבָּ. Am auzit voci coborînd din cor. Sper să nu înceapă nimeni să cînte la orgă, mă temui. Asta ar mai lipsi, să repete pentru Paști și să acopere cu vacarmul lor sunetul de început, ușor ca un abur, al Pruncului Iisus.

Dar nu cîntară la orgă și Iisus nu bătu în toבָּ. Nu se întîmplă nici o minune și eu mă ridicai de pe pernă, făcîndu-mi genunchii să pocească, pașii abătut și ursuz pe covor, mă opintii treaptă cu treaptă, renunțînd la toate rugăciunile treptelor cunoscute mie, urcai pe norul de ghips, răsturnai vazele cu flori la prețuri modice și vrui să-i iau nătăflețului gol pușcă toba mea.

O spun și o repet: a fost o greșeală că am vrut să-l învăț. Cine mi-a poruncit să-i iau mai întîi bețele și să-i las toבָּ, să-i bat, la început încet, apoi ca un învățător nerăbdător, lui Iisus cel fals ceva spre exemplificare, apoi să-i pun din nou bețele în mîini, ca să poată demonstra ce învățase de la Oskar?

Înainte să-i fi putut lua celui mai incuiat dintre toți elevii bețele și toבָּ, fără să țin seama de aura sfîntă, a și apărut Preasfințitul Wiehne în spatele meu – bățăile tobei mele sculaseră în picioare toată biserica –, și vicarul Rasczeia era după mine și mama după mine și bătrînul după mine, vicarul mă trase de acolo, Preasfințitul mă brufului, mama se porni pe plîns și Preasfințitul pe întrebări și vicarul merse în genunchi pînă sus și îi luă lui Iisus bețele și merse din nou în genunchi, de astă dată cu bețele pînă la toבָּ, îi luă toבָּ de după gît, îndoii puțin aura sfîntă, îi atinse stropitoarea, ruse o bucată de nor și căzu pe trepte într-un genunchi, apoi în celălalt, înapoi, nu voia să-mi mai dea toבָּ, mă infurie și mai rău, mă sili să-l calc pe Preasfințitul, s-o rușinez pe mama, care se rușina, la rîndul ei, pentru că tocmai o călcaseam, mușcasem, zgîriasem; mă smulsei apoi îndată din mîinile Preasfințitului, ale vicarului, ale bătrînului, ale

mamei și mă și aflam în fața marelui altar, îl simții pe Satana în mine țopăind și-l auzii ca la botez: „Oskar”, îmi șoptea Satana, „ia privește în jurul tău, numai ferestre, cit vezi cu ochii numai sticlă, numai sticlă!”

Și dincolo de gimnastul de pe cruce, care nu tresărea, doar tăcea, mi-am fixat cîntecul pe cele trei ferestre ale absidei, care-i reprezentau în culori roșii, galbene și verzi pe fond albastru pe cei doisprezece apostoli. Nu-l ochisem nici pe Marcu, nici pe Matei. Țîntisem porumbelul de deasupra lor, care le stătea pe creștet și celebra Rusaliiile, pe Duhul Sfînt îl ținisem, provocasem o vibrație, luptam cu diamantele mele împotriva păsării: Și să fi fost din cauza mea? Să fi fost de vină gimnastul, pentru că, netresărînd, ridica obiecții? Ăsta să fi fost miracolul și nimeni nu-l înțelegea? Mă văzură tremurînd și fără de grai, năpustindu-mi glasul mut asupra absidei, interpretară gestul meu, în afară de mama, ca pe-o rugăciune, în vreme ce eu voiam cioburi; dar Oskar renunță, vremea lui nu venise. Mă lăsa să cad pe dale și plînzei amarnic, pentru că Iisus abandonase, pentru că Oskar abandonase, pentru că Preasfințitul și Rasczeia mă înțeleseseră greșit, deși erau cuprinși de căință. Numai mama nu abandonă. Ea îmi înțelegea lacrimile, deși trebuia să fie bucuroasă că nu existaseră cioburi.

Atunci mama mă luă în brațe. Îi ceru vicarului toבָּ și bețele înapoi, îi promise Preasfințitului că achită paguba, obținu de la el retroactiv și absolvirea de pedeapsă pentru că întrerupsesem spovedania; și Oskar își primi binecuvîntarea, dar asta nu-mi spunea mare lucru.

În vreme ce mama mă scotea în brațe din biserica Inima lui Iisus, număram pe degete: azi e luni, mîine e Marțea Patimilor, miercuri, Joia Verde și Vinerea Mare și... s-a terminat cu el, care nu știe nici măcar să bată la toבָּ, care nu-mi îngăduie cîteva cioburi, care seamănă cu mine și totuși e fals, care o să intre în mormînt, iar eu o să bat mai departe la toבָּ, o să bat la toבָּ, dar n-am să mai aștept nici o minune.

Postul de Vinerea Mare

Contradictoriu ar fi cuvîntul potrivit pentru a numi sentimentul meu dintre Lunea și Vinerea Patimilor. Pe de-o parte, m-am supărat pe Pruncul Iisus din ghips care nu a vrut să bată la toba mea, pe de altă parte, toba îmi rămînea în acest fel în exclusivitate. Dacă, pe de-o parte, vocea mea capitulase în fața vitraliilor bisericii, Oskar își găsise, pe de altă parte, datorită geamurilor colorate intacte, restul de credință catolică, ce avea să-i reveleze încă multe poveri copleșitoare.

Dar să rămînem la acel contradictoriu : dacă am reușit, pe de-o parte, în drum spre casă, venind de la biserica Înima lui Iisus, să sparg cu cîntecul meu, doar ca simplu exercițiu, o fereastră de mansardă, pe de altă parte, succesul vocii mele în fața profanilor mă făcea atent la ratările mele în sectorul sacru. Cum spun, contradictoriu. Această ruptură a rămas, nu s-a lăsat vindecată și se cascadează încă și azi, pentru că eu nu sînt acasă, nici în sacru, nici în profan și locuiesc, în schimb, undeva la margine, într-un spital de boli nervoase.

Mama plăti stricăciunea pricinuită altarului lateral stîng. Vinzarea mergea bine cu ocazia Paștilor, deși Matzerath, care era protestant, își exprimă dorința ca prăvălia să fie închisă în Vinerea Mare. Mama, care își impunea de fiecare dată voința ei, ceda întotdeauna cînd era vorba de Vinerea Mare, închidea prăvălia și își lua, în schimb, dreptul de a ține prăvălia închisă, din motive catolice, în Joia Verde, cînd schimba în vitrină ambalajele de Persil și de Caffee-Hag cu o icoană a Sfintei Fecioare, luminată electric, și participa la procesiunea din Oliva.

Există un carton pe care scria, pe o parte : închis pentru Vinerea Mare, pe cealaltă parte : închis pentru Joia Verde. În acea Vinere Mare, care urmasse unei Luni la fel de Mari, mută și fără bătaie de toabă, Matzerath și-a agățat cartonul

cu „Închis pentru Vinerea Mare” în vitrină și am plecat, imediat după micul dejun, cu tramvaiul la Brösen. Dar să revenim la cuvîntul contradictoriu : contradictorie era însăși strada Labesweg. Protestanții mergeau la biserică, catolicii spălau geamurile și băteau în curțile dosnice tot ce semăna a covor, cu atîta putere și rezonanță, încît credeai că slugi biblice băteau concomitent în cuie, în toate curțile caselor de raport, un Mintuitor multiplicat pe cruci multiplicare.

Dar noi lăsarăm în urma noastră calvarul bătutului covoarelor și ne așezarăm în tramvaiul nouă, într-o ordine dinainte stabilită : mama, Matzerath, Jan Bronski și Oskar, și călătorirăm prin Brösener Weg, pe lingă aeroport și noul teren de exerciții, așteptărăm la macaz, lingă cimitirul Saspe, tramvaiul venind din direcție opusă, de la Neufahrwasser-Brösen. Mama considera micul popas un prilej pentru considerații rostite zîmbind și totuși oboșite de viață. Micul ogor al Domnului pe care creșteau, strîmbe și acoperite de vegetație, pietre funerare din ultimul veac, pitite sub pini, îl numea draguț, romantic, fermecător.

„Tare mi-ar plăcea să m-odihnesc aici cîndva, dac-o să mai funcționeze”, glumi mama melancolic. Dar Matzerath găsi că solul era prea nisipos, critică mărăcinii care năpădiseră totul și ovăzul sălbatic. Jan Bronski fu de părere că zgomotul de la aeroport și de la tramvaiele de lingă cimitir ar putea deranja pacea acestui locșor, altfel atît de idilic.

Tramvaiul din direcție opusă ne luă cu el, conductorul sună de două ori și, lăsînd Saspe și cimitirul în urma noastră, pornirăm spre Brösen, o stațiune balneară care, în această perioadă, la sfîrșitul lui martie, arăta destul de prăpădită și pustie. Chioșcurile de răcoritoare bătute în cuie, cazinoul închis, cărarea spre mare fără stegulețe, în ștrandul propriu-zis se înșirau două sute cincizeci de cabine goale. Pe tabla care anunța vremea, urme de cretă din anul trecut : aerul : douăzeci ; apa : șaptesprezece ; vîntul : NE ; alte prognoze : senin spre înnorat.

La început toți voiam să mergem pe jos la Glettkau, dar pe urmă ne hotărîrăm, fără să ne fi consultat în prealabil, pentru drumul în direcție opusă, spre dig. Marea Baltică lingea leneș ștrandul. Pînă în rada portului, între farul alb și digul cu semnul mării, nici țipenie de om. O ploaie căzută în ajun

fi impregnase nisipului desenul ei uniform, care te îmbia să-1 strici, lăsând pe el ștampilele tălpilor goale. Matzerath făcea să salte bucăți șlefuite de cărămidă de mărimea unui gulden pe apa verzuie și o dovedea multă ambiție în această indeletnicire. Jan Bronski, mai puțin îndemnat, căuta, în pauzele dintre două aruncări cu piatra, chihlimbar, găsi chiar unele cioburi și o bucată de mărimea unui simbreu de cireașă pe care i-o dăruie mamei, care alerga desculță ca și mine și privea mereu în jur, de parcă era îndrăgostită de propriile ei urme. Soarele strălucea prudent. Era rece, nu bătea vântul, văzduhul foarte limpede; se putea desluși dunga orizontului care însemna, de fapt, Peninsula Hela, două, trei dîre de fum volatile și contururile cabinelor de pe puntea superioară a unui vas comercial, profilate în zare.

Unul după altul și la intervale diferite, am ajuns la primele blocuri de granit ale digului. Mama și cu mine ne puserăm iar ciorapii și pantofii. Ea mă ajută să-mi leg șireturile, în timp ce Matzerath și Jan săltau deja pe cărarea bolovănoasă a digului din piatră în piatră. Bărbi ude de alge creșteau dezordonat din rosturile fundamentului. Lui Oskar i-ar fi plăcut să le pieptene. Dar mama mă luă de mîină și-i urmarăm pe bărbați, care se comportau în fața noastră ca doi școlari șturlubatici. La fiecare pas toba mi se lovea de genunchi. Eu însumi nu voiam să mi-o dau jos aici. Mama purta un pardesiou albastru-deschis cu garnituri de culoarea zmeurei. Blocurile de granit le dădeau de furcă tocurelor ei. Eu eram vîrit, ca în fiecare duminică sau sărbătoare, în paltonul meu marinar cu nasturi aurii cu ancore. O bandă veche de satin, din colecția de amintiri a lui Gretchen Scheffler, cu eticheta SMS Seydlitz, borda bereta mea de marinar; dacă ar fi bățut vîntul, ar fi fluturat. Matzerath își încheia nasturii la paltonul maro. Jan, aristocrat ca întotdeauna, în ulster cu guler lucios de catifea.

Sărirăm, din piatră în piatră, pînă la semnul marin de la capătul digului. Sub semnul acela sețea un bărbat mai vîrstnic, cu șapcă de încărcător și cu o scurtă vîtuită. Alături de el zăcea un sac de cartofi, în care sălta ceva și se mișca întruna. Bărbatul, care locuia probabil în Brösen sau Neufahrwasser, ținea capătul unei funii de rufe. Scămoșată și plină de iarbă de mare, frînghia dispărea în Mottlau, turbure încă la vărsarea în marea deschisă care se lovea de pietrele digului.

Voiam să știm de ce omul acela cu șapcă de încărcător pescuia cu o frînghie ordinară de rufe și evident fără plută. Mama îl întrebă cu o amabilitate ironică și-l numi „Onkel”. Acest „Onkel” neobișnuit rinji, își arată ciaturile de dinți brune de tutun și scuipă, fără să ne explice, o flegmă întinsă, cleioasă, care se depuse în cloaca stătută, între cocoșele de granit, minjite de ulei și gudron. Flegma se clătina acolo, veni un pescăruș în zbor și, desprinzînd-o abil de pe pietre, o luă cu el, trăgînd pe urma lui și alți pescăruși gălăgioși.

Tocmai voiam să plecăm pentru că se făcuse frig pe dig și soarele nu ajuta, cînd omul cu șapca de încărcător începu să tragă funia cu opintiri repetate. Mama insista totuși să mergem. Dar Matzerath nu se lăsa urnit din loc. Pînă și Jan, care nu-i refuza mamei niciodată nimic, nu voi s-o asculte de astă dată. Lui Oskar îi era indiferent dacă rămîneau sau nu. Dar dacă tot am rămas, m-am uitat și eu la ce se întîmpla. În timp ce omul, trăgînd uniform, dădea jos, de cite ori apuca de funie, iarba de mare și strînze astfel între picioarele lui ditamai frînghia, am constatat că vasul comercial care, cu o jumătate de oră mai înainte, ajungea cu cabinele de pe puntea superioară deasupra liniei orizontului, și acum părea bine intrat în apa, își schimbase cursul și se îndrepta în direcția portului. Dacă era atît de mult cufundat, trebuie să fi fost un vas suedez cu minereu.

Mi-am luat gîndul de la suedez, cînd omul acela se ridică destul de greoi. „Numa' oleacă și-i vedea acușica ce dihonie s-o prins.” Așa îi spuse el lui Matzerath, care nu înțelegea mai nimic și totuși aprobă. „Îi vedea acușica ce dihonie...” și „Numa' oleacă”, repetînd întruna, omul trăgea tot mai mult de funie și tot mai greu trebuia să coboare pe pietroaie pînă la capătul funiei cînd, în sfîrșit, prinse – mama nu apucase să-și întoarcă la timp capul – cu brațele larg desfăcute ceva, prinse din nou mai cu nădejde, trase și aruncă, strigînd să facem loc, ceva greu și mustind de apă, o halcă vie făcînd clăbuci la picioarele noastre: un cap de cal, unul proaspăt, un adevărat cap de cal, capul unui cal negru, un cap de murg cu coamă neagră, care ieri și alaltăieri înră mai nechezase, deoarece capul nu era putrezit, nu putea, cel mult a apă din Mottlau, dar tot digul mirosea așa.

Omul cu șapca de încărcător – căzută acum pe ceafă – sta deja cu picioarele larg desfăcute deasupra hălcii ăleia de cal, din care țigheau ca turbaiți țipari mici și verzi. Omul se chinuia să-i prindă; pentru că țiparii se mișcă repede și sprinteni pe pietrele netede și pe deasupra și ude. Pe dată am fost asediați de pescăruși și de țepetele lor. Se îmbulzeau, prindeau din joacă și câte trei-patru un țipar mic sau mijlociu și nu se lăsau alungați de acolo; digul le aparținea. Cu toate acestea, omul cu șapca de încărcător, care lovea în dreapta și în stînga în pescăruși, reuși să vire cam două duzini de țipari mici în sacul pe care Matzerath, amabil ca de obicei, i-l ținea. De aceea nici nu a văzut că mama s-a făcut albă ca brînză în obraz și și-a pus mai întîi mîna, apoi capul pe umărul și pe gulerul de catifea al lui Jan.

Dar cînd țiparii mici și mijlocii erau deja în sac și omul, căruia îi alunecase șapca de pe cap de atîta agitație, începuse să smulgă și să sugrume țiparii negri din hoitul acela, mama trebui să se așeze și Jan vru să-i întoarcă fața în altă parte, dar ea nu se lăsă și privi neclintită, cu ochi holbați de vacă, cum smulgea omul viermii ăia uriași.

„Numa' oleacă!“ mormăia din cînd în cînd. „Îți vedea acușica!“ Desfăcu botul calului, ajutîndu-se cu cizma de cauciuc, îi împinse o măciucă între maxilare, încît lăsa impresia că întreaga căpățîină de cal ride cu toți dinții ei galbeni. Și cînd omul – abia acum se vedea că era chel și avea un cap ca un ou – își viri ambele mîini în gătjeul calului și trase afară doi deodată, groși și lungi cît brațul, mama își căscă brusc gura: dete afară întreaga masă de dimineată, cocoloașe de albuș și gălbenuș viscos, întinzînd aple lipicioase între dumicați de frînză și zaț de cafea cu lapte peste pietrele digului și încă mai vomita, dar nu mai ieșea nimic, pentru că nu mîncase atît de mult; era supraponderală și voia neapărat să slăbească, de aceea încerca tot felul de regimuri, pe care rareori reușea să le țină – mîncă pe furie – și numai la orele de gimnastică de marți, de la Asociația femeilor nu renunța, chiar dacă Jan și Matzerath rideau de ea, cînd se ducea cu sacul de gimnastică la fandositelile alea ridicole să facă exerciții ritmice cu măciuci, îmbrăcată în costum albastru strălucitor și tot nu slăbea.

Și atunci mama a vomat cel mult o jumătate de pînd pe pietre, dar putea ea să verse cît voia, că mai mult nu putea

să dea jos de pe ea. Nu venea nimic decît niște bale verzi – și pescărușii își și făcuseră apariția. Apărură încă de cînd începuse să scine, se rotiră mai jos, se lăsă în picaj, grași și netezi, se luară la bătaie pe masa de dimineată a mamei, lor nu le era teamă că se îngrășă, nu puteau fi alungați cu nimic – și de cine? – dacă Jan Bronski se temea de pescăruși și-și ținea mîinile în fața frumuseților lui ochi albaștri.

Dar ei nu ascultau nici de Oskar, care-și pornise toba contra pescărușilor și bătea cu bețele pe lacul alb împotriva albului penelor lor. Dar asta nu ajuta la nimic, cel mult făcea pescărușii mai albi. Cît îl privește pe Matzerath, el nu se sînchisea deloc de mama. Ridea și-l imita pe omul acela, făcea pe viteazul cu nervii tari, și cînd cel cu țiparii aproape își terminase numărul și, în final, trase din urechea calului un țipar uriaș, lăsînd, o dată cu țiparul, să se scurgă din țeasta animalului tot terciul creierului, i se făcu, ce-i drept, și lui Matzerath obrazul ca brînză, dar tot nu se lăsă și cumpără de la omul acela pe nimic doi țipari mijlocii și doi mari, ba vru chiar să se tocmească.

Atunci l-am lăudat în sinea mea pe Jan Bronski. Acesta arăta de parcă i-ar fi venit să plîngă și totuși o ajută pe mama să se țină pe picioare, îi petrecu un braț pe la spate și altul în față, ceea ce părea destul de comic, pentru că mama călca strîmb în pantoforii ei cu tocuri înalte pe pietrele digului, în direcția ștrandului, își îndoa genunchii la fiecare pas și totuși nu-și luxa gleznele.

Oskar rămase lîngă Matzerath și omul cu țiparii, pentru că acesta își pusesese, din nou, șapca pe cap și ne explica de ce sacul acela de cartofi era pe jumătate plin cu sare grunjoasă. În sac era sare, pentru că țiparii să moară mai repede, iar sarea să le absoarbă toate balele de pe ei și din interiorul lor. Pentru că țiparii, cînd sînt în sare, nu se mai opresc din mișcare și aleargă pînă mor și își lasă toate balele în sare. Așa se face cînd vrei să afumi țiparii. Acest procedeu este interzis de poliție și de societatea pentru ocrotirea animalelor, dar țiparii trebuie totuși să alege. Cum am putea altfel să dăm jos balele de pe țipari și să le scoatem cu totul din ei? Pe urmă țiparii morți se freacă cu turbă uscată, pînă se curăță bine, și se agață la afumat la fum din lemn de fag.

Matzerath găsi normal că țiparii erau lăsați să alege în sare. În definitiv, ăștia aleargă și în capetelor cailor, spuse el. Și în cadavrele oamenilor umblă, spuse omul cu țiparii. În special după lupta navală de la Skagerrak se pare că țiparii se făcuseră cumplit de grași. Și mie mi-a povestit acum câteva zile un doctor de la spital despre o femeie căsătorită care voise să se satisfacă cu un țipar viu, dar pește la mușcat-o atât de tare, încât a trebuit să fie internată și din cauza asta n-a mai putut să aibă copii.

Omul legă la gură sacul cu țiparii în sare și și-l aruncă, așa mișcător cum era, pe umăr. Frîghia de rușe strînsă și-o afirmă pe după gît și o luă la picior în direcția Neufahrwasser, în timp ce vasul comercial tocmai acostă. Vaporul avea aproximativ o mie opt sute de tone și nu era suedez, ci finlandez, nici încărcat cu minereu, ci cu lemn. Omul cu sacul cunoștea desigur niște marinari pe vasul finlandez, pentru că le făcu semn cu mîna unora din nava ruginită și le strigă ceva. Cei de pe vas îi răspunseră, strîgînd la rîndul lor. Dar de ce făcea Matzerath cu mîna și răcnea o asemenea timpenie ca „Vapor, ahoi!” rămînea o enigmă. Deoarece, ca renan, el nu pricepea o iotă despre marină, cît despre finlandezi, nu cunoștea nici unul. Dar asta era doar așa un obicei, să faci mereu cu mîna cînd faci alții, să strigi, să rîzi și să aplauzi cînd alții strigă, rîd sau aplaudă. De aceea a intrat destul de devreme în partid, cînd așa ceva nu era absolut necesar, nu aducea nici un avantaj și nu-ți solicita decît diminețile de duminică.

Oskar mergea încet pe urmele lui Matzerath, ale omului din Neufahrwasser și ale vasului finlandez supraaglomerat. Din cînd în cînd mă uitam în urmă, pentru că omul cu sacul lăsase capul de cal să zacă acolo sub seninul mării. Dar din cap nu se mai zărea nimic, îl năpădiseră pescărușii. O gaură albă extrem de ușoară în marea verde ca sticla. Un nor proaspăt spălat ce se putea oricînd ridica pur în vîzduh țipînd strident, învîluind un cap de cal care nu necheza, țipa.

Cînd m-am saturat, am fugit de lîngă Matzerath și de lîngă pescăruși; în timp ce săream, băteam toba cu pumnul, îl întrecusem pe omul cu sacul care fuma acum o pipă scurtă și i-am ajuns pe Jan Bronski și pe mama la începutul digului. Jan o ținea pe mama ca mai înainte, dar mîna lui dispărea în paltonul ei. Că și mama avea o mîină în buzunarul pantalonului

lui Jan nu putea să vadă Matzerath, pentru că el era încă departe, în urma noastră, și tocmai înfășura cei patru țipari, pe care omul acela îi amfîșe cu o lovitură de piatră, într-un ziar citit între bolovanii digului.

Cînd Matzerath ne ajunge din urmă, își agita legătura de țipari și striga: „Unu juma” a vrut ăla pe ei, da’ eu i-am dat numa’ un gulden și basta”.

Mama arăta iar ceva mai bine la față și avea din nou ambele mîini la locul lor: „Doar nu-ți închipui că mă ating de țiparii ăia! Să nu vād pește cît oi trăi, iar țipari nici atît!”

Matzerath rise: „Las-o mai moale, fetițo! Doar știi că țiparii trag la mortăciune și ai mîncat mereu pe sature, chiar și cruzi. Mai vorbim noi cînd i-oi pregăti cum știi eu cu de toate și nițică verdeață pe deasupra”.

Jan Bronski, care-și retrăsese la timp mîna din paltonul mamei, nu spuse nimic. Eu băteam la toabă, ca să nu începă iar povestea cu țiparii pînă ajungeam la Brösen.

Și în stația de tramvai și în remorcă i-am oprit astfel pe cei trei să vorbească. Țiparii păreau deocamdată liniștiți. La Saspe n-am făcut nici o oprire, pentru că tramvaiul din sens opus se și afla deja acolo. Puțin după aeroport, Matzerath începu, în ciuda bățăilor mele în toabă, să pomenească de foamea lui uriașă. Mama nu reacționă și se uită pe rînd la noi toți, pînă cînd Jan îi oferă o țigară Regatta din tabachera lui. Cînd vru să i-o aprindă și ea își potrive muștiucul auriu între buze, îi zîmbi lui Matzerath, pentru că știa că lui nu-i plăcea cînd ea fuma în public.

În Piața Max Halbe am coborît, iar mama s-a agățat de brațul lui Matzerath, nu de cel al lui Jan, cum m-am așteptat. Jan mergea alături de mine, mă ținea de mîină și fuma țigara mamei pînă la capăt.

Pe Labesweg gospodinele catolice încă mai băteau covoarele. În timp ce Matzerath descuia locuința, am văzut-o pe scara pe doamna Kater, care locuia la etajul patru, alături de trompetistul Meyn. Ținea pe umărul drept, cu brațele ei vinjoase, roșii-albastrii, un covor maroniu făcut sul. La subsuori i se învoldura părul blond încilcit și sărat de sudoare. Covorul se legăna cînd în față, cînd în spate. Ar fi putut la fel de bine să poarte pe umăr un bărbat beat; dar soțul ei nu mai trăia. Cînd își purtă osîzna strînsă într-o fustă neagră lăcioasă

prin dreptul meu, mă izbi un iz de țipirig, de castraveți și carbid – probabil că își avea zilele ei.

Curind după aceea, am auzit bătutul uniform al covoarelor, care mă goni din locuință și se ținu după mine, încît doar în șifonierul din dormitorul nostru am scăpat de el, pentru că paltoanele atîrnate acolo absorbeau zgometele cele mai neplăcute dinaintea Paștilor.

Dar nu doar doamna Kater, care bătea covoarele, mă alungă în șifonier. Mama, Jan și Matzerath nu-și scosese încă paltoanele, că scandalul privind masa de Vinerea Mare și începuse. Dar nu se opri la țipări și eu a trebuit să fiu din nou adus în discuție, vestita mea cădere de pe scara pivniței: „Tu ești de vină, numai tu, lasă că fac eu supa de țipari, nu mai face atîtea nazuri, fă ce vrei, numai fără țipari, avem destule conserve în beci, adu bureți galbeni, dar închide chepengul să nu se mai împlinte cine știe ce, și mai termină odată cu predica asta, avem țipari și basta, cu lapte, muștar, pătrunjel și cartofi fierți cu sare și mai adăugăm și puțin dafin și cuișoare, nu, dar renunță și tu Alfred, dacă vezi că nu vrea, tu să nu te amesteci, că n-am luat țiparii de pomană, doar se curăță și se spală bine, lasă, o să vedem noi cînd or fi pe farfurie, vedem noi cine mîncîncă și cine nu”.

Matzerath trînti ușa salonului și dispăru în bucătărie, îl auzirăm trebăluind pe acolo, voit mai tare ca de obicei. Omora țiparii cu o tăietură în cruce, în spatele capului, și mama, care avea o imaginație bogată, simți nevoia să se întindă pe șezlong, ceea ce se grăbi să facă și Jan Bronski și iată că se și luară de mină și începură să-și șoptească în graiul kașub.

Cînd cei trei oameni mari își împărțiră astfel spațiul locativ, nu mă aflam încă în șifonier, ci eram tot în salon. Lîngă soba de teracotă exista un scaunel de copil. Acolo dădeam din picioare, mă lăsam fixat de Jan și îmi dădeam perfect seama cit de tare îi împiedicam, deși mare lucru tot nu puteam face, deoarece Matzerath amenința din spatele peretelui, ce-i drept invizibil, dar totuși destul de elocvent, cu țipării pe jumătate morți, pe care îi învîrtea în aer ca pe un bici. Așa că își schimbau mîinile între ei, apăsau și trăgeau de douăzeci de degete, își pocneau încheieturile și mă blagosloveau pe mine cu restul de zgomete. Oare nu-mi ajungea bătutul covoarelor lui alde Kater, care mă saltau

din curte? Nu trecea prin toți pereții venind tot mai aproape, deși nu-și mărea intensitatea sonoră?

Oskar se lăsă să alunece de pe scaunel, se ghemui o clipă lîngă sobă să nu-și facă plecarea prea ostentativă și se strecură apoi, cu tobă cu tot, pășind peste prag, în dormitor.

Ca să evit orice zgomet, am lăsat ușa dormitorului întredeschisă și am constatat cu satisfacție că nu mă chema nimeni înapoi. Încă eram în dubiu, dacă Oskar să se ascundă sub pat sau în șifonier. Am optat pentru șifonier, pentru că sub pat mi-aș fi murdărit costumul meu dificil, bleumarin de marinar. Puteam ajunge la cheia șifonierului, o răscuioasă dată, deschisei ușile cu oglinzi într-o parte și în alta, împinsei cu bețele tobei umerașele încărcate de paltoane și haine de iarnă, înșirate pe-o bară. Ca să ajung la stofele grele și să le pot mișca, a trebuit să mă urc pe toba mea. De fapt, scorbura formată în mijlocul șifonierului nu era, ce-i drept, prea mare, dar destul de încăpătoare pentru a oferi adăpost unui Oskar ghemuit acolo. Reușisem chiar să trag cu oarecare efort ușile cu oglinzi și să prind un șal găsit în șifonier de încuietura interioară, în așa fel, încît rămînea o crăpătură lată de un deget care permitea o oarecare vizibilitate și aerisire, în caz de forță majoră. Mi-am pus toba pe genunchi, dar nu băteam în ea, nici măcar încet, ci mă lăsam, fără să opun nici o rezistență, în voia emanațiilor acelor paltoane care mă cotropiseră cu totul.

Ce bine că existau șifonierul și acele stofe grele, abia respirabile, care îmi permiteau să-mi adun gîndurile, să le leg unele de altele și să formez cu ele o imagine visată, destul de bogată pentru a primi acest dar cu o bucurie reținută, abia sesizabilă!

Ca de fiecare dată cînd mă concentram și-mi trăiam viața, după cit îmi permiteau resursele mele interioare, mă transpuneam în cabinetul doctorului Hollatz, în Brunshöferweg, și savuram acea parte a vizitelor săptămînale de miercuri, care mă interesa în mod deosebit. Din acest punct de vedere, doctorul îmi atrăgea mult mai puțin gîndurile în jurul lui, cit sora Inge, asistenta sa. Ea avea voie să mă dezbrace și să mă îmbrace, numai ei îi era îngăduit să mă măsoare, să mă cîntărească, să mă testeze; pe scurt, toate experimentele pe care le întreprindea dr. Hollatz cu mine, sora Inge le executa corect,

doar puțin bosumflată și anunța de fiecare dată, nu fără o ușoară ironie, insuccesele, pe care dr. Hollatz le numea succese parțiale. Rareori o priveam pe sora Inge în față. Privirea și inima mea de tobășar, din când în când ușor tulburată, se odihneau pe albul imaculat, apretat, al uniformei ei de soră, pe plămuirea imponderabilă pe care o purta drept scufie, pe o broșă simplă ornată cu crucea roșie. Ce bine era să fii tot timpul atent la noile schimbări ale pliurilor la uniforma ei de serviciu! Oare avea un trup pe sub stofă? Obrazul ei care devenea tot mai bătrîn și mîinile care se făceau osoase și aspre, în ciuda tuturor îngrijirilor, îmi stîrneau bănuiala că sora Inge era totuși femeie, în orice caz, mirosuri care ar fi putut dovedi o natură corporală asemănătoare, așa cum demonstra mama, ori de cite ori o dezveleau Jan sau Matzerath, o asemenea boare nu emana de la sora Inge. Ea mirosea a săpun și a medicamente care făceau somn. Ce des mi se întîmplase să mă biruie somnul, cînd îmi asculta trupul mic și pasămite bolnav, după cum credeau ei: un somn ușor, născut din mînunchiul de pliuri ale pinzelor albe, un somn învăluit în acid fenic, somn fără vise; se făcea că broșa ei îndepărta-tindu-se se măsura, pînă ajungea ce știi eu: o mare de steaguri, un jăratnic de amurg în Alpi, un cîmp de maci gata de răscoală, împotriva cui, nu știi: împotriva indienilor, a cîreșilor, a singelui din nas, a crestei cocoșilor, globule roșii în coloniile lor, pînă ce un roșu invadînd întreaga viziune forma fundalul unei pasiuni, care atunci, ca și acum, îmi este absolut de înțeles, dar nu și de numit, pentru că acest cuvînt roșu nu spune nimic și nici singele din nas nu face nimic și pinza steagului se poate decolora, iar dacă totuși spun roșu, roșu nu mă vrea și schimbă macazul: negru, Bucătăreasa Neagră a venit, mă sperie galben, mă înșală albastru, albastru nu cred, nu-mi turnați minciuni, nu mă înverzîți, verde sicriul în care înierbec, verde mă acoperă, verde îmi sînt alb: și mă botez negru, negru mă sperie galben, galben mă înșală albastru, albastru nu-l cred verde, verde-mi înflorește roșu, roșu ca broșa sorei Inge, o cruce roșie purta, mai exact, la gulerul apretat al uniformei ei de soră; dar răminea rareori așa, nici în șifonier nu, cu toată închipuirea cea mai monocoloră din toate închipuirile.

O larmă colorată năvăli din salon lovindu-se de ușile șifonierului, mă trezi tocmai din semisomn abia început,

dedicat sorei Inge. Ședeam treaz și cu limba grea, ținîndu-mi toba pe genunchi, între paltoanele de diferite modele, miroseam uniforma de partid a lui Matzerath, aveam acolo, lîngă mine, centura, cureaua de umăr cu locul de ținut carabina, toate din piele, nu mai găseam nimic din mînunchiul de pliuri albe ale uniformei de soră medicală: aici atîrna lînă, acolo bumbac, cordul se învălmășea cu flanelul și deasupra mea moda pălă-riilor din ultimii patru ani, la picioarele mele pantofi, pantofiori, cizme lustruite, tocure bătute în cuie și tocure nebatute în cuie, un fascicul de raze venea de afară și identifica totul; Oskar regreta că lăsase o crăpătură între ușile cu oglinzi.

Ce aveau să-mi ofere cei din salon? Poate că Matzerath îi surprinsese pe canapea, ceea ce nu era cu puțință, pentru că Jan își păstra totdeauna un rest de prudență, numai la jocul de cărți, nu. Probabil, și chiar așa era, Matzerath pusese ținări omorîți, clățiți, strecurați, fierți, condimentați și gustați, ca supă de ținari cu cartofi, turnată în castronul cel mare, gata să fie servită pe masa din salon, și îndrăznise, pentru că nimeni nu voia să se așeze la masă, să-și laude mîncarea, enumerînd toate ingredientele și atașînd la serviciu și o rețetă. Mama strigă, strigă în dialect kașub. Matzerath nu putea nici să înțeleagă, nici să sufere acest dialect și era totuși obligat să-l asculte și chiar primea vag ce voia mama să spună. Nu putea fi vorba decît despre ținari și, ca întodeauna cînd mama striga, despre căderea mea pe scara beciului. Matzerath îi răspunse, își cunoșteau doar rolurile. Jan dădea replicile. Fără el nu exista teatru, în sfîrșit, actul doi: capacul pianului pocni, fără note, după ureche, picioarele pe ambele pedale după, înainte sau concomitent răsînd corul vînturilor din *Freischütz*: Nu este plăcere mai mare pe lume... Și, în mijlocul melodiei, capacul pianului pocnind, jos picioarele de pe pedale, taburetul pianului răsturnat, mama venind, deja în dormitor, încă o privire în ușile cu oglinzi ale șifonierului și ea se aruncă, o vedeam prin crăpătura ușilor, se aruncă de-a curmezișul peste patul conjugal, sub baldachinul albastru, plîngea și-și freca mîinile cu nenumărate degete, cum făcea reproducerea color a Magdalenei cea pocăită la căpătîiul redutei matrimoniale.

Multă vreme nu am auzit decît scîncetele mamei, ușorul scîrțîit al patului, murmure înăbușite venind din salon. Jan

il liniștea pe Matzerath, Matzerath îl ruga pe Jan s-o liniștească pe mama. Murmurul slăbi. Jan intră în dormitor. Actul trei: sta în fața patului, o privea cu schimbul pe mama și pe Magdalena cea pocăită, se așază cu grijă pe marginea patului, mângie spatele și șezutul mamei culcate pe burtă, îi vorbea, ca s-o linguească, în graiul kașub și pentru că vorbele nu ajutau, îi viri, în cele din urmă, mina sub fustă pînă ce termină cu scîncetele și Jan putu să-și ia ochii de la Magdalena cea cu nenumărate degete. Trebuia să fi văzut scena, cum Jan, după ce și-a îndeplinit obligația, s-a ridicat, și-a șters degetele cu batista, pe urmă i s-a adresat mamei tare și în dialectul kașub, ca să poată înțelege și Matzerath din salon sau din bucătărie, accentuînd fiecare cuvînt: „Hai, Agnes, fii cuminte, acum o să uităm tot. Alfred a dus de mult țiparii afară și i-a aruncat în closet. Acum ne apucăm să învîrtim cărțile, din partea mea, putem juca la un sfert de pfenig și cînd necazul a trecut și lucrurile s-au împăcat, ne face Alfred ciuperci cu jumări de ouă și cartofi prăjiți”.

Mama nu mai spusese nimic, se ridică din pat, netezi cuvertura galbenă, își scutură pieptănătura în fața ușilor cu oglinzi ale șifonierului și părăsi dormitorul în spatele lui Jan. Mi-am luat ochii de la șlițul prin care vedeam și am auzit curînd cum amestecau cărțile. Risete scurte, prudente. Matzerath tăie cărțile, Jan le împărți și licitară. Cred că Jan îl licită pe Matzerath. Acela pasă deja la douăzeci și trei. După care mama îl licită pe Jan pînă la treizeci și șase, și atunci trebui să meargă și el, și mama făcu un grand, pe care îl pierdu la mustață. Următorul joc îl cîștigă simplu Jan, prea sigur pe sine, în timp ce mama cîștigă al treilea joc cu o suită de cupă fără doi, tot la mustață, dar banii îi intrară în casă.

Convins că acest joc de cărți în familie, întrerupt scurt de jumări de ouă, ciuperci și cartofi prăjiți, avea să dureze pînă noaptea tîrziu, abia de am mai ascultat următoarele jocuri, mai curînd am încercat să mă întorc la sora Inge și la uniforma ei de serviciu, albă, adormitoare. Dar, ca un făcut, popasul meu în cabinetul doctorului Hollatz trebuia să-mi fie tulburat Nu numai că verdele, albastrul, galbenul și negrul se amestecau mereu în textul roșu al broșei cu crucea roșie, dar și evenimentele de dinainte de masă se învălmășeau acolo: ori de cîte ori se deschidea ușa camerei de audiențe,

unde se afla sora Inge, nu mi se oferea priveliștea ușoară și pură a uniformelor sursorilor medicale, ci omul acela de pe digul din Neufahrwasser scotea acolo, sub semnul mării, țiparii din capul de cal giroind de apă și ceea ce era alb și voiam să-i atribui sori Inge erau aripile pescărușilor, care pentru moment acopereau, înșelînd, hoitul și țiparii din hoit, pînă ce buba se spărgea din nou, fără să singereze și să emane roșu, ci, în imagine, negru era murgul, verde ca sticla marea, puțină rugină adusese finlandezul care încărcase lemn și pescărușii – să nu-mi vină mie nimeni să-mi spună despre porumbel – aceștia își înnoiraseră victima cu totul și-i înmuieră virfurile aripilor în ea și-i aruncaseră țiparul sori Inge, care îl prinse, i se închină și deveni un pescăruș, căpătă corporalitate, nu de porumbel, și dacă tot era să fie Duh Sfînt, atunci mai bine în întruparea unui pescăruș care se așază ca un nor pe carne și sărbătorește Rusalile.

Fără multe eforturi am deschis atunci șifonierul, am împins ușile cu oglinzi în lături, am ieșit din dulap. Mă regăsii aproape neschimbat în fața oglinzilor, dar oricum vesel că doamna Kater nu mai bătea covoare. E adevărat că Vinerea Mare se încheiase pentru Oskar, dar vremea calvarului avea să înceapă abia după Paști.

Îngustarea de la vârful picioarelor

Dar și pentru mama avea să înceapă după această Vinere Mare a capului de cal viermuind de țipari, abia după sărbătorile Paștilor, pe care le petrecuserăm împreună cu alde Bronski la țară, la Bissau, la bunica și la unchiul Vinzent, un adevărat calvar, căruia nu-i putea pune capăt nici măcar aerul incântător al lunii mai.

Nu e adevărat că Matzerath o silise pe mama să mănince din nou pește. Din proprie inițiativă și stăpinită de o voință misterioasă, se apucă să înfulece, fix la două săptămîni după Paști, pește, în asemenea cantități și fără să țină seamă de silueta ei, încît Matzerath îi spuse: „Nu mai băga atîta pește în tine, de parcă te-ar sili cineva”.

Dar ea începea cu sardine în ulei la micul dejun, peste două ore se năpustea, dacă nu avea clienți în prăvălie, la dulăpiorul cu conserve de sprot Bohnsack, la prînz cerea cambulă sau batog în sos de muștar, după-amiaza avea din nou deschizătorul de conserve în mînă; țipari în aspic, rulouri de scrumbie marinată, heringi afumați în sos marinat și, dacă Matzerath refuza să prăjească sau să fiarbă pentru cină din nou pește, atunci nu scotea o vorbă, nu ocăra, se ridica doar de la masă și venea cu o bucată de țipar afumat din prăvălie, încît ne pierea pofta de mîncare pentru că răzuia cu cuțitul de pe pielea țiparului, pe dinăuntru și pe din afară, ultimul rest de grăsime și, în general, nu mai mîncea decît pește cu cuțitul. În cursul zilei trebuia să cedeze de mai multe ori poștei ei nestăvilită. Matzerath era îngrijorat și nu mai știa ce să facă, o întreba: „O fi rămas gravidă sau ce-o fi cu tine?”

„Prostii, de unde ai mai scos-o și pe asta?”, spunea mama, dacă răspundea, și cînd, într-o duminică cu țipari, înotînd în unt galben și cartofi fierți, garnisiți cu verdeață, bunica Koljaiczek lovi cu palma în masă printre farfuri și spuse:

„Ia zi, Agnes, zi odată, ce-ți fălește? De ce măninci pește dacă nu-ți cade bine la stomac și nici nu spui care-i baiu’ și faci așa pă niznaiu!” Mama clătină doar din cap, împinse cartofii la o parte, întinse bucata de țipar în untul topit și mîncă netulburată de parcă ar fi avut o misiune importantă de îndeplinit. Jan Bronski nu spuse nimic. Cînd i-am surprins o dată pe șezlong, se țineau, ce-i drept, de mînă, ca de obicei, și aveau hainele sucite și sumese pe ei, dar mă izbîră ochii plînși ai lui Jan și apatia mamei care se transformă pe dată în reversul ei. Sări de pe șezlong, mă cuprinse cu brațele, mă ridică, mă strînse la piept, îmi arătă o prăpastie care nu putea fi umplută cu nimic, nici chiar cu cantități enorme de pește prăjit, fiert, marinat, afumat.

Cîteva zile mai tîrziu, în bucătărie, am văzut că nu se mai mulțumi să se arunce doar asupra blestematelor de conserve obișnuite de sardine, ci turnă și uleiul în mai multe cutii de conserve vechi, pe care le păstrase, într-o tîgaie mică, încălzi zeama aceea pe flacăra de gaz și o bău, în timp ce mie, care mă aflam în ușa bucătăriei, îmi căzură mîinile de pe tobă.

Încă în aceeași seară mama trebuia să fie internată de urgență la Spitalul Municipal. Matzerath plîngea și se văita înainte de sosirea Salvării: „De ce nu vrei copilul? Ce-are a face al cui e! Sau e tot de la capul ăla de cal timpot? Că mai bine nu mai mergeam! Dar uită odată, pentru Dumnezeu, Agnes! Că n-am făcut-o înadins!”

Salvarea sosi. Mama fu dusă afară. Copii și adulții se adunară pe stradă. Au transportat-o la spital și s-a dovedit că mama nu uitase nici digul, nici capul de cal și că luase cu ea amintirea acelei gloabe – care s-o fi numit Fritz sau Hans –, organele ei își aminteau cu o claritate supraomenească de acea plimbare de Vinerea Mare și, de groaza unei repetări a acelei plimbări, au făcut ca mama, care era de aceeași părere cu organele ei, să moară.

Dr. Hollatz spunea ceva de gălbîinare și intoxicație cu pește. La spital s-a constatat că mama era însărcinată în luna a treia. I se dădu o rezervă și ea ne-a arătat celor ce aveam voie s-o vizităm, vreme de patru zile, fața ei îngreșoasă, zîmbindu-mi uneori, devastată de spasme, din toată greața aceea.

Cînd se silea să le facă vizitatorilor mici bucurii, cum mă silesc eu azi să le fac prietenilor, în zilele de vizită, bine

dispus, nu putea totuși să-și împiedice o senzație de vomă care revenea mereu, crispînd corpul ei din ce în ce mai excedat, deși nu mai avea ce scoate din el decît, în sfîrșit, în a patra zi a agoniei ei chinuitoare, acel pic de răsuflare pe care oricine trebuia să-l dea afară ca să capete aerul morților.

Am respirat cu toții ușurați cînd mama n-a mai avut motiv să simtă nevoia aceea de vomă care-i desfigura frumusețea. De cum a fost spălată și îmbrăcată în cămașa de moarte, ne-a arătat iar chipul ei rotund și familiar, naiv și puțin șiret totodată. Sora-șefă i-a închis ochii mamei, pentru că Matzerath și Jan Bronski erau orbi de atîta plîns.

Eu nu puteam să plîng deoarece toți ceilalți, bărbății și bunica, Hedwig Bronski și Stephan, care făcea în curînd paisprezece ani, plîngeau. Moartea mamei abia dacă mă surprinsese. Parcă Oskar nu observase, cînd o însoțea în fiecare joi, în orașul vechi și simbăta, la biserica Inima lui Iisus, că ea căuta încă de ani de zile insistent o cale de ieșire din acel triunghi și că Matzerath, pe care probabil îl ura, purta vina morții ei și că Jan Bronski, Jan al ei, putea să-și continue serviciul la poșta poloneză, cu gîndul: A murit pentru mine, n-a vrut să-mi stea în cale, s-a sacrificat.

Cu toate calculele de care erau în stare mama și Jan ca să-și procure un pat sigur pentru dragostea lor, se dovedeau amîndoi la fel de înclinați spre romanticism, în ei îi poți recunoaște, dacă vrei, pe Romeo și Julieta sau pe cei doi copii de rege care nu puteau ajunge undeva la celălalt pentru că apa era prea adîncă. În timp ce mama își primise Sfînta Împărtășanie la timp și zăcea rece sub rugăciunile preotului, nemaiputînd fi mișcată de nimic, eu mi-am găsit momentul potrivit să observ surorile medicale care erau în majoritate de rit protestant. Ele împreunau altfel minile decît catolicii, așa spune, mai sigure pe sine, rosteau Tatăl Nostru diferit de textul catolic original și nu-și făceau semnul crucii cum făceau bunica Koljaiczek, alde Bronski și eu. Tatăl meu Matzerath – îl numesc astfel, chiar dacă nu m-a procreat decît prezumtiv –, el, protestantul, se deosebea cînd se ruga de ceilalți protestanți, pentru că nu-și unea minile în fața pieptului, ci își înnoada degetele undeva jos, la înălțimea sexului, trecea de la o religie la alta și se pare că îi era rușine să se roage. Bunica îngenuchea alături de fratele ei

Vinzent în fața catafalcului, se ruga tare și fără complexe în dialect kașub, în timp ce Vinzent nu-și mișca decît buzele, probabil în poloneză, în schimb își măsura ochii sub imperiul unor trăiri spirituale.

Aș fi avut chef să bat la tobă. În definitiv, mamei îi datoram toate tinichelele mele roșu cu alb. Ea îmi făcuse, încă din leagăn, în contradicție cu dorințele lui Matzerath, promisiunea maternă a unei tobe de tinichea, iar frumusețea mamei ar fi putut să-mi servească uneori, mai ales cînd era încă zveltă și nu trebuia să facă gimnastică, drept model pentru toba mea. În cele din urmă nu m-am mai putut abține; am făcut să se întruchieze, încă o dată, în camera mortuară a mamei, imaginea ideală a frumuseții ei cu ochi cenușii pe tinicheaua tobei mele, și m-am mirat că Matzerath a fost cel ce a domolit protestul prompt al sorei-șefă, luîndu-mi apărarea: „Lăsați-l, soră, vă rog, erau așa de legați”.

Mama putea să fie foarte veselă. Putea să fie și foarte fricoasă. Mama putea să uite repede. Mama avea totuși memorie bună. Mama își vărsa năduful pe mine, dar mă spăla totuși în cada ei. Pe mama o pierdeam uneori, dar își lua totdeauna găsitorul cu ea. Cînd spărgeam geamul cîntînd, mama avea totdeauna chitul la-ndemină. Uneori se așeza pe partea nedreaptă, deși existau scaune de jur împrejur. Chiar și cînd se încheia la nasturi, mama îmi rămînea deschisă ca o carte. Mama se temea de curent și totuși stîrnea valuri. Trăia pe speze și nu-i plăcea să-și plătească impozitele. Eu eram reversul foiței care o învelea. Cînd mama trăgea la culoare de cupă, cîștiga mereu. Cînd mama muri, flăcările roșii pâliră pe rama tobei mele, dar lacul alb se făcu mai alb, atît de orbitor, încît pînă și Oskar trebui să închidă ochii orbit.

Biata mea mamă nu a fost înmormintată în cimitirul Saspe, cum își dorise uneori, ci în micul cimitir liniștit Brentau. Acolo se odihnea și tatăl ei vitreg, mort de gripă în anul șaptesprezece, meșterul de la pulberărie Gregor Koljaiczek. Cortegiul funerar era mare, de altfel de înțeles la înmormintarea unei negustoresce de coloniale atît de iubite, în el nu apăreau doar fețele clientelei obișnuite, ci și reprezentanții comerciali ai diverselor firme, pînă și cei din concurență, ca negustorul de coloniale Wienreich și doamna Probst, cu magazin alimentar din Hertastraße. În capela cimitirului din

Brentau nu putea încăpea toată lumea. Mirosea a flori și a haine negre scoase de la naftalină. În sicriul deschis, biata mama avea un obraz galben, supt. În timpul ceremoniei solemne nu puteam scăpa de sentimentul că deodată capul ei se va ridica și ea va mai trebui să ınească încă o dată, pentru că mai avea ceva în ea nerăbdător să ıasă; nu numai embrionul de trei luni care, la fel ca mine, nu știe cărui tată își datorează existența, nu numai el vrea afară, să-și ceară întocmai ca Oskar toba de tinichea, acolo mai era niscăi pește, precis că nu sardine în ulei, nu vreau să vorbesc de cambule, mă gîndesc mai curînd la o bucată de țigar, la cîteva fibre verzi de carne de țigar, țigar de la lupta navală din Skagerrak, țigar de la digul din Neufahrwasser, țigar de Vinerea Mare, țigar din capul calului născut, iar nu făcut, pasămite țigar din tatăl ei Joseph Koljaiczek, care nimerise sub plută și le căzu pradă țigarilor, țigar din țigar, țigar adevărat din țigar adevărat...

Dar nu apărui nici un rictus de vomă; ea și-l păstră în ea, îl luă cu ea, avea de gînd să-și ducă țigarul sub pămînt ca să fie, în sfîrșit, liniște.

Cînd bărbății au ridicat capacul sicriului și au vrut să acopere obrazul, pe cit de hotărît, pe atît de îngreșoșat, al mamei, Anna Koljaiczek le căzu bărbăților în brațe și se aruncă apoi, călcînd în picioare florile din fața sicriului, asupra fiicei ei și plînsse, sfîșie dantela albă ce garnisea sicriul și urlă, cit o ținea gura, în dialect kașub.

Mulți spuneau după aceea că îl blestemase pe prezumtivul meu tată Matzerath, numindu-l ucigașul fiicei ei. Că ar fi pomenit și de căderea mea pe scara pivniței. Preluase povestea de la mama și nu-i îngăduia lui Matzerath nici o clipă să uite vina lui prezumtivă pentru prezumtiva mea nenorocire. L-a acuzat mereu și mereu, deși Matzerath, în ciuda oricărei politici, o respecta, împotriva voinței lui, și o aprozionase în anii războiului cu zahăr și miere sintetică, cu cafea și cu gaz.

Negustorul de legume Greff și Jan Bronski, care plîngea într-un registru de sopran, atingînd note foarte înalte, o luară pe bunica de lingă sicriu. Bărbății putură acum să închidă capacul și să-și compună acele fețe pe care le au toți cei ce poartă morți pe umeri cînd stau sub sicriu, în cimitirul semirural Brentau, cu cele două cîmpuri arate, de-o parte și

de alta a aleii străjuite de ulmi, cu capela arătînd ca o construcție din carton lipit pentru jocurile de Crăciun, cu fîntina lui cu lanț, cu păsăretul acela vioi și cîntător, pe aleea curată, proaspăt greblată a cimitirului, stînd, chiar în spatele lui Matzerath, în fruntea procesiunii, mi-a plăcut pentru prima oară forma sicriului. Mai tîrziu am avut de multe ori ocazia să-mi las privirile să lunece peste lemnul folosit în scopuri ultime, negru sau maroniu. Sicriul bieteii mele mame era negru. El parcă devenea mai zvelt, întinerea într-un chip nefiresc de armonios, cu cît se apropia de virful picioarelor. Oare mai există pe lumea asta o formă similară care să corespundă proporțiilor umane într-o asemenea măsură?

De-ar avea paturile această îngustare spre capătul picioarelor! Toate pozițiile noastre obișnuite sau ocazionale, cînd sîntem culcați, ar deveni la capătul picioarelor mai zvelte, ar întineri. Deoarece, oricît de mult ne-am întinde, în cele din urmă numai această bază îngustă le revine picioarelor noastre; pornind de la fastuoșitatea capului, a umerilor și a trunchiului spre virful picioarelor, e ceva ce le întinerește.

Matzerath mergea chiar în spatele sicriului, își ducea jobenul în mînă și-și dădea silința mergînd încet să-și întindă genunchii, în ciuda durerilor ascuțite. De cîte ori fi vedeam ceafa, îmi făcea milă: spatele capului proeminent și cele două pilnii ale fricii care-i creșteau din guler, țînînd piept deșilului de păr.

De ce mă luase mama Truczinski de mînă și nu Gretchen Scheffler sau Hedwig Bronski? Locuia la etajul doi al casei noastre, pesemne că nu avea prenume, pentru că toți îi ziceau mama Truczinski.

În fața sicriului mergeau Preasfințitul Wiehnke cu paraclise-rul și cu cădelnița de tămîie. Privirea mea aluneca de pe ceafa lui Matzerath pe cefele brăzdate ale purtătorilor sicriului. O dorință nebunească trebuia înfrînată. Oskar voia să se suie pe sicriu. Voia să stea acolo sus și să bată toba. Dar nu în tinicheaua lui voia să bată, ci în capacul sicriului. În timp ce purtau sicriul legănîndu-l, lui Oskar îi veni poftă să-l călărească. În timp ce preasfintele fețe se rugau, Oskar voia să le acompanieze la tobă. În timp ce așezară sicriul deasupra gropii pe scînduri și frînghii, Oskar voia să se urce pe el și să-și mențină echilibrul. În timpul predicii, cînd clopoțelul

suna punctînd momentele slujbei, în timpul t  m  iei şi al aghesmei, voia să-şi bată latina lui pe lemn şi să-şi tragă acolo sufletul, în timp ce lăsau coşciugul pe frîng  ii în groapă. Oskar voia să intre în groapă cu mama şi cu embrionul. Să r  m  n   acolo jos, în timp ce oamenii r  ma  şi sus aruncau cu mina   r  n   peste sicriu; Oskar nu voia să vină sus, voia să r  m  n   acolo, la virful picioarelor, îngustat, zvelt şi întinerit, voia să stea să bată toba, sub pămînt să bată toba, p  n   ce be  tele lui din m  ini, lemnul sub be  , p  n   ce mama lui, până ce el, până ce unul de dragul celui alt putrezea, îşi dădea carnea p  m  ntului şi locuitorilor săi; chiar şi cu oscioarele degetelor ar fi bătut Oskar toba pentru ginga  ul nodule  l al embrionului, dacă ar fi fost îngăduit şi posibil.

Nimeni nu şedea pe sicriu. A dispărut definitiv sub ulmii şi s  lciiile pl  ng  toare din cimitirul Brentau. Găinile b  l  t  e ale paraciserului ciugulind viermi printre morminte, nes  d  nd nimic şi totu  şi culeg  nd. Apoi printre mesteceni. Eu în spatele lui Matzerath, de mina mamei Truczinski, imediat în spatele meu bunica – Greff şi Jan o duceau –, Vinzent Bronski la brațul lui Hedwig, mica Marga şi Stephan, mină în mină, în fața Schefflerilor. Ceasornicarul Laubschad, bătrînul domn Heilandt, Meyn, trompetistul, dar fără instrumentul lui şi, în oarecare măsură, treaz.

Abia când totul se terminase şi oamenii începură să-îşi spună condoleanțe, l-am zărit pe Sigismund Markus. Negru şi încurcat, se al  tur   celor ce d  ndu-ne mina, lui Matzerath, mie, bunicii şi celor doi Bronski,   ncearau să bolborosească ceva. La început n-am înțeles ce voia Alexander Scheffler de la Markus. Abia se cuno  şteau, dacă se cuno  şteau, în cele din urmă vorbi şi muzicantul Meyn cu negustorul de jucării. Stăteau în spatele unui tufiş de   n  l  ime mijlocie din soiul celor care, dacă le freci frunzele între degete, pătează şi au gust amar. Doamna Kater cu fata ei Susi, care crescuse prea repede şi se smiorc  ia în batistă, tocmai   i spuneau condoleanțe lui Matzerath şi nu se putură ab  ţine să nu mă m  ngie t  ndru pe cre  t.   n spatele tufi  ului vocile deveniră mai sonore, dar de neînțeles. Trompetistul Meyn îl bătu pe Markus cu degetul arătător pe costumul negru, îl împinse şi-l lu   de brațul st  ng, în timp ce Scheffler se ag    de brațul lui drept. Şi am  ndoi avură grijă ca Markus, care mergea cu spatele,

să nu se împiedice de morminte, îl   l  r   p  n   în aleea principală şi-  i ar  t  r   unde era poarta cimitirului. Acela p  ru să le mulţumească că l-au condus şi se îndreptă spre ieșire, îşi puse jobenul pe cap şi nu mai privi în jur, de  i Meyn şi brutarul continu  r   să se uite după el.

Nici Matzerath, nici mama Truczinski nu observ  r   că m-am sustras de la condoleanțe. Pref  c  ndu-se că trebuie să-îşi facă nevoile, Oskar se piti pe după gropari şi ceilal  i muncitori, o luă apoi la fugă, fără să ocolească iedera, şi ajunse la ulmi şi la Sigismund Markus, încă înainte de ie  irea din cimitir.

„Oh, Oskarchen!“ se mir   Markus, „ce zici ce i-au făcut lui Markus? Şi ce le-a făcut el lor, ca să se poarte a  ?“

Nu ş  tiam ce făcuse Markus, l-am luat de mina umedă de n  du  seal  , l-am însoțit p  n   d  ncolo de poarta de fier deschisă a cimitirului şi noi doi, proteg  torul tobei mele   i eu, toboșarul, poate chiar tobo  sarul lui, ne-am întîlnit cu Schugger Leo care credea ca şi noi în paradis.

Markus îl cuno  stea pe Leo, pentru că Leo era o persoană cunoscută în ora  . Auzisem despre Schugger Leo, ş  tiam că pentru el, când era încă la Seminarul teologic, într-o frumoasă zi, Sfintele Taine, spovedaniile, cerul şi iadul, via  a şi moartea se   nv  lm   iser   a   de r  u,   nc  t de atunci imaginea lumii lui Leo, de  i complet tulburată, era totu  şi strălucitoare şi des  v  r   t  .

Profesia lui Schugger Leo era aceea de a apărea după toate   nmorm  nt  rile – şi el se pricepea foarte bine să mulţumească –   n haine negre care at  rnau pe el şi cu m  nu  i albe, să-i aştepte pe participan  ii la funeralii. Markus şi cu mine ne-am dat seama imediat că el se afla aici, în fața porții de fier a cimitirului Brentau, datorită profesiei, cu m  nu  a expert   în condoleanțe, rotindu-   ochii transparen  i ca apa şi cu gura ve  nic mustind de salivă,   i strop  ea pe cei din cortegiul funebru.

Miezul lumii mai: o zi senină, însorită. Tufi  uri şi copaci asalta  i de păsări. Găini cotod  c  nd care simbolizau prin ouăle lor nemurirea. Zumzet în aer. Verde proaspăt vopsit, fără praf. Schugger Leo îşi purta jobenul ponosit în mina st  ng     nm  nu  sat  , veni u  or, cu mișcări dansante, pentru că era cu adevărat înzestrat, în   nt  mpinarea mea şi a lui

Markus, cu cinci degete de mânășă mucegăită înțînse, se opri apoi ușor înclinat în fața noastră, de parcă-l bătea vîntul, deși nu era nici o adiere, își aplecă puțin capul într-o parte și începu să vorbească în dodii, cînd Markus, mai întîi ezitînd, apoi hotărît, își puse mîna desmănușată în mîna lui înțînșă de stofă: „Ce zi frumoasă! Acum a poposit deja pe meleagurile unde totul e ieftin. Nu l-ați văzut pe Domnul? Habemus ad Dominum. Tocmai a trecut pe aici și se grăbea. Amin“.

Spuserăm și noi amin și Markus îi confirmă lui Leo că era o zi frumoasă, ba spuse chiar că îl văzuse pe Domnul.

În spatele nostru auzeam rumoarea participanților la înmormîntare apropiindu-se. Markus lăsă să-i cadă mîna din mânășă lui Leo, mai găsi timp pentru un bacșiș, mie îmi aruncă o privire la Markus și se îndreptă grăbit spre taxiul care-l aștepta în fața poștei din Brentau.

Mai priveam încă norul de praf care-l înghițise pe Markus, cînd mama Truczinski mă luă de mînă. Veneau în grupuri și grupulețe. Schugger Leo le spunea tuturor condoleanțe, le atrăgea atenția asupra zilei frumoase, îi întreba pe fiecare dacă-l văzuse pe Domnul și primea, conform obiceiului, bacșișuri mai mari, mai mici sau deloc. Matzerath și Jan Bronski au plătit hamalii, groparii, paraciserul și pe Preasfințitul Wiehnke care își lăsa mîna, încurcat și suspinînd, sărutată și tot cu mîna, gata sărutată, trimitea gesturi de binecuvîntare pe urmele celor veniți la înmormîntare.

Noi însă, bunica, fratele ei Vinzent, alde Bronski cu copiii, Greff fără soție și Gretchen Scheffler, am luat loc în două cupeuri cu atelaje simple. Am fost purtați pe lingă Goldkrug prin pădure, peste granița poloneză, pînă la Bissau-Abataj, la praznicul mortului.

Curtea lui Vinzent Bronski se afla într-o văioagă. În fața ei creșteau plopi; erau sădiți acolo ca să abată trăsnete. Ridicăra ușa șurei, o scoaseră din țîțîni, o așezară pe capre de lemn, întinseră fețe de masă deasupra. Mai veniră și alți oameni din vecini. Mincarea își avea și ea timpul ei. Mîncară în șură. Gretchen Scheffler mă ținu pe genunchi, mincarea era grasă, pe urmă dulce, din nou grasă, rachiul de cartofi, bere, o gîscă, un purcel de lapte, cozonac cu cîrnat, castraveci în oțet și zahăr, păsă de porumb cu smîntînă, către seară o pală de vînt în șura deschisă, șoarecii foșneau ca și

copiii familiei Bronski, care luaseră curtea cu asalt împreună cu puștani din vecini.

O dată cu lampa de petrol apărură și cărțile de skat pe masă. Rachiul de cartofi rămase acolo. Mai era și lichior de ou făcut în casă. Acela te înveselea. Iar Greff, care nu bea, cînta. Și kașubii cîntau, iar Matzerath împărți primul cărțile. Jan era mîna a doua și șeful de echipă de la cărămidărie mîna a treia. Abia acum am observat că biata mama lipsea. S-a jucat pînă noaptea tîrziu, dar nici unul dintre bărbați nu mai reuși să facă o suită de cupă. Cînd Jan Bronski pierdu o suită de cupă fără patru la mustață, îl auzi spunîndu-i lui Matzerath aproape în șoaptă: „Agnes ar fi cîștigat cu siguranță“.

Am coborît din brațele lui Gretchen Scheffler și i-am găsit acasă pe bunica și pe fratele ei Vinzent. Ședeau pe o oște de căruță, Vinzent rostea cu glas scăzut numele stelelor în limba poloneză. Bunica nu mai putea să plîngă, dar mă lăsă să intru sub fustele ei.

Cine mă mai ia acum sub fustele ei? Cine îmi mai stinge lumina zilei și a nopții? Cine îmi mai dă mirosul celui un galben înmuiat ușor și rînced, pe care bunica mi-l strecura pe felii de pîine sub fuste, mi-l dădea acolo la adăpost, ca să-mi priască, să-mi placă?

Am adormit sub cele patru fuste, eram foarte aproape de începuturile biete mele mame și aveam parte de o liniște asemănătoare, dacă nu chiar lipsită de respirație ca a ei în sicriul zvelt și întinerit la vîrfurile picioarelor.

Spinarea lui Herbert Truczinski

Nimic nu poate să înlocuiască o mamă, se spune. Curînd după înmormîntarea ei aveam să mă învăț cu absența mamei. Nu mai erau vizitele de joi la Sigismund Markus, nimeni nu mă mai ducea la uniforma albă a sorei Inge și, mai ales, simbetele îmi făceau și mai pregnantă moartea mamei: ea nu mai mergea la sfînta spovedanie.

Așadar îmi rămîneau departe orașul vechi, cabinetul doctorului Hollatz, biserica Inima lui Iisus. Pierdusem cheful manifestațiilor. Cum aș fi putut atrage trecătorii în fața vitrinelor, cînd însăși profesia de ademenitor a lui Oskar devenise fadă și lipsită de farmec? Nu mai exista mama care să mă ducă la Teatrul Municipal, la feerii de Crăciun, la circuit Krone sau Busch. Îmi urmam singur, dar punctual și destul de morocănos, studiile, mă pierdeam pe străzile drepte ale periferiei pînă în Kleinhammerweg, o vizitam pe Gretchen Scheffler care îmi povestea de călătoriile ei în țara soarelui de la miezul nopții, în timp ce eu îi comparam imperturbabil pe Goethe cu Rasputin, negăsind nici o soluție la această comparație și sustrăgîndu-mă, de cele mai multe ori, prin studii istorice, acestui cerc închis. *Bătălia pentru Roma, Istoria orașului Danzig* de Keyser și *Calendarul flotei* de Köhler, cărțile mele de căpătîi, îmi ofereau un semidictism foarte cuprinzător. Și astăzi sînt încă în stare să vă dau date exacte despre rezistența tancurilor, dotarea cu tunuri, lansarea unei nave, atribuțiile echipajului de pe diversele ambarcațiuni care participaseră la lupta navală din Skagerrak, fuseseră avariate sau se scufundaseră.

În curînd împlineam paisprezece ani, iubeam singurătatea și făceam numeroase plimbări. Toba mea mergea cu mine, dar mă arătam destul de zgîrcit cu ea, pentru că după dispariția mamei, procurarea promptă a unei tobe noi era discutabilă.

Să fi fost în toamna lui treizeci și șapte sau în primăvara lui treizeci și opt? În orice caz, mă grăbeam în sus pe Hindenburgallee, în direcția centrului, tocmai mă aflam în dreptul cafenelei *Patru anotimpuri*, frunzele cădeau sau plesneau muguri, în orice caz ceva se petrecea în natură, cînd l-am întîlnit pe prietenul și mentorul meu Bebra, care se trăgea în linie dreaptă din prințul Eugen, deci din Ludovic al paisprezecelea.

Nu ne văzuserăm de trei ani și totuși ne-am recunoscut de la o distanță de douăzeci de pași. Bebra nu era singur, de brațul lui se ținea grațios, meridional, poate cu doi centimetri mai mică decît el și cu trei degete mai înaltă decît mine, o frumusețe pe care mi-o prezentă drept Roswitha Raguna, cea mai renumită somnambulă a Italiei.

Bebra mă invită la o ceașcă de moca la cafeneaua *Patru anotimpuri*. Ne așezarăm lîngă acvariu și țatele cafenelei începură să șușotească: „Pst, uite liliputanii, Lisbeth, i-ai văzut? Or fi. de la Krone? Te pomenești că sînt de acolo“.

Bebra îmi zîmbi și-mi arătă mii de riduri fine, abia vizibile. Chelnerul care ne adusese cafeaua era foarte înalt. Cînd doamna Roswitha îi comandă o felie de tort, îl privi pe omul în frac cum ai privi un turn.

Bebra mă cercetă din ochi: „Parcă i s-au înecat corăbiile spintecătorului de geamuri. Unde-i buba, prietene? Nu mai vrea geamul sau glasul nu mai poate?“

Tînăr și necopt cum era, Oskar vru să facă îndată o demonstrație a artei lui, încă în plină vigoare. Privi în jur căutînd; tocmai îmi fixasem ochii pe placa mare de geam din fața peștișorilor ornamentali și a plantelor subacvatice din acvariu, cînd Bebra îmi spuse, înainte de a începe să cînt: „Nu faceți asta, prietene! Vă credem și așa. Fără distrugerii, vă rog, fără inundații, fără pești morți!“

Rușinat, mi-am cerut mii de scuze signorei Roswitha, care își ecosese un evantai în miniatură și își făcea vînt tulburată.

„Mi-a murit mama“, am încercat să mă justific. „N-ar fi trebuit să faci una ca asta. N-a fost frumos din partea ei. Oamenii spun mereu că o mamă observă tot, simte tot, o mamă iartă tot. Vorbe de spus la ziua mamei! În mine ea a văzut un gnom. Ar fi înălțurat gnomul dacă ar fi putut. Dar n-a putut să mă înlăture pentru că toți copiii, pînă și gnomii

sînt înregistrați în acte și nu pot fi așa ușor înlăturați. Și, în plus, eram gnomul ei, dacă m-ar fi înlăturat, s-ar fi înlăturat și distrus pe ea însăși. Ori eu, ori gnomul, și-a spus și a pus punct. A mîncat numai pește și nici măcar pește proaspăt, și-a luat adio de la iubii ei și acum, că zace la Brentau, toți spun, și iubiiți, și clienții: «Gnomul cu toba lui a băgat-o în mormînt. Din cauza lui Oskarchen n-a mai vrut să trăiască, el a omorît-o!»

Exageram mult, voiam s-o impresionez pe signora Roswitha. Majoritatea oamenilor dădeau de fapt vina pentru moartea mamei pe Matzerath și mai ales pe Jan Bronski. Bebra îmi citea gîndurile.

„Exagerați, dragul meu. Cîrțiți împotriva mamei voastre moarte din pură gelozie. Pentru că nu a intrat în groapă din cauza voastră, ci a iubitorilor care o solicitau prea mult, vă simțiți minimalizat. Sunteți rău și orgolios, cum se cuvine să fie un geniu!”

Apoi, după un oftat și o privire lăturalnică, adresată signorei Roswitha: „Nu e ușor la înălțimea noastră să rabzi și să înduri, să rămii uman, fără creșterea exterioară necesară, ce sarcină, ce profesie!”

Roswitha Raguna, somnambula napolitană, cu pielea în egală măsură netedă și zbîrcită, ea căreia îi dădusem optsprezece primăveri și chiar în secunda următoare o credeam o babă de optzeci, nouăzeci de ani, signora Roswitha mîngîie costumul elegant, de o impecabilă croială englezească al domnului Bebra, apoi îmi trimise mie privirea ochilor ei meridionali, de culoarea cireșelor negre; avea o voce întunecată promițînd fructe exotice, care mă mișcă atît de tare, încît încremenii: „Carissimo Oskarnello! Ce bine vă înțeleg durerea! Andiamo, haideți cu noi: Milano, Parigi, Toledo, Guatemala!”

Aproape mă cuprinsese amețeaua. Apucai mîna atît de fragilă și totodată îngrozitor de bătrînă a doamnei Raguna. Mediterana se lovea de țărmurile mele, măslinei îmi șopteau la ureche: „Roswitha va fi ca propria dumneavoastră mamă, Roswitha o să vă înțeleagă, ea, marea somnambulă care citește în oameni ca-n cărți, doar pe ea însăși nu se cunoaște, mamma mia, doar pe ea însăși nu, Dio!”

Absolut inexplicabil, Raguna își retrace brusc și speriată mîna din mîna mea, cînd tocmai începuse să-mi citească

gîndurile și să mă pătrundă cu privirea ei de somnambulă. Oare inima mea flămîndă de paisprezece ani o îngrozise? Își dăduse seama că Roswitha, fie că era o fetiță sau o babornită, pentru mine însemna doar Roswitha? Șoptea în napolitană, tremura, se închina întruna, de parcă spaimela pe care le deslușea în mine nu se mai sfîrșeau și dispăru, în cele din urmă, în spatele evantaiului ei.

Contrariat, cerui o explicație, îl rugai pe domnul Bebra să spună ceva. Dar însuși Bebra se pierduse cu firea, în ciuda descendenței lui directe din prințul Eugen, se bibli și în cele din urmă înțelesesem: „Geniul dumitale, tinere prieten, divinul din el, dar și demonicul, evident, au tulburat-o pe buna noastră Roswitha și eu însumi trebuie să recunosc că impulsivitatea dumneavoastră neînfrînată îmi e străină, dacă nu complet de neînțeles. Dar indiferent”, Bebra reuși să depășească impasul, „de temperamentul dumneavoastră, veniți cu noi, dați-ne concursul în spectacolul-miracol al lui Bebra. Cu oarecare autodisciplină și cumpătare, s-ar putea să reușiți să vă găsiți un public, chiar și în contextul politic actual”.

Am înțeles imediat. Bebra, care mă sfătuisese să stau întotdeauna la tribună și niciodată în fața tribunei, intrase el însuși în pleava societății, chiar dacă evolua în continuare în arena circului. De aceea, nici nu fu decepționat, cînd i-am refuzat politicos oferta. Și signora Roswitha respira șuierător în spatele evantaiului și-mi arătă iar ochii ei meridionali.

Am mai discutat o oră, i-am cerut chelnerului să-mi aducă un pahar gol, am cîntat în pahar tîind conturul unei inimi, am cîntat gravind în scriere rondă dedesubt: „Oskar pentru Roswitha”, i-am dăruit paharul făcîndu-i multă plăcere și Bebra a plătit, lăsînd un bacșis gras înainte să plecam.

Cei doi m-au condus pînă la hala de sport. Am arătat cu bățul tobei spre tribuna goală din celălalt capăt al cîmpului Maiwiese și – acum îmi amintesc bine, era în primăvara lui treizeci și opt – i-am povestit mentorului meu Bebra cum mi-am desfășurat cariera mea de toboșar sub tribună.

Bebra zimbi ușor încurcat, Raguna făcu o mină severă. Și cînd signora se îndepărtă cîțiva pași, Bebra îmi șopti la ureche, în timp ce-și lua rîmas-bun: „Am renunțat, dragă prietene, cum aș putea să continuu să vă fiu magistru? Oh, politica asta murdără!”

Pe urmă mă sărută pe frunte, cum o făcuse și cu ani în urmă, cînd îl întîlnisem printre vagoanele de circ, doamna Roswitha îmi întinse o mîină de porțelan și eu mă aplecai manierat, aproape prea rutinat pentru un puști de paisprezece ani, deasupra degetelor somnambulei.

„O să ne vedem, fiule!”, îl asigură domnul Bebra, „depinde și de cum vor fi vremurile, oameni ca noi nu se pierd”.

„Lertați-i pe tații dumneavoastră!” mă povățui signora, „obișnuieți-vă cu propria dumneavoastră existență, ca inima să-și găsească pacea spre nemulțumirea Satanei!”

Mă simțeam de parcă signora m-ar fi botezat a doua oară, dar în zadar „Piei, Satană!” că Satana nu pieria.

Am continuat să-i urmăresc pe cei doi cu privirea, eram trist, aveam inima goală, le-am făcut cu mîna cînd s-au urcat în taxi și au dispărut definitiv; deoarece Fordul era construit pentru oameni mari, părea gol și în căutare de clienți, cînd a luat-o din loc cu prietenii mei.

Am încercat eu să-l înduplec pe Matzerath să mergem o dată la ciroul Krone, dar Matzerath era de neclintit, lăsîndu-se cu totul pradă doliului după biata mama care, de fapt, nu-i aparținuse niciodată total. Dar cui îi aparținuse mama total? Nici măcar lui Jan Bronski, cu atît mai puțin mie, deoarece Oskar suferea cel mai mult de absența ei, care-i întunecase existența zilnică, i-o puneă chiar sub semnul îndoielii. Mama mă trăsese pe sfoară. Din partea taților mei nu aveam ce aștepta. Magistrul meu Bebra își aflase și el mentorul în ministrul propagandei, Goebbels. Gretchen Scheffler era acaparată total de colecta ajutoarelor de iarnă. Nimeni să nu flămînzească, nimeni să nu înghețe, așa suna lozinca. Eu mă țineam de toba mea, cu bățiile tot mai stînspe pe tinicheaua cîndva albă, părăsit de toți. Seara stăteam față în față cu Matzerath. El răsfoia prin cărțile lui de bucate, eu scoteam sunete jalnice din instrumentul meu. Uneori Matzerath plîngea și-și ascundea capul în cărțile acelea. Jan Bronski venea tot mai rar pe la noi. În privința politicii, amîndoi bărbații erau de părere că e bine să fii prudent, pentru că nu știi niciodată dincotro bate vîntul. Se organizau partide de skat din ce în ce mai rar, a treia mîină fiind de fiecare dată altcineva; se juca totdeauna la ore tirzii, în salonul nostru, sub lampa cu abajur, evitîndu-se orice discuție despre politică. Bunica mea

Anna părea că nu mai știa drumul pînă la noi, în Labesweg. Îl învinuia pe Matzerath, poate și pe mine, doar am auzit-o spunînd: „Agnes a mea s-a dus, că nu poți să rabzi să-ți bată toba în cap toată ziua”.

Chiar și vinovat de moartea bieteii mele mame, mă agățam și mai mult de toba mea proscrisă, pentru că ea nu murea cum moare o mamă, pe ea o puteai cumpăra din nou, bătrînul Heilandt sau ceasornicarul Laubschad o puteau repara, ea mă înțelegea, îmi dădea mereu răspunsul potrivit, depindea de mine cum depindeam eu de ea.

Cînd locuința îmi devenea prea strîmtă, străzile prea scurte sau prea lungi pentru cei paisprezece ani ai mei, cînd pestă zi nu apărea nici o ocazie să fac pe ademenitor în fața vitrinelor, iar seara ispită nu voia să fie atît de puternică încît, ascuns prin gangurile caselor, să pot deveni un ademenitor credibil, urcam, țînînd ritmul, cele patru etaje, numărăm o sută șaisprezece trepte, mă opream la toate palierele și adulmecam mirosurile care emanau din cele cinci uși de la fiecare etaj, pentru că și mirosurilor, ca și mie, locuințele de două camere le deveniseră prea strîmte.

La început mai aveam cînd și cînd noroc cu trompetistul Meyn. Beat și zăcînd în pod, printre carcășurile puse la uscat, putea să sufle surprinzător de muzical în trompetă, spre deliciul tobei mele. În mai treizeci și opt, renunță la rachiul de ienupăr și le spuse tuturor: „De-acum încep o viață nouă!” Deveni membru în orchestra cavaleriștilor SA. Încălțat în cizme și cu șezutul îmbrăcat în piele, treaz de-a binelea, îl vedeam urcînd scările și sărînd cîte cinci trepte deodată. Își păstrase cele patru pisici, dintre care pe una o chema Bismarck, deoarece, după cum se putea presupune, rachiul de ienupăr tot mai avea uneori ciștig de cauză, iar în asemenea ocazii Meyn devenea muzical.

Rareori băteam la ceasornicarul Laubschad, un om tăcut între o mie de ceasuri care ticăiau pe diferite voci. Îmi puteam permite o dată pe lună o asemenea uzură a timpului.

Bătrînul Heilandt își mai avea cocoaba în curtea casei noastre. Tot mai îndrepta cuiele strîmbe cu ciocanul. Erau și iepuri, și iepuri din iepuri, ca-n vremurile de odinioară. Dar puștani din curte nu mai erau aceiași. Purtau acum uniforme și cravate negre, nu mai fierbeau supe din făină de

cărămizi. Pe cei ce creșteau acum depășindu-mă nu-i știam pe nume. Țștia erau altă generație. Generația mea terminase școala și-și făcea ucenicia: Nuchi Eyke deveni frizer, Axel Mischke voia să se facă sudor la Schichau, Susi Kater intrase ucenică vânzătoare la magazinul Sternfeld și avea deja un prieten stabil. Cum se pot schimba toate în trei-patru ani! E adevărat că vechea stinghie de bătut covoare era tot acolo și pe regulamentul de ordine al blocului scria și acum: Marțea și vinerea se bat covoarele, dar bățiile nu mai răsunauc decit cu zgîrcenie și cu sfială în cele două zile ale săptămîinii. De cînd preluase Hitler puterea, existau tot mai multe aspirațoare în gospodărie, stinghiile pentru bătutul covoarelor erau tot mai părăsite și nu le mai erau de folos decit vrăbiilor.

Mie nu-mi rămîneau decit casa scărilor și podul. Sub țigilele acoperișului îmi făceam lectura preferată, în casa scărilor băteam, cînd mă apuca durul de oameni, la prima ușă de la etajul doi, din stînga. Îmi deschidea totdeauna mama Truczinski. De cînd mă ținuse de mină la cimitirul din Brentau și mă însoțise la mormîntul bieteii mele mame, deschidea totdeauna cînd Oskar se ivera în cadrul ușii, cu bețele și cu toba lui.

„Ia-o și tu mai domol, Oskarchen, că Herbert mai trage un pui de somn, că iar a făcut-o lată azi-noapte, de l-au adus cu mașina.“

Pe urmă mă trăgea în casă, îmi dădea cafea de malț cu lapte și o bucată de zahăr maroniu candel, prins de o ață ca să-l moi în cafea și să-l sug. Beam, sugeam candelul și lăsam toba să se odihnească în pace.

Mama Truczinski avea un cap mic și rotund pe care părul rar și cenușiu ședea așa de întins, încit printre șuvițe aproape că strălucea pielea roză. Firele sârace se îndreptau toate spre punctul cel mai proeminent din spatele capului ei și făceau acolo un coc care, în ciuda dimensiunilor lui derizorii – era mai mic decit o bilă de biliard –, putea fi văzut din toate părțile, dacă se întorcea sau se răsucea. Cocul era prins cu andrele. Mama Truczinski, își freca în fiecare dimineată pomeții ei rotunzi care, atunci cînd rîdea, păreau adăugați la obraji, cu hîrtie de la ambalajele de cicoare, o hîrtie roșie care colora. Avea o privire de șoarece. Cei patru copii ai ei se numeau: Herbert, Guste, Fritz și Maria.

Maria era de vîrsta mea, tocmai terminase școala elementară, locuia și învăța gospodăria la o familie de funcționari în Schidlitz. Pe Fritz, care lucra la fabrica de vagoane, îl vedeam rar. Avea două-trei fete care îi făceau patul cu schimbul și cu care mergea la Ohra, la hipodrom, să danseze. Creștea iepuri și cobai în curtea casei, de care trebuia să se îngrijească mama Truczinski pentru că Fritz nu mai prididea cu prietenele. Guste, o persoană liniștită, în jur de treizeci de ani, era cameristă la hotelul Eden, la gara principală. Era încă necăsătorită și locuia, ca întreg personalul hotelului de clasa I, la ultimul etaj al blocului Eden. În sfîrșit, Herbert, cel mai mare, singurul care locuia la maică-sa – dacă facem abstracție de ocazionalele nopți petrecute acasă de sudorul Fritz –, era chelner la periferia portului Neufahrwasser. Despre el va fi vorba aici. Fiindcă Herbert Truczinski a constituit, după moartea bieteii mele mame, pentru o scurtă și fericită perioadă de timp, ținta tuturor strădanilor mele; și azi îl mai numesc prietenul meu.

Herbert era chelner la Starbusch. Așa îl chema pe patronul căruia îi aparținea cîrciuma *La suedezi*. Locanda aceasta se găsea vizavi de biserica protestantă a marinarilor, iar mușterii ei erau – nu-i greu de ghicit după numele firmei – îndeobște scandinavi. Dar veneau și ruși, polonezi din portul liber, încărcători din Holm și marinari de pe vasele de război venite în vizită, care tocmai acostaseră. Nu era lipsit de riscuri să servești în această cîrciumă cu adevărat europeană. Doar experiențele adunate la Ohra, la hipodrom – Herbert fusese chelner în localul acela de dans de mîna a treia, înainte de a pleca la Fahrwasser –, îl ajutară să domine cu germana lui plată de periferie, presărată cu puțină engleză și poloneză, babilonia de limbi de la *La suedezi*. Și cu toate acestea, o dată sau de două ori pe lună, îl aducea acasă gratis, împotriva voinței lui, o mașină a Salvării.

Herbert trebuia atunci să stea culcat pe burtă, să respire greu – depășea suta de chile – și să-și împovăreze patul peste măsură. În asemenea zile, mama Truczinski nu mai conținea cu ochările, în timp ce îl îngrijea fără întrerupere, își scotea de fiecare dată o andrea din coc, după ce refăcea legătura ca să nu se desfacă și bătea de cîteva ori cu andreauc în geamul unei fotografii așezate în fața patului. Fotografia

reprezenta un bărbat serios cu privirea severă și cu o mustață care semăna leit cu mustațile de pe primele pagini ale albumului meu de fotografii.

Acel domn pe care îl apostrofa andreaea mamei Truczinski nu era un membru oarecare al familiei, ci tatăl lui Herbert, Guste, Fritz și Maria.

„O s-o sfîrșești la fel ca tac'tu“, îi suiera în ureche lui Herbert, care abia mai respira și gemea. Dar niciodată nu spunea unde și cum își găsisse sfîrșitul acel bărbat, fotografiat și rețușat, în rama lui neagră lăcuită, un sfîrșit, se vede treaba, căutat cu luminarea.

„Și-acu' cum fu?“ vru să afle șoarecele cu păr cenușiu, privindu-l pe deasupra brațelor încrucișate.

„Suedejii și norvegienii, ca de obicei“, se suci Herbert și patul scrîrli.

„Ca de obicei, ca de obicei! Faci așa, de parcă numa' ăștia ar fi. Ultima oară fură de la nava-școală, cum îi zice, spune odată, «Schlageter», ce-ți spusei, și tu o ții întruna cu suedejii și cu ăia din nord!“

Urechea lui Herbert – nu-i vedeam obrazul – se roși pînă dincolo de margini: „Neisprăviții ăștia, căroa nu le tace fleanca nicidecum și se iau de ditamai omu!“

„Lasă puștii ăia în pace și vezi-ți de treaba ta. Că-n oraș, cînd îi vezi cum se plimbă, zici că-s la locul lor. Bag seama că le-oi fi zis iar ideile tale cu Lenin ori te-i fi amestecat în războiul țivil spaniol?“

Herbert nu-i mai răspunse și mama Truczinski se duse la bucătărie la cafeaua ei de malț.

De îndată ce spinarea lui Herbert s-a vindecat, mi s-a dat voie s-o văd. Atunci ședea pe scaunul de la bucătărie și-și lăsa bretelele să-i alunece peste șoldurile pătate cu albastru, își scotea cămașa de lînă cu mișcări încete, de parcă gînduri grele i-ar fi condus mîinile.

Spinarea era rotundă, elastică. Mușchii i se mișcau neobosiți. Un peisaj rozaliu presărat cu pistrui. De sub omoplați năpădea un păr roșcat de-o parte și de alta a coloanei vertebrale îngropate în grăsimi. Și mai jos se încrețea, pînă dispărea în izmenele pe care Herbert le purta și vara. De la elasticul izmenelor în sus și pînă la mușchii gîtului, îi acopereau spinarea semne de diferite culori, de la negru-albăstriu

pînă la alb-verzui, semne îngroșate, întrerupînd podoaba capilară, ștergîndu-i pistruii, semne ce produceau mîncărimi la schimbarea vremii. Mi se dădea voie să ating aceste semne.

Mă întreb eu, care zac în pat și privesc pe fereastră de luni de zile cu toată atenția clădirea administrației spitalului și pădurea Oberrath din spatele ei, ce mi-am permis eu să ating pînă azi și să fie la fel de tare, de sensibil și tulburător ca cicatricile de pe spinarea lui Herbert Truczinski? Erau acolo părți de femei și de fete, propriul meu membru, stropitoare de ghips a Pruncului Iisus și acel deget inelar pe care mi-l adusese, în urmă cu doi ani, cîinele din cîmpul de secară; mi se dăduse voie să-l păstrez. L-am avut încă acum un an într-un borcan închis ermetic, dar arătînd atît de real și de intact, că și azi mai simt fiecare articulație a degetului, putînd chiar să-l număr alături de celelalte degete, cînd puneam mîna pe bețele tobei. Ori de cîte ori voiam să-mi amintesc de cicatricile de pe spinarea lui Herbert Truczinski, mă apucam să bat în toבּă în fața borcanului cu degetul inelar, ca astfel să-mi ajut memoria. Ori de cîte ori cercetam corpul unei femei, ceea ce se întîmpla destul de rar, îmi inventam – părțile femeilor asemănătoare acelor semne fiind prea puțin convingătoare – cicatricile lui Herbert Truczinski. Dar la fel de bine puteam spune: primele atingeri ale nervurilor de pe spinarea lată a prietenului meu m-au făcut, încă de pe atunci, să cunosc acele întăriri trecătoare pe care le prezintă femeile cînd vor să facă dragoste. Semnele de pe spinarea lui Herbert îmi mai promiteau de asemenea, încă de pe atunci, degetul inelar și, mai înainte de a fi ajuns la promisiunile cicatricelor lui Herbert, au fost bețele tobei care îmi promisese, încă de la a treia mea aniversare, cicatricile, organele de reproducere și, în cele din urmă, degetul inelar. Dar trebuie să mă întorc și mai mult în timp. Încă din faza de embrion, pe cînd Oskar nu se numea încă Oskar, joaca mea cu cordonul ombilical, pe urmă bețele tobei, cicatricile lui Herbert, craterale eruptive ale femeilor mai tinere sau mai bătrîne, în sfîrșit, degetul inelar și iar și iar stropitoare Pruncului Iisus mi-au vestit propriul meu sex pe care îl port neclintit asupra mea ca pe un monument capricios al neputinței și al posibilităților mele limitate.

Azi am ajuns din nou la bețele mele. De cicatrice, de părți moi, de propriul meu armament, întărit doar rareori, nu-mi amintesc decît lufnd-o pe căile ocolite pe care toba mea mi le indică. Trebuie să fac treizeci de ani ca să pot să-mi serbez cea de-a treia aniversare. Probabil că ați ghicit: țelul lui Oskar este întoarcerea la cordonul ombilical; numai datorită acestui fapt se face tot tapajul ăsta și se insistă atît asupra cicatricelor lui Truczinski.

Dar înainte de a descrie și explica spinarea prietenului meu, precizez în prealabil că, în afară de o mușcătură pe care i-o făcuse o prostituată din Ohra la fluierul piciorului, pe partea anterioară a corpului său urias, greu de apărat, fiind o țintă prea vizibilă prin suprafața lui mare, nu se găsea nici o cicatrice. Nu-l puteau ataca decît din spate. Nu putea fi atins decît în partea dorsală, numai spinarea i-o desenau cuțitele finlandeze și poloneze, mușcăturile de clește ale încărcătorilor din Speicherinsel, șișurile cadeților de pe navele-școală.

După ce Herbert își lua prînzul – de trei ori pe săptămînă avea la masă cartofi pai, pe care nimeni nu-i reușea atît de subțiri, de lipsiți de grăsime și totuși crocanți, ca mama Truczinski – așadar cînd Herbert își dădea furfuria la o parte, îi întindeam ziarul *Neueste Nachrichten*. Își lăsa în jos bretelele, își scotea cămașa și, cît citea, mă lăsa să-i interoghez spinarea. În timpul acestor interogații tactile stătea de obicei și mama Truczinski la masă, deșira ciorapi vechi de lînă, făcea observații aprobatoare sau dezaprobatoare și nu scăpa ocazia să pomenească – cum era de așteptat –, din cînd în cînd, de moartea îngrozitoare a celui bărbat care atîrna, fotografiat și rețușat, sub sticlă, pe peretele de vizavi al patului lui Herbert.

Interogatoriul începea cînd puneam degetul pe una dintre cicatrice. Uneori apăsam și cu unul dintre bețele mele de la tobă.

„Apasă mai tare, băiete. Nu știi pe care ții degetul. Aia cred că doarme.” Pe urmă apăsam mai virtos.

„A, asta! E de la un ucrainean. Să luă dă unu' din Gdingen. Mai întîi s-avură că frații și p-ormă zise ăl din Gdingen: Ruski. Ucraineanu', pasămite, nu înghiți vorba asta. Că mai bine să-i fi zis ce-ți venea la gură, numa' Ruski nu. Coborise pe Vistula-n jos cu lemne și mai biruise și alte ape și avea

dacă gîrlă la ciorap și și-ar fi lăsat juma' ei la Starbusch, dacă nu zicea ăla, Ruski, și io sării să-i despart, domol cum mi-i felul. Și Herbert mai avea o grămadă dă treabă și numa' ce-l aude pe ucrainean că-i zice: leș dă baltă ce iești, și leșu', care ridicase toată ziua cu macaraua imală puturoasă, îmi mai atîrnă și el o vorbă dă suna ca Nazi. Ei bine, Oskarchen, îl știi doar pe Herbert Truczinski! Țăla cu macaraua, un sfrijit fără singe în iel, zăcea lat și zdrcit în fața garderobei. Și taman cînd vrui să-i zic ucraineanului care-i diferența între un leș dă baltă și unul din Danzig, numa' ce mă ciupi dă la spate și – asta-i cicatricea.”

Cînd Herbert spunea „asta-i cicatricea”, răsfoia în același timp ziarul, ca să-și întărească spusele, și sorbea o înghițtură din cafeaua de malt, înainte de a avea voie să apăs o dată, de două ori, pe următoarea cicatrice.

„A, asta! Asta îi una modestă. D-acu' doi ani, cînd flotila de torpiloare din Pillau a acostat aici și se dete mare; au cîntat *Blau Jungs* și puicuțele bolînziră după ei. Cum de-a nimerit macheala asta la marină nu m-am lămurit nici pînă azi. Țăla venea din Dresda, îți dai seama, Oskarchen, din Dresda! Dar tu n-ai idee ce va să zică un marinăr din Dresda.”

Ca să abat simțurile lui Herbert, care își făceau stăruitor de cap în frumosul oraș de pe Elba, și să le aduc înapoi în Neufahrwasser, mai apăsa o dată pe cicatricea aceea modestă, cum o numea el.

„Da, da, spuse în sfîrșit. Țăla era timonier pe torpilor și pus pe fapte mari. Voia să-l ia p-un scoțian, de zăcea cu barca lui în doc uscat, pe vas. Pe motiv de Chamberlain și de umbrelă și de-al d-astea. Îl povățuii cu calm, cum mi-i felul, s-o lase baltă, că scoțianul tot nu pricepea o iotă și mînjea numa' masa cu răchie. Și tomna cînd îi ziceam: Lasă băiatu', că doară nu iești la voi, ci la Liga Națiunilor, numa' ce-mi spune mucosu' ăla de pe torpilor: captură nemțească ce iești, ceea ce în gura saxonilor pricepi cum devine – și i-am cîrpit îndată vreo două, de l-am potolit. Ca după vreo două ceasuri, tomna mă aplecasem după un gulden alunecat sub masă și nu vedeam că ierea întunec și numa' ce-și ia saxonul baioneta și harșt, mă și crestează!”

Herbert răsfoia rîzînd ziarul *Neueste Nachrichten* și adăugă: „Asta-i cicatricea”, îi împinse apoi ziarul mamei Truczinski,

care bombănea și dădea de înțeles că ar vrea să se ridice. Imediat, înainte ca Herbert să se fi dus la closet – se vedea pe fața lui unde voia să meargă –, când tocmai se opintise de marginea mesei și se ridică, eu îi atinsei o cicatrice cusută, violetă aproape neagră, lăută cit lungimea unei cărți de skat.

„Herbert trebuie să meargă la closet, băiețică. P'ormă o să-ți spun.” Dar eu îl apăsai iar, începui să dau din picioare, făceam ca la trei ani, asta ajuta întotdeauna.

„Hai, fie, ca s-avem liniște. Da-ți spun pă scurt.” Herbert se așază din nou. „Era de Crăciun, în anii treizeci. În port nici o mișcare, încercătorii tăiau frunze la cfini și scuipau cit puteau ei dă departe. După masa dă la miezu' nopții – tomna gătaseră punciu' –, veniră curați și frezați în haine albastre și încălțări dă lac suedezii și finlandezii din biserica marinarilor dă peste drum. Nu-mi mirosea a bine, stau în ușa, mă uit la fețele alea prea cumiști și-mi zic: ce joacă ei acolo somnoroși, pă bumbi cu ancore, c-acuș începe circu'. Lungi is cuțitele, scurtă-i noaptea! Ce să-i faci, finlandezii și suedezii au avut mereu ceva de-mpărțit. Dar ce-o fi avut Herbert Truczinski cu ei, dracu' știe. Că Herbert nu poate lipsi ca martie din post. Îndată o zbughește pă ușa afar' și Starbusch strigă încă după el: Ai grijă, Herbert! Dar el are o misie, vrea să-i sară-n ajutor preotului, unu' tînăr, abia venit din Malmö, de la seminar, și n-a făcut încă nici un Crăciun cu finlandezii și cu suedezii în aceeași biserică, lui vrea să-i vie în ajutor, să-l prinză de subsuori ca să ajungă teafăr acasă și uite că de-abia ajung să pun mîna pă poala preotului, că am deja chestia aia înfiptă-n spate și-mi spun «La mulți ani», deși e seara de Crăciun. Și cînd îmi vin în fire, zac la noi pă tejghea și bunătate de sînge îmi curge în halbele dă bere pă gratis și Starbusch aduce cutia cu plasturi dă la Crucea roșie și vrea să-mi dea așa-zisu' prim-ajutor”.

„Și tu te bagi unde nu-ți fierbe oala”, se necăji mama Truczinski și-și scoase andreaua din coc. „Și unde mai pui că nu calci deloc în biserică. Ba faci chiar într-adins!”

Herbert făcu un gest de lehamite cu mîna, merse fluturîndu-și cămașa și dîndu-și jos bretelele la closet. Se duse posomorît și spuse la fel de posomorît: „Asta-i cicatricea”, trase aici linia, de parcă ar fi vrut să se distanțeze o dată pentru totdeauna de biserică și de împunsăturile de cuțite

legate de aceasta, ca și cînd cîștoset ar fi fost locul unde devii sau rămîi liber-cugetător.

După cîteva săptămîni îl găsii pe Herbert fără grai și fără chef pentru ora de interogații. Îmi părea amărît și nu avea obișnuitul pansament pe spinare. Ba mai mult, îl găsii complet normal, zăcînd pe spate, pe canapeaua din salon. Nu zăcea ca un rănit în patul lui și totuși părea destul de greu rănit. L-am auzit suspinînd, invocîndu-i pe Dumnezeu, pe Marx și pe Engels și blestemîndu-i. Din cînd în cînd scutura pumnul în aerul încăperii, apoi se lovea în piept, se ajuta și cu celălalt pumn și astfel se autotortura ca un catolic care strigă *mea culpa, mea maxima culpa*.

Herbert ucisese un căpitan leton. Tribunalul îl achită – acționase, după cum se întîmplă des în meseria lui, în legitimă apărare. Dar letonul rămase totuși, în ciuda achitării lui Herbert, un leton mort și-l apăsă pe chelner ca o chintală, deși despre căpitan se spunea că era firav și, pe deasupra, și un omuleț bolnav de stomac.

Herbert nu mai mergea la lucru. Își anunțase demisia. Patronul Starbusch venea des, se așeza lîngă Herbert, alături de canapea, sau lîngă mama Truczinski, la masa de bucătărie, scotea din servieta lui pentru Herbert o sticlă de rachiu de ienupăr garantat și pentru mama Truczinski o jumătate de pfund de cafea neprăjită, procurată din porto-franco. Ori încerca să-l convingă pe Herbert, ori o convingea pe mama Truczinski să-l convingă pe Herbert. Dar Herbert rămînea tare sau moale – cum vreți s-o luați –, nu mai voia să fie chelner și în nici un caz în Neufahrwasser, vizavi de biserica marinarilor. Nu mai voia, în general, să fie chelner, pentru că cine-i chelner e împuns și cine-i împuns ucide într-o bună zi un mic căpitan leton, numai pentru ca să-și țină căpitanul la distanță, numai pentru că nu vrea să permită unui cuțit leton ca, alături de cicatricile finlandeze, suedeze, poloneze, ale orașelor libere sau germane, să mai apară pe spinarea brăzdată în lung și-n lat a unui Herbert Truczinski și o cicatrice letonă.

„Mai bine mă duc la vamă, decît să mai fiu chelner în Fahrwasser”, spuse Herbert. Dar nu se duse la vamă.

Niobe

În anul treizeci și opt vămile crescuseră, granița dintre Polonia și Statul liber fu închisă. Bunica nu mai putea să vină cu decovilul la târgul săptăminal de la Langfuhr, fu nevoită să-și închidă taraba. Rămase, ca să zic așa, pe ouă, fără nici un chef de a cloci. În port heringii duhneau pînă la cer, marfa se aduna în stive, oamenii de stat se întîlneau, cădeau de acord; doar prietenul meu Herbert zăcea învîrjbit cu sine și fără nici o ocupație pe canapea și scormonea în interiorul lui ca un adevărat cugetător.

Vama oferea leafă și pîne. Oferea uniforme verzi și o graniță verde, demnă să fie străjuită. Herbert nu mergea la vamă, nu mai voia să chelnerească pe nimeni, voia doar să zacă pe canapea și să scormonească înăuntrul lui.

Dar omul trebuie să aibă o ocupație. Nu numai mama Truczinski gîndea așa. Deși refuza să-l povățuiască, la îndemnul circumarului Starbusch, pe fiul ei Herbert să-și reia meseria de chelner la Fahrwasser, era totuși hotărîtă să-l smulgă pe Herbert de pe canapea. Și el se sătură curînd de locuința lui de două camere, nu mai scormonea decît în exterior și începu într-o bună zi să consulte anunțurile cu oferte de serviciu din *Neueste Nachrichten* și, fără nici o tragere de inimă, pe cele din *Vorposten*, pentru a găsi ceva de lucru în port.

L-aș fi ajutat cu plăcere. Avea nevoie un bărbat ca Herbert să-și caute, în afară de ocupația lui propriu-zisă la periferia portului, și alte surse de venit ajutătoare? Ocupații ocazionale, salahoreală în docuri, un fel de a arde gazul. Nu mi-l puteam imagina pe Herbert în Mottlaubücken, scuihind după pescăruși și mestecînd mahorcă. Mi-a venit ideea că aș putea să înființez, împreună cu el, o întreprindere prin asociere: două ore de lucru susținut o dată pe săptămînă sau chiar pe lună

și am fi fost niște oameni făcuți. Datorită unei experiențe îndelungate în acest domeniu, Oskar ar fi decupat și ar fi făcut pe supraveghetorul, în timp ce Herbert ar fi fost, cum se spune, cel iute de mînă. Doar nu aveam nevoie de lampă de sudură, de șperaclu, de lădiță cu unelte. Ne descurcam fără box, fără pumnal. *Minna cea verde*, cum i se zicea dubei poliției, și noi eram două lumi care nu trebuiau să se atingă. Și Mercur, zeul hoților și al comerțului, ne proteja, pentru că eu, născut în zodia Fecioarei, purtam semnul lui, pe care îl imprimam ocazional pe obiectele palpabile.

N-ar avea sens să ignorăm acest episod. Pe scurt, trebuie amintit, fără a face mărturisiri complete: Herbert și cu mine ne-am permis, în timpul în care n-avea slujbă, două spargeri în prăvălii de delicatese și o spargere substanțială într-o blănărie: trei vulpi albastre, un urs de mare, un manșon persan și un palton de mînz draguț, dar nu deosebit de valoros, pe care biata mea mamă l-ar fi purtat precis cu plăcere, constituiau captura.

Ceea ce ne-a determinat să renunțăm la furturi nu era atît sentimentul de vinovăție, total nerecomandabil, care ajungea totuși din cînd în cînd apăsător, cît greutatea crescînde întîmpinate în plasarea capturii. Ca să poată scăpa avantajos de lucrurile acelea, Herbert trebuia să plece din nou la Neufahrwasser, deoarece numai la periferia portului se găseau intermediarii de care aveai atîta nevoie. Dar intrucît locul acela îi amintea mereu de firavul căpitan leton bolnav de stomac, încerca să plaseze lucrurile pe unde se nimerea, de-a lungul străzii Schichau, la Hakelwerk, pe Bürgerwiese, numai în Fahrwasser nu, unde blănurile s-ar fi dat ca untul. Între-prinderea noastră lincezea într-atît că, în cele din urmă, marfa din prăvăliile de delicatese ajunse în bucătăria mamei Truczinski și chiar și manșonul persan i-l dăruia tot ei sau, mai exact, Herbert încercă să i-l dăruiască.

Cînd mama Truczinski văzu manșonul, își dete seama că nu era lucru curat. Alimentele le acceptase tacit, gîndindu-se probabil la un furt neîsemnat, pentru consumul imediat, să zicem admisibil. Așa gîndea mama Truczinski, simplu și just, făcea ochi de șoarece, își scotea andreaua din coc și spunea arătînd cu vîrfel ei spre fotografie: „O s-o sfîrșești cum a sfîrșit-o și tac'tu” și-i împingea lui Herbert ziarul *Neueste*

Nachrichten sau *Vorposten*, ceea ce însemna: „Acum ori îți cauți o slujbă ca lumea, nu de încărcător în port, ori nu mai pui să-ți fac mîncare”.

Herbert mai zăcu o săptămînă pe canapeaua lui de cugetător; era ursuz și de neabordat, atît pentru o partidă de interogare a cicatricelor, cit și pentru vizitarea unor vitrine promițătoare. Aveam toată înțelegerea pentru prietenul meu, îl lăsa să-și savureze ultima rămășiță de suferință, îmi pierdeam timpul la ceasornicarul Laubschad și la ceasurile lui, încercam să reiau legătura cu muzicantul Meyn, dar asta nu-și mai îngăduia nici măcar un pătărel de rachiu, își minuia trompeta numai după notele orchestrei cavaleriștilor SA, făcea pe îngrijit și pedant, în timp ce toate cele patru pisici ale sale, relicve ale unor vremuri cam bețive, dar profund muzicale, ajunseseră să tragă mița de coadă, de nemîncate ce erau. În schimb, pe Matzerath care, pe cînd trăia încă mama, nu bea decît în societate, îl găseam de multe ori stînd pînă noaptea tîrziu, cu priviri sticloase, în fața unui pătărel de rachiu. Răsfoia albumul de fotografii, încerca, așa cum fac eu acum, s-o reînvie pe biata mama în pozele mici, mai mult sau mai puțin retușate, către miezul nopții îl apuca o dispoziție de plîns, atunci li se adresa lui Hitler sau lui Beethoven, care atîrnau tot încruntați și tot față în față, folosind prenumele familiar tu, și se pare că primea răspuns numai de la geniu, deși acesta era surd, în timp ce Führerul abinent tăcea; pentru că Matzerath, un șef de grupă acolo, mic și beat, nu merita atenția lui.

Într-o marți – îmi amintesc exact cu ajutorul tobei – sosi clipa cea mare. Herbert intră în priză, adică îi ceru mamei Truczinski să-i perie cu cafea rece pantalonii albaștri, largi jos și strînși sus, se căzni să intre într-o piele străină, își trase pe el jacheta cu nasturi cu ancoră, își stropi șalul alb de mătase, procurat din portul liber, cu colonie, provenind tot din gunoiul scutit de vamă al portului liber, și iată-l, stînd tanțos și pătrățos sub șapca albastră.

„Ies puțin, poate-oi găsi ceva de lucru în port”, spuse Herbert, cu un bobîrnac își mută șapca *Prinț Heinrich* nițel spre stînga, să-i dea un aer mai îndrăzneț și mama Truczinski lăsă să-i cadă ziarul din mînă.

Ziua următoare Herbert avea și post, și uniformă. Acum purta gri-închis, nu verde-vamal; era paznic de muzeu la Muzeul Marinei.

Ca toate valorile demne de a fi conservate ale acestui oraș, el însuși demn de a fi conservat, comorile Muzeului Marinei umpleau o casă veche de patricieni, și ea piesă de muzeu, care își păstra în exterior estrada de piatră și o ornamentație a fațadei ușor jucăușă, cu toate că destul de opulentă, iar în interior era sculptată în lemn de stejar de culoare închisă, și avea și o scară în spirală. Muzeul înfățișa istoria, catalogată cu grijă, a orașului portuar, al cărui țel glorios a fost totdeauna să devină și să rămînă putred de bogat printre numeroși vecini puternici, dar și mai numeroși săraci. Aceste privilegii cumpărate de la suveranii ordinului, de la regii Poloniei și confirmate solemn prin acte! Aceste gravuri colorate ale diferitelor asedii ale redutei maritime de la vărsarea Vistulei! Aici, între zidurile orașului, rămîne nefericitul Stanislas Leszczynski, în fuga lui din fața regelui saxon vrăjmaș. Pe tabloul în ulei se vede foarte clar cît îi este de frică. Și mai marele Potocki și solul francez de Monti se tem foarte tare, pentru că rușii, sub conducerea generalului Lascy, asediază orașul. Toate acestea au etichete exacte și pînă și numele navelor franceze, aflate sub drapelul crinului în radă, sînt scrise citeț. O săgeată indică: Cu această corabie a fugit regele Stanislas Leszczynski în Lorena, cînd orașul a trebuit să se predea celui de-al treilea August. Marea majoritate a rarităților expuse o formau trofee luate în războaiele cîștigate, deoarece războaiele pierdute nu oferă decît rar sau niciodată trofee muzeelor.

Mîndria colecției o reprezintă figura galionului unei mari galere florentine, care își avea portul de baștină la Brügge, deși aparținea neguțătorilor florentini Portinari și Tani. Pirații și căpitani ai orașului Danzig, Paul Beneke și Martin Bardewiek reușiseră să o captureze în aprilie una mie patru sute șaptezei și trei, navigînd de-a lungul coastei, în fața portului Sluys. Îndată după capturarea galerei dădură ordin să fie trecut prin sabie tot echipamentul împreună cu ofițerii și căpitanul. Corabia și tot avutul ei fură aduse la Danzig. *Judecata de Apoi*, tripticul pliabil al pictorului Memling și o cristelniță de aur – amîndouă executate la comanda florentinului Tani

pentru o biserică din Floreanța – au fost expuse în biserica Sf. Maria; *Judecata de Apoi*, după cite știu, bucură astăzi ochii catolici ai Poloniei. Ce s-a făcut după război cu figura galionului a rămas neelucidat. Pe vremea aceea se păstra la Muzeul Marinei.

O femeie opulentă de lemn, goală și verde, care privea drept înainte din ochii ei adânciți de chihlimbar, pe sub brațele ridicate, ținându-și mâinile împreunate cu toate degetele la vedere, privea drept înainte deasupra sinilor ei ambițioși. Această femeie, figura galionului, aducea nenorocire. Neguțatorul Portinari comandă sculptura după măsurile unei fete flamande, cu care era foarte intim, unui sculptor în lemn, renumit în executarea figurilor de galioane. De cum fu fixată figura cea verde sub bompresul figurilor de galioane, fetei i se intentă proces de vrăjitoare, după obiceiurile de atunci. Înainte de a arde ca o torță, fata i-a învinuit, în timpul anchetei, pe protectorul ei, neguțatorul florentin, și totodată pe sculptorul care îi luase atît de bine măsura. Se spune că Portinari s-ar fi spînzurat pentru că avea frică de foc. Sculptorului i-au fost retezate cele două mâini atît de înzestrate, ca pe viitor să nu mai facă din vrăjitoare figuri de galioane. Încă pe cînd procesele din Brügge erau în toi și stîrneau multă vîlvă, pentru că Portinari era un om bogat, corabia cu figura galionului căzu în mâinile pirateresti ale lui Paul Beneke. Signore Tani, cel de-al doilea neguțator, nimeri sub un topor de abordaj, Paul Beneke i-a urmat. Cîteva ani mai tîrziu nu mai găsi protecție la patricienii din orașul său natal și fu înecat în curtea turnului cu etaje. Corăbiile, cărora li se monta, după moartea lui Beneke, la proră figura galionului, ardeau încă din port, îndată după montare, incendiind și alte nave. Totul se prefăcea în cenușă, doar figura galionului care era imună la foc nu ardea și, datorită formelor ei armonioase, își găsea mereu adoratori printre proprietari de vase. Dar de cum își ocupa femeia aceea locul la proră, cum se decimau în spatele ei, pradă răzvrătirilor, echipajele celor mai pașnice corăbii. Călătoria lipsită de succes a flotei din Danzig împotriva Danemarcei, sub domnia prea ăscușitului Eberhard Ferber, în anul una mie cinci sute douăzeci și doi, a dus la căderea lui Ferber și la răzmerițe singeroase în oraș. E adevărat că istoria povestește de conflicte religioase – în anul

douăzeci și trei, pastorul protestant Hegge a condus mulțimea la iconoclastie în șapte biserici parohiale din oraș –, dar noi vom da vina pentru această nenorocire, cu efect tîrziu, pe figura galionului: ea împodobește proba corăbiei lui Ferber.

Cînd, după cincizeci de ani, Stefan Bathory asedie în zadar orașul, Kaspar Jeschke, starețul minăstirii Oliva, a dat vina, prin predici de pocăire, pe figura galionului. Regele Poloniei o promise în dar din partea orașului, o luă cu el în tabăra lui de campanie și se lăsă prost povățuit de ea. În ce măsură influențase doamna de lemn campaniile suedeze împotriva orașului, încarcerarea pe mulți ani a fanaticului religios Dr. Ägidius Strauch, care conspirase cu suedezi, și incendierea femeii verzi, care ajunsese din nou în oraș, nu putem ști. O sursă destul de obscură susține că un poet din Silezia, pe nume Opitz, a găsit pentru cîteva ani refugiu în oraș, dar a murit prea devreme, deoarece descoperise sculptura blestemată într-o șură și încercase s-o cînte în versurile lui.

Abia spre sfîrșitul secolului al optsprezecelea, pe vremea împărțirii Poloniei, prusaci, care au trebuit să-și impună cu forță stăpînirea asupra orașului, au emis o interdicție regală prusacă împotriva „Figurii de lemn, Niobe”. Era atestată pentru prima oară nominal în documente și evacuată, sau mai bine-zis încarcerată, în acel turn cu etaje, în a cărui curte fusese înecat Paul Beneke; de pe galeria acestui turn îmi exersasem eu pentru prima oară cu succes cîntecul meu cu efect la distanță. Fusese atît de pedepsită pentru că față în față cu produsele cele mai ingenioase ale fanteziei omenești, instrumentele de tortură adică, să rămînă liniștită tot secolul al nouăsprezecelea.

Cînd m-am urcat în turn, în anul treizeci și doi, și am atentat cu vocea mea la ferestrele foaierei Teatrului Municipal, Niobe – pe numele ei popular „Mărița cea verde” sau „Măruca cea verde” – fusese scoasă deja de ani de zile, slavă Domnului, din camera de tortură. Cine știe dacă altfel mi-ar fi reușit atentatul asupra construcției clasice?

Poate că un director de muzeu neștiutor, sau venit din altă parte, a scos-o pe Niobe din camera de tortură, care o mai ținea în frîu, și a mutat-o, la scurtă vreme după întemeierea Statului liber, în nou amenajatul Muzeu al Marinei. La puțin timp după aceea, muri de o infecție a singelui, pe

care prea zelosul bărbat și-o provocase la consolidarea unei plăcuțe metalice, unde se putea citi că deasupra inscripției este expusă o figură de galion răspunzând la numele de Niobe. Urmașul său, un cunosător atent al istoriei orașului, a vrut s-o îndepărteze din nou pe Niobe. S-a gândit s-o dăruiască orașului Lübeck pe fata cea periculoasă de lemn și numai fiindcă cei din Lübeck au refuzat acest dar, orașelul de pe Trave a supraviețuit, cu excepția bisericilor din cărămidă, bombardamentelor din timpul războiului.

Niobe sau „Măruca cea verde” a rămas deci la Muzeul Marinei și a provocat în interval de paisprezece ani de istorie a muzeului moartea a doi directori – nu a directorului prudent, acela s-a lăsat substituit –, decedul unui prelat mai vîrstnic mort la picioarele ei, morțile violente ale unui student de la Școala tehnică, a doi boboci de la Școala superioară Petri, care tocmai își luaseră bacalaureatul, și sfîrșitul a patru paznici de nădejde ai muzeului, toți căsătoriți.

Toți fuseseră găsiți, chiar și studentul de la Școala tehnică, cu obrazul transfigurat, cu obiecte ascuțite în piept, de tipul celor aflate numai la Muzeul Marinei: cuțite de corabie, cângi, harpoane, virfuri de lance fin cizelate, de pe Coasta de Aur, ace de cusut pentru cei ce fac pinze de corăbii și numai cel de-al doilea boboc a trebuit să recurgă mai întîi la briceagul lui și apoi la compasul de școală deoarece, cu puțin înaintea morții sale, toate obiectele ascuțite din muzeu fuseseră fie legate cu lanțuri, fie păstrate sub sticlă.

Deși criminaliștii din comisiile pentru crime vorbeau la fiecare deced de o sinucidere tragică, în oraș și chiar prin ziare bîntuia un zvon care spunea: „Măruca cea verde le-a făcut seama cu mina ei”. Niobe fu bănuită foarte serios că ar fi dus la moarte bărbați și băieți. Se discuta peste tot, în ziare se inițiasă un colț special cu cazul Niobe pentru expunerea liberă a punctului de vedere personal. Se pomenea de întîmplări fatale. Administrația orașului vorbea de superstiții depășite: nu care cumva să-i treacă vreunui prin cap să ia măsuri violente, înainte de a se fi dovedit că asemenea blestemății s-au petrecut aievea.

Așa se face că lemnul cel verde rămase în continuare piesa cea mai prețioasă a Muzeului Marinei, pentru că Muzeul landului Oliva, Muzeul orașenesc din Fleischergasse și conducerea

Curții lui Arthur refuzau să adăpostească persoana aceea turbată după bărbăți.

Era lipsă de paznici de muzeu. Și nu doar aceștia refuzau să se acomodeze cu fecioara de lemn. Chiar și vizitatorii ocoleau sala celei cu ochi de chihlimbar. În spatele ferestrelor Renaissance, care luminau din profil sculptura, liniștea domni multă vreme. Praful se depozita în voie. Femeile de serviciu nu mai veneau. Fotografii, altădată atît de insistenți, dintre care unul murise la puțin timp după fotografierea figurii galionului, ce-i drept, de moarte naturală, dar totuși surprinzătoare, avînd în vedere că era legată de fotografie, nu mai alimentau presa Statului liber, a Poloniei, a Reichului, chiar și a Franței, cu instantanee ale lucrării plastice asazine, ci distruseseră portretele lui Niobe din arhivele lor și nu mai fotografiară decît sosirile și plecările diverșilor președinți, conducători de state și regi în exil, trăiau sub semnul demonstrațiilor aflate întîmplător în programe: expoziții de găini, congrese de partid, curse de automobilism și inundații de primăvară.

Așa a rămas pînă ce Herbert Truczinski, care nu mai voia să fie chelner și în nici un caz vameș, a luat loc, în uniformă de paznic de muzeu, gri ca șoarecele, pe scaunul de piele lîngă ușa acelei săli, căreia în popor i se spunea *Odaia bund a Mărucii*.

Încă din prima zi de lucru l-am urmat pe Herbert în stația de tramvai din Piața Max Halbe. Îmi făceam griji pentru el. „Meri acas’, Oskarchen, n-ai voie să vii cu mine!” Dar eu mă băgam, cu tobă și bețe cu tot, atît de insistent în suflul marelui meu prieten, că Herbert spuse: „Hai, vino pîn’ la Poarta Înaltă și p’ormă meri-napoi și șezi cumințe!” La Poarta Înaltă nu am vrut să mă întorc înapoi cu tramvaiul cinci. Herbert mă luă cu el în Heiligen-Geist-Gasse, încercă încă o dată să scape de mine, chiar acolo pe scara muzeului, și cumpără ofînd un bilet de copil de la casă. E adevărat că aveam deja paisprezece ani și ar fi trebuit să plătesc prețul întreg, dar ce-i interesa asta pe ei!

Am avut o zi plăcută, liniștită. Nu tu vizitatori, nu tu control. Din cînd în cînd băteam în tobă cite o jumătate de oră, din cînd în cînd Herbert dormea o oră încheiată. Niobe privea cu ochii ei de chihlimbar drept înainte și se-ndrepta cu cei doi sîni ai ei spre o țintă care nu era a noastră. Nici

nu se sinchisea de ea. „Asta oricum nu-i jenu' meu", făcu Herbert un gest de respingere cu mîna. „Uită-te numa' la culele ei dă osinză și la gusa aia mare."

Herbert își plecă într-o parte capul și-și lăsă închipuirea slobodă: „Și-n șale îi lată cit un dulap, să-ncapă doi bărbați în el. Lui Herbert îi plac mai mult damele alea gingașe, mărunțele, una d'ia mică, mică, întocmai ca o păpușică".

Ascultam cum își descrie Herbert pe-ndelete „jenu" în materie de femei și vedeam cum schița cu mîinile lui uriașe ca două lopoți contururile unei persoane grațioase de sex feminin care a rămas multă vreme, pînă-n ziua de azi, idealul meu de femeie, chiar și în uniformă de soră medicală.

Încă din a treia zi petrecută de noi la muzeu, îndrăznirăm să ne părăsim locul de pe scaunul de lîngă ușă. Sub pretextul curățeniei – în sală arăta într-adevăr jalnic –, ștergînd praful, măturînd pînzele de păianjen și carii din lambriurile de stejar și făcînd încăperea să arate, cu adevărat, ca *Odaia cea bună a Mărucii*, ne apropiarăm de trupul verde de lemn, luminat și răspîditor de umbre. Lucrurile nu stăteau de fapt chiar așa, că Niobe ne-ar fi lăsat complet rece. Ea își purta cit se poate de evident frumusețea, ce-i drept cam opulentă, dar nu lipsită de formă. Numai că noi nu îi savuram înfățișarea cu ochii celor care vor să ia ceva în posesie. Mai degrabă ne exersam în felul de a privi al experților obiectivi, obișnuiți să taxeze orice. Herbert și cu mine, doi esteți care știau să-și păstreze sîngele rece și urmărirea în salturile degetului mare proporțiile feminine, vîzînd în măsura clasică de opt capete un etalon căruia Niobe i se potrivea pînă la coapsele prea scurte, în schimb tot ce ținea de lățime, șolduri, umeri, torace, cerea, de fapt, mai curînd o proporție olandeză, decît una grecească.

Herbert își lăsă degetul mare în jos: „Asta-i prea activă la pat. Herbert știe trînta de la Ohra și Fahrwasser. Nu-mi trebe mie femeie pentru așa ceva". Herbert era un copil pătît. „Da' ia să fie colo o mină de muierușcă, una pirpirie, cu care să te porți ca și c-un ou, din motive de talie, eh, atunci Herbert n-ar mai zice nimic."

Firește că, la o adică, noi n-am fi avut nimic nici împotriva lui Niobe și a naturii ei războinice; Herbert știa foarte bine că pasivitatea sau activitatea, dorite sau nedorite de el la femeile goale sau pe jumătate goale, sînt îndeobște tăinuie,

atît de cele subțiri și grațioase, cît și de cele pline sau chiar obeze; există fete gingașe care nu pot sta culcate fără să se smucească și femei cit cinci zdrahoni care, asemenea unei ape stătute, abia își arată curgerea. Voit simplificam lucrurile, aduceam totul la doi numitori și o insultam pe Niobe intenționat și fără scuză. Herbert mă luă în brațe, ca să-i bat femeii aceleia cu bețele mele pe sîni, pînă ce stîrneam nori caraghioși de făină de lemn din nenumăratele găurele de cari, cu toate că erau stropite cu substanțe chimice și nelo-cuite. În timp ce băteam cu bețele, ne uitam în ochii ei înșelători de chihlimbar. Nimic nu se clintea, nu clipea, nu lăcrima, nu dădea pe-afară. Nimic nu se îngusta într-atît de amenințător, încît șlițurile înșelătoare ale ochilor să împrăștie ură. Chiar dacă erau convecși, acești doi stropi lustruiți, mai mult galbeni decît roșii, reflectau inventarul spațiului expozițional și o parte din ferestrele înșoțite. Chihlimbarul înșală, cine nu știa asta! Și noi știam de trucurile perfide ale acestui produs rășinos ridicat la rang de giuvaier. Și încă împărțind în maniera limitată, specifică bărbaților, tot ce este de natură feminină exclusiv în activ și pasiv, am apreciat evidentă lipsă de participare a lui Niobe în favoarea noastră. Ne simțeam stăpîni pe situație. Herbert îi bătu chiar, rigîind batjocoritor, un cui în genunchi. Pe mine mă durea genunchiul la fiecare lovitură, ea nici măcar nu-și ridica sprînceana. Făceam tot felul de trăsnași în fața lemnului verde umflat: Herbert intră în mantaua unui amiral englez, se înarmă cu un ochean, se așază sub o pălărie de amiral asortată. Eu, gătit cu o vestuță roșie și o perucă potrivită, mă transformai în pajul amiralului. Ne-am jucat de-a Trafalgar, am atacat Copenhaga, am împrăștiat flota lui Napoleon la Abukir, am înconjurat cu corăbiile cutare sau cutare cap, pozam istoric sau contemporan în fața figurii galionului de dimensiunile unei vrăjitoare olandeze care, după cum credeam noi, privea totul cu bunăvoință sau nici măcar nu observa.

Astăzi știu că totul are ochi, că nu rămîne nimic neobservat, că înseși tapetele au o memorie mai bună decît oamenii. Nu Dumnezeu este cel ce vede totul! Un scaun de bucătărie, o mașină de călcat, o scrumieră pe jumătate plină și reproducerea în lemn a unei femei numite Niobe ajung să poată oferi fiecare faptă martorilor ce nu uită.

Am făcut serviciul la Muzeul Marinei vreme de paisprezece zile sau chiar mai mult. Herbert mi-a dăruit o tobă și i-a adus mamei Truczinski acasă, pentru a doua oară, leafă pe o săptămână, mărită pentru riscuri suplimentare. Într-o marți, fiindcă luni muzeul fusese închis, la casă mi se refuză biletul de copil și nu fui lăsat să intru. Herbert vru să știe de ce. Omul de la casă spuse ceva, cam ursuz, dar nu lipsit de bunăvoință, despre dispoziția care fusese dată, ca acum copiii să nu mai poată intra. Tatăl băiatului poate să se supere, el n-ar avea nimic de obiectat dacă aş rămâne la casă, deoarece un om de afaceri și vădov nu avea timp să supravegheze tot, dar în sală – în *Odaia cea bună a Mărucii* – nu mai avea voie, pentru că nimeni nu și-a asumat răspunderea.

Herbert era pe punctul de a renunța; eu l-am împins, l-am înțepat și el îi dădea, pe de-o parte, dreptate casierului, pe de alta mă numea talismanul său, inger păzitor, vorbi de nevinovăția copilărească ce l-ar fi putut apăra, pe scurt: Herbert se pare că se împrieteni cu cel de la casă și-l înduplecă să mă lase pentru ultima oară în Muzeul Marinei, cum spunea casierul.

Așa se face că am urcat încă o dată, de mină cu marele meu prieten, scara în spirală, proaspăt unsă cu ulei, pînă la etajul doi, unde locuia Niobe. A fost o dimineață liniștită și o după-amiază și mai liniștită. Ședea cu ochii pe jumătate închiși pe scaunul de piele cu ținte galbene. Eu mă ghemuisem la picioarele lui. Toba mea era mută. Ne holbam în sus la fregate, corvete, la corăbiile cu cinci catarge, la galere și galupe, la velierele de coastă și la velierele mari care, atîrnate sub lambriurile de stejar, așteptau un vînt prielnic în pinze. Măsuram flota-model, așteptam împreună cu ea briza proaspătă, ne temeam de liniștea suspectă din odaia cea bună și făceam toate astea pentru a nu trebui s-o măsurăm și să ne temem de Niobe. Ce n-am fi dat să auzim zgomotul făcut de săpăturile carilor, care ne-ar fi dovedit că interiorul lemnului verde se supunea, ce-i drept, încet, dar sigur, ciuruirii și scobirii, că Niobe era perisabilă! Dar nu se mișca nici un vierme, cel ce conservase trupul de lemn îl făcuse imun la viermi și nemuritor. Așa că nu ne rămăsese decît flota-model, speranța ne bună că vîntul va sufla în pinze, un joc ce se înțețea, un joc de-a frica de Niobe, frică pe care ne-o

economiseam, făceam eforturi s-o trecem cu vederea și pe care poate chiar am fi uitat-o, dacă soarele de după-amiază n-ar fi izbit în plin ochiul ei sting de chihlimbar, incendiindu-l.

Această combustie nici n-ar fi trebuit să ne surprindă. Cunoșteam doar după-amiezile însoțite de la al doilea etaj al Muzeului Marinei, știam ce oră bătuse sau avea să bată cînd lumina cădea din cornișe și inunda cogeale. Și bisericile din Rechtstadt, Altstadt Pfefferstadt, își găseau treaba, marcînd curgerea luminii solare ce răscolea praful cu orele ceasului și așteptînd-o cu zvonul de clopote al colecției noastre istorice. Ce minune cînd însuși soarele ni se părea istoric, bun de expus și suspect de a fi comploțat cu ochii de chihlimbar ai Niobei!

În acea după-amiază totuși, neavînd curaj și nici chef de vreo joacă sau prostie inventată, privirea luminoasă a lemnului, de obicei opac, ne izbi pe amîndoi. Încordați, așteptărăm o jumătate de oră pe care mai trebuia s-o suportăm. La ora cinci fix muzeul se închidea.

Ziua următoare Herbert s-a dus singur la serviciu; l-am însoțit pînă la muzeu, n-am mai vrut să aștept la casă și mi-am căutat un locșor, vizavi de clădirea aceea de patricieni. Ședeam cu toba mea pe o sferă de granit din care ieșea o coadă folosită de oamenii mari drept balustradă. De prisos să mai spun că cealaltă parte a scării era strălucită de o sferă identică, prevăzută, la fel, cu o coadă de fier forjat. Băteam doar din cînd în cînd în tobă, dar atunci îngrozitor de puternic și protestînd împotriva femeilor care treceau pe acolo, și simțeam o plăcere ciudată să se oprească în dreptul meu, să întrebe cum mă cheamă, să mîngie cu minile asudate părul meu, pe atunci deja frumos, ce-i drept scur, dar buclat. Dimineața trecu. La capătul străzii Heiligen-Geist-Gasse clocea înfioată în negru, roșu și verde, sub turnul umflat, găina de teracotă a bisericii Sfînta Maria. Porumbelii țîgneau mereu din despicăturile zidurilor, aterizau în apropierea mea, bolboroseau în legea lor și nu știu cît timp va mai dura vremea clocitului și ce era aici de clocit și dacă acest clocit secular nu ajunsese pînă la urmă un scop în sine.

La prînz apărură și Herbert pe stradă. Îmi dădu două felii de pîine cu untură și între ele o bucată de sîngerete groasă de un deget, pe care le scoase din cutia lui cu merinde, umplută de mama Truczinski pînă la refuz. Dădu mecanic

din cap să mă îndemne, fiindcă nu voiam să măninc. Pină la urmă mincai, iar Herbert, care nu puse gura pe nimic, fumă o țigară. Înainte de a se întoarce la muzeu dispăru într-o circumă de pe Brotbänkengasse să ia două, trei păhărele de rachiu de ienupăr. Mă uitam la el cum dădea pe gît paharele și cum îi juca mărul lui Adam. Nu-mi plăcea deloc cum turna rachiu în el. Cînd urcase de-acum de mult scara în spirală a muzeului și eu ședeam iar pe sfera mea de granit, Oskar avea încă în ochi mărul acela al lui Adam care se opintea la fiecare înghițitură.

După-amiaza se tîri peste fațada muzeului colorată pastelat. Săltă din cerc în cerc, călări nimfe și cornuri ale abundenței, devoră ingeri întinzînd minile după flori, făcu strugurii pictați în culori saturate să devină suprasaturați, explodă în mijlocul unei serbări cîmpenești, se jucă de-a baba-oarba, se cățărară pe un leagăn de trandafiri, înobilă cetățeni în pantaloni bufanți care făceau comerț, prinsu un cerb urmărit de cîini și ajunse, în sfîrșit, la acea fereastră de la etajul doi, care-i îngăduise soarelui să lumineze scurt și totuși pentru totdeauna un ochi de chihlimbar.

Mă lăsai să alunec încet de pe sfera mea de granit. Toba se lovi cu zgomot de piatra tare. Lacul alb al suprafeței de tinichiea și cîteva așchii din flăcările lăcuite de pe margini săriră și se împrăștiară, albe și roșii, în fața scării.

Poate că spuneam ceva pe dinafară, poate că mă rugam pe dinăuntru, poate scădeam sau adăugam ceva. Curînd după aceea, în fața portarului muzeului, opri mașina salvării. Pietonii blocară intrarea. Oskar reuși să se strecoare în clădire cu oamenii de la salvare. Eu ajunsei mai repede sus pe scări decît ei care, oricum, ar fi trebuit să cunoască încăperea muzeului de la accidente anterioare.

Cum de nu mi-a venit să rid cînd l-am văzut pe Herbert! Afirma deasupra lui Niobe, parcă ar fi vrut să sară pe ea. Capul lui acoperea capul ei, brațele lui îmbrățișau brațele ei ridicate și împreunate. Nu avea cămașa pe el. Fu găsită mai tirziu, curată și împăturită ordonat, pe scaunul de piele de lingă ușă. Spinarea lui își etala toate cicatricele. Citeam acest scris, îi număram literele. Nu lipsea nici una. Dar nici ivirea vreunui desen nou nu se făcea observată.

Oamenii de la salvare, năvăliți în sală la scurt timp după mine, se chinuiau să-l elibereze pe Herbert de Niobe. Înnebunit de dorință, smulse din lanțul de siguranță o toporișcă scurtă de corabie cu două tăisuri și înfipse unul dintre tăisuri în trupul de lemn al lui Niobe, iar celălalt îi pătrunse lui însuși în carne, cînd se năpustise asupra femeii. Pe cit de bine îi reușise sus contopirea, jos, unde pantalonii îi erau deschisiați și încă se mai avînta ceva afară, țepăn și fără nici o noimă, nu aflase un teren propice pentru ancora lui.

Cînd întinseră peste Herbert pătura cu inscripția „Serviciul municipal de urgență”, Oskar se întoarse la toba lui, cum făcea totdeauna cînd pierdea ceva. Încă mai bătea cu pumnii în tablă, cînd muncitorii de la muzeu îl traseră afară din *Odaia cea bună a Mărucii*, îl tirară pe scări în jos și, în cele din urmă, îl duseră cu o mașină a poliției acasă.

Chiar și acum, cînd caută să-și rememoreze încercarea unei iubiri între lemn și carne, trebuie să lucreze cu pumnii ca să poată rătăci încă o dată prin labirintul de cicatrice dur și sensibil de pe spinarea îngroșată a lui Herbert Truczinski, ce depășește în duritate și sensibilitate orice premoniție și anticipație.

Abia acum, cînd l-au luat pe Herbert de la sculptura lui lipsită de iubire, iată că vine Bruno, îngrijitorul meu, cu capul lui disperat de pară. Îmi ia cu grijă minile de pe tobă, îmi atrîrnă tinicheaua de drogul stîng al patului de fier și-mi netezește pătura.

„Dar domnule Matzerath, îmi atrage atenția, dacă mai continuați să bateți toba atît de tare, se va auzi în altă parte că aici se face prea multă gălăgie. Nu ați vrea să luați o scurtă pauză sau să bateți în tobă mai încet?”

Bine, Bruno, am să încerc să-i dictez tobei mele un capitol mai tăcut, deși tocmai acea temă cere o orchestră flămîndă care răcneste.

Credință, speranță, dragoste

A fost odată un muzicant pe care îl chema Meyn și știa să cînte minunat la trompetă. Locuia la etajul patru, chiar sub acoperișul unei case cu apartamente de închiriat, ținea patru pisici, dintre care pe una o chema Bismarck, și bea de dimineață pînă seara dintr-o sticlă de rachiu de ienupăr. Asta a durat pînă într-o zi, cînd nenorocirea l-a trezit.

Oskar n-ar vrea să creadă încă în semne premonitории. Și totuși, pe atunci existau destule semne ce prevesteau o nenorocire, care îmbrăcau cizme tot mai mari; o dată cu cizmele tot mai mari, făceau și pași tot mai mari, căutînd să ducă nenorocirea peste tot. Atunci a murit prietenul meu Herbert Truczinski în urma unei răni în piept pe care i-o făcuse o femeie de lemn. Femeia nu muri, ci fu sigilată și păstrată în beciul muzeului, pesemne pentru lucrări de restaurare. Dar nenorocirea nu poate fi închisă în beci. Prin apele reziduale ajunge în canalizare, este comunicată rețelei de gaze, distribuită în fiecare gospodărie și nimeni din cei ce-și pun oala de supă pe flacără nu bănuiește că aici nenorocirea este cea care face mîncarea să fiarbă.

Cînd Herbert a fost îngropat în cimitirul Langfuhr, l-am văzut pentru a doua oară pe Schugger Leo, pe care îl cunoscusem în cimitirul Brentau. Nouă tuturor, mamei Truczinski, Gusei, lui Fritz și Mariei Truczinski, doamnei Kater cea grasă, bătrînului Heilandt, care sacrificase de sărbători iepurele lui Fritz pentru mama Truczinski, prezumtivului meu tată, Matzerath, care, galanton cum îi plăcea să se arate, plătise jumătate din înmormîntare și lui Jan Bronski, pe care Herbert abia îl cunoștea și care venise doar ca să ne vadă, pe Matzerath și pe mine, pe terenul neutru al cimitirului – nouă tuturor ne spuse Schugger Leo, cu gura îmbăloșată și

întinzîndu-ne mînușile tremurînde, albe, mucegăite, condoleanțele lui confuze, oscilînd între bucurie și durere.

Cînd mînușile lui Schugger Leo îi fluturară în semn de salut muzicantului Meyn, care venise îmbrăcat jumătate în civil, jumătate în uniformă SA, se produse un al doilea semn al nenorocirii viitoare.

Mînușa palidă a lui Leo se aruncă speriată în aer și-l trase pe Leo după ea peste morminte. Fu auzit strigînd, dar nu erau condoleanțe zdrențele de cuvinte care rămaseră atîrnate deasupra cimitirului.

Nimeni nu se urni de lîngă muzicantul Meyn. Dar el stătea totuși singuratic printre cei veniți la înmormîntare, recunoscut și semnalat de Schugger Leo, și-și făcea de lucru puțin fisticic cu trompeta lui, adusă anume cu el. Cîntase cu ea mai înainte, minunat, deasupra mormîntului lui Herbert. Minunat, pentru că Meyn băuse rachiu de ienupăr, ceea ce nu mai făcuse de mult, iar moartea lui Herbert, care era de vîrsta lui, îl afectase foarte tare, în timp ce pe mine și pe toba mea moartea aceasta ne lăsară muți.

A fost odată un muzicant pe care îl chema Meyn și știa să cînte minunat la trompetă. Locuia la etajul patru, chiar sub acoperișul unei case cu apartamente închiriate, ținea patru pisici, dintre care pe una o chema Bismarck, și bea de dimineață pînă seara dintr-o sticlă de rachiu de ienupăr, pînă cînd, cred, pe la sfîrșitul lui treizeci și șase sau începutul lui treizeci și șapte, a intrat în rîndurile cavaleriștilor SA, unde, ce-i drept, a cîntat ca trompetist în fanfară mult mai corect, dar nu atât de minunat, pentru că, odată intrat în pantalonii de călărie cu bazon de piele, a trebuit să renunțe la sticla de rachiu de ienupăr și, de aceea, nu mai sufla în tinicheaua sa decît treaz și foarte tare.

Cînd lui Meyn, omului de la SA, i-a murit prietenul din tinerețe, Herbert Truczinski, cu care în anii douăzeci plătise, mai întîi unei grupe de tinere comuniste, apoi Vulturului Roșu, cotizația de membru și cînd acela tocmai trebuia să fie coborît sub pămînt, Meyn își luă trompeta și-și scoase în același timp sticla de rachiu de ienupăr. Voia să cînte minunat de frumos la trompetă, nu să fie treaz; chiar și călărind pe calul brun, tot își păstrase urechea muzicală și, de aceea, luă și la cimitir o înghițitură și-și păstră, în timp ce sufla la

trompetă, paltonul de civil peste uniformă, deși își propusese ca pe pământul cimitirului să sufle în trompetă îmbrăcat în uniformă brună, fie și cu capul descoperit.

A fost odată un membru SA care și-a păstrat paltonul peste uniformă de cavalier SA, când a cîntat minunat, trezind de limpiditatea rachiului de ienupăr, la mormîntul prietenului său de tinerețe.

Și în clipa în care Schugger Leo – cum se află atîția în toate cimitirele – voia să le spună condoleanțe celor veniți la înmormîntare, avură toți parte de condoleanțele lui Schugger Leo. Doar omul acela din SA nu avu voie să atingă mînușa albă a lui Leo, pentru că acesta îl recunoscu pe cel din SA, se temu de el și-și retrase strîgînd mînușa și condoleanțele. Omul din SA se duse fără condoleanțe și cu trompeta rece acasă, unde își găsi în locuința lui, sub acoperișul casei cu apartamente închiriate, cele patru pisici ale sale.

A fost odată un om din SA pe care îl chema Meyn. Din vremurile cînd bea zilnic rachiul de ienupăr și cînta minunat la trompetă, își păstrase Meyn în locuința lui, patru pisici, dintre care pe una o chema Bismarck. Cînd într-o zi omul din SA se întoarse de la înmormîntarea prietenului său de tinerețe, Herbert Truczinski, și era trist și din nou treaz, pentru că cineva îi refuzase condoleanțele, se găsi deodată singur în locuința sa cu cele patru pisici. Pisicile se frecau de cizmele lui de călărie și Meyn le dădu o hîrtie de ziar plină cu capete de heringi, ceea ce le smulse pe pisici de lîngă cizmele sale. În cele două zile, în locuința lui, mirosi foarte tare de la cele patru pisici care erau motani și unul se numea Bismarck și mergea negru pe lăbuțe albe. Dar Meyn nu avea strop de rachiul de ienupăr în locuință. De aceea mirosea tot mai mult a pisici și a motani. Poate că și-ar fi cumpărat ceva rachiul din prăvălia noastră de coloniale, dacă nu locuia la etajul patru chiar sub acoperiș. Dar așa se temea de trepte și de vecini, în fața cărora s-a și jurat, destul de des, că buzele lui de muzicant nu vor mai atinge nici un strop de rachiul de ienupăr, că va începe o viață timidă, dar nouă, pe care avea să-o dedice ordinii și nu freamătului unei tinereți risipite aiurea și lipsite de echilibru.

A fost odată un bărbat pe care-l chema Meyn. Într-o zi, pe cînd era singur în locuința sa de sub acoperiș, cu cei patru

motani ai săi, dintre care unul se numea Bismarck, îi displicău în mod deosebit mirosul de cotoi, pentru că înainte de masă i se întîmplase ceva neplăcut și pentru că nu avea în casă rachiul de ienupăr. Și întrucît necazul și setea se întîrșiră, accentuînd mirosul de motan, Meyn, care era de profesie muzicant și membru al orchestrei cavaleriștilor SA, puse mîna pe vîtraul de lîngă soba rece și lovi în motani pînă cînd putu constata că toți patru, și cel cu numele de Bismarck, erau morți și terminați definitiv, chiar dacă mirosul de motan din încăperea nu-și pierduse nimic din intensitate.

A fost odată un cearsornicar pe care îl chema Laubschad și locuia la etajul întîi al casei noastre cu apartamente închiriate, într-un apartament de două camere, ale cărui ferestre dădeau în curte. Cearsornicarul Laubschad era necăsătorit, membru al Casei de ajutor social național-socialist și al Asociației pentru ocrotirea animalelor. Laubschad avea suflet bun și punea pe picioare toți oamenii oboșiți, toate animalele bolnave, toate ceasurile defecte. Într-o după-amiază, cînd cearsornicarul stătea la geam, gîndindu-se la înmormîntarea unui vecin, la care participase înainte de masă, a văzut cum muzicantul Meyn, locatarul de la etajul patru al aceleiași case cu apartamente închiriate, a dus în curte un sac de cartofi pe jumătate plin, care părea ud la fund și chiar picura și l-a aruncat în una din cele două pubele. Dar pentru că pubela era pe trei sferturi plină, muzicantul nu a reușit să închidă capacul decît cu efort.

Au fost odată patru motani, dintre care pe unul îl chema Bismarck. Acești motani erau ai unui muzicant pe nume Meyn. Deoarece motanii, care nu erau castrați, miroseau iute și înțepător și pentru că mirosul acesta îi era deosebit de antipatic, din diverse motive, muzicantul îi omorî într-o zi pe cei patru motani cu un vîtrau, puse hoiturile într-un sac de cartofi, duse sacul coborînd cele patru rînduri de scări pînă jos și se grăbi să arunce traista aceea în pubela din curte, de lîngă stînghia de bătut covoare, pentru că pinza de sac era permeabilă și începuse să picure, încă de la etajul doi. Dar pubela fiind destul de plină, muzicantul trebui să apese gunoiul cu sacul ca să poată închide capacul. Abia părăsise casa – pentru că în locuința aceea miroșind a pisici, dar lipsită de pisici, nu voia să se întorcă –, cînd gunoiul

apăsă început din nou să se înfoaie, ridică sacul și o dată cu sacul, capacul pubelei.

A fost odată un muzicant, care și-a omorât cele patru pisici, le-a îngropat într-o pubeză, a părăsit casa și și-a căutat prietenii.

A fost odată un ceasornicar care observă, în vreme ce stătea gînditor la fereastră, cum muzicantul Meyn îndesă un sac pe jumătate plin în pubeză și apoi părăsi curtea și văzu cum capacul pubelei se ridică, la câteva momente după plecarea lui Meyn, și continuă să se mai ridice un pic.

Au fost odată patru motani care într-o zi anume au fost omorîți în bătaie, pentru că miroseau deosebit de puternic, au fost înghesuiți într-un sac și îngropați în pubeză. Pisicile însă, dintre care una se numea Bismarck, nu erau încă moarte de tot, ci îndărătnice, ca toate pisicile. Se agățau de sac, puseseră în mișcare capacul pubelei și îl întrebă pe ceasornicarul Laubschad, care încă mai stătea gînditor la fereastră: Ghici, ce se află în sacul pe care l-a vîrît muzicantul Meyn în pubeză?

A fost odată un ceasornicar care nu putea să privească liniștit cum se mișcă ceva în pubeză. Așa că își părăsi locuința de la etajul întâi al casei cu apartamente închiriate, se duse în curte, deschise capacul pubelei și sacul, luă cu el cele patru pisici zdrobite, dar încă în viață, ca să le îngrijească. Pisicile muriră încă în noaptea următoare sub degetele ceasornicarului și nu-i mai rămăseu altceva de făcut decît să reclame la Asociația pentru ocrotirea animalelor, al cărui membru era, și să înștiințeze și conducerea grupelor locale de torturare a animalelor, care dădă reputației partidului.

A fost odată un membru SA care omorise patru motani, fusese trădat de motani care nu muriseră de tot și denunțat de un ceasornicar. S-a ajuns la un proces și cel din SA a trebuit să plătească amendă. Dar și la SA s-a vorbit despre această ispravă, iar omul în cauză urmă să fie exclus din SA pentru comportare nedemnă. Nici cînd acel om din SA se arătă deosebit de curajos în noaptea de nouă spre zece noiembrie, numită mai tirziu Noaptea de cristal, incendiind sinagoga din Langfurhr de pe strada Michaelisweg și altele, participînd cu zel și în dimineața următoare, cînd fuseseră devastate mai multe magazine semnalate dinainte, toată strădania lui

nu putu împiedica excluderea sa din rîndul trupelor de cavalerie SA. A fost degradat pentru torturare inumană a animalelor și șters de pe lista membrilor. Abia un an mai tirziu reuși să fie primit în gîrzile civile care au fost preluate mai tirziu de Waffen-SS.

A fost odată un negustor de coloniale care și-a încuiat într-o zi de noiembrie prăvălia, pentru că în oraș se întîmplase ceva, l-a luat pe fiul său, Oskar, de mîină și a mers cu tramvaiul cinci pînă la Poarta Langgasse pentru că acolo ardea sinagoga, ca și în Sopot și Langfurhr. Sinagoga era aproape mistuită de flăcări și pompierii păzeau ca focul să nu se întindă și la alte case. Bărbați în uniformă și civili cărau în fața ruinelor cărți, obiecte de cult și materiale ciudate. Tot muntele de obiecte fu aprins și negustorul de coloniale profită de ocazie să-și încălzească degetele și simțurile la focul acela public. Fiul său Oskar, vîzîndu-și tatăl atît de ocupat și infierbîntat, se strecură neobservat în direcția Pasajului Arsenalului, deoarece se temea pentru toba lui de tinicheia lăcuită cu flăcări albe și roșii.

A fost odată un negustor de jucării pe care îl chema Sigismund Markus; el vindea printre altele și tobe lăcuite în alb și roșu. Oskar, despre care tocmai veni vorba, principalul cumpărător al acestor tobe, în calitate de toboșar de profesie, nu putea și nici nu voia să trăiască fără tobe de tinicheia. De aceea se grăbi să se îndrepte de la sinagoga în flăcări spre Pasajul Arsenalului, deoarece acolo locuia păzitorul tobelor lui; dar îl găsi într-o stare care de-acum înainte făcea imposibilă vînzarea de tobe pe lumea asta.

Ei, aceiași incendiatori, de care eu, Oskar, credeam că fugisem, îl vizitaseră încă înaintea mea pe Markus, minuseră pensula în vopsea și-i scriseseră de-a curmezișul vitrinei cu scriere rondă cuvintele porc de jidan, pe urmă, probabil nemulțumiți de propria lor scriere de mîină, au călcat în picioare cu tocurele cizmelor geamul vitrinei, așa încît titlul pe care i-l puseseră lui Markus nu se mai putea decît ghici. Nesocotînd ușa, au pătruns prin vitrina spartă în magazin și au început să se joace acolo, în felul lor, cu jucăriile pentru copii.

I-am găsit încă jucîndu-se, cînd am intrat de asemenea prin vitrină în magazin. Unii își dăduseră pantalonii jos și depuseseră cîrnați maro, în care se puteau recunoaște boabe

de mază nedigerată, pe corăbioare, maimuțe cîntînd la vioară și bineînțeles pe tobele mele. Toți arătau ca muzicantul Meyn, purtau uniforma SA a lui Meyn, dar Meyn nu era printre ei; așa cum ăștia, care erau aici, nu erau în altă parte. Unul dintre ei și-a scos baioneta. Spinteca păpuși și părea de fiecare dată decepționat că din trupuri și membre nu curgea decît rumeguș.

Eu aveam grijă de tobele mele. Acestea nu le plăceau incendiatorilor. Tinicheaua mea nu putea suporta turbarea lor, dar trebuia să se abțină și să înghenuncheze. Markus însă reușise să le scape. Cînd voia să-i vorbească la el în birou, nu bătură la ușă, deși nu era încuiată. Negustorul de jucării se afla în spatele mesei de scris. Purta, ca de obicei, mincunțe peste halatul lui gri-închis, de fiecare zi. Mătreța de pe umeri îi trăda boala de pîr. Unul cu o marionetă trasă pe degete îl înjură de mama marionetelor, dar pe Markus nu-l mai ajungea nici o vorbă și nici o insultă. Pe birou, în fața lui, se afla un pahar cu apă, care, tocmai în momentul cînd geamul vitrinei de la magazinul său a sărit în tîndări, i-a uscat cerul gurii, dictîndu-i o sete nebunească să golească paharul pînă la fund.

A fost odată un toboșar pe care-l chema Oskar. Cînd i-au luat negustorul de jucării și au devastat magazinul negustorului, presimți că pentru toboșarii pitici, cum era el, se anunțau vremuri grele. Așa că, înainte de a părăsi magazinul, își culesse dintre ruine o tobă intactă și două mai puțin deteriorate și cu ele atîrnate de gît plecă din Pasajul-Arsenalului spre piața de cărbuni să-și caute tatăl, care îl căuta pesemne, la rîndul său. Afară era o dimineață tîrzie de noiembrie. Lîngă Teatrul Municipal, în apropierea stației, stăteau femei evlavioase și fete urite, înfrigurate, care împărțeau reviste religioase, colectau bani în cutii și țineau la vedere o lozincă pe care Oskar putu citi cuvintele din prima Epistolă către Corinteni, capitolul treisprezece: *Credință – Speranță – Dragoste* – și-i veni să se joace cu ele ca un jongler cu sticlele: credul, esperando, elixirul dragostei, capul bunei speranțe, dragoslavele. Crezi că mîine o să plouă? Un întreg popor credul credea în Moș Crăciun. Dar Moș Crăciun era în realitate Moș Găzarul. Cred că miroase a nuci și a migdale. Dar mirosea a gaz. În curînd vine primul Advent,

se spunea. Și așa fură deschise primul și al doilea pînă la al patrulea Advent, deschise ca robinetele de gaz ca să miroase credibil a nuci și a migdale, ca toți cleștii de nuci și migdale să creadă: Vine! Vine! Și cine venea? Moș Crăciun, Pruncul Iisus, Mintuitorul? Sau venea Moș Găzarul ceresc cu ceasul de gaz sub braț, ceasul care face întruna tic-tac? Și spunea:

Eu sînt Mintuitorul acestei lumi, fără mine nu puteți găti. Și acceptă să stea de vorbă cu toți, fixă un tarif avantajos, deschise robinetele de gaz proaspăt curățate și dădu drumul Duhului Sfînt ca oamenii să poată fierbe porumbul. Și împărți nuci și migdale care fură sparte prompt și degajară în același timp Duh și gaz, încît credulilor le veni ușor să vadă în aerul acela încărcat și albastru, în toți Moș Găzarul din fața prăvăliilor, Moși Crăciuni și Prunci Iisus la toate prețurile mai mari sau mai mici. Și așa au crezut în unica întreprindere de gaz care te face fericit, care simbolizează destinul cu gazometre ce urcau și coborau și organizau la prețuri normale perioada Adventului, în al cărei Crăciun previzibil credeau, ce-i drept mulți, dar sărbătorilor obositoare nu le supraviețuiau decît aceia cărora nu le ajungea provizia de migdale și nuci – deși toți crezuseră că au suficient.

Dar după ce credința în Moș Crăciun s-a dovedit a fi credința în Moș Găzarul, s-a încercat cu dragostea, fără a se ține seama de ordinea cronologică a Epistolelor către Corinteni. Se spunea: Te iubesc, oh, te iubesc. Mă iubești și tu? Mă iubești, spune, mă iubești, spune, mă iubești cu adevărat? Și eu mă iubesc. Și din prea mare dragoste se numeau unii pe alții ridichoara mea, iubeau ridicările, se mușcau între ei, o ridichoară mușca cealaltă ridichoară, din dragoste. Și-și povesteau exemple de iubire minunată, celestă, dar și terestră între ridichoare și șopteau înainte de a mușca, proaspeți, flămînzii și iuți: Ridichioară, spune-mi, mă iubești? Și eu mă iubesc.

Dar, după ce de atîta dragoste și-au mușcat de tot ridicile și credința în Moș Găzarul a fost declarată religie de stat, a rămas, după credință și dragoste anticipată, doar al treilea paznic de prăvălie din Epistola către Corinteni: Speranța. Și în timp ce mai aveau de ronțăit la ridicile, nuci și migdale, sperau deja că în curînd se va termina, ca să poată s-o ia de la capăt sau să continue, sperînd ca după aforismul final sau în timpul acordului final să vină sfîrșitul sfîrșitului. Și tot

nu ştiau sfârşitul cui avea să vină. Sperau doar că sfârşitul vine curînd, se sfîrşeşte chiar mîine, sperînd totuşi să nu se sfîrşească astăzi, pentru că, de fapt, ce să fi făcut cu un sfîrşit atît de brusc. Şi cînd chiar s-a sfîrşit, au făcut repede din sfîrşit un început plin de speranţe; pentru că în această ţară sfîrşitul este totdeauna început şi speranţă în orice, chiar şi în sfîrşitul cel mai definitiv. Aşa stă şi scris: Atîta timp cît speră, omul va începe din nou să sfîrşească plin de speranţe.

Eu însă nu ştiu. Nu ştiu, de pildă, cine se ascunde azi sub bărbile Moş Crăciunilor, nu ştiu ce are sluga Ruprecht în traistă, nu ştiu cum se închide robinetul de gaz şi se gîtuie; pentru că din nou curge Adventul sau continuă să curgă, nu ştiu dacă e doar de probă, nu ştiu pentru cine se probează, nu ştiu dacă pot crede că vor curăţa cu dragoste, vreau să sper, cocoşul robinetului, ca să cînte cucurigu, nu ştiu în ce dimineaţă, în ce seară, nu ştiu dacă ţine de orele zilei; pentru că dragostea nu cunoaşte orele zilei şi speranţa n-are sfîrşit şi dragostea nu are margini, doar cunoaşterea sau necunoaşterea sînt legate de timp şi de limite şi sfîrşesc, de cele mai multe ori, prea timpuriu, încă de la bărbii şi saci şi spărgătoare de migdale, încît iar trebuie să spun: Nu ştiu, oh, nu ştiu cu ce umplu ei, de pildă, maţele, al cui maţ e necesar să fie umplut, nu ştiu cu ce, şi chiar dacă preţurile pentru fiecare umplere sînt scrise citeţ, mai fin sau mai grosolan, tot nu ştiu ce este inclus în preţ, nu ştiu din ce dicţionare şi-au cules nume pentru umplutură, nu ştiu cu ce umplu ei dicţionarele ca şi maţele, nu ştiu a cui carne, nu ştiu a cui limbă o reprezintă cuvintele, o tac măcelarii, eu tai felii, tu deschizi cărţile, eu citesc ce gust, tu nu ştii ce guşti, felii de salam sau citate din maţe şi cărţi – şi niciodată nu vom afla cine a trebuit să tacă, să amuţească, pentru ca maţele să fie umplute, cărţile să prindă glas, să fie îndopate, îndesate, scrise des de tot, nu ştiu, bănuiesc: sînt aceiaşi măcelarii, care umplu dicţionarele şi maţele cu limbă şi cîrnaţi, nu există Paul, pe omul acela îl cheamă Saul şi era un Saul şi ca Saul le povestea Corintenilor ceva despre mulţimea de cîrnaţi preţioşi pe care îi numea credinţă, speranţă şi dragoste, lăudîndu-i ca foarte uşor digerabili, şi pe care şi azi încă îi mai oferă oamenilor, sub înfăţişarea mereu schimbătoare a lui Saul.

Dar mie mi-au luat negustorul de jucării, au vrut să alunge din lume, o dată cu el, şi jucăriile.

A fost odată un muzicant pe care-l chema Meyn şi cînta fermecător de frumos la trompetă.

A fost odată un negustor de jucării pe care-l chema Markus şi vindea tobe de tinichea lăcuite în alb şi roşu.

A fost odată un muzicant pe care-l chema Meyn şi avea patru pisici, dintre care una se numea Bismarck.

A fost odată un toboşar pe care-l chema Oskar şi depindea de negustorul de jucării.

A fost odată un muzicant pe care-l chema Meyn şi şi-a omorît cele patru pisici cu vîtraul.

A fost odată un ceasornicar pe care-l chema Laubschad şi era membru în Asociaţia pentru ocrotirea animalelor.

A fost odată un toboşar pe care-l chema Oskar şi i-au luat negustorul de jucării.

A fost odată un negustor de jucării pe care-l chema Markus şi a luat cu el toate jucăriile din lume.

A fost odată un muzicant pe care-l chema Meyn şi dacă n-a murit mai trăieşte şi azi şi cîntă din nou la trompetă nespus de frumos.

Cartea a doua

Fiare vechi

Zi de vizită : Maria mi-a adus o tobă nouă. Când a vrut să-mi întindă peste tăblia patului de fier, o dată cu toba, chitanța de la magazinul de jucării, am făcut un gest de refuz, am apăsât pe soneria de la capătul patului pînă ce Bruno, îngrijitorul meu, intră pe ușă și făcu ceea ce obișnuiește să facă mereu, cînd Maria îmi aduce o tobă nouă, împachetată în hîrtie albastră. Deznodă sfoara pachetului, lăsă hîrtia să se desfacă, pentru a o împături cu grijă, după scoaterea solemnă a tobei. Abia atunci se îndreptă Bruno – și dacă spun se îndreptă, mă gîndesc la a merge drept înainte – spre chiuvetă, se îndreptă cu toba cea nouă, lăsă apa caldă să curgă și desfăcu atent eticheta cu prețul de pe marginea tobei fără să trebuiască să zgîrie lacul roșu și alb.

Cînd, după o vizită scurtă, nu tocmai obositoare, voi să plece, Maria luă cu ea toba veche, pe care o spărsesem în timpul descrierii spinării truczinskiene, a figurii de lemn de pe galion și a comentării, poate puțin cam încăpățînate, a primei Epistole către Corinteni, pentru a o pune în pivnița noastră, alături de tobele folosite, care îmi serviseră în scopuri profesionale sau private.

Înainte de a pleca, Maria spuse : „Prea mult loc nu mai e în pivniță. Vreau numai să știu unde o să-mi mai pun cartofii”.

Zîmbind, m-am făcut că n-aud reproșul gospodinei care vorbea în Maria și am rugat-o să numeroteze, conform rînduieilor, cu cerneală neagră, toba uzată și să treacă datele despre viața tobei, notate de mine pe un bilet, în acel inventar care atîrnă de ani de zile pe partea interioară a ușii de la bucătărie și știe totul despre tobele mele, începînd cu anul o mie nouă sute patruzeci și nouă.

Maria încuviință din cap supusă și-și luă rămas-bun, cu un sărut, de la mine. Spiritul meu de ordine rămîne în

continuare de neînțeles pentru ea și puțin ciudat. Oskar își poate explica nedumerirea Mariei, el însuși nu știe, de fapt, de ce o asemenea pedanterie face din el un colecționar de tobe ciobite sau sparte. Unde mai pui că dorința lui este în continuare aceea de a nu trebui să revadă niciodată grămada de fier vechi în pivnița de cartofi a locuinței din Bilker. Doar știe din propria-i experiență că întotdeauna copiii disprețuiesc colecțiile taților, așa că fiul său, Kurt, va fluiera cel mult, într-o bună zi, când mă va moșteni, pe toate tobele astea nenorocite.

Atunci ce mă face pe mine să-mi exprim dorințele Mariei, din trei în trei săptămâni, dorințe care, de-ar fi respectate regulat, ar umple într-o zi pivnița noastră transformată în depozit, luînd locul cartofilor?

Ideea fixă care îmi scăpăra rar, tot mai rar, că odată și odată se va găsi un muzeu interesat de instrumentele mele invalide, mi-a venit abia cînd în pivniță zăceau peste cîteva duzini de tobe. Explicația pasiunii mele de colecționar nu poate fi căutată aici. Dacă mă gîndesc bine, temeiul acestei pasiuni de colecționar are la bază mai degrabă un complex, simplu: s-ar putea ca într-o zi să se termine tobele, să devină rarități, să fie puse sub interdicție, să cadă pradă distrugerii. Într-o bună zi, Oskar s-ar putea vedea silit să dea unui tinichigiu la reparat tobele mai puțin sparte, ca acela să mă ajute să supraviețuiesc întocmai ca veteranele mele peticite unor vremuri îngrozitoare și fără tobe.

Cam la fel, deși folosind alte expresii, s-au pronunțat și doctorii spitalului despre motivația instinctului meu de colecționar. Domnișoara doctor Hornstetter voia chiar să cunoască data exactă a zilei de naștere a complexului meu. Puteam să-i spun exact: zece noiembrie treizeci și opt, pentru că în acea zi l-am pierdut pe Sigismund Markus, gestionarul magazinului de tobe. Dacă încă de la moartea biete mele mame devenise complicat să intru la timp în posesia unei tobe noi, deoarece vizitele de joi în Pasajul Arsenalului încetaseră prin forța împrejurărilor, Matzerath se sinchisea acum prea puțin de instrumentele mele, Jan Bronski venea tot mai rar pe la noi, cu atît mai deznădăjduită deveni starea mea, cînd magazinul negustorului de jucării fusese devastat și imaginea lui Markus stînd la biroul lui golit de hîrtii m-a convins: Markus nu-ți mai dăruiește nici o toăă, Markus nu

mai vinde jucării, Markus a rupt-o pentru totdeauna cu firma aceea care pînă de curînd fabrica tobele lăcuite în roșu și alb și ți le oferea ție.

Cu toate acestea, nu voiam să cred pe atunci că, o dată cu sfîrșitul negustorului de jucării, își găsise sfîrșitul și acea epocă de joacă mai veche și, păstrînd proporțiile, mai senină; mi-am cules din magazinul lui Markus, transformat acum într-un morman de ruine, o toăă intactă și două ușor îndoite pe margini, mi-am dus prada acasă, cu sentimentul că îmi luasem măsuri de precauție.

Umblam cu grijă cu noile mele achiziții, băteam în ele rar, doar la nevoie, renunțam la după-amiezi întregi de bătut toba și, cu destulă lehamite, la micul dejun cu acompaniament de toăă, care-mi făcea ziua mai suportabilă. Oskar practică asceza, slăbi, fu dus la dr. Hollatz și la asistenta Inge, care devenise pe zi ce trece mai ciolănoasă. Îmi dădeau medicamente dulci, acre, amare și lipsite de gust, dădeau vina pe glandele mele care, după părerea doctorului Hollatz, îmi afectau cu schimbul sănătatea, fie că erau hiper sau hipo.

Ca să scape de Hollatz, Oskar practică mai cu măsură asceza, se îngărășă, în vara lui treizeci și nouă era aproape de greutatea lui Oskar la trei ani, și își plăti recuperarea fîlcuțelor prin spargerea definitivă a ultimei tobe provenite din magazinul lui Markus. Tinicheaua crăpă, scoase un sunet dogit, renunță la lacul alb și roșu și rugini atîrnîndu-mi, cu zornăit ul ei urît, deasupra burții.

Ar fi fost inutil să cer ajutorul lui Matzerath, deși el era generos din fire și chiar plin de bunăvoință. De la moartea mamei, însă, nu se mai gîndea decît la chestiile legate de partid, se distra numai discutînd cu altă șefă de grupă sau se întreținea în gura mare și cit se poate de familiar, pe la miezul nopții, după un consum apreciabil de alcool, în salonul nostru cu tablourile lui Hitler și Beethoven în rame negre, cerea explicații geniului, cu privire la destin, și Führerului, cu privire la anticipații, și vedea în colecta pentru ajutoarele de iarnă, cînd era treaz, propriul lui destin anticipat.

Îmi amintesc cu neplăcere de aceste duminici de colectă. Și totuși, într-o astfel de zi, am făcut încercarea disperată de a intra în posesia unei tobe noi. Matzerath, care fusese cu colecta înainte de masă pe strada principală în fața cinematografulor

și în fața magazinului Sternfeld, a venit la prinz acasă, a încălzit pentru el și pentru mine perișoarele de Königsberg. După mîncarea aceea care fusese gustoasă, după cum mi-aduc aminte – chiar și ca vîdud Matzerath gătea singur și o făcea excelent și cu o plăcere ne bună –, obosit de colectă, se întinse pe sezlong să tragă un pui de somn. Dar de cum respiră mai adînc, ca atunci cînd dormi, am și luat cutia de colectă, pe jumătate plină de pe pian, și am dispărut cu obiectul în formă de cutie de conservă în prăvălie, sub tejgheta, făcîndu-mi de lucru cu cea mai caraghioasă dintre toate cutiile de tinichea. Să nu credeți că m-aș fi putut îmbogăți cu monedele acelea de cițiva groși! Un gînd prostesc îmi porunci să probez obiectul cu pricina ca tobă. Dar de cum am bătut și mi-am schimbat bețele între ele, nu-mi dădea decît unul și același răspuns: O mică danie pentru ajutorul de iarnă! Nimeni să nu flămînzească, nimeni să nu înghețe! O mică danie pentru ajutorul de iarnă!

După o jumătate de oră mă consolai, pescuii din sertarul casei cinci pfenige de gulden, ti dăruii drept ajutor de iarnă și adusei cutia pentru colectă, astfel îmbogățită, înapoi pe pian, ca s-o găsească Matzerath și să-și poată pierde restul duminicii zornăindu-și cutia.

Această încercare nereușită mă lecu pentru totdeauna. Niciodată nu am mai încercat la modul serios să folosesc drept tobă o cutie de conservă, o găleată pusă cu fundul în sus sau suprafața exterioară a unui lighean. Și dacă am făcut-o totuși, îmi dau silința să uit aceste episoade care nu-mi fac cîinste și nu le acord nici un spațiu pe această hîrtie sau cît mai puțin posibil. O cutie de conserve nu este o tobă de tinichea, o găleată este o găleată și în lighean ne spălăm pe noi sau ne spălăm ciorapii. Așa cum acum nu există înlocuitor, nu exista nici atunci, o tobă de tinichea alb cu roșu vorbește pentru sine, nu are nevoie să vorbească altcineva pentru ea.

Oskar era singur, trădat și vîndut. Cum ar fi putut să-și păstreze de-a lungul timpului obrazul lui de trei ani, dacă îi lipsea cel mai necesar lucru, toba lui? Toate acele încercări de înșelare prelungite ani de zile, ca udatul patului din cînd în cînd, bișuiala copilărească a rugăciunii seară de seară, frica de Moș Crăciun, cu care-l chema, de fapt, Greff, neobositele

întrebări nostime, tipice pentru trei ani ca: De ce mașinile au roți? – tot acest efort pe care oamenii mari îl așteptau de la mine, a trebuit să-l fac fără toba mea, ajunsesem în pragul renunțării și l-am căutat de aceea disperat pe acela care nu era tatăl meu, dar care mă procrease, după toate probabilitățile, Oskar îl aștepta în apropierea cartierului polonezilor, pe Ringstraße, pe Jan Bronski.

Moartea bieteii mele mame rupsesse relația, la un moment dat cordială, dintre Matzerath și unchiul meu, avansat între timp în funcția de secretar de poștă. Și chiar dacă n-o rupsesse brusc, ci treptat, pe măsură ce se ascuțea situația politică, o făcuse cu ațit mai definitiv, în ciuda celor mai frumoase amintiri comune. O dată cu destrămarea sufletului suplu și a trupului durduliu al mamei mele, se destrămă și prietenia a doi bărbați care se ogîndiseră amîndoi în acel suflet, amîndoi se hrăniseră din aceea carne și acum, cînd această hrană și această ogîndă convexă dispăruseră, nu mai găsiră altceva decît adunările de bărbați cu vederi politice opuse, dar care fumau același tutun. O poștă poloneză și niște conversații între șefii de grupă nu pot înlocui însă o femeie frumoasă și afectuoasă chiar și cînd e adulteră. Cu toate precauțiile – Matzerath trebuia să țină seama de clienți și de partid, Jan de conducerea poștei – în răstimpul dintre moartea bieteii mele mame și sfîrșitul lui Sigismund Markus, cei doi prezumtivi tați ai mei au ajuns totuși să se întîlnească.

Pe la miezul nopții se auzeau, de două-trei ori pe lună, degetele lui Jan bătînd în geamurile salonului nostru. Cînd Matzerath dădea la o parte perdeaua și crăpa un pic fereastra, amîndoi se priveau încurcați, pînă ce unul sau altul găsea cuvîntul salvator, propunînd un skat la ora aceea tîrzie. Pe Greff îl luau din dugheana lui de legume și dacă nu voia să vină, din cauza lui Jan nu voia, nu voia pentru că el, care fusese comandant de cercețai pe vremuri – între timp ței dizolvase grupa –, trebuia să fie prudent și, de altfel, juca și prost și fără plăcere skat, de aceea, de cele mai multe ori, era brutarul Alexander Scheffler a treia mînă. De fapt, nici brutarul nu era încîntat să stea la aceeași masă cu unchiul Jan, dar o anumită simpatie pentru biata mea mamă, transferată asupra lui Matzerath, și faptul că Scheffler era de principiu că negustorii cu amănuntul trebuie să țină unii cu

alții îl făceau pe brutarul cu picioarele scurte să se grăbească la chemarea lui Matzerath, să vină din Kleinhammerweg, să ia loc la masa noastră din salon, să amestece cărțile cu degetele lui de făină ca niște viermi groși și să le împartă cum împartă chifle poporul flămînd.

Deoarece aceste jocuri interzise începeau de obicei abia după miezul nopții și la ora trei dimineața, cînd Scheffler trebuia să intre în încăperea unde-și avea cuptorul, se întreprimbau, reușeam foarte rar să mă strecor din pat, în cămașa de noapte, evitînd orice zgomot și, neobservat și fără tobă, să ajung în colțul cel mai întunecos de sub masă.

După cum poate să observe deja, sub masă nu ți se oferea cel mai comod mijloc de a privi: făceam comparații. Dar cît de mult s-a schimbat totul de la moartea biete mele mame! Nici un Bronski nu mai încerca acum, prudent sus, și totuși pierzînd joc după joc, iar jos, plin de îndrăzneală, să-i facă mamei cu ciorapul fără pantof semne discrete între coapse. Sub masa de skat a acelor ani nu mai exista erotism, ca să nu mai vorbesc de iubire. Șase craci de pantaloni țineau în frîu – arătîndu-și modelele variate în os de pește ale stofei – șase gambe bărbătești mai mult sau mai puțin păroase, dezgolate sau în izmene. Gambe care își dădeau cîteșise silința să evite vreo atingere intimplătoare, care sus, simplificate și prelungite în trunchiuri, capete și brațe, se consacrau unui joc ce ar fi trebuit să fie interzis din motive politice, și totuși lăssau, în orice caz, pe seama jocului pierdut sau cîștigat, scuza, dar și triumful. Polonia a pierdut un grand: orașul liber Danzig a cîștigat pentru Reichul imun la bombe o suită de caro ca și făcută.

Ziua puteai să prevăzuți, deoarece aceste jocuri de manevră aveau să-și afle finalul – așa cum toate manevrele vor sfîrși într-o bună zi, extinse la un caz grav, și se vor transforma în fapte pure.

În vara timpurie a lui treizeci și nouă, s-a dovedit că Matzerath își găsi la discuțiile săptămînale dintre șefii de grupă frați de skat mai inofensivi decît funcționarii de poștă polonezi și foștii comandanți de cercetași. Jan Bronski își aminti, forțat de împrejurări, de refugiul destinat lui, se agăță de oamenii poștei ca, de pildă, de portarul invalid Kobyella care se sprijinea, încă din timpul serviciului militar

în legiunea legendară a lui Marszałek Pilsudski, pe un picior cu cîțiva centimetri prea scurt. În ciuda acestui picior vîtmăat, Kobyella era un portar priceput și un om îndemînat în treburi tehnice, a cărui bunăvoință mă făcea să sper că-mi va repara toba mea bolnavă. Dar pentru că drumul pînă la Kobyella trecea pe la Jan Bronski, mă postam aproape în fiecare după-amiază către ora șase, chiar și pe cea mai apăsătoare caniculă de august, în apropierea cartierului polonez și-l așteptam pe Jan, care se întorcea acasă, de obicei punctual, după terminarea serviciului. Dar nu venea. Fără să-mi pun întrebarea: ce învințește prezumtivul tău tată după terminarea serviciului, așteptam adesea pînă la șapte, șapte jumătate. Dar nu venea. Aș fi putut să mă duc la Tante Hedwig. Probabil că Jan era bolnav, poate avea febră sau își pusese piciorul în ghips. Oskar nu se mișcă din loc și se mulțumi să fixeze din cînd în cînd ferestrele și perdelele locuinței secretarului de poștă. O timiditate ciudată îl reținu s-o caute pe Tante Hedwig, a cărei privire izvorită din ochii calzi și materni de vacă îl făceau trist. Dar nici copiii din căsnicia lui Bronski, care se pare că erau pe jumătate frații lui, nu-i plăceau. Se purtau cu el cum te porți cu o păpușă. Voiau să se joace cu el, adică să-l folosească drept jucărie. Cu ce drept îl trata Stephan, care avea cincisprezece ani și erau aproape de vîrstă, pe Oskar mereu de sus ca un părinte gata să-ți dea povește? Și Marga, fetița de zece ani cu codițe și un obraz în care răsărea permanent luna plină și grasă: Vedea ea în Oskar doar o păpușă de-a ei, lipsită de voință, bună doar de îmbrăcat ore în șir, de pieptănat, de periat, de scărmanat și de educat? Firește, cei doi vedeau în mine copilul pitic, anormal și vrednic de compătimire, ei înșiși considerîndu-se sănătoși și foarte promițători; erau doar preferații bunicii Koljaiczek, căreia pare-se că îi tăiaseră pofta de a vedea în mine un preferat. De mine nu te puteai apropia cu povești sau cărți cu poze. Ce așteptam eu de la bunica, ce pînă și azi îmi imaginez amănunțit și cu multă plăcere, era extrem de simplu și de aceea doar rareori de atins; Oskar voia, ori de cîte ori o vedea, să facă ce a făcut bunicul Koljaiczek, să se strecoare la adăpostul fustelor ei și, dacă s-ar fi putut, să nu mai trebuiască să respire nicodată în afara spațiului aceluia ferit.

Ce n-am făcut ca să ajung sub fustele buncii mele! N-aș putea spune că nu-i plăcea cînd Oskar se furiaș acolo, dedesubt. Doar că ezita, de cele mai multe ori mă respingea, i-ar fi oferit adăpost oricui ar fi semănat cît de cît cu Koljaiczek, numai că eu, care nu aveam nici înfățișarea și nici chibritul incendiatorului, trebuia să inventez cai troieni ca să pot pătrunde în redută.

Oskar se închipuie un adevărat ținc de trei ani jucîndu-se cu o minge, observă cum acel Oskar lasă întîmplător mingea să se rostogolească sub fuste, apoi se duce după pretextul acela rotund, înainte ca bunica lui să descopere șmecheria și să-i dea mingea înapoi. Cînd erau oameni mari de față, bunica nu mă răbda să-i stau sub fuste. Oamenii mari rîdeau de ea, îi aminteau adesea cu aluzii răutăcioase vremea nunții ei în toamna aceea pe ogorul de cartofi, o făceau pe bunica, care nu era palidă de felul ei, să roșească zdăvăn, ceea ce nu-i ședea rău sexagenarei sub părul ei aproape alb.

Cînd bunica Anna era singură - se întîmpla rareori, o vedeam tot mai rar de la moartea bieteii mele mame și aproape deloc de cînd a trebuit să renunțe la taraba ei de la tirgul săptămînal din Langfuhr - mă suporta mai ușor, cu mai multă bunăvoință și pentru mai mult timp sub fustele de culoarea cartofului. Nu mai era nevoie nici de trucul timpit cu mingea aia de gumă și mai timpită, ca să găsesc intrarea. Alunecînd cu toba mea pe dușumea, strîngînd un picior sub mine, împingîndu-mă cu celălalt în mobilă, mă tîram în direcția muntelui buncii, ajuns la poalele lui ridicam cu bețele tobei cele patru învelișuri, eram deja dedesubt, lăsam perdeaua să cadă de patru ori, simultan, rămîneau o clipă liniștit și mă dăruiam total, respiram prin toți porii mirosul aspru, ușor rînced, de unt, care domnea tot timpul sub cele patru fuste, neinfluențat de nici un anotimp. Abia atunci începea Oskar să bată în tobă. Doar știa ce-i place buncii și bătea zgomotele ploii de octombrie asemănătoare acelor pe care trebuia să le fi auzit bunica în spatele focului de buruieni unde cecea cartofi, cînd Koljaiczek a adulmecat-o de jos cu mirosul unui incendiator amărit. Lăsam să cadă pe tinichea o ploaie fină, pînă ce deasupra mea prindeau glas oftături și nume sfînte și rămîne să recunoașteți dumnea-voastră acele oftături și prenume sfînte, care se făcuseră

auzite atunci, în anul opt sute nouăzeci și nouă, cînd bunica ședea în ploaie și Koljaiczek la adăpost.

Cînd îl așteptam, în august treizeci și nouă, vizavi de cartierul polonezilor, pe Jan Bronski, m-am gîndit adesea la bunica. S-ar fi putut să fi fost în vizită la Tante Hedwig. Oricît de ispititor era gîndul de a sta sub fuste și de a respira mirosul de unt rînced, tot nu am urcat cele două scări, nu am sunat la ușa cu numele Jan Bronski. Ce i-ar fi putut oferi Oskar buncii sale? Toba lui era dogită și nu mai scotea nici un sunet ca lumea. Toba lui uitase cum sună ploaia care cade fin și oblic pe un foc de buruieni, unde se coc cartofi. Și deoarece bunica lui Oskar nu putea fi înduplecată decît cu zgomotele de culise ale ploii de toamnă, rămase pe Rongstraße privind cum vin și se duc tramvaiele care sunau din clopoțel, în sus și-n jos, traversînd Piața Heeresanger și purtau toate numărul cincî.

Îl mai așteptam pe Jan? Oare nu renunșasem deja și stăteam în acel loc numai pentru că nu găsisem o formulă acceptabilă de a renunța? O așteptare prelungită îl poate face pe cel ce așteaptă să-și imagineze scena mult așteptată a întîlnirii pînă în cele mai mici detalii, așa încît celui așteptat îi este luată orice șansă de surpriză reușită. Și totuși, Jan m-a surprins. Stăpînit de ambiția de a-l vedea primul pe el cel nepregătît, ca să-i pot bate toba, de fapt ce mai rămăsese din tinicheaua mea, stam pe loc încordat cu brațele pregătite. Fără să trebuia să-și explic îndelung, voiam să-l fac să înțeleagă cu mare tam-tam, la propriu, situația mea disperată, îmi spuneam: încă cinci tramvaie, încă trei, doar asta, îmi imaginam toate relele, că alde Bronski ar fi transferați, la cererea lui Jan, la Modlin sau la Varșovia, îl și vedeam diriginte la Bromberg sau Thorn, așteptam, încălcîndu-mi toate jurămîntele, încă un tramvai, și iată că tocmai plecam în direcția casei noastre, cînd Oskar fu prins de la spate; un om mare îi acoperea ochii cu palmele.

Simțeam mîni moi de bărbat mirosînd a săpun fin; îl simțeam pe Jan Bronski.

Cînd mi-a dat drumul și rîzînd zgomotos m-a întors spre el, era prea tîrziu să-mi mai pot demonstra situația disperată pe tinicheaua mea. Bețele tobei mi le-am vîrît de aceea sub bretelele pantalonilor trei sferturi, pe atunci murdari și

destrămați la buzunare, pentru că nimeni nu avea grijă de mine. Cu minile libere am ridicat toba atârnată de o sfoară jalnică, am ridicat-o sus acuzator, sus, mai sus de înălțimea ochilor, la fel de sus cum ridica Preasfințitul Wiehnke ostia în timpul mesei, așa fi putut chiar spune: Luați, mâncați, acestea sînt trupul și sîngele meu, dar n-am spus nici o vorbă, am ridicat doar metalul acela dogit, nici nu voiam o transformare esențială, miraculoasă; ceream doar repararea tobei mele, încolo nimic.

Jan și-a întrerupt de îndată risul lui nepotrivit, care, după cum mi-am putut da seama, era rezultatul unei tensiuni nervoase. Observă ceea ce nu putea fi evitat, toba mea, își luă privirea de pe tinicheaua turtită, îmi căută ochii limpezi, ochii arătînd întocmai ca la trei ani, mai întîi nu văzu în ei altceva decît același iris albastru de două ori, care nu exprima nimic, cum ar fi să zicem scînteieri ori ogîndiri, tot ce i se atribuie ochiului ca expresie, și după ce constată că privirea mea nu se deosebea prin nimic de o băltoacă oarecare, dispusă să te reflecte, își adună toată bunăvoința și tot ce era încă palpabil în memoria lui și se forță să regăsească, în perechea mea de ochi, o privire care i-a ogîndit, orice s-ar spune, cîțiva ani frumoși de duioșie pînă la pasiune. Dar poate că îl uimise și reflectarea lui însuși, ceea ce nu înseamnă neapărat că Jan era tatăl meu, mai exact spus, procreatorul meu. Deoarece ochii lui, ai mamei ca și ai mei se caracterizau prin aceeași frumusețe naiv vicleană și strălucind a prostie, pe care o întîlneai la mai toți cei din neamul Bronski și la Stephan, mai puțin la Marga Bronski, dar cu atît mai mult la bunica și la fratele ei Vincent. La mine nu se putea tăgădui, cu tot albastrul ochilor conturat de gene negre, un strop de sînge de incendiator – să ne gîndim doar la spartul geamurilor cu propria-mi voce –, în schimb, ar fi fost nevoie de mult efort, ca să mi se poată atribui trăsături renane matzerathiene.

Jan însuși, căruia îi plăcea să se eschiveze, dacă ar fi fost întrebat în acel moment, cînd am ridicat toba și le-am dat ochilor puțința să vorbească, ar fi trebuit să recunoască: Mă privește mama lui. Poate eu însumi mă privesc. Mama lui și cu mine aveam foarte multe în comun. S-ar putea să mă privească unchiul Koljaiczek, care se află în America sau pe fundul mării. Numai Matzerath nu mă privește și asta e bine.

Jan îmi luă toba, o suci, o învîrți, o ciocăni. El, omul cel mai nepractic, care nu știa să ascuțit un creion ca lumea, proceda așa de parcă s-ar fi priceput la reparatul unei tobe de tinichea, era evident că luase o hotărîre, lucru rar la el, mă apucă de mină – ceea ce mă surprinse, pentru că nu era așa urgent –, traversă împreună cu mine Ringstraße, ajunse, ținîndu-mă în continuare de mină, la refugiu stației de tramvai Heeresanger și, cînd veni tramvaiul cinci, urcă, trăgîndu-mă după el, în remorca pentru fumători.

Oskar bănuî; mergeam în oraș, Piața Hevelius, la poșta poloneză, la portarul Kobylla, numai el posedea acea știință și pricepere după care ținea toba lui Oskar de săptămîni de zile.

Această călătorie cu tramvaiul ar fi putut deveni o călătorie de agrement, dacă nu ar fi fost în ajun de întîi septembrie, treizeci și nouă, cînd tramvaiul cinci cu remorcă mergea, sunîndu-și clopoțelul, de la Piața Max Halbe spre centrul orașului, plin pînă la refuz de o mulțime obosită, dar gălăgioasă, venind de la ștrandul Brösen. Ce seară de vară tîrzie ne-ar fi înbiat, după ce dădeam toba la reparat, pe terasa cafenelei Weitzke, cu o limonadă și un pai în față, dacă în rada portului, vizavi de Westerplatte, cele două vapoare de linie ancorate, *Schlesien* și *Schleswig-Holstein*, nu și-ar fi dezvăluit zidului de cărămidă cu depozitul de muniție din spatele lui, scheletul de oțel, turnurile duble rotative și tunurile cazematorilor! Ce minunat ar fi fost să fi putut să sunăm la locuința portarului de la poșta poloneză și să-i dăm la reparat portarului Kobylla o toabă inofensivă de copil, dacă interiorul poștei nu ar fi fost, încă de luni de zile, prevăzută cu plăci de blindaj în stare de apărare și personalul, pașnic pînă nu de mult, funcționari, poștași, aflați la instrucțiunile de sfîrșit de săptămîină la Gdingen sau Oxhöft, nu ar fi fost transformat într-o armată de ocupație!

Ne apropiam de Poarta Oliva, Jan Bronski transpira, privea fix verdele prăfos al copacilor de pe aleea Hindenburg și fuma mai mult decît i-ar fi permis cumpărarea, din țigările lui cu muștii auriu. Oskar nu-și mai văzuse prezumtivul tată transpirînd atît de tare, în afară de două sau trei ori, cînd îl privise stînd cu mama pe șezlong.

Dar biata mea mamă era moartă de mult. Atunci, de ce transpira Jan Bronski? Abia după ce am observat, cu puțin

înainte de a ajunge în fiecare stație, că îi venea să coboare, că de fiecare dată devenea conștient de prezența mea abia cînd voia să coboare, că numai eu și toba mea îi determinam să se așeze din nou pe scaun, mi-am dat seama că transpira din cauza poștei poloneze pe care, ca funcționar de stat, avea datoria s-o așeze. Doar mai dezertase o dată, atunci mă descoperise cu toba mea, demnă de fiare vechi, pe Ringstraße, colț cu Heeresanger, atunci hotărîse să se întoarcă la datoria lui de funcționar, m-a cărat și pe mine după el, care nu eram funcționar, nici apt să apăr clădirea poștei, și transpira și fuma întruna. De ce n-a mai coborît o dată? Eu nu l-aș fi împiedicat în nici un caz. Era încă în floarea vîrstei, nu împlinise patruzeci și cinci de ani. Ochii îi erau albaștri, părul castaniu, mîinile îi tremurau îngrijite, de n-ar fi transpirat atât de înduioșător; să fi fost apă de colonie și nu sudoare rece ceea ce trebuia să miroasă Oskar, stînd lîngă prezumtivul lui tată.

Am coborît la Holzmärkt și am luat-o pe Graben în jos prin orașul vechi. O seară de vară tîrzie fără pic de vînt. Clopotele orașului vechi bronzau cerul ca întotdeauna către ora opt. Zvon de clopote, ce făcea porumbii să se-nvolbureze în văzduh: „Să te-nsoțească cîntea și credința pînă la groapă“. Vorbele astea sunau frumos și-ți venea să plîngi. Dar pretutindeni se ridea. Femei cu copii bronzăți, cu halate de baie flaușate, cu mingi colorate de ștrand și cu iole coborau din tramvaiele care aduceau mii de proaspăt îmbăiați de la băile marine din Glettkau și Heubude. Fete tinere lîngeau cu limbi neastîmpărate pe sub privirile somnolente înghețată de zmeură. O puștoaică de cincisprezece ani scăpă pe jos cornetul de înghețată, vru să se aplece, să ridice mizeria aceea, dar ezită, lăsînd în voia trotuarului și a tălpilor viitorilor pietoni răcoritoarea aproape lichidă; în curînd va intra în rîndul oamenilor mari și nu va mai lînge înghețată pe stradă.

O cotirăm la stînga, pe Schneidemühlengasse. Piața Hevelius, unde ducea strada, era blocată de grupuri din armata SS: băieți foarte tineri, tați de familie cu benderole la mînă și carabinieri din poliția de pază. Ar fi fost ușor să evităm acest baraj, făcînd un ocol, și să ajungem la poștă dinspre Rähm. Jan Bronski însă merse direct la cei din SS. Intenția lui era clară: voia să fie oprit sub ochii superiorilor săi, care

ordonaseră precis observarea Pieței Hevelius din clădirea poștei, și trimis înapoi, pentru ca, în felul acesta, făcînd aproape o figură glorioasă, ca un adevărat erou respins, să poată pleca acasă cu același tramvai cinci, care îl adusese aici.

Militarii ne lăsară să trecem, probabil că nu se gîndiseră deloc că acel domn bine îmbrăcat de mîină cu un băiețel de trei ani s-ar fi gîndit să intre în clădirea poștei. Fiți atenți, ne sfătuiră politicoși și strigară: Stai! Abia cînd trecuserăm deja de portalul de fier forjat și ne aflam în fața porții principale, Jan întoarse capul nesigur. Poarta grea se întredeschise puțin și furăm trași înăuntru: ne aflam în penumbra sălii răcoroase a ghișeelor, la poșta poloneză.

Jan Bronski ni fu salutată tocmai prietenește de oamenii lui. Aceștia îl suspectau, renunțaseră deja la el, declaraseră chiar deschis că bănuiau că secretarul de poștă Bronski ar fi încercat să o șteargă. Jan făcea eforturi să respingă acuzațiile. Nici nu-l ascultau, îl împinseră într-un rînd care îndeplinea misiunea de a căra saci cu nisip din pivniță în spatele ferestrelor frontale ale sălii ghișeelor. Acești saci și alte tîmpenii asemănătoare se stivuiau în fața ferestrelor; mobile grele ca dulapurile cu acte erau împinse în apropierea porții principale pentru a o putea baricada, în caz de forță majoră, cît mai repede pe toată lățimea ei.

Cineva voia să știe cine sînt, dar nu avu timp să aștepte răspunsul lui Jan. Oamenii erau nervoși, vorbeau cînd tare, cînd excesiv de încet și de prudent. Toba mea și urgențele ei se pare că fuseseră uitate. Portarul Kobylella, pe care mă bîzuiam că va pune din nou în valoare grămajoara aia de fier vechi de pe burta mea, rămînea nevăzut și probabil că stivuia saci îndeștați de nisip, garanți contra gloanțelor, la primul sau la al doilea etaj al clădirii poștei, la fel de zeloși ca poștașii și funcționarii de la ghișee care trebăluiau în sală. Prezența lui Oskar îl deranja pe Bronski. Așa că m-am evaporat, de îndată ce Jan primi instrucțiuni de la un bărbat pe care ceilalți îl numeau dr. Michon. După ce am căutat puțin, ocolindu-l atent pe acel domn Michon, care purta o cască de oțel poloneză și cu siguranță că era directorul poștei, am găsit scara ce ducea la etajul întîi și acolo, aproximativ la capătul gangului, o încăpăre de mărime mijlocie, fără ferestre, în care nu erau bărbați care să care lăzi cu muniție sau să stivuiească saci de nisip.

Pe podea se aflau înghesuite coșuri de rufe care se puteau rostogoli, pline cu scrisori francate, în multe culori. Camera era scundă, tapetul ocru. Mirosul ușor a gumă. Un bec ardea golaș. Oskar era prea obosit să caute comutatorul. Din depărtare clopotele de la Sfânta Maria, Sfânta Katharina, Sfântul Ioan, Sfânta Brigitta, Sfânta Barbara, Sfânta Treime și Sfântul Trup Neînsuflăit anunțau: E ora nouă, Oskar, trebuie să mergi la culcare! – Și așa m-am retras într-un coș cu scrisori, mi-am culcat și toba la fel de obosită lângă mine și am adormit.

Poșta poloneză

Am adormit într-un coș de rufe plin cu scrisori care mergeau la Lodz, Lublin, Lwow, Torun, Cracovia, Czeszochowa și veneau de la Lodz, Lublin, Lemberg, Thorn, Krakau și Tschenstochau. Dar n-am visat-o nici pe Matka Boska Czeszochowska, nici pe Madona neagră, n-am ronțăit în vis nici din inima lui Marszałek Pilsudski, păstrată la Cracovia, nici din acea turtă care a dus faima orașului Thorn. N-am visat nici măcar toba mea încă nereparată. Zăcînd fără vise pe scrisori, în coșul de rufe, Oskar nu auzi nimic din acea rumoare, şușoteală, cleve-tire, din acele indiscreții, care pare-se că se fac auzite, cînd mai multe scrisori formează un maldăr. Mie scrisorile nu-mi spuneau nici un cuvîntel. Nu aveam de așteptat nici o veste, nimeni nu putea vedea în mine un destinatar sau un expeditor. Suveran, dormeam cu antenele retrase pe un munte de scrisori, care după numărul știrilor ar fi putut reprezenta lumea.

În consecință, nu m-a trezit, cum era de așteptat, acea scrisoare pe care i-a scris-o un oarecare Pan Lech Milewczuk din Varșovia nepoatei sale în Danzig-Schidlitz, o scrisoare deci destul de alarmantă pentru a trezi o broască țestoasă bătrînă de o mie de ani; pe mine m-au trezit ori zgomotele apropiate ale mitralierelor, ori salvele îndepărtate, cu bubuituri întîrziate, ale tunurilor duble de la navele de linie din portul liber.

Ce ușor poți spune: mitraliere, tunuri duble. De ce nu ar fi putut să fie doar o ploaie torențială, o grindină, izbucnirea unei furtuni de vară tîrzie ca aceea de la nașterea mea? Eram prea adormit și incapabil de asemenea speculații și, avînd încă zgomotele în urechi, am conchis ca toți somnoroșii, spunînd lucrurilor direct pe nume: Acum trag!

Abia ieșit din coșul de rufe și stînd încă nesigur în sandale, Oskar se îngriji de soarta tobei lui sensibile. Făcu o gaură cu ambele mîini în acel coș care-i adăpostise somnul, o gaură

în maldărul de scrisori stivuite lejer, dar încâlcit, nu procedase brutal, rupind, mototolind, chiar distrugând; nu, desăfacusem cu atenție scrisorile lipite între ele, avusesem grijă de fiecare plic, în special dacă era violet și purta ștampila cu „Poczta Polska”, dar și de cărțile poștale, fusesem atent să nu se deschidă vreun plic, deoarece indiferent de evenimentele în continuă transformare, secretul corespondenței trebuia păstrat întotdeauna.

Pe măsură ce ropotul mitralierelor creștea, pîlnia din acel coș de rufe, plin cu scrisori, se lărgea. În sfîrșit, am socotit că e destul, mi-am culcat toba bolnavă de moarte în culcușul proaspăt făcut, am așezat-o bine, nu numai de trei ori, nu, de zece, de douăzeci de ori, înconjurînd-o de plicuri, la fel cum pun zidarii cărămizile, cînd vor să clădească un zid stabil.

Abia terminasem cu această măsură de siguranță de la care speram o pază sigură pentru toba mea contra cioburilor și gloanțelor cînd la fațada clădirii Poștei dinspre Piața Hevelius, cam la înălțimea sălii ghișeeilor, detonase deja prima grenadă.

Poșta poloneză, o clădire masivă de cărămidă, putea să primească liniștită o mulțime de asemenea lovituri, fără să se teamă că militarii SS vor reuși să-și facă jocul scurt, să deschidă repede o breșă destul de largă pentru un atac frontal, des exersat.

Am părăsit spațiul de depozitare pentru expediții scrisori de la etajul întîi, acea încăpere sigură, fără geamuri, înconjurată de trei birouri și un coridor, ca să mă uit după Jan Bronski. Și dacă îl căutam pe prezumtivul meu tată Jan, atunci firește că-l căutam și pe portarul Kobylella cu o dorință și mai arzătoare. Doar venisem cu puțin înainte de lăsarea serii în oraș, renunțînd la cină, ajunsesem în Piața Hevelius și intrasem în clădirea poștei – total indiferentă mie în altă situație – ca să-mi dau toba la reparat. Dacă nu-l găseam la timp pe portar, adică înainte de izbucnirea mai mult ca sigură a asediului, trebuia să-mi iau gîndul de la reparația capitală a tinichelei mele care abia se mai ținea.

Așadar Oskar îl căuta pe Jan și se gîndea la Kobylella. Măsură cu minile încrucișate pe piept coridorul lung, podit, dar rămase singur, numai cu pașii lui. E adevărat că deosebea acele împușcături, izolate, trase precis din clădirea poștei, de risipa continuă de muniție a armatei SS, dar trăgătorii zgîrciți

trebuie să-și fi schimbat în birourile lor ștampilele poștei pe alte instrumente, de asemenea bune de ștampilat. Pe coridor nu era, nu se vedea, nu se făcea nici o pregătire pentru un eventual contraatac. Acolo nu patrula decît Oskar, lipsit de apărare și de toabă, expus introducerii în istorie a unei ore prea matinale care, în orice caz, avea, în loc de aur, plumb în gură.

Nici în birourile dinapre curtea poștei nu am zărit picior de om. Am și tras concluzia – superficialitate. Clădirea ar fi trebuit asigurată și în direcția străzii Schneidemühlengasse. Circumscripția de poliție aflată acolo, despărțită de curtea și de rampa pentru colete doar printr-un gard de scînduri, reprezenta o poziție de atac atît de favorabilă, cum numai în cărți se mai poate întîlni. Am deschis birourile, încăperea pentru expediții înregistrate, încăperea poștașilor pentru mandate, casa de plăți, ghișeu pentru primiri de telegrame: iată-l. Erau întinși în spatele blindajelor și a sacilor de nisip, după mobile de birou răsturnate, așteptînd, trăgînd cu zgîrcenie.

În majoritatea încăperilor citeva geamuri făcuseră deja cunoștință cu mitralierele armatei SS. Am privit în treacăt paguba, comparînd-o cu acel geam care se spărșese sub acțiunea vocii mele diamantine, în vremuri liniștite de pace.

Așadar, dacă mi s-ar fi cerut contribuția la apărarea poștei poloneze, dacă firavul dr. Michon, subțirel ca un fir de sîrmă, m-ar fi abordat, nu în calitate de director poștal, ci de director militar al poștei, ca să mă coopteze în serviciul Poloniei, vocea mea ar fi fost indispensabilă. Pentru Polonia și economia Poloniei înflorind haotic și totuși mereu dătătoare de roade, aș fi fost gata să transform, în cîteva minute, în gauri negre, geamurile tuturor caselor de vizavi, din Piața Hevelius, ferestrele clădirilor din Rähm, tot ce era de sticlă în Schneidemühlengasse, inclusiv la circumscripția de poliție, cu un efect la și mai mare distanță decît pînă acum, la fel și geamurile strălucind de curățenie din orașul vechi de pe Graben și Rittergasse. Asta ar fi semănat confuzie printre cei din SS, chiar și printre cetățenii care căscau gura. Ar fi înlocuit efectul unui număr mare de mitraliere, ar fi dat impresia că încă de la începutul războiului se folosesc arme miraculoase și totuși nu ar fi salvat poșta poloneză.

Oskar nu a apucat să intre în acțiune. Acel dr. Michon cu casca poloneză de oțel pe capul lui de director nu m-a investit

cu asemenea prerogative, în schimb mi-a dat o palmă zdravănă cînd, coborînd pe scări în sala ghișeelor, m-am încurcat între picioarele lui; îndată după aceea, înjurînd în limba poloneză, și-a văzut în continuare de problemele de apărare. Mie nu-mi rămînea decît să-mi încasez lovitura fără să crîncesc. Oamenii aceia, printre care și dr. Michon, care purta în fond întreaga răspundere, erau emoționați, ceea ce îi făcea scuzabili.

Ceasul din sala ghișeelor arăta ora patru și douăzeci. La patru și douăzeci și unu am putut constata că primele lupte nu-i pricinuiseră ceasului nici o stricăciune. Mergea, și nu știam dacă trebuia să privească această indiferență a timpului ca pe un semn bun sau rău.

Oricum, la început am rămas în sala ghișeelor, i-am căutat pe Jan și pe Kobylella, l-am ocolit pe dr. Michon, nu i-am găsit nici pe unchiul meu, nici pe portar, am constatat stricăciuni la geamurile sălii ghișeelor, dar și spărturi și crăpături urite în tencuiala de lingă poarta principală, și am fost lăsat să asist cînd au fost aduși primii doi răniți. Unul, un domn mai în vîrstă cu păr cărunt, pieptănat îngrijit cu cărare, vorbea întruna foarte agitat, în timp ce i se pansa rana împușcată de la brațul drept. Abia îi fusese bandajată plaga ușoară, că și vru să se ridice să-și ia pușca și să se arunce în spatele sacilor de nisip, nu tocmai garantată împotriva gloanțelor. Noroc că o slăbiciune ușoară, datorată pierderii de sînge, l-a pus din nou la podea, ordonîndu-i acea liniște fără de care un domn mai în vîrstă nu-și vine în puteri după ce a fost lovit. Așa se face că micuțul și nervosul cincntenar, care purta o cască de oțel, dar căruia i se ivea din buzunarul de la piept triunghiul unei liniște de cavaler, acest domn cu mișcările mobile ale unui gentleman de profesie, care era doctor și se numea Michon, chiar acela care îl apostrofase sever, cu o seară înainte, pe Jan Bronski, i-a ordonat domnului în vîrstă, rănit, să stea liniștit în numele Poloniei.

Cel de-al doilea rănit zăcea respirînd greu pe un sac de paie și nu dădea semne că ar fi simțit vreo atracție pentru sacii de nisip. Țipa la intervale regulate strident și fără să se rușineze, pentru că era împușcat în burtă.

Oskar tocmai voia să mai inspecteze o dată șirul de bărbați din spatele sacilor de nisip, ca să-i găsească pe ai lui, cînd două grenade, explodate în același timp, făcură să zornăie

sala ghișeelor lingă poarta principală. Dulapurile împinse în fața porții săriră în aer și eliberară vrafuri întregi de acte prinse între ele, care își luară zborul în toate direcțiile, pierzîndu-și ordinea, spre a ateriza pe dale, atingînd și acoperînd fișe pe care nu ar fi avut voie, conform unei contabilități corecte, să le cunoască niciodată. Inutil să mai spun că restul geamurilor se spărseseră, că suprafețe mai mari sau mai mici de tencuială căzură de pe pereți și tavan. Un alt rănit fu trînt prin nori de ghips și de var în mijlocul încăperii și apoi, la ordinul căștii de oțel, dr. Michon, dus pe scări, la etajul întîi.

Oskar mergea în urma bărbaților care-l duceau pe funcțional poștal; acesta gema din treaptă în treaptă. Dar nimeni nu-l chemă pe Oskar înapoi, nu-i ceru socoteală, cum găsisse de cuviință Michon, mai înainte, cînd îi dăduse o palmă zdravănă. În orice caz, și el se strădui să nu li se mai incurce oamenilor mari printre picioarele de apărători ai poștei.

Cînd am ajuns la etajul întîi, mergînd în spatele bărbaților ce luau scara în piept, presimțirea mea se adeveri: îl aduseseră pe rănit în acel spațiu de depozitare pentru expediții, lipsit de ferestre și de aceea mai sigur, pe care îl rezervasem, de fapt, pentru mine. Se gîndiră de asemenea ca în lipsa saltelelor să folosească picurile moi din coșurile de scrisori drept așternut pentru răniți. Regretam deja că mi-am cazat toba într-unul din aceste coșuri rulante, pline de scrisori cu destinatar necunoscut. Oare sîngele acelor poștași și funcționari găuriți de la ghișee nu va străbate prin cele zece, douăzeci de straturi de hîrtie ca să-i dea tinichelei mele o culoare pe care pînă acum nu o cunoscuse decît ca vopsea lăcuită? Ce avea în comun toba mea cu sîngele Poloniei? N-aveau decît să-și vopsească actele și sugativele cu zeama aceea! N-aveau decît să-și deșerte albastrul din călimărilor lor și să și le umele cu roșu! N-aveau decît să vopsească batistele și cămașile albe apretate a mai bine de jumătate din polonezi! În definitiv, era vorba de Polonia, nu de toba mea! Dacă le păsa atît de mult ca Polonia – presupunînd că avea să dispară – să dispară neapărat în roșu și alb, trebuia oare neapărat ca toba mea – destul de suspectă prin colorile ei – să dispară și ea?

Încet, încet, în mine prinașe rădăcini gîndul: dar nici nu e vorba aici de Polonia, e vorba de tinicheaua ascunsă în coș.

Jan mă atrăsese în poșta ca să le dea funcționarilor prin toba mea semnalul, deoarece pentru ei Polonia nu era un far călăuzitor destul de eficient. Noaptea, pe cînd dormeam în coșul rulant de scrisori, dar nici nu mă rostogoleam, nici nu visam, funcționarii poștei care făceau de straji și-au șoptit între ei ca o parolă: o toabă de copil muribundă a căutat adăpost la noi. Sintem polonezi, trebuie s-o apărăm, mai ales că Anglia și Franța au încheiat un tratat de garanție cu noi.

În timp ce asemenea reflecții abstracte și inutile, făcute în fața ușii întredeschise a spațiului de depozitare pentru expediții, îmi limitau libertatea de acțiune, mitraliera se auzi pentru prima dată chiar în curtea poștei. De parcă aș fi prevăzut, militarii SS au pornit atacul din circumscripția de poliție de pe Schneidemühlengasse. Ca la un semnal, eram toți în picioare. Cei din armata SS reușiseră să arunce în aer ușa de la depozitul mesageriei de deasupra rampei de descărcare a mașinilor poștei. Imediat după aceea, se aflau deja în depozitul mesageriei, apoi la primirea coletelor; ușa dinspre coridor care dădea în sala ghișeelor era deschisă.

Bărbații care îl căraseră pe cel rănit și-i făcuseră culcuș în coșul de scrisori în care-mi ascundeam toba o luară la fugă, alții îi urmară. După zgomot, am tras concluzia că luptele se dădeau pe coridorul parterului, apoi la compartimentul de primire a coletelor. Cei din SS trebuiră să se retragă.

Mai întîi ezitînd, apoi mai sigur pe sine, Oskar păși în spațiul de depozitare pentru scrisori. Rănitul avea un obraz gri-galben, își arăta dinții și-și făcea de lucru cu globii ochilor sub pleoapele închise. Scurpa fire de sînge. Întrucît capul îi atîrna peste marginea coșului cu scrisori, nu era nici un pericol să mînjească de sînge expedițiile poștale. Oskar trebui să se ridice pe vîrfuri ca să poată ajunge la coș. Șezutul bărbatului se lăfăia tocmai acolo unde era îngropată toba. Mai întîi cu atenție, avînd grijă de bărbatul rănit și de scrisori, apoi trăgînd mai cu nădejde și, în cele din urmă, rupînd și ferfeniînd hîrțile, Oskar reuși să scoată zeci de plicuri de sub omul care gemea.

Azi aș putea să jur că simțeam deja marginea tobei mele, cînd bărbatul năvăleau în sus pe scări de-a lungul coridorului. Se întorceau, reușiseră să-i alunge pe SS-îști de la mesagerie, deocamdată erau învingători; îi auzeam rîzînd.

Ascuns după unul dintre coșurile cu scrisori, am așteptat în apropierea ușii cît timp bărbatul aceia au stat cu rănitul. L-au bandajat mai întîi vorbind tare și gesticulînd, apoi înjurînd încet.

La înălțimea sălii ghișeelor nimeriră două grenade anti-tanc – apoi încă două, pe urmă liniște. Salvele vaselor de linie din portul liber, vizavi de Westerplatte, se rostogoleau în depărtare, huruind binevoitor și uniform – ne obișnuisese răm cu ele.

Fără să fiu observat de bărbații din preajma rănitului, m-am strecurat afară din spațiul de depozitare al expedițiilor, mi-am lăsat toba de izbeliște și am pornit în căutarea lui Jan, prezumtivul meu tată și unchi, și a portarului Kobylla.

La etajul doi se afla locuința de serviciu a dirigintei principal Naczalnik care se pare că-și trimisese familia din timp la Bromberg sau Varșovia. Mai întîi am căutat în cîteva magazii ce dădeau în curtea poștei și, în cele din urmă, i-am găsit pe Jan și pe Kobylla în camera copiilor din locuința de serviciu a lui Naczalnik.

O încăpere prietenoasă, luminoasă, cu tapetul, din păcate, deteriorat în unele locuri de gloanțele rătăcite. În vremuri de pace ai fi putut să savurezi ocazia de a contempla, din spatele celor două ferestre, Piața Hevelius. Un căluț de lemn balansor încă neatinș, diverse mingi, o redută cu o grămadă de soldați de plumb, pe jos sau călare, o cutie de carton desfăcută plină cu șine de tren, cu camioane în miniatură, păpuși mai mult sau mai puțin mototolite, camere de păpuși în care domnea dezordinea, pe scurt, această inflație de jucării trăda faptul că dirigintele principal Naczalnik era tatăl a doi copii foarte răsfățați, un băiat și o fetiță. Ce bine că puștii fuseseră evacuați în Varșovia și că astfel am fost scutit de înfrîntarea cu o pereche, frate și soră, cum mai cunoscusem eu unii la alde Bronski! Bucurîndu-mă de paguba altora, îmi imaginam ce rău i-o fi părut plodului dirigintei că a trebuit să-și ia adio de la paradisul cu soldați de plumb. Poate că-și vîrșise cîțiva ulani în buzunarul pantalonilor ca, mai tîrziu, să poată aduce întăriri de cavalerie la luptele pentru reduta Modlin.

Oskar vorbește prea mult despre soldații de plumb și nu se poate totuși abține să facă o mărturisire: pe polița de sus a unei etajere pentru jucării, cărți cu poze și jocuri de societate,

se înșirau instrumente muzicale de mărime mică. O trompetă galbenă ca miera stătea mută lângă un joc cu clopote care, foarte sensibile la manevrele de luptă, zornăiau la fiecare grenadă explodată. În dreapta se desfăcea oblic, în lungime, o armonică viu colorată. Părinții făcuseră pe dracu-n patru să le dăruiască moștenitorilor lor o mică vioară veritabilă, cu patru corzi adevărate. Lângă vioară se afla, arătându-și rotunjimea albă, neatinsă, blocată de un cub de lemn ca să nu se rostogolească – să nu-ți vină a crede – o tobă de tinichea alb cu roșu.

La început nici nu am încercat să dau jos, cu propriile-mi puteri, toba de pe etajeră. Oskar era conștient de distanța limitată la care putea ajunge și-și permittea, atunci când statura lui de gnom se dovedea neputincioasă, să apeleze la bunăvoința celor mari.

Jan Bronski și Kobyella erau înținși în spatele sacilor de nisip, care umpleau treimea de jos a unei ferestre ce ajungea pînă la podea. Lui Jan îi aparținea partea stîngă. Kobyella își avea locul în dreapta. Îndată am înțeles că portarul nu prea avea timp acum să-mi scoată și să-mi repare toba, ascunsă sub rînitul care scuipa singe și o turtea cu siguranță tot mai mult sub el; Kobyella era ocupat pînă peste cap: trăgea la intervale regulate cu pușca lui, printr-o gaură făcută în zidul de saci cu nisip, asupra Pieței Hevelius, în direcția colțului străzii Schneidemühlengasse, unde se instalase o poziție de artilerie.

Jan zăcea încovoiat, își ținea capul ascuns și tremura. Nu l-am recunoscut decît după costumul lui elegant, gri-închis, murdar acum de var și de nisip. Șiretul de la pantoful lui drept, de asemenea gri ca și costumul, i se dezlegase. M-am aplecat și i l-am legat într-o fundă. Când am făcut nodul, Jan tresări, își trecu ochii lui prea albaștri peste mîneca stîngă și mă pironi cu o privire nefiresc de albastră și de apoasă. Deși nu era rănit, după cum se convinsese Oskar, cercetîndu-l în treacăt, plîngea fără glas. Lui Jan Bronski îi era frică. Ignorînd plînsul lui, i-am arătat toba de tinichea a evacuatului fii al lui Naczalnik și l-am provocat pe Jan, cu gesturi foarte explicite, să se apropie de etajeră cu multă grijă și folosind colțul ferit al camerei copiilor și să-mi dea jos toba. Unchiul meu nu mă înțelegea. Prezumtivul meu

tată nu mă înțelegea. Iubitul bieteii mele mame era atît de preocupat și acaparât de frica lui, încît gesturile mele care-i implorau ajutorul parcă erau hărăzite să-i sporească frica. Oskar ar fi vrut să strige la el, dar se temea să nu fie descoperit de Kobyella, care părea a nu asculta decît de pușca lui.

Așa că mă culcai în stînga lui Jan, în spatele sacilor cu nisip, mă lipii de el, ca să-i transmit nefericitului unchi și prezumtivului tată o parte din calmul meu obișnuit. Puțin după aceea avea și el să pară mai liniștit.

Prin respirația mea uniformă, am reușit să impun pulsului său o oarecare regularitate. Dar, pe urmă, cînd l-am făcut pentru a doua oară atent pe Jan asupra tobei lui Naczalnik junior – recunosc, prea devreme –, încercînd să-i întorc capul, încet și delicat, exact în direcția etajerei încărcate cu jucării, acesta tot nu a priceput. Era stăpînit de frică din creștet pînă-n tălpi, îi invada de sus în jos și înapoi, jos găsea, poate din cauza tălpilor de la pantofii cu brânțuri, o rezistență atît de mare, încît frica voia să se facă aer, dar se năpustea îndoit, presînd peste stomac, splină și ficat în sărmanul cap, unde se cuibărea atît de temeinic, că ochii albaștri îi ieșeau din orbite și-și arătau vinișoarele în globii albi, pe care Oskar nu avusese ocazia să le observe mai înainte la prezumtivul său tată.

M-a costat ceva timp și destule eforturi ca să pun la loc ochii unchiului meu și să-i redau mîinii lui un oarecare echilibru. Dar toată rîvna mea în slujba esteticii s-a dovedit zadarnică atunci cînd cei din SS au pus în funcțiune obuzierul de cîmp din mijloc și în foc direct, ochind prin lunetă, au culcat la pămînt gardul de fier din fața clădirii poștei; loveau stîlpii de cărămidă unul după altul, în genunchi, cu o precizie uimitoare, demonstrînd un nivel înalt de pregătire, ca, în cele din urmă, să silească tot grilajul de fier să îngeuncheze. Sărmanul meu unchi trăia fiecare prăbușire a celor cincisprezece pînă la douăzeci de stîlpi cu o participare atît de intensă, ca și cum nu doar soclurile ar fi fost făcute pulbere, ci o dată cu ele s-ar fi prăbușit și idoli imaginari, fără de care unchiul meu nu putea trăi.

Doar așa se explică faptul că Jan sublinia fiecare lovitură de obuz cu un strigăt care, dacă ar fi fost mai conștient și mai orientat spre un scop anume, ar fi avut, asemenea strigătului meu spintecător de geamuri, virtuțile unui diamant.

Ce-i drept, Jan striga cu ardoare, dar fără nici un plan, și nu reuși decît să-l facă pe Kobyella să se arunce asupra noastră cu tot trupul lui de portar invalid și ciolănos, să-și ridice capul de pasăre fără gene și să-și miște pupilele cenușii și apoi peste starea noastră de urgență. Îl scutură pe Jan. Jan se văicărea. Îi descheie cămașa, examină cu atenție corpul lui Jan ca nu cumva să fie rănit – mie îmi venea să rîd –, apoi, negăsind nici cea mai mică zgîrietură, îl întoarse pe spate, îi apucă maxilarul inferior, îl făcu să trosnească, sili ochii albaștri ai lui Jan să reziste flăcărilor cenușii din privirile lui Kobyella, îl înjură în poloneză, stropindu-l cu salivă în obraz, și-i zvîrli pușca, pe care Jan o lăsa să zacă nefolosită în crenelul mușcat anume pentru el; deoarece pușca nu avea nici măcar piedica trasă. Patul puștii îl lovi sec la genunchiul stîng. Durerea trupească, scurtă, după toate acele dureri suflatești, se pare că-i priise, pentru că puse mina pe pușcă, fu cît pe-acî să se sperie cînd simți răceala metalului în degete și apoi în singe, deși după aceea se tîri de lingă Kobyella, pe jumătate înjurînd, pe jumătate aprobîndu-l înflăcărît, la crenelul său.

Prezumtivul meu tată avea, cu toată fantezia lui debordantă, o imagine realistă atît de exactă a războiului, încît îi era foarte greu, aproape imposibil, să fie curajos din lipsă de imaginație. Fără să-și fi fixat cîmpul de bătaie prin crenelul pe care și-l alesese și fără să fi dibuit o țintă rentabilă, trăgea cu pușca așezată strîmb și departe de el peste acoperșurile caselor din Piața Hevelius, descărcîndu-și repede și orbește muniția, ca să se ascundă apoi cu mîinile goale în spatele sacilor de nisip. Acea privire implorînd înțelegere, pe care Jan i-o arunca portarului din ascunzătoarea lui, semăna cu felul încurcat de a-și recunoaște vinovăția a unui elev care nu și-a făcut lecțiile. Kobyella clămpăni de cîteva ori din maxilarul inferior, apoi rise zgomotos, de parcă nu s-ar mai fi putut opri, brusc își întrerupse rîsul și-l lovi de trei-patru ori peste fluierul piciorului pe Bronski, care, în calitate de secretar de poștă, era superiorul lui, se repezi să-i tragă lui Jan un șut în coaste cu gheata informă, dar lăsă jos gheata ortopedică cînd focul mitralierelor spulberă ultimele geamuri de sus de la camera copiilor și jupui tavanul, se aruncă în spatele puștii sale și trase supărat și îndrîjit, de parcă voia

să recupereze timpul pierdut cu Jan, glonț după glonț – o cantitate ce poate fi adăugată la consumul de muniție în cel de-al doilea război mondial.

Să nu mă fi observat portarul? El, care de obicei este atît de sever și de inabordabil, cum numai invalizii de război își permit să fie, impunînd o respectuoasă rezervă, mă lăsase în această maghernită bătăuță de vînt, al cărei aer era încărcat de plumb. Să-și fi spus Kobyella: Asta e o cameră de copii, în consecință Oskar poate să rămîină aici și să se joace în pauzele dintre atacuri?

Nu știu cît am zăcut așa, eu între Jan și peretele stîng al odăii, noi doi în spatele sacilor de nisip, Kobyella în spatele puștii lui, trăgînd pentru doi. Cam pe la zece, focul începu să se domolească. Era atîta liniște că auzeam muștele bîzîind, deslușeam voci și comenzi din Piața Hevelius și huruitul infundat al vapoarelor de linie din rada portului îmi răzbătea cînd și cînd în ureche. Era o zi de septembrie cu cer senin spre înnorat, soarele picta cu aur vechi totul, subțire ca un abur sensibil și totuși surd. Peste cîteva zile aveam să împlinesc cincisprezece ani. Și eu îmi doream, ca în fiecare an, în septembrie, o tobă de tinichea, nimic altceva decît o tobă de tinichea; renunțînd la toate comorile acestei lumi, dorința mea se îndrepta, fermă și de nezdrunținat, numai spre o tobă de tinichea lăcuită în alb și roșu.

Jan nu se mișca. Kobyella furnăia atît de regulat, încît Oskar se gîndi că doarme și-și folosește pauza dintre atacuri ca să tragă un pui de somn, pentru că în definitiv toți oamenii, chiar și eroii, au nevoie, din cînd în cînd, de un pui de somn înviorător. Doar eu eram cum nu se poate mai treaz și tinjeam, cu toată neînduplecarea vîrstei mele, numai la tobă. Nu care cumva să credeți că toba tinărului Naczalnik mi-a venit în minte abia acum, în liniștea crescîndă și bîzîiului muribund al unei muște istovite de vară. Oskar n-o pierduse din ochi nici în timpul canonadei, înconjurat de zgomotul luptei. Acum însă venise momentul, îmi suridea ocazia pe care nu aveam voie s-o ratez.

Oskar se ridică încet; se mișca abia auzit, ocolînd cioburile, îndreptîndu-se totuși hotărît spre etajera cu jucării, își construi în gînd, dintr-un scăunel de copii și o lădiță de cuburi pusă deasupra, un postament, care ar fi fost destul de

înalt și de sigur pentru a-l face posesorul unei tobe nou-nouțe. Deodată însă mă opri vocea lui Kobylella și îndată după aceea mina lui vinjoasă. Deznădăjduit, am arătat înspre toba care era atît de aproape. Kobylella mă smulse înapoi. Imploram cu amîndouă mîinile să mi se dea toba. Invalidul începu deja să se moaie, voia chiar să se întindă la raft, să mă facă fericit, cînd în camera copiilor izbucni focul de mitralieră, în fața porții detonară grenadele antitanc; Kobylella mă azvîrli în colț la Jan Bronski, se aruncă din nou în spatele puștii lui și-și încercă deja pentru a doua oară arma, cînd eu încă mai eram cu ochii la toba de tinichea.

Și iată-l pe Oskar zăcînd acolo, iar Jan Bronski, dulcele meu unchi cu ochi albaștri, nici măcar nu-și ridicase nasul cînd capul de pasăre, cu piciorul strîmb și privirea apoasă și fără gene, mă aruncase, la un pas de țintă, în acel colț, în spatele sacilor cu nisip. Să nu credeți că Oskar plîngea! Furia creștea în mine. Viermi grași, alb-albaștri fără ochi, se multiplicau, căutau un cadavru pe cînte: Ce-mi pasă mie de Polonia! Ce era aia, Polonia? Doar aveau cavaleria lor! N-aveau decît să călărească! Sărutau mîinile doamnelor și observau mereu prea tîrziu că nu sărutaseră degetele oboseite ale unei doamne, ci gura nefardată a unui obuzier. Și iată că fecioara din stirpea Krupp se și descărca și cum mai plescăia din buze. Imita prost, dar aievea, zgomotele de luptă, așa cum pot fi auzite la emisiunea de actualități, scuipa bombe bune pocnitoare spre poartă principală a poștei, voia să facă o breșă și o făcu, și mai voia să muște din casa scării prin sala vraște a ghișeelor, ca nimeni să nu mai poată urca sau coborî. Și alaiul ei din spatele mitralierelor și cu cei din frumosele tanchete, care aveau nume atît de drăguțe ca *Ostmark* sau *Sudetenland* pictate pe ele, nu puteau obține destul, huruiau blindate încoace și încolo prin fața poștei așteptînd: două doamne tinere, avide de cultură, care voiau să viziteze un castel, dar castelul era încă închis. Acest lucru făcu să crească nerăbdarea frumosoelor răsfățate, dormice să intre, și le sili să arunce priviri de plumb, priviri sfredelitoare de același calibru, în toate încăperile vizibile ale castelului, încît pe castelani îi luă cu cald, cu frig, și nu mai știau încotro s-o apuce.

Una dintre tanchete – cred că era *Ostmark* – tocmai se îndrepta, venind din Rittergasse, din nou, spre poartă, cînd

Jan, unchiul meu ce părea de o bucată de timp neînsușețit, își ridică piciorul drept în fața crenelului în speranța că-l va vedea lunetistul și-l va împușca; sau că un glonț rătăcit s-ar fi îndurat să-i atingă în treacăt pulpa sau călcîiul și i-ar fi dăruit astfel acea rană care îi permite soldatului exagerata retragere șchioapă.

Se pare că poziția asta a piciorului, prelungită atît de mult, devenise oboseitoare pentru Jan Bronski. Din timp în timp trebuia să renunțe la ea. Abia cînd se întoarse pe spate și-și sprijini piciorul, ținîndu-și cu ambele mîini genunchiul, găsi forța necesară să-și expună pulpa și călcîiul mai îndelung și cu mai mult succes împușcăturilor în rafale bine țintite.

Oricît de mare ar fi fost înțelegerea mea pentru Jan, și mai e și acum, aprobam totuși furia lui Kobylella, văzîndu-l pe cel superior al său, pe secretarul de poștă, Bronski, într-o stare atît de jalnică și de disperată. Portarul făcu un salt, fu în picioare, la al doilea salt fu la noi, peste noi, îl și apucă pe Jan, îl prinse de stofă, ridică balotul, îl azvîrli înapoi, iar mina sfîșie stofa, lovi în stînga, îl ținu în dreapta, ridică mina dreaptă, lăsă să cadă stînga, trimise o dreaptă din zbor și voi să-l facă cu stînga și dreapta simultan knock-out și să-l trimită la podea pe Jan Bronski, unchiul meu, prezumtivul tată al lui Oskar – și deodată zornăi totul, cum zornăie doar îngerii din cer spre slava lui Dumnezeu, și deodată cîntă totul cum cîntă la radio eterul, și deodată, nu Bronski fu cel atins, ci Kobylella, și deodată o grenadă își permise o glumă uriașă, și cărămizile rîseră pînă se făcură cioburi, cioburile praf, tencuiala făină, lemnul își află securea, și deodată toată camera aia caraghioasă de copii topăia într-un picior, păpușile plesneau, căluțul-balansoar o luă razna și tare i-ar fi plăcut să aibă un călăreț pe care să-l răstoarne, brusc se iviră avarii în cutia cu cuburi de construcție, ulanii polonezi, brusc se iviră avarii în cutia cu cuburi de construcție, ulanii polonezi ocupară simultan toate cele patru odăițe și deodată – în sfîrșit – se răsturnă etajera cu jucării și jocul cu clopoței anunță Paștele, armonica se pomeni țîpînd, se pare că și trompeta a suflat ceva în legea ei, totul răsuna în același timp, o orchestră care își acordă instrumentele; țipa, crăpa, necheza, suna, se spîrgea, exploda, scrișnea, striga, țuia sus de tot și totuși săpa în adînc temeliele. Mie însă,

care în momentul exploziei grenadei mă aflu în colțul ferit al camerei copiilor, chiar sub fereastră, lucru normal pentru un copil de trei ani cum arătam eu, mie deci mi-a picat tinicheaua, mi-a picat toba din cer – și avea doar câteva crăpături în lac și nici o gaură, toba cea nouă a lui Oskar.

Cînd mi-am ridicat privirea de la proaspăta mea achiziție – să vezi și să nu crezi –, aterizată direct la picioarele mele, m-am văzut silit să-l ajut pe Jan Bronski. Nu reușea să dea jos de pe el corpul greu al portarului. La început am crezut că și Jan fusese atins: deoarece se văta, natural. În sfîrșit, cînd l-am rostogolit într-o parte pe Kobyella, care gemea, la fel de natural, vătămarea corporală a lui Jan se vădi neînsemnată. Cioburile de sticlă îi zgîriaseră obrazul drept și dosul palmei. La o comparație fugară, am putut constata că prezumtivul meu tată avea singele mai deschis la culoare decît portarul ai cărui pantaloni musteau la înălțimea coapsei și aveau o culoare întunecată.

Dar cine îi sfîșiase lui Jan și-i întorsese pe jos jacheta gri, elegantă, nu s-a mai putut afla. Să fi fost Kobyella sau grenada? De pe umeri îi atîrnau zdrențele, căptușeala era complet descusută, nasturii rupți, cusăturile crăpate și buzunarele arătau ca vai de ele.

Cer indulgență pentru bietul meu Jan Bronski, care a cules, înainte de a-l căra cu ajutorul meu pe Kobyella afară din camera copiilor, tot ce-i smulsesse stihia din buzunare. Își găsisse pieptenele, fotografiile celor dragi – era acolo și o poză a biete mele mame – portmoneul lui nici măcar nu se deschisese. Destul de greu i-a venit să adune cărțile de joc împrăștiat prin toată casa, unde mai pui că era și primejdios, pentru că sacii cu nisip fuseseră, în mare parte, măturați de acolo. Voia să aibă toate cele treizeci și două de cărți și, negăsind-o pe a treizeci și doua, era nenorocit, iar cînd Oskar o găsi în cele din urmă, între două păpuși răvășite, și i-o întinse, zîmbi, deși era șeptarul de pică.

După ce l-am tîrît pe Kobyella din camera copiilor și l-am văzut, în sfîrșit, pe coridor, portarul găsi puterea să-i spună lui Jan Bronski câteva cuvinte inteligente. „Mai e totul la purtător?” întrebă îngrijorat invalidul. Jan îi băgă mina în pantaloni, între coapsele de bărbat bătrîn, și și-o simți plină. Dădu aprobator din cap spre Kobyella.

Ce fericiți eram toți trei: Kobyella își păstrase demnitatea, Jan Bronski își găsisse toate cele treizeci și două de cărți de joc, inclusiv șeptarul de pică, Oskar avea o tobă nouă, care îl lovea la fiecare pas peste genunchi, în timp ce portarul, slăbit din cauza singelui pierdut, fu transportat de Jan și de unul căruia Jan îi spunea Viktor, cu un etaj mai jos, în spațiul de depozitare a expedițiilor.

Casa din cărți de joc

Viktor Weluhn ne-a ajutat să-l transportăm pe portarul care, în ciuda pierderii tot mai abundente de sînge, se făcea tot mai greu. Viktor era foarte miop, pe vremea aceea avea încă ochelarii pe nas și nu se împiedica de treptele de piatră în casa scărilor. De necrezut pentru un miop, Viktor era de profesie factor de mandate poștale. Azi, cînd vorbesc despre el, îl numesc bietul Viktor. La fel cum mama devenise, în urma unei plimbări cu familia pe digul portului, biata mama, factorul de mandate poștale Viktor devenise, prin pierderea ochelarilor – mai erau și alte motive în joc –, bietul Viktor.

„L-ai mai văzut pe bietul Viktor?” îl întreb pe amicul meu Vittlar în zilele de vizită. Și totuși, de la acea călătorie cu tramvaiul de la Flîngern la Gerresheim – despre aceasta va mai fi vorba – l-am pierdut pe Viktor Weluhn. Nu ne rămîne decît să sperăm că și-a găsit ochelarii sau niște ochelari pe măsură și că, la fel ca odinioară, chiar dacă nu mai este în serviciul poștei poloneze, îi face pe oameni fericiți cu bancnote colorate sau monede grele, în calitate de factor de mandate al poștei federale, miop, cu ochelarii pe nas.

„Nu-i așa că-i îngrozitor?” se lamenta Jan, care îl apucase pe Kobyyella cu brațul stîng.

„Și cum o să se sfîrșească dacă englezii și francezii nu vin?” își făcea griji Viktor, ducînd povara portarului pe dreapta.

„Dar vor veni! Rydz-Smigly a spus chiar ieri la radio:

„Avem toate garanțiile: dacă începe, întreaga Franță va fi în picioare ca un singur om!” „Jan făcea eforturi să-și păstreze siguranța pînă la sfîrșitul frazei, deoarece vederea propriului sînge în zgîrieturile de pe dosul palmei, ce-i drept, nu punea în discuție tratatul de garanție polono-francez, dar lăsa loc temerii că Jan ar putea să-și piardă tot sîngele,

înainte ca Franța să se ridice în picioare ca un singur om și, credincioasă garanțiilor date, să treacă zidul vestic de apărare.

„Cu siguranță că se află deja pe drum și flota Angliei brăzdează deja Baltica!” Viktor Weluhn se dădea în vînt după expresii tari, care aveau rezonanță; se opri pe scară, cu dreapta sprijinea capul împușcat al portarului, cu stînga ridicată ca la teatru și făcîndu-și toate cele cinci degete să vorbească, declamă: „Veniți odată, falcnici briți!”

În timp ce cîntăreau fără încetare relațiile polono-franco-engleze, cei doi îl duseră pe Kobyyella la punctul de prim-ajutor; Oskar răsfoia în gînd cărțile lui Gretchen Scheffler, oprindu-se la următoarele pasaje: *Istoria orașului Danzig* de Keyser: „În timpul războiului germano-francez anno șaptezeci-șaptezeci și unu, în după-amiaza de douăzeci și unu august, o mie opt sute șaptezeci, patru vase de război franceze au intrat în golful Danzig și s-au învîrtit în lung și-n lat în radă; tocmai își îndreptaseră țevile tunurilor împotriva portului și a orașului și iată că atunci corveta *Nymphe*, sub conducerea căpitănelui Weichmann, a reușit să forțeze retragerea formației de nave ancorate în golful liniștit”.

Cu puțin înainte de a fi pășit în spațiul de depozitare pentru expediții scrisori, au ajuns la concluzia confirmată mai tîrziu: în timp ce poșta poloneză și întreaga Polonie fuseseră asaltate, Home Fleet se afla mai mult sau mai puțin bine păzită într-un fiord oarecare al Scoției de Nord; marea armată a Franței întîrzie încă la masa de prînz și credea că și-a îndeplinit tratatul de garanție polono-francez prin acțiunile cîtorva patrule de recunoaștere în zona de operații a liniei Maginot.

În fața spațiului de depozitare și a punctului de prim-ajutor m-a oprit dr. Michon, care încă mai purta casca de oțel și batistuța de cavalier în buzunarul de la piept și era însoțit de delegatul din Varșovia, un anume Konrad. Spaima lui Jan Bronski își făcu apariția în toate stilurile actoricești posibile, simulînd cele mai grave răni. În timp ce Viktor Weluhn, care nu era rănit și, înarmat cu ochelarii lui, putea să reprezinte un pușcaș util, trebui să coboare în sala ghișeelor, nouă nu s-a dat voie în încăperea fără ferestre, luminată cu luminări de seau, să asigurăm cu curent electric poșta poloneză, pentru că uzina electrică a orașului Danzig nu mai era dispusă s-o facă.

Dr. Michon, care nu se lăsa convins de rănilor lui Jan și nu pune nici un preț pe el ca vajnic apărător al poștei, fi dădu secretarului său de poștă ordin să supravegheze, ca sanitar, răniții și să fie cu ochii pe mine, pe care mă mîngîie în treacăt, așa mi s-a părut, mă mîngîie disperat, ca nu cumva copilul să ajungă în focul bătăliei.

Un atac în plin al obuzierului asupra sălii ghișeeilor ne împrăstie ca pe zaruri. Casca lui Michon, delegatul din Varșovia, Konrad, și poștașul de mandate Weluhn se năpustiră la posturile lor. Jan și cu mine ne găseam, laolaltă cu șapte, opt răniți, într-o încăpere închisă care amortiza zgomotele luptei. Nici măcar luminările nu pîlpiau mai deosebit cînd afară obuzierul se punea serios pe treabă. Era liniște, în ciuda celor ce se văitau sau tocmai din cauza lor. Jan înfășura plin de zel și neîndemnativ coapsa lui Kobyella cu fișii rupte din cearșafuri, apoi vru să se îngrijească și pe el; dar obrazul și dosul palmei unchiului nu mai sîngeau. Tăieturile prinseseră crustă și tăceau, puteau totuși să doară și să hrănească frica lui Jan, care nu avea scăpare în încăperea aceea joasă și înăbușitoare. Distrat, se căută în buzunare, găsi cărțile de joc intacte: skat! Am jucat skat împreună pînă la distrugerea apărării!

Treizeci și două de cărți fură amestecate, tăiate, împărțite, jucate. Deoarece toate coșurile cu scrisori erau ocupate de răniți, pe Kobyella îl rezamarăm în cele din urmă de un coș, pentru că, din timp în timp, era gata să se răstoarne, îl legarăm cu bretelele unui alt rănit, aducîndu-l într-un oarecare echilibru. I-am interzis să-și lase cărțile să-i cadă din mînă; aveam mare nevoie de Kobyella. Ce-am fi putut face fără a treia mînă, indispensabilă la skat? Alora din coșurile cu scrisori le venea greu să deosebească negru de roșu, și nu mai voiau să joace skat. De fapt, nici Kobyella nu mai voia să joace skat. Voia să se întindă. Fie ce-o fi, portarul era gata să lase totul în plata Domnului. Cu mîini de portar lipsite de ocupație, închizîndu-și pleoapele fără gene, voia să asiste la ultimele acțiuni de demolare. Dar noi nu suportam acest fatalism, îl legarăm fedeleș, îl silirăm să fie a treia mînă, în timp ce Oskar era mîna a doua – și nimeni nu se mira că omulețul înalt cît trei tîrtăcuțe puse una peste alta știa să joace skat.

Da, cînd mi-am acordat pentru prima oară vocea la limba oamenilor mari și am rostit „optsprezece!“ Jan mă privi scurt și nespus de albastru, ridicîndu-și ochii de pe cărțile lui și dădu din cap aprobator, continuai: „Douăzeci?“

Jan fără să ezite: „Încă“. Eu: „Doi! Și trei? Douăzeci și patru?“ Jan regretă: „Passe“. Iar Kobyella? În ciuda bretelelor, sta gata să cadă. Dar l-am ridicat, am așteptat să treacă zgomotul unei grenade explodate departe de odaia în care jucam noi cărți, pînă ce Jan putu să șoptească, în liniștea care se instalase: „Douăzeci și patru, Kobyella! N-auzi ce a lăcitat băiatul?“

Nu știu unde, din ce adîncuri a ieșit portarul la suprafață. Parcă i-ar fi trebuit cricuri să-și ridice pleoapele. În sfîrșit, privirea lui rătăci apoiasă peste cele zece cărți, pe care Jan i le pusese în mînă mai înainte, discret și fără nici o intenție de a-l supăra.

„Passe“, spuse Kobyella. Mai bine-zis asta se putuse citi pe buzele lui, prea uscate pentru a vorbi.

Am jucat simplu o treflă. Ca să poată să facă primele levate, Jan, care contrase, trebuia să se răstească la Kobyella, să-i dea cu milă un ghiont în coaste, ca să se adune și să nu uite să servească, deoarece eu nu numai că le-am luat toate atuurile, am sacrificat riga de treflă pe care Jan mi-a bătut-o cu valetul de pică, dar am reintrat în joc deoarece aveam caro curat cu care am bătut asul de caro al lui Jan; cînd mi-a venit din nou rîndul, i-am luat cu valetul de cupă decarul – Kobyella a anunțat nouarul de caro și iată-mă îmun la bombe cu suita mea de cupă: cuunjocdoicontratretaiedepatruoricupafacpatruzeciopsaudoisprezecefenigi! Abia cînd la jocul următor – încercasem un grand mai mult decît riscant – Kobyella, care avea, în schimb, ambii valeți, dar nu mersese decît pînă la treizeci și trei, îmi luă valetul de caro cu cel de cupă, jocul parcă se mai amină. După ce bătuse la levată, portarul era ca bătut de noroc, veni cu asul de caro, eu trebuia să servesc, Jan a aruncat decarul în joc, Kobyella a tras riga, ar fi trebuit să bat, dar n-am făcut-o, am aruncat optarul de treflă, Jan juca ce putea, a intrat chiar cu decarul de pică, atunci am tăiat și, fir-ar să fie, Kobyella cu valetul de pică peste mine, pe ăsta îl uitasem sau credeam că-l are Jan, dar portarul avea acum, bineînțeles, tot pică, tăie din nou și

rise în hohote, am fost nevoit să arunc cărțile, Jan juca ce putea, atunci îmi serviră, în sfârșit, dar nu îmi mai foloseau la nimic; am numărat cincizeci și doi: fărâdușajocuridetreiori-grandeșazecipierdutesutădouăzecisaurezecidepenfeni. Jan mă împrumută cu doi guldeni numai mărunțiș, am plătit, dar Kobylla se prăbușise din nou ca un sac și, deși câștigase jocul, nu vru să ia banii și pînă și grenada antitanc, explodată în secunda aceea pentru prima oară în casa scării, unde de ani de zile nu mai prididea să curețe și să lustruiască, nu l-a mișcat cituși de puțin.

Pe Jan îl apucă frica din nou, cînd ușa de la încăperea pentru expediții scrisori s-a zgîlțit și flăcările luminărilor de seu nu știau ce era cu ele și-n ce direcție să se aplece. Chiar și cînd o oarecare liniște se instaurase în casa scării și următoarea grenadă detonă la fațada exterioară din partea opusă, Jan Bronski parcă își pierduse mințile la amestecul cărților, se servi de două ori, dar n-am zis nimic. Atîta timp cît se trăgea, cu Jan nu te mai puteai înțelege, îl copleșea emoția, servea aiurea, uita chiar să pună jos cartea și pîndea mereu cu una din urechile lui mici și armonios formate, cănoase și senzuale, în vreme ce noi așteptam, plini de nerăbdare, ca să reentre în ritmul jocului. Cu cît Jan participa tot mai absent la jocul de skat, cu atît Kobylla era mai prezent, bineînțeles dacă nu se prăbușea ca un sac și avea nevoie de un ghionț în coaste. Nici nu juca așa de prost, judecînd după cum îi mergea. Nu se prăbușea ca un sac decît dacă-și câștiga jocul și contrînd ne strica mie sau lui Jan un grand. Pe el nu-l mai interesa dacă era în câștig sau în pierdere. El nu trăia decît pentru jocul în sine. Și cînd noi socoteam și iar socoteam, atunci ațîrna strîmb în bretelele împrumutate și nu-și lăsa decît mărul lui Adam, care sălta înspăimîntător, să dea semne că portarul Kobylla trăiește.

Acest skat în trei îl obosi și pe Oskar. Nu că zgomotele și surpările, legate de asediul și apărarea poștei, mi-ar fi solicitat nervii la maximum. Cu mult mai mult era această lepădare a oricărei măști, intervenită brusc și limitată temporar, după cum îmi propusesem. Dacă pînă în ziua aceea nu mă arătasem fără machiaj decît maestrului Bebra și doamnei sale somnambule, Roswitha, acum mă arătam unchiului și prezumtivului meu tată, ba chiar și unui portar invalid, deci

unor oameni care mai tîrziu n-ar fi intrat în discuție ca martori, în nici un caz, ca un adolescent de cincisprezece ani, atestat în actul de naștere, jucînd poate puțin cam prea îndrăzneț, dar nu lipsit de îndeminare, skat. Aceste eforturi, care nu erau nici pe departe pe măsura mea de gnom, îmi provocară, după o oră de skat, cumplite dureri de cap și de membre.

Oskar ar fi renunțat cu dragă inimă, i s-ar fi ivit prilejuri destule să o șteargă după exploziile de grenade care cutremuraseră clădirea, repetate la scurt timp una după alta, dacă un sentiment de responsabilitate, necunoscut pînă acum, nu i-ar fi poruncit să reziste și să preîntîmpine frica tatălui său prezumtiv, cu singurul mijloc eficient, jocul de skat.

Jucărăm deci, interzicîndu-i lui Kobylla să moară. Pur și simplu nu avea timp pentru așa ceva. Mă îngrijeam de permanentă mișcare a cărților. Și cînd luminările de seu căzură, în urma unei detonări produse în casa scării și flăcările se stinseră, eu am fost cel care, conștient și lucid, a luat primele măsuri, cel care a scos chibrul din buzunarul lui Jan, trăgînd și pachetul de țigări cu muștiu auriu, încît pe pămînt se făcu iar lumină, Jan își aprinse o liniștitoare țigară Regatta și în bezna aceea se iscă flăcări după flăcări, înainte ca portarul Kobylla să o poată șterge, profitînd de întineric.

Oskar lipi două luminări pe toba lui cea nouă, își puse țigarile la-nedîmînă, dar refuză să fumeze, îi oferi, în sfârșit, lui Jan țigară după țigară, îi vîr și lui Kobylla una în gura lui strîmbă și treaba mergea deja mai bine, jocul se animă, tutunul consola, calma, dar nu putea să-l împiedice pe Jan să piardă joc după joc. Transpira și-și gîdila buza de sus cu virful limbii, ca întotdeauna cînd era complet acaparat de o problemă. Se ambalase într-un asemenea hal, încît în zelul lui mă numea pe mine Alfred și Matzerath, iar în Kobylla o vedea pe biata mama ca partener de joc. Și cînd cineva strigă pe coridor: „L-au nimerit pe Konrad!“ mă privi plin de reproș și-mi spuse: „Te rog, Alfred, închide odată radioul. Aici nu-ți mai înțelegi nici propriile cuvinte!“

Bietul Jan deveni cu adevărat penibil, cînd ușa de la încăperea scrisorilor fu smulsa și Konrad cel fercheș fu cărat înăuntru.

„Închideți odată ușa, e curent!“ protestă el. Trăgea într-adevăr. Luminările pilpăiau și se liniștiră abia cînd bărbații îl

îngheșuică pe Konrad în colț și închiseră ușa după ei. Noi trei păream destul de aventurieri. De jos ne bătea lumina luminărilor, făcându-ne să arătăm ca niște vrăjitori în stare de orice. Și când Kobylla își lăsa propria lui inimă de cupă fără doi și spuse, ba nu, horcăi, douăzeci și șapte, treizeci, rotindu-și în timpul asta ochii încolo și-ncoace și avînd parcă ceva în umărul drept, ceva ce trebuia neapărat să iasă de acolo, zîcea atît de absurd de viu, pînă ce tăcu, în sfîrșit, și cînd Kobylla căzu în față, rostogolind coșul de rufe plin cu scrisori împreună cu mortul fără bretele, cînd Jan îl făcu dintr-o lovitură trasă în plin pe Kobylla să se ridice cu coș cu tot, cînd Kobylla, împiedicat din nou să plece, zbiră în sfîrșit „Hand de cupă” și Jan gîieră printre dinți „Contra”, iar Kobylla mai scoase un „Re”, Oskar înțelese că apărarea poștei poloneze reușise, că asediatorii pierduseră deja războiul abia început chiar dacă ar fi fost în stare să ocupe, pe parcursul războiului, Alaska și Tibetul, Insula Paștelui și Ierusalimul.

Destul de trist însă că Jan nu a putut să-și joace pînă la capăt grand-ul imun la bombe, pe care și-l anunșase cu pompă.

Începu cu culoare de treflă, acum îmi spunea Agnes, în Kobylla îl vedea pe prietenul Matzerath, trase apoi, făcînd pe naivul, valetul de caro – eu preferam să mă prefac în fața lui mai degrabă că sint biata mama, decît Matzerath –, apoi valetul de cupă – cu Matzerath n-aș fi vrut cu nici un chip să fiu confundat –, Jan așteptă nerăbdător pînă ce acel Matzerath, pe care-l chema Kobylla și era în realitate invalid și portar, puse o carte jos; se scurse un timp pînă ce asul de cupă al lui Jan plesni podeaua și nu putu, nu vru să înțeleagă, n-a fost în stare niciodată să înțeleagă cu adevărat, pentru că întotdeauna fusese doar cel cu ochi albaștri, și mirosise a colonie și a rămas și acum cu gura căscată, nepricepînd de ce Kobylla a lăsat tam-nisam cărțile să cadă și a înclinat imediat după aceea coșul de rufe plin cu scrisori și cu mort cu tot, pînă ce s-au răsturnat mai întîi mortul, apoi un maldăr uriaș de scrisori și, în sfîrșit întregul coș împletit și gol ca-n palmă. Ne-a impresurat o avalanșă de scrisori, de parcă noi am fi fost destinatarii și nouă ne revenea misiunea să dăm cărțile de joc la o parte și să citim epistole sau să colecționăm timbre. Dar Jan nu voia nici să citească, nici să colecționeze, colecționase prea mult cînd era copil, acum avea chef să joace,

să-și joace grand-ul pînă la capăt, să cîștige voia Jan, să învingă. Și-l ridică pe Kobylla, așeză coșul pe roți, dar pe mort îl lăsă acolo să zacă, nici nu puse toate scrisorile la loc, umplu coșul doar pe jumătate și pîru totuși surprins cînd Kobylla, atîrnînd de coșul destul de mobil, nu putu să stea locului și se înclină tot mai mult pînă ce Jan se răsti la el: „Alfred, pentru Dumnezeu, nu-mi strica jocul, m-auzi? Numai jocul ăsta și gata, pe urmă mergem acasă, înțelege odată!”

Oskar se ridică obosit, biruindu-și amorțeaua tot mai accentuată a membrelor și durerile de cap, îi puse lui Jan Bronski minile lui tenace de toboșar pe umeri și făcu efortul să vorbească în șoaptă și totuși convingător: „Lasă-l, tată. E mort și nu mai poate. Dacă vrei, putem să jucăm șaizeci și șase”.

Jan, pe care tocmai îl numisem tată, lăsă din mînă carnea portarului, mă pironi cu privirea albastră, înundîndu-mă albastru și plînsenununuununu... L-am mîngîiat, dar continuă să spună nu. L-am sărutat cu tîlc, dar nu se gîndea decît la grand-ul lui pe care nu-l jucase pînă la capăt.

„L-aș fi cîștigat, îți dai seama, Agnes. Cu siguranță, veneam acasă cu el.” Așa mi se văta mie în locul biete mele mame și eu – fiul său – mă regăseam în acest rol, eram de acord cu el, mă juram că ar fi cîștigat, că de fapt chiar cîștigase, trebuia numai să creadă cu putere și s-o asculte pe Agnes. Dar Jan nu credea nici în mine, nici în mama, plînsen mai întîi, jelindu-se cu glas tare și înalt, apoi stîns, pierzîndu-se într-un lălăit dezarticulat, strîine cu unghiiile cărțile de skat de sub muntele Kobylla, care se răcise de tot, răscolea cu palmele lavina aceea de scrisori dintre picioarele lui și nu-și află liniștea pînă ce nu adună iar toate cele treizeci și două de cărți. Le curăță de zeama lipicioasă, care se scurgea din pantalonii lui Kobylla, le frecă bine pe fiecare în parte și le amestecă, vrînd să împartă din nou cărțile; înțelese, în sfîrșit, sub fruntea lui armonioasă, nici măcar îngustă, dar poate un pic prea netedă, că pe lumea asta nu se mai afla nici o a treia mînă pentru skat.

Apoi se lăsă o liniște mare peste depozitul de expediții scrisori și pînă și cei de afară își luară un răgaz păstrînd un lung minut de reculegere pentru ultimul confrate și totodată pentru cea de-a treia mînă la skat. Lui Oskar i s-a părut că ușa s-a deschis încet. Și privind peste umăr, în așteptarea unui

semn supranatural, a zărit chipul bizar al lui Viktor Weluhn ; era orb și pustiit. „Mi-am pierdut ochelarii, Jan. Mai ești aici ? Ar trebui să fugim. Francezii nu mai vin, sau vin prea târziu ! Hai cu mine, Jan. Călăuzește-mă, mi-am pierdut ochelarii !”

Poate că bietul Viktor gîndea că s-a rătăcit în încăperea aceea. Deoarece, neprimind nici răspunsul, nici brațul gata de fugă al lui Jan, își retrase obrazul fără ochelari, închise ușa și, preț de cîțiva pași, se mai auzi cum, pipăind și străpungînd ceața, Viktor o și luase din loc.

Ce-o fi fost în căpșorul lui Jan, că izbucni mai întîi încet, avînd încă lacrimi în ochi, într-un ris sonor și voios, își lăasă limba lui proaspătă, roz, potrivită pentru toate genurile de tandrețe, să se joace în voie, își aruncă în sus cărțile de skat, le prinse și, în sfîrșit, cînd în odaia cu bărbați muți și scrisori vîntul încetă și atmosfera deveni duminicală, începu, ținîndu-și respirația și cu mișcări prudente, măsurate, să construiască o casă din cărți de joc extrem de fragilă. Fundamentul era format din șeptarul de pică și dama de treflă. Pe amîndouă le acoperea riga de caro. Apoi construi din nouarul de cupă și asul de pică, avînd drept acoperiș asul de treflă, al doilea fundament, așezat lîngă primul. Uni cele două fundamente cu alte cărți, decari și valeți, așezate vertical și cu dame și ași, așezate orizontal, în așa fel că toate cărțile se sprijineau unele de altele. Atunci se hotărî să ridice peste etajul al doilea un al treilea etaj și execută această operație cu mîini de îndrăgostit pe care biata mama trebuie să le fi cunoscut de cînd săvîrșeau alte ceremonii asemănătoare. Și cînd a rezemat dama de cupă de regele cu inimă roșie, clădirea nu se prăbuși ; nu, rămase în picioare, aproape aeriană, fragilă, respirînd ușor în acea încăpere plină de morți lipsiți de respirație și de vii care-și țineau respirația, îngăduindu-ne să ne împreună mîinile ; îl făcu pe scepticul Oskar care, absorbit de construcția casei din cărți de joc, o cerceta după toate regulile, să uite de fumul de pucioasă și de duhoarea aceea care se strecura subțire și unduioasă prin crăpăturile ușii de la încăperea scrisorilor, dînd impresia că odăița cu casa din cărți de joc se învecinează ușă în ușă cu iadul.

Au pus la bătaie aruncătoarele de flăcări și vrînd să evite atacul frontal au hotărît să afume toți apărătorii pînă la unul. L-au adus pe dr. Michon într-un asemenea hal, încît

și-a scos casca de oțel, a pus mina pe un cearșaf și, cum nu-ajungea, și-a scos și batista de cavalier de la piept și, agitîndu-le pe amîndouă, a anunțat predarea poștei poloneze.

Și vreo treizeci de oameni pe jumătate orbi, pîrjoliti, cu brațele ridicare și mîinile la ceață, părăsiră clădirea poștei prin ieșirea laterală stîngă, se așezară în fața zidului curții și îi așteptară pe cei din SS care înaintau încet. Mai târziu se vorbea că, în timpul scurtului răgaz în care apărătorii se aliniaseră în curte și asediatorii nu-și făcuseră încă apariția și se aflau doar pe drum, ar fi fugit trei sau patru prin garajul poștei, în garajul poliției învecinate, și de-acolo în casele goale din Răhm. Se spunea că ar fi găsit haine, chiar și cu sigla partidului, că s-ar fi spălat, s-ar fi gătit de plimbare, și apoi ar fi întins-o ușurel unul cite unul. Despre unul se zvonise că a căutat în orașul vechi, pe Graben, un magazin de instrumente optice și și-a comandat o pereche de ochelari, pentru că pe cei vechi și-i pierduse în timpul bătăliei din clădirea poștei. Cu ochelarii cei noi pe nas, Viktor Weluhn, care căduse pe el este vorba, și-ar fi permis chiar să bea o bere în piața de lemne și încă una, fiindcă i se făcuse sete de la aruncătoarele de flăcări și că ar fi luat drumul bejeniei, care mai durează și azi ; atît de tenace sînt urmăritorii săi.

Ceilalți însă – și eu spun că erau vreo treizeci, care nu se hotărîseră să fugă – stăteau deja la zid, vizavi de poarta laterală, cînd Jan tocmai își rezemase dama de cupă de riga de cupă și-și retrase fericit mîinile. Ce să mai spun ? Ne-au găsit. Au deschis furioși ușa, au răcnit „Afară !”, au făcut curent, au dărîmat casa din cărți de joc. Le lipsea rafinamentul pentru o astfel de arhitectură. Erau adepții betonului. Construiau pentru eternități. Nici nu observară fața jignită și revoltată a secretarului de poștă Bronski. Și cînd l-au scos, n-au văzut că Jan a mai pus o dată mina pe cărți și a luat ceva cu el, că eu, Oskar, mi-am curățat mucurile de luminări de pe toba mea nouă-nouță, am convins-o să vină cu mine, am renunțat la luminări, pentru că prea multe lanterne ne luminau, fără să observe că ne orbeau și abia puteam găsi ușa. Ei strigau din spatele lanternelor și al carabinelor în poziție de tragere : „Afară !” Și încă mai strigau „Afară !” cînd Jan și cu mine ne aflam deja pe coridor. Acel „Afară !” al lor îl adresau lui Kobylla și lui Konrad din

Varșovia și lui Bobek și pirpiriului Wischniewski care, pe cînd mai trăia, lucrase la telegrame-primiri. S-au cam speriat că aștia nu voiau să-i asculte. Și abia cînd cei din SS au înțeles că se făcuseră de rîs în fața mea și a lui Jan, deoarece eu rideam în hohote, cînd urlau „Afară!”, au încetat să mai urle, au spus doar „Așa deci” și ne-au însoțit la cei treizeci din curtea poștei, care țineau brațele ridicate și mîinile la ceață, mureau de sete și erau filmați pentru jurnalul sonor.

Abia ne-au scos pe o poartă laterală și cei de la jurnalul sonor își mișcă camera amplasată pe un automobil și filmară acel film scurt cu noi care a rulat mai tîrziu la toate cinematografele.

Am fost despărțit de grămada înghesuită la zid. Oskar își aminti de statura lui de gnom, de înfățișarea lui de trei ani care scuza totul, îl apucară din nou durerile de cap și greutatea din membre, se lăsă să cadă cu toba cu tot, se zbătu, pe jumătate suportînd un atac, pe jumătate simulîndu-l, dar nici în timpul atacului nu-și lăsă toba din mînă. Și cînd îl apucară zdravăn și-l băgară într-o mașină SS, și cînd mașina porni să-l ducă la Spitalul Municipal, Oskar a văzut că Jan, bietul Jan, îi zîmbea idiot și fericit, ținea în mîinile ridicate cîteva cărți de joc și îi flutura fiului său Oskar cartea din mîna stîngă – cred că era dama de cupă – în semn de despărțire.

El se odihnește la Șaspe

Tocmai am citit încă o dată ultimul alineat pe care l-am scris și, deși nu sînt mulțumit, recunosc în el cu atît mai mult pana lui Oskar pentru că a reușit, scurt și cuprinzător, pe alocuri chiar în spiritul unei acțiuni deliberat scurte și cuprinzătoare, să exagereze, dacă nu chiar să mintă.

Dar vreau totuși să rămîn în limitele adevărului, să demasc pana lui Oskar și să fac rectificarea necesară, și anume, că ultimul joc al lui Jan, pe care, din nefericire, nu l-a putut juca pînă la capăt și nici cîștiga, nu a fost un grand, ci o suită de caro fără doi și că Oskar a luat cu el, cînd a părăsit încăperea cu scrisori, nu numai toba cea nouă, ci și pe cea prăpădită, rostogolită o dată cu mortul fără bretele și cu scrisorile din coșul cu rufe. În rest nu mai rămîne de adăugat decît că de-abia părăsiserăm, Jan și cu mine, încăperea cu scrisori, fiindcă cei din SS ne făcuseră să ieșim de acolo cu strigătele lor, cu lanternele și carabinele, că Oskar se și vîri, chipurile căutînd ocrotire, între doi SS-iști cu înfățișare de unchiuleți binevoitori, simulă un plîns eșiietor și arătă spre Jan, tatăl lui, cu gesturi acuzatoare, care făceau din nenorocitul acela un om rău, fiindcă țirise un copil nevinovat la poșta poloneză pentru a-l folosi, în felul lor polonez inuman, drept țintă pentru gloanțe.

Oskar aștepta de pe urma acestui joc de Iudă o recompensă pentru toba lui intactă și pentru cea deteriorată și de aceea trebuia să și țină cont de faptul că SS-iștii l-au călcat pe Jan în picioare, l-au lovit cu patul puștii, dar mie mi-au lăsat ambele tobe și unul dintre ei, un militar SS-ist mai în vîrstă, cu riduri adînci de tată de familie în jurul nasului și al gurii, m-a mîngîiat pe obraz, în timp ce altul, un individ blond albinos, cu ochii abia crăpați ca niște șlițuri fiindcă

rîdea tot timpul, m-a luat în brațe, ceea ce pe Oskar l-a impresionat neplăcut.

Azi, deoarece am momente cînd mă rușinez de atitudinea mea nedemnă, spun mereu: Jan nu a observat asta, el era absorbit de cărțile lui de joc, a rămas și mai tîrziu la cărțile lui, pe el nimic nu-l mai putea smulge de la ele, nici chiar cea mai trăsănită sau diabolică idee venită din partea SS-iștilor. În timp ce Jan se afla deja în împărăția veșnică a caselor din cărți de joc, noi, SS-iștii și cu mine – pentru că Oskar aparținea deja SS-iștilor –, stăteam între zidurile de cărămidă, pe coridoarele podite, sub tavanele cu stucatură, îmbucate în pereții marginali și transversali în asemenea fel încît puteai să te aștepți la ce e mai rău, deoarece toată lucrătura asta de lipituri, numită arhitectură, avea să renunțe la legăturile acelea fragile, ascultînd de cutare sau cutare împrejurare.

Bineînțeles că pe mine nu mă scuza această recunoaștere tîrzie, mai ales pe mine – care la vederea armăturii unei clădiri mă gîndesc întotdeauna la surpări – mie nu-mi putea fi străină credința că singurele construcții demne de a fi locuite de oameni ar fi casele din cărți de joc. La aceasta se mai adaugă și vina față de familie. În acea după-amiază am fost convins că am în Jan Bronski nu numai un unchi, ci și un tată adevărat, nu doar unul prezumt. Un avantaj care îl deosebește definitiv de Matzerath: deoarece Matzerath, dacă nu era tatăl meu, nu era nimic.

De la întîii septembrie treizeci și nouă – și presupun că și dumneavoastră ați recunoscut în acea după-amiază nefericită în fericitul Jan Bronski, care se juca făcînd case din cărți de joc, pe tatăl meu – din acea zi data a doua mea mare vină.

Nu pot să nu-mi spun, chiar dacă vocea îmi este gîtuită de durere: toba mea, nu, eu însumi, toboșarul Oskar, a băgat-o în groapă mai întîii pe biata mama, pe urmă pe Jan Bronski, unchiul și tatăl meu.

Dar ca orice om, în zilele în care sentimentul culpabilității mă apasă țintuindu-mă în odaie, în patul meu de spital, îmi găsesc o scuză în inocența mea, pe atunci foarte la modă, dar prinzîndu-mă de minune uneori și azi.

Pe Oskar, inocentul viclean, îl aduseseră cu febră mare și nervii încinși la maximum, ca victimă nevinovată a barbariei poloneze, la Spitalul Municipal. Matzerath fu anunțat. El

reclamase dispariția mea încă din seara precedentă, deși nimic nu atesta că eram proprietatea lui.

Însă cei treizeci de bărbați, printre care se numărase și Jan, bărbații cu brațele ridicate și mîinile împreunate la ceafă, au fost duși, după ce fuseseră filmați pentru jurnalul de actualități, mai întîii la școala Viktoria, acum evacuată, apoi la închisoarea Schießtange și, în cele din urmă, pe la începutul lui octombrie, în nisipul afinat din spatele zidului care împrejmua cimitirul păraginit, Saspe.

De unde știe Oskar toate astea? Le știu de la Schugger Leo. Deoarece oficial nu se anunțase, firește, pe ce nisip, în fața cărui zid, fuseseră împușcați cei treizeci și unu de bărbați, în ce nisip îi îngropaseră pe toți cei treizeci și unu.

Hedwig Bronski a primit mai întîii un ordin de evacuare pentru locuința din Ringstraße, unde se mută familia unui ofițer superior de aviație. În timp ce își împacheta lucrurile, ajutată de Stephan, pregătindu-se să plece la Ramkau – avea acolo cîteva hectare de teren arabil și de pădure, la care se adăuga și locuința arendașului –, văduva primi o înștiințare ce a făcut ca ochii ei, care oglindeau durerea acestei lumi fără s-o înțeleagă, să deslușească, în sfîrșit, cu ajutorul fiului ei Stephan, negru pe alb, temeiul văduviei sale.

Acolo scria:

Biroul Tribunalului Grupei Eberhardt St.L. 41/39.

Sopot, 6 oct. 1939

Doamnă Hedwig Bronski, potrivit dispozițiilor, vă aducem la cunoștință că Bronski Jan a fost condamnat la moarte și executat prin sentința Curții Marțiale pentru delictul de a fi participat la mișcările de partizani.

Zelewski
(Inspector al justiției de război)

Vedeți așadar, despre Saspe nici o vorbuliță. S-au gîndit la membrii familiei, au vrut să-i scutească de cheltuielile pentru întreținerea unei gropi comune prea spațioase și mari consumatoare de flori, se ocupară singuri de îngrijirea locului și de eventuala schimbare a mormîntului, netezind ca-n

palma terenul nisipos al cimitirului Saspe și stringînd de pe jos tuburile cartușelor pînă la unul – totdeauna rămînea unul neobservat – deoarece tuburile cartușelor împrăștiate pe nisip strică aspectul oricărui cimitir respectabil, chiar dacă nu mai este folosit.

Acest tub de cartuș care rămînea totdeauna neobservat a fost găsit de Schugger Leo, căruia nu-i putea scăpa nici o înmormîntare, oricît de secretă. El, care mă cunoștea de la înmormîntarea biete mele mame, de la înmormîntarea prietenului Herbert Truczinski, cel plin de cicatrice, Schugger Leo, care știa precis și unde îl mătrășiseră pe Sigismund Markus – dar eu nu l-am întrebat niciodată – era nebun de fericire și aproape că dădea pe afară bucuria din el cînd, într-un noiembrie tirziu – tocmai mă eliberasem din spital –, mi-a putut dăruî tubul cartușului trădător.

Dar înainte de a vă călăuzi, urmîndu-l pe Schugger Leo, cu acea carcasă ușor oxidată care probabil că adăpostise tocmai simburile de plumb destinat lui Jan la cimitirul Saspe, am să vă rog să comparați patul de metal al Spitalului Municipal Danzig, secția copii, cu patul de metal al acestui spital de boli nervoase. Ambele paturi sînt date cu lac alb și totuși se deosebesc între ele. Patul din secția de copii este mai mic, dacă avem în vedere lungimea, dar mai înalt, dacă măsurăm vergelele cu un metru pliant. Deși îi dau înțietate adăpostului acelaui cu gratii, scurt și înalt, din anul treizeci și nouă, liniștea mea lipsită de pretenții mi-am aflat-o în actualul meu pat de compromis, pentru adulți, și las la latitudinea conducerii așezămîntului să aprobe sau să respingă cererea mea, înaintată de luni de zile, pentru un grilaj de pat mai înalt, tot de metal lăcuit.

În timp ce azi mă aflu la discreția vizitatorilor mei, lipsit de orice apărare, în zilele de vizită la secția de copii un gard înalt mă desparte de vizitorul Matzerath, de perechile de vizitatori Greff și Scheffler și, spre sfîrșitul șederii mele în spital, grilajul meu împărțea în fragmente îndurerate, abia respirînd, muntele acela din patru fuste suprapuse care purta numele bunicii mele Anna Koljaiczek. Venea, ofta, din cînd în cînd își ridica mîinile ei mari, multiplicat, își arăta palmele roze și crăpate, apoi își lăsa în jos mîinile cu palme cu tot, se plesnea peste șolduri, încît sunetul ăsta mi-a

rămăsin în urechi pînă-n ziua de azi, deși nu-l pot reda decît aproximativ pe toba mea.

Încă de la prima vizită îl adusesse cu ea pe Vinzent Bronski care, prinzîndu-se cu mîinile de vergelele patului, povestea sau cînta sau povestea cîntînd, încet, dar cu foc și neîntrerupt, despre regina Poloniei, Fecioara Maria. Oskar era bucuros dacă, împreună cu ei, se mai afla și o soră medicală prin apropiere. Mă învinovăteau totuși. Îmi arătau ochii lor senini de Bronski, așteptau de la mine, care făceam eforturi să depășesc urmările jocului de cărți de la poșta poloneză și febra nervoasă, un semn, un cuvînt de compătimire, o relatare plină de menajamente despre ultimele ore trăite de Jan, între frică și cărțile de skat. Voiau o mărturisire, o dezvinovățire a lui Jan; ca și cum eu aș fi putut să-l dezvinovățesc, ca și cum mărturia mea ar fi avut greutate și putere de convingere.

Ce i-ar fi spus acest raport Tribunalului Grupei Eberhardt: Eu, Oskar Matzerath, recunosc că l-am pîndit pe Jan Bronski, în ajunul zilei de întîi septembrie, seara, cînd mergea spre casă și l-am atras, cu o tobă ce necesita reparații capitale, în acea poștă poloneză pe care Jan Bronski o părăsise pentru că nu voia s-o apere.

Oskar nu depusese această declarație, nu-l dezvinovăți pe prezumtivul lui tată, dar, de îndată ce se decise să facă mărturisiri în viu grai, fu cuprins de dureri atît de cumplite, încît la cererea sorei-șef, orele de vizită îi fură restrînse, iar vizitele bunicii mele Anna și ale prezumtivului bunic Vinzent, interzise cu desăvîrșire.

Cînd cei doi bătrîni – veniseră pe jos de la Bissau și-mi aduseseră mere – au părăsit salonul secției pentru copii, exagerat de prudenți și de neajutorati cum sînt mai toți oamenii de la țară, pe măsură ce toate cele patru fuste mișcătoare ale bunicii și costumul negru de duminică, mirosind a bălegar, al fratelui ei se depărtau, creștea în mine nemăsurată vina, vina mea uriașă.

Atît de multe evenimente se petrec concomitent. În timp ce în fața patului meu se înghesuiau Matzerath, alde Greff, Schefflerii, cu fructe și prăjituri, în timp ce toți veneau de la Bissau, trecînd peste Goldkrug și Brentau pe jos, pentru că linia de cale ferată de la Karthaus la Langfuhr nu fusese încă eliberată, în timp ce surorile medicale, albe și ametoitoare,

pălăvrăgeau vrute și nevrute despre spital și înlocuiau îngerii în salonul copiilor, Polonia nu era încă pierdută, apoi, la scurt timp, aproape pierdută și, în sfârșit, după cele optsprezece zile vestite, Polonia era pierdută, chiar dacă imediat după aceea se dovedi că de fapt Polonia tot nu era pierdută; așa cum și azi, în ciuda asociațiilor patriotice studențești sileziene și prusace, Polonia nu este încă pierdută.

O, cavalerie dementă! – Pe cai înnebuniți după afine. Cu lănci împodobite cu steaguri alb-roșii. Escadroane de melancolie și tradiție. Atacuri din cărți cu poze. Peste câmpiile de la Lodz și Kutno. Însăpăimîntînd fortăreața Modlin. O, ce galop neîntrecut! Totdeauna așteptînd amurgul. Cavaleria atacă cînd prim-planul și fundalul tabloului sînt superbe, pentru că bătălia e picturală, moartea un model pentru pictor, stînd pe un picior de sprijin și pe un picior mobil, apoi năvălînd, smulgînd în goană afinele, măceșele se rostogolesc și plesnesc, provoacă o senzație de mîncărimi, fără de care cavaleria nici nu se avîntă. Ulanii mai au încă mîncărimi acolo unde sînt stoguri de fîn – și asta evocă un tablou –, își întorc caii și se adună în spatele unuia, în Spania i se spune Don Quijote, dar, de fapt, numele lui e Pan Kiehot, un polonez get-beget, cu o figură tristă și nobilă, care i-a învățat pe toți ulanii lui stînd pe cal să sărute mîna, așa că aceștia sărutau de fiecare dată, cum se cuvine, mîna morții – de parcă ar fi o doamnă –, dar mai înainte își adună amurgul în spate – pentru că rezerva lor înseamnă atmosferă –, tancurile germane în față, armăsarii din hergheliile Krupp von Bohlen și Halbach, ceva mai nobil n-a fost nicicînd călărit. Dar cavalerul acela pe jumătate spaniol, pe jumătate polonez, avîntat în moarte – atît de înzestrat, Pan Kiehot, prea înzestrat! –, înclină lancea împodobită cu steagul alb-roșu, vă invită să sărutați mîna și strigă că amurgul alb-roșu clămpăne din pliscuri de berze pe acoperișuri și cireșele își scuipea simburii afară, îi strigă cavaleriei: „Pe cai, nobili polonezi, astea nu sînt tancuri de oțel, sînt mori de vînt sau oi, vă invit la sărutatul mîinii!“

Și așa călăriră escadroanele în flancul gri al oțelului dens și-i adăugară amurgul un licăr de roșu mai intens. – Ar trebui să-l iertăm pe Oskar pentru această rimă finală, ca și pentru stilul poetic al acestei descrieri de luptă. Poate ar fi fost mai corect dacă aș fi prezentat aici numărul pagubelor

înregistrate de cavaleria poloneză și aș fi dat o statistică seacă și pătrunzătoare privind așa-numita campanie poloneză. La cerere, însă, aș putea să fac un asterisc, să pun o notă de subsol și să las totuși poemul la locul lui.

Cam pe la douăzeci septembrie am auzit din patul meu salvele puștilor de la bateriile amplasate pe înălțimile acoperite de pădurile Jäschkental și Oliva. Apoi s-a predat și ultimul cuib de rezistență, peninsula Hela. Orașul liber hanseatic Danzig putea să serbeze anexarea goticului său de cărămidă la Reich și să-l primească în ovații pe Führerul și cancelarul Reichului Adolf Hitler stînd încontinuu vertical și salutînd în Mercedesul lui negru, să privească în ochii aceia albaștri, care aveau ceva în comun cu ochii albaștri ai lui Jan: succesul la femei.

La mijlocul lui octombrie, Oskar a fost externat din Spitalul Municipal. Despărțirea de surorile medicale a suportat-o greu. Și cînd una dintre surori – cred că o chema Berni sau Erni –, cînd sora Berni sau Erni mi-a întins cele două tobe, pe cea bună de dat la fier vechi, din cauza căreia mă făcusem vinovat, și pe cea intactă, pe care mi-o cucerisem în timpul apărării poștei poloneze, am avut revelația că pentru mine pe lumea asta mai exista și altceva în afară de tobe de tinichea: surori medicale!

Dotat cu un instrument nou și cu o nouă certitudine, am părăsit Spitalul Municipal de mîină cu Matzerath spre a mă preda – stînd încă puțin nesigur pe picioarele unui copil care s-a oprit la trei ani – casei din Labesweg, traiului zilnic, plictiselii zilnice și duminicilor și mai plictisitoare din primii ani de război.

Într-o marți, tîrziu, prin noiembrie – după săptămîni întregi de restricții, pășeam pentru prima oară din nou pe stradă –, Oskar, care bătea în tobă morocănos, fără să țină cont de vremea urită și rece de afară, îl întîlni, în colțul Pieței Max Halbe cu Brösener Weg, pe fostul seminarist Schugger Leo.

Am stat o vreme față-n față zîmbindu-ne încurcați și, abia cînd Leo și-a scos mînușile glăce din buzunarele redingotei sale și și-a tras pe degete tecile albe-gălbui de culoarea pielii, am înțeles pe cine întîlnisem și ce avea să-mi aducă această întîlnire – și lui Oskar i se făcu frică.

Încă mai primeam vitrinele prăvăliei de cafea Kaiser, ne uitam după tramvaiele cinci și nouă, care se încrucișau la Piața Max Halbe, urmam șirul caselor uniforme din Brösener Weg, înconjuraram de mai multe ori stîlpul cu afișe, studiarăm un anunț despre schimbul valutar între guldenul din Danzig și marca germană, zgîriarăm o reclamă de Persil și dedesubt apărură ceva alb, albastru și puțin roșu, ne declararăm mulțumiți, tocmai voiam să ne întoarcem în piață, cînd Schugger Leo îl împinse pe Oskar într-un gang, se pipăi cu mîna stîngă înmănușată, mai întîi la spate, apoi sub pulpanele redingotei, se scotoci în buzunarul pantalonului, îl scutură, găsi ceva, examină obiectul cînd din buzunar și găsindu-l bun scoase mîna făcută pumn, lăsă din nou să-i cadă pulpanele redingotei, întinse încet în față pumnul înmănușat, îl întinse mai mult, îl înghesu pe Oskar la peretele gangului, avea un braț lung – și peretele nu ceda –, deschise mai întîi pielea aceea cu cinci degete, tocmai cînd începeam să cred: acuși îi sare brațul din încheietură, acuși devine independent și mă lovește în piept, pătrunde înăuntru, între omoplați, reușește să iasă și intră în peretele mucegăit al casei scîrilor – și Oskar nu va vedea niciodată ce avea Leo în pumn, nu va reține decît textul regulamentului de ordine al casei din Brösener Weg, care nu se deosebea, în părțile esențiale, de regulamentul de ordine al casei din Labesweg:

Cu puțin înainte de a ajunge la paradiesul meu de marinăr și apăsînd deja pe un nasture cu ancoră, Leo își deschise mînușa atît de repede încît i-am auzit falangele degetelor trosnînd: pe stofa lucioasă care-i ocrotea palma se afla tubul de glonț.

Cînd Leo strînse din nou pumnul, eram gata să-l urmez. Bucățica aceea de metal mă convinsese. Mergeam alături, Oskar la stînga lui Leo, în jos pe Brösener Weg, nu ne oream la nici o vitrină, la nici un stîlp cu afișe, traversarăm strada Magdeburg, lăsarăm în spatele nostru cele două case ca niște dulapuri care încheiau calea Brösener Weg pe care ardeau noaptea luminile de avertizare pentru avioane care decolau sau aterizau, meraserăm mai întîi pe marginea aerodromului împrejmuit cu un gard, apoi traversarăm totuși pe partea mai uscată a străzii asfaltate și o luarăm de-a lungul șinelor de tramvai ale liniei nouă.

Nu roștirăm nici un cuvînt, dar Leo ținea încă în mînușă tubul de glonț. Cînd ezitam și voiam să mă-torc din cauza frigului și a umezelii, deschidea pumnul și făcea să-i joace bucățica de metal în palmă, așa mă ispitea să fac încă o sută de pași și-și arată chiar talentele muzicale, cînd, cu puțin înainte de patrimoniul comunal Saspe, m-am hotărît categoric să bat în retragere. Pe loc schimbă tactica, țînînd tubul glonțului cu partea deschisă în sus, își apăsă marginea gării cu muștiucul unui fluiet pe buza lui inferioară, salivînd din belșug, și amestecă un sunet gîjit, cînd strident, cînd încețoșat, în ploaia tot mai deasă. Lui Oskar îi era frig: nu numai muzica din tubul de glonț îl făcea să tremure, dar și vremea aceea mizerabilă, parcă anume comandată, contribuia la starea mea, încît nici nu-mi mai dădeam osteneala să-mi ascund tremurul jalnic.

Ce mă atrăgea de fapt la Brösen? Bine, să zicem că acel prinzător de șobolani, numit Leo Schugger, care fluiera dintr-un tub de glonț. Dar pentru Oskar fluieratul nu se orea aici. Dinspre Reede și Neufahrwasser, învăluite într-o ceață densă de noiembrie ca într-o spălătorie, sirenele vapoarelor și urletul flămînd al unui torpedou care venea sau pleca, ajungea pînă la noi trecînd prin Scoția, Schellmühl și colonia Reichului, așa încît fluieratul ușor al lui Leo asociat cu ceața, cu sirenele și cu fluierul tubului de glonț nu putea decît să tragă după el un Oskar înfrigorat.

Cam la înălțimea gardului de sîrmă care făcea o cotitură în interior, despărțînd aerodromul de noul teren de exerciții și de gropile înconjurătoare, Schugger Leo se opri, privind o vreme cu capul înclinat într-o parte, pe deasupra tubului de glonț, gata să-și ia zborul. Sugea tubul, îl ținea cu buza inferioară și deodată, urmînd parcă un impuls, își scoase, dînd sălbatic din brațe, redingota cu coadă și-mi aruncă peste cap și umeri stofa aceea grea, mirosînd a pămînt jilav.

O luarăm iar din loc. Nu știu dacă Oskar tremura mai puțin. Uneori Leo se avînta cu cinci pași înainte, se orea, în cămașa lui înfricoșător de albă, dar plină de încrețituri, care ar fi putut descinde printr-o aventură din temnițe medievale, poate chiar din turnul cu etaje, în cămașa aceea țîpător de albă care dădea tonul unei mode a nebuliei. De cum îl vedea pe Oskar clătînîndu-se în redingotă, Leo izbucnea într-un ris

pe care îl încheia mereu fluturându-și aripile ca un corb croncător. De fapt, poate că seamănă cu o pasăre caraghioasă, dacă nu chiar cu un corb, atunci măcar cu o cioară, mai ales că pulpănele redingotei îmi atârneau la spate, măturând ca o trenă asfaltul. Lăsăm o urmă maiestuoasă care îl făcea pe Oskar să se simtă mîndru de cum își arunca a doua privire peste umăr sugerînd, dacă nu chiar simbolizînd, un tragism încă nedus pînă la capăt, care mocnea în el.

Încă din Piața Max Halbe mi-am închipuit că Leo nu se gîndea să mă ducă la Brösen sau Neufahrwasser. Din capul locului nu puteau intra în discuție ca ținte ale acestui marș forțat decît cimitirul Saspe și gropile înconjurătoare, în a căror apropiere se afla un loc de execuție modern al jandarmeriei.

De la sfîrșitul lui septembrie pînă la sfîrșitul lui aprilie, toate tramvaiele de pe traseul băilor nu circulau decît din treizeci și cinci în treizeci și cinci de minute. După ce am lăsat în urma noastră ultimele case ale periferiei Langfuhr, ne apărui în față un tramvai fără remorcă. Curînd acel tramvai, care trebuise să aștepte macazul din dreptul străzii Magdeburg tramvaiul venind din direcție opusă, ne depăși. Cu puțin înainte de cimitirul Saspe, unde fusese instalat un al doilea macaz, auzirăm mai întîi clopoțelul, apoi apărui un tramvai pe care îl văzusem de mult așteptînd în ceață, pentru că din cauza lipsei de vizibilitate avea în frunte o steluță galbenă ștearsă.

Avînd în fața ochilor chipul morocănos al conductorului, Oskar fu dus de Schugger Leo de pe strada asfaltată prin nisipul afînat, care prevestea plaja vîlurită a mării. Un zid împrejmuia cimitirul formînd un pătrat perfect. În partea dinspre sud, o porțiță plină de rugină, sugerînd doar că ar fi fost închisă, ne îngădui să intrăm. Leo nu-mi lăsă nici un răgaz să privesc mai cu atenție pietrele funerare într-o rină, gata să se prăbușească sau chiar căzute la pămînt, cele mai multe fiind în spate și pe margini din piatră brută și în față din granit suedez negru glefuit. Cinci sau șase pini de țărîm prăpădiți, crescûți pe ocolite, înlocuiau podoaba de arbori a cimitirului. Cînd mai trăia mama, de cîte ori treceam cu tramvaiul pe aici, găsea că acest colț părăginit este cel mai frumos din toate locurile liniștite pe care le cunoștea. Acum se odihnea la Brentau. Acolo solul era mai gras; creșteaau ulmi și arțari.

Printr-o porțiță deschisă și fără grilaj, care se afla în zidul dinspre nord, Leo mă scoase din cimitir, înainte de a mă fi putut acomoda cu ruina aceea plină de atmosferă. Imediat în spatele zidului ne-am pomenit pe un teren plat, nisipos. Tufe de grozamă, pilcuri de pini pitici și de măceși înaintau înspre marginea țărîmului, într-o zeamă aburîndă. Privind spre cimitir, am observat imediat că o bucată din zidul de nord era proaspăt vîruiată.

În fața zidului acela care dădea o impresie de nou, tipător pînă la durere, ca și cămașa lui mototolită, Leo se arătă foarte aferat. Se străduia să facă pași foarte mari, părea chiar că și-i numără, număra cu glas tare și, după cum susține Oskar încă și azi, în limba latină. Ba chiar și cînta textul acela, cum învățase la Seminarul teologic. Aproximativ la zece centimetri distanță de zid, Leo făcu un semn, așeză o bucată de lemn în fața tencuielii proaspăt vîruite și, după cum mi-am putut închipui, chiar și cîrpite, toate acestea le făcea cu mîna stîngă, deoarece în dreapta ținea tubul de glonț și, în sfîrșit, după îndelungate căutări și măsurători, așeză foarte aproape de bucată de lemn acel metal pe dinăuntru și puțin mai îngustat la vîrf, care adăpostise un simbure de plumb, pînă cînd cineva cu arătătorul îndoit a căutat punctul unde se apasă, anunțînd-i plumbului noua destinație și poruncindu-i mutarea aducătoare de moarte.

Am stat acolo multă vreme. Schugger Leo își lăsa saliva să-i gîroiască în voie întinzînd în colțurile gurii fire subțiri. Își innodă mînușile una într-alta, mai scoase cîteva sunete în latină, apoi tăcu, pentru că nimeni care să fi știut replica liturgică nu se afla acolo. Leo se agita întruna, își arunca ochii enervat și nerăbdător peste zid, către Bröseener Landstraße, își forțea capul în direcția aceea, cînd tramvaiele, mai totdeauna goale, opreau la macaz, apoi sunînd din clopoțel se despărțeau unul de altul, îndepărtîndu-se. Poate că Leo aștepta oameni îndoliați. Dar nu se arăta nici unul, nici venind pe jos, nici cu tramvaiul, căruia să-i poată spune, întinzîndu-i mînușa, condoleanțe.

La un moment dat, deasupra noastră au huruit avioane, gata de aterizare. Nu ne-am ridicat privirile în sus, am suportat zgomotul motoarelor și nu am vrut să ne lăsăm

convinși că trei avioane tip Ju 52, cu luminițe aprinse la virfurile aripilor, tocmai voiau să aterizeze.

La scurt timp după ce motoarele ne-au părăsit – tăcerea era la fel de chinuitoare ca și zidul din fața noastră –, Schugger Leo, virîndu-și mina în cămașă, scoase ceva de acolo, veni imediat lingă mine, smulse haina lui de corb de pe umerii lui Oskar, făcu un salt în direcția tufelor de grozamă, a pilcurilor de pini și de măceși, o luă la fugă spre țarm și lăasă, cu gesturi ostentative, să-i cadă, din goană, ceva, mizînd pe un găsitor.

Abia după ce Leo dispăru definitiv – mai rătăcise pe cîmp pînă cînd fuioarele de ceață lăptoasă lipite de pămînt îl înghițiră – abia cînd mă pomenii complet singur cu ploaia, ridicaî bucată de carton înfipțat în nisip: era o carte de joc, șaptele de pică.

La cîteva zile după întîmplarea de la cimitirul Saspe, Oskar o întîlni pe bunica Anna Koljaiczek la tîrgul din Langfuhr. De cînd la Bissau nu mai exista nici vamă, nici graniță, puteau din nou să vină la tîrg cu ouă, unt, varză și mere de iarnă. Oamenii cumpărau mult și cu tragere de inimă, pentru că aprovizionarea cu alimente era în toi și toți își făceau rezerve pentru la iarnă. În momentul în care Oskar o zări pe bunica lui, ghemuită în spatele mărfurilor, simți cartea de joc lipită de piele sub pardesiu, pulover și pieptăraș. Mai întîi am vrut să rup șaptele de pică, atunci cînd am călătorit cu tramvaiul de la Saspe înapoi la Piața Max Halbe și taxatorul m-a lăsat să nu mai scot bilet.

Oskar nu rupse cartea de joc. I-o dăruî bunicii sale. Ea se sperie cînd îl văzu în spatele verzelor. Poate că își spusese că Oskar nu prevestește nimic bun. Apoi îi făcu semn omulețului de trei ani, ascuns după coșurile de pește, să se apropie. Oskar se codea, se uită mai întîi la un batog viu care zăcea pe un strat umed de iarbă de mare și măsura aproape un metru, vru să vadă racii din lacul Ottomin care, chiar și înghesuîți cu zecile într-un coșuleț, exersau zeloși mersul racilor; Oskar însuși exersă acest stil de mișcare, se apropie cu spatele pardesiului lui de marinar de taraba bunicii sale și-i arătă mai întîi nasturii aurii cu ancore, cînd se lovi de una dintre caprele de lemn ale tarabei, răsturnîndu-i merele.

Schwerdtfeger veni cu cărămizile fierbinți, înfășurate în hirtie de ziar, le împinse sub fustele bunicii, scoase ca și odinioară cărămizile reci, trase o linie pe tăblița de ardezie, atîrnată de gîtul lui, se duse la taraba următoare și bunica îi dăruî un măr strălucitor.

Ce-ar fi putut să-i dăruiască Oskar în schimbul unui măr? Îi dăruî mai întîi cartea de joc și apoi tubul de glonț, pe care nu a vrut să-l lase la Saspe. Anna Koljaiczek privi îndelung, nedumerită, cele două obiecte atît de diferite. Atunci gura lui Oskar se apropie de urechea ei încrețită de femeie bătrînă, acoperită de basma, și am murmurat, lăsînd la o parte orice prudență, cu gîndul la urechea lui Jan roză, mică și cărnoasă, cu lobul alungit și conturat armonios: „El se odihnește la Saspe“, șopti Oskar și o rupse la fugă, răsturnînd un coș cu verze.

Maria

În timp ce istoria, strigându-și în gura mare știrile speciale, străbătea străzile, căile maritime și aeriene ale Europei, inunda și cucerea totul din zbor, afacerile mele, limitate doar la bătutul tobelor de jucărie lăcuite, mergeau prost, lincezeau, nu mai mișcau deloc. În timp ce alții risipeau atît metal prețios, tinicheaua mea era din nou terminată. E adevărat că Oskar reușise să salveze din poșta poloneză un instrument nou-nouț, fără nici o zgîrietură, dînd astfel un sens apărării poștei, dar ce însemna pentru mine, care aveam nevoie, în cele mai bune vremuri ale mele, de opt săptămîni ca să dau gata o tobă de tinichea, ce însemna pentru mine toba domnului Naczalnik junior?

Curînd după eliberarea mea din Spitalul Municipal, suferind de lipsa surorilor medicale, am început să lucrez zbirînd și să zbirîu lucrînd. După-amiaza ploioasă de la cimitirul Saspe nu mă lăsa să-mi fac liniștit meseria, dimpotrivă, Oskar își dubla eforturile să-și adune toate forțele în opera de distrugere a ultimului martor al dezonoarei lui legată de SS-ști, toba.

Dar aceasta îmi ținea piept, îmi răspundea, bătea cînd băteam în ea, acuzîndu-mă. În chip ciudat, în timpul acestor bătăi care nu urmăreau decît să ștergă o parte anume, limitată în timp, a trecutului meu, îmi venea mereu în minte poștașul care aducea mandate, Viktor Weluhn, deși acesta, miop fiind, n-ar fi avut ce mărturie să depună împotriva mea. Dar nu reușise el să fugă, deși era miop? Oare lucrurile se petrec în realitate astfel încît miopii văd mai mult, încît Weluhn, pe care-l numesc, de cele mai multe ori, bietul Weluhn, mi-a citit gesturile ca pe niște siluete desenate în alb-negru, mi-a recunoscut fapta de Iudă, ducînd cu el în bejenie secretul și rușinea lui Oskar în lumea largă?

Abia pe la jumătatea lui decembrie învinuirile conștiinței mele lăcuite, încinsă de flăcări roșii, își pierdura puterea de convingere: lacul prezenta crăpături subțiri ca firul de păr, se cojea. Tinicheaua se făcuse sfărîmicioasă, subțire și se sparse, înainte de a fi devenit transparentă. Ca de obicei, cînd cineva suferă apropiindu-se de un sfîrșit în chinuri, martorul la durerea celui condamnat vrea să-i curme suferința, să-i grăbească sfîrșitul. Oskar se grăbi deci, în timpul ultimelor săptămîni de Advent, munci pe rupe, încît vecinii și Matzerath se luau cu miinile de cap, voia să-și realizeze planul pînă în seara de Ajun, pentru că spera să primească de la Moș Crăciun o tobă nouă, neatinată de remuşcări.

Am reușit. Pe data de douăzeci și patru decembrie am putut să-mi iau de pe piept și de pe suflet ceva crîmpoșit, descleiat, ruginit, ceva ce amintea de o mașină peste care a trecut un tanc; în sfîrșit și pentru mine – așa speram – apărarea poștei poloneze era de acum un capitol încheiat.

Niciodată un om – dacă sînteți dispuși să mă considerați om – nu a trăit un Crăciun mai dezolat decît Oskar, pe care îl aștepta, sub bradul împodobit, o grămadă de cadouri; din atîtea daruri nu lipsea decît o tobă de tinichea.

Acolo se afla o cutie cu cuburi de construit, pe care n-am deschis-o niciodată. O lebedă-balansoar trecea drept un cadou deosebit, putînd să mă transforme într-un adevărat Lohengrin. Și ca supărarea mea să fie deplină, mi-au pus pe masa cu daruri trei, patru cărți cu poze. Singurele lucruri utile erau o pereche de mănuși, cizme cu șireturi și un pulover roșu împletit de Gretchen Scheffler. Oskar își plimba consternat privirea de la cutia cu cuburi la lebedă, și-o ațîntea apoi pe ursuleții, considerați nostimi, din cărțile cu poze, care țineau în labelle lor tot felul de instrumente. Și iată că una dintre fiarele astea drăgălașe ținea o tobă pe piept, arăta de parcă ar fi ținut să bată în ea, de parcă ar fi bătut chiar primele măsuri, de parcă s-ar fi aflat deja în toiul bătăilor; și eu aveam o lebedă, nu o tobă, probabil că aveam peste o sută de cuburi de lemn, dar nici o tobă, aveam mănuși cu un deget pentru nopțile lungi de iarnă cu geruri năprasnice, dar nimic în acele mîini înmănușate, nimic rotund, neted, rece ca gheața, lăcuit și de tinichea, pe care să-l pot duce afară, ca gerul să audă un alb nesfîrșit răsunînd.

Oskar își spuse: Matzerath ține totă încă ascunsă. Sau poate că Gretchen Scheffler, care venise cu brutalul ei să dea bunătațe de gîscă de Crăciun, șade chiar pe tobă. Ei vor firește să savureze mai întîi bucuria mea pentru lebdă, pentru cutia cu cuburi și cărțile cu poze, înainte de a pune pe masă adevărata comoră. Le-am făcut pe plac, am răsfoit ca un nebun cărțile cu poze, m-am aruncat în spatele lebedei și m-am legănat cel puțin o jumătate de oră, simțind numai repulsie. Pe urmă m-am lăsat îmbrăcat cu puloverul, în ciuda camerei supraîncălzite, m-am vîrît în cizmele cu șireturi, între timp au apărut și alde Greff, pentru că gîsca fusese planificată pentru șase persoane – și după ce au dat gata la cină gîsca pregătită magistrat de Matzerath și umplută cu poame uscate –, ținînd disperat pe genunchi o carte cu poze pe care Greff o adăugase la celelalte patru cărți cu poze, după supă, gîscă, varză roșie, cartofi fierți, corcodușe și pere, încins de o sobă de teracotă care nu se lăsa de fel, cîntărăm cu toții – și Oskar cîntă și el – un cîntec de Crăciun și încă o strofă, lăudați și cîntați și obradfrumosobradfrumosucetinatotverdecînds-anăscutdomnulsîntziureldeziuăcîntați-șivăbucurați și voiam să primesc în sfîrșit – afară se porniseră deja clopotele –, toba mea, fanfara beată din care făcuse parte pe vremuri și muzicantul Meyn sufla în instrumente, încît florile de gheață de pe geamuri... dar eu voiam s-o am și ei nu-mi dădeau, n-o scoteau din ascunzătoare, Oskar: „Da!” și ei: „Ba!” – și atunci am țipat, demult nu mai țipasem și mi-am ascuțit, după o pauză atît de lungă, din nou vocea, prefăcînd-o într-un instrument tăios care zgîrie geamul, dar de data asta nu spintecă vasele, paharele cu bere, becurile, nu despică nici o vitrină, nu lipsi de vedere nici un ochelarișt – vocea mea avea ceva împotriva a tot ce atrîna de Obradfrumos și crea o atmosferă sărbătorească clinclanc și clinclinc, vocea mea prefăcu în praf și pulbere podoaba pomului de Crăciun. Fără nici un rost se desprinseseră atîtea ace de brad, care ar fi putut umple citeva fîrașe. Luminările însă ardeau încet și cucernic în continuare și Oskar tot nu primi nici o tobă de tinichea.

Matzerath nu înțelegea nimic. Nu știa dacă voia să mă educe sau pur și simplu nu se gîndise să mă aprovizioneze la timp și în cantități suficiente cu tobe. Totul ducea la

catastrofă: și numai împrejurarea că o dată cu declinul meu amenințător și în prăvălia de coloniale domnea o harababură din ce în ce mai mare făcu – așa cum se întîmplă de obicei în vremuri de restriște – să ne vină ajutorul din cer, atît pentru mine, cît și pentru prăvălie.

Cum Oskar nu avea înălțimea necesară și nici nu simțea nici o chemare să stea în dosul tejghelei și să vindă pîne de secară prăjită, margarină și miere sintetică, Matzerath, pe care îl numeam doar tatăl meu, din comoditate, a luat-o pe Maria Truczinski, sora cea mică a bietului meu prieten Herbert, în prăvălie.

Nu numai că o chema Maria, dar era o adevărată Marie. Lăsînd la o parte faptul că reușise în cîteva săptămîni să aducă prăvălia noastră la reputația dinainte, pe lîngă felul ei de a administra amabil și totuși energic magazinul – căruia Matzerath i se supunea fără să crîncească –, arăta multă înțelegere față de situația mea.

Încă înainte ca Maria să-și fi luat locul în spatele tejghelei, cînd urcam și coboram cele o sută de trepte, tunînd și fulgerînd pe fierul vechi care atrîna pe burta mea, mi-a dat de mai multe ori un lighean paradit drept înlocuitor. Dar Oskar nu avea nevoie de înlocuitor.

Refuza cu încăpățînare să bată toba pe spatele unui lighean. De cum a pus Maria piciorul în prăvălie, a știut să se impună în fața lui Matzerath în privința respectării dorințelor mele. În orice caz, Oskar nu putu fi convins să scotocească împreună cu ea prin magazinele de jucării. Interiorul viu colorat și supraîncărcat al acestora m-ar fi împins la comparații dure-roase cu magazinul devastat al lui Sigismund Markus. Blindă și supusă, Maria mă lăsa să aștept afară sau făcea singură cumpărăturile, îmi aducea, după nevoi, la fiecare patru, cinci săptămîni o tobă nouă. În timpul ultimilor ani de război, cînd pînă și la tobe se făcea economie, trebuia să le oferi negustorilor zahăr sau cincizeci de grame de cafea boabe ca să-mi primesc toba pusă deoparte, ca marfă „de sub tejghea”. Toate astea le făcea fără să ofteze și să dea ochii peste cap, ci mai degrabă cu aceea seriozitate atentă și naturală cu care mă îmbrăca zilnic cu pantalonii peticiți îngrijit, cu ciorapii și cu șorțulețul de joacă. Și chiar dacă relațiile dintre Maria și mine au cunoscut o permanentă schimbare, fără să se fi

clarificat în anii următori și nici în ziua de azi, felul în care îmi întinde toba a rămas același, deși prețul tobelor pentru copii este sensibil mai ridicat decât în o mie nouă sute patruzeci.

Maria este azi abonată la un jurnal de modă. De la o vizită la alta e tot mai elegantă. Și atunci?

Era Maria frumoasă? Avea un obraz rotund, proaspăt spălat, privea răcoros, dar nu rece, cu ochii ei gri puțin exoftalmici, umbriți de gene scurte, dar dese, sub sprincenele groase și întunecate unite la rădăcina nasului. Pomeții conturați proeminent, cu pielea întinsă și vineție, crăpind dureros când era ger, dădeau obrazului ei o netezime egală și calmă, abia întreruptă de nasul minuscul, dar nu lipsit de farmec, bine modelat în toată fragilitatea lui. Fruntea ei aproape rotundă era destul de îngustă și brăzdată, încă de timpuriu, la rădăcina nasului, de riduri verticale caracteristice firilor meditative. Părul castaniu, care mai păstrează și azi strălucirea umedă a trunchiurilor de copaci, încrețit ușor în jurul timplorelor, era strîns sever la spate ca o cască pe craniul acela micuț ca al mamei Truczinski, abia sugerind un cap adevărat. Când Maria își punea halatul alb și se așeza după teigheaua prăvăliei noastre, mai purta cozi în spatele urechilor bine irigate de singe, trădînd o sănătate vulgară. Lobii urechilor nu ațirau ca de obicei, ci creșteau destul de degenerați direct din carnea de deasupra maxilarului inferior, formînd o cută nu tocmai lipsită de farmec, care spunea ceva despre caracterul Mariei. Mai tirziu, Matzerath a convins-o să-și facă permanent; de atunci i-au rămas urechile ascunse. Astăzi, sub părul tuns scurt și încrețit, foarte la modă, Maria nu-și mai arăta decât lobii lipiți ai urechilor, mascîndu-și micile neajunsuri estetice cu clipșuri mari de un gust îndoielnic.

Așa cum capul cit pumnul avea obraji plini, pomeți proeminenți, ochi croiți generos, de-o parte și de alta a nasului aproape neobservat, corpul ei, mai mult mic decât mijlociu, fusese înzestrat cu umeri prea largi, cu sîni împliniți, țîșnind chiar de la sub braț, și cu un șezut bogat, pe măsura bazinei, sprijinit pe niște picioare prea subțiri, dar puternice, oferind mai jos de perii pubisului o priveliște promițătoare.

Poate că pe atunci Maria avea picioarele ușor în X. Și minile întotdeauna roșii îmi păreau copilărești, în comparație cu figura ei finisată și definitiv proporționată, iar degetele

îmi sugerau niște cîrnăciori. Nu a putut să scape nici pînă în ziua de azi de aceste miini de copil care se bălăcește, în schimb picioarele ei chinuite pe vremea aceea în pantofii grosolani, buni de marșuri, se străduiau, nu peste multă vreme, să facă față pantofiorilor de o eleganță demodată ai bieteii mele mame, care abia o încăpeau, și, în ciuda încălțămîntei nesănătoase, la mîna a doua, își pierdură treptat roșeața copilărească și hazul, acomodîndu-se rapid modelelor moderne de pantofi din Germania Occidentală și chiar din Italia.

Maria nu vorbea mult, dar îi plăcea să cînte cînd spăla vasele sau cînd umplea pungile albastre de un pfund sau de o jumătate de pfund cu zahăr. După închiderea magazinului, cînd Matzerath făcea casa, iar duminica și ori de cîte ori își rupea o jumătate de oră de liniște, Maria își lua muzicuța pe care i-o dăruise fratele ei Fritz la recrutare, cînd plecase la Groß-Boschpol.

Maria cînta aproape orice la muzicuța ei. Cîntece de drumeție, învățate în serile de la cămin, melodii din opere și șlagăre, auzite la radio sau de la fratele ei Fritz, care venise de Paști, în o mie nouă sute patruzeci, într-o călătorie în interes de serviciu, pentru cîteva zile la Danzig. Oskar își amintește că Maria cînta *Regentropfen*, articulîndu-și limba ca un veritabil suflător, și reușea să scoată din muzicuță și *Der Wind hat mir ein Lied erzählt*, fără s-o imite pe Zarah Leander. Dar Maria nu se atingea niciodată de Hohner-ul ei în timpul serviciului. Chiar și cînd nu avea clienți, se aținea de la muzică și scria litere rotunde copilărești, etichete de prețuri și lista de mărfuri.

Chiar dacă nu se putea trece cu vederea că ea conducea prăvălia, că reușise să recîștige și să-și consolideze o parte din clientelă, care trecuse la concurență după moartea bieteii mele mame, față de Matzerath păstra o supuțenie vecină cu respectul, ceea ce nu-l deranja deloc pe Matzerath, care avusese întotdeauna o părere bună după sine.

„În definitiv, eu am adus fata în prăvălie și am învățat-o meserie”, folosea el acest argument cînd negustorul de legume Greff și Scheffler vioau să-l înțep. Atît de simple erau raționamentele acestui bărbat, care de fapt nu devenea mai altfel, mai sensibil și mai demn de atenție, decât în timpul ocupației lui preferate: gătitul. Pentru că Oskar trebuia să

recunoască: cotletele la la Kassler cu varză acră, rinichii lui de purcel în sos de muștar, șnițelele lui vieneze și, mai presus de toate, crapul lui, pregătit cu smintină și ridichi, erau neîntrecute. Dacă nu avea ce s-o învețe pe Maria în prăvălie, în primul rînd pentru că fata poseda un simț înăscut pentru comerțul cu amănuntul, în al doilea rînd pentru că Matzerath nu se pricepea mai deloc la rafinamentele negustoriei la tejghea și oricum era mai indicat în comerțul cu ridicata, o iniție totuși pe Maria în tainele fiertului, ale prăjitului și ale coptului. Fata, deși slujise doi ani în familia unui funcționar din Schilditz, nu știa nici să fiarbă apă cînd a venit la noi.

În curînd Matzerath putea să-și reia traiul obișnuit, întocmai ca atunci cînd mai trăia biata mama. Al domnea în bucătărie, se întrecea de la o friptură de duminică la alta, putea să-și piardă timpul, ore în șir, fericit și satisfăcut cu spălătul vaselor, se ocupa între timp și de cumpărăturile, comenzile și decontările, tot mai complicate în timpul războiului, atît la firmele de pe piața en gros, cît și la serviciul de aprovizionare, asigura corespondența cu secția financiară, decora, nu fără oarecare îndeminare, din două în două săptămîni, vitrina, dovedind mult mai multă fantezie și gust decît s-ar fi putut bănui, își îndeplinea conștiințios treburile de partid și, deoarece Maria stătea neclintită după tejghea, Matzerath era ocupat pînă peste cap.

Veți întreba: Ce-ar putea însemna aceste pregătiri, această insistență pe oasele bazinului, pe sprincene, pe lobii urechilor, pe minile și picioarele unei fete? Fiind într-un tot de păreră dumneavoastră, condemn și eu acest stil de descriere a unei persoane. Oskar era totuși convins că pînă acum a reușit să deformeze imaginea Mariei, dacă nu s-o consemneze pentru eternitate. De aceea, o ultimă și sper lămuritoare frază: Maria a fost, dacă fac abstracție de toate surorile medicale anonime, prima iubire a lui Oskar.

Această stare mi s-a revelat cînd, într-o bună zi, mi-am ascultat toba, ceea ce făceam destul de rar, și am observat cît de nou, de intens și totuși cu cîtă griji își încredința Oskar sentimentele tobei mele. Acest fel nou de a bate toba suna bine. Cu toate astea, nu-mi plăcea cînd Maria își lua muzicuța și-și încrețea urît fruntea deasupra drîmbei aceleia, crezînd că trebuie neapărat să mă acompanieze. Adesea cînd țesea ciorapi

sau umplea pungile cu zahăr, își lăsa mîinile în jos, mă privea seriosă și atentă cu obrazul ei liniștit, printre bețele tobei și, înainte de a țese mai departe ciorapul, îmi trecea mina într-o mișcare moale, somnolentă, peste părul tuns perie.

Oskar, care nu putea suporta de obicei asemenea atingeri tandre, răbda mina Mariei, era rob de această mîngiere într-un asemenea hal, încît bătea la tobă, uneori ore în șir, în mod deliberat, ritmurile care chemau mîngierile, pînă cînd, în sfîrșit, mina Mariei îl asculta, făcîndu-l fericit.

Așa se întimpla că Maria mă ducea la culcare în fiecare seară. Mă dezbrăca; mă spăla, mă ajuta să-mi pun pijama, îmi spunea să-mi mai golesc o dată vezica înainte de culcare, își făcea rugăciunea împreună cu mine, deși era protestantă: Tatăl nostru, Binecuvîntăteștitu și uneori și Doamnedoamne-ceresctată și, în cele din urmă, mă învelea cu un obraz prietenos și obosit.

Oricît de frumoase ar fi fost aceste ultime minute înainte de stingerea luminii – încet, încet, înlocuind Tatăl nostru și Doamnedoamne-ceresctată am început să cînt *Meersternnichdichgrüße* și *Mariazulieben* – pregătirile de culcare din fiecare seară îmi deveniseră penibile, aproape că îmi subminau stăpînirea de sine provocîndu-mi, mie, care ășiam să-mi păstrez obrazul neschimbat, acea roșeață trădătoare a adolescenților și tinerilor chinuși. Oskar recunoaște: De fiecare dată cînd mă dezbrăca Maria cu propriile ei mîini, mă pune în vana de zinc, mă săpunea și îmi dădea jos de pe piele cu o cîrpă, cu perie și săpun, praful unei zile de toboșar, așadar de fiecare dată cînd realizam că eu, un băiat de aproape șaisprezece ani, stam în fața unei fete care împlinea în curînd șaptesprezece, gol, și, mai mult decît evident, mă înroșeam cumplit, dogoarea aceea persistîndu-mi încă vreme îndelungată în obraji.

Dar Maria nu părea să ia seama la schimbarea de culoare a pielii mele. Oare își imagina că peria și cîrpa de spălat mă înfierbîntau? Poate își spunea că igiena l-o fi încins pe Oskar atît de rău? Sau Maria era destul de rușinoasă și de plină de bun-simț ca să-mi vadă roșeața și s-o treacă totuși cu vederea?

Pînă în ziua de azi am căzut mereu pradă acestei schimbări de tapet care dura uneori vreo cinci minute, dacă nu mai mult. Ca și bunicului meu, incendiatorul Koljaiczek, care se făcea roșu ca focul doar la auzul vorbuliței chibrit, mi se

ridica și mie singele în cap, de cum pomenea cineva în preajma mea de copilași spălați seară de seară cu peria și cîrpulița în vană. Oskar arăta atunci ca un indian, cei din preajma mea spun că sînt ciudat, ba chiar pe dos: în definitiv, ce le pasă semenilor mei cînd prichindeii sînt săpuniți și frecăți și vizitați de o cîrpuliță udă în cele mai ascunse unghere.

Dar Maria, ca un adevărat copil al naturii, își permitea în prezența mea cele mai îndrăznețe gesturi, fără să se jeneze. De fiecare dată, înainte de a spăla podelele în salon și dormitor, își trăgea în jos de pe pulpe ciorapii dăruți de Matzerath, pe care voia să și-i cruțe. Într-o simbătă, după închiderea prăvăliei – Matzerath avusese treabă la serviciul grupei locale, eram singur cu ea –, Maria și-a lăsat fusta și bluza să-i alunece de pe trup și a rămas numai într-o cămășuță ponosită, dar curată, acolo lîngă mine, la masa mea din camera de zi, și a început să-și frece cu benzina petele de pe fustă și bluza de mătase sintetică. Dar prin ce întîmplare, nu știu, de îndată ce Maria și-a scos hainele, mirosul de benzină a dispărut și a început să se simtă o aromă de vanilie plăcută și naiv amănitoare. Oare își freca pielea cu asemenea mirodenii? Să fi existat un parfum ieftin care aducea cu acest miros? Sau mireasma asta îi era proprie, așa cum doamna Kater emana un iz de amoniac și fustele bunicii Kojaiczek miroseau ușor a unt rînced? Oskar, cu spiritul lui scormonitor, vrînd să afle temeiul oricărui lucru, îi dădu și vaniliei de cap: Maria nu se freca pe corp cu vanilie. Maria așa mirosea. Sînt convins și azi că nu era conștientă de mirosul ei atît de stăruitor; cînd simbăta, la noi pe masă, după friptura de vițel cu cartofi piure și conopidă înăbușită în unt rumenit, tremura o budincă de vanilie, pentru că eu loveam cu cizma în piciorul mesei, Maria, care se dădea în vînt după păsări, nu mîncă din budincă decît puțin și în silă, în vreme ce Oskar este pînă și azi, pur și simplu, îndrăgostit de acest desert, poate cel mai modest și mai banal dintre toate.

În iulie patruzeci, la scurt timp după știrile speciale cu privire la desfășurarea plină de succes a campaniei din Franța, încep sezonul băilor la Marea Baltică. În timp ce Fritz, fratele Mariei, îi trimitea primele vederi din Paris, Matzerath și Maria hotărîseră că Oskar ar trebui să meargă la mare, aerul marin fiind foarte indicat pentru sănătatea lui. Maria

urma să meargă cu mine, în timpul pauzei de prînz – prăvălia rămînea închisă de la unu la trei – la ștrandul Brösen și, dacă întîrzia pînă la patru, spunea Matzerath, tot nu era nici o pagubă pentru că lui îi plăcea să stea din cînd în cînd în spatele tejghelei și să se prezinte mușterilor.

Pentru Oskar fu cumpărat un costum de baie albastru cu o ancoră cusută pe el. Maria avea deja unul verde cu margini roșii, pe care i-l dăruise sora ei Guste, la confirmare. Într-o geantă de plajă de pe vremea mamei, au înghesuit un halat de baie flaușat, moștenit tot de la mama, apoi nimicuri inutile, o găletușă, o lopățică și diverse forme pentru prăjituri din nisip. Maria ducea geanta, toba o duceam eu.

Lui Oskar îi era frică de călătoria cu tramvaiul prin dreptul cimitirului Saspe. Nu era firesc să se teamă că vederea celui loc atît de tăcut și totuși grăitor i-ar fi stricat neîfrînată lui dispoziție de baie? Oare cum se va comporta spiritul lui Jan Bronski, se întreba Oskar, cînd ucigașul lui, în haine ușoare de vară, va trece clinchetind cu tramvaiul atît de aproape de mormîntul său?

Tramvaiul nouă opri. Controlorul strigă: Stația Saspe! Eu priveam țintă de lîngă Maria în direcția Brösen, de unde se țîra spre noi, din sens opus, celălalt tramvai, mărindu-se treptat. Nu care cumva să-și întoarcă privirea. Și ce-ar fi văzut acolo? Pini de plajă piperniciți, un grilaj ruginit, o harababură de pietre funerare căzute într-o rînă, ale căror inscripții nu puteau fi citite decît de ciulini și de ovăzul sălbatic.

Mai bine să-mi las privirea să zboare liberă, pe fereastră afară: ia te uită cum huruie rotofeiele de Ju 52, numai avioanele cu trei motoare sînt în stare să huruie așa sau muștele foarte grase pe un cer de iulie fără nori.

Călătoream clinchetind și tramvaiul din sens opus ne închidea perspectiva. Îndată, în spatele remorcii, priveștieta mi-a întors capul: mi s-a arătat atunci întregul cimitir căzut în paragină, o parte din zidul nordic a cărui latură albă, proaspăt văruiată, deși în umbră, era totuși deosebit de penibilă.

Pe urmă locul acela dispără, ne apropiam de Brösen și am privit-o din nou pe Maria. Purta o rochie înflorată, ușoară, de vară. În jurul gîtului ei rotund, neted și lucios, pe sternal acoperit de un strat de carne pufoasă, atîrna un șirag de cîreșe roșii din lemn, toate la fel de mari și pîrînd a fi gata

să plesnească de atita sevă. Să mi se fi părut doar sau era aievea? Oskar se aplecă ușor – Maria își luase cu ea la Marea Baltică mirosul de vanilie –, inspiră adînc aroma și uită într-o clipită de Jan Bronski care putrezea. Apărarea poștei poloneze devenise istorică, înaintea ca apărătorilor ei să li se fi desprins carnea de pe oase. Lui Oskar, supra-viețuitorul, îi treceau cu totul alte mirosuri pe la nas decît cele pe care le va fi avut acum suculentul lui tată prezumtiv, atît de elegant odinioară.

Maria cumpără în Brösen un pfund de cireșe, mă luă de mină – știa că Oskar nu-i îngăduia decît ei un asemenea gest –, și ne călăuzi prin pădurea de pini a țărmlui, la stabilimentul băilor. În ciuda celor aproape șaisprezece ani ai mei – supraveghetorul băilor nu avea pic de fler în privința asta –, mi s-a îngăduit să intru în sectorul doamnelor. Apa: oțprezece; aerul: douăzeci și șase; vîntul: din răsărit; senin în continuare, se putea citi pe tabla neagră, alături de anunțul societății de salvare care dădea indicații de reanimare, alături de cîteva desene stîngace, demodate. Toți înecații purtau costume de baie vîrgate, toți salvatorii aveau mustați, pălării de paie, înotau pe ape perfide și primejdioase.

Băieșita desculță mergea înaintea noastră ca o pocăită, era incinsă peste mijloc cu o funie de care afirma o cheie uriașă, descuia cu ea toate cabinele. Estrade înguste mărginite de balustrade. Un preș aspru în fața tuturor cabinelor. Avea cabina 53: lemnul cabinei era cald, uscat, de o culoare naturală alb-albăstrie, pe care aș numi-o oarbă. Lîngă fereastră, o oglindă care ea însăși nu se mai lua în serios.

Mai întîi trebui să se dezbrace Oskar. Am făcut acest lucru cu fața la perete și nu m-am lăsat ajutat decît protestînd. Pe urmă Maria mă întoarse spre ea cu miini îndeminatice, îmi întinse costumul cel nou de baie și mă sili, fără să țină seama de nimic, să intru în lîna aceea mulată pe corp. Abia îmi încheiasse nasturii de la bretele și mă ridică pe banca de lemn de la peretele din spate al cabinei, îmi apăsă toba și bețele de șold și începu să se dezbrace cu mișcări puternice și rapide.

Mai întîi am bătut un pic toba, am numărat găurile din lemnul podelelor. Pe urmă am renunțat să mai număr și să bat în toba. Ce nu înțelegeam era de ce fluiera Maria cu buzele țuguiate caraghios, privind țintă în fața ei, în timp ce

ieșea din pantofi. Fluiera două note sus, apoi jos, își scotea șosetele, fluiera ca un birjar, își dădea jos stamba înflorată de pe ea, fluierînd își agăța juponul peste rochie, își lăsa sutienul să-i alunece și fluiera în continuare negăsind o melodie, cînd își trase în jos dresul – de fapt pantalonii de gimnastică – pînă la genunchi, îi lăsă să-i alunece la glezne, păși afară din dresul răsucit și cu piciorul stîng împinse ghemotocul acela într-un colț.

Maria îl sperie pe Oskar cu triumghiul ei împăroșat. El știa de la biata lui mamă că femeile nu erau chele jos, dar Maria nu era pentru el o femeie, în acel fel în care biata lui mamă le dovedise lui Matzerath și lui Bronski că e femeie.

Acum o descoperisem. Furia, revolta, rușinea, decepția și o întărire pe jumătate comică, pe jumătate dureroasă, a stropitoareii mele sub costumul de baie m-au făcut să-mi uit de toba și de bețele de dragul bălului meu crescut pe neașteptate.

Oskar sări în sus, se aruncă asupra Mariei. Ea îl prinse în năvodul părului ei. Își lăsă obrazul înghițit de păr, ceva creștea acolo între buze. Maria ridea și voia să-l tragă jos de pe ea. Dar eu o trăgeam tot mai mult în mine, dădusem chiar de urma mirosului de vanilie. Maria continua să ridă, chiar mă lăsă să umblu la vanilia ei, asta părea să-i placă, pentru că nu înceta să ridă. Abia cînd mi-au alunecat picioarele și alunecarea mea îi provocă dureri – fiindcă nu dădeam drumul părului din mină sau el nu-mi dădea mie drumul –, abia cînd mi-a stors lacrimi, cînd am simțit deja gust de scrumbie sau de altceva picant, numai de vanilie nu, cînd acest miros de pămînt pe care Maria îl ascundea în spatele vaniliei mi-l bătu în frunte pe Jan Bronski cel putred și mă îmbibă pe vecie cu gustul deșertăciunii, i-am dat drumul.

Oskar alunecă pe podelele albe, oarbe, ale cabinei și încă mai plîngea cînd îl ridică Maria, care ridea din nou; îl luă în brațe, îl mîngîie și-l strînse la pieptul ei, strivindu-l de șiragul de cireșe din lemn, singurul acoperămint pe care și-l păstrase pe ea.

Clătînînd din cap, își culesse părul de pe buzele mele, mirîndu-se: „Ce figură-mi ești! Îți bagi nasu-acolo și nu știi ce-i și p-ormă plîngi“.

Praful efervescent

Vă spune ceva acest produs? Pe vremuri se găsea pe orice anotimp, ambalat în pliculețe plate. Mama vindea în prăvălia noastră pliculețe, de un verde care-ți întorcea stomacul pe dos, cu praf efervescent Waldmeister. Un pliculeț care avea culoarea portocalelor nu tocmai coapte se numea: praf efervescent de portocale. Apoi mai exista și praful efervescent de zmeură și praful efervescent care susura, se-nspuma, se agita când turnai apă de la cișmea pe el. Când îl beai, încă înainte de a se potoli, simțeați de la distanță gustul de lămâie, la fel ca și culoarea din pahar, dar parcă și mai și: ziceai că-otrăvă galbenul acela artificial.

Ce mai scria pe pliculeț? Iată textul: Produs natural – garantat – a se feri de umezeală – și sub linia punctată: Rupeți aici.

Unde se mai putea cumpăra praful efervescent? Nu numai în prăvălia mamei, ci în fiecare magazin de coloniale, numai la cafeneaua Kaiser și în magazinele de desfacere nu se găsea praful de mai sus. La noi în prăvălie, și la toate centrele de răcoritoare, un pliculeț de praf efervescent costa trei pfenigi de gulden.

Maria și cu mine ne luam pe gratis praful efervescent. Doar când nu puteam răbda până ajungeam acasă trebuia să plătim la magazinele de coloniale sau la centrele de răcoritoare trei, poate chiar șase pfenigi, pentru că nu ne săturam cu un plic și ceream două.

Cine a început cu praful efervescent? Eterna problemă a îndrăgostiților. Eu zic că Maria a început. Maria nu a afirmat niciodată că Oskar ar fi început. Lăsa problema deschisă, iar dacă ar fi fost pusă într-o situație penibilă, ar fi răspuns cu siguranță: „Praful efervescent a început”.

Fără să știe că oricine îi va da dreptate Mariei. Numai Oskar nu se putea mulțumi cu această învinuire. Niciodată n-aș fi putut să susțin că un pliculeț de praf efervescent de trei pfenigi ar fi fost în stare să-l ademenească pe Oskar. Pe atunci aveam șaisprezece ani și puneam preț pe asumarea întregii vinovății sau, mă rog, puteam să dau vina pe Maria, dar în nici un caz nu pe un praf efervescent ce trebuia ferit de umezeală.

Totul a început la scurt timp după aniversarea mea. Sezonul băilor era pe sfârșite, după calendar. Dar vremea nici nu voia să știe de septembrie. După un august ploios, vara ne-a arătat ce poate; performanțele ei ulterioare se puteau citi pe tabla neagră, bătută în cuie pe cabina șefului băilor, lângă anunțul societății de salvare: aerul 29 – apa 20 – direcția vântului sud-est – în general senin.

În timp ce Fritz Truczinski trimitea, în calitate de caporal de aviație, vederi din Paris, Copenhaga, Oslo și Bruxelles – tipul era tot timpul în călătorii de serviciu – Maria și cu mine începuserăm să ne bronzăm bine. În iulie aveam locul nostru, în fața peretelui protector la baia familiștilor. Dar întrucât acolo Maria nu avea liniște, din cauza glumelor nesărate ale elevilor în slipuri roșii de la Conradinum și ale declarațiilor plicticoase de dragoste pe care i le făcea un student de la Școala superioară Petri, renunțăm pe la mijlocul lui august la baia familiștilor și ne găsim la baia pentru doamne un locșor mult mai liniștit, aproape de apă, unde se bălăceau în valuri, până la genunchii asaltați de varice, doamne grase cu respirația scurtă și furnătoare ca valurile precipitate ale Balticii, unde copilași goi și prost crescuți se luptau cu destinul, adică făceau castele de nisip care se prăbușeau mereu.

Baia doamnelor. Când femeile sînt între ele și se cred neobservate, un tânăr, cum era cel pe care îl ascundea Oskar în el, ar trebui să deschidă ochii și să nu accepte să fie martor involuntar la atîta feminitate necontrolată.

Zăceam întinși pe nisip. Maria în costumul de baie verde, brodat cu roșu, eu îmi puseseam slipul albastru. Nisipul dormea, marea dormea, scoicile erau strivite și nu auzeam. Chihlimbarul, care se spune că ne ține treaz, se afla în altă parte, vîntul din sud-est, după cum indica tăblița starea vremii, adormea treptat, cerul întreg suprasolicitat nu mai

înceta să caște; pînă și noi, Maria și cu mine, eram puțin obosiți. Intrasem deja în apă, mîncasem ceva după baie, nu înainte. Cireșele zăceau acum pe nisipul plajei în chip de simburi umezi lîngă simburii de cireșe de anul trecut, ușori, albi și uscați.

În fața unei asemenea deșertăciuni, Oskar lăasă să i se scurgă printre degete, pe tobă, nisipul cu simburii de cireșe de acum un an, de mii de ani și cu cei abia iviți, ca dinții de lapte. Se transformase în clepsidră și încerca să interpreteze rolul morții jucîndu-se cu oasele. Sub carnea caldă și adormită a Mariei, mi-am imaginat părți ale scheletului ei treaz, am savurat priveștiștea dintre cot și antebraț, am plimbat pe claviatura vertebrelor ei, în sus și în jos, jocuri în care se numără, am pătruns în ambele ofiții ale oaselor iliaci și m-am amuzat de apofiza caraghioasă a sternului.

În ciuda distracției pe care o savoram în rolul morții cu clepsidra de nisip, Maria se mișcă. Își vîrî mîna orbește, bizuindu-se doar pe degetele ei, în geanta de plajă și căuta acolo ceva, în timp ce eu presăram pe toba aproape îngropată nisipul cu ultimii simburi de cireșe. Și fiindcă Maria nu găsea ce căuta, probabil muzicuța, răsturnă geanta: îndată apărură pe cearșaful de baie, în locul muzicuței, un pliculeț cu praf efervescent Waldmeister.

Maria se prefăcu surprinsă. Poate chiar era. Eu m-am mirat într-adevăr, întrebîndu-mă cum mă întreb și azi: de unde a ajuns praful efervescent, fleacul ăsta ieftin, pe care nu și-l cumpărau decît copii șomerilor și ai muncitorilor portuari, pentru că nu aveau bani pentru o limonadă ca lumea, de unde s-a pripășit rahatul ăsta în geanta noastră de plajă?

În timp ce Oskar reflecta încă, Mariei i se făcu sete. Împotriva voinței mele, a trebuit să recunosc și eu, întrerupîndu-mi reflecțiile, că mă apucase o sete cumplită. Nu aveam pahar, iar pînă la apa de băut trebuia să fac cel puțin treizeci și cinci de pași de-ai Mariei sau cincizeci de-ai mei. Dacă îți propuneai să împrumuți de la șeful băilor un pahar și să răsucești robinetul de lîngă cabina lui, însemna să suporți cel mai fierbinte nisip, trecînd printre munții de carne, întinși pe spate sau pe burtă, și strălucind de ulei Nivea.

Amîndoi evitam să facem drumul acela și lăsarăm pliculețul pe cearșaf. În cele din urmă, l-am luat eu, înainte să-l

ia Maria. Dar Oskar îi puse la loc pe cearșaf, ca să-l ia. Maria nu-l luă. Atunci am pus eu mîna pe el și i-l am dat Mariei. Maria i l-a dat înapoi lui Oskar. I-am mulțumit și i l-am dăruit. Dar ea nu voia să primească daruri de la Oskar. Am fost nevoit să-l pun iarăși pe cearșaf. A zăcut acolo, multă vreme, nemîșcat.

Oskar susținuse că Maria a fost cea care a luat pliculețul după o pauză apăsătoare. Și nu numai atît: a rupt o fișie tocmai deasupra liniei punctate: Rupeți aici! Pe urmă mi-a întins pliculețul. Acum fu rîndul lui Oskar să refuze, după ce-i mulțumi. Maria se simți de data asta ofensată. Puse hotărîtă pliculețul deschis pe cearșaf. Ce-mi rămînea de făcut decît să iau, la rîndul meu, pliculețul, înainte de a intra nisip în el, și să i-l ofer Mariei?

Oskar susține că Maria a fost cea care a vîrît un deget în deschizătura pliculețului și i-a scos pe urmă ținîndu-l vertical la vedere: pe buricul degetului se vedea ceva alb-albăstrui, era praful efervescent. Îmi întinse ademenitorul deget. Firește că l-am luat. Deși praful mi-a intrat pe nas, obrazul meu a reușit, pînă la urmă, să reflecte gustul plăcut. Acum își deschise Maria palma goală. Și Oskar nu avu încotro și-i turnă puțin praf efervescent în căușul roz. Nu știa ce să facă cu grămăjoara aceea. Movilița din palma ei era prea nouă și prea neașteptată pentru ea. Atunci m-am aplecat în față, mi-am adunat toată saliva și am deșertat-o peste praful efervescent, apoi am repetat figura și nu m-am lăsat decît cînd n-am mai avut nici un pic de salivă.

În palma Mariei începu să susure și să spumege. Waldmeister erupse ca un vulcan. Nu știu furia verzuie a cărui popor fierbea acolo. Se întîmpla ceva ce Maria nu mai văzuse și nu mai simțise vreodată, pentru că mîna îi zvîcnea, îi tremura, voia să-i zboare afară din trup, pentru că Waldmeister o mușca, pentru că Waldmeister trecea prin pielea ei, pentru că Waldmeister o excita, și îi dădea o senzație, o senzație, o senzație...

Cu cît creștea verdele în palma ei, cu atît se înroșea Maria; își duse palma la gură, își linse palma cu o limbă lungă, repetă gestul de mai multe ori și cu atîta disperare, încît Oskar fu înclinat să creadă că limba nu ștergea excita-tanta senzație waldmeisteriană, ci dimpotrivă, o amplifică

pînă la acel punct, poate chiar dincolo de acel punct în care culminează fiecare senzație.

Apoi senzația începu să diminueze. Maria chicoti, se uită împrejur, dacă nu cumva existau niște martori la Waldmeister și cînd văzu vacile băilor răsufîind indiferente și bronzate cu Nivea, în costumele lor de baie, se lăsă iar să cadă pe cearșaful de plajă; pe suprafața aceea albă îi dispăru și roșeața rușinii.

Poate că vremea toridă de plajă a acelei ore de amiază ar fi reușit pînă la urmă să-l imbie pe Oskar la somn, dacă Maria nu s-ar fi ridicat brusc, după o jumătate de oră, și nu ar fi întins mîna după pliculețul cu praf efervescent încă pe jumătate plin. Nu știu dacă se dăduse o luptă în interiorul ei înainte de a-și fi turnat restul de praf în palma goală, pentru care efectul Waldmeister nu mai era străin. A ținut pliculețul în stînga și căușul roz al palmei în dreapta, ca două aști nemîcate față-n față, cam cît îi trebuie cuiva să-și șteargă ochelarii. Să nu credeți că și-a ațintit privirea asupra pliculețului sau a palmei goale, că și-a lăsat privirea să-i alerge de pe jumătate plin la gol; Maria privea direct pe mijloc, între pliculeț și mîna, cu ochi întunecați și severi. În curînd, însă, avea să se arate cu cît mai slabă era privirea severă decît pliculețul pe jumătate plin. Pliculețul se apropia de palma goală, aceasta venea în întîmpinarea pliculețului, privirea își pierdea severitatea umbrită de o undă de melancolie, devenea curioasă și lacomă. Maria își turnă, mimînd un aer de indiferență, restul de praf efervescent Waldmeister în palma goală, căptușită bine cu pernuțe de carne și totuși uscată, în ciuda arșitei, lăsă să-i cadă pliculețul și indiferența, o sprijini cu mîna rămasă liberă pe cea plină, mai zăbovi o clipă cu ochii ei gri ațintiți asupra prafului și apoi mă privi pe mine, mă privi gri, ochii gri îmi porunceau ceva, voia să-i dau saliva mea, de ce nu și-o folosea pe-a ei, lui Oskar aproape că nu-i mai rămăsese nici un strop, ea avea cu siguranță mai multă, doar se știe, saliva nu se reface atît de repede, să facă bine să și-o ia pe-a ei, era precis la fel de bună, dacă nu și mai și, în orice caz ea trebuia să aibă mai multă decît mine, pentru că eu nu puteam să fac atît de repede una nouă și, în afară de asta, era și mai mare decît Oskar.

Maria voia saliva mea. Din capul locului era stabil că numai saliva mea intra în discuție. Ea nu-și lua privirea

poruncitoare de la mine și eu dădeam vina pe lobul urechii ei – care nu atîrna depărtat de maxilar, ci dimpotrivă, părea lipit acolo – pentru această cumplită intoleranță. Așa că Oskar înghițea, își imagina lucruri care făceau să-i lase gura apă, dar, nu știu, din cauza aerului marin, din cauza aerului salin, din cauza aerului salin-marin, glandele mele salivare cedară, n-aveau încotro, provocat de privirea Mariei a trebuit să mă ridic și s-o iau din loc. Trebuia să merg înapoi peste cincizeci de pași prin nisipul fierbinte, fără să mă uit în dreapta și-n stînga, să urc treptele și mai fierbinți ale cabinei șefului băilor, să deschid robinetul, să țin, răsucindu-mi capul, gura deschisă sub jetul de apă, să beau, să-mi clătesc gura, să înghit, ca Oskar să producă din nou salivă.

După ce am depășit cu bine încercarea temerară de a parcurge distanța dintre cabina șefului băilor și cearșaful nostru, cu tot drumul nesfîrșit și priveștiștea oribilă, am găsit-o pe Maria întinsă pe burtă. Își ascunsese capul între brațele încrucișate. Cozile îi ședeau leneșe pe spatete rotund.

Îi dăruii un ghionț ușor, pentru că Oskar avea acum salivă. Maria nu se clinti. Mai încercai o dată. Dar nu voia. I-am deschis binișor mîna stîngă. M-a lăsat. Mîna ei era goală, de parcă n-ar fi văzut în viața ei un Waldmeister. I-am întins degetele de la mîna dreaptă: în palma roză, fierbinte și goală, liniile păreau umede.

Oare își produsese Maria propria salivă? Nu mai putuse să aștepte? Sau suflase praful efervescent din palma ei, înăbușise simțămîntul înainte de a simți, își frecase palma de cearșaf pînă cînd apără ura mîna de copil care se bălăcește, mîna Mariei cu muntele Lunii ușor superstițios, cu Mercur cel grăsuț și cu muntele Venerei ca o pernuță pufoasă.

Atunci ne-am dus imediat acasă și Oskar nu va ști nici-odată dacă Maria a făcut în ziua aceea praful efervescent să spumega a doua oară sau dacă amestecul prafului efervescent cu saliva mea a devenit, abia după cîteva zile, atît pentru ea, cît și pentru mine, prin repetare, un vicu.

Întîmplarea, sau mai curînd o întîmplare chemată de dorința noastră, a făcut ca Matzerath să ne comunice, Mariei și mie, chiar în seara zilei de plajă, descrisă înainte – tocmai mîncasem supă de afine și pe urmă cartofi piure –, că devenise membrul unui club mic de skat, în cadrul grupului

local, și că se va întâlni de două ori pe săptămână, seara, cu camarazii lui de skat, toți șefi de grupă, la cîrciuma Springer, venea și Selke, noul comandant al grupului local un motiv în plus care-l obliga să se ducă acolo și să ne lase singuri. Soluția cea mai bună ar fi fost ca Oskar să doarmă în serile de skat la mama Truczinski.

Mama Truczinski era de acord cu această alternativă, mai ales că ultima soluție îi convenea mai mult decît propunerea pe care i-o făcuse Matzerath, în ajun, fără ca Maria să știe. Ar fi vrut ca nu eu să dorm la mama Truczinski, ci ca Maria să-și facă de două ori pe săptămână patul la noi, pe șezlong.

Maria dormise înainte în patul larg, în care pe vremuri își odihnea spinarea plină de cicatrice prietenul meu Herbert. Mobila grea, solidă, se afla în odaia mai mică din dos. Patul mamei Truczinski era în camera de zi. Guste Truczinski, care servea în continuare aperitive la hotelul Eden, locuia chiar acolo, dar în zilele ei libere rămînea uneori să doarmă acasă, pe canapea. Dacă venea în concediu de pe front, cu cadouri din țări îndepărtate, Fritz Truczinski, atunci cel ce venea în concediu de pe front sau în călătorie în interes de serviciu dormea în patul lui Herbert, Maria în patul mamei Truczinski, iar bătrîna își așeza așternutul pe sofa.

Această ordine fu tulburată de pretențiile mele. Mai întîi urma să dorm pe canapea. Această sugestie am respins-o din capul locului categoric. Pe urmă mama Truczinski s-a oferit să-mi cedeze patul ei de femeie bătrînă și să doarmă ea pe canapea. Era rîndul Mariei să ridice obiecții, nici nu voia să audă ca odihna mamei ei să fie tulburată de aceste trasacări, se oferi chiar, fără multă vorbă, să împartă cu mine fostul pat al chelnerului Herbert. Vorbele ei sunară cam așa: „De ce n-ar merge într-un pat cu Oskarchen, el și-așa nu-i decît un sfert de porție de bărbat“.

Începînd cu săptămîna următoare, Maria căra, de două ori în șapte zile, așternutul meu din locuința noastră de la parter la etajul doi și făcea patul pentru mine și toba mea în stînga ei. În prima zi de skat a lui Matzerath nu se întîmplă nimic. Patul lui Herbert îmi părea enorm. Eu m-am culcat primul. Maria veni pe urmă. Se spălase la bucatărie și apărui în dormitor într-o cămașă de noapte apretată, caraghios de lungă și demodată. Oskar o așteptase goală și păroasă, la

început a fost decepționat, pe urmă totuși mulțumit, pentru că pinza din sertarul buncii îi amintea prin legături tainice, foarte plăcute, de cutele albe ale uniformei surorilor medicale.

Stînd în fața comodei, Maria își despletea cozile și fluiera. Ori de cîte ori Maria se îmbrăca sau dezbrăca, își împletea sau își despletea părul, fluiera. Chiar și cînd se pieptăna, elibera neobosită două sunete printre buzele țuguite și nu reușea nicidecum să închege o melodie.

De îndată ce Maria puse pieptenele deoparte, se întrerupse și fluieratul. Își întoarse capul, își mai scutură o dată părul, din cîteva mișcări făcu ordine pe comodă, ordinea o binedispuse: îi trimise o bezea tatălui ei mustăcios, fotografiat și rețușat în rama neagră de abanos, apoi sări cu un elan exagerat în pat, își frămîntă de mai multe ori pilota ca s-o aranjeze, o trase înapoi înspre ea și pe urmă dispărui sub muntele acela alb pînă la bărbie, nu mă atinsese deloc – eu aveam pilota proprie –, își mai scoase o dată de sub pilotă brațul rotund, de pe care mineca alunecase în sus, căută deasupra capului ei șnurul de unde se stîngea lumina, îl găsi, apăsă pe buton și abia pe întuneric îmi spuse, cu o voce sonoră, „Noapte bună!“.

Respirația Mariei deveni în curînd regulată. Probabil că nu se prefăcea, admise că adevărat foarte repede; la atîta treabă cită făcea ea zilnic, nu putea decît să aibă un somn pe măsură.

În schimb, lui Oskar i se arătară încă multă vreme fel de fel de imagini interesante care-i alungau somnul. Cu toată bezna dintre pereți și hîrtia de camuflaj de la ferestre, deasupra spinării cu cicatrice a lui Herbert se aplecau surori blonde medicale, din cămașă mototolită a lui Schugger Leo se făcea, atît de aproape, un pescăruș și zbura, zbura, pînă descoprea de tencuială zidul unui cimitir, pîrînd, imediat după aceea, proaspăt vîruiț și tot așa, tot așa. Abia cînd un miros amețitor de vanilie făcu filmul mai întîi să tremure, apoi să se rupă, Oskar își găsi respirația egală și liniștită, pe care Maria și-o aflate de mult.

O reprezentație asemănătoare a pregătirii de culcare mi-a oferit Maria peste trei zile. A venit în cămașă de noapte, a fluierat cînd și-a despletit cozile, a continuat să fluiera cînd s-a pieptănat, și-a pus pieptenele deoparte, n-a mai

fluierat, a făcut ordine pe comodă, i-a trimis o bezea fotografiei, a făcut un salt exagerat, a frământat pilota, a tras de marginea de sus și a observat – eu îi priveam spatele –, a observat un pliculeț – îi admiram părul lung și frumos –, a descoperit pe pilotă ceva verde – am închis ochii, vrînd să aștept pînă se va obișnui cu vederea pliculețului cu praf efervescent. Deodată arcurile scîrțîiră sub o Marie care se aruncase pe spate și iată că se auzi butonul de la capătul șnurului și, deschizînd ochii, Oskar a putut să constate ceea ce știa de fapt: Maria stînsese lumina, respira neregulat în întuneric, nu se putuse obișnui cu vederea pliculețului de praf efervescent, dar era îndoielnic dacă nu cumva întunericul comandat intensifica existența prafului efervescent, dacă nu-l făcea pe Waldmeister să jubileze și nu-i ordona nopții să scoată o spumă din bășicuțe de bicarbonat.

Aproape că-mi vine să cred că întunericul era de partea lui Oskar. Deoarece, la numai cîteva minute – dacă se poate vorbi de minute într-o beznă totală –, am interceptat o mișcare la capul patului; Maria pipăia după șnur, șnurul se lăsa ademenit și deodată am putut să admir minunatul păr căzut pe cămașa ei de noapte. Ce galben și uniform lumina dormitorul becul de sub mătasea plisată a abajurului! La piciorul patului stătea încă, umflată din cale-afară și neatînsă, pilota. Pliculețul de pe muntele acela n-a îndrăznit să se cîntească în întuneric. Cămașa de noapte de bunică a Mariei foșni, o mîneacă se ridică împreună cu mîna roșie de copil care se bălăcește și Oskar adună salivă în gură.

În săptămînile următoare am golit împreună, în același fel, peste o duzină de pliculețe de praf efervescent, majoritatea cu gust Waldmeister, pînă cînd Waldmeister s-a terminat, și cu gust de lămie sau de zmeură; l-am făcut să spunge cu ajutorul salivei mele și am trezit o senzație pe care Maria începuse s-o aprecieze tot mai mult. Căpătasem oarecare experiență în producerea salivei, foloseam niște trucuri care făceau să-mi vină la comandă apă din belșug în gură și în cîrînd ajunsesem în stare cu conținutul unui singur pliculeț cu praf efervescent să-i stîrnesc Mariei senzația aceea mult rîvnită.

Maria era mulțumită cu Oskar, uneori îl strîngea la pieptul ei, ba după ce consuma praful efervescent, îl săruta chiar de

două, trei ori pe obraz și adormea repede, în timp ce Oskar o mai auzea chicotind scurt pe întuneric.

Eu adormeam tot mai greu. Aveam șaisprezece ani, un spirit scormonitor și simțeam o nevoie, care îmi alunga somnul, de a găsi și alte posibilități să-i arăt Mariei dragostea, decît cele ce sălășluiau în praful efervescent și, stîrnite de saliva mea, provocau mereu aceeași senzație.

Gîndurile lui Oskar nu se limitau doar la timpul petrecut după stingerea luminii. Peste zi cloceam în spatele tobei, răsfoiam extrasele mele răsцитe din Rasputin, îmi aminteam de orgiile educative dintre mama și Gretchen Scheffler, îl consultam și pe Goethe, pe care-l aveam, ca și pe Rasputin, în extrase din *Afinități electice*; mi-am însușit deci fervoarea celui ce găsește leac prin rugăciune, am netezit toate asperitățile cu simțul natural al prințului poezilor, i-am atribuit Mariei cînd chipul țarinei, cînd trăsăturile mării principese Anastasia, am ales doamne excentrice din suita lui Rasputin, ca s-o regăsesc pe Maria – respînsă de acel erotism exagerat – în puritatea celestă a unei Otilii sau în pasiunea bine strunită a Charlottei. Pe el însuși Oskar se vedea, cu schimbul, cînd în chip de Rasputin, apoi ca ucigaș al acestuia, foarte des în persoana căpitanului, rar ca soț lăbil al Charlottei și o dată – trebuie să recunosc – ca geniu plutind deasupra Mariei sub înfățișarea binecunoscută a lui Goethe.

În mod ciudat, așteptam mai multe imbolduri de la literatură decît de la viața reală, palpabilă. Așa că Jan Bronski, pe care îl văzusem destul de des prelucrînd carnea biete mele mame, nu m-a învățat nimic. Deși știam că acest ghemotoc mereu schimbător, format din mama și Jan sau din război și mama, acest ghemotoc care suspina, se încorda, răsufla, și în cele din urmă, istovit, se destrăma deșirîndu-și firele, însemna iubire, Oskar tot nu voia să creadă că iubirea era iubire și căuta din iubire altă iubire și mereu se întorcea la iubirea-ghemotoc și ura această iubire înainte de a o fi exersat ca iubire și se vedea obligat să se apere de ea ca singură iubire adevărată și posibilă.

Maria luă praful efervescent stînd culcată. Deoarece de îndată ce praful începea să fiarbă, obișnuia să zvîcnească și să dea din picioare, cămașa de noapte îi aluneca de multe ori, încă de la primul fior, în sus pînă la coapse. La următoarea

fierbere a prafului, cămașa reușea, cățărindu-se pe burta ei, să se răsucescă pînă deasupra sinilor. Absolut instinctiv, fără să mă fi gîndit pînă atunci la această posibilitate, cînd îi citeam pe Rasputin și Goethe, i-am turnat Mariei – după ce îi umplusem, săptămîni în șir, numai palma stîngă – restul de praf efervescent de zmeură în căușul buricului și-mi lăsai saliva să curgă deasupra, înainte ca ea să fi apucat să protesteze; cînd începu să fiarbă în crater, Maria nu mai avu nici un argument de împotrrire: buricul care spumega și fierbea întrecea cu mult palma goală. Ce-i drept, era același praf efervescent, saliva mea era saliva mea, nici senzația aceea nu era alta, doar mai intensă, mult mai intensă. Atît de intensă la maximum era senzația, încît Maria abia o mai putea suporta. Se aplecă, voia să culeagă cu limba zmeura spumegîndă din ulcita buricului, așa cum îl ucidea altădată pe Waldmeister în palmă, după ce săvîrșise păcatul, dar limba ei nu ajungea pînă acolo; buricul îi era mai departe decît Africa sau Țara de Foc. Mie, în schimb, îmi stătea la ndemină buricul Mariei. Mi-am adîncit limba în el, am căutat zmeura și am găsit din ce în ce mai multă, m-am pierdut tot culegînd și am nimerit în regiuni unde nu-și avea sălașul nici un pădurar care să-mi ceară autorizația pentru cules. Mă simțeam dator fiecărei boabe de zmeură, nu mai aveam ochi decît pentru zmeură, nici simț, nici inimă, nici auz. Nu miroseam decît zmeură, eram nebun după zmeură, încît Oskar făcu doar în treacă remarcă: Maria e mulțumită de rîvna ta de culegător. De aceea a stins lumina. De aceea s-a lăsat încrezătoare în voia somnului și și-a îngăduit să cauti mai departe; pentru că Maria era bogată-n zmeură.

Și cînd n-am mai găsit zmeură, am dat în alte locuri de bureți. Și pentru că aceștia creșteau ascunși sub mușchi, limba mea renunță și eu făcui să-mi crească un al unsprezecelea deget, deoarece și cele zece renunțaseră. Și așa ajunse Oskar să aibă un al treilea băț la tobă – era destul de mare pentru așa ceva. Și nu mai băteam la tobă, ci la mușchi. Și nici nu mai știam, eram eu cel ce bătea la tobă? Era Maria? Era mușchiul meu sau al ei? Cui altuia îi aparținea mușchiul și cel de-al unsprezecelea deget și bureții, numai mie? Și domnul ăsta de jos are propriul lui cap, propria voință? Cine l-a procreat pe Oskar, eu sau el?

Și Maria, care sus dormea și jos participa, care avea o vanilie nevinovată și sub mușchi bureți aspri, care se topea după praful efervescent, dar nu-l voia cu nici un chip pe acela pe care nu-l voiam nici eu, cel ce devenise independent și dovedea că are un cap propriu și făcea lucruri pe care nu-l îndemnaserăm eu să le facă și se scula cînd eu mă culcam și visa altceva decît mine, acela care nu știa nici să citească, nici să scrie, dar care semna totuși pentru mine, cel ce are azi propriul lui drum, care s-a despărțit de mine încă din ziua aceea cînd am luat act de el pentru prima oară, dușmanul meu cu care mereu trebuie să mă aliez, cel ce mă trădează și mă lasă în pană, pe care aș vrea să-l trădez și să-l vînd, care mă face să-mi fie rușine cu el, cel sătul de mine, pe care îl spăl și care mă murdărește, care nu vede nimic și adulmecă totul, tot atît de străin de mine, încît i-aș vorbi cu dumneavoastră, el, care are cu totul altă memorie decît Oskar. Pentru că, dacă Maria intră azi în camera mea și Bruno iese discret pe culoar, el n-o recunoaște pe Maria, nu vrea, nu poate, trîndăvește flegmatic, în timp ce inima lui Oskar emoționată îmi face gura să bilbiie: „Ascultă, Maria, propuneri tandre: aș putea să cumpăr un compas și să trasez un cerc în jurul nostru, aș putea cu acest compas să măsoar unghiul de înclinare al gîtului tău în timp ce citești, coși sau învîrtești, ca acum, butonul radioului meu portabil. Lasă odată radioul, propuneri tandre: aș putea să-mi vaccinez ochii, să-mi regăsesc lacrimile. La cel mai apropiat măcelar Oskar și-ar da inima la tranșat dacă și tu ai face la fel. Am putea să ne cumpărăm și un animal de pluș ca să facem pace între noi. Dacă m-aș decide pentru viermi și tu pentru răbdare: am putea merge la pescuit, poate am fi mai fericiri. Sau praf efervescent de odinioară, îți amintești? Îmi spui Waldmeister, încep să fiarb, tu vrei mai mult, îți dau restul – Maria, praf efervescent, propuneri tandre!

De ce învîrtești butoanele aparatului de radio, nu mai ascuți decît aparatul de radio, de parcă ai fi posedată de o dorință sălbatică de comunicate speciale?”

Comunicate speciale

Pe rotundul alb al tobei mele e greu să faci experimente. Ar fi trebuit să știu. Tinicheaua mea cere permanent același lemn. Vrea să fie consultată când se bate în ea, vrea să dea răspunsuri bătute pe muchie, convingătoare, sau, pălăvrăgind nesilită în vârtejul zgomotului, să lase friu liber întrebării și răspunsului. Așadar, toba mea nu e nici un cuptor încălzit artificial care sperie carnea crudă, nici un ring de dans pentru perechi ce nu știu dacă sînt compatibile. De aceea, Oskar nici nu și-a presărat vreodată, nici măcar în cele mai solitare ore ale sale, praf efervescent pe tobă, nu l-a amestecat cu saliva lui și n-a dat acea reprezentație pe care n-o mai văzuse de ani de zile și căreia îi ducea lipsă. Ce-i drept, Oskar nu putea să-și ia gîndul de tot de la o experiență cu praful respectiv, dar procedă mai direct, scoase toba din joc; în acest fel m-am demascat, deoarece fără toba mea sînt întotdeauna demascat.

La început a fost greu să găsesc praf efervescent. L-am trimis pe Bruno în toate magazinele de coloniale din Grafenberg, cerîndu-i să călătorească pînă la Gerresheim cu tramvaiul. L-am rugat să încerce în oraș, dar Bruno n-a găsit praf efervescent nici la chioșcurile de răcoritoare, de felul celor ce se află la capătul liniilor de tramvaie. Vinzătoarele mai tinere nici n-auziseră de așa ceva, iar proprietarii de chioșcuri mai bătrîni își aminteau cu lux de amănunte, își frecau – după cum relatea Bruno – frunțile și spuneau: „Și matală ce doriți? Praful efervescent? E ceva timp de cînd nu se mai vede pe nicăieri. Sub Wilhelm și, la început de tot, sub Adolf, se mai găsea în comerț. Ce vremuri au fost alea! Poate doriți o limonadă sau o Cola?”

Așadar, îngrijitorul meu bea pe cheltuiala mea citeva sticle de limonadă și de Coca Cola fără să-mi fi procurat

ce-mi doream, și totuși lui Oskar i se putea veni în ajutor. Bruno nu se dădu bătut: ieri mi-a adus o pungă albă pe care nu scria nimic; laborantă spitalului, o anumită domnișoară Klein, se arătase dispusă să-și deschidă cutiile, sertarele și cărțile de specialitate, să ia citeva grame de ici, citeva de colo, și să le combine, după mai multe încercări, într-un praf efervescent pe care Bruno știa să-l recomande. Putea să spuneghe, să înșepe, să se facă verde și să semene la gust cu Waldmeister.

Și azi era zi de vizită. A venit Maria. Dar mai înainte a venit Klepp. Am ris împreună, preț de trei sferturi de oră, despre ceva lipsit de importanță. L-am menajat pe Klepp și sentimentele lui leniniste, n-am adus vorba despre actualitate, n-am pomenit deci de acel comunicat special care mă anunțase, din micul meu aparat de radio portabil, dăruit de Maria cu citeva săptămîni în urmă, despre moartea lui Stalin. Dar Klepp probabil că era perfect informat, deoarece pe minea paltonului său în carouri maro era vizibilă o banderolă de doliu, cusută nepotrivit. Pe urmă Klepp se ridică și Vittlar îl salută pe Klepp rîzînd și făcînd cu degetele coarne de drac: „Am avut surpriza morții lui Stalin azi-dimineață cînd mă bărbieream!” spuse el batjocoritor și-i ținu paltonul lui Klepp. Cu pietatea strălucind de grăsimi pe fața lui lată, Klepp arată suvița de stofă neagră de pe mineca lui. „De aceea port doliu”, oftă el și întonă, imitînd trompeta lui Armstrong, primele măsuri ale înmormîntării din New Orleans Function: trrrah trahdada traah dada dadada – pe urmă dispăru pe ușă.

Vittlar însă rămase, nu voia să se așeze, se fiți un pic în fața oglinzii și ne zîmbirăm unul altuia plini de înțelegere, preț de un sfert de oră, fără să ne gîndim la Stalin.

Nu mai știu dacă am vrut să mi-l fac părtaș sau dacă aveam intenția să-l alung pe Vittlar. I-am făcut semn cu mîna să vină lîngă pat, să-și apropie urechea de gura mea și am șoptit în limba aceea cărnoasă cu lobul mare: „Praful efervescent. Îți spune ceva, Gottfried?”

Într-un salt disperat, Vittlar se depărtă de patul meu cu vergele, apelînd la patos și la un teatralism de duzină, își îndreptă arătătorul înspre mine și guiera: „De ce, Satană, vrei să mă ispitești cu praful tău efervescent? N-ai învățat pînă acum că sînt un înger?”

Și Vittlar dispăru dînd din aripi asemenea unui înger, nu fără să fi consultat, încă o dată, oglinda de deasupra chiuvetei. Tinerii din afara spitalului sînt cu adevărat ciudați și înclinați spre afectare.

Și apoi a venit Maria. Își făcuse un costum nou de primăvară, purta o pălărie elegantă gri-șoarece, cu o garnitură rafinată galben-pai, pe care nu și-a scos-o nici în odaia mea. M-a salutat în treacăt, mi-a atins obrazul, a pus imediat radioul acela portabil, pe care mi-l dăruise, ce-i drept, mie, dar se pare că-i era destinat uzului propriu, pentru că lada aceea oribilă din material plastic trebuia să înlocuiască o parte din discuțiile noastre în timpul zilelor de vizită. „Ai prins comunicatul de azi-dimineață? Nu-i nemaipomenit? Sau nu?” „Ba da, Maria”, i-am răspuns răbdător. „Nici mie n-au vrut să-mi tăinuiescă moartea lui Stalin, dar, te rog, închide radioul.”

Maria se execută fără o vorbă, se așează, păstrîndu-și în continuare pălăria pe cap, și discutam, ca de obicei, despre Kurtchen.

„Închipuie-ți, Oskar, pușlamaua nu mai vrea ciorapi lungi și sîntem abia în martie și o să fie și mai frig, au zis la radio.” Mie îmi scăpase știrea de la radio, dar i-am luat apărarea lui Kurt în chestiunea ciorapilor lungi. „Ce vrei, Maria, băiatul are doispe ani, îi e rușine de colegii lui să umble cu ciorapi de lînă.”

„Ba s-avem iertare, mie mi-e mai scumpă sănătatea lui; să facă bine și să poarte ciorapii pînă la Paști.”

Termenul acesta fusese exprimat atît de categoric, încît am încercat să protestez cu prudență: „Atunci să-i cumperi pantaloni de schi, ciorapii lungi de lînă sînt oribili. Gîndește-te în urmă, cînd erai de vîrsta lui. În curtea noastră din Labesweg. Ce i-au făcut lui Brînzișoară, care trebuia să poarte ciorapi lungi pînă la Paști? Nu știi ce i-au făcut lui Nuchi Eyke, care a rămas în Creta, Axel Mischke, care a zbughit-o, cu pușîn înainte de terminare, în Olanda și Harry Schlager? I-au mînjit ciorapii lungi de lînă cu catran de i s-au lipit de piele și Brînzișoară a trebuit să fie internat în spital”.

„Aici tartinul a fost Susi Kater, ea e vinovată, nu ciorapii!” Maria spusese aceasta cu năduf. Deși Susi Kater intrase încă de la începutul războiului în rîndul telegrafistelor și mai

tîrziu se pare că se măritase în Bavaria, Maria îi purta o pică atît de statornică lui Susi, care era cu cîțiva ani mai mare, cum numai femeile știu să-și cultive antipatiile din tinerețe pînă cînd ajung bunice. Și totuși, aluzia la ciorapii mînjiți cu catran ai lui Brînzișoară avu unele efecte. Maria promisese să-i cumpere lui Kurtchen pantaloni de schi. Puteam să dăm altă întorsătură discuției. Erau multe lucruri de toată lauda cu privire la Kurtchen. Profesorul Kônemann se exprimase la ultima ședință cu părinții, recunoscîndu-i meritele. „Închipuie-ți, e al doilea din clasă. Și mă ajută și-n prăvălie, nu-ți mai spun cum.”

Dădui din cap aprobativ și-i cerui Mariei să-mi descrie ultimele achiziții pentru magazinul de delicatese. O încurajai să deschidă o filială în Oberkassel. Vremea era bună, conjunctura se menținea favorabilă – astea la aflase de la radio și pe urmă am găsit că venise vremea să-l sun pe Bruno. Acesta veni și-mi întinse pliculețul alb cu praf efervescent.

Planul lui Oskar era stabilit dinainte. Fără nici o explicație, i-am cerut Mariei mîna stîngă. Mai întîi, a vrut să-mi dea mîna dreaptă, dar se corectă și-mi întinse dosul mîinii stîngi, clătîind din cap și rîzînd, probabil că se aștepta să-i sărut mîna. Se arătă mirată abia cînd i-am întors mîna cu palma în sus și i-am turnat între muntele Lunii și muntele Venerii praful din pliculeț. Îmi îngădui aceasta și nu se sperie, decît în clipa în care Oskar se aplecă asupra palmei ei și scuipă în ea salivă din belșug peste praful efervescent.

„Termină cu tîmpeniile, Oskar!” se înfurie ea, sări în sus, se distanță, privind înnebunită praful efervescent verde și spumegător. Maria roși de la frunte în jos. Tocmai cînd eram gata să-mi fac iluzii, ajunse din trei pași lîngă chiuvetă, lăsă să curgă apă, apă chioară, mai întîi rece, apoi caldă peste praful nostru efervescent și se spălă pe mîini cu săpunul meu.

„Cîteodată chiar ești odios, Oskar! Ce-ar putea să creadă domnul Münsterberg despre noi?” Cerînd indulgență pentru mine, îl privi pe Bruno, care în timpul încercării mele se postase la picioarele patului. Ca Maria să nu se mai jeneze, l-am trimis pe îngrijitorul meu afară din cameră și, de îndată ce a închis ușa, am rugat-o pe Maria să vină din nou lîngă pat: „Îți amintești? Te rog, amintește-ți. Praful efervescent. Un pliculeț costa trei pfenigi! Gîndește-te o clipă în trecut:

Waldmeister, zmeură, ce frumos spumega și fierbea și senzația aceea, Maria, senzația !"

Maria nu-și amintea. O cuprinse o frică ne bună de mine, tremura ușor, își ascunse mîna stîngă, căută cu disperare alt subiect de discuție, îmi povesti iar de succesele lui Kurtchen la școală, de moartea lui Stalin, de frigiderul cel nou din magazinele de delicatese Matzerath, de plănuita înființare a filialei din Oberkassel. Eu, în schimb, o țineam întruna cu praful efervescent, spuneam praf efervescent și ea se ridica, imploram praf efervescent și ea își lua rămas-bun minioasă, își tot aranja pălăria, nu știa dacă să plece, răsuca butoanele radioului care huruia; eu îl acoperii cu vocea mea: „Praf efervescent, Maria, adu-ți aminte !"

Ajunsesse la ușă, plîngea, clătina din cap, mă lăsase singur cu radioul portabil care huruia și vițuia în timp ce ea închidea ușa cu grijă, de parcă ar fi părăsit un mort.

Așadar Maria nu-și mai poate aminti de praful efervescent. Pentru mine, în schimb, praful efervescent nu va înceta să spumegă cît timp voi respira și voi bate din tobi. Pentru că saliva mea a fost cea care, în vara tîrzie a anului o mie nouă sute patruzeci, le-a dat viață lui Waldmeister și zmeurei și a trezit senzații, mi-a pus carnea să caute, m-a instruit să devin culegător de bureți, hribi și alte ciuperci necunoscute mie, dar la fel de comestibile, și m-a făcut tată, da, da, tată, un tată aproape copil, de la saliva la tată, trezind senzații, tată care culegea și procrea; deoarece la începutul lui noiembrie, nu mai era nici un dubiu, Maria era în luna a doua și eu, Oskar, fericitul tată.

Nici în ziua de azi nu mi-a ieșit asta din cap, deoarece povestea cu Matzerath s-a întîmplat mult mai tîrziu; la două săptămîni, ba nu, la zece zile, după ce o lăsasem însărcinată pe Maria, adormită în patul fratelui ei Herbert, cel plin de cicatrice, și în prezența vederilor de pe front ale fratelui mai tînăr, caporalul, în odaia întunecată, între pereți și hîrtie de camuflaj, am găsit-o pe Maria, care nu mai dormea și trăgea foarte tare aer în piept, pe șezlongul nostru; era culcată sub Matzerath și Matzerath zăcea peste ea.

Oskar a apărut cu toba lui în cameră, venind din pod, unde meditase puțin. Cei doi nu mă observară. Erau culcați cu capetele în direcția sobei de teracotă. Nici măcar nu se

dezbrăcaseră de-a binelea. Lui Matzerath îi atirnau izmenele peste genunchi. Pantalonii formau o grămăjoară pe covor. Rochia și combinezonul Mariei se ridicaseră deasupra sutienului pînă la subsuori. Chiloții i se răscuseră pe piciorul drept care atirna strîmb și urît pe șezlong. Piciorul stîng era ghemuit, ca și cînd n-ar fi participat, pe pernă, între picioarele lui Matzerath. Cu mîna dreaptă Matzerath îi întoarse capul Mariei, cu cealaltă îi lărgea deschizătura să-și facă loc. Maria se holba, printre degetele larg desfăcute ale lui Matzerath, lateral pe covor părea să urmărească desenul geometric pînă sub masă. El mușca o pernă îmbrăcată în catifea și nu dădea drumul catifelei decît atunci cînd vorbeau. Pentru că, din timp în timp, vorbeau fără să-și întrerupă lucrul. Numai cînd ceasul bătu de trei sferturi, făcură o pauză cît tînără bățăile și el îi spuse, reluîndu-și lucrul ca și mai înainte de a bate ceasul: „E fără un sfert". Apoi vru să afle de la ea dacă era mulțumită. Ea îl asigură de mai multe ori că da și-l rugă să fie atent. El îi promise categoric că o să fie atent. Îi porunci, îl conjură să aibă grijă, în special de data asta. Apoi el vru să știe dacă ea era pe terminate. Și ea îi spuse: Termin acușia. Tocmai atunci i se puse un cîrcel la piciorul acela care-i atirna de pe șezlong; îi țîni brusc în sus, în aerul din cameră, cu chilotelul agățat pe gleznă. El mușcă din nou colțul pernei de catifea și ea țîpă: pleacă odată, asta voia ei, dar nu mai putea, pentru că eu îi băteam toba pe șale, pentru că nu mai puteam să aud acele cuvinte: pleacă și pleacă odată, pentru că toba mea era mai sozoză decît „pleacă" ăla al ei, pentru că nu suportam să plece exact cum pleca și Jan Bronski todeauna de la mama: fiindcă și mama le spunea mereu pleacă, lui Jan și pleacă, lui Matzerath. Și atunci se desprindeau și-și lăsau balele alea să plescăie pe unde apucau, poate într-o cîrpă extra pentru așa ceva sau, dacă nu o aveau la ndemînă, direct pe șezlong, poate pe covor. Dar eu nu puteam să văd una ca asta. În definitiv, nici eu nu plecasem. Și eu fusesem primul care nu plecase, de aceea eu sint tatăl și nu acel Matzerath care a crezut întotdeauna, pînă la sfîrșit, că el e tatăl meu. Și, de fapt, era Jan Bronski. Și eu l-am moștenit pe Jan, de aceea nu am plecat înainte de Matzerath și am rămas înăuntru și mi-am dat drumul înăuntru; și ce-a ieșit afară era fiul meu, nu al lui !

El nu avea nici un fiu! Nu era nici un tată adevărat! Chiar dacă ar fi luat-o de nevastă de zece ori pe biata mama și la fel pe Maria, pentru că era gravidă. Și se gîdea că lumea din casă și de pe stradă se gîndește cu siguranță la asta. Firește că se gîdea că Matzerath o umflase pe Maria și acum o lua de nevastă, ea avînd doar șaptesprezece ani jumate și el patruzeci și cinci. Dar ea e destoinică pentru vîrsta ei, iar, în ce-l privește pe micul Oskar, nu poate decît să se bucure de mama lui vitregă, pentru că Maria nu este o mama vitregă pentru bietul copil, ci întocmai ca una adevărată, deși Oskarchen nu are mîntea destul de limpede și, de fapt, locul lui e la Silberhammer sau la Tapiau, la spitalul de boli nervoase.

Matzerath s-a decis, la îndemnul lui Gretchen Scheffler, s-o ia de nevastă pe iubita mea. Cînd îi spun așadar prezumtivului meu tată, tată, trebuie să constat că: tatăl meu s-a înșurat cu viitoarea mea soție, l-a numit mai tîrziu pe fiul meu, Kurt, fiul lui, Kurt, mi-a cerut deci să-l recunosc în nepotul lui pe fratele meu vitreg și pe iubita mea cu miros de vanilie, Maria, s-o suport în patul lui duhnind a lapți de pește. Cînd mi-am spus însă: Matzerath nu este nici măcar prezumtivul tău tată, e un om complet străin, nici simpatice, nici demn de respingerea ta, unul care știe să gătească bine, care gătind bine te-a îngrijit prost pînă acum, pe post de tată, pentru că biata mamă și l-a lăsat moștenire, unul care față de toată lumea își suflă cea mai bună soție, te face martor la o cununie și, cinci luni mai tîrziu, la un botez, te face oaspete la două sărbători în familie, care normal ar fi fost să-ți revină mai curînd ție, pentru că tu trebuia s-o conduci pe Maria la Ofișul stării civile, tu trebuia să stabilești nașii, cînd am văzut rolurile principale ale acestei tragedii și am constatat că în piesa respectivă erau distribuite personaje principale false, mi-am pierdut orice încredere în teatru: pentru că lui Oskar, adevăratului interpret de caracter, i se atribuie un rol de figurant, care putea la fel de bine să lipsească cu desăvîrșire.

Înainte de a-i da fiului meu numele Kurt, înainte de a-l numi așa cum ar fi trebuit să se numească de fapt – pentru că eu l-aș fi numit pe băiat după bunicul lui adevărat Vinzent Bronski –, înainte de a mă obișnui cu Kurt, Oskar nu poate

să treacă sub tăcere cum s-a apărut el, în timpul sarcinei Mariei, de nașterea irevocabilă.

Încă din seara acelei zile, cînd i-am surprins pe cei doi pe șezlong și m-am cocoțat bătînd toba pe spinarea transpirată a lui Matzerath, împiedicîndu-l să fie atent, cum îi ceruse Maria, am făcut o încercare disperată de a-mi recîștiga iubita.

Matzerath reuși să se scuture și să mă dea jos de pe el, din păcate, prea tîrziu. De aceea mă bătui. Maria îi luă apărarea lui Oskar și îi făcu lui Matzerath reproșuri că nu reușise să fie atent. Matzerath se apără ca un bătrîn. Își vîrșă năduful pe Maria, spunea că ea era de vină, că ar fi trebuit să se mulțumească de prima dată, că nu-i mai ajunge. La care Maria se puse pe plîns și spuse că la ea nu merge așa cu una cu două, împinge, scoate, și gata, mai bine să-și caute pe altcineva, e drept că nu avea experiență, dar sora ei, Guste, care lucra la Eden, știa foarte bine și i-a spus că treburile astea nu merg așa la fix și Maria să fie atentă, că sînt bărbați care nu vor decît să scape de balele alea și Matzerath probabil era unul din ei, dar de data asta i-a ajuns, așa ceva nu se face, ea vrea să termine în același timp, ca acum, tocmai de-aceea ar fi trebuit să fie atent, era dator s-o menajeze. Apoi plînsu mult și rămase un timp pe șezlong. Iar Matzerath striga în izmene că nu mai poate suporta urletele ei; pe urmă îi pîru rău de ieșirea lui și se agăță iar de Maria, încercă s-o mîngîie sub fustă, unde era încă goală-goluță, ceea ce o făcu pe Maria să turbureze.

Oskar nu o văzuse niciodată așa. Avea pete roșii pe obraz și ochii ei gri se făcuseră tot mai negri. Îl numi pe Matzerath scîrnăvie și acesta își luă imediat pantalonii, intră în ei și se încheie la nasturi. N-are decît s-o întîndă la șefii lui de grupă, niște ăia de stropeau înainte să înceapă, ca și el. Și Matzerath își luă haina, apoi apăsă pe clanță, asigurînd-o că de-acum încolo va întoarce foaia, că s-a săturat de toane muieresti; dacă e așa ahtiată, să-și pescuiască un imigrant, pe franțuzul care aduce berea, ăla se pricepe cu siguranță mai bine. El, Matzerath, înțelege prin iubire și altceva decît numai porcării; acum o să meargă să facă un skat, acolo cel puțin știe la ce să se aștepte.

Am rămas singur cu Maria în camera de locuit. Nu mai plîngea; își îmbrăca gînditoare chiloții și fluiera. Își netezi

o bucată de vreme rochia care avusese de suferit pe șezlong. Apoi deschise radioul, se sili să asculte transmisiunea cotelor Vistulei și ale Nogatului. Cînd, după anunțarea nivelului de creștere pe Mottlaul inferior, a urmat o selecțiune de valsuri, Maria își scoase brusc din nou chiloții, merse la bucătărie, trînti un lighean, lăsă apa să curgă; am auzit gazul pufăind și m-am gîndit: Maria s-a decis să facă o baie de șezut.

Ca să scape de această imagine penibilă, Oskar se concentră asupra valsurilor. Dacă-mi amintesc bine, bătu chiar unele măsuri din Strauß la tobă și asta îi făcu plăcere. Apoi valsurile fură întrerupte chiar de cei de la radio, ca să anunțe un comunicat special. Oskar auzi fugitiv o știre din Atlantic. Nu se înșelase. Mai multe submarine reușiseră să scufunde în vestul Irlandei șapte sau opt vapoare cu zeci de mii de tone registru brut. În afară de acestea, alte submarine au reușit să îngroape pe fundul oceanului o cantitate identică de tone registru brut. S-a remarcat, în special, un submarin aflat sub comanda căpitanului Schepke –, dar se poate să fi fost și căpitanul Kretschmer – în orice caz, unul dintre cei doi sau poate un al treilea căpitan renumit scufundase cele mai multe tone registru brut și încă pe deasupra, ori mai mult decît atît, și un distrugător englezesc din categoria XY.

În timp ce încercam să bat la toba mea tactul cîntecului englezesc care urmasse după comunicatul special, transformîndu-l aproape într-un vals, Maria intră în cameră cu un prosop sub braț. Spuse cu glas scăzut: „Auziși, Oskarchen, încă un comunicat! Dacă o țin tot așa...”

Fără să dea în vileag ce s-ar întîmpla dacă o țin tot așa, se așeză pe un scaun, pe a cărui spetează Matzerath obișnuia să-și atîrnie sacoul. Maria răsuci prosopul umeri, în formă de cîrnat, și fluieră destul de tare și corect cîntecul englezesc. Repetă încă o dată finalul, cînd cei de la radio terminaseră deja, închise apoi aparatul de pe bufet, de îndată ce se auziră iar neîncetatele valsuri. Prosopul-cîrnat îl lăsă pe masă, se așeză și-și puse mîinile roșii de copil care se bălăcește pe coapse.

În cameră se făcu liniște, doar pendula vorbea tot mai tare și Maria părea să reflecteze dacă n-ar fi mai bine să deschidă din nou radioul. Pe urmă, însă, luă altă hotărîre. Își sprijini capul pe prosopul-cîrnat de pe masă, își lăsă

brațele să-i atîrnie în voie pe lingă genunchi, deasupra covorului, și plîns uniform și fără glas.

Oskar se întrebă dacă Maria nu cumva se rușinase pentru că am surprins-o într-o situație atît de penibilă. M-am hotărît s-o binedispun, m-am strecurat afară din camera de locuit și în prăvălia întunecoasă am găsit, lingă pachetele cu praf de budincă și foi pentru gelatină, un pliculeț care părea, în semiîntunericul coridorului, a fi praf efervescent Waldmeister. Oskar se bucură de descoperirea lui, deoarece, pentru moment, mi se părea că Maria îl prefera pe Waldmeister tuturor celorlalte înclinații ale gustului ei.

Cînd am revenit în camera de locuit, obrazul drept al Mariei se mai odihnea încă pe prosopul răsucit în formă de cîrnat. Și brațele îi atîrnau încă, bălăbănindu-se neajutorate între coapse. Oskar se apropie din stînga și fu decepționat cînd îi văzu ochii închiși și fără nici o lacrimă. Am așteptat răbdător pînă cînd și-a ridicat pleoapele cu gene cam lipite, i-am întins pliculețul, dar nici nu-l observă pe Waldmeister, părea că privește prin pliculeț și prin Oskar.

Probabil că orbise de atîtea lacrimi, o scuzam pe Maria și, după o scurtă consolare interioară, mă hotărîi să atac chestiunea direct. Oskar se viră pe jumătate sub masă, se ghemui la picioarele Mariei, întoarse ușor cu vîrfurile spre interior, îi apucă mîna stîngă, ale cărei degete aproape că atingeau covorul, o răsuci pînă am reușit să-i văd bine palma, am rupt cu dinții colțul pliculețului, am presărat jumătate din conținut în ulcica aceea lăsată în voia mea, mi-am deșertat saliva peste praful efervescent, am apucat să văd cum spumegă și am primit brusc un picior usturător de la Maria, direct în coșul pieptului, care l-a proiectat pe Oskar pînă în centrul covorului, cu totul sub masă.

În ciuda durerii, m-am ridicat și am ieșit de acolo. Și Maria era în picioare. Ne aflam față-n față respirînd sacadat. Maria apucă prosopul și-și șterse mîna stîngă. Îmi aruncă la picioare cirpa aceea scîrboasă și mă numi porc spurcat, pitic găunos, gnom cretin bun de dus la balamuc. Pe urmă mă apucă și-mi trase cîteva după ceafă, o ocări pe biata mama că a adus pe lume o scîrnăvie ca mine și, cînd am vrut să țin ca să termin cu toată sticlăria din casă și din lumea

întreagă, mi-a înfundat gura cu prosopul ăla, care, cînd mi-am înfîpt dinții în el, era mai ațos decît carnea de vită.

Abia cînd Oskar începu să-și schimbe culoarea din roșu în albastru mă eliberă. Acum aș fi putut să sparg fără nici un efort toată sticlăria, geamurile și capacul de sticlă de pe cadranul pendulei. Dar n-am țipat și m-am lăsat cuprins de o ură atît de statornică, pe care o simt chiar și azi, cu un prosop între dinți, cînd Maria îmi calcă pragul casei.

Capricioasă cum era, Mariei îi trecu repede supărarea, rise cu blindețe, deschise, cit ai clipi, din nou aparatul, veni spre mine fluierînd valsul transmis la radio, ca să-mi facă pe plac și să mă mîngîie pe păr, în semn de împăcare.

Oskar o lăsa să se apropie și o lovi cu pumnii, de jos în sus, tocmai acolo unde îl lăsase ea pe Matzerath să intre. Și cînd îmi imobiliză brațele, înainte de următoarea lovitură, mi-am înfîpt dinții în același loc blestemat și am căzut, nedînd drumul la pradă, împreună cu ea pe șezlong; e drept că am auzit un al doilea comunicat la radio, dar Oskar n-avea timp de așa ceva; de aceea nu vă spune cine, ce și cit a scufundat, pentru că un acces cumplit de plîns mi-a descleștat dinții și am zăcut nemișcat peste Maria care plîngea de durere, în timp ce Oskar plîngea de ură și de iubire, transformate acum într-o neputință de plumb, nefiind totuși în stare să se oprească.

A-ți aduce neputința la doamna Greff

Pe el, pe Greff, nu-l înghițeam. El, Greff, nu mă înghițea. Nici mai tirziu, cînd Greff mi-a construit mașina-tambur, nu l-am înghițit. Chiar și azi, cînd Oskar abia mai are energia necesară pentru asemenea antipatii statornice, nu-l înghit pe Greff, în ciuda faptului că nu mai este.

Greff era negustor de legume. Dar să nu vă lăsați înșelați. El nu punea preț nici pe cartofi, nici pe varza creată și totuși avea cunoștințe temeinice despre cultura legumelor, îi plăcea să se dea grădinar, prieten al naturii, vegetarian. Dar tocmai pentru că Greff nu minca deloc carne, nu era un autentic negustor de legume. Îi era imposibil să vorbească de roadele cîmpului. „Priviți, vă rog, acești cartofi extraordinari”, îl auzeam adesea spunîndu-le clienților. „Această carne vegetală, atît de umflată, atît de opulentă, dînd la iveală mereu forme noi și totuși atît de castă. Iubesc cartoful pentru că îmi vorbește!” Firește, un negustor de legume n-ar trebui să vorbească niciodată așa, pentru că își derutează clienții. Bunicii mele Anna Koljaiczek, care a îmbătrînit între tarlalele de cartofi, nu i-a ieșit din gură, nici în anii cei mai bogați în cartofi, decît o biată propozițiune ca asta: „Anu' aista barabulele-s mai mari decît mai an”. Și Anna Koljaiczek, ca și fratele ei Vinzent Bronski, era mult mai legată de cartofi decît negustorul de legume Greff, pe care un an bogat în prune îl despăgubea pentru unul sărac în cartofi.

La Greff totul era exagerat. Chiar trebuia neapărat să poarte în prăvălie un șorț verde? Ce impertinență să-și numească, plin de importanță, în fața clienților bavețică aceea verde ca spanacul, „șorțul verde de grădinar al bunului Dumnezeu!” La aceasta se mai adăuga și faptul că nu putea să renunțe la cercetășie. Deși trebuise să dizolve Uniunea încă din o mie nouă sute treizeci și opt – puștilor li s-au dat

cămăși brune și uniforme negre de iarnă –, foștii deșelatori de poteci veneau totuși destul de des, cu regularitate, în civil sau în noile uniforme, la fostul lor cercetaș-șef ca să cînte împreună cu el, care gădila corzile unei chitare atîrnate peste șorțul de grădinar al bunului Dumnezeu, cîntece de dimineață, cîntece de seară, cîntece de drumetie, cîntece de pedestrași, cîntece de cules, cîntecele Mariei, cîntece populare indigene și străine. Întrucît Greff devenise la timp membru al NSKK și, începînd din o mie nouă sute patruzeci și unu, nu se mai numea negustor de legume, ci și responsabil cu apărarea antiaeriană, iar, în afară de aceasta, putea să se bizuipe pe doi foști cercetași care se remarcaseră între timp în rîndurile tineretului – unul devenise stegar, celălalt șef de cuib –, serile de cîntece din pivnița de cartofi a lui Greff aveau aprobarea conducerii raionale a Tineretului Hitlerist. Lui Greff i s-a cerut chiar din partea Gauschulungsleiterului Löbsack să organizeze, în timpul cursurilor raionale de instrucție, seri de cîntece la Gauschulungsborg Jenkau. La începutul anului o mie nouă sute patruzeci, Greff primi, împreună cu un institutor de școală elementară, misiunea de a alcătui o carte de cîntece de tineret pentru Reichsgau Danzig-Prusia Vestică, cu motoul: *Cîntă cu noi!* Cartea fu o reușită. Negustorul de legume primi o scrisoare din Berlin, semnată de comandantul de tineret al Reichului și fu invitat la o întîlnire cu conducătorii de coruri.

Greff ajunsese cineva. Nu numai că știa pe de rost toate strofele tuturor cîntecelor, putea să monteze corturi, să aprindă și să stingă focuri de tabără, fără să producă incendii, mărșăluia drept la țintă după busolă, știa toate stelele vizibile pe numele mic, depăna istorioare vesele și pline de peripeții, cunoștea legendele țării Vistulei, organiza seri cu titlul *Danzig și Hansa*, îi enumera pe toți marii maeștri ai Ordinului Cavalerilor, cu toate datele respective, dar nu se mulțumea cu atît, ci știa o groază de lucruri referitoare la misiunea germanilor în țara ordinului și numai foarte rar scăpa cite un slogan, preluat din cercetășie, în conferințele sale.

Greff iubea tineretul. Iubea mai mult băieții decît fetele. De fapt, nu iubea deloc fetele, iubea doar băieții. Uneori îi iubea pe băieți mai mult chiar decît îi permiteau cîntecele să exprime. S-ar putea ca nevasta lui, alde madam Greff, o șleampătă cu sutienul unsuros și chiloții găuriți, să-l fi împins

să-și caute printre băieții vinjoși și sclipind de curățenie o dimensiune mai imaculată a iubirii. Dar s-ar putea ca acel copac, pe ale cărui crengi înfloreau în fiecare anotimp rufele îngălate ale doamnei Greff, să fi avut și altă rădăcină. Mă gîndesc că alde madam Greff se deșălase așa și fiindcă negustorul de legume și responsabilul cu apărarea antiaeriană nu mai avea ochi pentru osîna ei nepăsătoare și stupidă.

Lui Greff îi plăceau vîna, mușchii, aerul călit. Cînd spunea natură se gîndea totodată la asceză. Cînd spunea asceză, se gîndea la o formă specială de îngrijire a corpului. Greff era foarte priceput în ce privește propriul corp. Și-l îngrijea după caz, și-l expunea la arșiță, dar mai ales se dovedea ingenios în găsirea formelor de expunere la frig. În timp ce Oskar spărgea geamurile cu propriul lui glas obținînd efecte la apropiere și distanță, făcînd ocazional să se topească florile de gheață de pe sticlă și țurțurii să se desprindă zornăind, negustorul de legume era un bărbat care îi venea de hac gheții prin munca brațelor sale.

Greff spărgea copci în gheață. În decembrie, ianuarie și februarie, făcea găuri în gheață cu o bardă. Își scotea devreme, încă pe întuneric, bicicleta din pivniță, barda și-o înfășura într-un sac de ceapă, trecea peste Saspe spre Brösen pe faleza acoperită de ninsoare, în direcția Glettkau, cobora între Brösen și Glettkau și-și împingea bicicleta, cu barda înfășurată în sacul de ceapă, peste nisipul sticlos, pe urmă vreo două, trei sute de metri pe Baltica înghețată. Acolo domneaua cețurile. Nimeni nu ar fi putut să vadă de pe țărnam cum își culca Greff bicicleta, cum își deslășea barda din sacul de ceapă, cum stătea cîteva clipe liniștit și aproape evlavios, ascultînd sirenele cargoboturilor înghețate în radă, apoi, cum își lăsa scurta să-i cadă de pe umeri, făcea puțină gimnastică și începea, în sfîrșit, lovind cu putere și uniform, să taie o copcă rotundă în Marea Baltică.

Lui Greff i-au trebuit trei sferturi de oră bune pentru copca lui. Vă rog să nu mă întrebați de unde știu. Pe atunci Oskar știa cam tot ce se întîmplă. Așa că și eu știam cît îi trebuia lui Greff ca să facă o gaură în suprafața de gheață. Transpira și sudoarea îi sărea sărată, de pe fruntea înaltă și bombată, în zăpadă. Lucra cu îndemînare, tăia urma în formă de cerc, pînă cînd aceasta își întîlnea începutul, și

apoi ridica fără mânuși capacul acela gros cam de douăzeci de centimetri din întinderea de gheață care ajungea, după aprecierea mea, până la Hela sau chiar în Suedia. În copcă apa era cenușie și încremenită acolo parcă din timpuri imemorabile. Scotea aburi, deși nu era un izvor termal. Copca atrăgea pești. Se spune chiar că faci găuri în gheață ca să stirnești peștii. Greff ar fi putut să pescuiască acum niște mreană sau o peștoaică de douăzeci de pfunzi. Dar nu pescuia. Începea să se dezbrace, să se dezbrace la piele; fiindcă Greff, cînd se dezbrăca, nu se lăsa pînă nu rămînea gol-goluț.

Oskar nu vrea să provoace un fior de gheață pe șira spinării. Pe scurt: negustorul de legume făcea, în timpul lunilor de iarnă, de două ori pe săptămînă baie în Marea Baltică. Miercurea se scula singur cu noaptea în cap, o pornea pe la șase, la șase jumate era aici, spărgea gheața pînă la șapte și un sfert, își smulgea hainele de pe trup cu mișcări iuși, exagerate, sărea în copcă, după ce se frecase înainte cu zăpadă, striga de acolo, ba uneori l-am auzit chiar cîntînd *Wildgänse rauschen durch die Nacht sau Wir lieben die Stürme*, cînta, se scîlda, striga cel mult trei minute, dintr-un salt devenea foarte concret pe suprafața gheții: o carne aburindă, roșie ca racul, care topăia în jurul copcii, încă mai striga, încă mai dogorea pînă cînd reîntra curînd în hainele lui și încăleca pe bicicletă. Cu puțin înainte de opt, Greff era din nou în Labesweg și-și deschidea punctual prăvălia de legume.

A doua baie o lua duminică, însoțit de mai mulți băieți. Oskar n-ar fi vrut nici în ruptul capului să vadă spectacolul și nici nu l-a văzut. Lumea vorbea însă. Muzicantul Meyn știa o mulțime de istorioare despre negustorul de legume și-și lăsa trompeta slobodă în tot cartierul și una dintre istorioarele lui de trompetist suna așa: în fiecare duminică, în timpul celor mai năprasnice luni de iarnă, Greff se scîlda însoțit de mai mulți băieți. Dar nici măcar Meyn nu spunea că negustorul de legume i-ar fi silit pe băieți să sară despuiați ca el în copcă. Era mulțumit numai dacă-i vedea cum se hîrjoneau pe jumătate goi sau aproape goi pe gheață, vîinșoi și elastici, cum se frecau unul pe altul cu zăpadă. Atîta bucurie îi făceau lui Greff băieții tăvălindu-se în zăpadă, încît înainte sau după baie se hîrjonea adesea cu ei, lua parte la bătaia cu zăpadă și uneori îi îngăduia întregii hoarde să-l frece pe el; așa susține muzicantul

Meyn că l-a văzut de pe faleza din Glettkau, în ciuda ceții de pe țarm, cum Greff, în pielea goală, cîntînd și strigînd groaznic, a apucat doi discipoli de-a săi complet goi, i-a ridicat și, gol încălecat de goi, a pornit dezlănțuit ca o troică peste întinderea de gheață a Mării Baltice.

Nu e greu să ne închipuim că Greff nu era fiu de pescar, deși în Brösen și Neufahrwasser erau mulți pescari care se numeau Greff. Greff, negustorul de legume, venea din Tiegenhof, dar Lina Greff, născută Bartsch, îl cunoscuse pe bărbatul ei în Praust. Îi ajuta acolo unui vicar tînăr foarte întreprinzător la îndrumarea unei asociații de calfe, iar Lina mergea, tot pentru vicarul acela, în fiecare sîmbătă la Casa Comunală. După cum arată într-o poză pe care trebuie să mi-o fi dat alde madam Greff, pentru că și azi mai e lipită în albumul meu, Lina, care avea pe atunci douăzeci de ani, era puternică, rotofeie, veselă, binevoitoare, ușurică și proastă. Tatăl ei avea o grădină mare în Sankt Albrecht. Ea s-a căsătorit la douăzeci și doi de ani cu Greff, după cum povestea mereu mai tîrziu, complet neștiutoare, la îndemnul vicarului, și a deschis cu banii tatălui ei prăvălia de legume din Langfuhr. Întrucît o bună parte din marfă – mai ales fructe – și-o scoteau din grădina pămîntească, prăvălia mergea bine, aproape de la sine, și Greff nu prea avea ce distruge.

Dacă negustorul de legume nu ar fi avut o înclinație copilărească spre lucrul manual, nu ar fi fost greu să faci din prăvălie, amplasată extrem de favorabil, departe de orice concurență, o mină de aur. Dar cînd funcționarul de la Oficiul de verificare pentru mărfuri și greutatea și-și puse cîntarul sub lacăt, dîndu-i lui Greff amenzi mai mari sau mai mici, o parte din clientela permanentă îl părăsi pentru a cumpăra de la țîrg, spuneau: Ce-i drept, marfa lui Greff e a-ntîia și nici nu-i scumpă, dar acolo e ceva necurat, cei de la Oficiul de verificare au venit iar.

De fapt, sînt sigur că Greff nu a vrut să înșele. S-a întîmplat că, după ce negustorul de legume a făcut unele modificări, cîntarul mare pentru cartofi a început să cîntărească în defavoarea lui Greff. Atunci, cu puțin înainte de începutul războiului, a construit el acel cîntar cu un mecanism cu clopoței, care cînta un cîntecel după cantitatea cartofilor

cîntăriți. La douăzeci de pfunzi de cartofi, clienții primeau ca supliment *Pe țărml Saarului*, pentru cincizeci de pfunzi de cartofi *Păstrează-ți cîntea și credința*, o sută de pfunzi de cartofi pentru iarnă și smulgea mecanismului cu clopoței sunetele tulburător-naive ale cîntecelului *Ännchen von Tharau*.

Chiar dacă îmi dădeam seama că Oficiul de verificare pentru măsurători și greutatea nu aprecia aceste glume muzicale, Oskar însuși avea o oarecare înțelegere pentru marotele negustorului de legume. Și Lina îi trecea bărbatului ei cu vederea aceste ciudățenii. Așa că se poate spune că menajul soților Greff era unul bun. Negustorul de legume nu-și bătea nevasta, n-o înșela niciodată cu alte femei, nu era nici bețiv, nici desfrînat, mai curînd vesel, îmbrăcat cuvioșic, iubit pentru natura lui deschisă și generoasă nu numai de tineret, ci și de acea parte a clienților care-și lua o dată cu cartofii și porția de muzică.

Așa că Greff privea liniștit și cu înțelegere cum Lina lui devenea pe zi ce trece o șleampătă tot mai greu mirositoare. Îl vedeam zimbînd cînd persoane bine intenționate o numeau pe șleau o șleampătă. Frecîndu-și minile îngrijite, în ciuda cartofilor, îl auzeam uneori spunîndu-i lui Matzerath, care o critica pe doamna Greff: „Bineînțeles, ai perfectă dreptate, Alfred. E puțin neglijentă, buna mea Lina. Dar ce, parcă tu și cu mine sîntem fără păcate?” Dacă Matzerath nu ceda, Greff punea punct acestor discuții, păstrînd totuși un ton amabil: „S-ar putea să nu greșești, cu toate astea are inimă bună. Doar îmi cunosc marfa”.

S-ar putea s-o fi cunoscut. Ea însă nu-l prea cunoștea. La fel ca și vecinii și clienții, nu putea să vadă în relațiile lui Greff cu acei băieți adolescenți, care-l vizitau destul de des pe negustor, nimic altceva decît entuziasmul tinerilor pentru acest pasionat prieten și educator al tineretului, ce-i drept mai mult amator.

Pe mine Greff nu putea nici să mă entuziasmeze, nici să mă educe. Nici Oskar nu era genul lui. Dacă m-aș fi decis să cresc, poate aș fi devenit genul lui, deoarece fiul meu Kurt, care număra acum treisprezece ani, întruchipează cu silueta lui ciolănoasă exact genul lui Greff, întrucît de-a leit Maria, avînd puțin și din mine, dar din Matzerath absolut nimic.

Împreună cu Fritz Truczinski, abia venit acasă în concediu, Greff a fost martor la căsătoria Mariei Truczinski cu Alfred

Matzerath. Întrucît Maria era, ca și soțul ei, de religie protestantă, n-au mers decît la Ofițerul stării civile. Asta se întîmpla pe la jumătatea lui decembrie. Matzerath și-a pronunțat da-ul în uniformă de partid. Maria era în luna a treia.

Cu cît iubita mea se îngîrșea, cu atît creștea ura lui Oskar. De fapt, nu aveam nimic de obiectat împotriva sarcinii. Numai faptul că rodul sădit de mine avea să poarte într-o bună zi numele Matzerath îmi lua toată bucuria pentru mult așteptat continuator al neamului. Așa se face că, pe cînd Maria se afla în luna a cincea, am încercat, firește, mult prea tîrziu, să-i provoc un avort. Asta se întîmpla cam în vremea carnavalului. Maria voia să fixeze pe bara de alamă, de deasupra mesei din prăvălie, de care atîrnau cîrnați și slănină, cîteva serpentine de hîrtie și două măști de clovn cu nasuri caraghioase. Scara, care de obicei se sprijinea cum trebuie în rafturi, stătea acum într-o rină, rezemată de masă. Maria, acolo sus, cu minile printre serpentinele de hîrtie, Oskar, jos la picioarele scării. Folosind bețele tobei în chip de pîrghie și ajutîndu-mă cu umărul, după un plan fără cusur, am ridicat un pic piciorul scării împingînd într-o parte. Între serpentinele de hîrtie și măști de clovni, Maria scoase un strigăt stîns și înspăimîntat cînd scara se clătina. Oskar sări într-o parte și Maria căzu lingă ea, trăgînd după ea hîrtia colorată, cîrnații și măștile.

Arăta mai rău decît era de fapt. Nu-și scrîntise decît piciorul, trebuia să stea în pat și să se menajeze, încolo nu i se întîmplase nimic, se făcea în continuare tot mai diformă și nici măcar nu-i povestise lui Matzerath cine o ajutase să-și scrîntească piciorul.

Abia în mai, anul următor, cam cu trei săptămîni înainte de nașterea mult așteptată, cînd am făcut a doua tentativă de avort, a vorbit, fără să spună întregul adevăr, cu soțul ei Matzerath. În prezența mea, la masă, a spus: „De la o vreme Oskarchen e tare rău cînd se joacă și mă lovește-n burtă. Io zic să-l ducem pîn' după ce-oi naște la mămica, c-acolo e loc destul”.

Astea-s cuvintele pe care le-a auzit Matzerath și le-a și crezut. În realitate, însă, un acces criminal m-a împins într-o cu totul altă împrejurare cu Maria.

În timpul pauzei de prînz, se lungise puțin pe șezlong. Matzerath se afla în prăvălie și decora vitrina, după ce spălase vasele. În cameră era liniște. Poate o muscă, ceasul,

ca de obicei, la radio un comunicat despre succesele parașutiștilor din Creta, dat mai încet. Mi-am ascuțit urechile doar când a vorbit celebrul boxer Max Schmeling. Din cite am înțeles, își luxase, la lansarea cu parașuta și la aterizarea pe solul stîncos al Cretei, piciorul lui de campion mondial; acum trebuia să stea în pat și să se menajeze, la fel ca Maria care, după căderea de pe scară, n-a avut voie să părăsească patul. Schmeling a vorbit liniștit și simplu, apoi au vorbit parașutiștii mai puțin celebri și Oskar n-a mai ascultat. Liniște, poate o muscă, ceasul, ca de obicei, încet de tot radioul.

Ședeam în fața geamului pe o bancheta mea și observam pe șezlong burta Mariei. Respira greu și ținea ochii închiși. Din cînd în cînd, băteam ursuz în toba mea. Dar nu se mișca și mă obliga totuși să respir în aceeași cameră cu burta ei. Firește că aici erau și ceasul, musca, între geam și perdea, și radioul, cu stîncioasa insulă Creta în fundal. Dar toate acestea dispăruseră foarte curînd pentru mine; nu mai vedeam decît burta, nu mai știam nici în care cameră se rotunjea, nici cui îi aparținea și nici cine o umflase în halul ăsta. Nu aveam decît o singură dorință: să dispară! Ea, burta, era o eroare care-ți închidea orice perspectivă, trebuia să te ridici și să acționezi! Așa că m-am ridicat. Trebuie să vezi ce se poate face. Așa că m-am dus spre burtă și în drum am luat ceva cu mine. Trebuie să lași să iasă aerul, aici e vorba de o umflătură rea. Am ridicat ce luasem cu mine, mi-am căutat un loc între mîinile roșii de copil care se bălăcește, așezate cuminți pe burta Mariei. Acum e momentul să te decizi, Oskar, altfel Maria o să deschidă ochii. Atunci m-am simțit și eu observat, dar am fixat mai departe mîna stîngă a Mariei tremurînd ușor, am văzut că își retrace mîna dreaptă, că mîna dreaptă avea ceva de gînd și nici nu m-am mirat prea tare cînd Maria a smuls cu mîna dreaptă foarfecile din pumnul lui Oskar. Poate că am rămas cîteva secunde cu palma goală ridicată în aer, am auzit ceasul, musca, vocea crainicului de la radio, care anunța finalul reportajului din Creta, apoi am făcut stînga-mprejur și am părăsit, înainte să înceapă noua emisiune – melodii vesele de la două la trei – locuința noastră, care devenise prea strîmtă din cauza unei burți ce ocupa totul.

Peste două zile, Maria a avut grijă să-mi cumpere o tobă nouă și să mă ducă la locuința mamei Truczinski de la etajul

doi, care mirosea a surogat de cafea și a cartofi prăjiți. La început, am dormit pe canapea, deoarece Oskar refuză să doarmă în fostul pat al lui Herbert, pentru că mă temeam că în el mai stăruia încă mirosul de vanilie al Mariei. După o săptămînă, bătrînul Heiland cără, sus pe scări, pătuțul meu de lemn. Le-am dat voie să-l pună alături de culcușul acela care sub mine, Maria și praful nostru efervescent comun, a știut să păstreze discreția.

La mama Truczinski, Oskar a devenit mai liniștit sau mai indiferent. Mai ales că acum nu mai vedeam burta, pentru că Maria evita să urce scările. La rîndul meu, evitam locuința de la parter, prăvălia, strada, chiar și curtea casei cu camere închiriate, unde se creșteau din nou iepuri, din cauza asigurării tot mai dificile a hranei.

Oskar zăbovea cel mai des în fața cărților poștale trimise sau aduse de subofiterul Fritz Truczinski din Paris. Îmi imaginaam ba una, ba alta, în legătură cu Parisul și, cînd mama Truczinski îmi întinse o vedere cu Turnul Eiffel, aprofundînd construcția metalică a îndrăznețului edificiu, am început să bat la tobă o musetă, fără să fi auzit vreodată pînă atunci o musetă.

Pe doisprezece iunie, după socoteala mea, cu paisprezece zile mai devreme în semnul Gemenilor – și nu cum calculasem eu inițial, constelația Racului –, s-a născut fiul meu Kurt. Tatăl într-un an jupiterian, Mama, într-un an venusian. Tatăl, dominat de Mercur în Fecioară, era sceptic și ingenios; fiul, de asemenea dominat de Mercur, dar în semnul Gemenilor, înzestrat cu o minte rece, ambițioasă. Ceea ce atenua la mine Venus, sub semnul Balanței, în casa ascendentului, înrăutățea Berbecul în aceeași casă a fiului meu: aveam să simt pe pielea mea acel Marte al lui.

Mama Truczinski îmi împărtăși vestea emoționată și făcînd nutriția ei de șoarece: „Ce zici d-asta, Oskarchen, îți aduce barza un frățior! Mi-am zis io, numai' să nu fie o Mărioară, că-i năcazu' p' noi cit capra!” Nici nu m-am întrerupt din bătutul tobei în fața pozei cu Turnul Eiffel și a vederii cu Arcul de Triumf, care se adăugase între timp. Se pare că mama Truczinski nu avea ce felițări să aștepte de la mine, nici ca bunică. Deși nu era duminică, se hotări să-și pună puțin roșu în obraji, rupse un colț din hirtia de la cafeaua de cicoare, își frecă bine cu el pomeții, părăsi, proaspăt

vopsită, locuința, ca să-i țină tovărășie jos, la parter, prezumtivului tată, Matzerath.

Cum spuneam, era iunie. O lună înșelătoare. Succese pe toate fronturile, dacă succesele în Balcani se pot numi succese, în schimb, ne aflam în fața unor succese și mai mari în Răsărit. Acolo înainta o armată uriașă. Trenul avea mult de lucru. Chiar și Fritz Truczinski, care pînă acum se distrase atît de bine la Paris, a trebuit să facă o călătorie în Răsărit; o călătorie nu tocmai scurtă, care nici nu putea fi confundată cu o permisie de pe front. Dar Oskar își vedea liniștit de treabă în fața vederilor, hălăduia prin blinda vară timpurie a Parisului, bătea în tobi într-o doară *Trois jeunes tambours*, nu avea de-a face cu armata de ocupație germană și nu trebuia să se teamă de partizanii care ar fi avut de gînd să-l arunce de pe podul Senei. Nu, îmbrăcat în civil, am urcat cu toba mea în Turnul Eiffel, am savurat de sus, cum se cuvine, perspectiva largă, mă simțeam atît de bine și, în ciuda înălțimii ademenitoare, eliberat de dulci-amarele gînduri de sinucidere, încît abia după ce am coborît și stam cu înălțimea mea de nouăzeci și patru de centimetri la poalele Turnului Eiffel, nașterea fiului meu mi-a devenit conștientă.

Voilà, un fiu! Îmi spuneam. Cînd va implini trei ani, va primi o toabă de tinichea. O să vedem noi atunci cine e tatăl – acel domn Matzerath sau Oskar Bronski?

În caniculara lună august – cred că din nou se anunțase încheierea cu succes a unei bătălii în încercuire, aceea de la Smolensk – a fost botezat, fiul meu Kurt. Dar cum se face că bunica mea Anna Kojalciek și fratele ei Vinzent Bronski au fost invitați la botez? Dacă mă hotărăsc din nou pentru varianta după care Jan Bronski e tatăl meu și tăcutul și tot mai bizarul Vinzent, bunicul meu din partea tatălui, ar fi destule motive să fie invitați. În definitiv, buncii mei erau străbuncii fiului meu Kurt.

Bineînțeles că această înlanțuire de motive nu-i trecuse niciodată prin minte lui Matzerath, care făcuse invitația. El însuși se vedea în momentele cele mai disperate, de pildă cînd pierdea mult la skat, drept un dublu procreator, tată și întreținător totodată. Oskar își revedea buncii din cu totul alte motive. Cei doi bătrîni fuseseră germanizați. Nu mai erau polonezi și nu mai visau decît în limba kașubă. Erau

numiți germani din afara granițelor țării, grup etnic trei. Pe deasupra, se întîmplă ca Hedwig Bronski, văduva lui Jan, să se mărite cu un german baltic, șef al Organizației sătești locale din Ramkau. Deja se înaintaseră cereri, după aprobarea căroră Marga și Stephan Bronski aveau să-și însușească numele tatălui lor vitreg, Ehlers. Stephan, care avea acum șaptesprezece ani, se prezentă voluntar. Se afla la baza de instrucție militară de la Groß-Boschpol, la infanterie, și avea toate perspectivele să viziteze zonele de operații militare ale Europei, în timp ce Oskar, care împlinea de asemenea, în curînd, vîrsta militariei, trebuia să aștepte în spatele tobei lui pînă cînd în armată, la marină sau eventual la aviație, s-ar fi ivit posibilitatea de utilizare a unui toboșar de trei ani.

Șeful Organizației sătești locale Ehlers a făcut începutul. Cu paisprezece zile înainte de botez a pornit-o, așezat pe capră cu Hedwig alături, spre Labesweg. Avea picioarele în O, suferea de stomac și nu putea fi comparat cu Jan Bronski. Ședea la masă lîngă Hedwig, cea cu ochi de vacă, mai mic cu un cap decît ea. Apariția lui îl mirase chiar și pe Matzerath. Nu se lega nici un dialog. S-a vorbit despre vreme, s-a constatat că în Răsărit se întîmplă fel de fel de lucruri, că se înaintează vîrtoș, mult mai cu spor decît în nouă sute cincisprezece. Toți se străduiau să nu pomenească de Bronski, pînă cînd le-am tras eu linia sub socoteală și cu gura strîmbată copilărește l-am strigat de cîteva ori tare pe Jan. Matzerath se porni atunci să turuie cuvinte cît mai calde și cu miez despre prietenul și concurentul de odinioară. Ehlers fu imediat de aceeași părere, deși nu-și văzuse niciodată precursorul. Atunci Hedwig găsi chiar cîteva lacrimi adevărate, ce se rostogoleau lent, și cuvîntul de încheiere la tema Jan: „A fost tare bun, nu ierea în stare să s-atingă de-o muscă. Cin’ să fi gîndit c-o s-o sfîrșească așa, că ierea fricos din fire și să speria din nimica toată“.

După aceste cuvinte, Matzerath o rugă pe Maria, care stătea în spatele lui, să aducă bere și-l întrebă pe Ehlers dacă știa să joace skat. Ehlers nu știa; îi părea rău, dar Matzerath era destul de generos ca să-i treacă șefului Organizației sătești locale cu vederea acest mic defect. L-a bătut chiar pe umăr și l-a asigurat, cînd berea era de-acum în pahare, că n-avea nici o importanță că nu știa să joace skat; chiar și așa puteau să rămîină buni prieteni.

Așa se face că Hedwig Bronski, deastă dată ca Hedwig Ehlers, a găsit din nou drum spre casa noastră și la botezul fiului meu, Kurt, i-a adus cu ea, în afară de șeful Organizației sătești locale, și pe fostul ei socru, Vincent Bronski, împreună cu sora acestuia, Anna. Matzerath se pare că știa dinainte; îi salută pe cei doi bătrâni cu toată căldura, chiar în stradă, sub ferestrele vecinilor, și-i spuse bunicii în salon, când aceasta scoase de sub cele patru fuste cadoul de botez, o gîscă îndopată: „Da' nu era nevoie, mămică. Mă bucuram io și fără s-aduci nimic, numa să vii”. Asta nu prea i-a venit la socoteală bunicii, care voia neapărat să știe cît valora gîsca ei. Bătu cu palma pasărea grasă peste pieptul îndesat și protestă: „Aiasta nu-i de ici, de colo, Alfrädchen. Nu-i o gîscă kaşubă, îi una nemţească, și de-o guşti, bagi seamă că-i taman ca-nainte de război!”

Cu aceasta toate problemele naționale fură rezolvate și numai înainte de botez s-au mai ivit unele complicații, cînd Oskar a refuzat să pună piciorul în biserica protestantă. Chiar și cînd au luat toba mea din taxi și m-au mormit cu tinicheaua aceea, asigurîndu-mă că în bisericile protestante poți să-ți iei chiar și toba cu tine, am rămas în continuare cel mai ortodox dintre catolici și m-aș fi hotărît mai curînd pentru o spovedanie scurtă și cuprinzătoare la urechea preoțească a Preasfințitului Wiehnke, decît să asist la o slujbă de botez protestantă. Matzerath cedă. Probabil că se temea de vocea mea și de costul pagubelor ce ar fi decurs din ea. Așa că, în timp ce în biserică avea loc botezul, am rămas în taxi, privind ceafa șoferului. Cercetam în același timp și chipul lui Oskar în oglinda retrovizoare, mă gîndeam la propriul meu botez, cu ani în urmă, și la toate încercările Preasfințitului Wiehnke de a-l izgoni pe Satana din pruncul Oskar.

După botez s-a mîncat. Două mese au fost puse cap la cap și s-a început cu supă de broască țestoasă. Lingura și strachina. Cei de la țară sorbeau cu zgomot. Greff își ținea degetul mic drept ca o luminăre. Gretchen Scheffler mușca supa. Guste zimbea larg deasupra lingurii. Ehlers vorbea peste lingură. Vincent căuta tremurînd pe lîngă lingură. Numai femeile bătrîne, mama Truczinski și bunica Anna, se dăruiau cu trup și suflet lingurilor, iar Oskar căzu, că să zic așa, din lingură și se făcu nevăzut, în timp ce toți ceilalți

încă mai lingureau. Căută în dormitor leagănul fiului său, pentru că voia să reflecteze la urmașul lui, în timp ce toți ceilalți se înșurubau în scaune, tot mai goi în gînduri, tot mai goi în linguri, chiar dacă își turnau în ei lingura cu supă.

Un baldachin bleu deasupra coșulețului pe roțițe. Marginea fiind prea înaltă, nu am zărit la început decît ceva roșu-vinețiu și zbîrcit. Mi-am pus toba sub mine și am putut să-mi privesc în liniște fiul adormit, care tresărea nervos în somn. O, mindrie de tată, veșnic în căutare de vorbe mari! Dar fiindcă nu mi-a venit ceva mai de Doamne ajută cu privire la sugar, decît propozițiunea scurtă: cînd va împlini trei ani, va primi o tobbă — fiindcă fiul meu nu mi-a dezvăluit nimic din universul lui de gîndire, fiindcă nu puteam decît să sperăm că se va număra, la fel cu mine, printre sugarii cu auzul treaz, i-am promis, încă o dată și ori de cîte ori se ivea prilejul, toba de tinichea la a treia aniversare a lui, apoi am coborît de pe tinicheaua mea și am savurat din nou compania adulților din salon.

Acolo tocmai terminaseră cu supa de țestoasă. Maria aduse mazărea verde, fină și dulce, din conservă, pregătită cu unt. Matzerath, responsabilul cu friptura de purcel, a servit la masă cu mîna lui; lăsînd să-i cadă sacoul de pe umeri, a tăiat, doar în cămașă, felie după felie; făcea o față atît de duios-destinsă deasupra cîrnii fragede și zemoase, încît a trebuit să-mi iau ochii de la el.

Pentru negustorul de legume Greff s-a servit mîncare specială: sparanghel din conservă, ouă fierte tari și smîntînă cu ridichi, pentru că vegetarienii nu consumă carne. Totuși a luat, ca toți ceilalți, o lingură de cartofi piure, dar nu a turnat pe ea sos de la friptură, ci unt rumenit, pe care Maria, grijulie, l-a adus într-o tigăiță, sfîrșind de la bucătărie. În timp ce toată lumea bea bere, Greff avea în pahar un must indulcit. Se vorbea de bătlăria de incercuire de la Kiev, numărul prizonierilor fu socotit pe degete. Ehlers se arătă foarte amabil la treaba asta; la fiecare o sută de mii își ridică un deget, iar cînd ambele lui mîini cu degetele răschirate făceau un milion, decapita, numărînd mai departe un deget după altul. După ce au epuizat toate prizonierilor de război ruși, care prin înmulțirea lor vertiginosă deveneau tot mai lipsiți de valoare și tot mai neinteresanți, Scheffler

povesti despre submarinele din Gotenhafen și Matzerath îi șopti bunicii mele Anna la ureche că la Schichau ar fi trebuit să se lanseze în fiecare săptămână două submarine. Referitor la asta, negustorul de legume Greff le explică tuturor oaspeților la botez de ce submarinele se lansează cu partea lată, și nu cu pupa. Voia să prezinte lucrurile cât mai plastic, avea pentru toate gesturi adecvate, pe care o parte din oaspeți, fascinați de submarine, le imitau atenți și neîndeminatic. Vincent Bronski și-a răsturnat paharul cu bere, când mina lui stîngă încerca să semene cu un submarin care se lasă la fund. Bunica fu gata să-l certe pentru asta, dar Maria o liniștește, îi spune, nu face nimic, mine tot le băgăm la spălat, cine a mai pomenit botez fără pete. Chiar atunci apăru și mama Truczinski cu o cirpă, tamponă bine bălăită de bere, iar în mina stîngă avea castronul mare de cristal, plin cu budincă de ciocolată cu bucăți de migdale pisate.

O, dac-ar fi fost alt sos la budincă sau mai bine nici un fel de sos! Dar era sos de vanilie. Gros, galben: sos de vanilie. Un sos atît de banal, de obișnuit, și totuși unic. Desigur, nu exista nimic mai îmbucurător, dar și nimic mai trist decît un sos de vanilie. Vanilia mîrosea blînd și mă împresura din toate părțile cu Maria, încît n-am mai putut s-o privesc și s-o suport pe ea, care era exponenta întregii vanilii din lume, stînd alături de Matzerath și ținîndu-i acestuia mina într-a ei.

Oskar alunecă jos de pe scăunelul lui de copil, ținîndu-se bine de fusta lui alde madam Greff, se opri la picioarele ei – aceasta înfuleca sus de zor – și savura, pentru prima dată, emanația proprie a Linei Greff, care depășea, aneantiza, ucidea orice vanilie.

Oricît de acru era aerul care mă invadase, zăbovii totuși în direcția mirosului acela, pînă cînd toate amintirile legate de vanilie păreau să fi amorțit. Lent, surd și imperceptibil, mă cuprinse o senzație de vomă eliberatoare. În timp ce dam afară supa de țestoasă cu bucăți de friptură de porc, boabele de mazăre aproape nedigerate și cele cîteva lingurițe de budincă de ciocolată cu sos de vanilie – mi-am înțeles neputința, înotam în neputința mea, neputința lui Oskar se lăcea la picioarele Linei Greff – și eu m-am hotărît, începînd de azi, să-mi duc zilnic neputința la doamna Greff.

Șaptezeci și cinci de kilograme

Viazma și Briansk. Apoi a început perioada noroiului. Și Oskar a început pe la jumătatea lui octombrie, o mie nouă sute patruzeci și unu, să rînească zdrăvăn în noroi, treacă-mi-se cu vederea că îndrăznesc să compar succesele noroioase ale părții centrale a armatei cu succesele mele în la fel de noroiușul teren neumblat al doamnei Lina Greff. Așa cum acolo tancurile și camioanele se înămoliseră, cu puțin înainte de Moscova, m-am înămolit și eu; e adevărat că acolo roțile încă se învîrteau și răscoleau noroiul, dar nici eu nu mă lăsam mai prejos – am reușit chiar la propriu să bat spumă în noroiul doamnei Greff –, dar despre cîștigarea terenului nu putea fi vorba nici cu puțin înainte de Moscova, nici în dormitorul locuinței Greffilor.

Tot nu-mi vine să renunț la această comparație: așa cum viitorii strategii aveau să tragă învățăminte din operațiunile noroioase, am tras și eu concluziile mele din lupta cu fenomenul greffian. N-ar trebui să subestimăm operațiunile de front ale ultimului război mondial. Oskar avea atunci șaptesprezece ani și devenise bărbat, în ciuda fragedei sale tinereți, în vicleanul teren de instrucție al Linei Greff. Renunțînd la comparațiile militare, măsor acum progresele lui Oskar în noțiuni artistice, spun așadar: dacă Maria în ceața de vanilie naiv-amețitoare m-a făcut să înțeleg forma mică, m-a familiarizat cu lirismul ca praful efervescent și culesul ciupercilor, în cerul foarte acru de vapori diverși ce se întrepătrund al doamnei Greff am atins acea respirație epică largă care azi îmi permite să definesc în aceeași frază succesele de front cu succesele de pat. Muzică! De la muzicuța copilăresc-sentimentală și totuși dulce a Mariei, direct la pupitrul dirijoral; deoarece Maria Greff îmi oferea o orchestră, atît de perfect articulată, cum nu poți găsi decît la Bayreuth sau Salzburg.

Aici am învățat suflatul, zdrăgănitul, gîfîitul, ciupitul, scîrîtitul, fie că era contrabas sau contrapunct, dodecaponic sau polifonic, pregătirea pentru scherzo, tempoul de andante, patosul meu, aci secat, aci dezlănțuit ca o viitură; Oskar scoase din alde madam Greff tot ce se putea și rămase cu toate astea nemulțumit, dacă nu nesatisfăcut, cum îi șade bine unui artist adevărat.

De la prăvălia noastră de coloniale la magazinul de legume al lui Greff nu erau mai mult de douăzeci de pași mitei. Magazinul se afla așezat puțin pieziș, vizavi, avea o poziție avantajoasă, mult mai avantajoasă decît locuința brutarului Alexander Scheffler din Kleinhammerweg. Fără îndoială că datorită acestei poziții mai favorabile am ajuns eu mult mai departe în studiul anatomiei feminine decît în studiul măestrilor mei Goethe și Rasputin. Poate că această mare diferență de instruire care dăinuie pînă în ziua de azi se explică, ba chiar se scuță, prin diferența mare dintre cele două învățătoare. În timp ce Lina Greff nu voia deloc să mă învețe, ci îmi punea la dispoziție, simplu și pasiv, bogăția ei de material intuitiv și experimental, Gretchen Scheffler își lua meseria de învățătoare prea în serios. Voia să vadă succesele, voia să mă audă citind cu glas tare, voia să-mi privească degetele caligrafice de toboșar, voia să mă împrietenească cu dragălașa de gramatică și să profite totodată ea însăși de această prietenie. Cînd Oskar îmi refuza toate aceste semne concrete ale succesului, Gretchen Scheffler își pierdu răbdarea, se întoarse, la puțin timp după moartea biete mele mame, oricum, după șapte ani de învățămînt, la lucrul ei de mîină, și, întrucît căsnicia brutarului rămînea în continuare fără urmaș, mă fericea doar cînd și cînd, în special la marile sărbători, cu pulovere, ciorapi și mănuși cu un deget, împlete-
te de mîna ei. Între noi nu mai venea vorba de Goethe și Rasputin, iar lui Oskar nu-i mai rămînea decît să mulțumească extraselor din operele celor doi măestri, pe care le mai frecventam, din cînd în cînd, în podul casei cu locuințe închiriate, fiindcă numai datorită lor această parte a studiilor sale nu rămăsese de izbeliște; m-am cultivat singur și am ajuns la o judecată proprie.

Bolnăvicioasa Lina Greff era legată de pat, nu putea să-mi scape, să mă părăsească, deoarece boala ei, deși de lungă

durată, nu era atît de serioasă încît moartea sa mă-mi o fi luat pe învățătoarea Lina prematur. Dar, intrucît pe această stea nimic nu durează, Oskar a fost cel care a părăsit-o pe cea legată de pat în clipa în care și-a considerat studiul încheiat.

Veți spune: în ce lume limitată a fost obligat să se formeze bietul tînăr! Între o prăvălia de coloniale, o brutărie și un magazin de legume a trebuit să-și pregătească armele pentru viața ulterioară de bărbat. Dacă trebuie să accept că Oskar și-a cules atîtea impresii importante într-un cadru strîmt, mic-burghes, a existat totuși și un al treilea învățător. Lui i-a revenit rolul de a-i deschide lui Oskar lumea și de a-l face să devină ceea ce e azi, o persoană, căreia, în lipsă de o demnitate mai potrivită, îi vor da titlul nesatisfăcător de cosmopolit.

Vorbesc, după cum cei mai atenți dintre dumneavoastră probabil că au observat, despre învățătorul și magistrul meu Bebra, despre urmașul direct al prințului Eugen, despre vîlstarul din trunchiul lui Ludovic al paisprezecelea, despre liliputanul și clovnul muzical Bebra. Și cînd rostesc Bebra, mă refer, firește, și la doamna care-i stă alături, la marea somnambulă Roswitha Raguna, frumoasa fără vîrstă, la care m-am gîndit adesea, încă de pe vremea acelor ani întunecați, cînd Matzerath mi-a luat-o pe Maria. Oare ce vîrstă va fi avînd signora? mă întrebam. E oare o fată de douăzeci de ani înfloritoare, poate doar de nouăsprezece? Sau e bătrîna aceea firavă de nouăzeci și nouă de ani, care și peste o sută de ani va mai întruca în neapuzabilă tinerețe veșnic în format mic?

Dacă îmi amintesc bine, i-am întîlnit pe cei doi oameni atît de cunoscuți mie, după moartea biete mele mame. Am bătut împreună o cafea moca la cafeneaua *Patru anotimpuri*, apoi drumurile noastre s-au despărțit. Existau diferențe politice ușoare, oricum nu de nedepășit; Bebra era de partea Ministerului Propagandei Reichului, avea acces, după cum am putut deduce din aluziile lui, la locuințele particulare ale domnilor Goebbels și Göring și încerca să-mi explice și să-mi justifice această deviere. Îmi povestea despre poziția influentă a bufonilor de curte în Evul Mediu, îmi arăta reproduceri după tablourile pictorilor spanioli, care înfățișau vreun Filip sau vreun Carol cu suita; și în mijlocul acestei societăți țepene se puteau recunoaște cîțiva bufoni îmbrăcați în costume încrețite, ascuțite sau umflate, intrucîtiva de proporțiile lui

Bebra, poate și ale mele, adică ale lui Oskar. Tocmai pentru că mi-au plăcut aceste poze – pentru că azi mă pot numi un admirator fervent al genialului pictor Diego Velázquez –, nu voiam să-l las pe Bebra să scape așa de ieftin. După aceea, a renunțat și el să mai compare statutul liliputanilor la curtea lui Filip al patrulea cu propria lui poziție pe lângă aristocratul renan Joseph Goebbels. Vorbea de timpuri grele, de cei slabi care trebuie să se dea la o parte pentru o vreme, despre rezistența înflorind în ascunzători, pe scurt, atunci s-a rostit expresia „exil interior” și de aceea drumurile lui Oskar și ale lui Bebra s-au despărțit.

Nu că i-aș fi purtat pică lui Bebra. Pe toți stâlpii de afișaj am căutat, în anii următori, anunșurile varietetelor și ale circurilor, numele lui Bebra, l-am găsit doar de două ori împreună cu cel al signorei Raguna, dar nu am întreprins nimic ca să mă pot întâlni cu prietenii.

Am lăsat totul la voia întâmplării, dar întâmplarea nu s-a arătat, pentru că dacă drumurile lui Bebra și ale mele s-ar fi încrucișat în toamna lui patruzeci și doi, și nu abia în anul următor, Oskar nu ar fi devenit niciodată învățăcelul Linei Greff, ci învățăcelul maestrului Bebra. Așa stînd lucrurile, traversam zilnic, de multe ori chiar dis-de-dimineață, strada Labesweg, intram în magazinul de legume, mă ațineam de formă vreo jumătate de oră pe lângă negustorul transformat tot mai mult într-un inventator ad-hoc, priveam cum își construia mașinile capricioase, clincheteau, urlătoare, scîrțietoare și îl înghionteam cînd un client intra în magazin; pentru că Greff, pe vremea aceea, abia de mai avea ochi pentru lumea din jur. Ce se întâmplase? Ce-l făcuse pe grădinarul și prietenul tineretului, altădată totdeauna pus pe glume, atît de tăcut, ce-l determinase să se însingureze și să devină un individ ciudat, un bărbat trecut și destul de neîngrijit?

Tinerii nu mai veneau. Cei care se ridicau acum nu-l cunoșteau. Suita lui din vremea cercetăției fusese azvîrlită de război pe toate cîmpurile de luptă. Soseau scrisori de pe front, apoi doar cărți poștale și, într-o zi, Greff primi pe căi ocolite vestea că favoritului lui, Horst Donath, mai întîi cercetaș, apoi stegar în organizația de tineret, a căzut ca locotenent la Doneț.

Din ziua aceea Greff îmbătrîni brusc, nu mai dădea nimic pe aspectul său exterior, căzu în patima invențiilor, astfel

încît în prăvălia de legume se vedeau mai mult mașini care clincheteau și mecanisme urlătoare decît cartofi și varză. Firește, și aprovizionarea avea de suferit; marfa venea rar și neregulat, iar Greff nu era Matzerath, ca să-și folosească relațiile pe piața en gros și să treacă drept un cumpărător bun.

Prăvălia arăta jalnic și, de fapt, ar fi trebuit să ne bucurăm că aparatele zgometoase și ridicole ale lui Greff umpleau și împodobeau încăperea într-un mod, ce-i drept, cam caraghios, dar oricum decorativ. Mie îmi plăceau produsele care țigneau din creierul tot mai încilcit de inventator al lui Greff. Azi, cînd priveam arătările din sfori și noduri, zămislite de îngrijitorul meu Bruno, îmi aduc aminte de expoziția lui Greff. Și întocmai cum Bruno savurează interesul meu amuzat sau serios pentru jucăriile lui artistice, la fel se bucura și Greff, în felul său distrat, cînd observa că îmi plăcea o mașină muzicală sau alta. El, care nu se sinchisisse de mine ani în șir, părea decepționat cînd, după o jumătate de oră, păraseam magazinul lui transformat în atelier, ca s-o caut pe doamna Lina Greff.

Ce să vă povestesc de acele vizite la femeia legată de pat, care durau de obicei două pînă la două ore jumate? De cum intra Oskar pe ușă, ea îi făcea semn din pat: „Ah, tu ești, Oskarchen. Hai și vin’ un picuț mai aproape, vîră-te sub pilotă, că-i tare frig în odaie, că Greff nu știe-nălzi cum se cade!” Așa că mă vîram sub pilota ei, îmi lăsam toba și cele două bețe, pe care le folosisem pînă atunci, în fața patului și nu-i permiteam decît celui de-al treilea, cam uzat și cam smotocit, să-i facă împreună cu mine o vizită Linei.

Să nu credeți că mă dezbrăcam înainte de a mă urca în patul Linei. În lîină, atîtea și pantofi de piele mă suiam în pat și după oarecare timp ieșeam de sub pilota răvășită, îmbrăcat intact, în ciuda muncii istovitoare care mă încegea.

De la o vreme, după ce îl vizitasem de cîteva ori pe negustorul de legume, cînd păraseam patul Linei, acoperit încă de efluvii nevestei lui, se stabili un obicei, la care am consimțit cu plăcere. Cînd mă aflam încă în pat cu Lina Greff și practicam ultimele exerciții, negustorul de legume intra în dormitor cu un lighean cu apă caldă, îl așeza pe un scăunel, punea alături un prosop și un săpun și părasea încăperea fără să scoată o vorbă, fără să deranjeze patul acela nici măcar cu o privire.

Oskar se smulgea de obicei repede din căldura cuibului oferit cu generozitate, se repezea la lighean și se spăla temeinic pe sine și bățul lui de toboșar, atât de eficient mai adineauri în acel pat; puteam să înțeleg că lui Greff mirosul nevestei sale îi era insuportabil, chiar și când îi venea la mîna a doua.

Dar așa, proaspăt spălat, eram binevenit pentru inventor. Îmi prezenta toate mașinile cu zgomotele lor diferite și mă mir încă și azi că între Oskar și Greff nu s-a ajuns niciodată la o prietenie, în ciuda acestei familiarități tirzii, că Greff îmi rămăsese străin și nu-mi trezea decît compătimire, dar niciodată simpatie.

În septembrie patruzeci și doi – tocmai venise și trecuse, fără surle și fanfare, cea de-a optsprezecea aniversare a mea, la radio a șasea armată cucerise Stalingradul –, cam în acele zile Greff construi mașina-tambur. Pe un eșafodaj de lemn agățase două talgere cu cartofi, aduse în echilibru, apoi luă un cartof din talgerul stîng: balanța lovi cu zgomot, înălțurînd un obstacol care declanșa mecanismul de tobă instalat pe eșafodaj: vibra, bubuia, huruia, scrișnea, lighene se loveau, gongul tuna și totul se asambla într-un final zornăitor cu accente tragice.

Mie îmi plăcea mașina. Îl rugam pe Greff mereu să mi-o pună. Oskar chiar credea că negustorul de legume inventor o inventase și o construisese anume pentru el. Dar în curînd eroarea mea deveni evidentă. Poate că Greff primise de la mine unele impulsuri, dar mașina îi era destinată în întregime; deoarece finalul ei a fost și finalul lui.

Era o dimineață timpurie și curată de octombrie, așa cum numai vîntul de nord-est știe să îți-o livreze gratuit în fața casei. Părăsisem devreme locuința mamei Truczinski, pășii în stradă tocmai cînd Matzerath ridică oblonul de la ușa prăvăliei. Mă oprii lingă el cînd șipcile vopsite în verde săriră în sus ca un arc. Mai întîi mă învălui un nor cu miros de coloniale ce emanase toată noaptea în interiorul prăvăliei, apoi primii sărutul de dimineață al lui Matzerath. Încă înainte ca Maria să se fi arătat, am traversat strada Labesweg, aruncînd spre vest o umbră lungă pe trotuar; deoarece, la dreapta, la răsarit, deasupra Pieței Max Halbe, soarele se trase cu propriile-i forțe în sus, folosind același truc la care a recurs

baronul Münchhausen, cînd se smulse din mlaștină, trăgîndu-se de propria-i coadă de păr.

Cine-l cunoștea pe negustorul de legume Greff la fel de bine ca mine ar fi fost tot atât de mirat găsind la ora aceea vitrina și ușa magazinului său cu obloanele trase și zăvorîte. E adevărat că ultimii ani făcuseră din Greff un Greff din ce în ce mai curios. Cu toate acestea n-a existat să nu-și respecte cu punctualitate orarul magazinului. Poate e bolnav, se gîndi Oskar, dar renunță imediat la acest gînd. Cum ar fi putut Greff, care încă în iarna trecută, ce-i drept, nu atât de regulat ca în ceilalți ani, spărgea copci în gheața Mării Baltice să facă o baie totală cum ar fi putut acest om al naturii, în ciuda unor semne de îmbătrînire, să se îmbolnăvească de pe o zi pe alta? Prioritatea asupra patului îi revenea aproape exclusiv doamnei Greff; mai știam și că Greff disprețuia paturile moi, că prefera să doarmă în paturi de campanie sau pe pricuri tari. Nu putea să existe o boală care să-l fi țintuit la pat pe negustorul de legume.

Mă postai în fața magazinului închis și privii înapoi spre prăvălia noastră. Am observat imediat că Matzerath se afla înăuntru; abia atunci scoasei cu prudență cîteva tacturi din toba mea, punîndu-mi speranțele în urechea sensibilă a doamnei Greff. Nu trebuia să fac prea mult zgomot că a doua fereastră din dreapta, de lingă ușa magazinului, se și deschise. Alde madam Greff, în cămașă de noapte, cu părul plin de bigudiuri și țînînd în fața pieptului o pernă de pat, se arătă deasupra lăzilor cu flori de gheață. „Da, hai odată înăuntru, Oskarchen! Ce-astepti afară pe frigur’ ăsta?”

Încercînd să-i explic, am lovit cu bățul tobei ruloul de tablă din fața vitrinei.

„Albrecht!” strigă ea, „Albrecht, unde iești, ce-ai de nu răspunzi?” Continuînd să-și strige bărbatul, părăsi fereastra. Se trîntiră ușile, o auzii alergînd prin magazin și, îndată după aceea, începu să strige. Striga în pivniță, dar nu puteam să văd de ce striga, pentru că deschizătura pivniței, pe unde erau deșertați în zilele de livrare cartofii deveniți în anii războiului din ce în ce mai rari, era de asemenea închisă. Cînd mi-am apropiat ochii de grinzile gudronate ale deschizăturii, am văzut că în pivniță ardea lumina. Am putut

desluși și partea superioară a scării de la pivniță, pe care zăcea ceva alb, probabil perna doamnei Greff.

Pesemne că pierduse perna pe scară, deoarece nu se mai afla în pivniță și striga din nou în magazin și imediat după aceea în dormitor. Ridică receptorul, strigă și formă numărul, apoi strigă în aparat; dar Oskar nu înțelegea despre ce era vorba, nu reținu decât accident și adresa; Labesweg 24, repetă ea de mai multe ori și puse strigând telefonul în furcă, pe urmă umplu din nou, strigând, fereastra, așa cum era, în cămașă de noapte și fără pernă, dar cu bigudiurile în păr, se revărsă, cu toată provizia ei atât de binecunoscută mie, peste lăzile cu flori de gheață, își înfipse ambele miini în florile caoase de un roșu-palid și strigă atât de tare, încât strada se îngustă și Oskar se și gândi că acuși începe și alde madam Greff să spargă geamuri cu vocea ei; dar nu sări nici un ciob. Ferestrele fură deschise, bărbații din casele situate mai încolo se repeziră în stradă, ceasornicarul Laubschad, cu brațele doar pe jumătate virite-n sacou, bătrînul Heilandt, domnul Reißberg, croitorul Libischewski, pînă și Probst, nu frizerul, ci lucrătorul de la cărbunărie, împreună cu fiul său. Matzerath alergă cu halatul fluturîndu-i pe el, în timp ce Maria, cu Kurtchen în brațe, rămase în ușa prăvăliei de colonale.

Mi-a fost destul de ușor să mă topecs în mulțimea aceea de oameni mari și să scap de Matzerath. El și ceasornicarul Laubschad au fost primii care au acționat. Încercau să ajungă pe fereastră în locuință. Dar doamna Greff nu lăsa pe nimeni sus, cu atât mai puțin înăuntru. Zgîrîind, lovind și mușcînd în același timp, își găsi totuși răgazul să strige din ce în ce mai tare și într-o oarecare măsură chiar inteligibil. Mai întîi urma să vină Salvarea, telefonase deja de mult acolo, așa că nimeni nu mai trebuia să se deranjeze, știa ea foarte bine ce avea de făcut în asemenea cazuri. Mai bine să-și vadă de prăvăliile lor. E destul de trist ce s-a întâmplat. Nu mai pot de curiozitate, toți mor de curiozitate, e limpede unde sînt prietenii cînd vine nenorocirea. Și în mijlocul acestui lamento probabil că mă descoperise în mulțimea din fața geamului ei, pentru că m-a strigat și mi-a întins brațele – între timp scăpase de bărbații care asaltaseră fereastra – și cineva – Oskar crede pînă-n ziua de azi că a fost ceasornicarul Laubschad – m-a ridicat, voia chiar să mă ajute să intru împotriva voinței lui

Matzerath, iar acesta fu cît pe-acți să mă prindă înainte de-a ajunge la lădița cu flori de gheață, dar Lina și puse mina pe mine, mă strînse în cămașa ei caldă și nu mai striga, plîngea doar sughițînd și sughițînd respira.

Așa cum strigătoarea doamnei Greff a stîrnit vecinii la gesturi necontrolate și lipsite de rușine, vaietele ei înalte au reușit să transforme adunătura de sub florile de gheață într-o masă mută, confuză, care abia mai îndrăznea să privească plînsul în față și era totodată gata să întîmpine mașina Salvării cu toată curiozitatea și participarea de care era capabilă.

Nici lui Oskar nu-i plăceau vaietele doamnei Greff. Am încercat să alunec puțin mai jos, ca să nu trebuiască să fiu atât de aproape de sunetele ei îndurerate. Am reușit chiar să renunț să mă țin de gîtul ei și eram mai-mai să mă așez pe lădița cu flori. Oskar se simțea prea insistenț observat, pentru că Maria cu pruncul în brațe ședea în ușa prăvăliei. Atunci renunțai și la locul acela, realizam penibilul situației mele, dar nu mă gîndeam decît la Maria – vecinii îmi erau complet indiferenți –, mă desprinses de țărîmul greffian, care se zguduia prea rău și-mi aducea aminte de pat.

Lina Greff nu observase evadarea mea, sau nu mai avusese puterea necesară să rețină corpul acela mic, care îi oferise cea mai mare parte din timp un interlocutor atât de zelos. Poate că Lina bănuia că Oskar îi scăpase pentru totdeauna, că o dată cu strigătul ei venise pe lume un zgomot care, pe de-o parte, înălțase un zid sonor între femeia legată de pat și toboșar, pe de altă parte, surpase zidul existent între Maria și mine.

Stăteam în dormitorul familiei Greff. Toba îmi atîrna la gît, strîmbă și nesigură. Oskar cunoștea bine camera, ar fi putut să descrie pe de rost tapetul verde ca spanacul, în lung și-n lat. Pe scaunul se afla încă ligheanul cu apă înspumată și cenușie din ajun. Toate își aveau locul lor și totuși mobilele păteau de miini, uzate de toți cei ce s-au așezat, de toți cei ce s-au culcat pe ele, mobilele lovite se sileau totuși să pară noi sau cel puțin înnoite, de parcă toate obiectele ce stăteau pe patru picioare lingă pereți ar fi avut nevoie mai întîi de strigătul și apoi de vaietul înalt al Linei Greff ca să-și recapete luciul nou și înspăimîntător de rece.

Ușa spre magazin era deschisă. Oskar nu voia, dar se lăsă totuși atras de încăperea aceea mirosind a pămînt uscat

și a ceapă, împărțită de lumina zilei strecurată prin crăpăturile obloanelor în fascicule tremurătoare de praf. Așa se face că majoritatea mașinilor producătoare de zgomot și de muzică ale lui Greff, rămânea în semintuneric; lumina contura doar unele detalii, un clopoțel, o bîrnă, partea inferioară a mașinii-tambur, și dădea la iveală cartofii așteptînd în echilibru.

Chepengul care acoperea, ca și în prăvălia noastră, în spatele tejghelei, pivnița, era deschis. Nimic nu sprijinea capacul pe care doamna Greff probabil că-l smulsea în rîvna ei sonoră; dar cîrligul nu îl vîrse în inelul fixat în tejghea. Oskar ar fi putut cu un brînci ușor să facă să cadă capacul și să închidă pivnița.

Stăteam încremenit în spatele grinzilor ce respirau miros de praf și de mucegai, fixam pătratul acela luminat puternic, care încadra o parte a scării și o bucată de dușumea din beton. În acest pătrat se înscrisa în sus, din dreapta, o parte dintr-o estradă în trepte, care probabil că era noua creație a lui Greff, deoarece, la vizitele mele ocazionale în pivniță, nu o văzusem niciodată. Dar Oskar nu era să-și țină privirea ațintită atîta vreme asupra pivniței numai datorită unei estrade, dacă în colțul de sus, din dreapta, al tabloului, nu s-ar fi arătat, scurtați ciudat, doi ciorapi umpluți, în ghetе cu șireturi. Chiar dacă n-am putut vedea și tălpile ghetelor, am recunoscut imediat încălțămîntea de drumetrie a lui Greff. Dar așa nu poate fi Greff, care stă acolo gata de drum, îmi spuneam, pentru că ghetele nu stau, de fapt, ci mai mult plutesc deasupra estradei; așa că vîrfurile lor înclinate reușesc abia, abia, să atingă scindurile. Pentru cîteva secunde mi-am imaginat un Greff stînd în vîrfurile picioarelor, deoarece pe el, gimnastul, un om al naturii în toată puterea cuvîntului, puteai să-l crezi în stare de aceste exerciții comice, atît de obositoare.

Ca să mă conving de veridicitatea viziunii mele și, în acest caz, să-mi rid chiar de negustorul de legume, am coborît cu atenție treptele abrupte bătînd în tobă, dacă-mi amintesc bine, cîntecul în același timp aducător și risipitor de spaimă: *Bucdăreasa neagră a venit, da, da, da!*

Abia cînd se văzu pe dușumeaua de beton, Oskar își lăsă privirea să-i alunece, pe căi ocolite, peste saci goi de ceapă, peste lăzi goale de fructe, pînă cînd, frecîndu-se de estrada

de lemn pe care n-o văzuse înaintea, s-a apropiat de acel loc unde atîrnau sau stăteau pe vîrfuri ghetele lui Greff.

Firește că știam că Greff atîrna acolo. Ghetele atîrnau, împreună cu ele atîrnau și ciorapii verde-închis, împlețiți grosolan. Genunchii despuiați de bărbat, peste marginile ciorapilor, coapse păroase pînă la marginea pantalonilor; și deodată se porni o furnicătură dinspre părțile mele sexuale, urmînd rotunjimea șezutului și urcînd pe spinarea amorțită, cățărîndu-se de-a lungul vertebrelor pînă în ceafă, mă lovi fierbinte și rece, mă atacă de-acolo din nou între picioare, făcînd să mi se strîngă săculețul, îmi ședea iar în ceafă, trecînd peste spinarea mea încovoiată, se chirci acolo – îl înțepă și-l sugrumă pe Oskar pînă și în clipa de față, cînd cineva pomeniște de spînzurați în prezența lui, fie și numai despre rufelespînzurate pe frînghie; că doar nu spînzurau numai ghetele lui Greff, ciorapii de lînă, genunchii și pantalonii scurți, întregul Greff spînzura de gît și făcea o față încordată în ștreang, nu lipsită de oarecare poză teatrală.

Surprinzător de repede furnicătura aceea se domoli. Imaginea lui Greff începu să mi se pară normală. Fiindcă, de fapt, poziția corpului unui bărbat spînzurat este la fel de normală și de naturală ca și imaginea unui bărbat care merge în mîini, a unui bărbat care stă în cap, a unui bărbat care face o mină nenorocită cînd încalecă un armăsar cu patru picioare ca să călărească.

La toate acestea se adăuga decorul. Abia acum pricepu Oskar luxul pe care și-l îngăduise Greff cu propria lui persoană. Cadrul, decorul în care spînzura Greff, avea ceva căutat, aproape extravagant. Negustorul de legume își căutase o formă de moarte pe măsură, își aflate o moarte echilibrată. El, care în timpul vieții avusese neplăceri repetate și schimburi de scrisori cu funcționarii de la Oficiul pentru verificarea greutăților și măsurătorilor, el, căruia îi ridicaseră, în cîteva rînduri, cîntarul și greutatea, el, care din cauza cîntării incorecte a fructelor și a legumelor trebuise să plătească amendă, el se cîntări pe sine, pînă la gram, cu cartofi.

Funia lucind mat, probabil unsă cu săpun, aluneca pe niște role peste două grînzii pe care le montase special pentru ziuă lui cea de pe urmă. Construiuse un eșafod care nu avea alt scop decît acela de a fi ultima lui invenție. Nu puteam

să nu observ că nu se zgîrscie, ba mai mult, își permisesse luxul celui mai bun lemn de construcții. Trebuie că fusese destul de greu să procure în acele vremuri de război, sărace în materiale de construcții, grinzile și scindurile. Pesemne că Greff făcuse în ultima vreme troc; dădea fructe pe lemne. Eșafodului acelaia nu-i lipseau nici unele detalii decorativ inutile. Estrada formată din trei părți, construită în trepte – un colț din ea îl zărise Oskar încă din magazin – dădea întregii construcții un aer aproape grandios.

La fel ca la mașina-tambur, pe care inventatorul probabil că o folosise drept model, Greff și contragreutatea sa atîrnau în interiorul aceluia eșafodaj. În dreapta, opusă celor patru grinzi vâruite care formau colțurile, se afla o scăriță verde, delicată, așezată între el și cantitatea de cartofi, de asemenea suspendată în aer. Coșul cu cartofi îl prinsese cu ajutorul unui nod ingenios, cum fac de obicei cercetașii, de funia principală. Și pentru că interiorul eșafodajului era luminat de patru becuri vâruite și totuși foarte luminoase, Oskar putu să citească, fără să fie nevoit să păsească și să inaugureze estrada solemnă, inscripția de pe bucata de carton prinsă cu sîrmă de nodul cercetășesc deasupra coșului de cartofi: șaptezeci și cinci de kilograme (fără o sută de grame).

Greff atîrna spinzurat în uniforma lui de cercetaș. În ultima lui zi de viață își îmbrăcase din nou uniforma de dinainte de război. Îi rămăsese strîmtă. N-a putut să-și încheie cei doi nasturi de sus și cordonul, ceea ce dădea un aer penibil înfățișării lui altădată fără cusur. Își pusese cruciș două degete de la mîna stîngă, după regula cercetășească. Spinzuratul își legase de încheietura mîinii drepte, înainte de a se spînzura, pălăria de cercetaș. A trebuit să renunțe la cravata tradițională. Deoarece nu reușise să se încheie nici la pantalonii scurți, nici la nasturii gulerului, i se vedea părul negru și aspru de pe piept.

Pe treptele estradei zăceau cîteva flori de ochiul-boului și fire de pătrunjel complet nepotrivite acolo. Pesemne că florile i se terminaseră, pentru că folosise majoritatea firelor de ochiul-boului chiar și cîțiva trandafiri, la pavoazarea celor patru poze atîrnate de cele patru grinzi principale ale eșafodului.

În stînga, sus, atîrna sub geam, Sir Baden-Powell, întemeietorul cercetășiei. În stînga, în spate, neînrămat, Sfîntul

Gheorghe. În dreapta, în spate, fără geam, capul lui David de Michelangelo. Înărmată zîmbea de sub geam, pe stilp drept din față, poza unui băiat chipeș, cam de vreo șaisprezece ani. O poză mai veche a favoritului său, Horst Donath, căzut la datorie, ca locotenent la Doneț.

Poate e cazul să amintesc și de cele patru bucăți de hîrtie de pe treptele estradei, împrăstiate între ochiul-boului și pătrunjel. Erau așezate în așa fel încît puteau fi citite fără efort. Oskar făcu acest lucru și descifră o citație în fața instanței, șampilată în cîteva locuri cu ștampila poliției de moravuri.

Ce-mi mai rămîne de relatat ar fi faptul că sirena de alarmă a mașinii salvării m-a trezit atunci din reflecțiile mele asupra morții negustorului de legume. Îndată după aceea coborîră în goană scara, urcără pe estradă și puseră mîna pe Greff cel spinzurat. Dar de-abia îl inhățară pe mort, că brusc sacul de cartofi, care forma contragreutatea, se prăbuși. La fel ca la mașina-tambur, se declanșă un mecanism infernal, pe care Greff îl mascase îndeminatic deasupra eșafodului cu placaj. În timp ce jos cartofii loveau, sîrind pe estradă, pe dușumeaua de beton, sus se porniseră loviturile în tablă, lemn, bronz, sticlă, sus dudea o orchestră de tobe dezlănțuită, marele final al lui Albrecht Greff.

Printre cele mai dificile încercări ale lui Oskar se numără și azi aceea de a face să răsunе pe tinicheaua lui zgomotele lavinei de cartofi – cu care se procopaseră cîțiva sanitari –, larma organizată a mașinii-tambur invadate de Greff. Deoarece toba mea a influențat hotărîtor desfășurarea morții lui, uneori îmi reușeste să pun pe toba lui Oskar o piesă muzicală rotundă care redă această moarte. Întrebat de prieteni și de îngrijitorul Bruno ce titlu are bucata respectivă, răspund: Șaptezeci și cinci de kilograme.

Teatrul de campanie al lui Bebra

La mijlocul lui iunie patruzeci și doi, fiul meu, Kurt, a împlinit un an. Oskar, tatăl, a întâmpinat acest eveniment destul de detașat. Și-a spus atunci: încă doi anișori. În octombrie patruzeci și doi, negustorul de legume Greff s-a spînzurat de o spînzurătoare atît de perfect concepută, încît eu, Oskar, am socotit de atunci sinuciderea drept una dintre cele mai grandioase forme ale morții. În ianuarie patruzeci și trei s-a vorbit mult despre orașul Stalingrad. Întrucît Matzerath pronunța numele acestui oraș cu aceeași importanță cu care pronunțase înainte Pearl Harbor, Tobruk sau Dunkerque, personal nu am acordat evenimentelor din acel oraș îndepărtat mai multă atenție decît altor orașe pe care le-am cunoscut din comunicatele speciale; pentru Oskar comunicatele Wehrmachtului și cele speciale erau un fel de lecții de geografie. Cum altfel aș fi putut să aflu unde sînt rîurile Kuban, Mius și Don, cine ar fi putut să-mi explice mai bine poziția insulelor Attu, Kiska și Adak, decît comunicatele detaliate de la radio despre evenimentele din Orientul Îndepărtat? Așa am aflat în ianuarie patruzeci și trei că orașul Stalingrad se afla pe Volga, dar îmi făceam mai puține griji pentru Armata a șasea decît pentru Maria care pe vremea aceea avea o gripă ușoară.

În timp ce gripa Mariei trecu, cei de la radio își continuară lecțiile de geografie: Rzev și Demiansk sînt azi pentru Oskar localități noi pe care le găsește imediat, cu ochii închiși, pe orice hartă a Uniunii Sovietice. Abia se vindecă Maria, că fiul meu, Kurt, făcu tuse convulsivă. Pe cînd încercam să memorez cele mai dificile nume ale unor oaze foarte disputate din Tunisia, o dată cu corpul de Armată din Africa își găsi sfîrșitul și tusea convulsivă a lui Kurtchen.

O, mirifică lună mai: Maria, Matzerath și Gretchen Scheffler pregăteau cea de-a doua aniversare a lui Kurtchen. Chiar și Oskar îi acordă acestei sărbători o însemnătate mai mare; deoarece, începînd din doisprezece iunie patruzeci și trei, nu mai avea de așteptat decît un anișor. Deci, dacă aș fi fost prezent la cea de-a doua aniversare a lui Kurtchen, nu-mi răminea decît să-i șoptesc la ureche, parafrazîndu-l pe Goethe: „Curînd, curînd vei bate la tobă și tu“. Se întîmplă însă că la doisprezece iunie patruzeci și trei, Oskar să nu se afle în Danzig-Langfuhr, ci în vechiul oraș roman, Metz. Absența lui se prelungea atît de mult, încît trebuia să facă un efort ca să ajungă la timp, pe doisprezece iunie patruzeci și patru, în orașul său natal, încă avariat de bombe, pentru a sărbători a treia aniversare a lui Kurtchen.

Ce afaceri mă minasera acolo? Voi povesti aici totul fără nici un înconjur: l-am întîlnit în fața școlii Pestalozzi, transformată într-o cazarmă pentru aviație, pe magistrul meu Bebra. Dar Bebra singur n-ar fi putut să mă convingă să fac o călătorie. La brațul lui Bebra se afla Raguna, signora Roswitha, marea somnambulă.

Oskar venea din Kleinhammerweg. Tocmai o vizitate pe Gretchen Scheffler, răsfoise puțin prin *Bătălie pentru Roma*, descoperise că, încă de pe atunci, în vremea lui Belizarie, lucrurile erau schimbătoare, că și pe atunci, pe o arie geografică mai extinsă, se serbau sau se plîngeau victorii și înfrîngerii la trecerea rîurilor sau în orașe.

Am traversat maidanul Fröbelwiese, unde s-a construit în ultimii ani o tabără de barăci; eram cu gîndul la Taginae – în anul cinci sute cincizeci și doi, Narses l-a învins acolo pe Totila –, dar nu din cauza victoriei zăboveau gîndurile mele la marele armean Narses, de fapt, eram tulburat mai mult de figura comandantului de oști; pipiriu și cocoșat era Narses, mic era Narses, un pitic, un gnorn, un liliputan era Narses. Poate că Narses era doar cu un cap mai mare decît Oskar, îmi spuneam și stăteam în fața școlii Pestalozzi, mă uitam, prin comparație, la decorațiile unor ofițeri de aviație care crescuseră prea repede și-mi spuneam, cu siguranță că Narses nu purta decorații, el nu avea nevoie de așa ceva, și iată-l pe marele conducător de oști în persoană, în fața intrării principale a școlii la braț cu o doamnă – și adică de ce să nu

fi fost Narses la brațul cu o doamnă? – minusculi îmi păreau amindoi pe lângă urmasii aviatori și totuși ei erau în centrul atenției, înconjurați de istorie, vechi de când lumea între acești eroi aviatci proaspăt scoși din cuptor – ce însemna toată cazarma asta plină de alde Totila și Teja, plină de ostrogoți cit copacii de lungi, pe lângă un singur pitic armean, pe numele de Narses? – și Narses se apropia, pas cu pas, de Oskar, îi făcu semn cu mâna, iar doamna de la brațul lui făcu același lucru: Bebra și signora Roswitha Roguna mă salutară – aviația ne ocoli, plină de respect –, eu îmi apropiai gura de urechea lui Bebra și șoptii: „Dragă maestre, te-am confundat cu marele comandant de oști Narses, pe care îl prețuiesc cu mult mai mult decât pe fanfaronul de Belizarie“.

Bebra dădu modest din mină, semn că nu era de acord cu cele spuse de mine. Dar Ragunei i-a plăcut comparația mea. Și cit de frumos gția să-și miste gura când vorbea: „Hai să fim serioși, Bebra, oare n-are dreptate tânărul nostru amico? Nu curge în vinele tale singele prințului Eugen? Și Lodovico quattordicesimo? Nu e străbunul tău?“

Bebra mă apucă de braț și mă trase de-o parte deoarece aviația ne admira fără întrerupere, fixându-ne într-un mod enervant. În sfârșit, când un locotenent și după aceea doi subofițeri luară poziție de drepti în fața lui Bebra – maestrul purta la uniformă gradul de căpitan și la braț o banderolă cu inscripția: compania de propagandă –, când băieții decorați îi cerură Ragunei autografe și le primiră, Bebra făcu semn să vină mașina lui de serviciu, ne urcărăm și la plecare furăm nevoiți să ne mai bucurăm o dată de aplauzele furtunoase.

Am mers pe Pestalozzstraße, pe Magdeburgerstraße, pe Heeresanger. Bebra ședea lângă șofer. Încă din Magdeburgerstraße, Raguna scocoti că toba mea e un bun prilej de vorbă. „Tot îi mai sînteți fidel tobei dumneavoastră, prietene dragă?“ Îmi șopti ea cu o voce mediteraneană pe care nu o mai auzisem demult. „Dar în rest cum stați cu fidelitatea?“ Oskar îi rămase dator cu răspunsul, o scuti de poveștile lui interminabile despre femei și îngădui, zîmbind, somnambulei să-i mîngîie, din ce în ce mai meridional, mai întii toba, apoi mîinile care strîngeau, un pic cam crispate, tinicheaua.

Cînd am dat colțul în Heeresanger, luînd-o pe linia tramvaiului cinci, i-am răspuns, adică i-am mîngîiat cu stînga

stînga ei, în timp ce dreapta ei devenise tandră cu dreapta mea. Tocmai trecusem de Piața Max Halbe. Oskar nu mai putea să coboare, cînd în oglinda retrovizoare a automobilului am zărit ochii inteligenți, căprui-deschisi, ochii străvechi ai lui Bebra, care urmăreau mîngîierile noastre. Dar Raguna îmi ținea mîinile, pe care voiam să le retrag, ca să-l menajez pe prietenul și magistrul meu. Bebra zîmbi în oglinda retrovizoare, apoi își luă privirile de la noi, începu o discuție cu șoferul, în timp ce Roswitha, mîngîindu-mi și strîngîndu-mi mîinile, începu, la rîndu-i, cu gura ei meridională, o discuție care mă privea dulce și direct pe mine, șoptindu-i lui Oskar la ureche, apoi deveni iar rațională și obiectivă, pentru a opri după aceea cu atît mai dulce toate gîndurile și încercările mele de a evada. Călătoream în direcția Coloniei Reichului, în direcția Clinicii de femei, și Raguna îi mărturisii lui Oskar că se gîndise mereu la el în toți acești ani, că încă mai păstra paharul din cafeneaua *Patru anotimpuri*, pe care-l decupasem, în chip de dedicație, cu glasul meu, că Bebra era, ce-i drept, un prieten extraordinar și un coleg admirabil, dar de o căsătorie nici nu putea fi vorba; Bebra era sortit să rămînă singur, răspunse Raguna la o întrebare de-a mea, ea îi lăsa toată libertatea și el a înțeles în cursul anilor – deși este din cale-afară de gelos de la natură – că Raguna nu poate fi încătușată; pe de altă parte, bunul Bebra, ca șef al teatrului de campanie, abia și-ar fi găsit timp pentru eventualele îndatoriri conjugale, în schimb teatrul de campanie e de clasa întii, cu un asemenea program am putea în vremuri de pace să ne vedem la Grădina de iarnă sau la Scala, dacă Oskar, cu un astfel de har divin ca al meu, n-ar fi cumva tentat, doar eram destul de mare pentru așa ceva, ar fi putut garanta pentru mine un an de probă sau Oskar are desigur alte îndatoriri, nu? Cu atît mai bine, azi e plecarea, deci e ultima reprezentăție de după-amiază, în sectorul Danzig-Prusia Occidentală, pe urmă se merge în Lorena, apoi în Franța, de frontul răsăritean nici vorbă deocamdată, eu, Oskar, ar trebui să mă consider norocos că estul e *passé* și că se merge la Paris, sigur se merge la Paris, oare Oskar a mai avut vreodată ocazia să meargă la Paris? Deci, *amico*, dacă Raguna nu e în stare să seducă inima dumneavoastră oțelită de toboșar, atunci lăsați-vă sedus de Paris, *andiamo*!

La ultimul cuvânt rostit de marea somnambulă, mașina se opri. Copacii verzi, prusaci, de pe Hindenburgallee, aliniați la distanțe egale. Am coborât, Bebra îl lăsă pe șofer să aștepte, eu nu voiam să intru în cafeneaua *Patru anotimpuri*, deoarece capul meu ușor amețit avea nevoie de aer curat. Așa că ne-am întreținut în Steffenspark: Bebra în stînga mea, Roswitha în dreapta mea. Bebra îmi explică sensul și scopul companiei de propagandă. Roswitha îmi povestește mici anecdote din viața de zi cu zi a acestei companii. Bebra se pricepea să discute despre pictorii de război, despre comunicatele speciale și despre teatrul lui de campanie. Roswitha lăsă să-i scape guri ei mediteraneene numele unor orașe îndepărtate, despre care auzisem la radio, cînd se transmiteau comunicate speciale. Bebra spuse Copenhaga. Roswitha șopti Palermo. Bebra cu glas încântător, Belgrad. Roswitha văitîndu-se ca o tragediană: Atena. Însă amîndoi la un loc invocau mereu Parisul, promiseseu că acel Paris ar putea să întrecă toate celelalte orașe pomenite mai înainte, în cele din urmă, Bebra îmi făcu oferta, așa spune, de serviciu, atît în calitate lui de conducător, cît și de căpitan al unui teatru de campanie: „Veniți la noi, tinere, spargeți paharele de bere și becurile electrice cu cîntecul și bătăile dumneavoastră în tobă! Armata germană de ocupație din frumoasa Franță și din veșnic tinărul Paris vă va mulțumi aclamîndu-vă”.

Oskar ceru timp de gîndire, doar de formă. Preț de o jumătate de oră am mers, puțin mai departe de Raguna și de prietenul și maestrul Bebra, printre tufișuri verzi de mai, mă prefăceam apăsă de gînduri și chinuți, îmi frecam fruntea, ascultam, ceea ce nu mai făcusem niciodată pînă acum, cîrpitul păsărelelor din pădure, lăsam impresia că așteptam povești de la vreun măcăleandru și, cînd în desișul verde se auzi un sunet deosebit de puternic și strident, am spus: „Natura cea bună și înțeleaptă m-a povățuit să urmez sfatul dumneavoastră, stimate maestre. De acum încolo puteți să mă considerați un membru al teatrului dumneavoastră de campanie!”

Pe urmă am mers totuși la cafeneaua *Patru anotimpuri*, am băut o cafea moca anemică și am discutat amănuntele fugii mele, pe care însă nu o numeam fugă, ci plecare.

În fața cafenelei am mai repetat o dată toate amănuntele escapadei plănuite. Apoi mă despărții de Raguna și de căpitanul

companiei de propagandă, Bebra, și el insistă să-mi pună la dispoziție mașina lui de serviciu. În timp ce prietenii mei făcură o plimbare pe jos, pe Hindenburgallee în sus, în direcția orașului, șoferul căpitanului, un caporal nu tocmai tinăr, mă duse înapoi la Langfuhr, pînă în Piața Max Halbe, pentru că nu voiam și nu puteam să intru pe Labesweg: un Oskar călătorind într-un automobil de serviciu al Wehrmachtului ar fi stîrnit prea multă vîlvă.

Nu mai aveam prea mult timp. O vizită de despărțire la Matzerath și la Maria. Am stat o vreme lingă țarcul pe roțile al fiului meu Kurt și, dacă mă gîndesc bine, mi-am surprins chiar unele gînduri pîrintești, am încercat, de pildă, să-l mîngîi pe ștrengarul meu blond, dar Kurtchen nu voia, în schimb voia Maria, care privea cam uimită gingășiile mele mult prea zgîrcite față de ea în ultimii ani și încerca să le răspundă cu bunăvoință. Despărțirea de Matzerath fu, culmea, cea mai grea. Omul era la bucătărie și gătea ridichi în sos de muștar, arăta de parcă se născuse cu lingura în mîină și radia de fericire, așa că n-am îndrăznit să-l deranjez. Abia cînd l-am văzut că pipăie cu mîna oarbă, în spate, căutînd ceva pe masa din bucătărie, Oskar veni în fața lui, luă tocătorul cu pătrunjelul tăiat mărunt și i-l întinse – și eu cred și azi că Matzerath trebuie să mai fi ținut multă vreme uimit tocătorul în mîină, chiar și după ce părăsisem bucătăria; deoarece Oskar nu-i oferise, nu-i întinse și nici nu-i ridicase lui Matzerath nimic pînă atunci.

Am mîncat la mama Truczinski, am lăsat-o să mă spele și să mă culce, am așteptat să adoarmă și s-o aud cum sforăie și fluieră în același timp, și atunci mi-am luat pantofii și hainele, am bîjbîit prin odaia în care șoricelul cu păr cărunț fluiera de zor, sforăia și se făcea tot mai bătrîn. Pe coridor am avut puțină bătaie de cap cu cheia, dar, pînă la urmă, tot am reușit să scot zăvorul din teaca lui, am făcut ceva gimnastică, urcînd în cămașă de noapte și desculț, cu legătura mea de haine, la pod, unde mi-am găsit ascunzătoarea în dosul unei grămezi de olane și de pachete de ziare vechi, depozitate acolo, în ciuda instrucțiunilor de apărare antiaeriană, m-am împiedicat de movila de nisip și de găleata pentru apărarea antiaeriană și am dat, în sfîrșit, peste o tobă nouă-nouță, pe care mi-o pusese bine fără să știe Maria,

și peste Rasputin și Goethe legați laolaltă în același volum. Nu știam dacă să-i iau sau nu cu mine pe autorii mei preferați.

În timp ce Oskar își puneă hainele și pantofii, își agăța toba de gît și-și vîra bețele sub bretele, ducea tratative simultan cu zeii săi Dionysos și Apollo. În timp ce zeul beției iraționale mă sfătuia să nu iau cu mine nimic de citit, și dacă totuși, atunci în orice caz numai un teanc din Rasputin, vicleanul și ultraraționalul Apollo voia să-mi scoată Franța cu totul din cap, dar cînd văzu că Oskar era ferm hotărît să plece, insistă ca din bagajul meu să nu lipsească nici un căscat cuviințos schițat de Goethe cu secole în urmă. Dar eu l-am luat cu mine, în dușmănie, mai ales pentru că știam că *Afinitățile electice* nu erau în stare să rezolve toate problemele sexuale, și pe Rasputin cu toată suita lui de femei goale și totuși cu ciorapi negri în picioare. Dacă Apollo năzuia către armonie și Dionysos către beție și haos, Oskar era un mic semizeu care armoniza haosul și puneă rațiune în stările de beție, deosebindu-se de zeii adevărați, stabiliți de cînd lumea, nu numai prin faptul că era muritor, dar și pentru că putea să citească tot ce-i plăcea; zeii se cenzurează singuri.

Cum te mai obișnuiești într-o casă cu locuințe închiriate cu mirosul de bucătărie de la cele nouăsprezece apartamente! Mi-am luat rămas-bun de la fiecare treaptă, de la fiecare etaj, de la fiecare ușă prevăzută cu o plăcuță pe care era scris un nume. O, muzicantul Meyn, pe care l-au concediat ca necorespunzător în serviciu, care cînta din nou la trompetă, bea din nou lichior de ienupăr și aștepta ca ei să-l cheme din nou – și pînă la urmă l-au și chemat, numai trompeta nu l-au mai lăsat s-o ia cu el! O, diforma doamnă Kater, a cărei fiică, Susi, devenise telegrafistă. O, Axel Mischke, pe ce ți-ai schimbat biciclul? Domnul și doamna Woiwuth, care mincau tot timpul gulii. Domnul Heinert suferea de stomac și de-aceea era la Schichau și nu la infanterie. Iar alături părinții lui Heinert, care se numeau încă Heimowski. O, mamă Truczinski, ce duios dormea șoricelul în dosul ușii! Urechea mea lipită de lemn o auzea fluierînd. Brînzioară, pe care, de fapt, îl chema Retzel, ajunsese locotenent, deși de copil trebuise să poarte mereu ciorapi lungi de lînă. Fiul lui Schlager era mort, fiul lui Eike era mort, fiul lui Kollin era mort. Dar ceasornicarul Laubschad mai trăia și încă mai trezea la viață

ceasuri moarte. Și bătrînul Heilandt mai trăia și încă mai bătea cuie strîmbe ca să le îndrepte. Și doamna Schwerwinski era bolnavă, iar domnul Schwerwinski era sănătos și cu toate astea a murit înaintea ei. Și vizavi, la parter, cine locuia oare? Acolo locuia Alfred și Maria și un ștregar de doi anișori, numit Kurt. Și cine părăsea în ceas de noapte casa mare respirînd anevoios în somn? Era Oskar, tatăl lui Kurtchen. Ce ducea el pe strada întunecată? Își ducea toba și o carte groasă după care învăța. Și de ce se opri, dintre toate casele camuflate care credeau cu sfințenie în apărarea antiaeriană, în fața unei singure case camuflate care credea cu sfințenie în apărarea antiaeriană? Pentru că acolo locuia văduva Greff, căreia nu-i datora, ce-i drept, cultura, ci cîteva sensibile îndeminări manuale. De ce își scoase bereta în fața casei negre? Pentru că se gîndi la negustorul de legume Greff, care avea părul creț și nas vulturos, doar ochii căprui, de obicei așezați cuminiți în orbite, acum îi ieșeau afară de prea multă încordare. De ce își puse Oskar din nou bereta de marinar cu bentele fluturătoare pe cap și o luă repede din loc? Pentru că avea o întîlnire la gara de mărfuri Langfuhr. A ajuns punctual la locul întîlnirii? Da, a ajuns.

Vreau să spun că în ultimul minut am zărit terasamentul de cale ferată de lîngă pasajul Brunshöferweg. Nu pentru că m-aș fi oprit în fața cabinetului, la dr. Hollatz. E adevărat că în gînd mi-am luat rămas-bun de la sora Inge, că mi-am trimis salutările la locuința brutarului, în Kleinhammerweg, dar toate acestea le-am făcut din mers și numai portalul bisericii Inima lui Iisus mi-a smuls acel răgaz care era cît pe ce să mă facă să întîrzii. Portalul era închis. Și totuși, mi-l am imaginat pînă în cele mai mici amănunte pe Pruncul Iisus stînd roz și gol pe coapsa stîngă a fecioarei Maria. Și parcă o văd pe biata mama. Stătea în genunchi în confesional și umplea urechea Preasfințitului Wiehnke cu toate păcatele ei de negustoreasă de coloniale, cum obișnuia să umple cu zahăr pungile albastre de un pfund sau de o jumătate de pfund. Iar Oskar îngenunchie în fața altarului lateral stîng, voia să-l învețe pe Pruncul Iisus să bată în toabă și ștregarul nu bătea, nu făcea nici o minune. Oskar jură în clipa aceea și jură și a doua oară în fața portalului zăvorât al bisericii: Las' că-l fac eu să bată în toabă! Dacă nu azi, atunci mîine!

Dar deoarece o lungă călătorie îmi stătea în față, m-am jurat pentru poimiile, i-am întors portalul bisericii spatelui meu de toboșar, eram sigur că Iisus nu-mi scăpase, m-am cățărât pe lângă pasaj, sus, pe terasamentul de cale ferată, am pierdut cu această ocazie un pic de Goethe și de Rasputin, am adus totuși cu bine cea mai mare parte a materialului meu educativ pe terasament, între șine, m-am mai opintit, cam cit o zvirlătură de piatră, peste traverse și pietriș și, în fuga mea, aproape că-l dărim pe Bebra care mă aștepta, atât era de întuneric.

„În sfârșit, a venit toboșarul nostru virtuos!“, strigă căpitanul și clownul muzical. Pe urmă deveniram foarte atenți unul cu celălalt, bijbuirăm peste peroane, ne rătăcirăm printre vagoane de marfă și găsirăm, în sfârșit, trenul cu militari veniți în concediu de pe front, la care se atașase și un compartiment special pentru teatrul de campanie a lui Bebra.

Oskar făcuse deja destule călătorii cu tramvaiul, iar acum urma să călătorească și cu trenul. Când Bebra mă împinse în compartiment, Raguna își ridică ochii de pe un lucru de mină, îmi zîmbi și mă sărută zîmbitoare pe obraz. Zîmbind în continuare, fără să lase din mină lucrul, îmi prezentă ceilalți membri ai ansamblului teatrului de campanie: acrobații Felix și Kitty. Cu pielea ei galbenă ca mierea, ușor cenușie, Kitty nu era lipsită de nuri și avea cam înălțimea signorei. Dialectul ei ușor saxon îi mărea și mai mult farmecul. Acrobatul Felix era cu siguranță cel mai înalt din trupa de teatru. Număra fără îndoială un metru și treizeci și opt de centimetri bătuți pe muchie. Bietul de el, suferea cumplit din cauza înălțimii lui exagerate. Apariția celor nouăzeci și patru de centimetri îi accentuau și mai mult complexul. În plus, profilul acrobatului avea ceva de cal de rasă, de aceea Raguna îl numea în glumă „Cavallo“ sau „Felix Cavallo“. La fel cu Bebra, acrobatul purta uniforma gri de front cu gradul de caporal. Și doamnele purtau costume de voiaj, gri ca uniforme de front, care le veneau destul de prost. Lucrul de mină, la care cosea Raguna, se dovedi a fi de asemenea o bucată de stofă gri de front: ea avea să fie mai târziu uniforma mea. Le-o dădură Felix și Bebra, iar Roswitha și Kitty lucrau cu schimbul la ea și tot strîmtau griul acela de front, până cînd haina, pantalonul și botina îmi veniră ca

turnate. Numai încălțăminte potrivită pentru Oskar nu se putea găsi în nici o magazie de efecte militare a Wehrmachtului. A trebuit să mă mulțumesc cu ghetele mele civile cu șireturi și n-am primit nici un fel de încălțări de la ei.

Acele mi-au fost falsificate. Acrobatul Felix se dovedi foarte iscusit la această treabă atât de delicată. Nu puteam să protestez, fie și numai din politețe; marea somnambulă mă declarase fratele ei mai mare, cu specificația: Oskarnello Raguna, născut la douăzeci și unu octombrie, o mie nouă sute doisprezece la Neapole. Pînă în ziua de azi am avut fel de fel de nume. Oskarnello Raguna era unul dintre ele și cu siguranță nu suna chiar rău.

Și apoi o luarăm din loc, cum se spune. Am călătorit prin Stolp, Stettin, Berlin, Hanovra, Köln, pînă la Metz. Din Berlin nu am mai văzut nimic. N-am mai făcut decît un popas de cinci ore. Bineînțeles a fost alarmă aeriană. A trebuit să coborim în Thomaskeller. Soldații aflați în concediu de pe front erau striviți prin unghere ca sardelele. Ieșea cu scandal dacă cineva voia să se ia la întrebări. Unii infanteriști veniți de pe frontul de est îl cunoșteau pe Bebra și pe oamenii lui de la turneele precedente ale teatrului de campanie; se aplauda, se fluiera, Raguna făcea bezele. Ne cerură să jucăm. În cîteva minute a fost improvisată o scenă la capătul fostei pivnițe de bere. Bebra nu putu să refuze, mai ales că un ofițer superior de aviație îl rugă, cu o cordialitate exagerată, să le ofere oamenilor ceva de calitate.

Oskar trebuia să apară pentru prima oară într-un adevărat spectacol de teatru. Deși nu am urcat pe scenă complet nepregătit – în timpul călătoriei, Bebra repetase cu mine numărul meu de mai multe ori –, m-a apucat tracul și Raguna găsi prilejul să mă liniștească mîngîindu-mă.

Abia ne căraseră bagajele de artiști – infanteriștii erau plini de zel – că Felix și Kitty își începură acrobațiile. Amîndoi erau niște oameni de gumă, se înnodau, își făceau drum unul prin celălalt, ieșeau unul din altul, se-ncolăceau, se deznodau, se adăugau unul celuilalt, își schimbau membrele între ei și le transmiteau infanteriștilor, care se holbau la ei, dureri la încheieturi și febră musculară. În timp ce Felix și Kitty încă se mai înnodau și deznodau, apăru Bebra pe scenă în chip de clown muzical. Execută pe sticle – de la cele pline

pină la cele goale – șlagărele la modă în anii războiului, *Erika* și *Mamatschi*, *dă-mi un câlțu*, făcu să râsune și să răsară din gîtul sticlelor *Patrie*, *stelele tale*, și văzînd că nu strălucesc cît ar fi trebuit, recurse la piesa lui de succes: *Jimmy the Tiger* făcu ravagii printre sticle. Nu numai cei în concediu erau încințați, ci și urechea învățată a lui Oskar; și cînd Bebra anunță, după cîteva demonstrații de prestidigitatie naive, dar pline de succes, pe marea somnambulă Raguna și pe Oskarnello Raguna, toboșarul care spintecă sticla, spectatorii erau bine încălziți: Raguna și Oskarnello nu puteau avea decît succes. Mi-am început reprezentația cu o vibrație ușoară, pregătind punctele culminante cu un crescendo sensibil, iar după încheierea numărului, am smuls ropote de aplauze cu o lovitură de mare clasă. Raguna și-a ales din mulțimea de spectatori un infanterist oarecare, un ofițer pe care l-a chemat la ea, i-a rugat pe caporalii mai tăbăciți și pe cadeții obraznici de prea multă timiditate să ia loc, le citi unuia sau altuia direct în inimă – la așa ceva se pricepea de minune –, dezvăluind publicului, în afară de datele din carnetul militar, și unele intimități din viața personală a caporalilor și cadeților. Proceda cu subtilitate, demonstra mult umor în dezvăluirile ei, îi dăruia unui asemenea dezvăluit, cum îl considerau spectatorii, la despărțire o sticlă de bere, îl rugă pe cel cadorisit să ridice sticla cît mai sus și la vedere și apoi îmi dădu mie, adică lui Oskarnello, semnalul: un duruit de tobă în crescendo, o joacă pentru vocea făcută pentru isprăvi mult mai importante, transformă în cioburi sticla de bere. Din scena aceea nu rămase decît obrazul prostit, stropit de bere, al unui caporal spălat cu toate apele sau al unui cadet cu cașul la gură – și pe urmă se porniră aplauzele, aplauzele prelungite în care se amestecau și zgomotele unui atac aerian greu asupra capitalei Reichului.

Firește, ceea ce oferiserăm noi publicului nu era un spectacol de clasă mondială, dar distrase oamenii, îi făcuse să uite pentru o clipă de front și de permisie, le descătușă risul, un ris fără opreliști, pentru că, în timp ce deasupra noastră cădeau bombe, zgîlțîind și răsturnînd pivnița cu conținut cu tot, stingînd lumina obișnuită și cea de alarmă, cînd totul era răvășit, tot se mai auzeau risete în coșciugul acela negru ca smoala. „Bebra!” strigau, „Îl vrem pe Bebra!” și bunul și

neobositul Bebra se conforma, făcînd în întuneric pe clovnul, provocîndu-i masei îngropate salve de ris și, cînd fură chemați Raguna și Oskarnello, răspunse tot Bebra, cîntînd la trompetă: „Signora Raguna e fefefefefe obosită, dragi soldaței de plumb. Și micul Oskarnello mai trage un pui de somn pentru marrele Reich și pentru victoria finală!”

Însă Roswitha se afla cu mine și tremura de frică. Dar Oskar nu tremura, deși se afla cu Raguna. Frica ei și curajul meu ne uniră miinile. Eu căutam să-i dau jos frica de pe ea, ea căuta să-mi dea jos curajul de pe mine. În cele din urmă, eu am devenit ceva mai fricos, iar ea a căpătat puțin curaj. Și cînd i-am alungat pentru prima oară frica și i-am făcut curaj, curajul meu bărbătesc se ridicase deja pentru a doua oară. În timp ce curajul meu număra optsprezece primăveri, ea, stabilită în nu știu al cîtelea an de viață, cădea, nu știu pentru a cîta oară, pradă fricii ei, menită să-mi dea curaj. Pentru că, întocmai ca obrazul, nici corpul ei, măsurat cu zgîrcenie și totuși numărînd ani din belșug, nu avea nimic din urmele timpului devorator. Cu un curaj și totodată cu o frică atemporală mi s-a dezvăluit Raguna. Și nimeni nu va afla vreodată, dacă această iliputană, care în pivnița devastată numită Thomaskeller, își pierduse frica sub curajul meu, în timpul unui atac aerian greu asupra capitalei Reichului, pînă cînd cei de la apărarea antiaeriană ne-au dat afară, număra nouăsprezece sau nouăzeci și nouă de ani; pentru că lui Oskar îi vine cu atît mai ușor să tacă, neștiind el însuși dacă prima îmbrățișare adevărată, potrivită dimensiunilor lui corporale, îi fusese acordată de o bătrînă curajoasă sau de o fată gata să se dăruiască din frică.

Inspectarea betonului – sau plictis mistic, barbar

Am jucat seară de seară, trei săptămâni la rând, în străvechile și prea veneratele cazemate ale garnizoanei și totodată ale orașului roman Metz. Același program l-am prezentat vreme de două săptămâni și la Nancy. Châlons-sur-Marne ne-a găzduit cu multă afecțiune o săptămână întreagă. Oskar începu chiar să rupă citeva cuvinte franțuzești. La Reims se puteau încă admira pagubele pe care le pricinuiseră primul război mondial. Menajeria de piatră a celebrei catedrale, îngreșată de atîta omenire, scuipa fără oprire apă pe dalele de piatră ale pavajului, ceea ce vrea să însemne că la Reims a plouat zilnic, chiar și noaptea. În compensație, am avut la Paris un septembrie blînd și strălucitor. Puteam să mă plimb pe chei la brațul Roswithei și să-mi serbez a nouăsprezecea zi de naștere. Deși cunoșteam metropola din vederile subofiterului Fritz Truczinski, Parisul nu mă decepționa cîtuși de puțin. Cînd stăteam pentru prima oară la picioarele Turnului Eiffel și ne uitam în sus – eu măsurînd nouăzeci și patru, ea nouăzeci și nouă de centimetri –, cum eram braț la braț, am devenit pentru prima oară conștienți de singularitatea și măreția noastră. Ne-am sărutat în plină stradă, ceea ce la Paris nu era mare lucru.

O, superb dialog cu arta și istoria! Cînd am vizitat Domul Invalizilor, tot la brațul cu Roswitha, și m-am gîndit la marele, dar micul de stat și de aceea nouă atît de familiarul, împărat, l-am citat pe Napoleon. Cum rostise el la mormîntul lui Friedrich al doilea, care de asemenea nu fusese un uriaș, următoarele cuvinte: „Dacă el ar mai trăi, noi nu am fi aici!”, i-am șoptit și eu Roswithei la ureche: „Dacă ar mai trăi corsicanul, noi n-am sta aici, nu ne-am săruta pe chei și pe trotuarele Parisului”.

În cadrul acestui program uriaș, am dat reprezentații la Salle Pleyel și la Théâtre Sarah Bernhardt. Oskar se obișnuie repede cu scenele marilor orașe, își rafină repertoriul, se adaptă gustului răsfățat al trupelor de ocupație din Paris: nu mai spărgeam cu vocea mea sticle ordinare de bere germane, nu, spărgeam și prefăceam în cioburi vase și fructiere rare, provenite din castelele franceze grațioase și diafane ca un abur. Îmi organizam programul după criterii cultural-istorice, începeam cu pahare din timpul lui Louis XIV, apoi prefăceam în praf și pulbere produse de sticlă din epoca Louis XV. Potrivit perioadei revoluționare, loveam cu vehemență pocalele nefericitului Louis XVI și ale nevestei lui fără cap, adăugam un pic din Louis Philippe și în încheiere mă confruntam cu fanteziile din sticlă ale stilului Art Nouveau.

Chiar dacă masa gri a uniformelor de front, plasată în fotolii de orchestră și staluri, nu putea urmări procesul istoric al reprezentațiilor mele și aplauda cioburile doar ca cioburi obișnuite, se iveau, cînd și cînd, și ofițeri de stat-major sau jurnaliști din Reich, care admirau, în afară de cioburi, și cunoștințele mele în domeniul istoriei. Un tip erudit în uniformă mi-a spus lucruri foarte măgulitoare despre arta mea, cînd i-am fost prezentat după un spectacol de gală pentru comandament. Oskar se arătă extrem de îndatorat corespondentului unui ziar important din Reich, care locuia la Paris și, în calitate de specialist în probleme franceze, îmi atrase discret atenția asupra unor erori mărunte de stil din programul meu.

Am rămas în timpul iernii la Paris. Am fost cazați în hoteluri de prim rang și nu mă ferec s-o spun că Roswitha a probat și a dovedit în compania mea, cît fu iarna de lungă, avantajele paturilor franțuzești. A fost Oskar fericit la Paris? Îi uitase el oare pe cei dragi de acasă, pe Maria, pe Matzerath, pe Gretchen și pe Alexander Scheffler, pe fiul său, Kurt, pe bunica Anna Koljaiczek?

Chiar dacă nu-i uitasem, nici unul dintre ai mei nu-mi lipsea. De aceea, nici n-am trimis vreo carte poștală de front acasă, nu le-am dat nici un semn de viață, ba mai mult, le-am oferit posibilitatea să trăiască un an întreg fără mine; deoarece, încă de la plecare, am stabilit că o întoarcere ar fi prezentat interes pentru mine; eram curios să știu cum se aranjează treburile în familie în absența mea. Pe stradă,

chiar și în timpul reprezentațiilor, căutam uneori pe fețele soldaților trăsături cunoscute. Poate că Fritz Truczinski sau Axel Mischke fuseseră mutați de pe frontul de răzărit la Paris, gîndea Oskar, i se păru-se chiar o dată sau de două ori că l-a recunoscut pe abilul frate al Mariei într-o hoardă de infanteriști; dar nu era el: griul de front înșală!

Unicul și singurul care-mi trezea dorul de casă era Turnul Eiffel. Să nu credeți că l-am urcat și că sedus de zarea îndepărtată am simțit vreun impuls în direcția patriei. Oskar escaladase atît de des turnul în gînd și pe cărțile poștale, încît un urcuș adevărat nu i-ar fi putut provoca decît o coborîre decepționată. Nu i picioarele Turnului Eiffel, fără Roswitha, stînd singur sau chiar gezînd sub începutul avîntat îndrăzneț al construcției metalice, acea boltă care-mi măsura perspectiva, rămînînd totuși închisă, devenea deodată clopotul bunicii mele ce acoperea totul. Cînd stăteam sub Turnul Eiffel, stăteam totodată sub cele patru fuste ale ei, cîmpul lui Marte devenea ogrorul kașub de cartofi, o ploaie pariziană de octombrie cădea oblic și neobosit între Bissau și Ramkau, întreg Parisul, pînă și metroul, îmi mirosea, în asemenea zile, a unt ușor rînced, deveneam tăcut și gînditor, Roswitha se purta grijulie cu mine, dădea atenție durerii mele; pentru că era o fire simțitoare.

În aprilie patruzeci și patru – de pe toate fronturile veneau anunțuri-fulger – a trebuit să ne facem bagajele noastre de artiști, să părăsim Parisul și să blagoslovim țărnul Atlanticului cu teatru de campanie a lui Bebra. Ne începurăm turneul în Le Havre. Bebra îmi părea zgîrcit la vorbă și distrat. Chiar dacă nu capitula nici în timpul reprezentațiilor și avea risul mereu de partea lui, de îndată ce cortina cădea, se împietrea, recăpătîndu-și chipul străvechi al lui Narses. La început, am crezut că descopăr în el un gelos, ba și mai rău, pe unul care ceda în fața forței tinereții mele. Roswitha mă lămurî în șoaptă, e drept că nu știa mare lucru, dar îmi șușotea despre niște ofițeri care îl cercetau pe Bebra după spectacol, cu ușile închise. Se pare că maestrul își abandonase exilul interior și plănuia ceva direct, că în el pulsa singele străbunului său, prințul Eugen. Planurile lui îl îndepărtaseră atît de mult de noi, îl purtaseră într-un sistem de relații atît de complex, încît raportul intim al lui Oskar cu

fosta lui amantă, Roswitha, nu-i mai stîrnea decît cel mult un zîmbet obosit pe obrazul plin de riduri. Cînd ne-a surprins strîns înlănțuiți pe covorul garderobei noastre comune – era la Trouville, locuiam la hotelul băilor –, ne-a făcut semn să nu ne deranjăm, cînd am vrut să ne desprindem unul de altul, și ne-a spus din oglinda lui de machiaj: „Aveți-vă, copii, sărutați-vă, că mine viziionăm betonul și poimiine o să-l simțiți scrișnîndu-vă între dinți, bucurați-vă de sărutări!”

Asta se întîmpla în iunie patruzeci și patru. Între timp, am bătut țărnul Atlanticului din Biscaya și pînă în Olanda, am rămas totuși mai mult în spatele frontului, nu am văzut mare lucru din legendarele buncăre și abia la Trouville am jucat prima oară direct pe coastă. Ni se oferise o vizită pe țărnul Atlanticului. Bebra fusese de acord. Ultima reprezentație la Trouville. Peste noapte, am fost găzduiți în sătucul Bavent, foarte aproape de Caen, la patru kilometri în spatele plajei. Am fost încartiruiți la țărani. Pășuni multe, tufisuri, meri. Acolo se distilează rachiul de mere, Calvados. Am băut și noi și am dormit bine după aceea. Pe fereastră intra aerul tare, un cor de broaște orăcăi pînă la ziuă. Există broaște care scot sunete de parcă ar bate toba. Le-am auzit în somn și mi-am spus: Oskar, trebuie să te duci acasă, în curînd fiul tău face trei ani și i-ai promis o tobă! Cînd Oskar, atenționat astfel din oră în oră, s-a trezit ca un tată chinuit, pipăi lîngă el, se convinse că Roswitha se afla acolo, îi simți mirosul: Raguna mirosea ușor a scorțișoară, cuișoare pisate și nucșoară; mirosea ca în ajunul Crăciunului a mirosdenii și-și păstra mirosul chiar și vara.

O dată cu dimineața, în fața gospodăriei se opri un automobil blindat. Toți tremuram un pic acolo, în poartă. Era devreme, răcoare, pălăvrăgeam cu fața împotriva vîntului ce bătea dinspre mare, ne urcaram în mașină: Bebra, Raguna, Felix și Kitty, Oskar și acel locotenent Herzog care ne conducea la bateria lui, la vest de Cabourg.

Cînd spun că Normandia e verde, trec sub tăcere vitele pătate cu alb și maro care își exercitau profesia de rumegătoare, de-a stînga și de-a dreapta șoselei, pe pășunile ude de rouă și ușor înțețoșate; vitele întîmpinau vehiculul nostru cu o asemenea indiferență, că dacă nu ar fi fost vopsit în culoare de camuflaj, carcasa i s-ar fi făcut roșie de rușine.

Plopi, arbuști, tufișuri șerpuitoare, primele hoteluri de plajă goale și cu obloane batante la ferestre. Am cotit-o pe promenadă, am coborât și am luat-o la picior printre dune, împotriva vântului plin de nisip și de zgometele valurilor izbite de stînci, după locotenentul care-i arăta lui Bebra un respect puțin exagerat, dar foarte țepăn.

Aceasta nu era blînda Mare Baltică care mă aștepta verde ca sticla și suspinînd feciorelnic. Acum Atlanticul își proba manevra lui veche de cînd lumea; se umfla și se retrăgea la reflux.

Și iată și betonul! Puteam să-l admirăm și să-l mîngîiem. El stătea liniștit. „Atenție!” strigă cineva dinăuntrul betonului, se aruncă, lung cît un copac, afară din buncărul acela care avea forma unei țestoase applatizate între două dune, se numea „Dora șapte” și privea cu creneluri, vizoare și părți metalice de calibru mic la schimbările de flux și reflux. Pe omul acela îl chema caporal Lankes; ieșise la raport în fața locotenentului Herzog și a căpitanului nostru Bebra.

LANKES (*salutînd*): Dora șapte, un caporal, patru oameni.

Nimic special de semnalat!

HERZOG: Mulțumesc! Pe loc repaus, caporal Lankes. – Ați auzit, domnule căpitan, nimic special de semnalat!

BEBRA: Oricum, avem flux și reflux. Spectacolele naturii!

HERZOG: Tocmai asta le dă de lucru oamenilor noștri. De aceea construiesc buncăr lîngă buncăr. Aproape că ajungem să ne stăm unul altuia în bătaia puștii. Trebuie să aruncăm în aer cîteva buncăre ca să facem loc pentru alt beton.

BEBRA (*bătînd în beton, cei din Teatrul de campanie îl imită*): Și domnul locotenent crede în beton?

HERZOG: Nu asta ar fi cuvîntul potrivit. Noi aici nu prea credem în nimic. Nu-i așa, Lankes?

LANKES: Așa-i domnule locotenent, în nimic!

BEBRA: Dar văd că amestecați și turnați!

HERZOG: Chiar așa. Căpătăm experiență. Înainte n-aveam habar de construcții, doar un pic de studiu acolo și gata, și îi dădeam drumul. Sper să-mi pot folosi cunoștințele în prelucrarea cimentului, după război. Doar trebuie să reconstruim totul în țară. Uitați-vă la betonul ăsta, priviți-l de aproape. (*Bebra și oamenii lui cu nasul lipit de*

beton.) Ce vedeți? Pietre, scoici, nisip, ciment... Ce să vă spun, domnule căpitan! Dumneavoastră, ca artist și actor, veți înțelege toate astea. Lankes! Ia ziceți-i domnului căpitan ce zidim în buncăr.

OAMENII LUI BEBRA: Un cățeluș!

LANKES: În curînd, din Caen pînă în Le Havre, n-o să mai existe nici picior de cățel.

OAMENII LUI BEBRA: Nici picior de cățeluș!

LANKES: Atît de vrednici sîntem.

OAMENII LUI BEBRA: Atît de vrednici!

LANKES: În curînd va trebui să luăm pui de miță.

OAMENII LUI BEBRA: Miau!

LANKES: Dar mițele nu sînt atît de valabile ca puii de ciine. De aceea sperăm să-i dăm drumul cît de curînd.

OAMENII LUI BEBRA: Reprezentația de gală! (*Aplauze*).

LANKES: Doar am repetat destul. Și dacă ni se termină căței...

OAMENII LUI BEBRA: Vai!

LANKES: ... n-o să putem să construim buncăre, pentru că mițele nu aduc nimic bun.

OAMENII LUI BEBRA: Miau, miau!

LANKES: Dar dacă domnul căpitan ar dori să știe de ce am optat pentru căței...

OAMENII LUI BEBRA: Cățelușii!

LANKES: Nu pot decît să spun că nu cred în asta!

OAMENII LUI BEBRA: Pfu!

LANKES: Dar camarazii de aici vin mai toți de la țară. Și pînă în ziua de azi s-a păstrat obiceiul că, atunci cînd se face o casă sau o șură sau o biserică de țară, trebuie să zidești ceva înăuntru, ceva viu și...

HERZOG: Bine, bine, Lankes. Pe loc repaus. – După cum ați văzut, domnule căpitan, aici, la țărîmul Atlanticului se păstrează, cum s-ar zice, superstițiile. La fel ca și la dumneavoastră în teatru, unde n-ai voie să fluierei înaintea premieriei, unde actorii, înainte de a intra în scenă, scuipează peste umăr...

OAMENII LUI BEBRA: Toitoitoi! (*Își scuipează reciproc peste umăr*.)

HERZOG: Dar destul cu gluma. Trebuie să lăsăm oamenii să se distreze. Li se tolerează, sub ordin, pînă și faptul că

în ultima vreme au început să execute la ieșirile din buncăr mozaicuri cu scoici și ornamente din beton. Oamenii vor să aibă o preocupare. Și de aceea îi spun mereu șefului nostru, pe care zorzoanele din beton îi deranjează: mai bine zorzoane în beton decât zorzoane în creier. Nouă, germanilor, ne place să meșterim. N-aveți ce face.

BEBRA: Acum contribuim și noi la asta, am venit să distrăm armata care așteaptă pe țărmul Atlanticului.

OAMENII LUI BEBRA: Teatrul de campanie al lui Bebra cîntă pentru voi, joacă pentru voi, vă ajută să cuceriti victoria finală!

HERZOG: Vedeți foarte just lucrurile. Dar teatrul singur nu poate face nimic. De cele mai multe ori ne bazăm pe noi înșine cum putem. Ce zici, Lankes?

LANKES: Da, domnule locotenent! Ne bazăm cum putem!

HERZOG: Auziți? – Acum v-aș ruga să mă scuzați. Trebuie să mai dau o raită pe la Dora patru și Dora cinci. Priviți în liniște betonul, merită. Lankes va va arăta tot...

LANKES: Voi arăta tot, domnule locotenent! (*Herzog și Bebra se salută militărește. Herzog o ia la dreapta. Raguna, Oskar, Felix și Kitty, care au stat pînă acum în spatele lui Bebra, sar în față. Oskar își ține toba de tinichea. Raguna are un coș cu provizii, Felix și Kitty se cafădă pe acoperișul de beton al buncărului și încep acolo acrobațiile. Oskar și Roswitha se joacă lingă buncăr în nisip cu gălețușa și lopățica, se arată îndrăgostiți, chiuie și-i tachinează pe Felix și pe Kitty.*)

BEBRA (*detașat, după ce a măsurat buncărul pe toate fețele*): Ia spuneți-mi, caporal Lankes, ce profesie aveți, de fapt?

LANKES: Pictor, domnule căpitan. Dar asta a fost demult.

BEBRA: Vreți să spuneți, vopsitor de suprafețe.

LANKES: Și de suprafețe, domnule căpitan, dar mai mult de artă.

BEBRA: Ce spuneți, asta înseamnă că pășiți, după cum văd, pe urmele lui Rembrandt și ale lui Velázquez!

LANKES: Cam pe undeva între ei.

BEBRA: Dar, pentru Dumnezeu! La ce vă trebuie atunci să amestecați și să turnați betonul, să păziți betonul? Locul dumneavoastră este în compania de propagandă. Sînteți pictor de război, avem nevoie de așa ceva!

LANKES: Da, dar eu nu simt în mine chestia asta, domnule căpitan. Eu sînt prea șui pentru ce se cere azi. – Dar dacă domnul căpitan i-ar da o țigară caporalului? (*Bebra îi oferă o țigară*).

BEBRA: Vreți să spuneți prea modern?

LANKES: Ce înseamnă modern? Înainte de a veniăștia cu betonul, șui a însemnat multă vreme modern.

BEBRA: Așa?

LANKES: Păi da.

BEBRA: Pictați cu pastă și cu șpaclu?

LANKES: Și. Mai bag și deștu', întrucît pot, asta merge automat, lipeșc și cuie, și nasturi și, înainte de treizeci și trei, a fost o vreme cînd am lipit și sîrmă ghimpată pe cinabru. Am avut presă bună. Acum atîrnă pe pereții unui colecționar particular din Elveția, fabricant de săpun.

BEBRA: Războiul asta, războiul asta păcătos! Și azi turnați beton? Vă puneți genii în slujba fortificațiilor. Firește, la timpul lor, au făcut asta și Leonardo și Michelangelo. Cînd nu aveau comandată nici o madonă, au proiectat mașini de luptă și au construit bastioane.

LANKES: Vedeți! Întotdeauna există o ieșire pe undeva. Artistul adevărat trebuie să se exprime. Uitați aici, dacă domnul căpitan vrea să vadă ornamentele de la intrarea buncărului, eu le-am făcut.

BEBRA (*după ce a studiat amănunțit lucrarea*): Uimitor! Ce bogăție formală, ce expresie riguroasă!

LANKES: Am putea numi acest stil – formațiuni structurale.

BEBRA: Și creația dumneavoastră, relieful sau imaginea, au și un titlu?

LANKES: V-am spus doar: formațiuni, din partea mea și formațiuni șuie. E un stil nou de artă. Nimeni n-a mai făcut așa ceva pînă acum.

BEBRA: Tocmai de aceea și pentru că dumneavoastră sînteți creatorul, ar trebui să-i dați operei un titlu inconfundabil...

LANKES: Titlu, ce contează titlurile? Titlurile se pun doar pentru că există cataloage de expoziții.

BEBRA: Vă pripiți, Lankes. Încercați să vedeți în mine artistul, nu căpitanul. O țigară? (*Lankes se servește*.) Deci?

LANKES: Păi, dacă-mi veniți cu de-astea! – Deci, ce și-a zis Lankes: cînd se va termina în sfîrșit tărășenia, că, odată și odată, tot se va termina într-un fel sau altul, atunci buncărele rămîn pe loc, pentru că buncărele rămîn totdeauna pe loc, chiar dacă nu mai rămîne nimic altceva. Și atunci le vine vremea! Vin secolele, vreau să spun – (*aruncă ultima țigară*). Dacă domnul căpitan ar mai avea o țigară? Mulțam frumos! – Și secolele vin și se duc ca nimic. Dar buncărele rămîn așa cum au rămas și piramidele. Și-atunci, într-o bună zi, vine un așa-zis cercetător al Antichității și își spune: Ce vremuri sărace în cultură au fost astea, pe atunci, între primul și al șaptelea război mondial! Beton tocit, gri, ici, colo, zorzoane stîngace, diletantistice, în stil național, deasupra intrărilor în buncăre – și deodată dă peste Dora patru, Dora cinci, șase, Dora șapte, vede formațiunile mele structurale șuie: Ia te uită! Interessant. Mai că-ți vine a spune magic, amenințător și totuși de o spiritualitate pregnantă. Aici și-a spus cuvîntul, clar și fără nici un dubiu, sfîdînd timpurile, un geniu, poate singurul geniu al secolului douăzeci. – Oare opera aceasta are un nume? Există o semnătură care să trădeze maestrul? – Și dacă domnul căpitan s-ar uita cu atenție și ar ține capul mai într-o parte, atunci între formațiunile șuie ar...

BEBRA: Ochelarii mei. Ajutați-mă, Lankes.

LANKES: Ei? Acolo stă scris: Herbert Lankes, anno una mie nouă sute patruzeci și patru. Titlul: PLICTISIT, MISTIC, BARBAR.

BEBRA: Cu aceasta se pare că ați numit de fapt secolul nostru.

LANKES: Vedeți!

BEBRA: S-ar putea ca la lucrările de restaurare, după cinci sute sau o mie de ani, să se găsească în beton cîteva oscioare de cățel.

LANKES: Ceea ce n-ar face decît să întărească titlul meu.

BEBRA (*dezlănțuit*): Ce este timpul și ce sîntem noi, dragă prietene, dacă nu propriile noastre opere... dar uitați-vă la Felix și Kitty, acrobații mei. Ei fac gimnastică pe beton.

KITTY (*o hîrtie este trecută mai multă vreme de la Roswitha la Oskar, de la Felix la Kitty și pe ea se scrie ceva. Kitty*

înt-un dialect ușor saxon): Ia priviți, don Bebra! Că pă beton să poate face dă toate!

FELIX: Dar *salto mortale* nu s-a mai văzut pe beton. (*Face o tumbă*).

KITTY: Bine ar fi d-am avea așa o scenă d-adevăratelea!

FELIX: Numai că-i cam vînt aicea sus.

KITTY: Da, da nu-i așa cald și nu pute ca la cinema. (*Își face trupul covrig*.)

FELIX: Și aici sus noi am făcut și o poezie.

KITTY: Care noi? Oskarnello a făcut și cu signora Roswitha.

FELIX: Da' unde nu a rimat, am mai ajutat-o și noi.

KITTY: Numa' o vorbă mai lipsește și-i gata.

FELIX: Oskarnello vrea să știe cum se numesc tijele astea de plajă.

KITTY: Că trebuie să le puie-n poezie.

FELIX: Altfel lipsește ce-i mai important.

KITTY: Zău, ziceți, don' soldat, cum le spune la tijele alea?

FELIX: Poate n-are voie, ca să nu-l audă dușmanul.

KITTY: Da' noi nu zicem la nimenea.

FELIX: Nu de alta, da' fără nu se leagă arta.

KITTY: Și Oskarnello, săracu', ce să mai sili!

FELIX: Și ce fain le scrie cu litere Sütterlin!

KITTY: Pă unde-o fi învățat, tare așa vrea să știu.

FELIX: Numai cum se numesc tijele nu știe.

LANKES: Dacă-mi permite domnul căpitan?

BEBRA: Dacă nu e vorba de un secret decisiv pentru soarta războiului?

FELIX: Dacă Oskarnello vrea cu orice preț să știe.

KITTY: Dacă altfel nici nu funcționează poezia.

ROSWITHA: Dacă toți sîntem atît de curioși.

BEBRA: Dacă vă dau acuma ordin!

LANKES: Păi, le-am făcut pentru eventualele tancuri și vase de debarcare. Și fiindcă seamănă cu niște fire de sparanghel, le numim Sparanghelul lui Rommel.

FELIX: Sparanghelul...

KITTY: ... lui Rommel? Să potrivește, Oskarnello?

OSKAR: Se potrivește! (*Scrie cuvîntul pe hîrtie, îi întinde poezia lui Kitty, sus, pe buncăr. Ea se încovrigă și mai mult și spune versurile următoare ca pe-o poezie învățată la școală.*)

Tot înarmați turnăm beton,
sădim sparanghelul lui Rommel
în drum spre țară în pantofi,
duminica avem cartofi,
vinerea pește – fum în aer,
ne-apropiem de Biedermeier!

Ni-s leagăn sîrmele ghimpate
și în closete punem mine,
visăm grădine suspendate,
popicării și colombine
și frigidere – perle-n aer,
ne-apropiem de Biedermeier!

Și cite unul mușcă iarba
și rupe inima de mamă,
cu parașuta vine moartea
și ca volanul se destramă,
sar fulgi de cocostîrc prin aer,
ne-apropiem de Biedermeier!

(Toți aplaudă, și Lankes.)

LANKES: Acum e refluxul.

ROSWITHA: Atunci e timpul să ne luăm micul dejun! *(Își ridică în aer coșul mare, încărcat cu merinde și împodobit cu funde și flori de mătase.)*

KITTY: O, da, un picnic la iarbă verde!

FELIX: Numai natura ne stimulează pofta de mîncare!

ROSWITHA: O, sînt act al mîncatului, care unește popoarele
atîta timp cît se servește micul dejun!

BEBRA: Să luăm masa pe beton. Acesta ne oferă o bază
solidă. *(Toți se cațără pe buncăr, în afară de Lankes. Roswitha întinde o fașă de masă înflorată, în culori vii. Scoate din coșul inepuizabil perne mici cu ciucuri și franjuri. E deschisă o umbrelă de soare roz cu vernil, se dă drumul la un gramofon cu amplificator. Se împart farfurioare, lingurițe, cuțitașe, păhărele de ouă, șervețele.)*

FELIX: Aș gusta puțin paté de ficat!

KITTY: V-a mai rămas ceva din caviarul salvat la Stalingrad?

OSKAR: Să nu ungi așa de gros untul danez pe piine!

BEBRA: Frumos din partea ta, fiule, că ai grijă de silueta ei!

ROSWITHA: Dacă îmi place, și-mi și priște! O, cînd mă
gîndesc la tortul de frișcă pe care ni l-au servit la Copenhaga,
la aviație!

BEBRA: Ciocolata olandeză s-a păstrat caldă în termos.

KITTY: Nu-ș ce-am, sînt moartă după pesmeții americani
din cutie.

ROSWITHA: Dar numai unși cu marmeladă de ghimber
sud-africană.

OSKAR: Te rog nu întrece măsura, Roswitha! Parcă te văd
cum iei felii groase cît degetul din scîrbosul ăla de *corned
beef* englezesc!

BEBRA: E, soldat? O feliuță subțire de piine cu stafide unsă
cu dulceață de corcodușe!

LANKES: Dacă n-aș fi de serviciu, domnule căpitan...

ROSWITHA: Dă-i comanda, ce mai aștepți!

BEBRA: Vă ordon deci, caporal Lankes, să serviți piine cu
stafide unsă cu dulceață de corcodușe, un ou danez, fiert
moale, caviar sovietic și o ceșcuță de ciocolată olandeză
veritabilă.

LANKES: Am înțeles, să trăiți, domnule comandant. Să
servesc. *(Se așază îndată pe buncăr.)*

BEBRA: Oare nu mai sînt perne pentru domnul soldat?

OSKAR: Poate s-o ia fără grijă pe-a mea. Eu mă așez pe tobă.

ROSWITHA: Nu cumva să răcești, iubitule! Betonul e viclean
și tu nu ești obișnuit.

KITTY: Poate s-o ia și pe a mea. M-am deznodat puțin, să
alunece mai bine chiflele cu miere.

FELIX: Dar încearcă să rămii pe fața de masă, ca nu cumva
să pătezi cu miere tot betonul. Asta chiar că ar fi o acțiune
de demoralizare a trupe! *(Toți rid.)*

BEBRA: Ah, ce bine ne face aerul marin!

ROSWITHA: Chiar că da!

BEBRA: Ne umflă pieptul.

ROSWITHA: Chiar că da!

BEBRA: Ne întărește inima.

ROSWITHA: Chiar că da!

BEBRA: Sufletul se dezvăluie.

ROSWITHA: Ce frumoși ne facem când marea ne privește!

BEBRA: Privirea devine liberă, zboară.

ROSWITHA: Zboară...

BEBRA: Flutură peste mare, marea infinită... Ia spuneți-mi, caporal Lankes, văd pe plajă ceva negru, de cinci ori.

KITTY: Și eu. Cu cinci umbrele!

FELIX: Șase.

KITTY: Cinci! un, doi, trei, patru, cinci!

LANKES: Sunt maicile din Lisieux. Pe astea le-au evacuat împreună cu grădinița și le-au adus aici.

KITTY: Da' un' sint copilașii, că văd numai cinci umbrele?

LANKES: Puștii îi lasă în sat, în Bavent, și vin la reflux uneori să culeagă scoici și crabi agățați de sparanghelul lui Rommel.

KITTY: Sărăcuțele!

ROSWITHA: N-am putea să le dăm niște *corned beef* și cițiva pesmeți din cutie?

OSKAR: Oskar propune chifle cu stafide și dulceață de corcodușe, pentru că azi e vineri și maicile n-au voie să mănânce *corned beef*.

KITTY: Ia te uită cum fug, zici că le mină vîntul umbrelele!

LANKES: Totdeauna fac așa cînd au cules destul. Atunci se pun pe joacă. Mai ales novicia, Agneta, una tare mică, nici nu știe care-i dreapta și care-i stînga – dacă domnul căpitan ar mai avea o țigară pentru un caporal? Mulțam frumos! – Și aia din spate, grasă, care nu le-ajunge din urmă, e sora șefă, Scolastica. Ea nu vrea să audă de joacă, pentru că se pare că asta ar încălca ordinele. (*În fundal aleargă maici cu umbrele. Roswitha pune gramofonul : Se aude săniușul petersburghez. Maicile dansează și chiuie.*)

AGNETA: Cucu! Soră Scolastica!

SCOLASTICA: Agneta, soră Agneta!

AGNETA: Daa, soră Scolastica!

SCOLASTICA: Întoarceți-vă, copila mea! Soră Agneta!

AGNETA: Nu pot. Mă duce vîntul!

SCOLASTICA: Atunci rugați-vă, soră, pentru întoarcere!

AGNETA: Pentru una dureroasă?

SCOLASTICA: Pentru una îndurătoare!

AGNETA: Pentru una voioasă?

SCOLASTICA: Rugați-vă, soră Agneta!

AGNETA: Mă rog tot timpul, dar mă duce mereu mai departe.

SCOLASTICA (*mai încet*): Agneta, soră Agneta!

AGNETA: Cucu! Soră Scolastica!

(*Maicile dispar. Doar cînd și cînd, în fundal, apar umbrelele lor. Placa de gramfon se oprește. Lîngă intrarea în buncăr sună telefonul. Lankes sare pe acoperiș, ridică receptorul, ceilalți mîntînc.*)

ROSWITHA: De ce trebuie pînă și aici, în mijlocul naturii nemărginite, să existe telefon?

LANKES: Aici Dora șapte. Caporal Lankes.

HERZOG (*vine cu receptorul și cablul, încet din dreapta, se oprește și vorbește în aparat*): Dormiți, caporal Lankes? Ce-i cu mișcarea aia în fața lui Dora șapte? Doar se vede limpede!

LANKES: Sint maici, domnule locotenent.

HERZOG: Ce înțelegeți prin maici? Și dacă nu-s maici?

LANKES: Dar sint! Se vede limpede.

HERZOG: N-ați auzit încă de deghizare, nu? De coloana a cincea, ei? Englezii fac asta de secole. Vin cu Biblia și deodată se-aude detunătura.

LANKES: Dar astea culeg crabi, domnule locotenent...

HERZOG: Strîngeți imediat tot de pe plajă!

LANKES: Da, domnule locotenent. Dar ele nu culeg decît crabi.

HERZOG: Ia să faceți bine să vă vedeți de mitraliera dumneavoastră, caporal Lankes!

LANKES: Dar dacă nu caută decît crabi, că e reflux și pentru că vor pentru grădiniță...

HERZOG: Vă ordon...

LANKES: Să trăiți domnule locotenent!

Lankes dispare în buncăr. Herzog iese cu telefonul prin dreapta.

OSKAR: Roswitha, acoperă-ți urechile, acuși o să tragă mai ceva ca la jurnalul sonor.

KITTY: O, groaznic, mă înnod tot mai mult!

BEBRA: Mai că-mi vine și mie să cred că vom auzi ceva.

FELIX: Ar trebui să punem gramofonul. Asta atenuează tensiunea! (*Pune gramofonul : The Platters cîntă The Great Pretender. Adecvate muzicii lente, tragice, tîrăgîdnate, răpăie*

mitralierele. Roswitha își acoperă urechile. Felix stă în cap. În fundal zboară cinci maici cu umbrele la cer. Placa de gramofon se blochează, se repetă, pe urmă se face liniște. Felix nu mai stă în cap. Kitty se dezoază. Roswitha strânge fața de masă cu resturile de la micul dejun în coșul de merinde. Oskar și Bebra o ajută. Toți părăsesc acoperișul de beton. Lankes apare la intrarea buncărului.)

LANKES: Dacă domnul căpitan ar mai avea o țigară pentru un caporal...

BEBRA (*spierăți, oamenii lui se ascund după el*): Domnul soldat fumează prea mult.

OAMENII LUI BEBRA: Fumează prea mult!

LANKES: Din cauza betonului, domnule căpitan.

BEBRA: Și dacă într-o bună zi n-o să mai existe beton?

OAMENII LUI BEBRA: N-o să mai existe beton.

LANKES: Dar e nemuritor, domnule căpitan! Numai noi și țigările noastre...

BEBRA: Știu, știu, cu fumul ne volatilizăm și noi.

OAMENII LUI BEBRA (*ieșind încet*): Cu fumul!

BEBRA: Fără îndoială că betonul îl vom putea vizita încă o mie de ani.

OAMENII LUI BEBRA: O mie de ani!

BEBRA: Vor găsi oase de cîine!

OAMENII LUI BEBRA: Oscioare de cățel.

BEBRA: Și formațiunile lor șuie în beton.

OAMENII LUI BEBRA: PLICTISIT, MISTIC, BARBAR!

(*Lankes fumînd singur.*)

Chiar dacă Oskar a vorbit puțin în timpul micului dejun pe beton, sau abia dacă a avut prilejul să vorbească, nu a putut să nu-și fixeze în minte acest dialog la țărmul Atlanticului, că doar asemenea vorbe se găseau, la tot pasul, în ajunul invaziei; și îl vom întâlni din nou și pe acel caporal și pictor de beton, Lankes, cînd se va celebra, pe o altă pagină a perioadei postbelice, Biedemeierul nostru astăzi la modă.

Pe falează ne aștepta automobilul blindat. Locotenentul Herzog veni într-un suflăt la cei pe care-i avea în grijă. Abia ținîndu-și răsufierea, îi ceru scuze lui Bebra pentru micul incident. „O zonă interzisă e o zonă interzisă!”, spuse el, le ajută pe doamne să urce în mașină, îi dădu cîteva indicații

șoferului și o pornirăm înapoi la Bavent. A trebuit să ne grăbim, nu ne-a mai rămas timp nici pentru masa de prînz; pentru că la ora două aveam anunțată o reprezentație în sala cavalerilor dintr-un grațios castel normand, ascuns în spatele plopilor, la ieșirea din sat.

Nu ne mai rămăsese decît o jumătate de oră pentru proba de lumină, pe urmă Oskar trebui să tragă imediat cortina bătînd din toabă. Am jucat pentru subofițeri și ostași. Risul izbucnea prea des și vulgar. Îngroșam gluma, forțam nota. Eu am spart cu glasul meu o oală de noapte din sticlă în care se aflau doi cîrnăciori vienezi cu muștar. Mînjit din gros cu farduri, Bebra a plîns cu lacrimi de crocodil deasupra oliței sparte, și-a cules cîrnăciorii dintre cioburi, i-a întins în muștar și i-a mîncat, ceea ce a stîrnit voioșia uniformelor gri de front. Kitty și Felix își făcură apariția în pantaloni scurți de piele cu pălăriuțe tiroleze, ceea ce dădea numerelor lor acrobatică o notă deosebită. Roswitha, într-o rochie de lamé argintiu, mulată pe corp, purta mitene, sandale aurii, numărul cel mai mic din cîte există, își ținea genele ușor albastrii lăsate și-și demonstra, cu vocea ei somnambulă și meridională, demonia ei obișnuită. V-am spus oare că Oskar nu avea nevoie de costum? Purтам bereta mea cea veche cu inscripția brodată „SMS Seydlitz”, cămașa bleumarin, deasupra jacheta cu nasturi aurii, în formă de ancore, dedesubt aveam pantaloni pînă la genunchi, ciorapi trei sferturi în ghețele mele uzate cu șireturi și acea toabă de tinichea, din care mai aveam ca rezervă cinci exemplare identice, în bagajul artiștilor.

Seara am reluat reprezentația pentru ofițeri și telegrafiste unui serviciu de știri din Cabourg. Roswitha era puțin nervoasă, e drept că nu făcuse nici o greșeală, dar în mijlocul numărului ei și-a pus ochelarii de soare cu rame albastre, a abordat un ton mai neobișnuit, a devenit mai directă în precizerile ei, i-a spus, de pildă, unei telegrafiste palide, obraznice din cauza fisticelii, că ar avea relații intime cu superiorul ei. O dezvăluire penibilă, după părerea mea, dar care a stîrnit în sală hohote de rîs, deoarece superiorul stătea chiar lingă telegrafista.

După reprezentație, ofițerii superiori ai regimentului, care își aveau reședința în castel, mai făcură o tratație. În timp ce Bebra, Kitty și Felix se deciseră să rămînă, Raguna și

Oskar se despărțiră discret și se retraseră la culcare; după ziua aceea plină de peripecii, admiră imediat și fură treziți abia la ora cinci dimineața, o dată cu începutul invaziei.

Ce aş putea să vă spun despre asta? În sectorul nostru, în apropiere de vărsarea Ornei, aterizară canadienii. Bavent trebuia eliberat. Ne și predaserăm bagajele. Trebuia să fim trimiși acasă, împreună cu comandantul regimentului. În curtea castelului se afla o bucătărie de campanie motorizată care scotea aburi. Roswitha mă rugă să-i aduc un pahar cu cafea, deoarece nu-și luase micul dejun. Puțin nervos și îngrijorat că puteam să pierd camionul, am refuzat-o cu brutalitate. Atunci a sărit ea singură din mașină, a fugit în pantofi ei cu tocuri, ținând în mână o ceașcă, în direcția bucătăriei de campanie, și a ajuns la cafeaua fierbinte o dată cu o grenadă ce explodă chiar atunci.

O, Roswitha, nu știu cîți ani aveai, știu doar că măsurai nouăzeci și patru de centimetri, că în tine vorbea Marea Mediterană, că miroseai a scorțișoară și a nucșoară, că știai să le citești oamenilor în inimă, numai în inima ta n-ai citit, altfel ai fi rămas la mine și nu ți-ai fi luat cafea mult prea fierbinte!

La Lisieux, Bebra a reușit să obțină pentru noi un ordin de plecare la Berlin. Cînd ne întîlnirăm în fața comandamentului, vorbi pentru întîia oară de la moartea Roswithei: „Noi, pitici și măscărici ce sîntem, n-ar trebui să dansăm pe un beton turnat și consolidat pentru uriași. Să fi rămas sub tribune, unde nimeni n-ar fi avut habar de noi”.

La Berlin m-am despărțit de Bebra. „Ce-o să faci în toate adăposturile antiaeriene fără Roswitha ta!” zîmbi el subțire ca pînza de păianjen, mă sărută pe frunte, îi puse pe Kitty și pe Felix, asigurați cu foi de călătorie de serviciu, să mă însoțească pînă la gara principală Danzig, îmi dăruî și restul de cinci tobe din bagajul artiștilor și, încărcat și cu cartea mea pe deasupra, am ajuns la unsprezece iunie, cu o zi înainte de cea de-a treia aniversare a fiului meu, în orașul natal, care, încă teafăr și medieval, continua să bată cu diferitele lui clopote, mai mari sau mai mici, din diferitele lui turnuri de biserici mai mari sau mai mici.

Succesorul lui Hristos

Așadar, întorcerea acasă! La ora douăzeci și patru minute, trenul cu soldați veniți în permisie de pe front intra în gara principală Danzig. Felix și Kitty mă însoțiră pînă în Piața Max Halbe, își luară rămas-bun; pe Kitty o podidiră lacrimile, apoi își căutară comandamentul din Hochstrieß și Oskar străbătu, cu puțin înainte de ora nouă, cu bagajul lui, strada Labesweg.

Întorcerea acasă. Un obicei prost, foarte răspîndit, îl transformă azi pe orice tînar care a făcut o mică escrocherie și de aceea a ajuns în Legiunea Străină, iar apoi, după cîțiva anișori, se întoarce puțin maturizat acasă și-și povestește peripecțiile, într-un Odiseu modern. Cîte unul se urcă distrat într-un tren greșit, călătorește la Oberhausen în loc de Frankfurt, i se întîmplă ceva pe drum – cum să nu i se întîmple – și abia întors acasă face risipă de nume ca Circe, Penelopa și Telemah.

Oskar nu putea să fie un Odiseu, în primul rînd că la întorcerea sa a găsit totul neschimbat. Iubita lui, Maria, pe care, în calitate de Odiseu, ar fi trebuit s-o nemească Penelopa, nu era înconjurată de pețitori răbîți; ea îl avea tot pe Matzerath al ei, pentru care se hotărîse deja cu mult înainte de plecarea lui Oskar. Sper ca celor mai cultivați dintre dumneavoastră să nu cumva să vă treacă prin minte să vedeți în biata mea Roswitha, din cauza profesiei ei cîudate de somnambulă, o Circe care le ia bărbaților mințile. În fine, în ce-l privește pe fiul meu Kurt, acesta nu a mișcat un deget pentru taică-su, nici gînd să fie un Telemah, chiar dacă n-ul recunoscuse pe Oskar.

Și dacă e să comparăm – mărturisesc că unul care se întoarce acasă trebuie să se împace cu comparațiile –, atunci prefer să fiu pentru dumneavoastră fiul rătăcitor; pentru că

Matzerath mi-a deschis ușa și m-a primit ca un tată și nu ca un tată prezumtiv. Da, a știut chiar să se bucure sincer de întoarcerea lui Oskar, să verse pînă și lacrimi adevărate, mute, încît din aceea zi nu m-am numit exclusiv Oskar Bronski, ci și Oskar Matzerath.

Maria mă primi mai detașată, dar nu fără prietenie. Stătea la masă și lipea etichete pentru prăvălie, iar pe măsuta de fumat erau deja citeva cadouri frumoase ambalate pentru Kurtchen. Cum era practică din fire, s-a gîndit mai întîi să mă facă să mă simt bine; m-a dezbrăcat, m-a îmbăiat ca în vremurile de altădată, trecînd cu vederea roșeața mea din obraji, și m-a pus la masă în pijama, unde Matzerath mi-a servit ochiuri și cartofi prăjiți. Am băut și lapte și, în timp ce mincam și beam, au început să curgă întrebările: „Pe unde umblași, că te cătăram peste tot, și cu poliția, ca nebunii, și la tribunal ne-am dus să depunem jurămînt că nu ți-am făcut de petrecanie. Și-acu, iată-te! Da' ne dași destulă bătaie de cap și ni-i mai da, că iar trebuie să te anunțăm. Numa' de nu te-or băga la azil, c-așa ți-ar trebui! Auzi, să fugi așa fără să zici o vorbuliță!”

Maria dovedea multă intuiție. Fără îndoială le dădusem bătaie de cap și lucrurile nu se terminaseră încă. A venit un funcționar de la Ministerului Sănătății, a vorbit confidențial cu Matzerath, dar Matzerath a strigat cit îl ținea gura, ca să audă toată lumea: „Nici vorbă de așa ceva, i-am promis nevestii-mii pe patul de moarte, doar sînt tatăl lui, nu poliția sanitară!”

Așadar, n-am ajuns la azil. Dar din aceea zi sosea cu regularitate, din două în două săptămîni, o scrisorică oficială care-l convoca pe Matzerath pentru o mică semnătură; dar Matzerath nu voia să semneze și pe fața lui se înmulțeau culele amărăciunii.

Oskar însă a preîntîmpinat toate relele; trebuia să netezească din nou obrazul lui Matzerath, pentru că în seara sosirii mele strălucea, își făcea mai puține gînduri decît Maria, ba puneă chiar mai puține întrebări, se mulțumea cu faptul că venisem teafăr acasă, se comporta întocmai ca un adevărat tată și cînd mă duseră la culcare, la mama Truczinski, care era cam contrariată, spuse: „Ce-o să se mai bucure Kurtchen că are din nou un frățior! Și unde mai pui că mîine serbăm a treia lui aniversare!”

Fiul meu, Kurt, găsi pe masa sărbătorească, în afară de tortul cu cele trei lumînări, un pulover roșu ca vinul de la Gretchen Scheffler, lucrat de mîna ei, căruia nu-i dădu nici o atenție. O minge oribilă, galbenă, de gumă, pe care se așeză imediat s-o călărească și, în cele din urmă, o împuse cu un cuțit de bucătărie. Apoi se apucă să sugă din rana de cauciuc apa aceea scirboasă, dulceagă, care se depune pe pereții tuturor mingilor umplute cu aer. Abia își căpătase mingea plaga de nelecuit și Kurtchen începu să demonteze corabia cu pinze și s-o transforme într-o epavă. Sfirleaza și biciul, atît de ușor de minuit, rămaseră neatinse.

Oskar, pe care aniversarea fiului său îl preocupa de multă vreme, făcîndu-l să fugă din mijlocul celor mai turbate evenimente spre est, ca nu cumva să piardă cea de-a treia aniversare a descendentului său, stătea deoparte, contempla opera de distrugere, îl admira pe băiatul acela de nădejde, își compara dimensiunile fizice cu cele ale fiului său, făcîndu-mă să recunosc îngrijorat: în timpul absenței tale, Kurtchen a ajuns să te depășească binișor în înălțime, cei nouăzeci și patru de centimetri pe care ai știut să ți-i păstrezi intacti aproape șaptesprezece ani, cîți s-au scurs de la a treia ta aniversare, puștiul i-a depășit cu doi, trei, centimetri; a venit momentul să-l faci toboșar și să-i spui „Pînă aici!” acelei creșteri excesiv de grăbite.

Am luat din bagajul meu de artist, pe care îl pusesem bine, laolaltă cu marea carte a instruirii mele, în pod, în dosul olanelor, o tobă nouă-nouță, care luca de-ți lua ochii; voiam să-i ofer fiului meu – deoarece oamenii mari nu catadiceau s-o facă – aceeași șansă pe care biata mea mamă, ținîndu-și promisiunea, mi-a oferit-o cînd am împlinit trei ani.

Aveam suficiente motive să presupun că Matzerath, care odinioară se gîndise la mine ca să-i preiau prăvălia, vedea acum, cînd eu nu mai intram în discuție, în Kurtchen viitorul negustor de coloniale. Dacă spun azi: Așa ceva nu trebuie să se întîmple! Vă rog să nu vedeți în Oskar un dușman declarat al comerțului cu amănuntul. Dacă eu sau fiul meu am fi avut în perspectivă un concern sau un regat cu coloniile aferente, aș fi procedat la fel. Oskar nu voia să preia nimic la mîna a doua, de aceea intenționa să-l împingă pe fiul lui să facă ce a făcut și el – și în asta consta greșeala mea

esențială –, adică s-a devinut toboșarul unei vîrste permanente de trei ani, de parcă pentru un om tânăr și plin de speranță preluarea unei tobe de tinichea nu ar fi fost la fel de respingătoare ca și preluarea unei prăvălii de coloniale.

Așa gîndește azi Oskar. Dar pe atunci, pentru el nu exista decît o singură dorință: să pună un toboșar-fiu alături de un toboșar-tată și, bătînd în tobă, în variantă dublă, să-i privească de jos în sus pe cei mari, să întemeieze o dinastie fecundă de toboșari; pentru că opera mea trebuia să fie de tinichea și să se transmită din generație în generație, lăcuită în alb și roșu.

Ce viață ne aștepta! Am fi putut să stăm unul lîngă altul, dar și în camere separate, umăr lîngă umăr, dar și el în Labesweg, eu în Luisenstraße, el în pivniță, eu în pod, Kurtchen în bucătărie, Oskar la closet, tatăl și fiul ar fi putut cînd și cînd să se strecoare, cu un prilej favorabil, amîndoi, sub fustele bunicii mele și ale străbunicii lui, Anna Koljaiczek, să locuiască acolo, să bată la tobă, să respire mirosul de unt ușor rînced. Și în fața porțiiei ei, i-aș fi spus lui Kurtchen: „Ia privește înăuntru, fiule! De acolo venim. Și dacă ești cuminte, o să putem să vizităm pentru o oră sau ceva mai mult societatea care așteaptă acolo”.

Și Kurtchen s-ar fi aplecat în față, ar fi rîscat o privire și întrebîndu-mă politicos pe mine, tatăl lui, mi-ar fi cerut lămuriri. „Doamna aceea frumoasă”, ar fi șoptit Oskar, „cea care stă în mijloc și se joacă cu mîinile ei frumoase și are un oval așa de blînd, încît îți vine să pîngi, este biata mama, bunica ta cea bună care a murit dintr-o supă de țipari sau de propria ei inimă prea dulce”.

„Mai departe, papa, spune mai departe!” l-ar fi îndemnat Kurtchen. „Cine e domnul cu mustață?”

Aș fi coborît atunci complice glasul: „Aici e străbunicul tău, Joseph Koljaiczek. Fii atent la ochii aprinși de incendiator, la îngîmfarea suverană poloneză și la kașuba lui perfidie practică, ce i se citesc la rădăcina nasului. Observă membrana pentru înțot dintre degetele de la picioare. În anul treisprezece, cînd *Colombus* a fost lansat la apă, el a nimerit sub o plută, a trebuit să înoteze mult pînă a ajuns în America și acolo a devenit milionar. Dar uneori intră din nou în apă,

înăotă înapoi, acostează aici unde a aflat pentru prima oară adăpost ca incendiator și și-a dăruit mamei mele partea lui”.

„Dar acel domn frumos, ascuns pînă acum în spatele doamnei care e bunica mea, uite-l că se așază lîngă ea și-i mîngîie mîinile cu mîinile lui? Are ochii la fel de albaștri ca tine, papa!”

Atunci ar fi trebuit să-mi fac curaj pentru a-i putea răspunde bunului meu fiu, ca un fiu rău și trădător ce sînt: „Aștia care te privesc aici pe tine, Kurtchen, sînt ochii superbi albaștri ai celor din neamul Bronski. Ce-i drept, privirea ta e gri. Ai moștenit-o de la mama ta. Totuși, ești la fel ca acel Jan, care-i sărută mîna bieteii mele mame, ca Vinzent, tatăl lui, care, deși kașub, era un Bronski din cap pînă-n picioare. Într-o bună zi o să ne întorcem și noi acolo, chemați de izvorul care emană un vag miros de unt rînced. Bucură-te!”

Abia înlăuntrul bunicii Koljaiczek sau, cum spuneam eu în glumă, în vasul cu unt al bunicii, s-ar fi putut realiza, conform teoriilor mele, o adevărată viață de familie. Chiar și azi cînd ajunge să întind un deget că și ating, ba chiar îi depășesc pe Dumnezeu Tatăl, pe Fiul moștenitor și, ceea ce e și mai important, Spiritul, în modul cel mai personal, simțindu-mă fără chef îndatorat succesiunii lui Hristos, ca tuturor celorlalte profesii ale mele, îmi imaginez, cînd nimic nu mi-este mai de neatinz decît intrarea la bunica mea, cele mai frumoase scene de familie în mijlocul predecesorilor mei.

Așa se face că în zilele ploioase îmi inchipui mai ales că bunica trimite invitații și noi ne întîlnim în ea. Vine Jan Bronski și are flori, probabil garoafe înfipite în găurile de glonț din pieptul lui de apărător al poștei poloneze. Maria, care a primit și ea o invitație la recomandarea mea, se apropie sfioasă de mama și-i arată, cerșind îndurare, registrele prăvăliei, începute de ea și continuate impecabil de Maria, și mama ride cu risul ei kașub, o trage pe iubita mea la pieptul ei și spune sărutînd-o pe obraz și făcîndu-i cu ochiul: „Haida de, puicuțo, cin' să te judece? Că doară amîndouă ne mîritarăm c-un Matzerath și hrînîrăm un Bronski!”

Trebuie să-mi interzic categoric alte gînduri, cum ar fi, de pildă, speculațiile legate de un fiu procreat de Jan, purtat de mama în pîntecele bunicii Koljaiczek și, în cele din urmă, născut în acel vas cu unt. Deoarece acest caz ar atrage cu

siguranță după sine un altul. S-ar putea ca fratelui meu după tată, Stephan Bronski, care aparține în definitiv aceluiași cerc, să-i vină ideea bronskiană de a arunca asupra Mariei mai întâi o privire și apoi și altele. Așa că mai bine îmi limitez imaginația la o întâlnire nevinovată de familie. Renunț deci la un al treilea sau al patrulea toboșar, mă mulțumesc cu Oskar și Kurtchen, le povestesc pe toba mea celor prezenți cite ceva despre acel Turn Eiffel, care mi-a înlocuit bunica în țări străine, și mă bucur când musafirii, inclusiv Anna Koljaiczek, expeditoarea invitațiilor, se amuză de bățiile noastre în tobă și-și bat unii altora ritmul pe genunchi.

Dar oricât ar fi de ispititor să faci să se desfășoare, în interiorul propriei bunici, lumea și raporturile ei, să fii complex într-un spațiu atât de limitat, Oskar se simte până la urmă obligat – fiind la fel ca Matzerath, doar un tată prezumtiv – să revină la întâmplările aceluiaș disprezece iunie, patruzeci și patru, la a treia aniversare a lui Kurtchen.

Deci încă o dată: băiatul primi un pulover, o minge, o corabie, un bici și o sfirlează și urma să primească o tobă de tinichea lăcuită, în alb și roșu, de la mine. Abia terminase de demontat corabia cu pinze, că Oskar se apropie de el, ținând darul de tinichea ascuns la spate și toba folosită lăsând-o să-i atîrne pe burtă. La un moment dat ne-am oprit față-n față, la un pas distanță: Oskar, o mोगildeață; Kurt, o mोगildeață cu doi centimetri mai mare. A făcut o mină furioasă – pasămite era încă în curs de distrugere a corăbiei cu pinze – și a rupt, tocmai în clipa în care am dat la iveală toba, ținînd-o în sus, ultimul catarg al vasului *Pamir*, așa se numea velierul.

Kurt lăasă să-i cadă epava, apucă toba, o ținuu în mină, o răsuci și căpătă astfel trăsături mai calme, dar încă încordate. Era momentul să-i întind bețele. Din păcate înțelese greșit mișcarea dublă, se simți amenințat; lovi cu marginea tinichelei bețele și mi le smulse din mină, cînd am vrut să mă aplec după ele, apucă zdravăn toba și, de îndată ce am ridicat bețele să i le dau a doua oară, apucă ceva din spatele lui și lovi cu darul aniversar: nu sfirleaza, ci pe mine, pe Oskar îl nimeri, nu sfirleaza, crestată special pentru asta, pe tatăl lui voia să-l facă să bîzlie și să se-nvîrtă, mă biciau, ce-și spunea el, așteaptă numai, frățioare; așa l-a biciauit și Cain

pe Abel, pînă cînd Abel s-a învîrtit mai întii împleticindu-se, apoi tot mai virtos și mai exact, cîntînd cîntecul sfirlezei, mai întii pe bîjbuite, apoi suind din sfîrșitul acela inform într-un cîntat superior. Și Cain mă ademenea tot mai sus cu biciul, de aveam cretă în glas, de parcă un tenor își rostea rugăciunea de dimineață, așa trebuie să fi cîntat ingerii plămădiți din argint, corul băieților cîntăreți din Viena, caștrați jughiniți – și Abel va fi cîntat așa înainte de a cădea, întocmai cum am căzut și eu grămadă sub biciul băiatului Kurt.

Cînd mă văzu zăcînd acolo și sfîrșind atît de jalnic, lovi de mai multe ori aerul din cameră de parcă brațului său nu i-ar fi ajuns cît a dat. Chiar și în timp ce-și cerceta atent toba nu mă scăpă din ochi. Mai întii lovi lacul alb și roșu de o margine a scaunului, apoi darul căzu pe dușumea și Kurtchen căută și găsi scheletul masiv al fostei corăbii cu pinze. Cu acest lemn lovi toba. Dar nu bătea în ea, o bătea. Mîna lui nu încerca nici cel mai simplu ritm. Lovea monoton și uniform cu o mină încremenită tinicheaua, care nu se așteptase la un asemenea toboșar; ea ar fi vibrat jucăuș sub cele mai ușoare bețe, dar nu suportă loviturile de berbec ale unei epave necioplite. Toba se îndoi, vru să scape desprinzîndu-se din marginile ei, voia să se facă nevăzută, renunțînd la lacul alb și roșu și făcîndu-și tinicheaua gri-albastră să ceară îndurare. Dar fiul se arătă necruțător față de cadoul de aniversare dăruit de tatăl lui. Și cînd acesta încercă din nou să reia tratativele și, în ciuda numeroaselor dureri concomitente, se tiră pe covor, pe jos, epre fiul lui, biciul își făcu iar apariția. Biata sfirlează istovită știa cu cine are de-a face și chiar și toba renunță definitiv să mai spere într-un toboșar sensibil, vibrînd jucăuș, dar totuși puternic, care să-și fi mișcat bețele fără brutalitate.

Cînd Maria intră în cameră, toba era bună de fiare vechi. Mă luă în brațe, îmi sărută ochii umflați, urechea ruptă, îmi linse sîngele și mîinile mele zdrobite.

O, dacă Maria nu ar fi sărutat numai copilul anormal, întîrziat, mutilat și vrednic de compătimire! De l-ar fi recunoscut pe tatăl bătut și, în fiecare rană, pe iubit! Ce consolare și ce soț tainic și adevărat i-aș fi putut fi în timpul următoarelor luni întunecate!

Și-atunci a fost împușcat – asta n-are de-a face neapărat cu Maria – fratele meu după tată, Stephan Bronski, care pe vremea aceea purta deja numele tatălui său vitreg Ehlers, și tocmai fusese avansat la gradul de locotenent. A fost împușcat pe frontul de la Oceanul Înghetăț, ceea ce a pus sub semnul întrebării pentru todeauna cariera lui de ofițer. În timp ce tatăl lui Stephan, Jan, purtase, când a fost împușcat, ca apărător al poștei poloneze, la cimitirul Saspe, o carte de skat sub cămașă, tunica locotenentului era decorată cu Crucea de Fier clasa a doua, decorația infanteriei de atac și așa-numitul Ordin al cărnii înghețate.

La sfârșitul lui iunie, mama Truczinski face un atac ușor de apoplexie, pentru că poșta îi adusese vești proaste. Subofiterul Fritz Truczinski căzuse pentru trei lucruri: pentru Führer, popor și patrie. Aceasta se întâmplase în sectorul de mijloc al frontului, iar portvizitul cu fotografiile unor fete drăguțe surizătoare, din Heidelberg, Brest, Paris, Bad Kreutznach și Salonic, precum și Crucea de Fier clasa întâi și a doua, nu mai știu ce ordin pentru răniți, decorația de bronz pentru lupta corp la corp și două petice de tablă de tanc, ca și unele scrisori, le trimisese căpitanul, pe nume Kanauer, din sectorul de mijloc al frontului direct la Langfuhr pe Labesweg.

Matzerath ajută cât putu și mama Truczinski se simți în curând mai bine, chiar dacă nu-și mai reveni niciodată de tot. Ședea în scaunul ei la fereastră, voia neapărat să afle de la mine sau de la Matzerath, care venea de două, trei ori pe zi să aducă cite ceva, unde se găsea de fapt „Sectorul de mijloc”, dacă era departe și dacă se putea merge duminică până acolo cu trenul.

Cu toată bunăvoința de care era în stare, Matzerath nu putea să-i dea nici o lămurire. Așa că sarcina de a-i bate la tobă mamei Truczinski, ce sta nemiscată, dar tremura ușor din cap, câteva versiuni ale tot mai instabilului „Sector de mijloc” mi-a revenit în după-amiezile lungi mie, care îmi însușisem cunoștințele geografice de la comunicatele speciale și de la cele ale Wehrmachtului.

Maria însă, fiind foarte legată de descurcarea Fritz, deveni evlavioasă. La început, s-a ținut toată luna iulie de religia pe care o învățase, mergea duminicile la preotul Hecht

la Christuskirche și Matzerath o însoțea uneori, deși ea prefera să meargă singură.

Dar serviciul religios protestant începea să n-o mai mulțumească pe Maria. La mijlocul săptămânii – nu știu, era joi, era vineri? –, încă înainte de închiderea prăvăliei, după ce lăsa magazinul în grija lui Matzerath, Maria mă luă de mină pe mine, catolicul; o pornirăm în direcția Pieței Noi, o cotirăm pe Elsenstraße în Marienstraße, trecind pe lângă măcelarul Wohlgemuth, până în Kleinhammerpark – Oskar se și gîndea, mergem la gara Langfuhr, facem o călătorie mică, probabil la Bissau în Kaşubia –, după ce o făcurăm la stînga și în fața pasajului subteran de cale ferată am așteptat din superstiție să treacă mai întâi un tren de marfă, am traversat pasajul în care picura îngrozitor și nu am luat-o drept înainte spre Palatul Filmului, ci ne-am continuat drumul la stînga, de-a lungul terasamentului. Făcea pronosticuri: ori mă trăște pe Brunshöferweg la clinica doctorului Hollatz, ori vrea să se convertească, vrea să meargă la biserica Inima lui Iisus.

Portalul lăcașului sfînt dădea spre terasament. Ne-am oprit între terasament și poarta deschisă. După-amiază de august cu zumzet în aer. În spatele nostru, pe pietriș, între peroane, săpau muncitorii din est cu basmale albe. Stăteam și priveam în burta umbroasă și răcoroasă a bisericii; în fund de tot, ademenitor, un ochi aprins – lumina veșnică. În spatele nostru pe terasament, ucrainencele își strîngeau lopețile și tirnăcoapele. Se auzi un semnal, un tren se apropia, e încă aici, încă n-a trecut, s-a dus, și iar semnalul, ucrainencele săpau. Maria era nehotărîtă, nu știa încă ce picior să pună în față, îmi lăsa mie răspunderea, mie, căruia la naștere și botez biserica dădătoare de fericire îmi era mai aproape; Maria se lăsa, după ani de zile de la acele două săptămîni pline de praf efervescent și de iubire, din nou condusă de Oskar.

Am lăsat în urma noastră terasamentul și zgometele sale, luna august și zumzetul ei. Puțin melancolic, cu virful degetelor bătînd ușor în toba ascunsă sub cămașă, lăsîndu-mi obrazul să-și exprime în voie calul, mi-am amintit de slujbele, ținute de înalte fețe bisericești, de slujbele vespérale, de spovedaniile de simbătă ale biete mele mame, care, cu puțin înainte de moarte, se făcuse evlavioasă de prea mult umblat cu Jan Bronski și se spovedea în fiecare simbătă, duminica se întărea

cu sfînta cuminătură pentru ca, astfel ușurată și întremată, să-l întâlnească joia următoare pe Jan în Tischlergasse. Dar cum îl mai chema pe Preasfințitul de atunci? Preasfinția se numea Wiehnke, era încă preotul bisericii Inima lui Iisus, predica plăcut cu glas scăzut, de neînțeles, cînta Crezul atît de subțire și de plîngător, încît chiar și pe mine era să mă năpădească atunci ceva asemănător credinței, dacă nu ar fi existat acel altar lateral din stînga cu Fecioara Maria, Pruncul Iisus și Botezătorul prunc.

Și totuși, chiar acel altar mă făcea s-o aduc pe Maria din vremea însoțită de afară în portalul bisericii, și apoi pe dalele de piatră în naos.

Oskar ședea cuminte și răbdător pe scaunul de stejar lîngă Maria, în biserică din ce în ce mai rece. Trecuseră anii și totuși mi se părea că aceiași oameni așteptau, răsfind tacticos chestionarul spovedaniei, urechea Preasfințitului Wiehnke. Noi ședeam puțin mai departe, mai pe la mijlocul bisericii. Voiam să-i ușurez Mariei alegerea. Pe de-o parte, nu era tulburător de aproape de confesional, putea deci să se convertească tacit și neoficial, pe de altă parte, vedea cum se procedează înainte de spovedanie, putea deci, observînd astfel, să ia hotărîrea de a afla în dulapul acela urechea Preasfințitului și de a discuta împreună cu el amănuntele trecerii ei la unica biserică dătătoare de fericire. Îmi era milă de ea, cînd o vedeam cum ingenușea atît de mică și își făcea cruce pentru prima oară pe dos, cu minile ei extraordinare sub atîta miros, praf, stuc, sub ingerii plutitori, sub lumina frîntă, printre sfinții suferinzi, înainte de, sub și între atîta catolicism dulce-amar. Oskar atinse pielea Mariei, îi arătă avidei de cunoaștere exact locurile unde, în spatele frunții, în coșul pieptului și chiar în umăr, locuiau Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, îi arătă și cum se împreunează minile cînd se ajunge la Amin. Maria îl ascultă, își lăsă minile să se odihnească la Amin și începu să se roage.

La început încercă și Oskar să-și pomenească morții rugîndu-se, dar se pierdu cînd îl imploră pe Domnul pentru Roswitha lui tirguindu-se cu acesta ca să-i asigure somnambulei pacea și accesul la bucuriile cerești, intrînd în asemenea hal în amănunte pămîntene, încît pacea eternă și bucuriile cerești se mutară într-un hotel din Paris. Atunci

mi-am găsit salvearea în rugăciunea dinaintea cuminăturii, pentru că prin ea nu te obligi, am rostit din veșnicie în veșnicie, *sursum corda, dignum et justum* – așa e demn și drept, apoi socotii că a fost destul și o observai pe Maria cu coada ochiului.

Rugăciunile catolice îi ședeau bine. În cucernicia ei era frumoasă și numai bună de pictat. Rugăciunile lungesc genele, ridică sprîncenele, încing obraji, fac fruntea grea, gîtul flexibil, provoacă un ușor freamăt al nărilor. Obrazul Mariei înflorit în suferință mai că m-a împins să mă apropiu de ea. Dar nu e voie să-i deranjezi pe cei ce se roagă. Nu e voie să-i seduci pe cei ce se roagă, nici să te lași sedus de ei, chiar dacă celor ce se roagă le place, ba chiar îi stimulează în rugăciunile lor, cînd sînt priviți cu interes.

Așa că am luncat de pe netedul lemn bisericesc și mi-am lăsat minile să-mi atîrne cuminți pe toba care-mi umfla cămașa. Oskar fugi, o luă pe lespezile de piatră, se tîri cu toba lui pe lîngă toate popasurile de pe drumul Calvarului, din naosul stîng al bisericii, nu se opri la Sfîntul Anton – roagă-te pentru noi – pentru că noi nu ne pierduserăm nici portmoneul, nici cheia de la casă, i-am lăsat în somnul lor și pe Sfîntul Adalbert din Praga, cel care îi înfrînsese pe prusaci, nu ne mai potoleam, săream din piatră în piatră – parcă eram pe o tablă de șah – pînă ce un covor anunță altarul lateral stîng.

Vă rog să mă credeți că în biserică din cărămidă, în stilul gotic nou, Inima lui Iisus, și, totodată, la altarul lateral stîng nu se schimbaseră nimic. Pruncul Iisus ședea gol și roz tot pe genunchiul stîng al Fecioarei, pe care n-o mai numesc Fecioara Maria, ca să nu se confunde cu Maria mea cea convertită. Pe genunchiul drept al Fecioarei se-nghesuia Botezătorul prunc, îmbrăcat ca și înainte sărăcăcios, doar într-o blană de culoarea ciocolatei. Fecioara însăși arăta, la fel ca odinioară, cu arătătorul drept spre Iisus deși, de fapt, se uita la Ioan.

Dar chiar și acum, după atîția ani de absență, pe Oskar îl interesau, mai mult decît orgoliul de mamă fecioară, cei doi băieți. Iisus era cam la fel de mare ca fiul meu Kurt acum, la împlinirea vîrstei de trei ani, deci cu doi centimetri mai înalt decît Oskar. Ioan care, după toate mărturiile, era mai bătrîn decît Nazariteanul, avea înălțimea mea. Oricum, amîndoi își păstrau aceeași expresie matură și înțeleaptă,

care îmi era proprie și mie, cel rămas permanent de trei ani. Nu se schimbaseră nimic. Cu aceeași superioritate vicleană mă priviseră când am pășit în biserică. Inima lui Iisus, acum nu știu câți ani, alături de biata mea mamă.

Am urcat scările călcând pe covor, fără nici o pregătire prealabilă. Am examinat fiecare fald, am pipăit ghipsul pictat al celor doi nudiști cu bățul meu de la tobă, care avea o sensibilitate mai mare decât toate degetele la un loc, procedam încet, cu răbdare, nu omiteam nimic: coapse, burtă, brațe, numărăm cutele de grăsime, gropițele – era Oskar în persoană, carnea mea sănătoasă, genunchii mei puternici, puțin grăsuții, brațele mele scurte, dar musculose, de toboșar. Și culmea, și el le ținea, tot așa, strângărul. Ședea pe genunchiul Fecioarei și-și ridica brațele și pumnii, de parcă avea de gând să bată la tobă, de parcă Iisus ar fi fost toboșarul și nu Oskar, de parcă nu aștepta decât să-i dau toba, de parcă își pusese serios în gând să le facă o demonstrație la tobă, plină de ritm și farmec Fecioarei, lui Ioan și mie.

Am făcut așadar, la fel ca și cu ani în urmă, mi-am luat toba de pe burtă și l-am pus pe Iisus la probă. l-am împins tinicheaua alb-roșie binișor pe coapsa roză, atent la ghipsul vopsit; făceam toate astea ca să-mi dau satisfacție, nu speram ca timpului într-o minune, dimpotrivă, voiam să văd neputința cât mai plastic. Pentru că, deși ședea aici și-și ridica pumnii, deși avea mărimea și statura mea viguroasă, chiar dacă îl reda în ghips pe acel tip de trei ani pe care eu îl mențineam în carne și oase cu atita trudă și renunțări – nu putea să bată la tobă, nu putea să mimeze că bate, probabil că-și zicea în sinea lui: dac-aș avea, aș putea, eu ziceam, ai și tot tu poți, i-am prins și cele două bețe între degetele ca niște cîrnăciori, mă stricam de ris – hai, bate acum, divinule Iisus, ghips colorat, bate la tobă; Oskar se retrage, coboară cele trei trepte apoi, jos de pe covor, pe dale, bate odată, copile Iisus. Oskar se îndepărtează mai mult. Stă la oarecare distanță și se prăpădește de ris pentru că Iisus șade ca prostul, nu poate să bată la tobă, deși se pare că ar vrea. Deja mă cuprinsese plictiseala, mă rodea ca o bătătură – cînd deodată bătu, bătu în tobă!

În timp ce totul rămase nemișcat, mai întii cu stînga, apoi cu dreapta, apoi cu amîndouă bețele, în cruciș, îi plăcea

să varieze, la ritmul simplu era la fel de bun ca la cel complicat, dar renunța la toate fițele, își vedea numai de tobă, nu-mi părea nici măcar religios și nici ca un pedestraș încălzit, era pur și simplu muzical, nu-i scăpa nici un șlagăr, cînta tot ce era pe atunci pe buzele tuturor: *Es geht alles vorüber*, firește și *Lili Marleen*, își întorcea spre mine încet, poate puțin ostentativ, capul buclat cu ochii albaștri ai lui Bronski, zîmbea ușor superior și prezenta repertoriul preferat al lui Oskar într-un potpuriu: încep cu *Cioburi, cioburi și ulcele*, atinse doar în treacă *Orarul*, băiatul ăla cînta la fel ca mine, opunîndu-l pe Rasputin lui Goethe, urca împreună cu mine în turnul cu etaje, se vîra cu mine sub tribună, prindea țipări pe dig, pășea alături de mine în spatele buncii Anna Koljaiczek.

Atunci Oskar se apropie. Se simțea atras. Voia să stea pe covor, nu mai voia să stea pe dale. O treaptă a altarului îl îndemna pe cealaltă, mai sus. Am urcat așa și mai bine aș fi coborît. „Iisuse”, am scos eu un fir uscat de voce din gît, „parcă nu așa ne-a fost vorba. Să-mi dai imediat toba înapoi! Tu ai crucea ta, mulțumește-te cu ea!” Fără să se întrerupă brusc, și-a încheiat numărul, a încrucișat bețele cu grijă pe tobă și mi-a întins fără să crîcnească ceea ce Oskar îi împrumutase cu prea mare ușurință.

Tocmai voiam să cobor treptele fără să mulțumesc, grăbit cît zece diavoli împielîți, și să ies afară din catolicism, cînd o voce plăcută, deși poruncitoare, mi-a atins umărul: „Mă iubești, Oskar?” Fără să mă întorc, am răspuns: „Nici nu-mi trece prin minte”. El insistă cu aceeași voce egală: „Mă iubești, Oskar?” I-am răspuns morocănos: „Nici vorbă de așa ceva!” Atunci mă sîcîi pentru a treia oară: „Mă iubești, Oskar?” Atunci i-am zis-o lui Iisus de la obraz: „Te urăsc, băietică, pe tine și pe tot neamul tău!”

În chip ciudat, răspunsul meu i-a stîrmit un adevărat triumf vocal: își ridică arătătorul ca o învățătoare de școală primară și-mi încredință o misiune: „Tu ești Oskar, ești stînga, și pe această stîncă vreau să-mi clădesc biserica. Urmează-mă!”

Vă puteți imagina indignarea mea. Furia îmi făcu pielea ca de găină. Îi rupsei un deget de ghips de la picior și nici nu s-a clintit. „Să te prind că mai spui o dată”, șuieră Oskar, „că-ți zgîrîi vopseaua de pe tine!”

Nu a mai scos o vorbă; atunci a apărut ca de obicei acel bătrîn, care se tîrîie dintotdeauna prin toate bisericile. El se înclină în fața altarului lateral stîng, nici nu mă observă, se tîri mai departe și ajunsese deja la Adalbert de Praga, cînd m-am năpustit pe trepte în jos, am coborît pe covor, pe dalele de piatră, am ajuns, fără să mă întorc, trecînd peste tăblia de șah, la Maria, care tocmai își făcea crucea catolică absolut corect, după indicațiile mele.

Am luat-o de mină, am dus-o la agheasmatar, am lăsat-o să-și facă încă o dată crucea în fața marelui altar, în mijlocul bisericii, aproape de ieșire, dar eu nu mi-am făcut cruce, ci am tras de ea cînd a vrut să-ngenuncheze și am scos-o afară la soare.

Începuse să se însereze. Muncitoarele din est care lucrau la terasament plecaseră. Cu puțin înainte de gara suburbiei Langfuhr, un marfar făcea manevre. În aer ațîrnau ciorchini de țîntari. Clopotele sunau de undeva de sus. Zgomotul manevrei acoperea sunetul clopotelor. Țîntarii rămîneau în ciorchini. Maria avea un obraz plin. Lui Oskar îi venea să strige. Dar ce să se fi făcut cu Iisus? Aș fi vrut să-mi amplific vocea. Dar ce aveam eu cu crucea lui? Doar știam foarte bine că vocea mea era neputincioasă în fața ferestrelor lui de biserică. N-avea decît să-și clădească templul mai departe pe oamenii care se numeau Petru și Petre sau, în dialect est-prusac, petrecanie. „Ai grijă, Oskar, nu te atinge de ferestrele bisericii!“ șoptea Satana în mine. „Ăsta e în stare să-ți distrugă glasul.“ Așa că am aruncat doar o privire, am măsurat fereastra în stil neogotic, apoi m-am smuls de acolo, nu am cîntat, n-am mai ascultat de nici un îndemn, ci am mers alături de Maria înspre pasajul subteran Bahnhofstraße, am trecut prin tunelul în care apa picura întruna, am luat-o în sus pe Kleinhammerpark, am făcut-o la dreapta în Marienstraße, trecînd pe lângă măcelarul Wohlgemuth, am cotit-o la stînga în Elsenstraße, traversînd Strießbach pînă la Piața Nouă, unde se construia un lac artificial pentru apărarea antiaeriană. Strada Labesweg era lungă și totuși, iată-ne ajunși: Oskar o lăasă pe Maria, urcă cele peste nouăzeci de trepte pînă sus, la pod. Acolo ațîrnau cearșafuri și în spatele cearșafurilor se aduna în grămezi nisipul pentru apărarea antiaeriană, iar în spatele nisipului și al găleților, baloturi de ziare, stive de

olane, cartea mea și rezervele mele de tobe din vremea teatrului de campanie. Și într-o cutie de pantofi am găsit cîteva becuri consumate, dar totuși încă în formă de pară. Oskar îl luă pe primul dintre ele și-l sparse cu vocea lui, îl luă pe al doilea, îl prefăcu în praf și pulbere, celui de-al treilea îi reteză meticolos partea pătată de grăsime, pe al patrulea zgîrie cîntînd cu litere caligrafice IISUS și apoi prefăcu paharul în cioburi, cu inscripție cu tot: cînd vru să repete figura, constată că i se terminaseră becurile. Epuizat, mă lăsai să cad pe nisipul apărării antiaeriene: Oskar mai avea încă voce. Iisus avea eventual un succesor. Scărmăntorii aveau să devină primii mei discipoli.

Scărmănătorii

Dacă Oskar nu e potrivit să fie urmașul lui Hristos, fie și numai pentru faptul că îmi este nepus de greu să găsesc adepți, totuși am dat ascultare, după multe ocoluri, chemării de atunci și am devenit succesor, deși nu credeam în predecesorul meu. Dar conform regulii, cine se îndoiește crede, cine nu crede crede și mai statotorn, nu am reușit să îngrop în îndoială micul miracol oferit mie personal, în interiorul bisericii Inima lui Iisus, ba mai mult, am încercat să-l provoc pe Iisus să repete programul de toboșar.

Oskar se duse de mai multe ori fără Maria în respectiva biserică din cărămidă. Mereu scăpam de sub supravegherea mamei Truczinski, care ședea lipită de un scaun și nu putea să se țină după mine. Ce putea să-mi ofere Iisus? De ce rămâneam nopți întregi în aripa stîngă a bisericii și mă lăsam incuiat de paracliser? De ce în fața altarului lateral stîng, Oskar își întărea urechile ca sticla și-și încremenea picioarele? Deoarece, în ciuda unei umilinte scrîșnite și a unor blasfemii, de asemenea scrîșnite, nu auzeam nici toba mea, nici vocea lui Iisus.

Miserere! Nu m-am auzit niciodată în viață clănțănind din dinți atît de tare, ca pe dalele de piatră ale bisericii Inima lui Iisus, în toiu nopții. Ce măscărici ar fi fost în stare să găsească o mai bună clănțănitoare decît Oskar? Imitam o secvență de pe front plină de mitraliere risipitoare sau aveam în subordine o societate de asigurări, cu secrete și mașini de scris între maxilarul meu inferior și superior. Clănțănneau în lung și-n lat, stîrneau ecou și aplauze. Coloanele sufereau de friguri palustre, arcadele căpătau piele de găină, tusea mea sărea într-un picior pe modelul de șah al dalelor, parcurgînd calvarul de-a-ndoașele, urca în naosul central pînă sus la cor, tușeam de șaizeci de ori – o asociație Bach care nu cînta, care mai mult exersa tuișul – și tocmai cînd

voiam să sper că tusea lui Oskar s-a ascuns în tuburile de orgă și se va arăta abia la coralul duminical – se auzi tușind în sacristie, apoi în amvon și dispăru, în sfîrșit, tușind în spatele marelui altar, în spatele gimnastului de pe cruce –, își dădu repede duhul tușind. S-a săvîrșit, tușea tusea mea, și de fapt, nu se săvîrșise nimic. Pruncul Iisus ținea bețele mele țeapăn și neînghețat, ținea tinicheaua încă pe ghipsul roz, dar nu bătea la toabă, nu-mi legitima succesiunea. Oskar ar fi vrut să primească în scris succesiunea lui Hristos, care-i fusese promisă.

Din vremea aceea mi-a rămas obiceiul sau prostul obicei al vizităreii bisericilor, chiar a celor mai vestite catedrale, să mă apuce o tuse care, potrivit cu stilul, înălțimea și vastitatea, se desfășoară gotic, romanic sau baroc și care și peste ani de zile încă mă va face să tușesc în catedrala din Ulm sau în domul din Speyer după toba lui Oskar. Și totuși atunci – cînd am suportat efectul catolicismului rece ca mormîntul în mijlocul lunii august pe pielea mea – nu te puteai gîndi la turismul și vizitarea bisericilor în țările îndepărtate decît dacă participai ca militar activ la retragerile după plan, cînd îți notai poate în jurnalul purtat cu tine: „Azi am părăsit în grabă Orvieto, o fațadă fantastică de biserică; după război o să călătoresc acolo cu Monika pentru a o privi cum trebuie”.

Nu mi-a fost greu să devin un vizitator de biserică, deoarece nimic nu mă ținea acasă. E drept că acasă era Maria. Dar Maria îl avea pe Matzerath. Acasă era fiul meu, Kurt. Dar strengarul devenise tot mai insuportabil, mi-a aruncat nisip în ochi, m-a zgîrîiat pînă și-a rupt unghiile în carnea părintească. Mi-a arătat pînă și pumnii fiul meu, avea oscioare atît de albe, încît simpla vedere a acestor gemeni gata de luptă făcea să-mi dea sîngele pe nas.

În mod surprinzător, Matzerath se apropie de mine, deși neîndemînat, totuși plin de căldură. Uluit, Oskar se complăcu să constate că acel om, atît de indiferent pînă acum, îl luase pe genunchi, îl privi, chiar îl sărută, izbucni în lacrimi spunînd, mai mult pentru sine decît pentru Maria: „Dar asta nu se poate! Doar nu poți să-ți lași propriul fiu! Chiar dacă o face de zeci de ori și toți doctorii o spun. E simplu s-o scrie pe hîrtie. Probabil că n-au copii”.

Maria, care stătea la masă și lipea, ca în fiecare seară, etichete de alimente și bonuri de cătelă, își ridică privirea. „Da' mai potolește-te, Alfred. Faci așa de parcă mie mi se filfie, da' dacă zic ei că azi se face așa, nici nu știi cum fi mai bine.”

Matzerath arătă cu degetul spre pianul pe care nu mai cîntase nimeni de la moartea bieteii mele mame: „Agnes n-ar fi făcut și n-ar fi admis asta niciodată!”

Maria privi spre pian, ridică din umeri și i-l lăsă în jos abia cînd începu să vorbească: „Păi să înțelege, că doară era mamă și trăgea nădejde că s-o face mai bine! Da' vezi că nu se făcu și toți îl împing de colo pînă colo, de nu poate nici să trăiască nici să moară”.

Oare Matzerath își luase puterea de la portretul lui Beethoven care încă mai atrîna deasupra pianului și-l măsura încruntat pe încruntată Hitler? „Nu!” strigă el. „Niciodată!” și lovi cu pumnul în masă, pe colile ude și lipicioase, luă din mîna Mariei scrisoarea trimisă de conducerea azilului, citi și reciti, rupse apoi scrisoarea și aruncă bucățile de hîrtie printre bonurile de piine, de untură, de alimente, pentru muncă grea și pentru mamele în devenire și mamele care alăptează. Și chiar dacă Oskar nu căzu, mulțumită lui Matzerath, în mîinile acelor doctori, vede de atunci și pînă în ziua de azi, ori de cîte ori dă cu ochii de Maria, o splendidă clinică, situată în aerul proaspăt de munte; vede în această clinică o sală de operații luminoasă, modernă, prietenoasă, vede cum în fața ușii capitonate zîmbitoarea Maria mă predă plină de încredere unor doctori de primă mînă care zîmbesc la rîndul lor, inspirînd încredere, în timp ce țin ascunse, în spatele șorțurilor albe, sterile injecții de primă mînă care inspiră încredere și au un efect imediat. Așadar, mă părăsiră toți și doar umbra bieteii mele mame care-i cădea lui Matzerath peste degete și le paraliza cînd voia să semneze o scrisoare din partea Ministerului Sănătății Reichului, se împotriva ca eu, abandonatul, să părăsesc această lume.

Oskar nu voia să fie nerecunoscător. Toba tot îmi rămînea. Și vocea, care ar putea să nu le spună nimic nou celor ce-mi cunosc izbinzile asupra sticlei, ba chiar să-i plictisească pe cei ce iubesc schimbarea – și totuși, vocea lui Oskar, împreună cu toba, era pentru mine o dovadă mereu reînnoită a existenței

mele; deoarece atîta timp cît spărgeam sticla cîntînd, existam, atîta timp cît suflarea bine țintită îi lua sticlei suflarea, în mine mai era viață.

În vremea aceea Oskar cînta mult. Disperat de mult cînta. Ori de cîte ori părăseam seara tîrziu biserica Inima lui Iisus, spărgeam ceva cu cîntecul meu. Mergeam spre casă, nici măcar nu cîntam ceva special, ținteam o mansardă, nu tocmai bine camuflată, sau un felinar vopsit albastru, după normele apărării antiaeriene. De fiecare dată cînd mă întorceam de la biserică, îmi alegeam un alt drum spre casă. Odată Oskar se întorcea prin strada Anton-Möller-Weg care dădea în Marienstraße. Altădată mergea în sus pe Uphagenweg, înconjurînd Conradinul, făcea să zornăie geamurile de la portalul școlii și ajungea, trecînd peste Reichskolonie, în Piața Max Halbe. Odată, într-una din ultimele zile ale lui august, cînd am ajuns prea tîrziu la biserică și am găsit poarta încuiată, m-am gîndit să fac un ocol mai mare, care să-mi domolească furia. Am luat-o la fugă în sus pe Bahnhofstraße, venindu-i de hac fiecărui al treilea felinar, am cotit-o la dreapta, prin spatele Palatului Filmului, în Adolf-Hitler-Straße, lăsînd ferestrele de la stradă ale cazarmii de infanterie în pace, dar mi-am făcut totuși cheful cu un tramvai aproape gol, ce venea din direcția Oliva și i-am făcut țîndării toate geamurile camuflate.

Oskar nu dădu nici o atenție succesului său, lăsă tramvaiul să scîrțîie și să frîneze brusc, lăsă oamenii să coboare bodogănind și să urce iar, căutînd un desert pentru furia lui, ceva dulce în acele vremuri atît de amare, și nu-și opri ghetele lui cu șireturi decît atunci cînd, ajuns la marginea periferiei Langfuhr, văzu, lingă timplăria lui Berendt, în fața taberei de barăci a aeroportului, clădirea principală a fabricii de ciocolată Baltica strălucind în lumina lunii.

E adevărat că furia mea se atenuase, așa că nu m-am mai prezentat fabricii imediat, în maniera mea obișnuită. Mi-am luat un răgaz, am numărat geamurile, numărate în prealabil de lună, am ajuns la același rezultat cu luna, aș fi putut să-mi încep acum spectacolul, dar mai întîi voiam să știu ce era cu adolescenții care mă urmăreau de la Hochstraße, poate chiar încă de sub castanii din Bahnhofstraße. Doar șase sau șapte băieți erau în fața sau în refugiul stației de tramvai

Hohenfriedberger Weg. Alți cinci băieți s-au înțeles să stea în spatele primilor copaci de pe șoseaua spre Sopot.

Mă și hotărisem să-mi amîn vizita la fabrica de ciocolată, ca să dispar din calea băieților, adică să fac un ocol și să mă strecor, trecînd podul gării, de-a lungul aeroportului pînă la fabrica de bere din Kleinhammerpark, cînd Oskar a auzit încă de pe pod fluierăturile lor repetate ca niște semnale. Nu mai încapea nici o îndoială: mobilizarea mă viza pe mine.

În asemenea situații, în scurtul răgaz cînd urmăritorii sînt deja înțeleși, dar hărțuiala n-a început încă, poți să-ți cîntărești pe larg și confortabil ultimele posibilități de salvare: Oskar ar fi putut să strige cu glas tare după mama sau tata. Aș fi putut eventual să trezesc cu toba mea un polițist, chiar dacă nu toată poliția. Cu statura mea, aș fi trezit cu siguranță sprijinul celor mari, dar am refuzat – consecvent, atît cît putea să fie Oskar – ajutorul prietenilor adulți, intervenția vreunui polițist; minat de curiozitate și prea multă conștiință de sine, voiam să las lucrurile în voia lor și am făcut ce-a fost mai rău. Am căutat o spărtură în gardul terenului fabricii de ciocolată, dar n-am găsit nici una, am văzut cum adolescenții au părăsit refugiuul stației și umbra copacilor de pe șoseaua spre Sopot; Oskar mergea în continuare pe lingă gard, acum veneau și cei de pe pod și gardul de scînduri tot nu avea nici o spărtură, nu se grăbeau, veneau răzeși, în dorul lelii, Oskar ar mai fi avut timp să caute, îmi lăsau exact atîta răgaz cît îmi trebuia să găsesc o gaură în gard, dar cînd, în sfîrșit, lipsea o șipcă și m-am strivit peste crăpătură făcîndu-mi o gaură în pantaloni, m-am pomenit de partea cealaltă a gardului cu alți patru băieți în bluze de vînt, care își umflau buzunarele pantalonilor de schi cu etichetele lor mari.

Înțelegînd imediat iremediabilul situației mele, mi-am cercetat mai întîi hainele să găsesc gaura în pantaloni pe care mi-i agățasem în gard. Era în spatele pantalonilor pe partea dreaptă. Am măsurat-o cu două degete înțînse, o găseam îngrozitor de mare, dar m-am prefăcut că nu-mi pasă și am așteptat ca pe-o sentință definitivă pînă ce băieții din stație, de pe șosea și de pe pod vor fi escaladat gardul; deoarece crăpătura din gard nu era pe măsura lor.

Asta se împlina în ultimele zile ale lui august. Luna își punea din cînd în cînd un nor pe față. Numărasem aproximativ

douăzeci de băieți. Cei mai tineri de paispe, cei mai mari de șaispe, șaptespe ani. În patruzeci și patru am avut o vară caldă, uscată. Patru dintre ștrengarii mai mari purtau uniforme de personal auxiliar în aviație. Îmi amintesc că în patruzeci și patru am avut un an bogat în cireșe. Se așezaseră în grupuri în jurul lui Oskar, discutau pe șoptite, foloseau un jargon pe care nu făceam nici un efort să-l înțeleg. Se strigau cu nume ciudate. Pe unele le-am reținut. Așa, de pildă, un puști de vreo cîinșpe ani, cu ochi încețoșați de căprioară, se numea Iepurilă sau Urechilă. Pe cel de lingă el îl strigau Puicuța. Pe cel mai mic, dar nu cel mai tînăr dintre puștani, un peltic cu buza de sus ieșită în afară, îl numeau Cărbunarul. Unuia din personalul auxiliar de la aviație i se adresau cu Mister, altuia îi găsiseră o poreclă foarte potrivită, Găina, mai erau și nume istorice: Inimă-de-Leu, Barbă-Albastră îl chema pe unul c-o față de lapte; și nume familiare mie, ca Tola și Teja, destul de potrivite, sau Belizarie și Narses încheiau lista. Pe Störtebeker, care purta o pălărie de velur veritabil, cu borul ca o streășină pe ochi și un trenchi lung, l-am măsurat mai atent: în ciuda celor șaispe anișori ai săi, el era liderul grupului.

Nimeni nu-i dădea atenție lui Oskar, voiau să-l anihileze total; așa că m-am așezat cu picioarele ostente pe toba mea, pe jumătate amuzat, pe jumătate supărat pe mine că mă lăsasem antrenat într-o asemenea aventură de puști romantici. Mă uitam la luna plină și încercam să-mi trimit o bună parte din gînduri către biserica Inima lui Iisus.

Poate că azi ar fi bătut la toabă, poate ar fi rostit chiar și un cuvînt, și eu ședeam acolo, în curtea fabricii de ciocolată și mă lăsam prins în jocuri de-a hoții și vardiștii. Poate mă aștepta, poate avea de gînd să-mi deschidă gura după un scurt preludiv la toabă, să-mi încredințeze succesiunea lui Hristos, și era decepționat că n-am venit, precis că și-a ridicat cu superioritate sprîncenele. Ce putea să creadă Iisus despre acești băieți? Ce să fi făcut Oskar, sosia lui, urmașul și suplinitorul lui cu această hoardă? Ar fi putut oare să li se adreseze unor adolescenți, care își ziceau Puicuța, Urechilă, Barbă-Albastră, Cărbunarul și Störtebeker, cu vorbele lui Iisus: „Lăsați copiii să vină la mine!”

Störtebeker se apropie. Alături de el Cărbunarul, mîna lui dreaptă. Störtebeker: „Ridică-te!”

Oskar încă era cu ochii la lună, cu gîndurile în fața altarului lateral stîng al bisericii Inima lui Iisus; nu se ridică și Cărbunarul îmi așvîrli cit colo, la un semn al lui Störtebeker, toba de sub fund.

Cînd m-am ridicat, mi-am luat toba și mi-am pus-o sub cămașă ca s-o feresc de alte neajunsuri.

Un ștrengar frumușel Störtebeker așa, își spuse Oskar. Ochii puțin prea adînciți în cap și prea apropiați, dar porțiunea gurii mobilă și inspirată. „De-unde vii?”

Începea deci interogatoriul și eu continuam să mă țin de lună, pentru că nu mă mulțumise salutul, îmi imaginam luna – care se mulțumește cu orice – ca o tobă și îmi veni să zîmbesc de aroganța mea nepoliticoasă.

„Asta ride, Störtebeker.”

Cărbunarul mă observase și-i propuse șefului său o acțiune pe care o numea „scărmăneală”. Și alții din spate, lipiciosul de Inimă-de-Leu, Mister, Urechilă și Puicuța erau toți pentru scărmăneală.

Continuînd să mă uit la lună, silabisii cuvîntul scărmăneală. Ce drăguț suna, dar precis nu prevestea ceva plăcut! „Aici eu hotărîsc cînd e cazul să scărmănăm” puse punct Störtebeker rumorii iscate în banda sa și mi se adresă din nou mie: „Te-am tot filat pe Bahnhofstraße. Ce căutai acolo? De-unde vii?”

Două întrebări deodată. Oskar trebuia să se hotărîscă măcar pentru una dintre ele, dacă voia să rămînă stăpîn pe situație. Așa că mi-am întors fața de la lună, l-am privit pe Störtebeker cu ochii mei albaștri, convingători, și i-am spus liniștit: „Vin de la biserică”.

Iar s-a stîrmit rumoarea în spatele trenului lui Störtebeker. Încercau să-mi întreagască răspunsul. Cărbunarul descoperi că mă referisem la biserica Inima lui Iisus.

„Cum te cheamă?”

Întrebarea asta nu putea să lipsească la o întîlnire. Ea ocupă un loc esențial în conversație. Din răspunsul la această întrebare trăiesc piese de teatru mai lungi sau mai scurte și opere – vezi Lohengrin.

Atunci am așteptat să apară luna dintre doi nori, am lăsat să stăruie licărul ei în albastrul ochilor mei și să se reverse, preț de trei linguri de supă, asupra lui Störtebeker. Pe urmă am spus, m-am numit, eram invidios pe efectul cuvîntului – pentru că numele Oskar l-ar fi întîmpinat cu risete – și Oskar a spus: „Mă cheamă Iisus”. Această mărturisire provocă o tăcere prelungită, pînă ce Cărbunarul își dresese glasul și spuse: „Tot trebuie să-l scărmănăm, șefule”.

Nu numai Cărbunarul era pentru scărmăneală. Störtebeker pocni din degete, semn că își dăduse acordul, și Cărbunarul mă apucă, îmi înfipse oasele degetelor în braț, le frecă între ele sec, iute, fierbinte și usturătoare, pînă ce Störtebeker pocni din degete, de astă dată poruncind oprirea acțiunii – asta era deci scărmăneala!

„Ei, cum zici că te cheamă?” Șeful cu pălărie de velur se arătă plictisit, făcu cu dreapta o mișcare de box și mincea prea lungă a trenului îi alunecă în sus, își arătă la lumina lunii ceasul de la mîna și-mi șuieră pe lingă ureche: „Un minut timp de gîndire. După aceea Störtebeker vă dă liber”.

Dar pentru că expresia „a da liber” nu-mi plăcea și pentru că nu voiam în nici un caz să mă las constrîns temporar de către băieții ăștia, Oskar spuse după aproximativ treizeci și cinci de secunde: „Sînt Iisus”.

Ceea ce a urmat a avut efect și n-a fost regizat de mine. Îndată după mărturisirea mea că aș fi succesorul lui Hristos, înainte ca Störtebeker să fi pocnit din degete și Cărbunarul să-și înceapă scărmăneala – a venit alarma aeriană.

Oskar spuse „Iisus”, își trase sufletul și, rînd pe rînd, mă confirmară sirenele aeroportului apropiat, sirena clădirii centrale a cazărîii de infanterie Hochstrieß, sirena de pe acoperișul școlii superioare Horst-Wessel, situată chiar în fața pădurii Langfuhr, sirena de pe magazinul Steinfeld și foarte departe, tocmai din Hindenburgallee, sirena Școlii Tehnice Superioare. A fost nevoie de timp pînă toate sirenele periferiei au preluat, sunînd prelung și penetrant, asemenea arhanghelilor, mesajul pe care eu îl anunțasem. Au făcut noaptea să se dilate și să se scufunde, visurile să vibreze și să se rupă asemenea filmelor, s-au strecurat în urechile adormiților și lunii ce nu se lăsa influențată i-au dat semnificația terifiantă a unui corp ceresc cu neputință de întunecat.

În timp ce Oskar știa că alarma aeriană este complet de partea lui, sirenele îl enervară pe Störtebeker. Cîțiva din banda lui fură vizați direct, chiar pe linie de serviciu, de această alarmă. A trebuit să-i trimită pe cei patru din serviciul auxiliar al aviației peste gard, la bateriile lor, la pozițiile opt virgulă opt, aflate între depoul de tramvaie și aeroport. Trei dintre oamenii săi răspundeau de paza antiaeriană la Conradinum, deci trebuiau să plece neapărat. Restul de băieți, vreo cincisprezece la număr, a rămas cu el și pentru că pe cer nu se întimpla nimic, interogatoriul a fost reluat: „Așadar, dacă am înțeles bine, ești Iisus! – Da’ să lăsăm asta. Altă întrebare: P-ai-a cu lămpile și cu vitrinele cum o faci? Da’ fără gargară, că nu ține. Știm tot!”

Chiar tot nu știau băieții. Dar în orice caz observaseră unul sau altul din succesele vocii mele. Oskar își impuse să aibă oarecare înțelegere față de adolescenții aceia, pe care azi i-am numi simplu niște mucoși. Am încercat să scuz zelul lor neîndeminatic de a lovi direct la țintă, am făcut pe rezonabilul, pe obiectivul. Țștia erau deci scărmanătorii cei temuți de care vorbea de cîteva săptămîni tot orașul: o bandă de tineri pe urmele căreia o pornise poliția criminală și mai multe echipe de patrulare. După cum avea să reiasă mai tîrziu – gimnaziștii de la Conradinum, de la Școlile Superioare Petri și Horst-Wessel. Există și o a doua grupă de scărmanători în Neufährwasser, condusă de gimnaziști, dar avînd ca membri mai bine de două treimi de ucenici de la șantierul naval din Schichau și de la fabrica de vagoane. Cele două grupe nu conlucrau decît rareori și de fapt numai atunci cînd adulmecau din Schichaugasse și din Steffenspark pe întunecata Hindenburgallee conducătoarele Uniunii Tinerelor Germane care se întorceau de la Hanul tineretului de pe Bischofsberg. Certurile dintre grupuri erau evitate, își delimitau exact cîmpurile de acțiune și Störtebeker vedea în conducătorul celor din Neufährwasser mai mult un prieten decît un rival. Banda de scărmanători lupta împotriva tuturor. Băieții devastau sediile Tineretului Hitlerist, nu țineau cont de ordinele și distincțiile celor veniți în permisie de pe front, care făceau amor cu fetele lor prin parcuri, furau arme, muniție și benzină, cu ajutorul celor din serviciul auxiliar al aviației, de la

bateriile antiaeriene și plănuiau de la început să ia cu asalt serviciul de aprovizionare.

Fără să știe nimic despre organizarea și despre planurile scărmanătorilor, simțindu-se părăsit și de-a dreptul jalnic, Oskar voia să-și dobîndească un sentiment de siguranță în cercul adolescenților. În secret mă și aliasem cu băieții, lăsa baltă obiecția diferenței prea mari de vîrstă – făceam în curînd douăzeci de ani – și-mi spusei: de ce să nu le faci băieților o demonstrație de virtuozitate? Tinerii sînt totdeauna setoși de cunoaștere. Și tu ai avut cîndva cincisprezece, șaisprezece ani. Dă-le exemplu, arată-le ce poți. Te vor admira, poate chiar te vor urma. Poți să-ți exerciți influența cumînțită de atîtea experiențe, ascultă-ți vocația, adună-ți discipoli; asumă-ți succesiunea lui Hristos.

Poate că Störtebeker bănuia că tăcerea mea meditativă era pe deplin justificată. Îmi lăsa timp de gîndire și eu mă arătai recunoscător. Sfîrșit de august. O noapte cu luna ușor întunecată. Două, trei reflectoare pe țarm. În fața mea clădirea principală a fabricii de ciocolată Baltica. După un marș întins, flancul mijlociu al armatei se opri pe Vistula. În orice caz, Baltica nu mai lucra pentru comerțul cu amănuntul, ci fabrica ciocolată pentru aviație. Așa că Oskar trebui să se obișnuiască și cu ideea că soldații generalului Patton își plimbau uniforme americane la picioarele Turnului Eiffel. Asta era dureros pentru mine și Oskar ridică un băț de la tobă. Atîtea ore petrecute cu Roswitha. Și Störtebeker observă gestul meu, urmări cu privirea bățul tobei proiectat pe fabrica de ciocolată. În timp ce, în plină zi, în Pacific era curățată complet o insulă de japonezi, aici luna se ogîndea în toate ferestrele fabricii simultan. Și Oskar le spuse tuturor celor ce aveau urechi să audă: „Iisus va sparge acum cu glasul lui sticla”.

Încă mai înainte să fi lichidat primele trei geamuri, bizitul unei muște mă asaltă. În timp ce alte două geamuri renunțară la lumina lunii, mi-am spus: asta e o muscă muribundă, de aceea bizie așa. Apoi pictai cu vocea mea restul de geamuri de la etajul superior al fabricii în negru și mă convinsei de anemia mai multor reflectoare, înainte de a curma răsfrîngerea luminilor, care se pare că veneau de la bateriile aflate lîngă tabăra Narvik, în ferestrele de la etajele din mijloc și de jos al fabricii. La început traseră bateriile de coastă, apoi

continuai opera la etajul din mijloc. Îndată după aceea primă comanda să deschidă foc bateriile Altschottland, Pelonken și Schellmühl. Erau trei ferestre la parter – șiăștia erau vinătorii de noapte care decolaseră de la aeroport, trecind razant peste fabrica de ciocolată. Înainte de a fi terminat eu cu parterul, antiaeriana deschise focul și lăsă în grija vinătorilor de noapte un bombardier greu cu patru motoare urmărit simultan deasupra Olivei de trei reflectoare. La început Oskar încă se mai temea că simultaneitatea spectacolului său cu eforturile pline de efect ale aviației ar fi putut să împartă atenția băieților sau chiar să le-o abată de la fabrică înspre cerul nopții.

Cu atât mai uimit am fost cînd, după ce mi-am încheiat numărul, întreaga bandă tot nu se dezlepea de fabrica de ciocolată văduvită de ferestre. Chiar cînd din Hohenfriedberger Weg, din apropiere, răsunară strigăte de bravo și aplauze ca la teatru, pentru că bombardierul fusese lovit și cuprins de flăcări, oferindu-le oamenilor un număr de senzație, mai mult se prăbușea decît ateriza în Jäschkentalerwald, doar puțini membri ai bandei, printre care Puicuța, se depărțară de fabrica fără ferestre. Dar nici Störtebeker, nici Cărbunarul, care mă interesau, nu dădeau doi bani pe atacul aerian.

Pe urmă n-au mai rămas decît, ca la început, luna și mărunțișul stелеlor. Avioanele de vînătoare aterizară. În depărtare se auziră pompierii. Atunci Störtebeker se întoarse către mine, îmi arătă gura lui tot disprețuitoare, făcu acea mișcare de box care-i dezvelea ceasul-brățară de sub minica prea lungă a trenului, își scoase ceasul, mi-l oferî fără un cuvînt, dar răsufîind precipitat vru să vorbească, trebui să aștepte însă ca sirenele să-și înceteze semnalul de stingerea alarmei, pînă ce îmi spuse în aplauzele oamenilor săi: „Bine, Iisus, dacă vrei, ești de-al nostru, poți să vii cu noi. Sintem scărmanători, dacă asta îți spune ceva!”

Oskar cîntări ceasul în mînă, apoi dăruî obiectul rafinat cu cifre fosforescente și ora exactă – zero douăzeci și trei – băiatului numit Cărbunarul. Acela își privi șeful întrebător. Störtebeker dădu aprobator din cap. Și Oskar spuse, potrivindu-și toba mai comod pentru drumul spre casă: „Iisus merge înaintea voastră. Urmați-mă!”

Vicleimul

Pe vremea aceea se vorbea mult despre arme miraculoase și despre victoria finală. Noi, scărmanători, nu vorbeam nici de una nici de alta, aveam în schimb arma miraculoasă.

Cînd Oskar a preluat conducerea bandei care număra treizeci pînă la patruzeci de membri, am cerut mai întîi ca Störtebeker să mi-l prezinte pe Moorkähne, șeful grupei Neufahrwasser, un băiat de șaptesprezece ani, șchiop, fiul unui funcționar din serviciul de pilotaj Neufahrwasser, care, din cauza infirmității sale – piciorul drept îi era cu doi centimetri mai scurt decît stîngul –, nu putuse lucra nici în serviciul auxiliar al aviației, nici ca recrut. Deși Moorkähne își expunea conștient la vedere infirmitatea, era timid și vorbea în șoaptă. Tînărul, care arăta mereu cam abătut, trecea drept cel mai bun elev din ultima clasă de la Conradinum și avea toate perspectivele să-și a bacad laureatul în chip exemplar; Moorkähne voia să studieze filosofia.

Întocmai cum mă respecta Störtebeker, vedea și șchiopul în mine pe Iisus, cel care-i conducea pe scărmanători. Încă de la început, Oskar le ceru celor doi să vadă depozitul și casa, pentru că ambele grupuri își aduceau veniturile rezultate din incursiunile lor pirateresti în aceeași pivniță. Aceasta era uscată și încăpătoare și aparținea unei vile liniștite și distinde din Jäschkentalerwald. Părinții Puicuței, care se numeau von Puttkamer, stăpîneau terenul retras mult de la stradă în mijlocul unei poiențe ușor în pantă și înconjurat de tot soiul de plante agățătoare. Domnul von Puttkamer se afla în minunata Franță, comanda o divizie, era decorat cu Crucea de cavaler de proveniență pomerano-polono-prusacă; doamna Elisabeth von Puttkamer, în schimb, era bolnăvicioasă: trăia de luni de zile în Bavaria Superioară, unde urma să se însănoșească. Wolfgang von Puttkamer, pe care

scărmănătorii îl numeau Puicuța, stăpinea toată vila; pe servitoarea aproape surdă, care treblăua în încăperile de sus pentru bunăstarea tânărului domn, nu o vedeam niciodată, deoarece în pivniță ajungeam numai prin spălătorie.

În depozit erau stivuite conservele, sortimentele de tabac și țigări și mai multe baloturi de mătase de parașut. Pe o poliță atârneau două duzini de ceasuri de serviciu pentru Wehrmacht, pe care Puicuța trebuia să le mențină în funcțiune și să le potrivească unul după celălalt la ordinul lui Störtebeker. Mai trebuia să curețe și cele două mitraliere, puștile și pistoalele. Mi-au fost arătate o pușcă antitanc, muniție MG și douăzeci și cinci de grenade. Toate astea împreună cu un rînd de canistre de benzină erau destinate eventualului asalt al serviciului de aprovizionare. Primul ordin pe care Oskar l-a rostit în chip de Iisus a sunat astfel: „Armele și benzina vor fi îngropate în grădină, percutoarele predate lui Iisus, noi avem arme de altă natură!”

Cînd băieții mi-au arătat o ladă de țigări de foi plină cu ordine și medalii furate, le-am permis, zimbînd, să-și păstreze decorațiile. Totuși, ar fi trebuit să iau cuțitele de parașutist de la băieți. Mai tîrziu le-au folosit, pentru că le încăpeau perfect în palmă și ardeau de nerăbdare să le încerce.

Pe urmă îmi fu adusă casa. Oskar ceru să i se numere conținutul, numără și el încă o dată și ordonă să se noteze două mii patru sute douăzeci de mărci germane din Reich. Asta se împlina la începutul lui septembrie patruzeci și patru. Și cînd, pe la jumătatea lui ianuarie patruzeci și cinci, Konjev și Jukov au forțat străpungerea frontului pe Vistula, ne-am văzut siliți să ne predăm casa ascunsă în depozitul din pivniță. Puicuța depuse mărturie și pe masa Curții de Apel se rostogoliră treizeci și șase de mii de mărci germane din Reich.

Potrivit firii mele, Oskar se ținu în timpul acțiunilor cît mai retras. Peste zi căutam, de obicei singur sau însoțit doar de Störtebeker, un obiectiv pentru operațiunea nocturnă; atunci îi lăsam lui Störtebeker sau lui Moorkähne organizarea și spărgeam cu vocea mea – acum o numesc arma miraculoasă –, mult mai eficientă decît înainte, fără să părăsesc locuința mamei Truczinski, la ore foarte înaintate, chiar de la fereastra dormitorului, geamurile de la parter ale unor sedii de partid, geamul dinspre curte al unei tipografii, unde se tipăreau

cartele de alimente și o dată – la comandă și fără nici un chef – fereastra de la bucătăria unei locuințe particulare a unui profesor de liceu pe care voiau să se răzbune băieții.

Era deja în noiembrie. V_1 și V_2 zburau spre Anglia și eu cîntam de-a lungul Langfuhrului, urmînd șirul copacilor de pe Hindenburgallee, sîrînd peste gara principală, peste orașul vechi și partea dreaptă a orașului, căutam Fleischergasse și muzeul și-i lăsa pe băieți să pătrundă înăuntru și să o găsească pe Niobe, figura de lemn a galionului.

Dar n-o găsiră. Alături locuia mama Truczinski, stătea înțepentă în scaun, tremurînd din cap; avea ceva în comun cu mine; pentru că dacă Oskar cînta cu efect la distanță, ea gîndea cu efect la distanță, scruta cerul căutîndu-l pe fiul ei Herbert și sectorul de mijloc al frontului, după fiul ei Fritz. Chiar și pe fiica ei cea mai mare, Guste, care se măritase la începutul lui patruzeci și patru în Renania, trebuia s-o caute în Düsseldorf îndepărtat, deoarece acolo locuia oberchelnul Köster, dar el se afla la tratament; Guste nu putea să stea cu el și să-l cunoască mai îndeaproape decît fix paisprezece zile de concediu.

Erau liniștite și plăcute serile acelea. Oskar ședea la picioarele mamei Truczinski, își dădea friu liber imaginației pe toba lui, își lua din cuptorul sobei de teracotă un măr copt și dispărea cu fructul acela, atît de agreeat de bătrînele zgîrcite și de copii, în dormitorul întunecat, trăgea un pic hîrtia de camuflaj, deschidea fereastra de-o palmă, lăsa să intre înăuntru puțin ger și puțină noapte și-și trimitea afară cîntecul bine țintit cu efect la distanță, dar nu ataca nici o stea tremurătoare, nu avea ce să caute pe Calea Lactee, îl interesa numai Winterfeldplatz și nu clădirea radiodifuziunii, ci dulapul acela de vizavi, în care conducerea regională a Tineretului Hitlerist își înșira birourile ușă în ușă.

Munca mea, pe vreme senină, avea nevoie de mai puțin de un minut. Între timp, s-a mai răcit și mărul copt, ținut în fața geamului deschis. M-am întors la mama Truczinski mestecînd și, cu toba în mînă, m-am dus imediat la culcare și puteam să fiu convins că scărmănătorii, în timp ce Oskar dormea, furau, în numele lui Iisus, casele de bani ale partidelor, cartelele de alimente și, ce era mai important, ștampilele sediului, formulare gata tipărite sau o listă cu membrii serviciului de patrulare al Tineretului Hitlerist.

Le-am îngăduit lui Störtebeker și Moorkähne să inițieze tot soiul de prostii cu certificate false. Dușmanul principal al bandei era serviciul de patrulare. Nu aveau decît să-și scuture bine adversarii după pofta inimii, să-i scarmene și din partea mea, să le lustruiească și ouăle, cum spunea, ba chiar și făcea Cărbunarul.

M-am ținut departe de aceste manifestări, care nu reprezentau decît un preludeu, nedeazăluind încă nimic din adevăratele mele planuri, și nu pot certifica dacă scărmănătorii fuseseră aceia care în septembrie patruzeci și patru îi încetușaseră și-i înecaseră în Mottlau, în dreptul podului Kuhbrücke, pe doi conducători din serviciul de patrulare, dintre care unul se pare că era temutul Helmut Neitberg.

Că ar fi existat, cum s-a spus mai tîrziu, legături între banda de scărmănători și pirajii Edelweiß din Köln pe Rin, că partizani polonezi din zona pășunii Tuchler ar fi influențat acțiunile noastre, ba chiar le-ar fi dirijat, mă văd obligat să contest în calitatea mea de conducător de două ori, atît în calitate de Oskar, cit și de Iisus, și să consider că e vorba doar de o legendă.

La proces ni s-au pus în cîrcă și unele relații cu atentatorii și conspiratorii din douăzeci iulie, deoarece tatăl Puicuței, August von Puttkamer îi fusese foarte apropiat marelui Rommel și se sinucisese. Puicuța, care nu-și văzuse tatăl în timpul războiului decît poate de patru, cinci ori, fugitiv și mereu cu grade diferite, află abia la procesul nostru de acea poveste ofîțerească, de fapt indiferentă nouă, și plînsă atît de jalnic și fără pic de rușine, înțit Cărbunarul, aflat alături de el, trebui să-l scarmene în fața judecătorului.

Oamenii mari avuseseră o singură dată de-a face cu acțiunile noastre. Muncitorii portuari cu convingeri comuniste – cum am dedus imediat – încercaseră să cîștige o oarecare influență asupra ucenicilor de pe șantierul naval din Schichau și să ne transforme într-o mișcare roșie subterană. Ucenicii nu se împotrîviră, dar gimnaziștii au respins orice tendință politică. Mister, cel din serviciul auxiliar al aviației, un tip cinic, teoreticianul bandei scărmănătorilor, și-a formulat opiniile în cadrul unei adunări a grupului: „Noi n-avem de-a face cu partidele, noi luptăm împotriva părinților noștri și a tuturor celorlalți oameni mari; indiferent cu cine său împotriva cui sînt ei”.

Chiar dacă Mister se exprimase întrecînd măsura, toți gimnaziștii fură de acord cu el; se ajunse la o scindare a banei scărmănătorilor. Așa că ucenicii din Schichau făcură o uniune proprie – mi-a părut rău, băieții ăștia erau foarte de treabă –, dar, în ciuda protestului lui Störtebeker și Moorkähne, erau în continuare de partea bandei scărmănătorilor. La proces – pentru că și ei intrară la apă o dată cu noi – li se impută incendierea submarinului-bază pe șantierul naval. Peste o sută de conducători de submarin și sublocotenenți de marină și-au pierdut atunci viața într-un mod îngrozitor. Incendiul izbucni pe covertă, împiedică echipajul aflat sub covertă să-și părăsească cabinele și cînd băieții aceia, care n-aveau mai mult de optsprezece ani, încercară să se salveze sărînd prin hublouri în apele portului, oasele șoldului le rămăseseră înțepenite acolo, fuseseră cuprinși iute de flăcări și a trebuit să fie împușcați din șalupele cu motor, pentru că țîpau prea tare și neîntreprupt.

Noi nu pusese_răm focul. Poate să fi fost ucenicii de pe șantierul naval, dar poate că erau oamenii din uniunea Westerland. Scărmănătorii nu erau incendiatori, deși mentorul lor spiritual ar fi putut să aibă vocația de incendiator după bunicul său Koljaiczek.

Îmi amintesc bine de mentorul transferat de pe șantierul naval Kiel pe șantierul naval Schichau și care ne vizitate cu puțin înainte de scindarea bandei de scărmănători. Erich și Horst Pietzger, fii unui docher din Fuchswall, îl aduseră pe acesta în pivnița vilei Puttkamerilor. Cercetă cu atenție depozitul nostru, constată lipsa unor arme necesare, găsi totuși, după oarecare ezitare cuvinte de laudă și cînd, întrebînd de șeful bandei și fiind trimis îndată de Störtebeker și de Moorkähne la mine, izbucni în hohote de rîs, nu a lipsit mult ca să fie redat, la dorința lui Oskar, scărmănătorilor spre a fi scărmănat. „Ce-i cu piticania asta?” îi spuse lui Moorkähne și arătă cu degetul mare peste umăr spre mine.

Înainte ca Moorkähne, care zîmbea puțin încurcat, să poată răspunde, Störtebeker spuse îngrijorător de liniștit: „El e Iisusul nostru”.

Monteurul pe care îl chema Walter nu suportă cuvîntului acela, își permise chiar să devină furios în terenul nostru:

„Ia ziceți-mi, politic sînteți în regulă sau sînteți niște amărîți de paracliseri care repetă aici *Vicleimul* ?”

Dar domnului monteur nu i se întîmplă nimic dureros. Fu legat la ochi și condus afară din vilă. Curînd rămăsese singuri, deoarece ucenicii de pe șantierul naval Schichau se separară de noi și-și creară o uniune proprie sub conducerea monteurului și sînt sigur că ei fuseseră cei care incendiaseră submarinul-bază.

După părerea mea, Störtebeker dăduse răspunsul corect. Nu eram interesați din punct de vedere politic și după ce patrulele Tineretului Hitlerist abia de-și mai părăseau zonele predilecte sau controlau conducutele fetelor ușoare, începuserăm să ne mutăm cîmpul de acțiune în biserici și să exersăm *Vicleimul*.

Mai întîi, trebuia să găsim înlocuitori pentru ucenicii atît de pricepuți din Schichau, pe care îi pierduserăm. La sfîrșitul lui octombrie, Störtebeker primi jurămîntul paracliserilor de la biserica Inima lui Iisus, frații Felix și Paul Rennwand. Störtebeker ajunsesse la cei doi prin sora lui, Luzie. Această fată de nici șaptesprezece ani a asistat, în ciuda protestului meu, la depunerea jurămîntului. Frații Rennwand au trebuit să-și pună mîna stîngă pe toba mea – în care băieții, în tulburarea lor, vedeau un simbol – și să repete formula scîrmănătorilor: un text atît de stupid și abracadabrant, că nici nu-l mai știu.

Oskar o observă atent pe Luzie în timpul depunerii jurămîntului. Își ridicase umerii, în stînga ținea un sandvici cu salam care îi tremura în mînă, își mușcă buza inferioară, făcea un obraz triunghiular și împietrit de vulpe, își coborî privirea arzătoare pe spinarea lui Störtebeker și eu începui să-mi fac griji pentru viitorul scîrmănătorilor.

Ne apucară să transformăm încăperile pivniței noastre. Conduceam din locuința mamei Truczinski, colaborînd cu paracliserii, procurarea inventarului. Din biserica Sfînta Katharina am scos un Iosif din secolul al șaisprezecelea veritabil, cum avea să se dovedească, cîteva sfesnice, cîteva vase pentru slujbă și un prapur. O vizită nocturnă la biserica Sfînta Treime a avut drept rezultat un înger de lemn cu trimbiță, neinteresant din punct de vedere artistic, și un covor colorat, bun de folosit pentru decorarea peretelui. O copie după

un original mai vechi care înfățișa o nobilă foarte distinsă cu devotatul ei animal fabulos, numit unicorn. Cînd Störtebeker constată, cu oarecare îndreptățire, că zîmbetul țesut al fetei de pe covor era la fel de răsfatat ca și zîmbetul de pe chipul de vulpe al lui Luzie, am sperat totuși că subalternul meu nu era hotărît la o asemenea devoțiune ca fabulosul unicorn. Cînd covorul atîrna de peretele din fața al pivniței, unde înainte erau desenate fel de fel de tîmpenii ca *mîna neagră* sau *capul de mort*, cînd motivul unicornului domina toate gîdîntele noastre, m-am întrebă: de ce, Oskar, de ce cînd Luzie vine și pleacă și chicotește în spatele tău, de ce adăpostești tu și o a doua Luzie țesută, care face din subalternii tăi niște unicorni, o Luzie, care, fie în viață, fie țesută în covor, nu te-a vizitat decît pe tine, Oskar, cel cu adevărat fabulos asemenea animalului unic cu cornul lui spiralat.

Bine că a venit timpul Adventului și că am putut să acopăr atît de bine covorul cu figuri sculptate, reprezentînd scene de Crăciun, pe care le evacuasem din bisericile din împrejurime, încît povestea unicornului nu se mai oferea atît de ostentativ, spre a fi imitată. La jumătatea lui decembrie, Rundstedt a pornit ofensiva în Ardeni și noi de asemenea terminaserăm pregătirile pentru marea noastră lovitură.

După ce am fost mai multe duminici la rînd la masa de la ora zece, de mină cu Maria, cea care, spre necazul lui Matzerath, trăia numai pentru catolicism și i-am ordonat și bandei de scîrmănători să meargă, am pătruns, familiarizat cum eram cu locul, fără ca Oskar să fi trebuit să spargă vreun geam, doar cu ajutorul paracliserilor Felix și Paul Rennwand, în timpul nopții de optsprezece spre nouăsprezece decembrie, în biserica Inima lui Iisus.

Cădea zăpada fără să se depună. Ne-am așezat robele în spatele sacristiei. Cel mai tînăr dintre frații Rennwand avea cheia de la poarta principală. Oskar mergea înaintea lor, îi conduse pe băieții la agheasmatar, în partea centrală a bisericii îi puse să meargă în genunchi, în direcția marelui altar. Îndată am ordonat acoperirea statuii Inima lui Iisus cu o pătură cazonă, ca privirea albastră să nu ne deranjeze prea rău la treabă. Iepurilă și Mister au transportat utilajele în nava stîngă a bisericii, chiar în fața altarului lateral stîng. Mai întîi, a trebuit să fie golit grajdul plin cu figuri înfățișînd

Nașterea și cu crengi de brad. Eram dotați din belșug cu păstori, ingeri ori măgari și vaci. Pivnița noastră era plină de figuranți: nu lipseau decât interpreții principali. Belizar a strâns florile de pe masa altarului. Totila și Teja au înfășurat covorul. Cărbunarul a despachetat utilajele. Oskar, însă, ingenușcheat în spatele unui taburet de rugăciune, supraveghea acțiunea de demontare.

Mai întâi a fost desprins cu ferăstrăul Botezătorul prunc, cu blana lui de culoarea ciocolatei. Ce bine că luaserăm cu noi ferăstrăul metalic! În interiorul ghipsului, Botezătorul era legat de nor cu tije metalice, groase cât degetul. Cărbunarul tăia cu ferăstrăul. Lucra întocmai ca un gimnazist, adică neîndeminat. Din nou simțeam lipsa ucenicilor de pe șantierul naval Schichau. Störtebeker îl înlocui pe Cărbunarul. Treaba mergea puțin mai bine și, după o jumătate de oră de zgomot susținut, am putut să-l punem jos pe Botezătorul prunc, să-l înfășăm într-o pătură de lână și să lăsăm să pogore asupra noastră pacea bisericii în miez de noapte.

Desprinderea Pruncului Iisus, care se sprijinea cu întreg șezutul de șoldul stîng al Fecioarei, luă și mai mult timp. Lui Iepurilă, celui mai mare dintre frații Rennwand și lui Inimă-de-Leu le-au trebuit patruzeci de minute bune. Dar de ce Moorkähne nu venise încă? Voia să vină cu oamenii lui direct de la Neufahrwasser și să ne înțîlim la biserică pentru ca asaltul să nu bată prea tare la ochi. Störtebeker era prost dispus, mi se părea iritat. Îi întrebă de cîteva ori pe frații Rennwand de ce nu venea Moorkähne. Cînd, în cele din urmă, fu rostit numele Luzie, Störtebeker nu mai puse nici o întrebare, smulse ferăstrăul din minile neîndeminatice ale lui Inimă-de-Leu și tăie plin de nădăd restul care mai ținea din Pruncul Iisus.

Cînd am pus jos figura de ghips i s-a rupt nimbul de sfînt. Störtebeker își ceru iertare de la mine. Mi-a trebuit un efort ca să-mi reprim pofta de a lua în stăpînire acele bucăți aurite și ordonai să fie strînse în două șepci. Cărbunarul își închipuia că poate repara stricăciunea cu lipici. Iisus cel desprins de la locul lui cu ajutorul ferăstrăului fu pus pe urmă între perne și înfășurat cu două pături de lână.

Planul nostru era să desprindem și partea de sus a Fecioarei Maria cu ferăstrăul și să mai facem o tăietură și între tălpile

ei și nor. Voiam să lăsăm norul în biserică și să transportăm doar cele două jumătăți ale Fecioarei la noi, în pivnița lui Puttkamer, în orice caz pe Iisus și pe Botezătorul prunc. În ciuda așteptărilor, am supraapreciat greutatea bucăților de ghips. Întregul grup era gol pe dinăuntru și pereții de ipsos nu depășeau o grosime de două degete, singurul care ne făcu unele greutatea fu scheletul metalic.

Băieții, în special Cărbunarul și Inimă-de-Leu, erau epuizați. Aveau urgentă nevoie de o pauză, întrucît ceilalți, pînă și frații Rennwand, nu știau să tragă la ferăstrău. Banda era împrăștiată prin băncile din biserică și îngheța. Störtebeker stătea în picioare și-și frămînta pălăria lui de velur pe care și-o dăduse jos de pe cap în biserică. Nu-mi plăcea atmosfera aceea. Trebuia să se întîmple ceva. Băieții sufereau în clădirea goală, întunecată și sfințită cu tainele sacramentului. Unele tensiuni fuseseră iscate și de absența lui Moorkähne. Frații Rennwand păreau a se teme de Störtebeker, se țineau deoparte și sușoteau pînă cînd Störtebeker a poruncit să fie liniște.

Încet, cred că suspinînd, m-am ridicat de pe perna mea de rugăciune și m-am îndreptat spre Fecioara care rămăsese acolo. Privirea ei îndreptată spre Ioan cădea acum pe treptele altarului pline de praf de ipsos. Arătătorul ei drept, care înainte fusese îndreptat spre Iisus, ținea acum în gol sau mai bine zis înspre nava stîngă, întunecată, a bisericii. Am suit treptele altarului una cîte una, am privit apoi în spate, căutînd ochii adînciți ai lui Störtebeker – aceștia erau absenți – pînă ce Cărbunarul îi dădu un ghionț și-l făcu să priceapă intenția mea. Mă privi nesigur, cum nu-l văzusem nicodată, nu înțelegea sau înțelesese în cele din urmă doar parțial; veni încet, mult prea încet, și urcă treptele altarului dintr-o bucată, ridicîndu-mă și pe mine pe acea suprafață albă, puțin colțuroasă, retezată cu ferăstrăul condus prost, pe coapsa stîngă a Fecioarei, pe care se contura forma aproximativă a șezutului Pruncului Iisus.

Störtebeker făcu îndată stînga-mprejur, era cu un pas pe dalele de piatră, gata să recadă din nou în gîndurile lui, își întoarse totuși capul, își îngustă ochii foarte apropiați, pînă îi făcu să semene cu niște lumini de control, și se văzu nevoit să se arate impresionat întocmai ca restul bandei, ghemuită

în băncile bisericii, cînd mă zări stînd atît de natural și de demn de a fi adorat, în locul lui Iisus.

Așa că nu-i trebui prea mult ca să înțeleagă planul meu, ba chiar să mi-o ia înainte. Ordonă ca ambele lanterne de care se folosiseră Narses și Barbă-Albastră în timpul demontării să fie îndreptate direct asupra mea și asupra Fecioarei Maria: pentru că fasciculele luminoase mă orbeau, porunci să se treacă pe lumina roșie, le făcu semn fraților Rennwand să vină pînă la el, sușotiră ceva împreună, băieții nu voiau ce voia el, Cărbunarul se apropie de grup fără ca Störtebeker să fi făcut vreun semn și-și arătă oasele degetelor gata de scărmană, atunci frații cedară și dispărură în sacristie, păziți de Cărbunarul și de ajutorul de aviator. Oskar aștepta liniștit, își potrivea bine toba, nefind deloc uimit cînd lunganul de Mister, îmbrăcat în veșmînt preotesc, și cei doi frați Rennwand, în haine de paracliser, roșu cu alb, revineră de unde pleaseră. Cărbunarul, pe jumătate în odăjii de vicar, avea asupra sa cele trebuincioase pentru slujbă; le adună toate pe nor și se ascunse. Cel mai mare dintre frații Rennwand ținea cădelnița cu tămîie, cel mai mic ducea clopoței. În ciuda veșmîntului foarte larg, Mister nu-l imita rău pe Preasfințitul Wiehnke, la început abordase un cinism de licean, dar apoi se lăsă cucerit de text și de acțiunea sfîntă, oferindu-le tuturor, dar mai ales mie, nu o parodie ridicolă, ci o mesă, care și mai tirziu, în fața tribunalului, a fost numită așa, chiar dacă i s-a spus mesă neagră.

Cei trei băieți începură cu rugăciunea de pe treptele altarului: banda aflată în bănci și pe dalele de piatră își îndoi genunchiul, făcu semnul crucii și Mister începu să oficiaze slujba, stăpînindu-și glasul și acompaniat de paracliserii ce se dovedeau destul de rafinați. Încă de la primele accente mi-am mișcat prudent bețele pe tîniche. Am acompaniat *Kyrie*, cu mult zel. Am adus slava pe toba mea, *Gloria in excelsis Deo*, am chemat credincioșii la *Oratio* și am intercalat în locul Epistolei din mesa de zi un pasaj de toabă mai lung. Versul din Aleluia mi-a reușit deosebit de bine. La Crez am observat că băieții credeau în mine, la *Offertorium* mi-am retras puțin toba, i-am ordonat lui Mister să aducă piinea, să amestece vinul cu apa, să mă tămîieze pe mine și cupa cu sacramental, am privit cum se comporta Mister la spălatul

mîinilor. Am bătut apoi la toabă *Orate, fratres* în lumina roșie a lanternelor, am făcut trecerea la *Acesta este trupul meu*.

Mister cîntă *Oremus*, urmînd ordinea sfîntă – băieții în bănci mi-au prezentat două variante diferite pentru *Totul nostru*, dar Mister a știut să-i impace la comuniune pe protestanți cu catolicii. În timpul Comuniunii, le-am bătut la toabă *Confiteor*. Fecioara Maria arăta cu degetul spre Oskar, toboșarul. Îmi asumasem succesiunea lui Hristos. Slujba mergea șnur. Vocea lui Mister cînd se amplifică, cînd se diminua. Ce frumos executa binecuvîntarea: lepădarea, absolvirea, iertarea; cînd a încredințat lăcașului sfînt cuvintele de încheiere *ite, missa est* – mergeți, a sosit ceasul izbăvirii – a avut loc cu adevărat o eliberare spirituală și arrestarea lumescă nu a putut găsi decît o bandă de scărmanători consolidată în credință și în numele lui Oskar și a lui Iisus.

Auzisem automobilele încă în timpul slujbei. Și Störtebeker a întors capul, așa că numai noi doi nu am fost surprinși cînd se auziră voci dinspre portalul principal, dinspre sacristie și totodată dinspre portalul lateral drept și zgomotul tocurelor de cizme pe dalele bisericii.

Störtebeker vru să mă ridice de pe genunchiul Fecioarei. Dar eu îi făciui semn că refuz. Îl înțelesese pe Oskar, încuviință din cap, obligă banda să rămînă în genunchi, să aștepte în genunchi poliția și băieții rămaseră acolo jos; tremurau, cite unul mergea în genunchi, dar toți așteptau fără să scoată o vorbă, pînă cînd polițiștii ajunseră la noi prin centrul navei stîngi și dinspre sacristie, înconjurînd altarul lateral stîng.

Multe lanterne orbitoare care nu erau reglate pe roșu. Störtebeker se ridică, își făcu cruce, se expuse în bătaia lanternelor, îi dădu pălăria de velur Cărbunarului, care gedea încă în genunchi, și se îndreptă în treciul lui spre o umbră umflată, fără lanternă, spre Preasfințitul Wiehnke, trase din spatele umbrei în-plină lumină ceva subțire și împiedicat, pe Luzie Rennwand, o trase și o lovi în obrazul triumfiular al feței, sub basc, pînă cînd pumnul unui polițist îl aruncă între băncile bisericii.

„Pentru Dumnezeu, Jeschke“, îl auzii de pe Fecioara mea pe un polițist strigînd, dar asta e fiul șefului!“

Cu oarecare satisfacție, Oskar savură întîmplarea de a fi avut în fiul președintelui de poliție un subșef foarte capabil

și se lăsă fără să riposteze, jucînd rolul unui copil de trei ani sedus de adolescență, ocrotit de cei mari. Preasfințitul Wiehnke mă luă în brațe.

Doar polițiștii strigau. Tinerii fură duși de acolo. Preasfințitul Wiehnke trebui să mă pună jos pe dale, pentru că un atac de slăbiciune îl sili să se așeze pe banca următoare. Stăm lingă uneltele noastre, cînd am descoperit, printre ciocane și dălți, acel coș de provizii plin cu sandviciuri cu salam, pe care lepurilă le pregătise înainte de începerea atacului.

Am luat coșul, m-am îndreptat spre slăbănoaga de Luzie, care tremura în pardesiul ei subțire, și i-am întins sandviciurile. M-a ridicat de jos, mă ținea cu brațul drept, pe stîngul își atîrnase sandviciurile cu salam, avea deja unul între degete și cît ai clipi îi dispăru între dinți ; îi studiam obrazul umflat, aprins, bătut, ochii neobosiți, mișcîndu-se între două tăieturi negre, pielea tăbăcită, un triumghi mestečind, o păpușă, o Bucătăreasă Neagră, hăpăind salam cu coajă, devenind mai slabă mîncînd, mai hămesită, mai triumghiulară, mai păpușă – o imagine care m-a marcat. Cine îmi mai scoate triumghiul de pe și de sub frunte? Pînă cînd o să mai mestece în mine salam, coji, oameni, zîmbind cum numai un triumghi știe zîmbi și doamnele de pe covoare care domesticeau unicorni?

După ce Störtebeker fu luat și dus de acolo de doi funcționari, arătîndu-ne lui Luzie și mie obrazul lui mînjit de sînge, am privit după el nemairecunoscîndu-l. Am fost conduși cu eu stînd pe brațul lui Luzie, care mestecea sandviciuri, de cinci sau șase polițiști, pe urmele fostei mele bande de scăr-mănători.

Și ce-a rămas în urma noastră? A rămas Preasfințitul Wiehnke, cu lanternele noastre reglate în continuare pe roșu, între veșmintele paracliserilor scoase în grabă și odăjdiile preoțești. Potirul cu sfințele taine și chivotul rămaseră pe treptele altarului. Ioan cel retezat de la locul lui și Iisus au rămas cu acea Fecioară care ar fi trebuit să creeze o contrapondere la covorul reprezentînd Doamna cu unicornul din pivnița noastră.

Oricum, Oskar a fost tîrît într-un proces pe care îl numesc și azi al doilea proces al lui Iisus, care s-a încheiat cu achitarea mea și a lui Iisus.

Drumul furnicilor

Imaginați-vă, vă rog, un bazin de înot cu dale de piatră albastre ca cerul; în bazin înoată oameni arși de soare care se simt sportivi. Pe marginea bazinului, în fața cabinelor, stau bărbați și femei care se simt de asemenea sportivi. Se aude și o muzică dintr-un difuzor dat mai încet. O plictiseală sănătoasă, un erotism ușor, care strîmtează costumele de baie fără să oblige la nimic. Dalele sînt netede, cu toate astea nu alunecă nimeni. Doar puține indicatoare cu strict interzis, dar și acelea sînt inutile, deoarece oamenii vin la baie doar două ore și fac tot ce e interzis în afara stabilității. Din cînd în cînd, cineva sare de la trambulina de trei metri, dar tot nu poate să atragă privirile înotătorilor, să le smulgă ochii celor dinți la soare din revistele lor ilustrate. Cînd, deodată, o adiere! Ba nu, nici o adiere. Mai curînd un bărbat tînăr care urcă încet și hotărît scara spre turnul săriturilor de la zece metri, apucînd stîngie după stîngie. Revistele cu reportaje din Europa și de peste ocean au și început să piardă din tiraj, ochii se ridică o dată cu bărbatul acela, corpurile întinse se întind și mai mult, o femeie tînără își pune mîna streășină la ochi, cineva uită la ce se gîdea, un cuvînt rămîne nerostit, o dragălășenie abia începută se curmă prea devreme în mijlocul frazei – pentru că iată-l, bine făcut și potent, stînd acolo pe trambulină, țopăie, se sprijină de balustrada de oțel ușor curbată, se uită plictisit în jos, se desprinde cu un gest elegant de balustradă, se avîntă spre capătul trambulinei, care se balansează la fiecare pas, privește în jos, își gustează privirea asupra unui bazin azuriu, amețitor de mic, în care căștile de baie roșii, galbene, verzi, albe, roșii, galbene, verzi, albe, roșii, galbene se amestecă întruna. Acolo se pare că stau cunoștințele lui, Doris și Erika Schüller și Jutta Daniels cu prietenul ei, cu

care nu se potrivește deloc. Fac cu mîna și Jutta face cu mîna. Preocupat de echilibrul lui, face și el cu mîna. Cei de jos strigă. Ce-or fi vrînd? Să-și dea odată drumul, îi strigă, să sară, strigă să coboare din nou încet, apucînd stîngie după stîngie. Și iată-i cum strigă acum să audă toată lumea, strigă tare: Sări! Haide odată, ce stai! Sări!

Trebuie să recunoașteți că oricît de aproape te-ai afla într-un turn de sărituri, situația este totuși a dracului de complicată. Cam la fel ne-a mers în ianuarie, patruzeci și cinci, chiar dacă nu în sezonul băilor, mie și membrilor bandei de scărmanători. Îndrăzniserăm să ne urcăm prea sus, ne înghesuiserăm pe trambulină, iar jos, formînd o potcoavă solemnă în jurul bazinului fără apă, ședeau judecătorii, aesorii, martorii și apozorii.

Și iată-l pe Störtebeker pe trambulina săltărească și fără balustradă.

„Sări!” strigă corul judecătorilor.

Dar Störtebeker nu sări.

Atunci de jos, din băncile martorilor, se ridică o siluetă subțire de fată, care purta o jachetă de lînă și o fustă gri plisată. Ridică o față albă, dar nicicum ștearsă – despre care afirm și azi că forma un triunghi – o față cu un semn de marcă; și Luzie Rennwand nu strigă, șopti doar: „Sări, Störtebeker, sări!”

Și Störtebeker sări și Luzie se așază la loc, în banca martorilor, își trase mînele jachetei ei împletite, cît mai mult peste pumn.

Moorkähne schiopăta pe trambulină. Judecătorii îl îndemneau să sară. Dar Moorkähne nu voia, zîmbea privindu-și încurcat unghiile, așteptă pînă ce Luzie îi dădu undă verde, își scoase pumnii din lînă și-i arătă triunghiul conturat în negru cu ochii ca două linii. Atunci Moorkähne sări ca un posedat asupra triunghiului, dar nu-l ajunse.

Cărbunarul și Puicuța, care nici la urcuș nu fuseseră prea decizi, ajunseră pe trambulină împreună. Puicuța fu scărmanat, iar Cărbunarul nu-l scăpă din mînă nici în timpul săriturii.

Iepurilă, care avea gene lungi și mătăsoase, își închise înainte de a sări ochii triști de căprioară.

Ajutorii de aviatori trebuiră să-și scoată uniforme înaintea de săritură.

Nici frații Rennwand nu avură voie să sară deghizați în paracaliseri de pe trambulină în cer; așa ceva n-ar fi tolerat niciodată surioara Luzie, care stătea în banca martorilor, în lîna ei ordinară de război, și încuraja săritura de la înălțime.

Contrazicînd mărturiile istorice, de această dată săriră mai întîi Belizarie și Narses, apoi Totila și Teja.

Barbă-Albastră sări, Inimă-de-Leu sări, pedestrașii bandei scărmanătorilor: Nasul, Tupilatul, Uleoiosul, Fluierașul, Mustărilă, Iataganul și Dogarul săriră și ei.

După ce a sărit și Stuchel, un gimnazist sașiu, care de fapt nu făcea parte din banda scărmanătorilor decît pe jumătate și cu totul întîmplător, pe trambulină nu mai rămăsese decît Iisus și el era îndemnat de toți judecătorii, în cor, sub numele de Oskar Matzerath, să execute săritura, ceea ce Iisus refuză. Și cînd severa Luzie, cu coada ei subțire la Mozart între omplați, se ridică brusc din banca martorilor și-și întinse brațele împletite și șopti fără să-și miște buzele înțepenite: „Sări, dulce Iisus, sări!”, am înțeles natura seducătoare a unei trambuline de la zece metri, pisoi mici și gri au început să mi se răsucescă în subsuora genunchilor, arici făceau dragoste sub tălpile mele, rîndunele își luau zborul din cuibul subrațului, lumea întreagă îmi zăcea la picioare și nu numai Europa. Americanii și japonezii dansau un dans cu torțe pe insula Luzon. Nasturi ca niște ochi rotunzi sau lunguiți săreau din monturile lor. Dar la Stockholm era un croitor care cosea cam în același rîstimp nasturi la un costum decent de seară, cu dungi. Chiar atunci Mounbatten hrănea elefanții din Birmania cu gloanțe de toate calibrele. Concomitent, o văduvă din Lima își învăța papagalul să pronunțe cuvîntul *Caramba*. În mijlocul Pacificului înotau două portavioane imense, pavoazate ca niște catedrale gotice, unul contra celuilalt și, după ce își lansară avioanele, se scufundară reciproc. Dar avioanele nu mai putură să aterizeze, afirmă neajutorate și pur alegorice în aer, asemenea îngerilor, și-și consumau mormăind carburanții. Acest amănunt nu-l deranjă cituși de puțin pe conductorul unui tramvai din Harparada care tocmai ieșise din schimb. Spărgea ouă în tîgăie, două pentru el, două pentru logodnica lui, a cărei sosire o aștepta zîmbind și imaginîndu-și detaliile. Firește, s-ar fi putut prevedea și faptul că armatele lui Konjev și Jukov se vor pune

în mișcare; în timp ce în Irlanda ploua, străpuseseră frontul de la Vistula, luară Varșovia prea târziu și Königsbergul prea devreme și totuși nu putură împiedica amănuntul ca unei femei din Panama, care avea cinci copii și un singur bărbat, să-i dea laptele în foc. Nu a fost omis nici faptul că firul evenimentelor, încă avid de ce-i stătea în față, se împleti în ochiuri prinse în spate în plasa istoriei. De asemenea, mi-am dat seama că îndeletniciri ca: învîrtirea degetelor mari, încrețirea frunții, lăsarea în jos a capului, scuturarea mîinilor, făcutul copiilor, imprimarea banilor falși, stingerea luminilor, spălătul pe dinți, împușcatul și punerea scutelelor la uscat se executau pretutindeni, chiar dacă nu cu aceeași îndemnare. Pe mine mă zăpăceau aceste acțiuni cu un scop anume. De aceea atenția mea se îndreptă din nou asupra procesului organizat în cinstea mea la picioarele turnului pentru sărituri: „Sări, dulce Iisus, sări“, șoptea martora abia îmbobocită Luzie Rennwand. Ședea în poala Satanei, ceea ce îi accentua și mai mult virginitatea. El o excita, întinzîndu-i un sandvici cu cîrnat. Fata mușca și rămînea totuși castă. „Sări, dulce Iisus!“ zise mestecînd și-mi întinse triunghiul ei nevătămat.

Dar n-am sărit și nu voi sări niciodată din turnuri pentru sărituri. Acesta nu a fost ultimul proces al lui Oskar. Chiar în ultima vreme au încercat unii de mai multe ori să mă ademenească să sar. Întocmai ca la procesul scărmanătorilor, au fost și la procesul inelarului – pe care mai bine îl numea, cel de-al treilea proces al lui Iisus – destui spectatori pe marginea bazinului podit cu dale albastre ca cerul, dar lipsit de apă. Ședeau în banca martorilor, voiau să supraviețuiască prin și după procesul meu.

Eu însă am făcut stînga-măprejur, mi-am înăbușit rîndunelele zburătoare în cuibul subrațului, mi-am strivit aricii care-și serbua nunta sub tălpile mele, am infometat pîsoii gri din subsuorile genunchilor mei și m-am îndreptat hotărît, neținînd seama de simțăminte înalte stîrnite de perspectiva săriturii, spre balustradă, m-am avîntat pe scară în jos, convins de fiecare stînghie pe care pășeam că turnurile pentru sărituri nu sînt făcute doar ca să fie urcate, ci și ca să fie coborîte fără săritură.

Jos mă așteptau Maria și Matzerath. Preasfințitul mă binecuvîntă fără să mă întrebe nimic. Gretchen Scheffler îmi

adusese un paltonaș și cozonac, Kurtchen crescuse și nu voia să mă recunoască nici de tată, nici de frate vitreg. Bunica mea Koljaček își ținea fratele Vinzent la braț. Acesta cunoștea lumea și vorbea în legea lui.

Cînd am părăsit tribunalul, un funcționar în civil s-a apropiat de Matzerath și i-a dat o hîrtie spunîndu-i: „Trebuie să vă gîndiți bine, domnule Matzerath. Copilul trebuie să stea departe de stradă. Vedeti și dumneavoastră ce fel de elemente abuzează de o creatură neajutorată“.

Maria plînsese și-mi agăță toba de git, pe care Preasfințitul Wiehnke o luase la el în timpul procesului. Ne îndreptăram spre stația de tramvai de la gara principală. Pe ultima porțiune m-a purtat Matzerath. Priveam înapoi peste umerii lui, căutam în mulțime un obraz triunghiular, voiam să știu dacă și ea a trebuit să urce în turn, dacă a sărit după Störtebeker și Moorkähne sau dacă a ales ca și mine ce-a de-a doua posibilitate a unei scări, coborîrea.

Nici pînă-n ziua de azi n-am putut să mă dezobișnuiesc să mă uit pe străzi și prin piețe după o fetișcană slabă, nici frumoasă, nici urîdă, dar care făcea prăpăd printre bărbați. Chiar și în pat, la mine la spital, mă sperii, cînd Bruno îmi anunță o vizită inopinantă. Atunci disperarea mea se traducea astfel: acum vine Luzie Rennwand și-mi poruncește lînd chipul sperietoarei de copii și pe al Bucătăresei Negre să fac ultima săritură.

Vreme de zece zile a tot reflectat Matzerath dacă să iscălească scrisoarea și s-o expedieze la Ministerul Sănătății. În a unsprezecea zi, cînd a trimis-o cu iscăltură, orașul se afla deja sub focul artileriei și era îndoielnic dacă poșta mai avea prilejul să trimită scrisoarea mai departe. Virfurile blindate ale armatei mareșalului Rokosovski ajunseseră pînă la Elbing. A doua armată a lui Weiß ocupase pozițiile pe înălțimile din jurul Danzigului. Începea viața în pivniță.

După cum știm cu toții, pivnița noastră se afla sub prăvălie. Puteai să ajungi la ea coborînd pe intrarea beciului din vestibul, de vizavi de toaletă, optsprezece trepte și să te oprești după pivnițele lui Heilandt și a doamnei Kater și înainte de pivnița lui Schlager. Bătrînul Heilandt era încă aici. Doamna Kater însă și ceasornicarul Laubschad, alde Eyke și Schlager, plecaseră cu traista-n băț. Mai târziu s-a

spus despre ei, și despre Gretchen și Alexander Scheffler că ar fi ajuns în ultima clipă la bordul unui vapor „Muncă și voie bună”, care pleca în direcția Stettin ori Lübeck, sau că ar fi sărit în aer, datorită unei mine; în orice caz, mai bine de jumătate din locuințe și pivnițe erau goale.

Becul nostru avea avantajul unei a doua intrări care, după cum știm de asemenea cu toții, consta într-un chepeng aflat în prăvălie, în spatele teighelei. Așa se face că nimeni nu putea vedea ce ducea Matzerath în pivniță sau ce scotea el din pivniță. Și nimeni nu ar fi fost de acord cu tot ceea ce Matzerath a dosit în timpul anilor de război. Încăperea uscată și încălzită era plină de alimente ca: legume uscate, paste făinoase, zahăr, miere artificială și margarină. Lăzi de pesmeți uscați erau depozitate peste lăzi de fulgi de porumb. Cutii de conserve din Leipzig cu tot felul de minuni erau stivuite lângă conserve de corcodușe, mazăre fină, prune, pe rafturi confecționate de îndemnatul Matzerath și fixate cu dibluri de pereți. Cîteva stilpi amplasați pe la mijlocul războiului, la îndemnul lui Greff, între tavanul pivniței și dușumeaua de beton, aveau să-i confere depozitului de alimente siguranța unui adăpost antiaerian regulamentar. Matzerath voise de mai multe ori să demonteze stilpii, deoarece Danzigul nu avusese parte, în afară de unele mici atacuri aeriene de hărțuială, de un bombardament adevărat. Dar cînd Greff, responsabilul cu apărarea antiaeriană, a încetat cu avertismentele, a venit rîndul Mariei să-l roage să nu se atingă de stilpii de susținere. Implora siguranță pentru Kurtchen și uneori și pentru mine.

În timpul primelor atacuri aeriene de la sfîrșitul lui ianuarie, Heilandt și Matzerath mai duceau încă, unindu-și puterile, scaunul mamei Truczinski jos, în pivnița noastră. Pe urmă o lăsară, poate la dorința ei, poate și din cauza eforturilor căratului, în locuința ei, lângă fereastră. După marelui bombardament din centrul orașului, Maria și Matzerath o găsiseră pe bătrînă cu maxilarul inferior lăsat și cu privirile date peste cap, de parcă i-ar fi intrat o muscă în ochi.

Atunci ușa de la dormitor fu scoasă din țîțini. Bătrînul Heilandt aduse unelele din camera sa și unele scinduri de la diverse lăzi. Fumînd țigări Derby, pe care i le dăruise Matzerath, începu să ia măsura. Oskar îl ajută la treabă. Ceilalți dispărură în pivniță, deoarece focurile de artilerie reîncepuseră.

Heilandt voia să termine repede și să facă o ladă simplă, neîngustată la picioare. Dar Oskar era pentru forma sicriului tradițional, nu ceda cu nici un chip, îi ținu scindurile atît de exact sub ferăstrău, încît Heilandt se hotărî, în cele din urmă, pentru îngustarea sicriului la picioare la care are dreptul oricare cadavru omenesc.

La sfîrșit de tot sicriul arăta chiar bine. Alde Greff o spălă pe mama Truczinski, îi tăie unghiile, îi aranjă cocul, fixîndu-l bine cu trei andrele, luă o cămașă de noapte curată din șifonier, pe scurt, avu grijă ca mama Truczinski să semene și moartă cu un șoarece gri care în timpul vieții se dădea în vînt după cafeaua de malț și după piureul din fulgi de cartofi.

Dar pentru că în timpul bombardamentului șoarecele se înțepenise în scaunul lui și nu mai voia să stea în sicriu decît cu genunchii strînși, Heilandt a fost obligat, cînd Maria a părăsit camera cu Kurtchen în brațe pentru cîteva minute, să-i frîngă picioarele, ca sicriul să poată fi bătut în cuie.

Din păcate, n-am avut decît culoare galbenă și nu neagră. Așa că mama Truczinski a fost purtată din locuință pe scări în jos într-un sicriu negeluit și nevopsit, dar îngustat la picioare. Oskar își căra toba după mort și citea ce scria pe capacul sicriului: Vitello-Margarine – Vitello-Margarine – Vitello-Margarine, în aliniate egale, unul sub altul, confirmînd postum gustul mamei Truczinski. În timpul vieții preferase excelenta margarină Vitello din grăsimi pure din plante celui mai bun unt; pentru că margarina e sănătoasă, îți menține energia, te hrănește și îți dă voie bună.

Bătrînul Heilandt trase căruțul prăvăliei de legume Greff, cu coșciugul în el, prin Luisenstraße, Marienstraße, prin Anton Möller-Weg – acolo ardeau două case – în direcția Clinicii de boli de femei. Kurtchen rămăsese la văduva Greff, în pivnița noastră. Maria și Matzerath împingeau, Oskar ședea deasupra, i-ar fi plăcut să se cocoțae pe coșciug, dar nu avea voie. Străzile erau împinzite de emigranți din Prusia Orientală și din Werder. Abia se putea trece prin pasajul subteran de cale ferată din fața halei de sport. Matzerath propuse să sape o groapă în grădina școlii Conradinum. Maria se opuse. Și bătrînul Heilandt, care era de vîrsta mamei Truczinski, refuză. Pînă și eu eram împotriva grădinii școlii. Oricum, trebuia să renunțăm la cimitirele din oraș deoarece,

începînd de la hala de sport, Hindenburgallee nu era accesibilă decît pentru vehicule militare. Aşa că nu puturăm să îngropăm soarele lingă Herbert, fiul răposatei, dar i-am ales un locşor în spatele îndrăgitei Maiwiese, în Steffenspark, situat vizavi de cimitirele din oraş.

Pămîntul era îngheţat. În timp ce Matzerath şi bătrînul Heilandt foloseau cu schimbul tirnăcopul şi Maria încerca să smulgă iedera de pe lingă băncile de piatră, Oskar se simţi liber şi o porni printre trunchiurile de copaci de pe Hindenburgallee. Dumnezeule, ce trafic! Tancurile retrase de pe înălţimi şi din Werder se cărau unele pe altele reciproc. În copaci – dacă îmi amintesc bine erau tei – atîrnau cei din Volkssturm şi soldaţi. Dreptunghiuri de carton cu inscripţii prînse de tunicile lor, în măsura în care se puteau citi, indicau că de copaci sau de tei atîrnau trădători. Le-am privit atent unor spînzuraţi faţa încordată, i-am comparat, în general şi în special, cu negustorul de legume, spînzurat, Greff. Am văzut şi adevărate mănunchiuri de băieţi atîrnînd în uniforme prea mari, mi s-a părut de cîteva ori că l-am recunoscut pe Störtebeker – băieţii spînzuraţi arată toţi la fel – şi totuşi mi-am zis: l-au spînzurat şi pe Störtebeker – oare or fi agăţat-o pe undeva şi pe Luzie Rennwand?

Gîndul acesta îl înfierbîntase pe Oskar. Căută prin toţi copacii, în dreapta şi-n stînga, după o fată slabă şi spînzurată, se avîntă chiar printre tancuri de cealaltă parte a aleii, dar nici acolo nu găsi decît pifani, cîţiva mai bătrîni din Volkssturm şi băieţi ce semănau cu Störtebeker. Deceptionat, urcai pe alee în sus, pînă la cafeneaua *Patru anotimpuri*, pe jumătate avariata, o pornii înapoi fără chef şi, cînd mă aflam deja la mormîntul mamei Truczinski şi presăram, împreună cu Maria, iedera pe moviţiţa aceea, aveam în ochi, tot mai concretă şi detaliată, reprezentarea unei Luzie spînzurate.

Căruţul văduvei Greff nu l-am mai adus înapoi la magazinul de legume. Matzerath şi bătrînul Heilandt îl demontară, dar puseră părţile componente în faţa teighelei şi negustorul de coloniale îi spuse bătrînului, după ce îi dădu trei pachete de ţigări Derby: „Poate căruţul ne-o mai trebui cîndva. Aici cel puţin e în siguranţă“.

Bătrînul Heilandt nu spuse nimic, dar îşi luă mai multe pachete cu paste făinoase şi două pungi cu zahăr din rafturile

aproape goale. Pe urmă ieşi din prăvălie tîrîndu-şi papucii de postav pe care îi avusese în picioare şi în timpul înmormîntării, atît la dus cit şi la întors, şi-l lăsă pe Matzerath să strîngă restul acela jalnic de marfă de pe rafturi şi să-l ducă în pivniţă.

Abia dacă mai ieşeam acum din gaura noastră. Se zvonea că ruşii ar fi fost deja în Zigankenberg, Pietzgendorf şi înaintea Schidlitz-ului. În orice caz, trebuie să fi fost pe înălţimi, pentru că trăgeau direct asupra oraşului. Oraşul din dreapta, oraşul vechi, oraşul comercial, oraşul de dincolo de barieră, oraşul nou şi oraşul de jos, care fuseseră construite împreună în mai bine de şapte sute de ani, au ars în trei zile. Dar acesta nu era primul incendiu al oraşului Danzig. Pomeranezi, brandenburghezi, cavaleri ai Ordinului, polonezi, suedezi, francezi, prusaci şi ruşi, şi mai înainte şi saxonii, găsiseră, intrînd în istorie, la cîteva decenii o dată, oraşul demn de a fi incendiat – şi acum erau ruşii, polonezii, germanii şi englezii cei care coceau împreună, pentru a suta oară, cărămizile artei gotice fără să obţină prin aceasta biscuiţi. Arseseră strada Cîrligului, strada Lungă, strada Lată, strada Mare şi strada mică a Linăriei, arseseră strada Tobias şi strada Ciinelui, strada Graben din vechiul oraş şi cea de la periferie, arseseră zidurile de apărare şi Podul lung. Poarta veche era din lemn şi ardea nesper de frumos. În mica uliţă a Pantalonaţilor focul luă măsura pentru mai mulţi pantaloni în culori incendiare. Catedrala Marienkirche arse dinăuntru spre exterior arînd o luminăţie a giorno prin ferestrele ogivale. Clopotele care rămăseseră neevacuate de la Sfînta Katharina, Sfîntul Johann, Sfînta Brigitte, Barbara, Elisabeth, Peter şi Paul, Sfînta Treime şi Sfîntul Trup se topiră în suporturile lor din turnuri, picurînd fără cîntec şi fără glas. În moara cea mare fu măcinat grîu roşu. La Teatrul Municipal se prezenta *Visul incendiatorului*, o piesă într-un act cu dublu înţeles. La primăria oraşului din dreapta fu luată hotărîrea ca, după incendiu, pompierilor să li se ridice salariul retroactiv. Strada Duhul Sfînt arse în numele Duhului Sfînt. Cu plăcere arse şi minăstirea franciscană în numele Sf. Francisc care, se ştie, iubise focul şi-l cîntase. Uliţa Femeilor se mistuise concomitent şi pentru Tată, şi pentru Fiu. Se înţelege de la sine că au ars şi piaţa de lemne şi piaţa de cărbuni şi piaţa de fin. Pe uliţa

Piinii, puișoarele nu mai ieșeau din cuptor. Pe ulița Laptelui, laptele dădu în foc. Doar clădirea Pazei contra incendiului a Prusiei Occidentale nu vru să ardă din motive simbolice.

Oskar nu s-a sinchisit niciodată prea mult de incendii. Altfel, aș fi rămas și eu în pivniță, cînd Matzerath a țîșnit pe scări ca să privească Danzigul în flăcări de la fereastra podului. Dar îmi pusesem cu prea multă ușurință, chiar în acel pod, puținele mele bunuri inflamabile. Trebuia să salvez ultima mea tobă luată în rezervă teatrului de campanie și de Goethe-le și Rasputin-ul meu. Între paginile cărții mai păstram un evantai ușor ca un abur și pictat cu delicatețe, pe care Roswitha mea, Raguna, îl minuia, cînd era încă în viață, plină de grație. Maria rămase în pivniță, Kurtchen însă vru să vadă împreună cu mine și cu Matzerath focul chiar de pe acoperși. Pe de-o parte, mă supăra entuziasmul necontrolat al fiului meu, pe de altă parte, Oskar își spunea: probabil că-l moștenește pe străbunicul său, pe bunicul meu, incendiatorul Koljaiczek. Maria îl ținu pe Kurtchen jos, cu ea, mie mi se îngădui să mă duc sus cu Matzerath, îmi luai catrafusele, aruncai o privire prin fereastra podului și nu-mi veni a crede ce putere clocotitoare fusese în stare să degaje orașul nostru atît de vechi și de respectabil.

Cînd în imediata noastră apropiere au explodat grenadele, am părăsit podul. După un timp, Matzerath a vrut din nou să urce, dar Maria nu l-a mai lăsat. O ascultă; plîngea cînd a trebuit să-i povestească văduvei lui Greff, care rămăsese jos, tot prîjolitul acela pînă-n cele mai mici amănunte. Se mai duse o dată în cameră, puse radioul: dar nu se transmitea nimic. Nu se mai auzea nici măcar pîrîitul dezlănțuit al focului în clădirea cuprinsă de flăcări a radiodifuziunii, cu atît mai puțin vreun comunicat special.

Nehotărît ca un copil care nu știe dacă să mai creadă sau nu în Moș Crăciun, Matzerath stătea în mijlocul pivniței și se trăgea de bretele; își exprimă pentru prima oară îndoiala cu privire la victoria finală și își scoase, la sfatul văduvei Greff, insigna de partid de la sacou, dar nu știa ce să facă cu ea; pivnița avea pardoseala de beton, alde madam Greff nu voia să-i ia insigna, Maria era de părere s-o ascundă printre cartofii pentru iarnă, dar cartofii nu-i prezentau lui Matzerath destulă încredere și să se ducă iar sus nu mai

îndrăznea, pentru că puteau sosi în orice clipă, dacă nu cumva și sosiseră, sau erau pe drum, se luptau deja la Brentau și Oliva cînd fusese în pod și a regretat că nu și-a lăsat bomboana sus, în nisipul de la apărarea antiaeriană, deoarece dacă l-ar fi găsit aici jos cu bomboana în mînă – atunci îi dădu drumul pe beton, vru chiar s-o calce în picioare, să facă pe sălbaticul, dar Kurtchen și cu mine ne-am și repezit, în același timp, la ea, eu am luat-o primul și am ținut-o chiar și cînd Kurtchen m-a lovit, așa cum făcea de obicei cînd voia să obțină ceva; dar nu i-am dat fiului meu insigna de partid, nu voiam să-l pun în pericol, cu rușii nu-i de glumit. Oskar știa asta foarte bine încă din lectura lui despre Rasputin și am reflectat bine, cînd Kurtchen mă lovea și Maria voia să ne despartă, la ce s-ar fi putut întîmpla dacă rușii albi și rușii mari, cazacii sau georgienii, calmicii sau tătarii Crimeii, rutenii sau ucrainenii sau kirghizii ai fi găsit insigna de partid a lui Matzerath la Kurtchen, în cazul în care Oskar ar fi cedat sub loviturile fiului său.

Cînd Maria ne-a despărțit cu ajutorul văduvei lui Greff, am ridicat bomboana victorios în pumnul stîng. Matzerath era bucuros că scăpase de insignă. Maria avea de lucru cu Kurtchen care urla. Acul inșignei mă înțepa în palmă. N-am simțit niciodată nici un fel de atracție pentru obiectul acela. Dar cînd am vrut să-i prind bomboana lui Matzerath în partea din spate a sacoului – în fond ce mă privea pe mine partidul lui –, au și tăbărit peste noi în prăvălie și femeile care țipau cu disperare se și gîndeau că prărunseseră cu siguranță și în pivnițele învecinate.

Cînd au ridicat chepengul, acul inșignei mă mai înțepa. Ce-aș mai fi putut face decît să mă ghemuiesc în fața genunchilor cuprinși de tremur ai Mariei și să urmăresc mersul furnicilor pe pardoseala de beton al căror drum triumfal ducea de la cartofii pentru iarnă de-a curmezișul pivniței la un sac cu zahăr. I-am apreciat pe cei aproximativ șase bărbați care se înghesuiau pe scara pivniței și făceau ochii mari deasupra pistoalelor-mitralieră ca pe niște ruși absolut normali ușor corcîi. În tot vacarmul acela, faptul că furnicile nu se lăsară influențate de apariția armatei ruse avu efect liniștitor. Furnicilor nu le stătea gîndul decît la cartofi și la zahăr, în timp ce ăia cu pistoalele-mitralieră ținteau la alte

cuceriri. Mi s-a părut normal ca oamenii mari să-și ridice minile. Asta se știa doar din jurnalele sonore; și după apărarea poștei poloneze lucrurile se petrecuseră la fel, dar ce nu înțelegeam era pentru ce Kurtchen îi imita pe cei mari. Ar fi trebuit să ia exemplu de la tatăl său – și dacă nu de la tată, atunci de la furnici. Dar intructiv imediat trei dintre cele șase uniforme pătrate s-au înfierbîntat la vederea văduvei lui Greff, în societatea aceea înțepenită s-a produs oarecare rumoare. Alde madam Greff, care nu se așteptase la asemenea năvală, după o văduvie atît de prelungită și după atîta post negru în perioada premergătoare, scoase la început un strigăt de surpriză, dar se regăsi repede în situația aceea pe care o uitase aproape cu desăvîrșire.

Încă de la Rasputin citisem că rușii iubesc copiii. La noi în pivniță aveam să mă conving de asta. Maria tremura fără motiv și nu putea să priceapă de ce cei patru, care nu aveau nimic în comun cu madam Greff, îl lăsau pe Kurtchen în brațele ei și luau loc cu schimbul în poala Linei Greff, ba mai mult, îi mîngiau în acest tip pe Kurtchen, îi spuneau dadada și o mai băteau și pe Maria dragăstos pe obraji.

Pe mine mă luă cineva împreună cu toba mea de jos, de pe beton, în brațe, împiedicîndu-mă astfel să urmăresc furnicile și să măsoar comparativ cu rîvna lor evenimentele curente. Toba mea îmi atîrna pe burtă și individul voinic cu porii mari bătu cu degetele lui groase cîteva măsuri în tinicheua mea, aș spune cu destulă îndeminare pentru un adult, încît am fi putut dansa pe ritmul acela. Oskar ar fi vrut să se revanșeze, să execute unele din trucurile lui pe tinichea, dar nu putu, pentru că insigna de partid a lui Matzerath continua să-l înțepie în palma stîngă.

În pivnița noastră atmosfera devenise aproape pașnică și familiară. Madam Greff se făcea tot mai tăcută sub trei indivizi cu schimbul și cînd unul dintre ei se sătură, Oskar fu luat din brațele toboșarului meu deosebit de dotat și predat unuia transpirat cu ochii cam oblici, pesemne calmic. În timp ce mă ținea deja pe brațul stîng, cu dreapta își încheia nasturii de la pantaloni și nu păru deloc surprins că precursorul lui, toboșarul meu, făcea invers. Dar pentru Matzerath nu exista nici o schimbare. Stătea în continuare în fața raftului cu conservele de tablă cu tot felul de minuni

din Leipzig, își ținea minile ridicate și-și arăta liniile palmei. Dar nimeni nu voia să-i ghicească în palmă. În schimb, puterea de adaptare a femeilor se dovedi uimitoare: Maria învăță primele cuvinte rusești, nu-i mai tremurau genunchii, chiar rîdea și ar fi putut să cînte la muzicuța ei, dacă ar fi avut-o prin apropiere.

Oskar însă, care nu putea să se schimbe atît de repede, căutînd un înlocuitor pentru furnicile sale, se apucă să observe o mulțime de animale gri-brune și plate, care se mișcau pe gulerul calmicului meu. Tare mi-ar fi plăcut să prind și să cercetez un asemenea păduche, deoarece și în lectura mea, mai puțin la Goethe, dar cu atît mai mult la Rasputin, fusese vorba de păduchi. Dar intructiv nu puteam să mă descurc cu păduchii cu o singură mînă, căutai să mă debarasez de insigna de partid. Și ca să explice procedeu meu, Oskar povestește: cum calmicul meu avea deja mai multe medalii pe piept, i-am întins, cu mîna încă închisă, lui Matzerath, care stătea în stînga mea, bomboana care mă împiedica la prinsul păduchilor.

Firește se poate spune că nu trebuia să fac asta. Dar la fel de bine se poate spune: Matzerath n-ar fi trebuit, la rîndul lui, să întindă mîna și să apuce.

A apucat. Scăpasem de bomboană. Matzerath se sperie din ce în ce mai tare cînd simți semnul partidului său între degete. Acum că aveam minile libere nu mai voiam să fiu martor la ceea ce făcea Matzerath cu bomboana lui. Prea distrat pentru a se mai preocupa de păduchi, Oskar voia acum să se concentreze asupra furnicilor, dar observă totuși o mișcare rapidă făcută de mîna lui Matzerath, ne spune acum, pentru că nu-și mai aduce aminte la ce se gîndise atunci: ar fi mai rezonabil să-și fi ținut chestia aia rotundă în mîna închisă.

Dar el voia să scape de ea și, deși ca bucătar și decorator vitrinier la prăvălia lui de coloniale avea o fantezie experimentală, nu găsi un alt adăpost decît propria lui cavitate bucală.

Cît de importantă poate fi o scurtă mișcare de mînă! De la mînă pîn' la gură, iată, un simplu gest a ajuns să-i sperie și să-i alunge de pe banca adăpostului antiaerian pe cei doi Ivani care ședeau pașnici de-a stînga și de-a dreapta Mariei. Se postară cu pistoalele-mitralieră în fața burții lui Matzerath și oricine putea să vadă că acesta încerca să înghită ceva.

Măcar de-ar fi închis mai-nainte cu trei degete acul insignei de partid. Acum se sufoca, bomboana colțuroasă îl ineca, se înroșea, ochii i se bulbucau, tușea și nu mai putea, la atâtea stări consumate simultan, să-și țină mâinile sus. Dar așa ceva nu răbdau cei doi Ivani. Aceștia strigară la el, voiau neapărat să-i vadă palmele. Dar Matzerath era cu totul acaparat de organele lui respiratorii. Nici să tușească nu mai putea cum trebuia, în schimb începu să danseze și să dea din mâini, mătură cu brațele câteva conserve de metal pline cu toate minunile din Leipzig și îl făcu pe calmicul meu, care privise până atunci liniștit și cu ochii ușor oblici, să mă pună binișor jos, să se ducă în spatele lui, să facă un gest rapid pe orizontală și să împuște direct din șold, să tragă într-un magazin întreg, înainte ca Matzerath să se fi înecat de tot.

Ce nu face omul când destinul intră în scenă! În timp ce prezumtivul meu tată își înghițise partidul și murise, eu am strivit între degete, fără să observ sau să vreau, un păduche, pe care îl prinsesem cu puțin înainte, pe gulerul calmicului. Matzerath se lăsase să cadă de-a curmezișul drumului furnicilor. Ivanii părăsiră pivnița pe scara dinspre prăvălie și luară cu ei câteva pachete de miere sintetică. Calmicul meu plecă ultimul, dar nu luă miere sintetică, deoarece trebuia să-și încarce iar pistolul-mitralieră. Văduva lui Greff umbla desfăcută și smucită printre lăzile de margarină. Maria îl stringea pe Kurtchen la piept, de parcă ar fi vrut să-l strivească. Mie îmi trecu tocmai atunci prin minte o frază pe care o citisem în Goethe. Furnicile găsiră o situație diferită, dar nu se lăsară speriate de ocol, își construiră drumul triumfal în jurul încovoiatului Matzerath; deoarece zahărul scurs din sacul plesnit nu-și pierduse dulceața în timpul asediului orașului Danzig de către armata mareșalului Rokosovski.

S-o fac sau să n-o fac

Mai întâi au venit rugii, apoi goții și gepizii, apoi kașubii, din care se trage Oskar în linie directă. La puțin timp după aceea, polonezii l-au trimis pe Adalbert de Praga. Acela sosi cu crucea, dar fu omorât cu securea de kașubi sau de pruți. Toate astea s-au întâmplat într-un sat de pescari numit Gyddanyzc. Din Gyddanyzc s-a făcut Danczik, din Danczik, Dantzig, care s-a scris mai târziu Danzig și azi Danzig se cheamă Gdańsk.

Dar pînă la această formă de scriere, au mai venit în Danzig, după kașubi, voievozi polonezi din voievodatele Pomeraniei. Aceștia aveau nume ca: Subislaus, Sambor, Mestuîn și Suantopolk. Satul se făcu oraș. Apoi veniră pruții cei sălbatici și distruseră și ei cîte un pic. Și Boleslau din Polonia vru să distrugă nițel și Ordinul Cavalerilor avu de asemenea grijă ca pagubele abia reparate să devină din nou vizibile sub spada cavalerilor.

Jucînd un joc cînd distractiv, cînd constructiv, se schimbă între ei, preț de mai multe secole, voievozii de Pomerania, marii maeștri ai Ordinului Cavalerilor, ducii de Brandenburg și episcopii de Włocławek. Maeștrii constructori și antreprenorii demolărilor se numeau: Otto și Waldemar, Bogussa, Heinrich von Plotzke – și Dietrich von Altenberg care a construit Cetatea Cavalerilor acolo unde în secolul douăzeci a fost apărută poșta poloneză din Piața Hevelius.

Au venit și husiții, au aprins focuri pe ici, pe colo, și s-au retras. Pe urmă Ordinul Cavalerilor a fost izgonit din oraș, cetatea dărîmată, pentru că oamenii nu mai voiau nici o cetate în oraș. Toți deveniră polonezi și n-au nimerit-o rău. Regele care realiză acest lucru se numea Cazimir, supranumit și cel Mare, și era fiul primului Vladislav. Apoi urmară Ludovic, iar după Ludovic, Jadwiga. Ea se căsătorii cu Jagello de

Lituania și începu epoca Iagellonilor. După Vladislav al doilea a urmat un Vladislav al treilea, apoi din nou un Cazimir, care nu prea avea chef de domnie și totuși a risipit, vreme de treisprezece ani, bani frumoși ai negustorilor din Danzig în războiul împotriva Ordinului Cavalerilor. În schimb, Johann Albrecht a avut mai mult de-a face cu turcii. Lui Alexandru i-a urmat Sigismund cel Bătrîn, numit Zygmunt Stary. Capitolului de istorie despre Sigismund Augustus îi urmează capitolul despre acel Ștefan Bathory, după care polonezilor le place să-și denumască vapoarele transoceanice. Acesta asedie și ținu orașul mai multă vreme sub tirul armelor – după cum stă scris –, dar nu putu să-l cucerească. Apoi venură suedezi și se comportară întocmai. Astora asediul orașului le făcu o asemenea plăcere, încât repetară figura de mai multe ori. Și olandezilor, danezilor, englezilor le plăcu pe vremea aceea golful Danzigului atît de mult, încît mulți căpitani de vapoare, care se încruciau în rada Danzigului, au ajuns eroi ai marinei.

Pacea de la Oliva. – Ce frumos și pașnic sună! Acolo au observat marile puteri că țara polonezilor era foarte potrivită pentru a fi împărțită. Suedia, Suedia, Suedia – șanțuri suedeze, rachiu suedez, pariu suedez. Apoi venură rușii și saxonii, pentru că în oraș se ascundea sârmanul rege polonez Stanislaw Leszczyński. Din cauza acestui singur rege au fost distruse o mie opt sute de case și cînd bietul Leszczyński fugi în Franța, deoarece acolo locuia ginerele său Ludovic, cetățenii orașului trebuiră să plătească un milion.

Pe urmă Polonia fu împărțită în trei rînduri. Prusacii veniră nechemati și pictară pe toate porțile orașului, peste vulturul polonez, pasărea lor. Abia mai avusesse directorul școlii Johannes Falk timp să compună cîntecul de Crăciun *O, Du, Fröhliche...*, că veniră francezii. Generalul lui Napoleon se numea Rapp și după un asediu nenorocit le-a mai răpit celor din Danzig douăzeci de milioane de franci. Nu trebuie să se îndoiască nimeni că perioada franceză a fost o perioadă cumplită. Noroc că n-a durat decît șapte ani. Apoi veniră prusacii și rușii și incendiară ostrovul Speicherinsel. Statul liber pe care și-l visase Napoleon luase sfîrșit. Prusacii avură din nou ocazia să picteze pasărea lor pe toate porțile orașului, ocazie de care și profitară, masîndu-și în oraș, în stil tipic prusac, regimentul 4 de grenadieri, brigada I de artilerie,

secția I de pionieri și regimentul I de husari. În Danzig nu s-au oprit decît în trecere regimentul 30 de infanterie, regimentul 18 de infanterie, regimentul 3 de gardă, regimentul 44 de infanterie și regimentul 33 de pușcași. În schimb, renumitul regiment de infanterie 128 nu se retrase decît în anul o mie nouă sute douăzeci. Ca să nu fie omis nimic, trebuie să mai amintim că în timpul perioadei prusace a fost extinsă brigada I de artilerie la secția 1 de fortificație și la secția 2 pedestră a regimentului de artilerie pedestru pomeranez nr. 2, care a fost dizolvat mai tîrziu de regimentul de artilerie pedestru al Prusiei Orientale nr. 1. La acesta se mai adaugă și regimentul de artilerie pedestru pomeranez nr. 2, care a fost dizolvat mai tîrziu de regimentul de artilerie pedestru al Prusiei Orientale nr. 16. Regimentului 1 de husari i-au urmat regimentul 2 de husari. În schimb, regimentul 8 de ulani nu zăbovi decît puțină vreme în oraș. În afara zidurilor, în suburbia Langfuhr, fu încazarmat batalionul vest-prusac nr. 17. Pe vremea lui Burckhardt, Rauschning și Greiser nu exista în statul liber decît poliția verde de pază. În treizeci și nouă, sub Forster, lucrurile se schimbă. Acum toate cazărmlile din cărămidă se umplură iar de bărbați veseli în uniformă, care jonglau cu toate armele. Acum se puteau enumera numele tuturor unităților militare care erau amplasate în Danzig și împrejurimi sau fuseseră îmbarcate în Danzig cu direcția Oceanul Înghețat, între anii treizeci și nouă și patruzeci și cinci. Oskar trece acest lucru cu vederea și spune simplu: Apoi sosi, după cum am putut afla, mareșalul Rokosovski. La vederea orașului neatinți, își aminti de marile lui antecedente internaționale, trecu mai întîi totul prin foc și sabie, ca aceia ce aveau să vină după el să poată desăvîrși reconstrucția.

În mod ciudat, de data asta, după ruși n-au mai venit prusacii, suedezi, saxonii sau francezii: au venit polonezii.

Cu cătel, cu purcel, au venit polonezii din Vilna, Białystok și Lemberg și și-au căutat locuințe. La noi a venit un domn care se numea Fajngold și era singur, dar se comporta tot timpul de parcă ar fi fost înconjurat de o familie numeroasă căreia trebuia să-i dea indicații. Domnul Fajngold preluă imediat prăvălia de coloniale, îi arătă soției sale Luba, care rămînea în continuare nevăzută și nici nu dădea vreun răspuns, cîntarul cu zecimale, rezervorul de gaz, bara din alamă

pentru cîrnați, casa goală și, spre marea lui bucurie, proviziile din pivniță. Maria, pe care a angajat-o imediat ca vinzătoare, prezentînd-o cu lux de amănunte imaginarei sale soții, Luba, i-l arătă domnului Fajngold pe Matzerath al nostru care zăcea deja de trei zile în pivniță, sub o pinză de cort, deoarece, din cauza nenumăraților ruși ce roiau pretutindeni probînd biciclete, mașini de cusut și femei, nu-l putură îngropa.

Cînd domnul Fajngold a văzut cadavrul pe care îl întorseserăm pe spate, își lovi palmele deasupra capului la fel de expresiv cum văzuse Oskar, cu ani în urmă, la negustorul de jucării, Sigismund Markus. Își chemă întreaga familie, nu numai pe doamna Luba, și precis că-i văzu pe toți venind, pentru că li se adresă pe nume, spuse Luba, Lev, Jakub, Berek, Leon, Mendel și Sonja, ne explică nouă că toți cei pe care îi strigase au zăcut tot așa înainte de a fi viriți în cuptoarele de la Treblinka; lor li s-au mai adăugat și cumnata lui și bărbatul surorii cumnatei care avea cinci copii și toți zăceau, numai el, domnul Fajngold nu, pentru că trebuia să împrăstie clor.

Pe urmă ne-a ajutat să-l cărăm pe Matzerath sus, pe scări, în prăvălie. Și iar avea întreaga familie în jurul său, o rugă pe doamna Luba s-o ajute pe Maria la spălarea cadavrului. Dar aceea nu o ajută pe Maria, ceea ce nu-l mira deloc pe Fajngold, pentru că totmai era ocupat cu mutatul proviziilor din pivniță în prăvălie. De data asta, n-am putut să apelăm nici la alde madam Greff, care o spălase pe mama Truczinski, pentru că ea avea casa plină de ruși; oamenii o auziră chiar cîntînd.

Bătrînul Heilandt, care își găsise, încă din primele zile de ocupație, de lucru ca pantofar și pingeale cizme rusești rupte în timpul înaintării victorioase, nu vru la început să facă pe coșciugarul. Dar cînd domnul Fajngold duse tratative cu el și-i oferî pentru un motor electric din cămara bătrînului Heilandt țigări Derby, acesta puse cizmele deoparte și luă altfel de unelte și ultimele scînduri de la lăzile de ambalaj.

Pe vremea aceea, înainte de a fi fost dați afară și de-acolo și adăpostiți din mila domnului Fajngold în pivniță, locuiam în apartamentul complet devastat de vecini și de polonezi al mamei Truczinski. Bătrînul Heilandt scoase din țîțîni ușa dintre bucătărie și camera de zi, pentru că ușa dintre camera de zi și dormitor o folosisse pentru mama Truczinski. Jos în curte fuma țigări Derby și meșterea la ladă. Noi am rămas

sus și eu am luat singurul scaun care se mai găsea în locuință, am deschis, împingînd cu el geamurile făcute țândări și m-am supărat pe bătrîn care bătea în cuie lada fără să țină seama de îngustarea de la picioarele mortului, prevăzută pentru sicrie.

Oskar nu-l mai văzu pe Matzerath, deoarece cînd lada fu ridicată pe căruțul văduvei lui Greff, capacele lădițelor de margarină Vitello erau deja bătute în cuie deasupra, deși în timpul vieții Matzerath nu numai că nu mîncase niciodată margarină, dar nu o suportă nici la gătît.

Maria îl rugă pe domnul Fajngold s-o însoțească, pentru că îi era frică pe stradă de soldații ruși. Fajngold, care stătea pe tejghea cu picioarele strînse sub el și înfulea de zor dintr-un pahar de carton miere sintetică, avu mai întîi rețineri, se temea ca doamna Luba să nu intre la bănuiele, obîșnu însă, în cele din urmă, permisiunea soției sale de a merge cu Maria, deoarece se lăsă să alunece de pe tejghea, îmi dădu mie miearea sintetică, eu i-o pasai lui Kurtchen, care o termină definitiv, în timp ce domnul Fajngold se lăsă ajutat de Maria să îmbrace un palton negru lung cu guler gri de iepure. Înainte de a închide prăvălia și de a o ruga pe soția lui să nu deschidă la nimeni, își puse un joben preț mic pentru el, pe care îl purtase cîndva Matzerath la diferite nunți și înmormîntări.

Bătrînul Heilandt refuză să tragă căruțul pînă la cimitirele orașenești. Spunea că mai are cizme de pingelit și trebuia să se grăbească. În Piața Max Halbe, ale cărei ruine încă mai fumegau, o coti la stînga în Brösener Weg și am bănuî că o ia în direcția cimitirului Saspe. Rușii ședeau sub soarele subțire de februarie în fața caselor și sortau ceasuri bătrăra și de buzunar, curățau lingurițele de argint cu nisip, foloseau suțiene drept apărătoare de urechi, exersau mersul acrobatic pe bicicletă, își făcuseră un parapet din picturi în ulei, pendule, căzi de baie, aparate de radio și cuiere, pedalau pe lingă el în opturi, în spirale, în elipse, ocoleau perfect conștienți obiecte precum cărucioare de copil și lustre, aruncate de la fereastră și erau răsplătiți cu aplauze pentru îndemînarea lor. Pe unde treceam, jocul se întreprindea pentru cîteva secunde. Unii, îmbrăcați cu lenjerie de damă deasupra uniformelor, ne ajutau să împingem, voiau chiar să pună mîna pe Maria, dar erau imediat puși la punct de către domnul Fajngold, care vorbea rusește și avea o legitimație. Un soldat cu pălărie

de damă pe cap ne dăruî o colivie cu un papagal viu pe o stînghie. Kurtchen, care sălta pe lîngă căruţ, vru îndată să refuze darul, ridică graţioasa colivie deasupra lui Kurtchen şi mi-o dădu mie sus, pe căruţ. Găsind papagalul mult prea bălţat, Oskar puse colivia pe lada de margarină mărită la dimensiunile lui Matzerath. Şedeam în spate de tot, îmi bălăbăneam picioarele şi-l priveam drept în faţă pe domnul Fajngold care, aşa ridat, gînditor şi mîhnit cum era, lăsa impresia că ar verifica în spatele frunţii o problemă complicată ce nu se lăsa soluţionată.

Am bătut puţin în toba mea să înveselesc atmosfera, voiam să alung gîndurile negre ale domnului Fajngold. Dar el îşi păstra ridurile neatînse, privirea îi rătăcea nu ştiu pe unde, poate în Galiţia îndepărtată; numai toba mea nu o vedea. Atunci Oskar renunţă, lăsînd să se audă doar roţile căruciorului şi plînsul Mariei.

Ce iarnă blindă, mi-am zis, cînd lăsasem în urma noastră ultimele case din Langfuhr, am observat cu atenţie şi papagalul care prinse a se umfla în pene datorită soarelui de după-amiază, oprit parcă deasupra aerodromului.

Pista de aviaţie era păzită, strada spre Brösen blocată. Un ofiţer jobeau cu domnul Fajngold care-ţi ţinea în timpul discuţiei jobenul între degete şi dădea la iveală un păr subţire blond roşcat, vâlurit de vînt. Bătînd scurt în lada lui Matzerath parcă vrînd să se convingă de ceva şi a aşîindu-l pe papagal cu degetul, ofiţerul ne lăsa să trecem, dar ne dădu doi băieţi de cel mult şaisprezece ani, cu căciuli prea mici şi cu pistoale-mitralieră prea mari, ca să ne supravegheze sau să ne însoţească.

Bătrînul Heilandt trăgea fără să întoarcă o singură dată capul. Se pricepea să-şi aprindă ţigările cu o singură mîină, trăgînd căruţul fără să se oprească. În aer atîrnau avioane. Motoarele se auzeau atît de distinct, pentru că era sfîrşit de februarie şi început de martie. Numai în dreptul soarelui se adunaseră cîţiva norişori şi se colorară treptat. Bombardierele zburau spre Hela sau se întorceau de pe peninsula, pentru că acolo mai luptau resturile Armatei a doua.

Pe mine mă întristară vremea şi biziitul avioanelor. Nimic nu e mai plictisitor, mai înţîi pe strada pietruită, apoi pe asfaltul plin de gropi, mergeam şi în contra vîntului; în orice

caz mirosea a mort şi Oskar fu bucuros cînd am ajuns la cimitirul Saspe.

N-am putut să urcăm pînă sus la gardul de fier pentru că o tanchetă T 34 mistuită de flăcări bloca strada cu puţin înainte de cimitir. Alte tancuri fuseseră nevoite să facă un ocol în marşul lor spre Neufahrwasser. Îşi lăsasera urmele pe nisipul din stînga străzii şi dărimaseră o parte din zidul cimitirului. Domnul Fajngold îl rugă pe bătrînul Heilandt să se ducă în spate. Duceau sicriul, care se lăsase puţin la mijloc, pe urmele şenilelor de tanc, apoi se opintiră din greu peste bucăţile din zid împrăştiate pe jos şi cu ultimele puteri merseră o bucată de drum printre pietre funerare căzute într-o rină. Bătrînul Heilandt sugea din ţigara lui şi arunca fumul înspre capătul sicriului. Eu duceam colivia cu papagalul pe stînghie. Maria tira două lopeţi după ea. Kurtchen ducea un tîrnăcop, mai bine zis îl vîrtea prin aer în jurul lui, lovea în granitul cenuşiu al cimitirului, puţînd să se rănească, pînă cînd Maria îi luă tîrnăcopul din mîină ca să le ajute, zdravăn cum era, bărbaţilor la săpatul gropii.

Ce bine că terenul este aici nisipos şi nu îngheţat, am constatat în gînd şi m-am dus să caut în spatele zidului de nord locul lui Jan Bronski. Pe aici trebuia să fi fost. Nu se mai putea distinge nimic precis, deoarece schimbarea anotimpurilor făcuse varul acela trădător, proaspăt odinioară, gri şi umed ca toată zidăria din Saspe.

Prin porţiţa de fier din spate m-am întors înapoi, apoi am mai aruncat o privire asupra pinilor pitici şi mi-am spus doar aşa, ca să mă gîndesc la ceva: acum îl îngroapă şi pe Matzerath. Căutam şi chiar găsisem în parte un sens în faptul că aici, sub acelaşi sol nisipos, aveau să se odihnească cei doi fraţi de skat, fie şi fără biata mea mamă.

Înmormîntările amintesc întotdeauna de alte înmormîntări! Solul nisipos voia să fie biruit, cerea fireşte gropari mai pricepuţi. Maria făcu o pauză, se sprijini respirînd din greu în tîrnăcop şi începu, din nou, să plîngă, cînd îl văzu pe Kurtchen aruncînd de la mare distanţă cu pietricele în papagalul din colivie. Kurtchen nu nimerea, arunca mai departe, Maria plîngea de se scutura carnea pe ea, plîngea cîntit, pentru că îl pierduse pe Matzerath, pentru că văzuse în el ceva ce lui îi cam lipsea, după părerea mea, dar pentru ea

avea să rămână de acum încolo fără discuție un bărbat demn de a fi iubit. Consolid-o, domnul Fajngold folosi prilejul ca să facă o pauză, deoarece săpatul îi dăduse gata. Bătrînul Heilandt săpa ca un căutător de aur, atît de uniform minuia lopata, arunca pămîntul la spate și dădea afară pe gură fumul țigării, la intervale egale. Ceva mai la distanță, pe zidul cimitirului ședeau cei doi băiețândri și sporovăiau în contra vîntului. Peste toate acestea, avioane și un soare care se cocea vîzînd cu ochii.

Să tot fi săpat vreun metru și Oskar stătea pleoștit și confuz între granitul acela vechi, între pinii pitici, între o văduvă a lui Matzerath și un Kurtchen care arunca cu pietricele în papagal.

S-o fac sau să n-o fac? Ai douăzeci și unu de ani, Oskar. S-o faci sau să n-o faci? Ești un copil orfan. Încă de pe-atunci ar fi trebuit să te hotărâști. Atunci l-au așezat pe prezumtivul tău tată Jan Bronski adînc sub scoarța pămîntului. Atunci ai devenit pe de-a-ntregul un orfan prezumtiv, stătea aici, pe acest nisip, numit Saspe, și țineai în mînă un tub de cartuș oxidat. Ploua și un Ju 52 se pregătea de aterizare. Oare nu mi-a devenit distinct de atunci, dacă nu în zgomotul ploii, atunci măcar în huruitul avionului care ateriza, acest „S-o fac sau să n-o fac”? Îți spuneai, asta e ploaia și asta e zgomotul motorului; o asemenea monotonie îi poate fi atribuită oricărui text. Dar tu voiai să fie totul mai clar și nu doar prezumtiv.

S-o fac sau să n-o fac? Acum fa o groapă pentru Matzerath, cel de-al doilea tată prezumtiv al tău. După știința ta, nu există mai mulți tați prezumtivi. De ce jonglezi totuși cu două sticle verzi: s-o fac, să n-o fac? Pe cine vrei să mai întreb? Pinii pitici, care sînt ei înșiși îndoielnici?

Atunci am găsit o cruce pricîjită de fier cu înfloritură ruginite și litere jupuite: Mathilde Kundel – sau Runkel. Atunci am găsit – s-o fac sau să n-o fac – în nisip, între mărăcini și buruieni de coastă – s-o fac – de trei sau patru ori – să n-o fac – coroane de metal ruginite și sfărîmicioase, late cît farfuria, care odinioară – s-o fac – poate reprezentaseră frunze de stejar sau laur – să n-o fac – le cîntării în mînă – s-o fac totuși – luai drept țintă – s-o fac – capătul înălțat al crucii – sau nu – avea un diametru de – s-o fac – aproximativ patru centimetri – nu – mi-am impus totuși o distanță de doi

metri – să n-o – și arunca – fac – pe alături – s-o fac totuși – crucea de fier era prea strîmtă – s-o fac – Mathilde Runkel sau o chema Runkel – s-o fac – era a șasea aruncătură și-mi fixasem șapte sau chiar de n-am făcut-o de șase ori am aruncat a șaptea oară – am făcut-o, am nimerit-o – am făcut-o – am încoronat-o pe Mathilde – am făcut-o – lauri pentru domnișoara Runkel – s-o fac? am întrebat-o pe tînăra doamnă Runkel – da, spuse Mathilde; murise foarte de timpuriu, avea douăzeci și șapte de ani, născută în opt sute șazeici și opt. Dar eu pășisem în al douăzeci și unulea an de viață cînd mi-a izbutit aruncarea la a șaptea încercare, cînd acel „S-o fac, să n-o fac?” mi s-a clarificat într-un dovedit, încoronat, atins, cîștigat „S-o fac!”

Și cînd Oskar cu noul „S-o fac!” pe buze și „S-o fac!” în inimă se îndreptă spre proprii, papagalul scoase un croncănit, deoarece Kurtchen îl nimerise cu piatra și-și împrăștiă acum penele galben-albastre. M-am întrebat ce l-a făcut pe fiul meu să arunce cu pietricele într-un papagal pînă cînd ultima lovitură îi dăduse răspunsul așteptat?

Au împins lada lîngă groapa de aproximativ un metru și douăzeci. Bătrînul Heilandt se grăbea, dar trebuia să aștepte, deoarece Maria se ruga după ritualul catolic, deoarece domnul Fajngold își ținea jobenul în fața pieptului și era cu ochii în Galiția. Și Kurtchen veni acum mai aproape. Poate că luase și el o hotărîre după ce nimerise ținta și se apropiase de groapă din cutare sau cutare motiv, la fel de decis ca și Oskar.

Mă chinuia această nesiguranță. Oare era el totuși fiul meu care se hotărîse pentru sau împotriva a ceva? Nu se hotărîse el oare să-l recunoască în mine, în sfîrșit, pe adevăratul și singurul lui tată pe care să-l iubească? Nu cumva se hotărîse acum, cînd era prea tîrziu, pentru toba de tinichea? Sau decizia suna: moarte tatălui meu prezumtiv, Oskar, care l-a ucis pe tatăl meu prezumtiv Matzerath cu insigna de partid numai pentru că se săturase de toți tații? Oare nici el nu putea să-și exteriorizeze afecțiunea copilărească spre care se tinde îndeobște decît prin lovituri mortale?

În timp ce bătrînul Heilandt mai mult aruncă decît coborî în groapă lada cu Matzerath și cu insigna de partid înfiptă în traheea lui Matzerath, cu muniția unui pistol-mitralieră rusec în burta lui Matzerath, Oskar își mărturisă că îl omorise

pe Matzerath, pentru că, după toate probabilitățile, acela nu era doar tatăl lui prezumtiv, ci și cel adevărat; și pentru că se săturase să treuiască să care o viață întreagă cu sine un tată.

Nu era adevărat nici că acul de la insigna de partid era deja deschis, când am cules de pe jos bomboana aceea. Acul nu s-a deschis decât în palma mea închisă. I-am întins lui Matzerath bomboana lipicioasă, colțuroasă și înțepătoare, ca ei să poată găsi insigna la el, ca să-și pună partidul pe limbă, ca să se înecă cu el – cu partidul, cu mine, cu fiul lui; deoarece asta trebuia să aibă un sfârșit!

Bătrînul Heilandt se apucă să ia pămîntul cu lopata. Kurtchen îl ajută neîndeminat, dar plin de zel. Nu l-am iubit niciodată pe Matzerath. Uneori îmi plăcea. Avea grijă de mine mai mult ca bucătar decât ca tată. Era un bucătar grozav. Dacă azi îmi lipsește uneori, îmi lipsesc de fapt găluștele de Königsberg, rinichi de porc în sos acru, fileul de crap cu ridichi și hrean, specialitățile lui, precum supă de țipar cu verdeață, costițe de Kassel cu varză murată și toate fripturile lui memorabile de duminică, pe care le mai am și acum pe limbă și între dinți. Uitaseră cu toții să-i pună lui, care transforma sentimentele în supe, un polonic în sicriu. Uitaseră cu toții să-i pună în sicriu un rînd de cărți de skat. Gătea mai bine decât juca skat. Cu toate acestea, juca mai bine decât Jan Bronski și aproape la fel de bine ca biata mea mamă. Asta era averea lui, asta era tragedia lui. N-am putut niciodată să-l iert pentru Maria, deși se purta frumos cu ea, nu o bătușe niciodată și de cele mai multe ori cedase, cînd ea avea chef de ceartă. Nici pe mine nu m-a predat la Ministerul Sănătății Reichului și n-a semnat hîrtia decât cînd poșta n-a mai expediat scrisori. La nașterea mea sub becurile aprinse mă sortise prăvăliei. Dar ca să nu treuiască să stea în spatele tejghelei, Oskar s-a așezat de bunăvoie, vreme de peste șaptesprezece ani, în spatele a aproximativ o sută de tobe de tinichea lăcuite în roșu și alb. Acum Matzerath zăcea și nu mai putea sta în picioare. Bătrînul Heilandt arunca pămînt peste el și fuma țigări Derby de la Matzerath. Oskar ar fi trebuit să preia acum prăvălia. Dar, între timp, a preluat-o domnul Fajngold cu familia lui numeroasă și nevăzută. Restul îmi revenea mie: Maria, Kurtchen și răspunderea pentru amîndoi.

Maria plîngea și se ruga în continuare după ritualul catolic și se ruga cinstit. Domnul Fajngold cutreiera pe undeva prin Galiția sau dezlega probleme complicate. Kurtchen era obosit, dar dădea la lopată cu mult zel. Pe zidul cimitirului ședeau cei doi băiețandri guralivi. Bătrînul Heilandt arunca imbuflat, într-un rit egal, nisipul cimitirului Saspe pe scîndurile lăzilor de margarină. Oskar reuși să mai citească doar trei litere din cuvîntul Vitello și-și luă toba de la gît, fără să mai spună „S-o fac sau să n-o fac?” ci „Trebuie!”, își aruncă toba acolo unde se adunase de-acum destul nisip pe coșciug, ca să nu bubue așa de tare. Am aruncat și bețele tot acolo. Acestea au rămas înfipse în nisip. Era toba mea de pe vremea scărmanătorilor. Provenea din rezerva teatrului de campanie. Bebra îmi dăruise tobele. Ce-ar fi spus magistrul meu de ceea ce făcusem? Iisus însuși bătușe la toba aceea și un rus cînt un dulap și cu porii mari. Mare lucru nu mai era de capul ei. Dar cînd o lovi o lopată de nisip mai scoase un sunet. Și la a doua lopată mai scoase încă un sunet. Și la a treia lopată nu mai scoase nimic, își arătă numai puțin lac alb, pînă ce nisipul făcu totul la fel cu celălalt nisip, cu tot mai mult nisip, nisipul se înmulțea pe toba mea, creștea – și începui și eu să cresc, marcînd evenimentul printr-o scurgere bruscă de sînge din nas.

Kurtchen a observat primul sîngele. „Sîngerează, sîngerează!” strigă el și-l chemă pe domnul Fajngold înapoi din Galiția, o smulse și pe Maria din rugăciune, îi făcu pînă și pe băietanii care ședeau în continuare pe zid și sporovăiau în direcția Brösen să-și ridice speriați privirile.

Bătrînul Heilandt își lăsă lopata în nisip, luă tîrnăcopul și așeză ceața mea pe fierul negru-albăstrui. Răceala îmi făcu bine. Sîngerarea din nas se mai opri. Bătrînul Heilandt dădea din nou la lopată și nu mai avea mult nisip lîngă groapă, sîngele din nas încetă de tot, dar creșterea rămase și se făcea simțită printr-un fel de scrîșnet și de freamăt interior.

Cînd bătrînul Heilandt termină de acoperit groapa, scoase de pe un alt mormînt o cruce putredă de lemn fără inscripție și o înfipse în movila proaspătă, cam între capul lui Matzerath și toba mea îngropată. „Gata!” spuse bătrînul și-l luă pe Oskar, care nu putea să meargă, în brațe, îl purtă așa, îi trase după el și pe ceilalți, chiar și pe băietanii cu pistoale-mitralieră peste zidul dărîmat, pe urmele șenilelor de tanc pînă la cărățul de

pe șinele de tramvai, unde s-a oprit tancheta de-a curmezișul străzii. Priveam peste umăr îndărăt la cimitirul Saspe. Maria ducea colivia cu papagalul, domnul Fajngold ducea uneltele, Kurtchen nu ducea nimic, rușii aveau căciuli prea mici și pistoale-mitralieră prea mari. Pini de pe coastă se încovoiau.

De pe nisip strada asfaltată. Pe epava aceea de tanchetă ședea Schugger Leo. Sus pe cer avioane venind dinspre Hela și zburind spre Hela. Schugger Leo avea grijă să nu-și îngrească mânușile de tancheta aceea carbonizată. Soarele cădea cu norișorul lui cu tot pe dealul cu tutun de la Sopot. Schugger Leo se lăsa să alunece de pe tanchetă și rămăse în picioare.

Vederea lui Schugger Leo îl binedispuse pe bătrînul Heilandt: „Ia te uită pe cine vedem noi! Lumea se prăpădește, numai pe Schugger Leo nu-l atinge nimic“. Îl bătu plin de afecțiune cu palma peste redingota neagră și-i explică domnului Fajngold: „Ăsta-i Schugger Leo al nostru. Vrea să ne spună condoleanțe și să ne strângă mîna“.

Și așa a și fost. Leo își filfi mânușile, le spuse tuturor blîndindu-se, după cum îi era felul, condoleanțe și întrebă: „L-ați văzut pe Domnul, l-ați văzut pe Domnul?“ Nimeni nu-l văzuse. Maria îi dăruia lui Leo, nu știu de ce, colivia cu papagalul.

Cînd Schugger Leo se apropie de Oskar, pe care bătrînul Heilandt îl culcase pe căruț, obrazul îi căzu brusc, o pală de vînt îi înfioie hainele. Un dans i se porni în picioare. „Domnul, Domnul!“ strigă el și scutură papagalul în colivie. „Ia priviți-l pe Domnul cum crește, priviți-l cum crește!“

Și deodată fu luat pe sus cu colivie cu tot și alerga, zbură, dansa, se rostogolea, se prăbușea, se volatiliza cu pasărea croncăntitoare, el însuși o pasăre, zburînd în sfîrșit, filfiind drept înainte în direcția Riesenfelder. Și-l auzeau strigînd printre glasurile celor două pistoale-mitralieră. „Crește, crește!“ și tot mai striga, chiar și după ce băietanii trebuiau să-și încarce armele: „Crește!“ Și chiar atunci cînd pistoalele fură încă o dată încărcate, cînd Oskar coborîse de la scară fără trepte în jos, în leșinul care înghițea totă într-o continuă creștere, era mai auzit pasărea, vocea, corbul – Leo vestea: „El crește, el crește, el crește...“

Insecticidul

În ultima noapte m-au bîntuit visuri teribile. Totul se petrecea ca în zilele mele de vizită, cînd îmi vin prietenii. Visurile își predau ca și prietenii, cum s-ar zice, unul altuia ușa, după cum îmi povestiseră ceea ce visurile găsesc îndeobște vrednic de povestit: povestiri absurde pline de monologuri care, din păcate, nu puteau trece neobservate pentru că erau declamate destul de apăsător și însoțite de gesturile unor actori proști. Cînd am încercat să-i repet lui Bruno aceste povestiri, la micul dejun, nu aveam cum să mă mai dezbar de ele, pentru că le uitasem de tot; Oskar nu e dotat pentru vise.

În timp ce Bruno strîngea masa după micul dejun, l-am întrebat așa într-o doară: „Bruno dragă, ce înălțime am eu de fapt?“

Bruno puse farfurioara cu marmeladă pe ceașca de cafea și se lamentă: „Dar, domnul Matzerath, iar nu v-ați mîncat marmelada.“

Cunosc acest reproș. Îl aud de fiecare dată după micul dejun. Pentru că Bruno îmi aduce în fiecare dimineață această grămăjoară de marmeladă de căpșuni, pe care o acopăr imediat cu o hîrtie sau cu ziarul pe care îl îndoii în formă de acoperiș. Nu pot nici să văd marmelada, darmită s-o mînc, de aceea am respins calm și categoric reproșul lui Bruno: „Știi bine, Bruno dragă, părerea mea despre marmeladă – spune-mi mai bine ce înălțime am“.

Bruno are ochii unui octopod mort. De îndată ce trebuie să se trezească își aruncă această privire preistorică în tavan, vorbește de cele mai multe ori, uitîndu-se numai într-acolo, așa că și în dimineața asta i-a vorbit tavanului: „Doar este marmeladă de căpșuni!“ Abia cînd, după o pauză mai lungă – prin tăcerea mea îmi mențineam întrebarea cu privire la înălțimea lui Oskar –, privirea lui Bruno reveni de pe tavan

ca să se agațe de vergelele patului meu, am aflat că măsuram un metru și douăzeci și unu de centimetri.

„N-ai vrea, Bruno dragă, pentru mai multă siguranță, să mă mai măsoari o dată?”

Fără să-și mute privirea, Bruno scoase un metru pliant din buzunarul de la popou al pantalonului, aruncă pătura de pe mine cu un gest aproape brutal, îmi trase cămașa ridicată în sus peste goliciumea mea, desfăcu metrul acela de un galben violent, întrerup la o sută șaptezeci și opt, îl puse pe mine, îndreptă, controlă, își folosi temeinic miinile, dar privirea îi rămase în vremea dinozaurilor. În cele din urmă, lăsându-și metrul să se odihnească, epuse ca și cînd ar fi citit un verdict: „Tot un metru și douăzeci și unu de centimetri!”

De ce trebuia să facă atîta zgomot la plierea metrului, la strîngerea micului dejun? Oare nu-i plăcea înălțimea mea?

După ce Bruno a prăsit camera, ducînd tava cu resturile de la micul dejun și cu metrul galben ca gălbenușul alături de marmelada de o culoare atît de violent naturală, și-a lipit încă o dată ochiul de vizor din direcția coridorului – privirea lui mă făcea preistoric – înainte ca să mă lase în sfîrșit singur cu acel metru și douăzeci și unu de centimetri.

Deci Oskar e atît de mare! Pentru un pitic, gnom, liliputan este aproape prea mare. Cît de sus își purta Roswitha Raguna creștetul? Ce înălțime știuse să-și conserve magistrul Bebra, scoboritorul din prințul Eugen? Pînă și pe Kitty sau Felix aș putea să-i privesc azi de sus. În timp ce toți cei pe care i-am enumerat aici îl priveau odioasă pe el care măsura, pînă la vîrsta de douăzeci și unu de ani, nouăzeci și patru de centimetri, de sus, de la înălțimea lor, cu o prietenie invidioasă.

Abia cînd mă nimeri piatra în ceață, la înmormintarea lui Matzerath, la cimitirul Saspe, am început să cresc.

Oskar spune că piatra. M-am hotărît să completez relația mea despre evenimentele petrecute în cimitir.

După ce aflasem, imaginînd un joc, că pentru mine nu mai exista „S-o fac sau să n-o fac?”, ci doar „O fac, trebuie, vreau!” – mi-am smuls toba de la piept și am aruncat-o cu bețe cu tot în groapa lui Matzerath, m-am hotărît să cresc, m-au apucat imediat vijiliile de urechi și abia atunci am fost atins în ceață de o piatră cam de mărimea unei nuci, pe care o azvîrlise

fiul meu, Kurt, cu forța lui de patru ani jumate. Și chiar dacă această lovitură nu mă surprinsese – doar bănuiam că fiul meu îmi pregătea ceva –, m-am prăbușit de bunăvoie după toba mea, în groapa lui Matzerath. Bătrînul Heilandt mă scoase afară din gaura aceea cu brațele lui uscate de om bătrîn, dar toba și bețele le lăsă acolo jos și pe mine mă puse, deoarece se vedea clar că îmi curgea singe din nas, cu ceața pe fierul tîrnăcopului. Singerarea a cedat curînd, după cum știm, dar creșterea mea a făcut progrese, totuși atît de minime, încît singurul care le observase era Schugger Leo, vestind minunea cu strigăte, bătăi din brațe, ușoare ca aripile de pasăre.

Atît cu completarea mea, care de fapt este de prisos, deoarece creșterea a început la mine înainte de lovitură pietrei și căderea mea în groapa lui Matzerath. Pentru Maria, însă, și pentru domnul Fajngold nu exista, de la început, decît un singur motiv pentru creșterea mea și acestuia îi spuneau boală: piatra din ceață și căderea în groapă. Maria l-a bătut pe Kurtchen încă de la cimitir. Mi-a părut rău de el pentru că, orice s-ar spune, sînt sigur că îmi destinase piatra ca să mă ajute, ca să-mi grăbească timida mea creștere. Poate că voia să aibă în sfîrșit un tată adevărat, un tată adult, un veritabil om mare sau măcar un înlocuitor pentru Matzerath, fiindcă în mine nici nu și-a recunoscut, nici nu și-a respectat vreodată tatăl.

În timpul creșterii mele de aproape un an, au existat destui doctori și doctorițe care atribuiau vina pietrei cu pricina și căderii nefericite în groapă, medici care spuneau și chiar însemnau în foaia de evoluție a bolii mele: Oskar Matzerath e un Oskar care a crescut pentru că o piatră l-a nimerit în ceață – și așa mai departe.

Aici ar trebui să ne amintim de cea de-a treia aniversare a mea. Ce puteau să relateze oamenii mari despre începutul adevăratei mele istorii: Oskar Matzerath a căzut, în vîrstă de trei ani, de pe scara pivniței pe pardoseala de beton. Prin această cădere creșterea lui a fost întreruptă etc., etc.

Din aceste explicații se poate observa setea firească a oamenilor de a aduce o dovadă pentru fiecare miracol. Oskar trebuie să recunoască faptul că și el cercetează fiecare miracol în cele mai mici detalii, înainte de a-l da la o parte ca pe o scorneală cu neputință de crezut.

Întorcându-ne de la cimitirul Saspe, am găsit în locuința mamei Truczinski locatari noi. O familie poloneză, numărând opt persoane, umplea bucătăria și cele două camere. Oamenii erau drăguți, voiau să ne găzduiască la ei, pînă ce ne găseam ceva mai bun, dar domnul Fajngold se opunea acestei conviețuiri colective, vru să ne cedeze din nou dormitorul și să se mulțumească deocamdată cu camera de locuit. Maria nu a fost de acord cu această soluție. Ea găsea că nu era potrivit ca o proaspătă văduvă să conviețuiască atît de intim cu un bărbat singur. Fajngold, care de cele mai multe ori nu realiza că în jurul lui nu mai exista nici o doamnă Luba și nici o familie, care simțea destul de des în ceață autoritatea soției sale, avu astfel prilejul să înțeleagă motivele Mariei. Nu se putea din cauza decenței și a doamnei Luba, dar era gata să elibereze pivnița pentru noi. Ne-a ajutat chiar la aranjarea depozitului aceluia, dar nu putu răbda ca și eu să mă mut în pivniță. Fiindcă eram bolnav, foarte bolnav, mi s-a aranjat un culcuș în camera de locuit, lîngă pianul betei mele mame.

Era greu să găsești un medic. Majoritatea părăsiseră orașul, la timp cu transporturile de trupe, deoarece Casa de asigurări sociale a Prusiei Occidentale fusese mutată, încă din ianuarie, în vest și de aceea noțiunea de pacient devenise ireală pentru mulți medici. După îndelungi căutări, domnul Fajngold descoperi la școala Helene Lange, unde zăceau laolaltă răniți ai Wehrmachtului și ai Armatei Roșii, o doctoriță din Elbing, care opera acolo. A promis că va veni peste câteva zile și chiar a venit, s-a așezat pe patul meu de bolnav, a fumat în timp ce mă consulta trei sau patru țigări, una după alta, și la a patra țigară a adormit.

Domnul Fajngold nu îndrăzni s-o trezească. Maria o atinse cu sfială. Dar doctorița nu se trezi decît cînd țigara ei pe sfîrșite o fripse la arătătorul stîng. Sări imediat în picioare, strivi cu pantoful chiștocul pe covor și spuse scurt și nervos: „Trebuie să mă scuzați. În ultimele trei săptămîni n-am închis un ochi. Am fost în Kâsemark pe bac cu transporturile de copii din Prusia Occidentală. Dar nu am putut trece. Doar trupele. În jur de patru mii. Toți cit ai zice pește“. Apoi îmi mîngîie obrazul de copil în creștere la fel de repede cum povestise despre copiii aceia, cit ai zice pește, își virî o țigară nouă în gură, își ridică brațul stîng, își scoase o fiolă din

servieta ei și-i spuse Mariei, făcîndu-și singură o injecție de revigorare: „Nu pot să mă pronunț asupra băiatului. Trebuie să-l duceti într-o clinică. Dar nu aici. Faceți bine și plecați în vest. I s-au umflat genunchii, mîinile și articulațiile umerilor. Precis că o să treacă și la cap. Puneți-i comprese reci. Vă las cîteva tablete în caz că are dureri și nu poate să doarmă“.

Îmi plăcuse această doctoriță scurtă la vorbă care nu știa ce aveam și recunoștea asta. Maria și domnul Fajngold îmi puseră în următoarele săptămîni multe comprese reci care îmi făcură bine, dar nu împiedicară creșterea și durerile articulațiilor de la genunchi, mîini și umeri și ulterior și creșterea capului. În primul rînd, se punea problema capului meu, care se lățea vîzînd cu ochii, spre disperarea Mariei și a domnului Fajngold. Ea mi-a tot dat din tabletele acelea care se terminară în curînd. El începu să tragă cu creionul și curbe ale temperaturii mele pe hîrtie, dar căzu în patima experimentării; nota febra, pe care o măsura de cinci ori pe zi cu un termometru procurat la piața neagră în schimbul mîerii sintetice, în construcții grafice concepute îndrăzneț, arătînd pe tablele domnului Fajngold ca niște munți cu prăpăstii îngrozitoare – îmi imaginam Alpii, șirurile înzăpezite ale Anzilor – și de fapt aventura temperaturii mele nu era chiar așa de scandalosă: dimineața aveam de obicei treizeci și opt cu o linie, pînă seara ajungeam la treizeci și nouă; cea mai mare febră atinsă în perioada de creștere a fost treizeci și nouă cu patru linii. În timpul febrei, vedeam și auzeam tot felul de minuni, se făcea că ședeam într-un carusel și voiam să cobor, dar nu aveam voie. Eram cu mulți copii mici în mașini de pompieri, în lebede scobite pe dinăuntru, pe ciini, pe pisici, pe porci, pe cerbi, mă roteam, mă roteam, voiam să cobor și nu aveam voie. Atunci începeau să plîngă ceilalți copii mici, voiau ca și mine să coboară din mașinile de pompieri, din lebedele scobite pe dinăuntru, de pe ciini, pisici, cerbi și porci, nu mai voiau să se dea în călușei, dar nu aveau voie. Acolo ședea Tatăl Ceresc lîngă patronul călușeilor și-i plătea acestuia pentru noi, de fiecare dată, încă un tur. Și noi ne rugam: „Ah, Tatăl nostru, noi știm că ai mult măruntș, că Ți-e drag să ne lași să ne dăm în călușei, că-Ți place să ne arăți turul lumii. Dar pune-Ți, Te rog, portmoneul în buzunar, spune stop, gata, destul, e

ora închiderii, basta, coborîrea, tragem obloanele, stop – ne vine ameţeală, bieţi copilaşi ce sîntem, am fost aduşi patru mii la Käsemark pe Vistula, dar nu putem trece, fiindcă ştii, căluşei Tăi, căluşei Tăi...”

Dar Bunul Dumnezeu, Tatăl nostru, zîmbea împreună cu patronul căluşilor, ca la carte, făcea iar să salte o monedă din portmoneul său, pentru ca acei patru mii de copilaşi, laolaltă cu Oskar, să se învîrtă în cerc, în maşini de pompieri şi lebede scobite pe dinăuntru, pe ciini, pe pisici, pe porci, pe cerbi şi de fiecare dată cînd cerbul meu – şi azi mai cred că eu şedeam pe cerb – mă purta prin dreptul Tatălui nostru şi al patronului căluşilor, ne arăta un alt chip. O dată era Rasputin, mîscînd cu dinţii lui cucernici sănătoşi moneda pentru următorul tur; o dată era prinţul poezilor, Goethe, care-şi culegea din punguţa brodată delicat monedele, avînd pe una dintre feţe profilul său de Tatăl nostru, şi pe urmă era iar Rasputin, exaltat, apoi înălţimea Sa von Goethe, reţinut. Puţină nebulie cu Rasputin, după care, din motive raţionale, Goethe. Extremişti în jurul lui Rasputin, forţele de ordine în jurul lui Goethe. Masa, răscoală în jurul lui Rasputin, maxime şi cugetări la Goethe... şi în sfîrşit cineva s-a aplecat – nu pentru că febra a cedat, ci pentru că întotdeauna la febră mare se apleacă o fiinţă alinaătoare –, domnul Fajngold se aplecă şi opri caruselul, îngheţă maşinile de pompieri, lebedele şi cerbii, devaloriză monedele lui Rasputin, pe Goethe îl trimise în adîncuri, la Mume, îşi spulberă pe cei patru mii de copilaşi ameţiţi la Käsemark, peste Vistula, în Împărăţia Cerurilor –, iar pe Oskar îl ridică din patul lui de febră şi-l puse pe un mor de lizol, adică mă dezinfectă.

La început acest lucru avea încă legătură cu păduchii, dar pe urmă a devenit obișnuită. Mai întîi a descoperit păduchii la Kurtchen, apoi la mine, la Maria şi la el. Probabil că acel calmic, care i-l luase Mariei pe Matzerath, ne lăsase păduchii. Doamne, cum a ţipat domnul Fajngold cînd a descoperit păduchii! Striga după nevastă-sa şi după copiii lui, îşi bănuia întreaga familie plină de paraziţi, achiziţiona, în schimbul mieri sintetice şi a fulgilor de ovăz, cele mai diferite insecticide şi începu să se dezinfecteze în fiecare zi pe sine, întreaga lui familie, pe Kurtchen, Maria, pe mine şi patul meu de suferinţă. Ne ungea, ne stropea şi ne pudra. Şi în timp ce

stropea, pudra şi ungea, febra mea înfloreă, povestea lui creştea; aflai de cisterna plină de carbol, clor şi lizol din care stropise, împrăştiase şi pulverizase, pe cînd era dezinfector în lagărul Treblinka şi în fiecare zi la două stropea, în calitate de dezinfector, Mariusz Fajngold, cu soluţie de lizol, barăcile şi sălile de duşuri, cuptoarele şi baloturile de haine, pe cei care aşteptau să intre la duş şi pe cei ce zăceau pe jos după duş, tot ce ieşea din cuptoare, tot ce intra în cuptoare. Şi mi-a enumerat numele pentru că ştia toate numele. Povesti despre Bilauer care îl sfătuisă într-o zi dogoritoare de august pe dezinfector să nu stropească străzile lagărului Treblinka cu soluţie de lizol, ci cu petrol. Asta a şi făcut domnul Fajngold. Şi Bilauer avea un chibrit. Şi bătrînul Zew Kurland de la ZOB i-a pus să jure pe toţi. Şi inginerul Galewski sparse magazia de arme. Şi Bilauer îl împuşcă pe domnul Hauptsturmführer¹ Kutner. Şi Sztulbach şi Warynski au tăbărit pe Zisenis. Şi ceilalţi împotriva oamenilor lui Trawniki. Şi cu totul alţii tăiară gardul şi se prăbuşiră. Dar domnul Unterscharführer² Schöpke, care spunea mereu bancuri cînd însoţea oamenii la duş, stătea în poarta lagărului şi trăgea. Dar nu i-a ajutat la nimic şi Hersz Rotblat şi Letek Zagiel şi Tosias Baran cu Debora lui. Şi Lolek Begelmann strigă: „Să vină şi Fajngold înainte de a veni avioanele!” Dar domnul Fajngold o mai aştepta pe doamna Luba. Dar ea nu venea nici atunci cînd o striga. Şi deodată l-au apucat din dreapta şi din stînga. În stînga era Jakub Gelernter şi în dreapta Mordechaj Szwarcbard. Şi în faţa lui mergea micuţul doctor Atlas care, încă din lagărul Treblinka şi, mai tîrziu, în pădurile de lîngă Vilna, îndemna să se stropească sirguinci cu lizol. Susţinea: lizolul e mai important decît viaţa! Domnul Fajngold nu putea decît să confirme aceasta, pentru că el stropise cu lizol morţi, nu unul, morţi, nu pot să dau un număr, spun, morţi, au fost destui pe care i-a stropit cu lizol. Ştia la nume de ţi se ura, încît mie, care înotam în lizol, întrebarea despre viaţa şi moartea a sute de mii de nume nu mi se mai părea atît de importantă ca întrebarea dacă viaţa şi, dacă nu viaţa,

1. Comandant-şef al trupelor de asalt (n. tr.).

2. Subcomandant de grupă (n. tr.).

atunci moartea putea fi dezinfectată la timp și satisfăcător cu insecticidul domnului Fajngold.

Apoi febra mea a cedat și veni luna aprilie. Atunci temperatura îmi crescuse din nou, călușei se învîrteau și domnul Fajngold stropsea cu lizol peste morți și peste vii. Atunci febra mea scăzu iar și aprilie era pe sfîrșite. La începutul lunii mai, mi se scurtă gîtul și mi se dilată coșul pieptului, se ridică așa încît, fără să trebuia să-mi aplec capul, puteam să frec cu bărbia sternul lui Oskar. Mai avui parte încă o dată de un pic de febră și de un pic de lizol. O auzeam și pe Maria șoptind cuvinte inecate în lizol: „Numa' de nu s-ar cocîrja, numa' de nu s-ar pomeni cu o cocoasă, numa' de n-ar face un cap plin cu apă!”

Dar domnul Fajngold o consolă pe Maria, îi povesti de oamenii pe care îi cunoscuse mai demult și, în ciuda cocoșei și a hidrocefaliei, ajunseseră cineva. Spunea mereu de unul, Roman Frydrych, care a emigrat cu cocoșa lui în Argentina și și-a deschis acolo un magazin de mașini de cusut, și a ajuns pe urmă foarte mare și și-a făcut un neme.

Povestea despre cocoșatul Frydrych, cel plin de succes, nu a consolat-o pe Maria, în schimb pe narator, pe domnul Fajngold, îl transpuseseră într-o asemenea exaltare, încît se hotărî să-i dea prăvăliile noastre de coloniale altă față. Pe la jumătatea lui mai, la scurt timp după terminarea războiului, în prăvălia noastră apărură articole noi. Primele mașini de cusut și piese pentru ele își făcură intrarea în scenă, dar alimentele mai rămăseseră o vreme pe loc și ajutară la ușurarea tranziției. Ce vremuri ca-n paradis! Abia de mai intrau bani gheață în casă. Schimbul era în floare, se schimba și iar se schimba și miera artificială, fulgii de ovăz și ultimele pliculețe de praf de copt Dr. Oetker, făina și margarina se transformau în biciclete, bicicletele și piesele lor în motoare electrice, acestea în aparate, aparatele în blănuri și blănurile fură fermecate de domnul Fajngold și preschimbate în mașini de cusut. La acest joc de-a schimbulul și iar schimbulul, Kurtchen se dovedi util, aduse clienți, mijloci afaceri, se acomodă mult mai ușor decît Maria la noua branșă. Era aproape ca pe vremea lui Matzerath. Maria ședea în dosul teighelei, servea acea parte din vechea clientelă care mai rămăsese în țară și încerca, într-o poloneză chinuită, să aște-

dorințele clienților stabiliți de curînd în localitate. Kurtchen avea talent la limbi. Kurtchen era peste tot. Domnul Fajngold se putea bizui pe Kurtchen. La nici cinci ani împliniți, Kurtchen ochise imediat din cele o sută de modele proaste sau mediocre, expuse pe piața neagră din strada gării cele mai avantajoase mașini de cusut Singer și Pfaff; și domnul Fajngold știu să-i aprecieze cunoștințele lui Kurtchen. Pe la sfîrșitul lui mai, cînd bunica mea Anna Koljaiczek a venit pe jos de la Bissau, trecînd prin Brentau, la Langfuhr, ca să ne viziteze și se aruncă abia mai respirînd pe șezlong, domnul Fajngold îl lăudă pe Kurtchen și găsi pentru Maria cuvinte de laudă. Cînd îi povesti pe larg bunicii povestea bolii mele, referindu-se mereu la utilitatea insecticidului, îl găsi și pe Oskar demn de laudă, pentru că fusesem atît de liniștit și cuminte în timpul bolii și n-am urlat niciodată.

Bunica venise după petrol, pentru că în Bissau nu mai era lumină. Fajngold îi povesti despre experiențele lui cu petrol în lagărul Treblinka și despre sarcinile lui multiple în calitate de dezinsector al lagărului, îi spuse Mariei să umple două sticle de un litru cu petrol, la care mai adăugă un pachet cu miere sintetică și un întreg sortiment de insecticid și ascultă, dînd din cap aprobator și absent în același timp, cînd bunica povestea tot ce arse la Bissau și Bissau-Abataj în timpul operațiunilor militare. Mai relată și despre pagubele din Viereck, numit acum iar ca mai înainte, Firoga. Iar Bissau sechema acum ca și înainte de război, Bysewo. Numai pe Ehlers, care fusese comandantul organizației locale sătești Ramkau, un om foarte destoinic, o luase de nevastă pe Hedwig, nevasta fiului fratelui ei, fosta soție a lui Jan, al de-a rămas la poștă, l-au spînzurat muncitorii de la baza agricolă. Erau gata, gata s-o spînzure și pe Hedwig pentru că ea, o nevastă de erou polonez, luase un comandant de organizație locală sătească, dar și pentru că Stephan ajunseser locotenent și Marga intrase în BDM, Organizația Tinerelor Germane.

„Acu, pă Stephan tot nu putea să-l ia, c-o căzut la Marea Înghețată, tomna colo sus: Numa' pă Marga or vrut să ne-o ia, s-o ducă-n lagăr. Numa' că Vinzent deschise gura și vorbi cum n-a vorbit niciodată, și-acu' șed la noi și Hedwig și Marga și ne-ajută la cîmp. Numa' Vinzent prea s-o consumat cu vorbitu' cela, că frică mi-i că n-o mai duce mult, că în ce-o

privește pă Oma îi rău și la inimă și peste tot și-n cap, unde-o lovi un nătarău d'ăla, dă zicea c-așa-i trebe."

Așa se văicărea Anna Koljaiczek și se ținea cu mîinile de cap, mă mîngîia pe creștetul meu care creștea și ajunse la următoarea concluzie: „Așa-i Oskarchen cu kașubii, p-ăștia îi lovește fitecine în cap, numa-n cap. Dară voi îi pleca dincolo, că-i fain și numa' Oma rămîne acilea, că pă kașubi nu-i poci urni din locu' lor, ei trebe să rămînă unde sînt, să-și puie capu' la bătaie să treacă alții peste ei, că noi nu sîntem nici cal, nici măgar, nici de tot polonezi, nici de tot nemți și cînd ești kașub nu ești bun nici pentru polonez, nici pentru neamț. ăștia vrea să știe totdeauna igzact!”

Bunica rise cu hohote, își ascunse sticlele de petrol, miera sintetică și insecticidul sub cele patru fuste, care în ciuda celor mai aprinse evenimente militare, politice și universal-istorice, nu-și pierdură culoarea de cartof.

Cînd vru să plece și domnul Fajngold o rugă să mai aibă un pic de răbdare, pentru că voia să i-o prezinte bunicii pe doamna Luba și restul familiei, Anna Koljaiczek spuse, văzînd că doamna Luba nu vine: „Da' mai dați-i pace că și eu numa' ce m-auzi strigînd: Agnes, unde-mi iești fii-mio, hai și-ți ajută mama la rufe. Și nu vine neam, ca și Luba dumitale. Și Vinzent, frate-miu, mere noaptea pântunerec, cu toată boala lui, în fața ușii, de trezește vecinii din somn că-l strigă din toți rărunchii pe fiu-su Jan, ăl de-a fost la poștă și i-au făcut de petrecanie”.

Era deja la ușă și-și strînse șalul în jurul ei, cînd am strigat-o din pat: „Babka, babka!” asta înseamnă: bunico, bunico. Și se întoarse, își ridică puțin fustele ca și cînd ar fi vrut să mă lase sub ele și să mă ia cu ea, dar probabil că-și aminti de sticlele de petrol, miera sintetică și insecticid, care ocupaseră acolo dedesubt tot locul – și plecă, plecă fără mine, plecă fără Oskar.

La începutul lui iunie pleacă primele transporturi spre vest. Maria nu spuse nimic, dar am observat că și ea își luă rămas-bun de la mobile, de la prăvălie, de la casa plină de chiriși, de la gropile de-o parte și de alta ale cunoscutei artere Hindenburgallee și de la movila din cimitirul din Saspe.

Înainte de a se muta cu Kurtchen în pivniță, ședea uneori seara lingă patul meu, la pianul bieteii mele mame, își ținea

cu dreapta muzicuța și cu stînga încerca să-și acompanieze cîntecul cu un deget.

Domnul Fajngold nu suporta muzica și o ruga pe Maria să înceteze, iar cînd își puneja jos muzicuța și voia să închidă capacul pianului, o ruga totuși să mai cînte puțin.

Apoi i-a făcut propunerea. Oskar prevăzuse aceasta. Domnul Fajngold o striga tot mai rar pe doamna Luba, iar cînd într-o seară de vară, plină de muște și zumzet, se convinsese în sfîrșit de absența ei, îi făcu Mariei propunerea. Era dispus s-o ia pe ea și pe cei doi copii, chiar și pe Oskar, așa bolnav cum era. Îi oferî locuința și vru să și-o facă asociat la prăvălie.

Maria avea pe atunci douăzeci și doi de ani. Frumusețea ei incipientă, aparent tributată întîmplării, se arăta acum consolidată, dacă nu chiar asprită. Ultimele luni de război și de după război îi neteziseră acel unduleu permanent plătit încă de Matzerath. Chiar dacă nu mai purta ca pe vremea mea cozi pe spate, părul îi atîrna totuși lung pe umeri, dîndu-i înfățișarea unei fete serioase, cu o undă de amărăciune pe chip – și această fată spuse nu, refuzînd propunerea domnului Fajngold. Maria stătea pe fostul nostru covor, îl ținea pe Kurtchen în stînga ei, arăta cu degetul drept înspre soba de teracotă, și domnul Fajngold și Oskar o auziră spunînd: „Nu mai ține, s-a dus de ripă tot. Plecăm în Renania la soru-mia Guste. Ea-i măritată acolo cu un oberchelnier de la hoteluri. Îl cheamă Köster și ne-o ținea și pe noi”.

Ziua următoare deja înaintase cererea. Peste trei zile aveau actele făcute. Domnul Fajngold nu mai vorbeja, închise prăvălia, ședea, în timp ce Maria împacheta, în magazinul întunecos, pe tejghea, lingă cîntar și nu-i mai ardea nici de miera sintetică. Abia cînd Maria veni să-și ia rămas-bun de la el, se lăsă să alunece de pe tejghea, își luă bicicleta cu ataș și se oferî să ne conducă la gară.

Oskar și bagajul – aveau dreptul să luăm cu noi cincizeci de pfunzi – fură suiți într-un ataș pe două roți cu pneuri de gumă. Domnul Fajngold împingea bicicleta. Maria îl ținea pe Kurtchen de mină și-și mai întoarse o dată capul, cînd am cotit-o la stînga în dreptul colțului cu Eisenstraße. Eu n-am mai putut să mă întorc în direcția străzii Labesweg, pentru că mi-ar fi pricinuit dureri. De aceea capul lui Oskar rămase liniștit între umeri. Doar cu ochii, care-și

păstraseră mobilitatea, am salutat locurile atât de cunoscute, Marienstraße, Strießbach și Kleinhammerpark, pasajul subteran în direcția gării care ducea la Bahnhofstraße – unde șiroia încontinuu atât de scîrbos –, neatînsa mea biserică Inima lui Iisus și gara suburbiei Langfuhr, numit acum Wrzeszcz, ceva ce nu se putea pronunța.

A trebuit să așteptăm. Cînd trenul a tras la peron, era un marfar. Oameni mulți, copii și mai mulți. Bagajul a fost controlat și cîntărit. Soldații aruncau în fiecare vagon un balot de paie. Nu cînta muzica. Nici nu ploua. Era senin spre înorat și bătea vîntul dinspre răsărit.

Ne-am urcat în al patrulea vagon din spate. Domnul Fajngold stătea cu părul lui subțire fluturînd roșcat pe peron, sub noi se apropie mai mult, cînd locomotiva își anunță printr-o smucitură sosirea, îi întinse Mariei trei pachete de margarină și două de miere sintetică, iar cînd comenzile poloneze, țipetele și plîsetele anunțară plecarea, domnul Fajngold adăugă la provizia pentru drum un pachet cu insecticid – lizol e mai important decît viața – și plecarăm lăsîndu-l în urmă pe domnul Fajngold care, conștiincios și conform obiceiului, cum se întîmplă îndeobște la plecarea trenurilor, se făcu tot mai mic, cu părul lui fluturînd roșcat, și nu mai rămase din el decît o fluturare, pînă cînd nu se mai zări deloc.

Creștere în vagonul de marfă

Mă mai doare încă și azi. Asta m-a pus la pat. Mi-a dezvăluit existența articulațiilor de la picioare și genunchi, a făcut din mine un scrișnitor – ceea ce vrea să însemne că Oskar trebuie să scrișnească din dinți ca să nu audă scrișnetul propriilor oase în capcana articulațiilor. Îmi privesc cele zece degete și trebuie să recunosc că sînt umflate. O ultimă încercare pe toba mea: nu numai că degetele lui Oskar sînt umflate, ele sînt deocamdată incapabile pentru această profesie; befele îi cad din mînă.

Nici stiloul nu vrea să mi se supună. O să trebuiască să-l rog pe Bruno să-mi pună comprese reci. Și așa, cu mîinile, picioarele și genunchii în oblojeli reci, cu batista pe frunte, îl voi înarma pe îngrijitorul meu Bruno cu hirtie și creion; deoarece nu-mi place să-mi împrumut stiloul. Oare Bruno vrea și poate să asculte cu luare-aminte? Oare repovestirea lui va fi fidelă acelei călătorii din vagonul de marfă, începută la 12 iunie patruzeci și cinci? Bruno șade la măsuta de sub tabloul cu anemone. Acum își întoarce capul, îmi arată partea care se numește obraz și privește cu ochii unui animal fabulos în dreapta și-n stînga mea. După cum își ține creionul de-a curmezișul pe gura lui subțire și acră, vrea să dea impresia celui care așteaptă. Și, de fapt, așteaptă cu adevărat cuvintele mele, semnalul de începere al repovestirii sale – gîndurile i se rotesc în jurul momiilor lui din noduri. Va înoda sfori de împachetat, în timp ce sarcina lui Oskar rămîne aceea de a descilci preповestirea sau preistoria mea înfîlcită. Bruno scrie acum:

Eu, Bruno Münsterberg, din Altena, Sauerland, necăsătorit și fără copii, sînt îngrijitor în secția particulară a acestui spital de boli nervoase. Domnul Matzerath, internat aici de peste un an, este pacientul meu. Mai am și alți pacienți,

despre care nu poate fi vorba aici. Domnul Matzerath este pacientul meu cel mai inofensiv. Niciodată nu-și iese din fire în asemenea hal încât să trebuiască să chem alți îngrijitori. Scrie și bate la tobă puțin cam prea mult. Pentru a-și putea menaja degetele suprasolicitate, m-a rugat azi să scriu ceva pentru el și să renunț la figurile mele din noduri. Cu toate acestea, mi-am virat sfori în buzunar și în timp ce va povesti, voi începe totuși cu părțile de jos ale unei figuri, pe care o voi intitula, urmărind povestirea domnului Matzerath, *Fugarul din Est*. Aceasta nu va fi prima figură pe care mi-o inspiră pacientul meu. Până acum i-am înnodat bunica, intitulând-o *Poale-n briu*; l-am înnodat din sfori pe bunicul său, plutășul, și l-am numit, puțin exagerat, *Columbus*; datorită sforilor mele, din biata lui mamă a ieșit *Frumoasa mincătoare de pește*; din cei doi tați, Matzerath și Jan Bronski, am înnodat un grup care se cheamă *Cei doi jucători de șkat*; și spinarea plină de cicatrice a prietenului său, Herbert Truczinski, am prins-o în noduri, numind relieful *Teren accidentat*; și clădiri disperate ca Poșta poloneză, Turnul cu etaje, Teatrul Municipal, Pasajul Arsenalului, Muzeul Marinei, pivnița de legume a lui Greff, Școala Pestalozzi, Stabilimentul băilor Brösen, Biserica Inima lui Iisus, cafeneaua *Patru anotimpuri*, Fabrica de ciocolată Baltica, câteva buncăre la țarmul Atlanticului, Turnul Eiffel din Paris, Gara Stettin din Berlin, catedrala din Reims și nu în ultimul rând casa cu chirași în care a văzut lumina zilei domnul Matzerath, au fost reproduse de mine făcând nod după nod, gardul de fier și pietrele funerare ale cimitirelor Saspe și Brentau se oferă fără rezervă nodurilor mele, sfoară după sfoară am făcut să curgă Vistula și Sena, valurile Balticii și talazurile Atlanticului să se involbure la țârmurile firelor mele înnodate, am prefăcut sforile în ogoare de cartofi kașube și în întinse pășuni normande, am populat această priveliște, pe care o numesc scurt *Europa*, cu grupuri de figuri: Apărătorii poștei. Negustorii de coloniale. Oameni la tribună. Oameni în fața tribunei. Școlari cu săculețe cu merinde. Paznici de muzeu pe cale de dispariție. Criminali adolescenți în preajma Crăciunului. Cavaleria poloneză înaintea amurgului. Furnicile fac istorie. Teatrul de campanie joacă pentru subofițeri și trupe. Oameni în picioare dezinfectând oameni culcați în lagărul de la Treblinka. Și

acum încep cu figura fugarului din Est care mai mult decât probabil se va transforma într-un grup de fugari din Est.

Domnul Matzerath a plecat pe douăsprezece iunie, patruzeci și cinci, cam pe la ora unsprezece, înaintea de masă, din Danzig care se numea deja la vremea aceea Gdańsk. Îl însoțeau văduva Maria Matzerath, pe care pacientul meu o consideră drept fosta lui iubită, și Kurt Matzerath, prezumtivul lui fiu. În afară de ei, se pare că în vagonul de marfă se mai aflau alte treizeci și două de persoane, printre care patru franciscani în uniforma specifică ordinului și o fată tinăruță cu o basma pe cap, în care domnul Oskar crede a o fi recunoscut pe Luzie Rennwand. După mai multe întrebări din partea mea, pacientul recunoaște că fata aceea se numea Regina Raack, dar continuă să vorbească impersonal de un obraz triumfiar, ca de vulpe, căruia totuși îi spune mereu pe nume, Luzie; ceea ce nu mă împiedică s-o trec aici pe fata aceea drept domnișoara Regina. Regina Raack călătorea cu părinții ei, cu bunicii și cu un unchi bolnav, care ducea cu el în Vest, în afară de familie, un păcătos de cancer stomacal. Vorbea mult și, îndată după plecarea, declară că a fost social-democrat.

După cîte iese amintește pacientul meu, călătoria pînă la Gdynia, care s-a numit vreme de patru ani și jumătate Gotenhafen, a decurs în liniște. Două femei din Oliva, mai mulți copii și un domn mai în vîrstă din Langfuhr se pare că au plîns pînă am trecut de Sopot, în timp ce călugărițele s-au pus pe rugăciuni.

La Gdynia trenul a stat cinci ore. Au mai fost urcați în vagon două femei cu șase copii. Social-democratul protestă pentru că era bolnav și, în calitate de social-democrat, încă dinainte de război, cerea să fie tratat corespunzător. Dar ofițerul polonez care conducea transportul îl palmui că nu voia să facă loc și-i dădu să înțeleagă într-o germană fluentă că nu știa ce înseamnă social-democrat. În timpul războiului fusese obligat să cutureie prin multe locuri din Germania, dar niciodată nu i-a fost dat să audă cuvîntul social-democrat. Social-democratul bolnav de stomac nu a mai ajuns să-i explice ofițerului polonez sensul, esența și istoria Partidului Social-Democrat din Germania, deoarece ofițerul părăsi vagonul, trase ușile și împinse zăvorul pe din afară.

Am uitat să menționez că toți oamenii ședeau sau zăceau pe paie. Cînd trenul porni într-un târziu, după-amiază, citeva femei strigară: „Ne întorcem înapoi la Danzig”. Dar era o eroare. Trenul făcuse doar o manevră, după care o porni spre apus, în direcția Stolp. Călătoria spre Stolp se pare că a durat patru zile, deoarece trenul a fost mereu oprit în zona liberă de către foștii partizani și de bandele poloneze de tineret. Adolescenții deschideau ușile vagoanelor, lăsau să intre aerul proaspăt, dar o dată cu aerul stătut îndeptărau din vagoane și o parte din bagaje. De cite ori adolescenții ocupau vagonul domnului Matzerath, cele patru călugărițe se ridicau și-și țineau sus crucile care le atîneau de uniformă. Cele patru crucifixuri îi impresionau foarte tare pe băieți. Își făceau semnul crucii înainte de a arunca rucsacurile și cuferele călătorilor pe terasament.

Cînd social-democratul le-a întins băieților o hîrtie în care se certifica de către autoritățile poloneze din Danzig sau Gdańsk că fusese membru cotizant al Partidului Social-Democrat din treizeci și unu pînă-n treizeci și șapte, băieții nu și-au mai făcut semnul crucii, ci i-au smuls hîrtia din mînă, au șutit două cufere și rucsacul soției sale; pînă și paltonul cel fin în carouri mari pe care zăcea social-democratul l-au scos la aerisit în aerul proaspăt al Pomeraniei.

Și totuși domnul Matzerath susține că băieții îi făcuseră o impresie favorabilă de ordine și disciplină. Aceasta i-o atribuie mai ales influenței exercitate asupra lor de șeful bandei care, în ciuda vîrstei fragede, la cei șaisprezece ani ai lui, reprezenta deja o personalitate, amintindu-i domnului Matzerath, în chip plăcut și dureros totodată, de șeful bandei de scărmanători, Störtebeker.

Cînd tînăruț atît de asemănător lui Störtebeker vru să-i smulgă Mariei Matzerath rucsacul din mînă, ba chiar i-l smulse, domnul Matzerath apucă în ultima clipă albumul de fotografii de familie așezat, din fericire, în partea de sus a rucsacului. Șeful bandei era gata să se enerveze. Dar cînd pacientul meu deschise albumul și-i arătă băiatului o fotografie a bunicii lui, Anna Koljaiczek, dădu drumul rucsacului doamnei Maria, își duse două degete la șapca poloneză cu colțuri și spuse adresîndu-se familiei Matzerath: „Do widzenia!” după

care părăsi vagonul luînd cu el, în locul rucsacului familiei Matzerath, cufărul altor călători.

În rucsacul care rămăsese, mulțumită albumului de fotografii de familie, în posesia familiei, se găseau, în afară de citeva articole de lenjerie, registrele de afaceri și chitanțele de plata impozitelor de la prăvălia de coloniale, carnetele de economii și un colier de rubine, care aparținuse cîndva mamei domnului Matzerath, ascuns de pacientul meu într-un pachet de insecticid, ba chiar și acea carte de educație, jumătate cu extrase din Rasputin, jumătate cu scrieri din Goethe, călătore-a cu noi spre vest.

Pacientul meu susține că pe parcursul întregii călătorii ar fi ținut pe genunchi mai tot timpul albumul de fotografii și din cînd în cînd cartea educativă, că ar fi răsfoit-o și că amîndouă, atît albumul, cit și cartea, i-ar fi procurat, în ciuda îngrozitoarelor dureri de articulații, multe ore plăcute, dar și de reflecție.

În continuare pacientul meu avea să spună: poticnelile și zgîlțîliile, trecerea peste încrucișări de linii și macaze, culcat pe osia din față în continuă vibrație a unui vagon de marfă, se pare că i-au stimulat creșterea. Nu a mai crescut ca înainte în lățime, ci în lungime. Articulațiile umflate, dar nu congestionate, au putut să se destindă. Chiar și urechile, nasul și organul genital se pare, după cum mi se relatează, că au început să crească sub zguduiriile vagonului pe șine. Cîtă vreme transportul avea cele liberă, domnul Matzerath nu mai simți nici o durere, după cum mărturisește. Doar cînd trenul a oprit, pentru că partizanii sau bandele de tineret voiau din nou să vină în vizită, pare să-l fi apucat din nou durerile acelea înepătoare cărora le-a făcut față cu albumul de fotografii cu virtuți anestezice.

În afară de acel Störtebeker polonez și de alți hoți adolescenți, pînă și un partizan în toată firea se interesă de fotografiile de familie. Încercatul războinic luă chiar loc, se înarmă cu o țigară, răsfoi cu luare-aminte albumul, nesărînd nici un colțior, începu cu portretul bunicului Koljaiczek, urmări ascensiunea în imagini a familiei pînă la acele instanțe în care apărea doamna Maria Matzerath împreună cu fiul ei, Kurt, la un an, la doi, la trei sau la patru ani. Pacientul meu l-a văzut chiar zîmbind la vederea unor idile

familiale. Partizanul nu s-a arătat indignat decât în fața insignelor de partid vizibile pe costumele răposatului domn Matzerath, pe reverele sacourilor domnului Ehlers, comandantul organizației locale sâtești din Ramkau, cel care o luase de nevastă pe văduva apărătorului poștei, Jan Bronski. Pacientul meu se pare că a zgîrit cu virful unui cuțit pentru micul dejun, sub ochii critici ai celui bărbat și spre satisfacția lui, insigne de partid de pe fotografii.

Acest partizan era pasămite – cum mă lămurește domnul Matzerath –, spre deosebire de alți partizani falși, unul veritabil. Deoarece aici se afirmă: partizanii nu sînt niciodată partizani temporari, ci partizani de durată și pentru totdeauna, care ridică în șa guverne căzute și doboară din șa guverne aflate la putere. Partizanii incorigibili, pînă și cei infiltrați, sînt, după teoria domnului Matzerath – ceea ce ar trebui să mă convingă – dintre toți oamenii dedicați politici, cei mai dotați din punct de vedere artistic, deoarece se leapădă imediat de ceea ce tocmai au creat.

Cam același lucru aș putea să-l spun și despre mine. Oare nu mi se întîmplă adesea ca plăsmuirile mele din noduri, cînd abia au căpătat formă și echilibru datorită ghipsului, să fie strivite cu pumnul? Mă gîndesc mai ales la comanda pe care mi-a făcut-o pacientul meu, cu cîteva luni în urmă, și anume, să leg laolaltă într-o singură persoană, folosind sfoară obișnuită, pe Rasputin, rusul cu rugăciunile sale vindecătoare, și pe Goethe, prințul german al poeziilor, și tot la cererea pacientului meu, această statuie să aibă o perfecție asemănare cu mine, cel ce am făcut comanda. Nu știu cîți kilometri de sfoară am înnodat pînă acum, ca aceste două extreme să ajungă, în sfîrșit, la o încălcare valabilă. Dar la fel cu acel partizan, pe care mi-l dă domnul Matzerath de exemplu, rămîn și eu nemulțumit și nu-mi aflu odihnă; ce leg în dreapta, dezleg în stînga, ce creează stînga mea, distruge dreapta mea strînsă-n pumn.

Dar nici domnul Matzerath nu-și poate menține povestirea într-o mișcare uniformă. Lăsînd la o parte cele patru călugărițe, pe care le numește cînd franciscane, cînd vincentine, cea care intervine mereu în relatarea lui este mai ales figura aceea tînără cu două nume și cu o singură față triunghiulară de vulpe, făcîndu-mă de fapt pe mine, repovestitorul,

să notez două sau mai multe versiuni ale acelei călătorii de la Est la Vest. Dar aceasta nu e profesia mea și, de aceea, stăruie asupra social-democratului, care în tot timpul călătoriei nu și-a schimbat fața și, după spusele pacientului meu, le-ar fi explicat pînă aproape de Stolp tuturor călătorilor că pînă în treizeci și șapte și el își pusese în joc sănătatea și își sacrificase libertatea lipind lozinci, fiind un fel de partizan, pentru că fusese unul dintre puținii social-democrați care lipeau lozinci și pe ploaie.

Probabil că așa și spusese cînd, cu puțin înainte de Stolp, transportul fusese oprit pentru a nu știu cîta oară, deoarece o bandă mai mare de tineri își anunșase vizita. Întrucît nu prea mai erau bagaje, băieții trecură la dezbrăcarea călătorilor. Mai mult decât rezonabili, tinerii se limitară la îmbrăcămîntea bărbătească de la jumătatea de sus a corpului. Social-democratul nu putea înțelege acest lucru, deoarece era de părere că un croitor iscusit ar fi putut să croiască din uniformele largi ale călugărițelor costume mai multe și mai convenabile. Social-democratul era, după cum mărturisise cu mîna pe inimă, ateu. Tinerii hoți, în schimb, fără să mărturisească cu mîna pe inimă, credeau în biserica mintuitoare și refuzau risipa de stofă de la veșmintele călugărițelor, preferînd costumul la un rînd, ușor țeapăn, al ateistului. Dar acesta nu voia să-și scoată sacoul, vesta și pantalonul, ci continua să povestească despre perioada lui de succes în calitate de lipitor de lozinci social-democrate și, cum nu voia să termine cu povestitul și se încăpățîna, nelăsîndu-se dezbrăcat, fu călcat pe stomac de cizma unui fost militar din Wehrmacht.

Social-democratul vărsă violent și fără oprire, eliminînd singe. Nu-i mai păsă de costum, iar băieții pierdură orice interes pentru stofa aceea pătată, dar care ar mai fi putut fi salvată la o curățătorie chimică. Renunțară deci la îmbrăcămîntea bărbătească de la jumătatea de sus a corpului, în schimb îi scoaseră Mariei o bluză bleu de mătase sintetică și fetei tinere o jachețiță tiroleză împletită. Apoi traseră ușa vagonului, dar nu de tot, și trenul o luă din loc, în timp ce moartea social-democratului începuse.

Cu doi, trei kilometri înainte de Stolp, transportul fu tras pe un peron de rezervă și rămase acolo în timpul nopții, ce-i drept înstelate, dar pentru luna iunie destul de rece.

În acea noapte muri social-democratul – după cum spune domnul Matzerath – indecent și cîrtind împotriva lui Dumnezeu, dar îndemînd cu ultimele cuvinte clasa muncitoare la luptă – cum se poate vedea în filme – și strigîndu-i libertății să trăiască; fusese cuprins de un acces de vomă și îngrozii tot vagonul, el, social-democratul care ținuse prea mult la costumul lui la un rînd.

Nici un vaiet pe urma lui, spune pacientul meu. În vagon se făcu liniște și așa rămase. Numai doamna Maria clăntănea din dinți, pentru că îi era frig fără bluză, iar ultimele rufe puse deasupra erau ale fiului ei, Kurt, și ale domnului Oskar. Către ziuă, cîteva călugărițe observară ușa întredeschisă a vagonului, făcură curățenie și aruncară paiele ude, scirna copiilor și a celor mari și boritura social-democratului pe terasament.

În Stolp trenul fu inspectat de ofițeri polonezi. Totodată fu împărțită supă caldă și un lichid asemănător cafelei de malț. Cadavrul din vagonul domnului Matzerath fu sechestrat pentru pericol de epidemie, fiind purtat de sanitari pe-o scîndură. La intervenția călugărițelor, un ofițer superior le îngădui celor prezenți o scurtă rugăciune. Li se dădu voie să-i scoată celui mort pantofii, ciorapii și costumul. Pacientul meu o observă în momentul dezbrăcării – mai tîrziu cadavrul fu acoperit pe scîndură cu saci goi de ciment – pe nepoata celui dezbrăcat. Fata îi aminti din nou, deși o chema Raeck, cu abjecție și fascinație în același timp, de acea Luzie Rennwand, pe care o imortalizaseam cu eforile mele ca pe o plămădire din noduri, numind-o Mîncătoarea de cîrnați cu pîine. La vederea unchiului ei deșertat, acea fată din vagon nu se apucă să-și ia o felie de pîine cu cîrnat și s-o înghită pe nerăsuflata cu coji cu tot, mai curînd se dedă jafului, moșteni vesta de la costumul unchiului ei, o îmbracă în locul jachetei furate și își privi într-o oglindă de buzunar costumația nu tocmai lipsită de cochetărie. Se pare că a prins în oglindă – și așa se justifică panica pacientului meu care mai persistă și azi – locul în care zăcea acesta și l-a studiat rece și tăios cu ochii ei ca două linii pe triunghiul obrazului.

Călătoria de la Stolp la Stettin a durat două zile. E adevărat că încă mai aveau loc opriri nedorite și vizite devenite de-acum obișnuite ale adolescenților înarmați cu cuțite de parașutiști

și pistoale-mitrălieră, dar vizitele lor se scurtară tot mai mult, pentru că de la călători nu mai rămăsesse nimic de luat.

Pacientul meu afirmă că, în timpul călătoriei de la Danzig-Gdańsk la Stettin, adică în cursul unei singure săptămîni, ar fi crescut nouă, dacă nu chiar zece centimetri în lungime. Mai ales coapsele și gambele par să se fi lungit, în schimb toracele și capul nu se întinseseră mai deloc. Din păcate, deși pacientul zăcuse în timpul călătoriei tot timpul pe spate, creșterea unei cocoșe în partea de sus, din stînga, a spatelui, nu putu fi împiedicată. Domnul Matzerath mai declară că după Stettin – între timp transportul a fost preluat de personal german – durerile s-au intensificat și nu mai puteau fi domolite prin simpla răsfoire a albumului de familie. A trebuit să strige de mai multe ori, cu pauze scurte, e drept, că nu pricinui pagube cu strigătele lui, nu sparse geamurile vreunei gări – Matzerath: vocea mea își pierduse orice potență spintecătoare de sticlă –, strînse la căpătîiul lui cele patru călugărițe care, speriate de strigăte, nu se mai opriră din rugăciuni.

Cea mai mare parte a călătoriilor, printre care și însoțitorii social-democratului mort, împreună cu domnișoara Regina, părăsiră transportul la Schwerin. Domnul Matzerath regretă din suflet acest lucru, deoarece imaginea tinerei fete îi devenise atît de familiară și de indispensabilă, încît după plecarea ei căzu pradă unor atacuri violente și dureroase, însoțite de febră mare, care îl zgîlțiau îngrozitor. După susele doamnei Maria Matzerath, se pare că el ar fi strigat disperat după o oarecare Luzie, s-ar fi numit el însuși animal fabulos și unicorn, manifestînd frică de prăbușire și în același timp o poftă grozavă de a se arunca de la trambulina de zece metri.

La Lüneburg, domnul Oskar Matzerath fu internat într-un spital. Cunoscu, în timpul febrei, cîteva surori medicale, dar în curînd fu transferat la clinica Universității din Hanovra. Acolo reușiră în sfîrșit să-i facă febra să scadă. Doamna Maria și fiul ei, Kurt, nu-l vedeau decît foarte rar pe domnul Matzerath și apoi, din nou, zilnic, cînd ea se angajă la clinică femeie de serviciu. Deoarece nici la clinică, nici în apropiere nu se găsea un spațiu de locuit pentru doamna Maria și pentru micuțul Kurt, și fiindcă viața în lagărele de emigranți devenea tot mai insuportabilă – doamna Maria trebuia să

căltătorească zilnic trei ore în trenuri supraaglomerate, stind de obicei pe jos – atît de departe se afla clinica de lagăr, doctorii au aprobat, după ce au chibzuit îndelung, ca pacientul să fie mutat la Düsseldorf într-unul dintre spitalele oraşului, dacă doamna Maria poate să prezinte o adevărată de mutaţie. Sora ei, Guste, care se căsătorise în timpul războiului cu un oberchelner stabilit acolo, îi puse doamnei Matzerath la dispoziţie o cameră în apartamentul ei de două camere jumate, întrucît oberchelnerul nu avea pretenţii la spaţiu locativ, aflîndu-se în prizonierat la ruşi.

Locuinţa avea o poziţie avantajoasă. Puteai să ajungi comod, fără să trebuiască să cobori, cu toate tramvaiele care mergeau dinspre gara Bilker în direcţia Wersten şi Benrath, la spitalele din oraş.

Domnul Matzerath a zăcut acolo din august patruzeci şi cinci pînă în mai patruzeci şi şase. De mai bine de o oră îmi povesteşte despre mai multe surori medicale în acelaşi timp. Le cheamă: sora Monika, sora Helmrud, sora Walburga, sora Ilse şi sora Gertrud. Îşi aminteşte pînă-n cele mai mici amănunte birfele din spital, acordînd tuturor fleacurilor legate de viaţa surorilor medicale şi pînă şi uniformelor lor o importanţă exagerată. Din cite îmi amintesc, nu rosteşte un cuvînt despre hrana mizerabilă a bolnavului din vremea aceea şi despre saloanele neîncălzite. Numai surori medicale, istorisiri cu surori medicale şi mereu acelaşi mediu pliticos cu surori medicale. Erau şuşoteli şi confidenţe, se spunea că sora Ilse ar fi informat-o pe sora-şefă şi atunci aceasta a îndrăznit să controleze imediat după pauza de prînz veniturile surorilor stagiare, se pare că se şi furase ceva şi o soră din Dortmund – cred că era vorba de Gertrud – fusese învinuită pe nedrept. Povesteşte cu lux de amănunte şi întîmplări cu doctori tineri, care nu pretindeau de la surori decît mărci de ţigări. Găseşte interesant consultul în urma unui chiuretaj pe care şi l-a făcut singură o laborantă, nu o soră medicală, poate ajutată şi de un medic asistent. Nu-l înţeleg pe pacientul meu care îşi risipeşte spiritul cu asemenea banalităţi.

Domnul Matzerath mă roagă acum să-l descriu. Sint bucuros să-i fac pe plac şi sar peste acele poveşti pe care le relatează colorat şi în cuvinte alese, numai fiindcă în ele e vorba de surori medicale.

Pacientul meu măsoară un metru şi douăzeci şi unu de centimetri. Îşi poartă capul, prea mare chiar şi pentru o persoană dezvoltată normal, între umeri, pe un gît aproape inexistent. Toracele şi spinarea îndoită într-o cocoşă îi ies în evidenţă. Priveşte cu nişte ochi albaştri luminoşi, inteligenţi şi mobili, uneori căzuţi în visare. Are un păr des, castaniu-închis, uşor ondulat. Îşi arată cu plăcere braţele puternice, în raport cu restul corpului, şi mîinile frumoase, cum obişnuieşte să spună singur. Mai ales cînd domnul Oskar bate la tobă – ceea ce i se permite de către administraţia spitalului, între trei şi patru ore pe zi –, degetele lui se mişcă de parcă ar fi independente sau ar aparţine unui alt trup, mai reuşit. Domnul Matzerath s-a îmbogăţit cu discuri şi cîştigă şi azi foarte mult din imprimări. Oameni interesaţi îl caută în zilele de vizită. Îi cunoaştem numele încă dinainte de a fi avut procesul, şi înainte de a fi fost internat la noi, pentru că domnul Matzerath este un artist remarcabil. Eu personal cred în nevinovăţia lui şi de aceea nu ştiu sigur dacă va rămîne la noi sau dacă va ieşi şi-şi va continua seria succesorilor artistice. Acum trebuie să-l măsoar, deşi am făcut acest lucru şi cu două zile în urmă.

Fără să verific repovestirea îngrijitorului meu Bruno, eu, Oskar, pun din nou mina pe pană.

Bruno tocmai m-a măsurat cu metrul lui de timp_lărie. A lăsat metrul întins peste mine şi a părăsit camera, anunţînd cu glas tare rezultatul. A lăsat să cadă pe jos pînă şi momile din noduri la care lucra în secret, în timp ce povesteam. Presupun că vrea s-o cheme pe domnişoara doctor Hornstetter.

Dar înainte ca doctoriţa să vină şi să-mi confirme ce a măsurat Bruno, Oskar va spune dumneavoastră: în timpul celor trei zile, cînd îi povesteam îngrijitorului meu istoria creşterii mele, am mai cîştigat – dacă asta se cheamă cîştig ? – doi centimetri buni în înălţime.

Deci, începînd de azi, Oskar măsoară un metru şi douăzeci şi trei de centimetri. Ne va povesti cum i-a mers după război, cînd i s-a dat drumul din Spitalul Municipal din Düsseldorf ca unui om tînăr relativ sănătos, care vorbeşte, scrie ezitînd uşor, citeşte cursiv, rămas, ce-i drept, cam în urmă cu creşterea, pentru a începe – cum se presupune întotdeauna la externările din spital – o viaţă nouă de om mare.

Cartea a treia

Pietre de brichetă și pietre de mormînt

Grăsime somnoroasă, binevoitoare : Guste Truczinski nu a trebuit să se schimbe devenind Guste Köster, de vreme ce nu a avut prilejul să-l lase pe Köster să acționeze asupra ei decît în cele paisprezece zile de logodnă, cu puțin înainte de îmbarcarea spre frontul de la Oceanul Înghețat și apoi în permisie, cînd s-au căsătorit, și atunci mai mult în adăposturi antiaeriene. Și chiar dacă după capitularea armatei din Kurlanda nu a sosit nici o veste despre situația lui Köster, Guste răspundea, ori de cîte ori era întrebată în legătură cu soțul ei, sigură pe ea și arătînd cu degetul în direcția ușii de la bucătărie : „Păi, îi prizonier la Ivani. Numa' las'că vine el acasă și-o să fie altă viață”.

Bineînțeles că schimbările din locuința lui Köster, puse pe seama venirii lui, se refereau la existența Mariei și a lui Kurtchen. Cînd am fost eliberat din spital, după ce mi-am luat rămas-bun de la surorile medicale, promițîndu-le vizite ocazionale, și am luat tramvaiul spre Bilk, să merg la cele două surori și la fiul meu Kurt, am dat la al doilea etaj al casei cu apartamente închiriate, complet arsă între acoperiș și etajul trei, peste o dugheană de comerț la negru pe care o adminis-trau Maria și fiul meu de șase ani care socotea pe degete.

Maria, statornică și fidelă lui Matzerath al ei pînă și în comerțul la negru, făcea miere sintetică. O scotea din găleți neetichetate, își trîntea arta pe cîntarul de bucătărie și mă puneam pe mine, care abia venisem și nu eram familiarizat cu situația actuală, să ambalez sferturile de pfund.

Kurtchen ședea în spatele unei lăzi de Persil ca după o teighea, își privi tatăl întors sănătos acasă, dar avea aceiași ochi gri și reci îndreptați asupra cine știe cărui lucru, ce nu putea fi recunoscut decît trecînd cu privirea prin mine. Ținea în față o hîrtie pe care înșira coloane de cifre imaginare ; după

șase săptămîni încheiate de școală, în clase supraîncărcate și prost încălzite, arăta ca un cercetător perseverent.

Guste Köster bea cafea. Cafea naturală, observă Oskar, cînd îmi întinse o ceașcă. În timp ce-mi vedeam de lucru cu mierea sintetică, îmi contempla curioasă cocoșa, neascuzîndu-și compasiunea pentru sora ei Maria. Nu-i era ușor să rămînă pe scaun și să nu aibă voie să-mi mîngîie cocoșa; deoarece mîngîiatul cocoșei înseamnă pentru orice femeie noroc, noroc în cazul Guste: întorcerea acasă a lui Köster, cel atotșchim-bător. Se abținu, în locul cocoșei mîngîie fără noroc ceașca de cafea, scoțînd acele suspine pe care aveam să le aud zilnic în următoarele luni: „Apăi, pot să bag mîna-n foc că de-o veni Köster acasă o să fie altă viață, ce n-a văzut Parisul!”

Guste condamna comerțul la negru, dar bea cu plăcere cafea naturală obținută în schimbul mîierii sintetice. Cînd veneau clienți, părăsea camera de locuit, se închidea în bucătărie și bocănea acolo în fel și chip protestînd.

Veneau mulți clienți. Pe la ora nouă, după micul dejun, începea să sune: scurt – lung – scurt. Seara tîrziu, către ora zece, Guste scotea soneria din priză, în ciuda protestelor lui Kurtchen, care din cauza școlii nu apuca decît jumătate din orele de funcționare ale așa-zisei prăvălii.

Oamenii spuneau: „Miere sintetică?” Maria dădea blind din cap și întreba: „O litră sau o juma?” Dar erau și dintre aceia care nu voiau miere sintetică. Spuneau: „Pietre de brichetă?” La care, Kurtchen, care învăța cu schimbul, o zi dimineată și una după-masă, se smulgea din coloanele lui de cifre, se pipăia sub pulover după saculețul de stofă și cu o voce sonoră de băiat arunca în aerul încăperii cîteva cifre: „Treisau patru, cum poftiți? Mai bine luați cinci. Cîrind se fac pe puțin douăzeci și patru. Săptămîna trecută au fost optșpe, azi-dimineață le-am dat cu douăzeci și dacă veneați acu’ două ore, cînd am sosit tocmai de la școală, vi le-aș mai fi putut da cu douăzeci și unu”.

Kurtchen era singurul negustor de pietre de brichetă pe o distanță de patru străzi în lungime și șase în lățime. Avea o sursă pe care nu și-o trăda niciodată, dar repeta mereu, chiar și înainte de culcare, în loc de Tatăl Nostru: „Am o sursă!”

În calitate de tată, aș fi vrut să-mi pot cere dreptul de a afla sursa fiului meu. De aceea, ori de cîte ori anunța sigur

pe sine și deloc conspirativ: „Am o sursă!” venea imediat întrebarea mea: „De unde ai pietrele? Să spui imediat de unde ai pietrele!”

Replica invariabilă a Mariei în acele luni, cînd eram pe urmele sursei, era: „Și mai las’ odată băiatul, Oskar! Mai întii că-ți bagi nasu’ unde nu-ți fierbe oala, al doilea, că dacă îi de întrebare, întreb eu, și-al treilea, ia nu mai face atîta pe tata! Acu’ niște luni nu puteai nici să scoți o vorbuliță!”

Cînd nu mă potoleam și mă încăpățînam prea abitir pe urmele sursei, Maria lovea cu palma găleata cu miere sintetică și se răcorea pînă la cot, atacîndu-ne frontal pe mine și pe Guste, care sprijinea cercetările mele cu privire la sursă: „Bine că v-ați găsit voi să vorbiți! Acu’ îți vrea să stricați afacerea băiatului. Da’ să trăiți din ce pică de la el vă place. Numa’ cînd mă gîndesc la calorile din suplimentul de boală a’ lui Oskar, de-l topea în două zile, mi se face rău, da’ uite că riz!”

Oskar trebuie să recunoască: pe atunci aveam o poftă nebună de mîncare și numai sursei lui Kurtchen, care aducea ciștiguri mai mari decît mierea sintetică, trebuie să-i mulțumesc că Oskar și-a revenit în puteri în ciuda hranei nesatisfăcătoare de la spital.

Tatăl trebuia să tacă rușinat și să înghită, să părăsească destul de des cu un bacșis substanțial, din generozitatea copilărească a lui Kurtchen, locuința din Bilk, ca să nu trebuiască să-și vadă rușinea.

Fel de fel de critici prosperi ai miracolului economic afirmă azi cu atît mai entuziasmat, cu cît își amintesc mai puțin de situația de atunci: „Ce vremuri au fost alea, înainte de reforma monetară! Atunci mai exista ceva! Oamenii nu aveau nimic în stomac și făceau coadă la bilete de teatru. Și chiar și serbările improvizate cu rachiu de cartofi erau legendare, mult mai reușite decît toate aceste parties cu șampanie și cu *Dujardin* de azi”.

Așa vorbesc romanticii ocaziilor pierdute. Și eu ar trebui să mă lamentez la fel, pentru că în acei ani cînd sursa lui Kurtchen pentru pietre de brichetă se tulbura, mă instruiam aproape gratis în cercul unor persoane pline de zel cultural recuperator, urmam cursuri la Universitatea Populară, devenisem oaspete permanent la British Center, numit *Die Brücke*,

discutam cu catolici și protestanți despre vina colectivă, mă simțeam vinovat laolaltă cu cei ce gîndeau astfel: E cazul să încheiem conturile acum, atunci vom putea depăși situația și, mai tîrziu, cînd o să urcăm iar, nu vom mai avea conștiința încărcată.

Oricum, Universității Populare îi datorez nivelul meu cultural, chiar așa modest, dar excelînd în lacune. Pe atunci citeam mult. Nici acele lecturi, care înainte de creșterea mea îmi ajunseră ca să împart lumea în două jumătăți egale, după Rasputin și după Goethe. și nici cunoștințele mele din *Calendarul flotei* de Köhler, de la zero patru la șaisprezece, nu mă mai satisfăceau. Nu mai știu tot ce am citit. Citeam la closet. Citeam la rînd la bilete de teatru, unde stăteam ore în șir între fete cu coadă la Mozart care citeau. Citeam cînd Kurtchen vindea pietre de brichetă, citeam cînd ambalam miere sintetică. Iar cînd se întrerupea curentul, citeam la luminare; mulțumită sursei lui Kurtchen, aveam și așa ceva.

Mi-e rușine să spun că lectura acelor ani nu a rămas în mine, ci a trecut prin mine. N-au rămas decît cîteva frînturi de cuvinte, texte de pe clapetele cărților. Iar teatrul? Nume de actori: Hoppe, Peter Esser, R-ul graseiat al lui Flickenschilt, elevele de la actorie care pe scenele studiourilor încă mai voiau să corecteze R-ul lui Flickenschilt, Gründgens care, îmbrăcat din cap pînă-n picioare în negru, ca Tasso, își dă jos de pe perucă cununa de lauri acordată de Goethe, probabil pentru că zarzavatul ăla îi strică bucele, și același Gründgens tot în negru, în Hamlet. Iar Flickenschilt susține: Hamlet e prea gras. Și craniul lui Yorick m-a impresionat, pentru că Gründgens a știut să spună lucruri de-a dreptul impresionante despre el. Apoi au jucat în fața unui public înfiorat, în săli de teatru neîncălzite, *Afară la ușă* și, în rolul lui Beckmann, cel cu ochelarii spărți, mi-l imaginam pe bărbatul Gusei, Köster, venit acasă, ceea ce după spusele Gusei va schimba totul, va îngropa definitiv sursa fiului meu, Kurt.

Azi, cînd toate astea aparțin trecutului și știu că o beție postbelică este totuși doar o beție care aduce după sine o mahmureală enervantă ca o piscă smiorcăitoare, miorlăind neîncetat și declarînd azi istorie ceea ce ieri încă se întîmpla sub ochii noștri, proaspăt și sîngeros, în chip de faptă bărbătească sau tîlhărească, astăzi laud metoda de predare a lui

Gretchen Scheffler între amintirile „Muncă și voie bună” și improvizatie: nu prea mult Rasputin, Goethe cu măsură, *Istoria orașului Danzig* a lui Keyser în cimitiruri, dotarea unui vapor de linie scufundat demult, viteza în noduri a tuturor torpiloarelor japoneze puse-n luptă în bătălia marină de la Tsushima și mai departe Belizarie și Narses, Totila și Teja, *Bătălia pentru Roma* de Felix Dahn.

Încă din primăvara lui patruzeci și șapte am renunțat la Universitatea Populară, la British Center și la pastorul Niemöller, mi-am luat rămas-bun, din stalul doi, de la Gustav Gründgens, care figura și atunci în program, în rolul lui Hamlet.

Nu trecuseră nici doi ani, de cînd mă hotărîsem la groapa lui Matzerath să cresc, și viața celor mari îmi era deja total indiferentă. Îmi era dor de dimensiunile mele de trei ani. Voiam cu orice preț să mășor iar nouăzeci și patru de centimetri, să fiu mai mic decît prietenul meu Bebra și răposata Roswitha. Lui Oskar îi lipsea toba. Plîmbările lungi îi duceau pașii în apropierea Spitalului Municipal. Pentru că oricum trebuia să meargă în fiecare lună la profesorul Irdell, care îl considera un caz interesant, le vizita de fiecare dată pe surorile medicale și chiar dacă acestea nu aveau timp pentru el, se simțea bine, chiar fericit, în preajma unor entități albe, grăbite, care, promiteau viața sau moartea.

Surorile mă plăceau, făceau glume copilărești, cituși de puțin răutăcioase, pe seama cocoșei mele, îmi dădeau să mănînc ceva bun și mă inițiau în poveștile lor de spital, nesfîrșite, încalcite și plăcut adormitoare. Ascultam, le dădeam sfaturi, aveam voie chiar să fac pe arbitru în conflictele mărunte, deoarece mă bucuram de simpatia sorei-șefe. Între cele douăzeci pînă la treizeci de fete, ascunse sub uniforma de surori, Oskar era singurul bărbat și, în mod ciudat, chiar dorit.

Bruno a și spus-o: Oskar are mîini frumoase, expresive, un păr mătăsoș și ondulat și acei ochi cuceritori – destul de albaștri – de Bronski. Se prea poate cocoșa mea și coșul pieptului îngust și bombat ieșit de sub bărbie să fi subliniat prin contrast frumusețea mîinilor mele, a ochilor, a părului. În orice caz, s-a întîmplat destul de des ca surorile medicale, în camera cărora mă aflam, să-mi ia mîinile și să se joace cu

cele zece degete ale mele, să-mi mîngîie părul, iar cînd ieșeam să-și spună una alta: „Cînd te uiți în ochii lui, ai putea să uiți restul“.

Eram deci mai presus de cocoșa mea și cu siguranță m-aș fi hotărît să fac cuceriri în spitale, dacă aș fi fost pe atunci încă în stare de toba mea, dacă aș fi avut încă certitudinea potenței mele de toboșar. Rușinat, nesigur, neîncrăzător în reacțiile trupului meu, părăseam după asemenea preludii tandre spitalul, evitînd mereu acțiunea principală, ieșeam să iau aer, mă plimbam în grădină sau în jurul gardului de sîrmă împletit în ochiuri strîmte, care înconjură terenul spitalului, însuflindu-mi un sentiment de liniște. Primeam tramvaiete care mergeau spre Wersten și Benrath, mă plictisesc agreabil pe promenadă lîngă benzile pentru bicicliști și zîmbeam de fastul naturii, care oferea spectacolul primăverii și aducea în scenă, conform programului, atît muguri, cît și brotăcei.

Peste drum, pictorul nostru de duminică vopsea de la o zi la alta cu verde crud scos proaspăt din tub copacii cimitirului Wersten. Cimitirele m-au atras dintotdeauna. Sînt îngrijite, clare, logice, bărbătești, vii. În cimitir poți să prinzi curaj și să iei hotărîri, abia în cimitir viața capătă contur – nu mă refer la contururile mormintelor – și, dacă vrei, sens.

De-a lungul zidului de nord al cimitirului se afla calea Bittweg. Acolo concurau între ele șapte firme de pietre funerare, întreprinderi mari ca C. Schnoog sau Julius Wöbel. Printre ele prăvăliile lui Krauter, R. Haydenreich, J. Bois, Kühn & Müller sau P. Korneff.

Între șantier și gardul de sîrmă care împrejmuia terenul se înșirau, postate cît mai la vedere pe socluri simple și duble, pietrele funerare pentru morminte variînd de la cele de un loc pînă la cele de patru locuri; erau așa-numitele morminte de familie. Imediat în spatele gardului, suportînd pe vremea însorită umbra cu model romboidal a sîrmei, pietrele de calcar cochilifer pentru pretenții mai modeste, plăcile de granit cu ramuri de palmier încrustate, pietrele funerare tipice de optzeci de centimetri pentru mormintele copiilor, cu muluri concave, din marmură de Silezia, ușor înornată, cu reliefuri în partea superioară reprezentînd, de cele mai multe ori, trandafiri cu capete plectate. Urma un șir

de piatră obișnuită la metru, gresie roșie de Main, provenind de la fațadele magazinelor și ale băncilor distruse de bombe, care păreau să-și serbeze aici învierea; dacă se poate spune așa ceva despre o piatră de mormint. Și în mijlocul expoziției piesa cea mai de preț: un monument alcătuit din trei socluri, două părți laterale și un perete bine profilat, totul construit din marmură tiroleză alb-albăstrie. Pe peretele principal se înalța maiestuos ceea ce pietrarii nemți numesc „korpus“. Era vorba de un korpus cu capul și genunchii orientați spre stînga, cu o coroană de spini, cu trei piroane și fără barbă, cu palmele deschise, cu rana de la piept sîngerînd stilizat, cred că aproximativ cinci stropi.

Deși pe Bittweg existau destule monumente funerare cu acel korpus orientat la stînga – încă dinainte de începutul primăverii mai mult de opt dintre ele își întindeau deja brațele – Iisus Hristosul lui Korneff m-a impresionat cel mai mult, pentru că, ei bine, da, pentru că semăna cel mai bine cu gimnastul meu athletic, de deasupra altarului principal al bisericii Înima lui Iisus, făcîndu-și mușchii să-i joace și umflîndu-și pieptul. Mi-am petrecut ore în șir lîngă acel gard. Am trecut cu un băț de cîteva ori peste plasa aceea cu ochiuri mărunte și mi-am dorit între timp ba una, ba alta, m-am gîndit la fel de fel de lucruri și la nimic. Korneff rămase ascuns o bună bucată de vreme. Dintr-un geam al atelierului ieșea un burlan cu multe coturi, mai înalt decît acoperișul. Fumul galben de cărbuni ordinari cădea pe cartonul gudronat al acoperișului, se prelingea pe ferestre, pe streșini în jos, se pierdea printre pietrele neprelucrate și plăcile de marmură sparte. În fața porții pe șine a șantierului aștepta, ascunsă sub mai multe prelate, ca și cînd s-ar fi ascuns de un atac aerian, o minicamionetă pe trei roți. Din atelier răzbeau zgomote – lemn lovînd fierul, fier spărgînd piatră – totul trăda existența pietrarului la lucru.

În luna mai lipseau foile de cort de pe camioanele cu trei roți, poarta glisantă era deschisă. Vedeam înșirate în interiorul atelierului, gri pe gri, pietre stivuite, un polizor, polițe cu modele din ipsos și, în sfîrșit, pe Korneff. Mergea aplecat, cu genunchii îndoiți. Capul și-l ținea țeapăn și împins înainte. Plasturi roz, înnegriți de murdărie, se încrucișau pe ceafa lui.

Korneff apăru cu o greblă și greblă, fiindcă era primăvară, printre pietrele funerare expuse. Își făcea treaba cu grijă, lăsa umbre schimbătoare pe pietriș și culegea și frunze de anul trecut rămase lipite pe unele monumente. Foarte aproape de gard, tocmai când grebla era minuită atent printre pietrele de calcar cochilifer și plăcile de granit, m-a surprins vocea lui: „Hei, băiete, se vede treaba că nu mai e nevoie de tine pe-acasă, așa-i?”

„Îmi plac teribil pietrele dumneavoastră funerare“, îl lingușii.

„Să nu mai zici asta, c-o iei pă coajă.“

Abia acum își urni ceafa țeapănă și mă țintui sau mai curînd îmi țintui cocoșa cu privirea lui piezișă: „Da“, ia zi, ce-ți făcură? Asta nu te supără cînd dormi?”

L-am lăsat să termine de ris și i-am explicat că o cocoșă nu trebuie neapărat să supere, că în oarecare măsură îi sînt superior, că există chiar și fete și femei care îmi doresc cocoșa, care se adaptează situațiilor și posibilităților unui bărbat cocoșat, într-un cuvînt cărora o asemenea cocoșă le procură plăcere. Korneff se gîndi cu bărbia sprijinită în greblă: „Tot ce se poate, am auzit de-alde astea“.

Apoi îmi povesti de vremea petrecută în Eifel, cînd a lucrat la carierele de bazalt și s-a ținut cu una al cărei picior de lemn, cred că stîngul, putea să fie deșurubat, chestie pe care o compara cu cocoșa mea, chiar dacă „perna“ din spatele meu nu se deșuruba. Pietrarul își amintea în lung, în lat și cu de-amănuntul. Am așteptat răbdător pînă ce a terminat și femeia și-a înșurubat iarăși piciorul la loc, apoi l-am rugat să mă lase să-i vizitez atelierul.

Korneff deschise poarta de tablă din mijlocul gardului de sîrmă, arătă cu grebla în direcția porții glisante, invitîndu-mă, și eu făcui să scrișească pietrișul sub pașii mei, pînă cînd mirosul de pucioasă, calcar și umezeală mă învălui.

Maiuri grele de lemn în formă de pară, turtite în partea de sus, cu adîncituri fibroase, ce trădau de fiecare dată aceeași lovitură, se odîhneau pe suprafețe nivelate grosolan, dar gata netezite în patru ape. Șpițuri pentru cioplirea în relief, șpițuri cu măciulii, gradine abia turnate, încă albastre de la călire, dălți lungi de oțel pentru marmură, șalire și

baroase, dălți pentru scris litere, lăsînd urme adînci pe un banc de culoare albastră, nămol abraziv uscîndu-se pe capre de tăiat lemne cu patru laturi; pe trunchiuri cilindrice, gata să se rostogolească, un perete de travertin mat, șlefuit, așezat vertical, unsuros, galben, buretos, poros, pentru un mormînt de două locuri.

„Ăsta-i ciocanul, asta-i dalta, ăsta-i cuțitul de nuturi și ăsta de aici“, Korneff ridică o scîndură lată de-o palmă și măsurînd trei pași în lungime, cercetă marginea cu ochii, „ăsta-i un dreptar. Cu el îndrept muchiile cînd fac pe nebunele“.

Întrebarea mea nu era numai de politețe: „Țineți și ucenici?“ Korneff răspunse cu amărăciune: „Cinci aș putea să țin. Da' de un' să-i iau? Că azi numa' ce-i vezi, toți fac comerț la negru, nepricopsiți!“ La fel ca și mine, și pietrarul era împotriva afacerilor necurate care-i împiedicau pe unii tineri plini de speranțe să învețe o meserie ca lumea. În timp ce Korneff îmi prezenta diverse pietre de șlefuire, de la unele grosolane pînă la cele mai fine, și efectul lor pe o placă de Solnhofen, mă jucam cu un gînd mititel. Bucăți de piatră ponce, calupul de ceară pentru lustruit, brun ca ciocolata, diatomitul cu care se lustruiește ceea ce înainte fusese mat dar, mai strălucitor decît toate, gîndul meu mititel. Korneff îmi arătă modelele de scris, îmi vorbi despre scrisul impozant, despre cel îngropat și cel aurit, mai espuse că și cu aurul nu era dracul așa de negru: cu un taler vechi puteai să aurești și cal și călăreț, ceea ce mă dusesse cu gîndul la monumentul călare al împăratului Wilhelm din Danzig, din Heumarkt, care se îndrepta mereu în direcția gropii de nisip și a cărui poleire în aur trebuiau acum s-o hotărască îngrijitorii de monumente polonezi; dar, în ciuda calului și a călărețului, amîndoi aurii, cînd Korneff îmi explica tainele punctatorului cu trei picioare pentru lucrări de sculptură, lovînd cu degetul îndoii modelele de ipsos ale crucificatului, orientate spre stînga sau spre dreapta, n-am renunțat la gîndul acela mititel, care devenea tot mai prețios, mă jucam cu el, chiar îmi formulam următoarea întrebare: „Care va să zică ați vrea să angajați un ucenic?“ Gîndul meu mititel o și luase razna: „Vă gîndiți totuși să vă luați un ucenic?“ Pusesem greșit întrebarea și m-am corectat imediat: „Vă rog să nu-mi subapreciați puterile,

stimat domnule Korneff! Doar picioarele îmi sînt puțin slabe. N-aveți grijă, că știu să trag!" Entuziasmat de propria mea hotărîre și vrînd s-o duc pînă la capăt, mi-am dezgolit brațul stîng, i-am arătat lui Korneff un mușchi mic, dar vînos ca unul de vită, și fiindcă nu voia să-l pipăie, am pus mina pe o rozetă mare de găurit plăcile de calcar cochilifer, mi-am aruncat demonstrativ metalul cu șase canturi peste cocoașa mea cît o minge de tenis și mi-am întrerupt această reprezentare abia cînd Korneff a pornit mașina de șlefuit și a făcut să se învîrtească ținînd un disc gri-albăstrui de carbon-dur pe soclul de travertin pentru peretele acela vertical și, cu ochii la mașină, acoperi cu strigătul lui zgomotul aparatului: „Mută-ți gîndu', băiete! Aici n-ai să tai frunză la cîini. Dar dacă tot nu-ți iese din cap, poți să vii ca practicant".

L-am ascultat pe pietrar și mi-am mutat gîndul mititel vreme de o săptămînă; peste zi comparăm pietrele de brichetă ale lui Kurtchen cu pietrele de mormînt de la Bittweg și ascultam reproșurile Mariei: „Trăiești pe buzunarul nostru, Oskar. Apucă-te de ceva: ceai, cacao sau lapte praf!", dar nu mă apucau de nimic, mă lăsam lăudat de Guste, care mi-l dădea de exemplu pe Köster cel absent, pentru faptul că mă țineam deoparte la capitolul piață neagră, dar sufeream din cauza fiului meu, Kurt, fiindcă mă trata cu indiferență cînd înșira pe hîrtie coloane de cifre, așa cum și eu îl tratasem ani în șir cu indiferență pe Matzerath.

Ședeam la masă. Guste a scos soneria din priză, ca să nu ne surprindă clienții cu omleta și costița în farfurie. Maria spuse: „Vezi, Oskar, astea toate ni le putem îngădui numai' fiindcă nu stăm cu minile-n sîn". Kurtchen suspină. Pietrele de brichetă scăzuseră la optsprezece. Guste mîncă mult și în tăcere. Eu făceam la fel, îmi plăcea mîncarea, dar, cu toată plăcerea, eram, probabil din cauza prafului de ouă, profund nefericit și mușcînd tocmai într-un zgîrci din costiță, simțeam pînă peste cap nevoia de fericire, rîvnă după fericire mai presus de orice rațiune, nimic pe lumea asta nu cîntărea cît setea mea de fericire, voiam să devin fericit fără opreliști și, în timp ce ceilalți, mulțumiți cu praful de ouă, încă mînceau, mă ridicai de la masă, mă dusei la dulap, de parcă fericirea s-ar fi aflat acolo, scotocii în raftul meu, găsii, nu, nu fericirea,

ci în spatele albumului de fotografii, sub cartea mea de căpătii, cele două pachetele cu insecticid ale domnului Fajngold, scosei din pachetel, nu, firește, nu fericirea, ci colierul de rubine perfect deparazitat al biete mele mame, pe care Bronski îl sustrăsese cu ani în urmă, într-o noapte de iarnă mirosind a zăpadă, dintr-o vitrină în care Oskar, pe atunci încă fericit și în stare să spargă geamuri cu vocea lui, tăia o gaură rotundă. Și am părăsit locuința, luînd bijuteria cu mine, vedeam în bijuteria aceea treapta premergătoare ce ducea la, eram deja în drum spre, luai tramvaiul pînă la gară pentru că, mă gîndeam, dacă reușesc, atunci cumpănii îndelung la și mă lămurii că... dar ciungul și saxonul, pe care ceilalți îi numeau asesori, erau lămurii doar asupra valorii obiectului și nici nu bănuiau cîd de apt de fericire mă făcuseră cînd mi-au dat pe colierul biete mele mame o servietă de piele veritabilă și cincisprezece cartușe de țigări americane Lucky Strike.

După-amiază eram din nou în sinul familiei, în Bilk. Am pus pe masă cincisprezece cartușe de Lucky Strike în pachete de douăzeci de bucăți, o avere, i-am lăsat pe toți cu gura căscată, le-am împins sub nas muntele de tutun blond și le-am spus, asta e pentru voi, numai să mă lăsați, începînd de azi, în pace, cred că țigările astea valorează cît liniștea mea și încă ceva, vreau să duc cu mine la lucru, în fiecare zi, masa de prînz. Rămîneți fericii cu mierea sintetică și cu pietrele de brichetă, le-am spus fără minie și fără să-i condamn, eu am să fac altceva, fericirea mea se va scrie de acum încolo pe pietrele funerare sau, mai profesional spus, se va dăltui.

Korneff mă angajă ca practicant cu o sută de mărci germane pe lună. Asta era egal cu zero și totuși se chema că sînt plătit. Nici nu trecuse o săptămînă și forțele mele se dovediră insuficiente pentru munca grea de pietrar. Trebuia să cioplesc un perete crud de granit belgian pentru un mormînt de patru locuri și după nici o oră abia mai puteam să țin dalta în mină și cicoanul nici nu-l mai simțeam. Celelalte operații brute a trebuit să i le las lui Korneff, în vreme ce eu, arătînd o îndeminare deosebită, executam dantelăria fină, mușchile, draguandarea unei suprafețe cu două dreptare, trefilarea și cipolirea denticulilor, lovitură de lovitură, la încastrările în dolomit. Un lemn cu patru canturi așezat vertical și deasupra,

formind un T, o scîndurică pe care se deam, cu dreapta minuiam dalta și cu stînga, în ciuda obiecțiilor lui Korneff, care voia să facă din mine un dreptaci, așadar cu stînga, fiecare perele de lemn, maiurile, ciocanele de fier și barosul să tune, să clinchetească, să muște și să frăgezească simultan, cu șaizeci și patru de dinți de buciardă, piatra. Fericirea, ce-i drept, nu era toba mea, fericirea era doar surogat, dar fericirea poate fi și surogat, poate că fericirea există numai ca surogat, fericirea e mereu surrogatul fericirii, se poate depozita: fericire de marmură, fericire de gresie, gresie de Elba, gresie de Main, gresie de mine, gresie de tine, gresie de noi, fericire de Kirchheimer, fericire Grenzheimer. Fericire grea: banc albastru. Fericire noroasă, fărîmicioasă: alabastru. Oțelul vidia pătrunde fericit în granit. Dolomit: fericire verde. Fericire duioasă: tuf. Fericire colorată – metal pentru filigranuri. Fericire poroasă: bazalt. Fericire domolită din Eifel. Ca un vulcan a izbucnit fericirea și s-a depus prăfoasă, scrișindu-mi printre dinți.

Mîna cea mai fericită mi-am arătat-o la cioplirea scrisului. Pînă și pe Korneff l-am lăsat în urma mea, am realizat singur partea ornamentală a meșteșugului sculpturii: frunze de acant, roze frînte pentru pietrele funerare ale copiilor, ramuri de palmier, simboluri creștine ca PX sau INRI, muluri concave, muluri rotunde, muluri ovale, cuțite de rindea simple, cuțite de rindea duble. Oskar ferecea pietrele funerare cu cele mai de neînchipuit modele pentru toate tarifele. Și cînd reușeam să cioplesc într-o placă de granit Diabas, șlefuită vreme de opt ore și aburită iar și iar cu suflarea mea, o inscripție ca: Aici odihnește în pace iubitul meu soț – rînd nou – bunul nostru părinte, frate și unchi – rînd nou – Joseph Esser – rînd nou – n. la 3. 4. 1885, m. la 22. 6. 1946 – rînd nou – moartea e poarta spre viață – atunci, citind acest text, mă simțeam în sfîrșit cuprins de o fericire-surogat, adică de o fericire călduță, și-i mulțumeam celui răposat, în vîrstă de șaizeci și unu de ani, lui Joseph Esser și norului de granit verde format în fața dălțiței mele, iar și iar, acordînd o atenție deosebită celor șase O din inscripția de pe piatra funerară; așa se făcu că litera O, pe care Oskar o iubea mai presus de celelalte, îi reușise, ce-i drept, egală și perfectă, dar de fiecare dată, prea mare.

La sfîrșitul lui mai mi-am început perioada de pietrar practicant. La începutul lui octombrie lui Korneff îi mai

apărură două furuncule și tocmai trebuia să mutăm placa de travertin pentru Hermann Webknecht și Else Webknecht, n. Freytag, la cimitirul din sudul orașului. Pînă atunci, pietrarul, care nu avea încredere în forțele mele, nu se încumetase să mă ia cu el la alte cimitire. De cele mai multe ori, la operațiile de transportare, îl ajuta un salahor aproape surd, dar priceput de altfel, de la firma Julius Wöbel. În compensație, Korneff punea personal umărul cînd Wöbel, care ținea opt lucrători, avea nevoie de mîna de lucru. Eu mă ofeream mereu zadarnic să ajut la lucrările din cimitire; ceva mă atrăgea într-acolo, deși la vremea aceea nu venise încă momentul. Din fericire, la începutul lui octombrie, se ivi prilejul ca Wöbel, din cauza cererii ridicate, să nu se mai poată lipsi de nici un lucrător; Korneff se hotărî să mă folosească pe mine.

Am sprijinit peretele de travertin de spatele minicamionetelor pe trei roți și l-am împins apoi pe trunchiuri de lemn pînă la suprafața de încărcare, alături am așezat soclul, canturile le-am învelit cu saci goi de hîrtie, apoi am mai încărcat și scule, ciment, nisip, pietriș, lemnele și lăzile necesare la descărcat, eu am fixat bine chepengul, Korneff se afla deja la volan și porni motorul. Își scoase brusc capul și ceafa cu furuncule pe geamul lateral și strigă: „Hai, băiete, dă-i drumu', ce stai? Ia-ți sufertașul și urcă!“

O călătorie lentă în zona Spitalului Municipal. În fața porții principale nori albi de surori. Printre ele una cunoscută, sora Gertrud, îi fac semn cu mîna, îmi răspunde. Fericirea, mă gîndesc, din nou sau încă, fericirea, ar trebui s-o invit o dată, chiar dacă acum n-o mai văd, pentru că în direcția Rinului, s-o invit undeva, în direcția Kappes Hamm, poate la cinema sau să-l vedem pe Gründgens la teatru, uite-o c-a și apărut, clădirea de cărămidă galbenă, trebuie s-o invit, nu neapărat la teatru, și funul se ridică deasupra copacilor despuiați ai crematoriului, ce-ar fi, soră Gertrud, să mai schimbăm tapetul? Alt cimitir, alte afaceri cu pietre funerare: tur de onoare pentru sora Gertrud în fața porții principale: Beutz & Kranich, Potgiesser – Pietre naturale, Böhm – Morminte artistice, Gockeln – Horticultura cimitirelor, control la poartă, nu e așa simplu să ajungi în cimitir, administrația poartă chipul cimitirului. Travertin pentru un mormînt de

două locuri, numărul șaptezeci și nouă, parcela opt, Webknecht Hermann, mîna la chipul cimitirului, de predat sufertașul la crematoriu pentru încălzit. Și în fața sălii cadavrelor stă Schugger Leo.

I-am spus lui Korneff: „Asta nu-i cumva un anume Schugger Leo, cel cu mînuși albe?”

Korneff, pipăindu-și furunculele: „Ăla-i Sabber Willem, nu Schugger Leo, locuiește aici!”

Cum aș fi putut să mă declar satisfăcut cu această explicație? În definitiv, și eu m-am aflat înainte în Danzig și acum mă aflu în Düsseldorf și mă cheamă tot Oskar: „La noi era unu” în cimitire care arăta întocmai și-l chema Schugger Leo și la început de tot, cînd nu-l chema decît Leo, mergea la un seminar de popi!”

Korneff, cu mîna stîngă la furuncule, cu dreapta întorcînd minicamioneta pe trei roți în fața crematorului: „Tot ce se poate. Știu o groază de-alde ăștia de arată toți la fel, au fost la seminar, acu” stau prin cimitire și-i cheamă altfel. Ăsta e Sabber Willem!”

Trecurăm pe lingă Sabber Willem. Acesta ne salută cu mînușa albă și eu mă simții la cimitirul de sud ca acasă.

Octombrie, alei pustii, lumii îi cad părul și dinții, vreau să spun că mereu se leagănă frunze galbene de sus în jos. Liniște, vrăbii, trecători, motorul minicamionetei pe trei roți în direcția parcelei opt, care se află încă foarte departe. Printre altele, femei bătrîne cu stropitori și nepoți, soare pe granitul negru suedez, obeliscuri, coloane alegorice sau adevărate avarii de război, îngeri inverziți de oxizi în spatele arborilor de tisă sau alte verdeturi asemănătoare. Femeia cu mîna de marmură; la ochi, orbită de propria-i marmură. Hristos în sandale de piatră binecuvîntează ulmii, un alt Hristos în parcela patru binecuvîntînd un mesteacăn. Gînduri frumoase între parcela patru și parcela cinci. Să spunem, marea. Și marea aruncă, printre altele, un cadavru la țăr_m. Dinspre faleză din Sopot, muzică de viori și timide începuturi de focuri de artificii în favoarea orbilor de război. Mă aplec ca Oskar la trei ani peste minunățiile aduse de apă la țăr_m, sper să fie Maria, poate sora Gertrud, pe care trebuie s-o invit o dată. Dar este frumoasa Luzie, palida Luzie, după cum îmi confirmă

acel bloc de artificii atîngînd apogeul. Poartă chiar jacheta tiroleză împletită. Lina e udă cînd o dezbrac. Udă e și jachetica pe care o poartă sub cea împletită și iarăși mă pîndeste o jachetă tiroleză. Și la urmă de tot, cînd s-a consumat și focul de artificii și n-au rămas decît viorile, găsesc sub lînă, pe lînă, în lînă, înfășurată într-o flaneză de gimnastică BDM de la Organizația Tinerelor Germane, inima ei, inima lui Luzie, o piatră funerară minusculă și rece pe care stă scris: Aici odihnește Oskar – Aici odihnește Oskar – Aici odihnește Oskar...

„Nu mai dormi, băiete!” îmi interupte Korneff gîndurile frumoase, legănate de mare, luminate de focurile de artificii. Am cotit la stînga și parcela opt, o parcelă nouă fără copaci și cu puține pietre funerare, se întindea plată și flămînd înaintea noastră. Din dezordinea uniformă a mormintelor încă neîngrijite, deoarece erau prea proaspete, ieșeau în evidență ultimele cinci: munți mustind de coroane brune cu panglici plouate, decolorate.

Am găsit imediat figura șaptezeci și nouă la începutul rîndului patru, aproape de parcela șapte, unde se vedeau cîțiva copaci crescuți peste noapte. Parcela era împodobită relativ uniform cu pietre la metru, mai ales marmură de Silezia. Am intrat în figura șaptezeci și nouă venind din spate, am descărcat unelte, cimentul, pietrișul, nisipul, soclul și peretele de travertin care strălucea ca unsoarea. Minicamioneta pe trei roți se sălta cînd am coborît peretele de pe suprafața de încărcare pe lada pusă pe trunchiurile cilindrice gata de a o lua din loc. Korneff a scos crucea provizorie de lemn de la capul mormîntului pe a cărei scîndură oblică scria H. Webknecht și E. Webknecht, mi-a cerut tirnăcopul și a început să sape cele două gropi adînci de șaizeci și unu de centimetri, cum prevedea regulamentul cimitirului, pentru pilonii de beton, în timp ce eu am luat apă din parcela șapte, pe urmă am preparat betonul și am terminat cînd el a spus, ajungînd la cincizeci și unu, gata, și puteam să încep să bătătoresc cele două gropi, iar Korneff ședea suflînd greu pe peretele de travertin, își duse mîna la ceafă și-și pipăi furunculele. „Ei, acu”-i gata. Parcă-mi spune mie ceva cînd îi vremea să-i dăm drumu’.” Eu bătătoream de zor, nu mă gîndeam la nimic. Din parcela șapte se țîra o înmormîntare protestantă peste

parcela opt spre parcela nouă. Când au ajuns la trei rinduri de noi, Korneff se lăsă să alunece de pe perețele de travertin și ne scoaserăm șepcile, începînd de la pastor și pînă la ultimul om din convoi, cum prevedea regulamentul cimitirului. În spatele sicriului mergea singură o femeie mică, neagră și strîmbă. În urma ei toți erau mult mai mari și mai bine făcuți.

„Nu scapi așa, cu una cu două!” gemu Korneff lingă mine. „Îmi spune mie ceva că ăștia vor să iasă înainte de-a pune perețele ăsta pe picioare”.

Înmormîntarea ajunsese la parcela nouă, se strînse într-o grămadă și născu o voce de preot, cînd în creștere, cînd în descreștere. Tocmai am fi putut să punem soclu pe fundament, întrucît betonul fusese turnat. Dar Korneff se culcă pe burtă peste perețele de travertin, își trase șapca între frunte și piatră, își răsuci în jos gulerul de la jachetă și de la cămașă, lăsîndu-și ceafa liberă, în timp ce de la parcela opt pînă la nouă aflam amănunte din viața celui mort. N-a trebuit să mă cațăr doar pe perețele de travertin, m-am urcat pe spinarea lui Korneff și mi-am primit răsplata. Erau doi, unul lingă altul. Un întîrziat cu o coroană prea mare lua în piept parcela nouă, străduindu-se să ajungă la predica ce se apropia de sfîrșit. Cu o frunză de fag am șters alifia de Ichthyol, după ce am smuls dintr-o mișcare plasturele și am văzut cele două întărituri aproape la fel de mari, de un brun ce da în galbui. „Domnului să ne rugăm”, adie din parcela nouă pînă la noi. Am luat vorbele astea drept un semnal, mi-am întors capul într-o parte, am apăsât și am stors cu frunze de fag sub degete. „Tatăl nostru...” Korneff scrișni: „Stoarcă, nu apăsa”. Am stors. „...numele Tău”. Korneff reuși să se roage și el: „...vie împărăția Ta”. Atunci am apăsât totuși, pentru că numai cu storsul nu făceam nimic. „Facă-se voia Ta, precum în cer așa...” Era un miracol că nu a pocnit. Și încă o dată: „Dă-ne nouă astăzi...” Acum era din nou rîndul lui Korneff la text: „...greșităților noastre și nu ne duce pe noi în ispită...” Era mai mult decît m-aș fi așteptat. „Bogăție, putere și măreție.” Am dat la iveală restul acela colorat. „În vecii vecilor, Amin.” Și în timp ce eu am mai stors o dată, Korneff: „Amin” și iar am stors: „Amin”, cînd cei din parcela nouă începură să-și spună condoleanțe, Korneff repeta întruna:

„Amin”, zăcea mat și mîntuit pe travertin, gema: „Amin”, dar și: „Mai ai beton de pus sub soclu?” Aveam, iar el: „Amin”.

Ultimele lopeți le-am aruncat pentru puntea dintre cei doi piloni. Atunci Korneff se lăsă să alunece de pe suprafața lustruită și scrisă și îi ceru lui Oskar să-i arate frunzele de fag colorate de toamnă împreună cu conținutul celor două furuncule cam de aceeași culoare. Ne puserăm șepcile ca lumea pe cap, apucarăm zdravăn piatra și ridicarăm în picioare monumentul funerar al lui Hermann Webknecht și al Elsei Webknecht, născută Freytag, în timp ce înmormîntarea din parcela nouă se risipea.

Fortuna Nord

Pietre funerare nu-și puteau permite pe vremea aceea decât oamenii care lăsau în urma lor ceva valoros pe suprafața pământului. Nu trebuia neapărat să fie un diamant sau un șirag de perle lung de un cot. Pentru cincizeci de kilograme de cartofi puteai să-ți procuri o piatră la metru din calcar de Grenzheim. Un monument pentru un mormint dublu din granit belgian pe trei socluri ne-a adus stofa pentru două costume cu vestă. Văduva croitorului care avea stofa ne-a oferit pentru o încastrare din dolomit și manopera, deoarece își mai opriese un lucrător.

Așa se face că maestrul Korneff și cu mine am luat după încetarea lucrului tramvaiul zece în direcția Stockum, unde am căutat-o pe văduva Lenneert, ca să ni se ia măsura. Oskar purta pe atunci, și era destul de caraghios, o uniformă prelucrată de vinători de tancuri, a cărei tunică, deși nasturii fuseseră schimbați, nu se putea încheia din cauza dimensiunilor mele speciale.

Lucrătorul, pe care văduva Lennert îl striga Anton, mi-a croit la comandă un costum dintr-o stofă bleumarin cu dungi fine: la un rînd, cu căptușeală gri-cenușie, umerii arătoși, fără să creeze merite suplimentare, cocoșa nu ascunsă, ci mai curînd accentuată decent, pantalonii cu manșetă, dar nu prea largi; pentru mine modelul de eleganță rămînea în continuare magistrul meu Bebra. De aceea, nu am cerut bride pentru cordon, ci nasturi pentru bretele, vesta, în spate lucioasă, în față mată, căptușită cu mătase roz. În total mi-au trebuit cinci probe.

Cînd lucrătorul încă mai trudea la costumul lui Korneff la două rînduri și la al meu la un rînd, un pantofar căuta o piatră la metru pentru nevastă-sa, moartă în patruzeci și trei, în urma unui bombardament. Omul acela vru mai întîi

să ne ofere cecuri. Dar noi voiam să vedem marfa. Pentru marmura de Silezia cu încastrări de piatră artificială, Korneff primi o pereche de pantofi maro-închis și o pereche de papuci cu talpă veritabilă. Mie îmi reveni o pereche de cizme cu șireturi, nemaipomenit de moi, deși ieșite din modă. Măsura treizeci și cinci: le dădeau picioarelor mele slăbănoage o ținută sigură și elegantă.

De cămăși se îngriji Maria, căreia îi pusese pe cîntarul pentru miere sintetică un teanc de mărci germane: „Ai putea să-mi cumperi două cămăși albe, una cu dungi fine, o cravată gri-deschis și una maro? Restul păstrează-l pentru Kurtchen sau pentru tine, că tu nu te gîndești niciodată la tine, numai la alții“.

Odată, într-o perioadă de generozitate, i-am dăruit Gastei o umbrelă cu mîner de os veritabil și un joc de cărți de skat, abia folosite, pentru că își dădea cu plăcere în cărți, dar le împrumuta fără plăcere vecinilor, mai ales atunci cînd voia să-și întrebe cărțile despre întoarcerea lui Köster.

Maria se grăbi să-mi îndeplinească cererea, își luă din banii prisosiți o manta de ploaie și pentru Kurtchen un ghiozdan din imitație de piele care, oricît era de urît, trebuia să-și atingă scopul deocamdată. La cămășile și la cravatele mele a mai adăugat trei perechi de șosete gri, pe care uitasem să le comand.

Cînd Korneff și Oskar își luară costumele, ne-am postat puțin intimidăți și totuși impresionați unul de celălalt în fața oglinzii din atelierul croitorului. Korneff nu îndrăznea să-și întoarcă ceafa brăzdată de cicatricile furunculelor. Brațele îi atîrnau în jos din articulațiile umerilor lăsați; încerca să-și întindă genunchii. Mie costumul cel nou îmi dădea, mai ales cînd încrușam brațele peste piept, mîrîndu-mi astfel lărgimea toracelui, și cînd mă lăsam cu toată greutatea pe piciorul drept, îndoindu-l lejer pe cel stîng, un aer de intelectual demonic. Cu zîmbetul pe față, gustind din plin uimirea lui Korneff, m-am apropiat de oglindă, eram atît de aproape de suprafața ocupată de mutra mea întoarsă, încît aș fi putut să mi-o sîrut, dar n-am făcut decît s-o aburesc și am rostit așa, într-o doară: „Ei, Oskar! Nu-ți mai lipsește decît un ac de cravată“.

O săptămînă mai tîrziu, cînd am fost la Spitalul Municipal, într-o duminică după-amiază, s-o vizitez pe îngrijitoarea mea

și m-am înfățișat mindru și tip-top, eram deja posesorul unui ac de cravată cu perla.

Fetele mele au rămas fără grai când m-au văzut în camera de gardă. Era în vara tîrzie a lui patruzeci și șapte. Mi-am încrucișat, în felul meu studiat, mințile costumului peste coșul pieptului și m-am jucat cu mânușile de piele. Eram deja de mai bine de un an pietrar practicant și maistru în execuția mulurii concave. Mi-am pus picior peste picior, avînd totuși grijă de dunga pantalonului. Buna noastră Guste se îngrijea de forma mea exterioară de parcă totul ar fi fost menit pentru Köster, cel ce avea să se-ntoarcă acasă și să schimbe totul. Sora Helmtrud voia să pipăie stofa și a și pipăit-o. Lui Kurtchen i-am cumpărat în primăvara lui patruzeci și șapte, când i-am serbat a șaptea aniversare cu lichior de ouă și cu prăjituri făcute în casă – rețetă : se ia... – un loden gri-soarece. Le-am oferit surorilor, bineînțeles și sorei Gertrud, fursecuri procurate în schimbul unei plăci de granit, la care s-au mai adăugat și douăzeci de pfunzi de zahăr brun. Kurtchen mergea, după părerea mea, cu prea multă plăcere la școală. Învățătoarea, o necunoscută și – slavă Domnului – nu o Spollenhauer, îl lăuda, spunea că e isteț, dar puțin prea serios. Cît de vesele pot fi surorile medicale cînd li se oferă fursecuri! Rămăs singur pentru o clipă cu sora Gertrud în camera de gardă, m-am interesat de duminicile ei libere.

„Păi, azi, de pildă, sînt liberă de la cinci. Dar în oraș nu-i nimic de văzut”, se resemna sora Gertrud.

Eu eram de părere că o încercare n-ar fi stricat. La început nici nu se gîndi să încerce, preferînd să tragă un somn zdravăn. Atunci am devenit mai direct, am invitat-o și, pentru că tot nu putea să se decidă, am încheiat cu cuvintele: „Puțin inițiativă, ce Dumnezeu, soră Gertrud! Nu ești tînăr decît o dată în viață. Cît despre prăjituri, vă asigur că nu vor lipsi”. Mi-am acompaniat textul cu cîteva bătăi stilizate pe buzunarul de la piept, i-am mai oferit un fursec și pe neașteptate m-a cuprins o spierietură cînd am auzit-o pe fata aceea vulgară din Westfalia, care nu era nici pe departe genul meu, spunînd cu fața întoarsă spre dulăpiorul cu medicamente : „Păi, atunci să fie, dacă spuneiți dumneavoastră. Să zicem pe la șase, da' nu aici, să zicem în Corneliusplatz”.

Nici nu m-aș fi așteptat vreodată să-mi dau o întîlnire cu sora Gertrud în fața intrării principale sau în holul spitalului. Așa că am așteptat-o la șase sub ceasul din Corneliusplatz, pe atunci încă stricat de la bombardament, dar care niciodată nu arătase ora exactă. A venit punctuală, după cum am putut constata pe ceasul meu de buzunar procurat la un preț modest cu cîteva săptămîni în urmă. Era să n-o recunosc ; deoarece, dacă aș fi văzut-o coborînd în stația de vizavi, să zicem, la o distanță de cincizeci de pași, înainte ca ea să mă fi observat, m-aș fi eschivat, aș fi luat-o din loc ; fiindcă sora Gertrud nu a venit în chip de soră Gertrud, nu a venit în alb cu broșa cu cruce roșie, ci ca o oarecare domnișoară Gertrud Wilms din Hamm sau Dortmund sau din altă parte între Dortmund și Hamm, îmbrăcată într-o ținută civilă sărăcăcioasă.

Ea nu observă indispoziția mea, povestește că era gata să întîrzie pentru că sora-șefă îi mai ceruse să facă ceva, cu puțin înainte de cinci, doar ca s-o irite.

„Deci, pot să vă fac cîteva propuneri, domnișoară Gertrud ? Aș zice să începem fără nici o obligație cu o cofetărie și după aceea, cum doriți dumneavoastră : eventual un film, la teatru nu mai găsim, din păcate, bilete, sau ce-ați zice de un dans ?”

„O, da, să mergem să dansăm !” se entuziasmă ea și observă prea tîrziu și atunci abia ascunzîndu-și spaima, că în calitate de partener de dans, eu aș fi făcut o figură ce-i drept ireproșabilă ca îmbrăcăminte, dar imposibilă ca dansator.

Dintr-un fel de răzbunare – de ce nu venise îmbrăcată în uniforma ei de soră medicală atît de îndrăgită de mine ? –, am rămas la planul acceptat de ea, iar ea, care nu avea pic de imaginație, uită de spierietură, mîncă împreună cu mine, eu o felie, ea trei felii de tort, în care cu siguranță era și ciment, luă după ce plătisem prăjiturile cu bani gheață, împreună cu mine tramvaiul la Koch, la Wehrhahn, în direcția Gerresheim, deoarece mai jos de Grafenberg trebuia să se afle, după spusele lui Korneff, un local de dans.

Ultima porțiune de traseu am urcat-o pe jos, pentru că tramvaiul opra înainte de urcuș. O seară de septembrie ca la carte. Sandalele cu talpă de lemn ale lui Gertrud, luate fără cartelă, clămpăneau ca moara de pe rîu. Asta mă înveselea. Oamenii care coborau din direcție opusă întorceau capul după noi. Domnișoara Gertrud se simțea jenată. Eu eram

obișnuit, nici nu-mi păsa. În definitiv, eu plătisem banii pe prăjituri, de pe urma cărora se ospătase cu trei felii de tort de ciment la cofetăria Kürten.

Localul de dans se numea Wedig și purta subtitlul: Löwenburg. Încă de la casă ne-au întâmpinat chicoteli și, după ce am intrat, capete întoarse. Sora Gertrud deveni nesigură în îmbrăcămintea ei civilă, era gata, gata, să se împiedice de un scaun pliant, dacă nu i-am fi venit în ajutor un chelner și cu mine. Acela ne conduse la o masă în apropierea ringului de dans și eu comandai de două ori o băutură răcoritoare și adăugai apăsător să înțeleagă chelnerul: „Dar cu un strop de tărie, vă rog”.

Localul Löwenburg consta, în principal, dintr-o sală care pare-se că servise înainte ca școală de călărie. Tavanul extrem de avariat era pavat, de la ultimul carnaval, cu serpentine și ghirlande. Lumini semiobscuri și colorate se roteau, aruncând reflexe pe părul lins dat spre spate al tinerilor bișnițari, eleganți în felul lor, și pe bluzele de tafta ale fetelor, care păreau a se cunoaște între ele.

Cînd ni s-a servit băutura răcoritoare cu un strop de tărie, îi comandai chelnerului zece Amis, îi oferii sorei Gertrud una și chelnerului una, pe care și-o puse după ureche, și după ce îi oferii foc doamnei mele, scosei țigărele de chihlimbar al lui Oskar, ca să fumez o țigară Camel pînă la jumătate. Mesele de lîngă noi se liniștiseră. Sora Gertrud îndrăzni să-și ridice privirea. Și cînd am stins restul acela ispititor de Camel în scrumieră și l-am lăsat acolo, sora Gertrud a luat chiștocul cu îndemînare și l-a pus într-o despărțitură a gentuței ei de mușama.

„Pentru logodnicul meu din Dortmund”, a spus, „fumează ca un turc”.

Eram fericit că nu sînt logodnicul ei și că muzica începuse. Orchestra formată din cinci muzicanți cînta: *Don't fence me in*. Bărbați grăbiți, cu tălpi de crep, traversînd diagonal ringul de dans fără să se lovească între ei, pescuiau cite o fată care cînd se ridica de pe scaun, își lăsa geanta în grija prietenei.

Unele perechi dansau curgător, de parcă ar fi studiat. Se mesteca mult chewing-gum, cîțiva băieți întrerupseseră dansul pentru cîteva măsuri și le țineau de braț pe fetele care se bițiau nerăbdătoare pe loc – firimituri englezești înlocuiau

drojdia în aluatul renan. Înainte ca perechile să-și regăsească ritmul în dans, mici obiecte erau plasate la diverși indivizi: bișnițarii veritabili nu cunosc odihna.

Primul dans l-am sărit; la următorul foxtrot, Oskar urmărea picioarele bărbaților și o invită pe sora Gertrud, care nu știa ce se întîmplă cu ea, la un dans, cînd orchestra atacă *Rosamunde*.

Amintindu-mi de calitățile de dansator ale lui Jan Bronski, am îndrăznit să încerc un foxtrot, deși eram cu două capete mai scund decît sora Gertrud, și, conștient de grotescul cuplului nostru, voiam chiar să-l accentuez: o țineam cu palma întoarsă în afară sprijinită de șezut și ea se lăsa în voia sorții, simțeam treizeci la sută lînă, mă lipii cu obrazul și mai mult de bluza ei, simțînd-o întreagă pe puternica soră Gertrud, călcînd între pașii ei, făcîndu-mi loc cu brațele noastre înțepenite, din colț în colț, pe ringul de dans. A mers chiar mai bine decît sperasem. Mi-am îngăduit să fac și figuri, ferindu-i în partea de sus, bluza, în partea de jos, conducîndu-i cînd în stînga, cînd în dreapta, soldul ei care păstra echilibrul, o dansam fără să renunț la ținuta clasică a foxtrotului și lăsînd impresia că doamna va cădea imediat pe spate, iar domnul care vrea s-o doboare va cădea peste ea, și totuși nu cad, pentru că sînt excelenți dansatori de foxtrot.

În curînd ne pomenirăm că aveam spectatori. Am auzit exclamații: „Nu ți-am zis că ăsta-i Jimmy! Uite-l pe Jimmy în carne și oase. *Hallo, Jimmy! Come on, Jimmy! Let's go, Jimmy!*”

Din păcate, nu puteam să văd fața sorei Gertrud și trebuia să mă mulțumesc cu speranța că privește cu mîndrie și detașare succesul nostru ca pe niște ovații venite din partea tinerilor și că acele aplauze ar trebui să i se pară firești, ca și complimentele stîngace ale pacienților cu care era obișnuită ca soră.

Cînd ne-am așezat, aplauzele nu mai conțineau. Orchestra celor cinci, în care se remarcă îndeosebi bateristul, dădu un tuș și încă unul și pe-al treilea. Se striga „Jimmy” și „I-ai văzut p-ăia doi?” Atunci sora Gertrud se ridică, bițigui ceva despre toaletă, își luă gentuța cu chiștocul pentru logodnicul din Dortmund și se năpusti, roșie ca focul, lovindu-se de toate scaunele și mesele, în direcția toaletei, lîngă casă.

Nu se mai întoarce. Faptul că înainte de a pleca golise cu înghițituri mari paharul ar fi trebuit să-mi dea de înțeles că un pahar dat peste cap înseamnă despărțire: sora Gertrud m-a lăsat în pană.

Și Oskar? Cu o țigară americană în țigaretul de chihlimbar, îi comandă oberului, care a luat discret paharul golit al sorei medicale, o tărie fără răcoritoare. Putea să coste oricât: Oskar zîmbi. Ce-i drept dureros, totuși zîmbi și-și puse, jos, picior peste picior, iar sus, își încrucișă brațele, balansîndu-și delicatele cizme negre cu șireturi, măsura treizeci și cinci, și savura superioritatea celui părăsit.

Tinerii clienți permanenți ai locandei Löwenburg erau drăguți, îmi făceau cu ochiul de pe ringul de dans. „Hallo“, îmi strigau băieții și „Take it easy“, fetele. Le mulțumeam cu țigaretul acelor reprezentanți ai unui adevărat umanitarism și mustăcii cu îngăduință, cînd bateristul se avîntă plin de zel amintindu-mi de frumoasele vremuri ale tribunelor de odinioară, cînd atacă un număr solistic la cimbal, timpane și triangu la apoi să anunțe că doamnele invită.

Orchestra se înfierbîntase, interpreta *Jimmy the tiger*. Firește că eu eram cel vizat, deși la Löwenburg nu putea să știe nimeni de evoluția mea ca tobogăr sub schelele tribunelor, în orice caz, năpîrstocul ăla de fată ca argintul-viu cu ciuful de păr roșu vopsit, care mă desemnă pe mine drept alesul ei, îmi șopti la ureche, cu gura umflată de chewing-gum și vocea răgușită de tutun, „Jimmy the tiger“. Și în timp ce dansam într-un ritm drăcesc Jimmy, răscolind jungla și pericolele ei, tigrul ne dădu tîrcoale cu labele lui de tigru, preț de vreo zece minute. Din nou a urmat un tuș și aplauze și iar tuș, pentru că aveam o cocoasă bine îmbrăcată și picioare agere și făceam figură bună ca *Jimmy the Tiger*. Am invitat-o pe dama destinată mie la masa mea și Helma – așa o chema – îmi ceru voie să o aducă și pe prietena ei, Hannelore. Hannelore era tăcută, liniștită și bea mult. Helma era mai mult cu țigările americane și a trebuit să-i mai comand încă o serie oberului.

O seară reușită. Am dansat *Hebaberiba*, *In the mood*, *Shoeshine Boy*, între timp am făcut conversație, mi-am procurat două fete ușor de mulțumit, care mi-au povestit că lucrau amîndouă la oficiul de telefoane din Graf-Adolf-Platz, dar că mai multe fete de la oficiul de telefoane veneau în fiecare

sîmbătă și duminică la Wedig, la Löwenburg. În orice caz, ele erau la fiecare sfîrșit de săptămînă acolo, în caz că nu se nimerea să fie de serviciu, și eu le-am promis de asemenea să vin mai des, pentru că Helma și Hannelore erau așa de drăguțe și mai ales că deși erau de la telefoane – aici am încercat un calambur pe care l-au înțeles amîndouă imediat –, puteai să te înțelegi la fel de bine cu ele și stînd față-n față.

Pe la spital nu am mai dat multă vreme. Și cînd am mai făcut rareori cite o vizită, sora Gertrud fusese mutată la pavilionul de femei. N-am mai văzut-o niciodată sau doar o dată în treacăt, cînd ne-am salutat de la distanță. La Löwenburg am devenit client permanent, bucurîndu-mă de simpatie. Fetele mă cam acapărară, dar nu fără măsură. Datorită lor am cunoscut și cîțiva militari din armata de ocupație britanică, m-am ales cu o sută de cuvinte englezești, m-am împrietenit, ba chiar am băut *Bruderschaft* cu unii muzicanți din orchestra de la Löwenburg, dar în ce privește bătutul la tobă mi-am impus să nu mă așez niciodată în spatele bateriilor, ci m-am mulțumit cu fericirea măruntă de cioplire a scrisului în atelierul de pietrar al lui Korneff.

În timpul iernii aspre a anului patruzeci și șapte-patruzeci și opt, am păstrat contactul cu fetele de la telefoane, am obținut și un pic de căldură nu prea costisitoare de la tăcuta și liniștită Hannelore, cu care păstram totuși distanța, lăsîndu-ne în voia unei legături care nu ne obliga la nimic.

Iarna pietrarul se respectă. Trebuie făurite unelte noi, de pe unele pietre mai vechi se dă jos suprafața scrisă, unde lipsesc canturi, se șlefuieste din nou, se fac muluri concave. Korneff și cu mine am umplut din nou depozitul de pietre funerare, golit în sezonul de toamnă, am bătorit niște pietre artificiale rezultate din calcar de scoică. Am încercat să realizez și unele lucrări mai ușoare de sculptură cu mașina de gravat, am cioplit reliefuri, capete de sfînti, chipul cu cununa de spini al lui Hristos și pormbelul Sfîntului Duh. Cînd cădea zăpada, o dădeam cu lopata și cînd nu ningeaa deloc, dezghețam cișmeaua pentru mașina de șlefuit.

La sfîrșitul lui februarie patruzeci și opt – carnavalul mă făcuse să slăbesc, se pare că arătam mai spiritualizat, deoarece la Löwenburg fetele îmi spuneau „Doctorul“ –, puțin după Miercurea Cenușii, m-am și pomenit cu primii țărani de pe

malul stîng al Rinului, care veniseră să vadă depozitul nostru de pietre funerare. Korneff lipsea. Își făcea cura anuală împotriva reumatismului, lucra la Duisburg, la gura unui furnal, și cînd s-a întors după paisprezece zile complet uscat și fără furuncule, reușisem deja să vînd convenabil trei pietre, printre care una pentru un mormînt de trei locuri. Korneff mai scăpa de încă doi pereți de calcar de Kirchheim și pe la mijlocul lui martie începurăm plasările. O marmură de Silezia plecă spre Grevenbroich; cele două pietre la metru de Kirchheim se află într-un cimitir de țară, la Neuss; piatra din nisip roșu de Main cu capete de ingeri, cioplite de mine, mai poate fi admirată și azi la cimitirul din Stommel. Peretele de granit cu chipul lui Hristos purtînd cunună de spini, îl vindurăm, la sfîrșitul lui martie, pentru un mormînt de trei locuri și o pornirăm mai încet, pentru că mica noastră camionetă pe trei roți era supraîncărcată, în direcția Kappes-Hamm, Podul peste Rin-Neuss. De la Neuss peste Grevenbroich spre Rommerskirchen, o cotirăm apoi la dreapta, pe drumul ce duce la Bergheim Erft, lăsarăm Rheydt, Niederaußem în urma noastră, și am adus în sfîrșit placa aceea cu soclu cu tot, fără nici o crăpătură, la cimitirul din Oberauesem, așezat ușor înclinat către sat pe o colină.

Ce privește! La picioarele noastre bazinul carbonifer al Erft-ului. Cele opt cămine fumegînde ale întreprinderii Fortuna. Noua centrală energetică Fortuna Nord, huruind continuu și vrînd parcă mereu să explodeze. Munți mijlocii de halde de zgură împînziți de funiculare și vagonete basculante. Din trei în trei minute un tren electric cu cocs sau gol. Venind dinspre centrala energetică, mergînd înspre centrala energetică, mic ca un tren de jucărie, apoi ca o jucărie pentru uriași, depășind colțul stîng al cimitirului, linia de înaltă tensiune în coloane de cîte trei, zumzăind și alergînd spre Köln. Alte coloane grăbind către orizont spre Belgia și Olanda: lumen, punct nodal – înălțăm peretele din granit pentru familia Flies – se naște electricitate, cînd... Groparul cu ajutorul lui, care îl înlocuia aici pe Schugger Leo, veniră cu unelte, ne aflam în cîmpul de tensiune, groparul începu cu o deshumare la trei rînduri sub noi – aici se făceau lucrări de reparație – vîntul ne aduse miasele specifice unei deshumări premature – nu, fără scîrbă, doar era martie. Ogoare de martie

printre pantele de steril. Groparul purta niște ochelari legați cu sfoară și se certa cu Schugger Leo al lui, pînă ce sirena de la Fortuna răsufă vreme de un minut, noi, în schimb, fără respirație, cît despre femeia în curs de deshumare, ce să mai vorbim, doar înalta tensiune mai rezista și sirena se înclină, căzu peste bord și se înecă – în timp ce fumul gri ca ardezia de la acoperișurile de țară se încrețea la amiază și clopotele bisericilor îi țineau isonul: roagă-te și lucrează – industria și religia mină în mină. Schimbare de tură la Fortuna, noi, pline cu unt și cu slănină, dar deshumarea nu-și permite nici un răgaz și curentul de înaltă tensiune grăbindu-se de asemenea fără răgaz spre puterile învingătoare, luminînd Olanda, în timp ce aici mereu e întrerupere de curent – și totuși femeia ieși la lumină!

În timp ce Korneff săpa găuri pentru fundație la o adîncime de unu și cincizeci, ea ieși la suprafață, în aerul proaspăt și nu zăcea de mult acolo jos, abia din ultima toamnă, în întuneric, și se afla deja într-un stadiu avansat; și cum peste tot se iau măsuri de ameliorare și doar și demontajul pe Rin și pe Ruhr făcuse progrese, tot așa și femeia aceea se confruntase serios cu sine însăși în iarnă – în care eu ardeam gazul la Löwenburg sub crusta înghețată a bazinului carbonifer și acum, în timp ce bătătoram betonul și fixam soclul, trebuia să fie convinsă bucată cu bucată să se deshumeze. Dar pentru asta exista lada de zinc, ca să nu se piardă nimic, nici un capăt de ață – așa cum pînă și copiii alergau în spatele camioanelor supraîncărcate, la livrarea de brichete de la Fortuna și adunau brichetele căzute, deoarece cardinalul Frings spusese din amvon: Cu adevărat vă grăiesc vouă: furtul de cărbuni nu e un păcat. Dar pentru ea nimeni nu mai trebuia să facă foc. Nu cred că îngheța în aerul proaspăt de martie devenit proverbial, mai ales că avea și piele mai mult decît suficientă și resturi de stofă și păr care își păstra permanentul intact – de unde vine și cuvîntul – și capacul sicriului era numai bun de deshumare, pînă și așchiile mici de lemn voiau să plece la celălalt cimitir, unde nu erau țărani și mineri de la Fortuna, nu, acolo în orașul mare, unde se întîmpla mereu ceva și nouăsprezece cinematografe funcționau simultan, acolo voia să se întorcă femeia, pentru că era o evacuată, după cum spunea groparul, și nu

autohtonă: „Asta-i venita toamna din Kölle și merge la Müllem p-aialtă parte a Rinului”, spuse el și ar fi spus încă și mai mult dacă, din nou, sirena nu, preț de un minut sirena și profitând de sirena m-am apropiat de deshumare și am luat ceva cu mine, ceva ce se dovedise apoi acolo, lângă lada cu zinc, a fi fost lopata mea, pe care nu o pusei în funcțiune ca să ajut, ci doar pentru că o aveam asupra mea, am luat pe lopată chiar ceva căzut acolo pe jos: lopata era o fostă lopată RAD a detașamentelor de muncă ale Reichului. Și ce am cules pe lopata RAD erau fostele sau – cred azi –, de fapt, degetul mijlociu și cel inelar al femeii evacuate, amindouă nu căzute de la sine, ci retezate de unul care nu avea sentimente. Acestea îmi păreau frumoase și îndemnatice ca și capul femeii, care se afla deja în lada de zinc și își păstrase un anumit echilibru, avînd în vedere că străbătuse iarna postbelică patruzeci și șapte-patrzeci și opt, cunoscută ca foarte aspră, așa încît se putea vorbi de frumusețe, fie ea și una în descompunere. De altfel, capul și degetele femeii îl găseam mai aproape și mai umane decît frumusețea centralei energetice Fortuna Nord. Se prea poate să fi savurat patosul peisajului industrial, așa cum îl savurasem odinioară pe Gustaf Gründgens, dar rămîneau sceptic în fața unor asemenea frumuseți exterioare, chiar dacă acestea erau foarte artistice, iar evacuata ni se dezvăluia într-un mod foarte natural. De acord că acel curent de înaltă tensiune îmi trezea, întocmai ca lui Goethe, un sentiment de universalitate, dar degetele femeii îmi atingeau inima, chiar dacă mi-o imaginam pe evacuată în chip de bărbat, deoarece aceasta se potrivea mai bine în harababura mea de decizii și pentru comparația prin care eu deveneam Yorick, iar femeia – pe jumătate încă jos, pe jumătate în lada de zinc – devenea bărbatul Hamlet, dacă vrem să-l considerăm pe Hamlet bărbat. Eu, însă, Yorick, actual cinci, bufonul, „Eu l-am cunoscut, Horatio”, scena întîi, eu care pe toate scenele lumii „Ah, sărmane Yorick!” – i-am imprumutat lui Hamlet craniul ca un oarecare Gründgens sau Sir Lawrence Olivier să-și facă în chip de Hamlet fel de fel de gînduri legate de acesta: „Unde-s șotiile tale? Tumele tale?” – țineam degetele lui Hamlet pe lopata mea de muncă obștească, stăteam pe solul solid al bazinului carbonifer al Renaniei Inferioare, între

mormintele minerilor, țărănilor și ale membrilor familiilor acestora, mă uitam la acoperișurile de ardezie ale statului Oberaue, făceam din cimitirul de țară centrul universului, din centrala energetică Fortuna Nord vizaviul meu impunător, semizeiesc, ogoarele erau ogoarele Danemarcei, Erft era laguna mea ce putrezea aici, pentru mine putrezea în regatul Danemarcei – eu, Yorick, supratensionat, supraincercat, zumzând, cîntînd deasupra mea, nu spun că erau îngeri și totuși îngerii de înaltă tensiune pe trei coloane cîntau pînă la buza orizontului, unde se aflau Kôlnul și gara lui principală lângă animalul gotic, fabulos, și alimentau consiliul catolic cu curent celest peste ogoarele de sîclă, dar pămîntul ne dădea bricheți și hamleți și nu stîrful lui Yorick. Dar ceilalți, care nu aveau de-a face cu teatrul, trebuiau să rămînă jos – „Ce ce au ajuns pînă aici. – Restul e tăcere” – și au fost împovărați cu pietre funerare, așa cum și noi am împovărat familia Flies cu peretele greu de granit pentru mormîntul de trei locuri. Pentru mine însă, Oskar Matzerath, Bronski, Yorick, începea o eră nouă și primeam, abia conștient de noua eră, în grabă, înainte de a se termina, degetele chircite ale prințului Hamlet pe lopata mea – „E prea gras și cu respirația scutită” – l-am pus pe Gründgens să întrebe în actual tre, scena întîi, a fi sau a nu fi, am respins această întrebare absurdă, ținînd mai mult elementele concrete laolaltă: așa, de pildă, pe fiul meu și pietrele lui de brichetă, pe tații mei prezumtivi, pămîntești și cerești, cele patru fuste ale bunicii mele, frumusețea nemuritoare a biete mele mame în fotografii, labirintul de cicatrice de pe spinarea lui Herbert Truczinski, coșurile de scrisori absorbante de sînge ale poștei poloneze, America – dar ce e America, pe lângă linia tramvaiului nouă care mergea la Brösen –, am pus parfumul de vanilie uneori încă pregnant al Mariei să adie împotriva obrazului triumfiular al lui Luzie Rennwand, oferit ca o isterie, l-am rugat pe domnul Fajngold, care încă mai deparazita moartea, să caute insigna de partid dispărută în traheea lui Matzerath și-i spusei lui Korneff sau mai mult vorbii către stilpii de înaltă tensiune, spusei, întrucît am ajuns cu greu la această decizie și totuși simțeam nevoia înainte de a mă hotărî să pun o întrebare care, conformă cu teatrul, să-l pună în discuție pe Hamlet și pe mine, Yorick, să mă celebreze ca pe un adevărat burghez –, i-am

spus deci lui Korneff, cînd acesta mă strigă pentru că soclul cu peretele de granit trebuia montat; mișcat de dorința de a deveni în sfîrșit un burghez adevărat, spusei, imitîndu-l ușor pe Gründgens, deși nu-l văd să interpreteze un Yorick, spusei pe deasupra lopeții: „A te însura sau a nu te însura, aceasta-i întrebarea”.

De la acea cotitură din cimitir, vizavi de Fortuna Nord, am renunțat la localul de dans Weding-Löwenburg, am întrerupt orice legătură cu fetele de la telefoane, al căror mare atu fusese tocmai acela de a stabili legături rapid și mulțumitor.

În mai am luat bilete de cinematograf pentru Maria și pentru mine. După spectacol am mers la un restaurant, am mîncat destul de bine și eu am discutat în voie cu Maria, care își făcea griji pentru că sursa de pietre de brichetă a lui Kurtchen secase, afacerea cu mierea sintetică începea să schiopăteze și pentru că – după cum spunea: eu cu slabele mele puteri, duc în spate întreaga familie. Am liniștit-o pe Maria, i-am spus că Oskar o face cu plăcere, că nimic nu i-ar conveni mai mult decît să trebuiască să poarte o mare răspundere, îi făcu și complimente despre felul cum arată și îndrăzni, în sfîrșit, s-o ceară în căsătorie.

Ea îl rugă să-i lase un timp de gîndire. Întrebării mele de Yorick nu i se răspunse vreme de cîteva săptămîni deloc sau doar evaziv, ca, în sfîrșit, răspunsul să vină o dată cu reforma monetară.

Maria îmi numi o grămadă de motive, mă mîngîie pe braț, mă dezmierdă „dragă Oskar”, îmi spuse chiar că sînt prea bun pentru această lume, se rugă s-o înțeleg și să rămînem prieteni, îmi ură tot ce e mai bun pentru viitorul meu de pietrar și mai ales refuză categoric, la întrebările mele tot mai insistente, să ne căsătorim.

Așa se face că Yorick nu a devenit un burghez, ci un Hamlet, un bufon, adică un nebul.

Madonna 49

Reforma monetară a venit prea devreme, a făcut din mine un bufon, un nebul, m-a silit să reformez în același timp valoarea lui Oskar; m-am văzut deci constrîns să fac din cocoșa mea, dacă nu capital, cel puțin să-mi asigur cu ea traiul zilnic.

Așa se face că aș fi putut deveni un bun burghez. Vremea care a urmat reformei monetare – după cum putem constata azi –, avînd toate premisele pentru stilul Biedermeier, aflat momentan în plină înflorire, ar fi putut stimula și la Oskar trăsăturile Biedermeier. Ca soț Biedermeier aș fi participat la reconstrucție, aș fi avut acum o întreprindere medie de pietrărie, le-aș fi dat la treizeci de muncitori, salahori și ucenici leașă și pîine, aș fi fost acel bărbat care le conferă blocurilor noi și palatelor de asigurări, cu fațadele de travertin și calcar de scoică, atît de apreciate azi, un aer impozant: soț – businessman, soț – Biedermann, soț – gentleman, dar Maria mi-a dat papuci.

Atunci Oskar și-a amintit de cocoșa lui și a căzut în plasa artei! Înainte ca maistrul Korneff, a cărui existență dependentă de pietrele funerare devenise îndoieală, să fi renunțat la firmă, am renunțat eu; stăteam pe stradă, dacă nu îmi învințeam degetele mari în bucătăria de locuit a Gustei Köster, îmi uzam lent costumul elegant făcut la comandă, începusem să devin mai neglijent, ce-i drept nu mă certam cu Maria, dar mă temeam de un scandal și de aceea părăseam, de cele mai multe ori, dimineața devreme, locuința din Bilk, vizităm mai întîi lebedele din Piața Graf Adolf, apoi pe cele din Hofgarten și ședeam, mic, pradă gîndurilor, dar nu chiar supărat, prin parcul Oficiului forței de muncă sau prin cel al Academiei de Artă, care la Düsseldorf sînt învecinate, aflîndu-se peste drum unul de celălalt.

Stai și stai pe o asemenea bancă pînă cînd devii tu însuși de lemn și setos de comunicare. Bărbați bătrîni, dependenți de vreme, femei încărcate de ani, care redevin încet, încet, din nou, fetețe guralive, potrivit anotimpului, lebede negre, copii ce se aleargă unii pe alții țîpînd și perechi de îndrăgostiți, pe care am vrea să-i privim pînă cînd, așa cum se poate prevedea, vor trebui să se despartă. Unii lasă să cadă hîrtii pe jos. Acestea filfii un pic, se zbat apoi pe caldarîm și sînt înțepate cu un cui din virful unui băț pe care îl minuiеște un bărbat cu șapcă, plătit de stat.

Oskar se învățase să șadă pe bancă și să-și facă genunchii la stofa pantalonilor. De bună seamă că-i remarcasem pe cei doi adolescenți slabi și pe fata cu ochelari, înainte ca grasa care purta o haină de piele cu centură de Wehrmacht să mă abordeze. Ideea de a mă acosta a fost precis a băieților care erau îmbrăcați în negru și aveau un aer de anarhiști. Cu toate că arătau destul de periculoși, se jenau totuși să mi se adreseze direct, fără ocolișuri, mie, un cocoșat, care trădam totuși o anumită superioritate. O convinseseră pe grasa în haină de piele. Aia a venit, stătea cu picioarele îndepărtate ca niște coloane, se bilbfia, pînă ce am rugat-o să ia loc. S-a așezat, avea, din cauza ceții de pe Rin, lentilele ochelarilor aburite, vorbea intruna pînă cînd i-am spus să-și șteargă mai întîi ochelarii, pe urmă să-și formuleze în așa fel ceea ce o preocupă ca să o și înțeleg. Atunci le-a făcut semn băieților fioroși să se apropie și ei s-au recomandat imediat, fără ca eu să-i fi provocat, artiști, artiști plastici, pictori, desenatori, aflați în căutarea unui model, în cele din urmă m-au lăsat să înțeleg, nu fără oarecare patos, că sperau a fi găsit în mine un model, și pentru că eu făceam mișcări rapide cu degetul mare și cu arătătorul, avansară și posibilitățile de cîștig ale unui model al Academiei: Academia de Artă plătea o marcă și optzeci pe oră – pentru nud – ceea ce nu era cazul, spuse grasa – chiar și două mărci germane.

Oare de ce acceptase Oskar? Mă ispitea arta? Mă ispitea cîștigul? Artă și cîștigul mă ispiteau; ele îl îmboldiră pe Oskar să spună da. Așa că m-am ridicat, am lăsat pentru totdeauna în urma mea banca din parc și posibilitățile oferite de o existență pe banca unui parc, îi urmai pe fata cu ochelari, cu mers țepăn de soldat, și pe cei doi tinerei care pășeau

aplecați în față de parcă își duceau geniul în spate, pe lingă Oficiul forței de muncă, în Eiskellerbergstraße, în clădirea parțial avariată a Academiei de Artă.

Și profesorul Kuchen – cu bărbuța neagră, ochi de cărbune, pălărie neagră cu boruri largi, cu margini negre sub unghii – îmi aminti de bufetul negru din copilăria mea – văzu în mine același model excelent pe care-l văzuseră și elevii săi în mine, bărbatul de pe banca din parc.

Îmi dădu tîrcoale cîva timp, își făcu roată ochii de cărbune, strănută scoțînd praf negru pe nări și vorbi, strîngînd parcă de gît cu unghiile lui negre un dușman nevăzut: „Artă este denunț, expresie, pasiune! Artă este cărbune negru frăgezit pe hîrtia albă!”

Eu ofeream modelul acestei arte. Profesorul Kuchen mă conduse în atelierul elevilor lui, mă ridică și mă așeză pe placa turmantă cu propriile lui mîini, o învîrti, nu ca să mă ametească, ci ca să scoată în evidență proporțiile lui Oskar, văzute din toate unghiurile. Șaisprezece șevalete se apropiară de profilul lui Oskar. Încă un scurt recital de strănut al profesorului împrăștiator de praf de cărbune. Cerea expresie, avea ce avea cu noțiunea expresie, spunea: expresie disperată, neagră ca noaptea, afirma despre mine că eu, Oskar, aș exprima imaginea avariată a omului acuzînd, provocînd, atemporală și totuși reprezentînd nebulonia secolului nostru, și mai tună încă deasupra șevaltelor: „Nu-l desenați pe schilod, spintecați-l, răstigniți-l, bateți-l în cuie cu cărbune pe hîrtie!”

Ăsta a fost, firește, semnalul de începere, pentru că de șaisprezece ori scrișni cărbunele în spatele șevaltelor, strigă frăgezindu-se, se frecă de expresia mea – vreau să spun cocoșa –, o înneghi, o încondeie, o înseamnă, pentru că toți elevii profesorului Kuchen erau pe urmele expresiei mele cu atîta negru, încît începură să exagereze supraapreciînd dimensiunile cocoșei mele; fură nevoiți să apeleze la coli tot mai mari și cocoșa mea tot nu le încăpea pe hîrtie.

Atunci profesorul Kuchen le-a dat celor șaisprezece frăgezitori de cărbune sfatul înțelept de a nu începe cu conturul cocoșei mele prea expresive – care se pare că spărgea orice format –, ci mai întîi să-mi contureze cu negru, pe aproximativ o cincime din partea de sus a colii, pe cît posibil mult la stînga, capul.

Părul meu frumos strălucește cu reflexe castaniu-închis. Tinerii aceia au făcut din mine un țigan lăieț. Nici unul dintre cei șaisprezece slujitori ai artei nu a observat că Oskar are ochi albaștri.

Cînd, în timpul unei pauze – fiecare model are voie după trei sferturi de oră de pozat să se repaوزهze un sfert de oră –, am privit la cincimea superioară a celor șaisprezece planșe, m-a surprins, ce-i drept, în fața fiecărui șevalet, denunțul social exprimat de înfățișarea mea amărită, dar mi-a lipsit, simțîndu-mă chiar frustrat, strălucirea ochilor mei albaștri: acolo unde ar fi trebuit să strălucească limpezi și cuceritori, se roteau, se îngustau, se fărîmîtau și mă împungeau cele mai negre pete de cărbune.

Raportîndu-mă la libertatea artistică, îmi spuneam: tinerii fii ai muzelor și fetele vîrite-n artă pînă peste cap îl recunosc, ce-i drept, pe Rasputin; mai rămîne întrebarea dacă îl vor descoperi vreodată pe acel Goethe adormit în tine, dacă îl vor trezi și-l vor așterne ușor, mai puțin cu expresia, cît mai ales cu un condei de argint plin de tact, pe hîrtie? Nici cei șaisprezece elevi, oricît ar fi fost ei de talentați, nici profesorul Kuchen, oricît de inconfundabil ar fi fost trăsătura lui de cărbune, nu reușiră să lase posterității un portret al lui Oskar, cît de cît valabil. Atît că eu cîștigam bine, eram tratat cu respect, ședeam zilnic cîte șase ore pe placa turnantă, eram întors cînd cu fața spre chiuveța înfundată mereu, cînd cu nasul spre ferestrele atelierului, cenușii, albastre ca cerul, ușor înnourate, uneori chiar și spre un paravan și emanam expresie, ceea ce îmi aducea o marcă și optzeci de pfenigi pe oră.

După cîteva săptămîni, elevii reușiră să facă mai multe poze drăguțe. Vreau să spun că deveniseră mai cumpătați în îngroșarea cu negru a expresiei, nu mai exagerau dimensiunile cocoșei mele pînă la refuz, mă primeau ocazional pe hîrtie din creștet pînă-n tălpi, de la nasturii jachetei, trecînd peste coșul pieptului, pînă la acel loc al stofei costumului care-mi contura cel mai vizibil cocoșea. Pe multe planșe se mai găsise chiar loc pentru elemente de fundal. Tinerii se arătară, în pofida reformei monetare, încă impresionați de război, construiau în spatele meu ruine cu găuri negre acuzatoare în loc de ferestre, mă plasau pe mine, în chip de fugăr lipsit de speranță și subalimentat, printre trunchiurile de

copaci țepoși, ba chiar mă arestau: traseră sîrguincioși în jurul meu cu cărbune negru un gard exagerat de sîrmă ghimpată, mă puseseră sub observația paznicilor, care de asemenea amenințau din fundal; trebuia să țin în mînă un castronaș de tablă, ferestrele celei răspîndeau în spatele meu și deasupra mea un farmec grafic – Oskar fusese îmbrăcat în haine de ocnaș – toate astea datorită expresiei artistice.

Deși fusesem desenat în chip de Oskar-țigan cu părul negru, deși fusesem pus să privesc toată mizeria aceea nu cu ochii albaștri, ci cu ochi de cărbune, ca model am stat cît se poate de cuminte, știînd că sîrma ghimpată nu putea fi reprodușă întocmai, și totuși, m-am bucurat cînd sculptorii, care trebuia să se descurce îndeobște fără accesorii temporale, m-au luat ca model pentru nuduri.

De data aceasta n-am mai fost abordat de elevi, ci de maestru personal. Profesor Maruhn era prieten cu profesorul meu în cărbune, maestrul Kuchen. Pe cînd stăteam liniștit într-o zi, în atelierul particular al lui Kuchen, o încăpere întunecată, plină de schițe în cărbune, înrămate, așteptînd să mă immortalizeze domnul Bărbuță cu trăsătura lui inconfundabilă pe hîrtie, l-a vizitat profesor Maruhn, un bărbat la vreo cincizeci de ani, bine clădit, care, dacă bereta prăfuită nu i-ar fi trădat meșteșugul, ar fi semănat, în halatul de sculptor, cu un chirurg.

După cum am observat îndată, Maruhn, un mare amator de forme clasice, mă privi, din cauza proporțiilor mele, cu oarecare dușmănie. Își bătu joc de prietenul său. El, Kuchen, cu numele ăsta de prăjitură, nu se săturase de modelele lui, în majoritate țigani, pe care le-a tot zugrăvit pînă acum și cărora s-ar putea să le datoreze porecla de Prăjitură țigănească, răspîndită în cercurile artistice. Nu cumva acum vrea să încerce și cu avortonii, poate are intenția ca după acea perioadă a țăganilor, plină de succes și foarte bine vandabilă, să înceapă o perioadă a piticilor și mai plină de succes și mai bine vandabilă?

Profesor Kuchen a transformat batjocura prietenului său în niște trăsături de cărbune furioase, negre ca noaptea. Acesta a fost cel mai negru portret pe care i-l făcuse vreodată lui Oskar, de fapt era numai negru, peste tot, în afară de puțină lumină pe pomeții mei, pe nas, pe frunte și pe mîini,

pe care Kuchen le făcea mereu să se întindă prea mari, cu noduri deforme de gută foarte expresive, în centrul orgiilor sale de cărbune. Cu toate acestea, pe desenul care a cunoscut mai târziu, la expoziții, o faimă deosebită, am ochi albaștri, adică luminoși, nu mocnind întunecați. Oskar pune acest lucru pe seama influenței sculptorului Maruhn, care nu era un furios al cărbunelui expresiv, ci un clasic care vedea claritatea goetheană strălucind în ochii mei. Dar s-ar putea ca și privirea lui Oskar să-l fi sedus pe sculptorul Maruhn, care iubea doar propriul său chip, în așa fel încît să vadă în mine un model de sculptură, modelul lui.

Atelierul lui Maruhn luminat de stralul de praf era aproape gol și nu adăpostea nici o lucrare terminată. Peste tot erau totuși armături de sculptură pentru lucrările planificate, concepute atît de perfect, încît sîrma, fierul și țevile de plumb îndoit anunțau și fără lutul pentru modelat o armonie viitoare a formelor.

I-am pozat sculptorului cinci ore pe zi ca model de nud și am primit două mărci pe oră. A însemnat cu creta pe placa turnantă un punct, fixînd locul unde trebuia să rămînă pironit piciorul meu drept, adică piciorul de sprijin. O verticală trasă de la articulația interioară a piciorului de sprijin avea să întîlnească exact adîncitura gîtului meu între cele două clavicle. Piciorul stîng era piciorul mobil. Dar această denumire te poate induce în eroare. Chiar dacă îl țineam ușor îndoit și în repaus într-o parte, nu aveam voie să-l mut sau să-l mișc din greșeală. Și piciorul mobil fu încercuit cu creta să rămînă pironit pe placa turnantă.

În timpul săptămînilor în care i-am pozat sculptorului Maruhn, nu a putut să le găsească mîinilor și picioarelor mele o poziție potrivită. Cînd trebuia să-mi las brațul stîng să-mi atîrîne și să mi-l îndoi pe dreptul deasupra capului, cînd trebuia să-mi încruciez ambele brațe în fața pieptului, să mi le unesc sub cocoasă, să mi le lipească de-o parte și de alta a corpului; existau mii de posibilități și sculptorul le proba pe toate pe mine și pe scheletul metalic cu membrele lui elastice din țevi de plumb.

Cînd se decise, în sfîrșit, după o lună de căutări asidue, să mă transpună în lut, în chip de tors, fie cu brațele unite la ceafă sau complet fără brațe, obosea atît de tare la construirea

armăturii metalice și la refacerea ei, încît, deși luă un boț de lut din ladă, lăsă imediat materia informă să-i alunece la loc plescîind, se așeză în fața scheletului metalic, privi fix la mine și la scheletul meu, cu degetele tremurîndu-i dezolate: scheletul era prea perfect!

Ofînd resemnat, simînd o durere de cap, dar fără să-l certe pe Oskar, renunță: așeză scheletul cocoșat cu piciorul mobil și piciorul de sprijin, cu brațele din țevi de plumb ridicate și cu degetele de sîrmă împletite în ceafa de fier, la loc, în colț, lîngă celelalte schelete făurite mai demult; încet, fără vreo intenție batjocoritoare, mai curînd conștiente de propria lor inutilitate, în scheletul meu cocoșat și încăpător se agitau penele de lemn – numite și fluturași – care ar fi trebuit să poarte povara lutului.

După aceea băurăm ceai și făcurăm conversație o oră bună, pe care sculptorul mi-o plăti ca oră de pozat. Mi-a povestit despre vremuri trecute, cînd încă, asemeni unui Michelangelo, arunca lutul bucată cu bucată și fără reținere pe scheletul metalic și făcea statuete, majoritatea dintre ele fiind distruse în timpul războiului; eu i-am povestit despre munca de pietrar și de cioplitor de litere a lui Oskar. Sporvîrăm un pic despre profesie pînă cînd m-a dus la elevii lui, ca aceștia să vadă în mine modelul pentru sculptură și să construiască schelete după Oskar.

Dintre cei zece elevi ai profesorului Maruhn, șase puteau fi luați drept fete, dacă pîrul lung e un semn distinctiv pentru sex. Patru urite și talentate. Două frumoase, guralive și fete cu adevărat. Nu m-am rușinat niciodată să pozez nud. Oskar savura chiar uimirea celor două fete sculptorice frumoase și guralive cînd m-au măsurat pentru prima oară așezat pe placa turnantă și au constatat ușor iritate că Oskar, în ciuda cocoșei, în ciuda dimensiunilor lui corporale modeste, se bucura de un membru care, la o adică, s-ar fi putut măsura cu oricare etalon așa-numit normal de virilitate.

Cu elevii maestrului Maruhn lucrurile au decurs altfel decît cu profesorul. Deja după două zile terminaseră scheletele, făceau pe geniali și aruncau, posedăți de o grabă genială, cu lut între țevile de plumb consolidate în fugă și inadecvat, dar, pasămite, atîrnaseră prea puțini fluturi de lemn în cocoșa mea de armătură: pentru că de-abia apucase

să ațirne povara lutului umed pentru sculptură pe scheletul metalic, dându-i lui Oskar un aspect sălbatic, descompus, proaspăt plămăditul Oskar se înclină într-un unghi de nouăzeci de grade, capul îi căzu între picioare, lutul de pe țevile de plumb căzu și el plescând, cocoșa îmi alunecă în scobiturile genunchilor, încît învățai să-l apreciez pe maestrul Maruhn, care era un constructor de armături atît de remarcabil, încît nici nu mai era nevoie să acopere scheletul metalic cu materia aceea ieftină.

Fetele sculptorițe urite și talentate izbucniră în lacrimi cînd Oskarul de lut se desprinsese de Oskarul de armătură. Fetele sculptorițe frumoase, dar guralive, riseră cînd carnea îi căzu aproape senzual de pe oase. Cînd ucenicii sculptorii reușiră totuși, după mai multe săptămîni, cîteva sculpturi cuminți, mai întîi în lut, apoi în ipsos și bronz pentru expoziția de sfîrșit de semestru, am avut reînnoită ocazia să stabilesc noi comparații între fetele urite și talentate și cele frumoase și guralive, în timp ce fecioarele slute, dar nu lipsite de har artistic, îmi modelau cu grijă capul, membrele și cocoșa, după natură, dar dintr-o timiditate ciudată, fie că îmi neglijau sexul sau mi-l stilizau ridicol, fecioarele tandre, ochioase, cu degete fine, dar neîndemînatice, cheltuiau prea puțină atenție pe masa articulată a corpului meu, dăruindu-și, în schimb, toată rîvna copierii cît mai fidele a remarcabilului meu organ genital. Și pentru ca să nu-i omit în acest context pe cei patru tineri sculptori de sex masculin, voi preciza următoarele: aceștia abstractizau, mă băteau cu scîndurele plate, tinzînd să mă facă pătrat, iar alcătuirea carnală pe care fecioarele slute o neglijau și fecioarele tandre, dimpotrivă, se străduiau să o înflorească, o lăsau, cu rațiunea lor uscată de bărbați, să domine încăperea ca un bolovan pătrat pe două zaruri de mărime egală, ca organul unui rege al cutiilor de cuburi, turbat să procreeze.

Fie din cauza ochilor mei albaștri, fie din cauza lămpilor de încălzit pe care sculptorii le puseseră în jurul meu, adică al lui Oskar cel nud, tinerii pictori, vizitatori frecvenți ai grațioaselor fete sculptorițe, au descoperit ori în albastrul ochilor mei, ori în pielea mea încinsă, roșie ca racul, poftă irezistibilă de a picta, m-au ademenit din atelierele de sculptură și grafică amplasate la sol la etajele superioare și au început să-și amestece de atunci vopselele pe paletă după culorile mele.

La început, pictorii erau încă prea impresionați de privirea mea albastră. Se pare că îi privesem atît de albastru, încît penelul pictorului mă voia în întregime albastru. Carnea sănătoasă a lui Oskar, părul lui șaten ondulat, gura proaspătă, bine irigată de sînge, se ofileau, mucegaiau în tonuri macabre de albastru; abia de strecurau ici și colo, grăbind descompunerea, un verde agonizant, un galben de fiere, printre zdrențele mele de carne albastră.

Oskar avu parte de alte culori abia cînd, în timpul carnavalului, care durase o săptămînă și se ținuse în pivnița Academiei, o întîlni pe Ulla și le-o duse pictorilor ca muză.

Să fi fost în luna trandafirilor? Da, era în luna trandafirilor, cînd m-am decis să merg la petrecere, în costum bineînțeles, și să amestec în mulțime un Oskar costumat.

Cînd mă văzu în fața oglinzii, Maria spuse: „Ia stai tu mai bine acas’, Oskar, că mi-i că ăia te-or călca-n picioare”. Dar pe urmă tot mă ajută la costumat, croi ceva din resturi de stofă, pe care sora Guste le însăilă îndată cu acul ei neastîmpărat într-un costum de bufon. Mai întîi îmi trecu prin mîntie ceva în stil Velázquez. Dar m-aș fi văzut cu plăcere și în comandantul Narses sau în prințul Eugen. Cînd, în sfîrșit, stăteam în fața oglinzii celei mari, căreia războiul îi făcuse o crăpătură diagonală fracturînd imaginea, cînd tot harnașamentul acela peștir, înfioat, crestat, împinzit de clopoței, a apărut în toată splendoarea, provocîndu-i fiului meu Kurt un ris în hohote și un acces de tuse, mi-am spus încet și nu tocmai fericit: acum ești Yorick, bufonul, dragă Oskar. Dar unde e un rege să-ți inghită glumele?

Încă din tramvaiul care urma să mă ducă la Rater Tor, în apropierea Academiei, mi-am dat seama că în loc să-i fac să ridă, îi speriam pe toți cowboy-ii și spaniolii aceia care se îngheșuiau ca turbații, încercau să mă evite și așa mi-am găsit un loc pe scaun, în ciuda faptului că tramvaiul era plin pînă la refuz. În fața Academiei, polițiștii își agitau în aer bastoanele de cauciuc veritabile și deloc costumate. *Balta muzelor* – așa se chema serbarea tinerilor artiști – era supraaglomerată, dar mulțimea încerca totuși să ia cu asalt clădirea și ajunsese, dacă nu la ciocniri sîngeroase cu poliția, în orice caz măcar la ciocniri colorate.

Cînd Oskar și-a pus în funcțiune clopoțelul care îi atrîna pe brațul stîng, mulțimea se desprîși în două, un polițist, care datorită profesiei recunoscuse îndată „înalțimea” mea, mă salută de sus, mă întrebă dacă aveam vreo dorință și mă conduse, agîtîndu-și bastonul în aer, în pivnița pavoazată festiv – acolo carnea fierbea, dar mai avea pînă să fie gata fiartă.

Adevărul e că nimeni nu trebuie să creadă că o sărbătoare a artiștilor e chiar o sărbătoare la care artiștii petrec. Cei mai mulți studenți de la Academie stăteau cu fețe grave, încordate, deși fardate, în spatele teighelelor originale, destul de instabile, și căutau să-și procure un ciștig suplimentar prin vînzarea berii, a șampaniei, a cîrnăciurilor vieneze și a rachiurilor servite stingaci. Adevărata sărbătoare a artiștilor era gustată de fapt de burghezi care voiau, a_zvîrlind o dată pe an cu bani în jurul lor, să trăiască și să petreacă la fel cu artiștii.

După ce am speriat vreme de aproximativ o oră, pe trepte, prin colțuri și pe sub mese, perechile de îndrăgostiți, care căutau să găsească un farmec în inconfort, m-am împrietenit cu două chinezoaice care pare-se că aveau sînge grecesc în vine, pentru că practicau un amor cultivat cu secole în urmă pe insula Lesbos. Deși cele două se pipăiau cu exactitate și multidigital, mie îmi ocoliră locurile esențiale, îmi oferiră un show, destul de amuzant într-un fel, băura ca mine șampanie prea caldă și încercară, cu voia mea, rezistența cocoșei mele care mai că te împungea, în punctul extrem; fără îndoială că se simțeau fericite făcînd asta – ceea ce confirmă, o dată în plus, teza mea: o cocoșă le aduce femeilor noroc.

Și cu toate acestea, cu cît aveam mai mult de-a face cu femeile, deveneam mai trist. Gîndurile mă împresurau, politica mă îngrijora, pictam cu șampanie pe tablăa mesei blocada orașului Berlin, dădeam cu pensula pe un pod aerian, vîzînd cele două chinezoaice care nu puteau să se unească, mă îndoiam de reunificarea Germaniei și făceam ceea ce nu făcuser niciodată: în calitate de Yorick, Oskar căuta sensul vieții.

Cînd doamnele mele nu mai descoperiră nimic demn de a fi văzut – izbucniră în plîns, ceea ce desenă pe obrazul lor fardat de chinezoaice dire trădătoare –, mă ridicai înfioat, crestat, înțesat de clopoței gălăgioși, cu două treimi aș fi vrut acasă, cu o treime căutam încă un mic eveniment carnavalesc și-l văzui – nu, el mi se adresă – pe caporalul Lankes.

Vă mai amintiți de mine? Ne-am întîlnit pe țărml Atlanticului în vara lui o mie nouă sute patruzeci și patru. Păzea acolo betonul și-i fuma țigările magistrului meu, Bebra.

Am vrut să urc scara pe care stăteau perechi înghesuite giugulindu-se; tocmai îmi aprinsesem bricheta, cînd cineva m-a bătut pe umăr și am fost abordat de un caporal din ultimul război mondial: „Hei, amice, n-ai o țigară și pentru mine?”

Nu-i de mirare că aceste vorbe și faptul că purta un costum de un gri cazon m-au făcut să-l recunosc imediat. Și totuși, n-aș fi reînnotat niciodată această cunoștință, dacă pictorul de betoane, alias caporalul, nu ar fi ținut pe genunchiul gri cazon muza în persoană.

Dar vă rog să-mi permiteți mai întîi să vorbesc cu pictorul și apoi să vă descriu muza. Nu numai că i-am dat țigara, dar i-am oferit și foc, iar cînd a tras primul fum, i-am spus: „Vă mai amintiți, caporal Lankes? Teatrul de campanie al lui Bebra? Plictis mistic, barbar?”

Pictorul tresări cînd mă auzi vorbindu-i astfel, e drept că nu lăsă să-i cadă țigara din mină, dar muza de pe genunchii lui, da. Am prins copila cu picioare lungi și beată criță și i-am dat-o înapoi. În timp ce noi doi, Lankes și Oskar, depănam amintiri despre locotenentul Herzog, pe care Lankes îl numea un aiurit, în timp ce birfeam, cînd ne aduceam aminte de magistrul meu Bebra și de călugărițele care căutau crabii prin sparanghelul lui Rommel, nu puteam să mă duresc ce căuta muza acolo. Apăruse în chip de inger, purta o pălărie din carton, cum e cel folosit la ambalajul ouălor pentru export, și iradia, în ciuda beției cumplite, în ciuda aripilor pleoștite tragic, încă un strop din farmecul tandru al unei locatere cerești.

„Ea e Ulla”, mă lămurii pictorul Lankes. „A făcut croitorie și-acu’ vrea artă, mie nu-mi convine chestia asta că se ciștigă cu croitoria ceva, da cu arta ba.”

Oskar, deprins să încaseze bani frumoși de pe urma artei, se oferii s-o introducă pe Ulla în cercul pictorilor de la Academia de Artă, ca model și ca muză. Lankes fu atît de entuziasmat de oferta mea, încît scoase imediat trei țigări din pachetul meu și mă invită pe loc în atelierul său; numai că trebuia să plătesc taxiul pînă acolo, altfel își contramanda invitația.

O pornirăm imediat, părăsirăm carnavalul, eu am plătit taxiul și Lankes, care își avea atelierul pe Sittarder StraÙe,

ne făcu o cafea pe spirtieră, reușind astfel s-o reanime pe muză. După ce aceasta vomită cu ajutorul arătătorului meu drept, se trezi aproape complet.

Abia acum am văzut că ochii ei albaștri se mirau tot timpul, i-am auzit și glasul, ușor pițigăiat, ușor dogit, dar nu lipsit de un farmec dragăstos. Când pictorul Lankes îi aduse la cunoștință propunerea mea, mai mult poruncindu-i decît recomandîndu-i să pozeze ca model la Academia de Artă, refuză mai întîi, nu voia să fie nici muză, nici model la Academia de Artă, nu voia decît să fie a pictorului Lankes. Dar acesta îi dădu, sec și fără multă vorbă, cîteva palme cu palma lui grea, așa cum obișnuiesc pictorii înzeștrați, o mai întrebă o dată și rise multumit, redevenit deodată amabil, cînd ea, plîngînd exact ca un înger, se declară, printre sughituri, gata să devină model bine plătit, eventual și muză pentru pictorii de la Academia de Artă.

Închipuiți-vă că Ulla măsura cam un metru șaptezeci și opt, era mai mult decît subțire, tandră și fragilă, amintînd în același timp de Botticelli și de Cranach. Pozam împreună pentru nud. Culoarea carnației ei prelungi și netede avea ceva din carnea de lungustă și era acoperită cu un puf delicat de copil. Părul îi cădea pe umeri mai degrabă subțire, dar lung și galben ca paiul. Perii rușinii, cirionțați și rușetici acoperind doar un triunghi micuț. La subsuori, Ulla se rade săptăminal.

Cum era de așteptat, majoritatea începătorilor în ale picturii nu prea știau să se descurce cu noi, ei îi făceau brațe prea lungi, mie un cap prea mare, cădeau în greșeala tuturor începătorilor: le depășeam formatul și limitele.

Abia cînd ne-au descoperit Ziege și Raskolnikov apărură lucrări pe măsura figurilor muzei și a lui Oskar.

Ea dormind, eu sperînd-o: faun și nimfă.

Eu șezînd, ea aplecată deasupra mea cu sîinii mici, puțin înfrigurați, mîngîindu-mi părul: frumoasa și bestia.

Ea culcată, eu între picioarele ei lungi jucîndu-mă cu o mască de cal cu coarne: doamnă și unicornul.

Tbate astea în stilul lui Ziege sau al lui Raskolnikov, cînd color, cînd în tonuri nobile de gri, cînd în trăsături fine de pensulă, și iar în maniera lui Ziege, fie cu pasta aruncată genial cu spaclul, fie doar prin sugerarea misterului dintre

Ulla și Oskar, și apoi venea Raskolnikov, care a descoperit suprarealismul cu ajutorul nostru. Obrazul lui Oskar deveni un cadran galben ca miera, cum era odinioară cel al pendulei noastre, în cocoșa mea, aci înfloreau trandafiri acționați mecanic, pe care Ulla trebuia să-i culegă, aci ședeam în burta tăiată a Ullei, care sus zîmbea, iar jos avea picioare lungi, mă ghemuiam între splina și ficatul ei și răsfoiam o carte cu poze. Uneori le plăcea să ne costumeze, pe Ulla o făceau o colombină și pe mine un mim trist cu obrazul vopsit în alb. În cele din urmă îi reveni lui Raskolnikov – i se spunea așa pentru că vorbea întruna de crimă și pedeapsă – sarcina de a picta marele tablou: ședeam pe genunchiul stîng acoperit de puf al Ullei – gol-goluț, un copilaș diform – ea o reprezenta pe Madonă, Oskar trebuia să fie Iisus.

Acest tablou a cutreierat mai tîrziu prin multe expoziții, pe el scria: Madonna 49 – pină și ca afiș își dovedi eficiență; în această formă căzu sub ochii foarte burghezi ai Mariei, provocă un scandal în familie, dar fu totuși achiziționat pe bani grei de un industriaș din Renania – mai atîrnă și azi în sala de consiliu a unei firme mari și-i influențează pe membrii biroului.

Mă amuza acest dat cu tifla, pus la cale cu ajutorul cocoșei și al proporțiilor mele. La aceasta se mai adăuga și faptul că Ullei și mie, după cît eram de solicitați, ni se plăteau două mărci și jumătate pentru ședința de nud dublu. Și Ulla se simțea bine ca model. Pictorul Lankes cu mina lui grea o trata mai bine de cînd aducea regulat bani acasă și n-o mai bătea decît atunci cînd abstracțiunile lui geniale aveau nevoie de o mină revoltată. În acest fel Ulla devenea și pentru pictorul Lankes, care nu o folosise niciodată ca model pur optic, o muză; deoarece doar acele palme pe care i le administra din cînd în cînd îi insuflau mîinii lui de pictor adevărata potență creatoare.

Ce-i drept, Ulla mă atîța și pe mine la violență prin fragilitatea ei tînguitoare, care era de fapt îndărătnicia unui înger; dar eu mă stăpîneam întotdeauna și cînd mi se făcea poftă să folosesc biciul, o invitam într-o cofetărie, o însoțeam ușor snob, cum mă predispunea să fiu mediul artiștilor, ca pe o plantă rară, foarte înaltă alături de proporțiile mele, la plimbare pe suprapopulata Königsallee plină de gură-cască, îi cumpăram ciorapi mov și mănuși roz.

Cu totul altfel se petreceau lucrurile cu pictorul Raskolnikov, care avea relații cât se poate de intime cu Ulla, fără să se apropie de ea. O puneă să se rotească pe placa turnantă pozînd cu picioarele larg desfăcute, nu picta, se așeza doar pe un scaunel, la cîțiva pași distanță, în dreptul rușinii ei, șoptind insistenț ceva despre crimă și pedeapsă în aceea direcție, pînă cînd rușinea muzei se umezea, se deschidea și chiar și Raskolnikov ajungea la rezultatul mîntuitor doar prin simplul rostit și privit, sărea de pe scaunel administrîndu-i Madonnei 49 cîteva trăsături ample de penel pe șevalet.

Și pe mine mă fixa uneori Raskolnikov, deși, evident, din alte motive. Găsea că ceva îmi lipsește. Vorbea de un vacuum între mîinile mele și-mi vîra tot timpul obiecte între degete, tot ce-i venea în minte, în fantezia lui suprarealistă debordantă. Așa se face că-l înarma pe Oskar cu un pistol, punîndu-mă, în chip de Iisus, să țintesc în Madonă. Trebuia să-i întind o clepsidră, o oglindă care o desfigura groaznic, deoarece era convexă. Foarfece, schelete de pește, telefoane, crani de mort, mici avioane, tancuri, vase transoceanice, țineam orice în mîinile mele și totuși – Raskolnikov observă asta curînd – nu umpleam vacuumul persistent.

Oskar se temea de ziua în care pictorul avea să aducă acel obiect, singurul destinat să fie ținut de mine. Cînd, în sfîrșit, mi-a adus toba, am strigat: „Nu!”

Raskolnikov: „Ia toba, Oskar, te-am recunoscut!”

Eu, tremurînd: „Niciodată. S-a dus vremea aceea!”

El, aspru: „Nu s-a dus nimic, totul se reîntoarce, crimă, pedeapsă și iar crimă!”

Eu, cu ultimele puteri: „Oskar a plătit, scuțiți-mă de toabă, am să țin orice în mînă, numai tinicheaua aia, nu!”

Plîngeam, cînd muza Ulla s-a aplecat deasupra mea și n-am putut s-o împiedic, orbit de lacrimi cum eram, să mă sărute, să mă sărute muza îngrozitor – voi toți cei care ați fost vreodată sărutați de muză veți înțelege, desigur, că Oskar și-a luat imediat după stigmatul sărutului, din nou, toba pe care și-o îngropase cu ani în urmă în nisipul cimitirului Saspe.

Dar n-am bătut în ea. Am pozat doar și am fost pictat – din nefericire – în chip de Iisus toboșar șezînd pe genunchiul stîng descoperit al Madonnei 49.

Așa m-a văzut Maria pe afișul care anunța o expoziție de artă. Ea a vizitat fără știrea mea expoziția, pare-se că stătuse multă vreme în fața tabloului și adunase mult venin; pentru că atunci cînd m-a luat la întrebări, m-a bătut pur și simplu cu linia fiului meu Kurt. Ea, care își găsisese de cîteva luni o muncă bine plătită într-un magazin de delicatese, mai întîi ca vînzătoare, fiind curînd avansată, datorită priceperii ei, la rangul de casieră, mă aborda de această dată ca o persoană integrată perfect în Vest, nu mai era o biată emigrantă din Est care făcea comerț la negru și de aceea își permita să-mi strige în față cu toată convingerea că sînt un porc, un curvar, un decăzut, mai adăugă și că nu mai voia să vadă banii aceea de rahat pe care îi cîștig de pe urma porcăriilor și nici pe mine nu mai voia să mă vadă.

Cînd, după ce Maria retractă curînd cele spuse și după paisprezece zile își încasă din nou și partea nu tocmai mică din leafa mea de model, mă hotărîi totuși să renunț la traiul în comun cu ea, cu sora ei Guste și cu fiul meu Kurt; voiam de fapt să plec departe, la Hamburg, din nou la mare, dar Maria, care acceptă ușor ideea de a mă muta, mă sfătui, susținută de sora ei Guste, să-mi caut o cameră aproape de ea și de Kurtchen, în orice caz în Düsseldorf.

Ariciul

Înghesuit, chelfănit, terminat, înghițit, înlăturat, regăsit, Abia ca subchiriaș a învățat Oskar arta reînțoarcerii la toba lui. Nu numai camera, ariciul, magazinul de sicrie din curte și domnul Münzer m-au ajutat în acest sens; sora Dorothea mi-a oferit un stimulent serios.

Cunoașteți Parsifal? Nici eu nu-l cunosc prea bine. Nu am reținut decât istoria cu cele trei picături de singe pe zăpadă. Această istorie e plauzibilă pentru că mi se potrivește. Probabil că i se potrivește oricui are o idee. Dar Oskar scrie despre sine, de aceea istoria îi vine cu turnată.

E adevărat că încă mai slujeam arta, mă lăsam pictat în albastru, în verde, în galben și-n culoarea pământului, mă lăsam încondeiat în fel și chip și proiectat pe diferite fundaturi, am fecundat împreună cu muza Ulla un întreg semestru de iarnă la Academia de Artă – chiar și următorului semestru de vară i-am dat binecuvântarea noastră de muze –, dar deja căzuse zăpada și absorbii cele trei picături de singe luându-mi captivă privirea întocmai ca nebulului Parsifal despre care nebulul Oskar știe atât de puțin încât se poate simți identic cu el.

Imagina mea stîngace are să vă lămurească destul: zăpada este uniforma profesională a unei surori medicale; crucea roșie pe care o poartă majoritatea sursurilor medicale, deci și sora Dorothea, la mijlocul gulerului lor pe broșa care-l încheie, mi-a licărit în ochi în locul celor trei picături de singe. Am rămas încremenit și nu-mi puteam lua ochii de la ea

Dar înainte să fi stat în fosta cameră de baie a locuinței lui Zeidler a trebuit să caut această odaie. Semestrul de iarnă se apropia de sfîrșit, studenții își anunțaseră în parte camerele, plecau de Paști acasă și se reîntorceau sau nu se mai întorceau niciodată. Colega mea, muza Ulla, mă ajutase

la căutatul locuinței, a mers chiar cu mine la administrația studențească. Acolo am primit mai multe adrese și o recomandare din partea Academiei de Artă.

Înainte de a începe să caut cameră, l-am vizitat, după multă vreme, pe pietrarul Korneff, în atelierul său din Bittweg. Afecțiunea față de el m-a minat într-acolo, dar căutam și de lucru pentru perioada vacanței semestriale; puținele ore pe care le aveam de făcut ca model particular, cu sau fără Ulla, la unii profesori, nu puteau să mă hrănească mulțumitor – și pe urmă se mai puneau problema să-mi scot și chiria pentru o cameră mobilată.

L-am găsit pe Korneff neschimbat, cu două furuncule aproape vindecate și unul încă necopt la ceafă, aplecat peste un zid de granit belgian pe care îl netezise și acum îl stria, lovitură după lovitură. Vorbirăm de una, de alta și eu mă jucai, ca să-i dau de înțeles, cu niște dăltițe de fier pentru scris, am mai cercetat și cîteva pietre gata glefuite și lustruite care-și așteptau inscripțiile. Două pietre la metru, calcar de scoică și o marmură de Silezia pentru un mormînt de două locuri păreau să fi fost vindute de Korneff și acum așteptau un cioplitor să le scrie. M-am bucurat pentru pietrar, care avusese o perioadă grea după reforma monetară. Dar amîndoi știusem, încă de pe atunci, să ne consolăm cu înțelepciunea: chiar și o reformă monetară oricît de optimistă nu-i poate opri pe oameni să moară și să comande o piatră funerară.

Acest adevăr s-a confirmat. Oamenii mureau și cumpărau iar. Și apoi existau comenzi care nu fuseseră înainte de reforma monetară: măcelarii își îmbrăcau fațadele, chiar și interiorul, în marmură colorată; la gresia și faianța sparte în unele bănci și magazine trebuiau înlocuite plăcile, ca aceste localuri să facă din nou impresie.

Am lădat sîrghiunța lui Korneff, l-am întrebat dacă va termina tot lucrul pe care-l are de făcut. Mai întîi s-a eschivat de la un răspuns, apoi a recunoscut că are momente cînd și-ar dori patru mîini, în cele din urmă îmi făcu propunerea să lucrez o jumătate de zi la el ca cioplitor de inscripții; pentru scrisul cu caiul în piatră de calcar plătea patruzeci și cinci de pfenigi, în granit și diabas cincizeci și cinci de pfenigi pe literă; literele mai pretențioase se ridicau la șazezi și șaptezeci și cinci de pfenigi.

Îmi luai îndată o piatră de calcar de scoică și mă și pusei pe treabă, cioplii cu cuiul: Aloys Kufer – n. 3. 9. 1887 – m. 10. 6. 1946 – în patru ore terminai cu cele treizeci de litere și cifre și, conform tarifului, obținui la plecare treisprezece mărci și cincizeci de pfenigi.

Asta făcea o treime din chiria mea lunară pe care mi-o permisesem. Nu voiam și nu puteam să cheltuiesc mai mult de patruzeci de mărci, pentru că Oskar își luase obligația să sprijine modest, dar regulat, în continuare, gospodăria din Bilk, pe Maria, pe băiat și pe Guste Köster.

Dintre cele patru adrese, pe care mi le dădură indivizii amabili de la administrația studențească a Academiei, am acordat prioritate adresei: Zeidler, Jülicher StraBe 7, pentru că era mai aproape de Academia de Artă.

La începutul lui mai vremea era umedă, caniculară și renan inferioară. Am pornit-o cu bani destui la mine. Maria îmi aranjase costumul, arătăm destul de civilizată. Acea casă, în care Zeidler ocupa la etajul trei un apartament de trei camere, prezenta o tencuială deteriorată în spatele unui castan prăfuit. Întrucât Jülicher StraBe era mai bine de jumătate formată din ruine, nu prea aveai ce spune de casele învecinate și de cea de peste drum. În stînga era un munte cu fierării ruginite, năpădit de verdeață și de păpădie, care lăsa să se bănuiască existența unei clădiri de patru etaje lipită de casa lui Zeidler. În dreapta se reușise performanța ca o construcție, în parte dărîmată, să fie ridicată pînă la etajul doi. Dar se pare că mijloacele nu fuseseră suficiente. Mai trebuia reparată fațada ciobită, din granit negru suedez lustruit. Din inscripția „Oficiul de pompe funebre Schornemann” mai lipseau multe litere, nici nu știam care. Din fericire, cele două rămuri de palmier care ornau granitul lucios ca oglinda rămăseseră intacte, încît îi mai dădeau localului o înfățișare cît de cît solemnă.

Magazinul de sicrie al acestei întreprinderi, care exista de șaptezeci și cinci de ani, se afla în curte și avea să-mi ofere de la fereastra camerei mele, ce dădea în spate, o priveliște destul de interesantă. Îi priveam pe lucrătorii care scoteau, cînd era vreme bună, cîteva sicrie din magazie, le puneau pe capre de lemn ca să refacă prin orice mijloace lustrul acestor lăzi, care se îngustau, după cum știam demult, la picioare.

După ce am sunat, mi-a deschis Zeidler în persoană. Stătea în ușă mic, pătrat, cu respirația precipitată, asemănător cu un arici, purta niște ochelari cu lentile groase, jumătatea de jos a obrazului îi era ascunsă sub spuma umflată de săpun, în dreapta îi ținea pămătuful pe o falcă, părea un alcoolice, iar după felul de a vorbi un vestfal.

„De nu vă place odaia, să-mi ziceți acu’, că tocma’ mă bărbieream și trebuia să mă mai spăl și pă picioare.”

Zeidler nu era un tip convențional. Am cercetat cu atenție camera. Nu putea să-mi placă pentru că era de fapt o cameră de baie scoasă din folosință, cu faianță turcoaz pînă la jumătatea peretelui, iar restul tapetului destul de iritant. Totuși nu i-am spus că odaia n-avea cum să-mi placă. Fără să țin cont de spuma de săpun ce se usca pe obrazul lui Zeidler și de picioarele lui nepălăte, am ciocănit vana, voiam să știu dacă nu s-ar fi putut fără vană; aceasta oricum nu avea orificiu de scurgere.

Zîmbind, Zeidler clătină din capul lui cărunt de arici încercînd zadarnic să-și reîmprospăteze cu pămătuful spuma pe obraz. Asta fusese răspunsul lui și eu m-am hotărît să iau camera de baie cu chirie, pentru patruzeci de mărci pe lună.

Cînd ne-am aflat din nou pe coridorul îngust, luminat cu economie, în care dădeau mai multe încăperi cu uși vopsite diferit, unele cu glasvand, m-am interesat cine mai locuia, în afară de mine, în apartamentul lui Zeidler.

„Nevastă-mea și subchiriași.”

M-am lovit de o ușă cu geamuri lăptoase, de la mijlocul coridorului, aflată la un pas de intrarea apartamentului.

„Aici stă sora medicală. Asta nu te privește pe dumneata. Că tot n-o s-o vezi. Aici doarme numa’, da’ nu tot timpul.”

Nu vreau să spun că Oskar a tresărit la auzul cuvîntului „soră medicală”. A dat doar din cap, neîndrăznind să mai ceară detalii în legătură cu restul camerelor. În ce privea camera lui, era lămurit; aceasta se afla pe dreapta și ușa ei era cea care închidea coridorul.

Zeidler mă bătu amical cu degetul pe reverul hainei: „Puteți să și gătiți în cameră, dacă aveți spiritieră. Din partea mea și la bucătărie, dacă nu vă vine plita prea sus”.

Asta fusese prima lui remarcă referitoare la înălțimea lui Oskar. Recomandarea din partea Academiei de Artă pe care

o parcurse în graba își făcu efectul, deoarece era semnată de Profesor Reuser, directorul. La toate atenționările lui răspundeam cu da și în regulă, îmi fixasem în minte că bucătăria se afla în stînga camerei mele, îi promiseseam că am să-mi dau rufe la spălat, pentru că se temea ca aburii să nu strice tapetul camerei de baie, îl asiguraseam de acest lucru cu toată certitudinea, întrucît Maria se oferise să-mi spele rufe.

Nu-mi răminea decît să plec să-mi iau bagajul și să completez formularele. Dar Oskar nu făcu așa. Nu putea să se dezlipească de locuință. Fără nici un motiv îl rugă pe viitorul proprietar să-i arate toaleta. Acesta îi indică o ușă de placaj amintind de anii de război sau de cei de după război. Cînd Oskar insistă să folosească imediat toaleta, Zeidler aprinse lumina aceluia locaș, în timp ce spuma i se uscase de tot pe obraz și-l minca.

Acolo înăuntru m-am cam enervat că Oskar nu simțea nici o nevoie. Am așteptat însă cu tenacitate pînă ce am reușit să scot niște apă, dar la acel minim aport al vezicii a trebuit să mă silesc, pentru că eram prea aproape de colacul de lemn, să nu ud scaunul și dușumeaua locului acela îngust. Cu batista am șters urmele de pe lemnul tocit de folosință, tălpile lui Oskar fură nevoite să șteargă cîțiva stropi nenorociți de pe jos.

În ciuda spumei uscate care-i irita obrazul, Zeidler nu a apelat în timpul absenței mele nici la oglindă, nici la apa caldă. A așteptat pe coridor ca un admirator. „Da' ce figură și dumneata! Nici nu semnași contractul și gata te-ai și dus la closet!”

Se apropie de mine cu pămătuful scorojit și rece, cu siguranță plănuise vreo glumă proastă, dar pînă la urmă deschise totuși fără să mă mai sîcîie ușa locuinței. În timp ce Oskar se retrase cu spatele în casa scărilor, trecînd prin dreptul ariciului și nepierzîndu-l din ochi, am reținut că ușa de la toaletă se afla între ușa de la bucătărie și cea ușă cu geamuri lăptoase, în spatele căreia, din cînd în cînd, adică neregulat, își avea culcușul o soră medicală.

Cînd, după-amiaza tîrziu, Oskar, încărcat cu bagajul de care atrîna și toba cea nouă de tinichea, darul picturului de madone, Raskolnikov, sună din nou la ușa lui Zeidler, fluturîndu-și formularele de mutare, ariciul proaspăt bărbierit,

care probabil se spălase și pe picioare, îl conduse în apartamentul său.

Aici mirosea a fum rece de țigări de foi. Mirosea a țigări aprinse de mai multe ori. La aceasta se mai adăugau și emanațiile mai multor covoare aparent scumpe, care erau făcute sul și depozitate în colțul camerei. Mai mirosea și a calendare vechi. Dar nu se vedea nici un calendar. Covoarele miroseau așa, în mod surprinzător fotoliile și canapeaua atît de comode, îmbrăcate în piele, nu aveau nici un miros. Acest fapt m-a decepționat, pentru că Oskar, care nu mai șezuse niciodată într-un fotoliu de piele, avea totuși o reprezentare foarte exactă a mirosului de piele pe care stai, încît începuse să suspecteze fotoliile și tapițeria scaunelor că ar fi fost din piele sintetică.

Pe unul din aceste fotolii netede lipsite de miros și, după cum avea să se dovedească mai tîrziu, din piele veritabilă, ședea doamna Zeidler. Purta un costum gri de croială sport care cădea prost pe ea. Fusta i se ridicase deasupra genunchilor și lăsa să i se vadă furoul de un lat de palmă. Fiindcă nu-și aranja fusta ridicată și – după cum i se păru lui Oskar – avea ochii plînși, nu am îndrăznit să încep o discuție în care să o salut și să mă prezint. Plecăciunea mea a rămas fără cuvinte și, în ultimă instanță, i s-a adresat tot lui Zeidler, care mi-a prezentat-o pe soția sa printr-o mișcare a degetului mare și dregîndu-și ușor glasul.

Odaia părea spațioasă și pătrată. Castanul din fața casei întuneca, mărea și micșora încăperea. Mi-am lăsat cufărul și toba lingă ușă și m-am apropiat cu formularele de Zeidler, care stătea între ferestre. Oskar nu-și auzea pașii deoarece călca – după cum aveam să număr mai tîrziu – pe patru covoare suprapuse în format din ce în ce mai mic, alcătuit din marginile lor, cu franjuri sau fără franjuri, colorate diferit, o scară bălțată a cărei treaptă de jos ajungea în tonuri roșii-maronii aproape de perete, următoarea treaptă precumpănitor verde, dispărea sub mobilă; vom numi aici bufetul masiv, vitrina plină cu păhărele de lichior de ordinul zecilor și patul conjugal foarte încăpător. Marginea celui de-al treilea covor, ăsta era albastru și cu model, se întindea de la un colț la altul. Celui de-al patrulea covor – un velur roșu ca vinul – îi revenea misiunea să poarte pe suprafața lui masa extensibilă

acoperită cu o mușama protectoare și cele patru scaune de piele, bătute la distanțe regulate în cuie de metal.

Deoarece mai multe covoare, care de fapt nu erau covoare de perete, atârnau totuși pe pereți sau zăceau făcute sul prin colțuri, Oskar presupuse că înainte de reforma monetară ariciul făcuse negoț cu covoare și după reformă rămăsese cu ele pe cap.

Printre aceste punți orientale, pe peretele cu ferestre se afla portretul cu geam al prințului Bismarck. Ariciul ședea sub cancelar umplind un fotoliu de piele și avea o anumită asemănare de familie cu acela. Când mi-a smuls formularul din mână, studiind ambele pagini ale imprimatului oficial, lucid, critic și chiar nerăbdător, întrebarea șoptită a soției sale, dacă ceva nu era în ordine, îi provocă un acces de furie care îl făcu să semene tot mai mult cu cancelarul. Fotoliul îl catapultă afară din el. Iată-l stînd pe cele patru covoare, ținînd formularul într-o parte, umplîndu-și vesta cu aer, ajungînd dintr-o săritură pe primul și pe al doilea covor și desertîndu-și o singură frază asupra nvestei lui aplecate pe lucrul de mînă: Cinevorbeșteacineîntrebatșinarenimicdespusinafarădemineueușieșieu! Sănuaudovorbă!

Întrucît doamna Zeidler se abținea cumințe și nu scotea o vorbă continuînd să brodeze, problema ariciului care călca neputincios pe covoare era aceea ca să-și facă furia să se răsfrîngă și să se frîngă cît mai credibil. Dintr-un salt fu lîngă vitrină, o deschise făcînd-o să zornăie, apucă cu grijă, cu degetele desăfute, opt păhărele de lichior, își scoase mîna foarte solicitată din vitrină, fără să pricinuiască vreo pagubă se strecură tiptil – o gazdă care vrea să-și distreze cei șapte musafiri și pe el însuși cu un exercițiu de îndemînare – în direcția sobei de teracotă verde și aruncă, uitînd de orice grijă, povara fragilă în ușa de fier rece a sobei.

Este uimitor că în timpul acestei scene care presupunea o arogare precizie în atingerea țintei, ariciul o păstra în lentila ochelarului pe soția lui, care se ridicase și încerca să bage ața în ac, în apropierea ferestrei din dreapta. Cam la o secundă după ce el transformase păhărele în cioburi, ei îi reuși experiența dificilă de a-și demonstra singele rece. Doamna Zeidler se întoarse la fotoliul ei cald încă, se așeză așa, încît fusta i se ridică și furoul îi ieși, clar și roz, la iveală

de un lat de palmă. Ariciul a urmărit drumul soției sale pînă la fereastră, introducerea aței în ac și întoarcerea ei la loc, bombănind și totuși dezarmat. Abia se așezase, că el scotoci în spatele sobei, găsi acolo un fîraș și o mătură, mătură cioburile, vîrsă mizeria pe un jurnal, acoperit deja pînă la jumătate cu cioburi de pahare de lichior în care n-ar mai fi fost loc și pentru o a treia repriză de spart pahare.

Dacă cititorul își închipuie că Oskar s-ar fi recunoscut pe sine, cel din anii lui de spart sticlă la stilul cîntat, în ariciul care spîrgea sticlă la stilul aruncat, nu pot să nu-i dau cititorului întrucîtva dreptate; și mie îmi plăcea pe vremuri să-mi transform furia în cioburi de sticlă – dar nimeni nu m-a văzut vreodată să pun mîna pe fîraș și pe mătură!

După ce Zeidler își înlătură urmele mîinii, își reluă locul în fotoliu. Oskar îi întinse din nou formularul pe care ariciul îl lăsase să cadă, cînd își vîrîse ambele mîini în vitrină.

Zeidler semnă formularul și îmi dădu de înțeles că în locuința lui trebuia să domnească ordinea, pentru că unde am ajunge altfel, în definitiv el era de cincisprezece ani responsabil, responsabil cu mașinile de tuns; aveam eu idee ce însemna o mașină de tuns?

Oskar știa ce-i aceea o mașină de tuns și am făcut chiar prin cameră cîteva mișcări lămuritoare, după care Zeidler putea să-și dea seama că la capitolul mașini de tuns părul eram edificat. Peria lui perfect ajustată te lăsa să vezi în el un bun responsabil. După ce îmi explică sistemul lui de lucru – călătorea mereu o săptămînă și două zile rămînea acasă – nu mai prezentă nici un interes pentru Oskar, se clătina doar ca un arici ghemuit în pielea maro deschis scîrțîitoare, mă fixa cu ochelarii lui scăpărători, rostea cu sau fără motiv: dadadadadada – trebuia să plec.

Oskar își luă mai întîi rămas-bun de la doamna Zeidler. Femeia avea o mîna rece, lipsită de oase, dar uscată. Ariciul îmi făcu semn cu mîna din fotoliu, îmi făcu semn spre ușă, unde se afla bagajul lui Oskar. Aveam deja mîinile încărcate cînd se auzi vocea lui: „Ce vi se bălîngăne acolo la cufar?”

„Toba mea de tinichea.”

„Doar n-oți vrea să bateți aici la tobă?”

„Nu neapărat. Pe vremuri băteam des.”

„Din partea mea puteți și-acu'. Că io tot nu-s acasă.”

„Nu am nici o perspectivă ca să încep să bat din nou la toabă.”

„Și de ce ați rămas așa de mic, ai?”

„Un accident nenorocit mi-a oprit creșterea.”

„Nu cumva să-mi veniți cu fel de fel de necazuri, cu crize sau mai știu io ce!”

„În ultimii ani starea sănătății mele s-a îmbunătățit simțitor. Uitați-vă numai ce mobil sint.” Și Oskar execută în fața domnului și doamnei Zeidler câteva sărituri și exerciții aproape acrobatic pe care le învățase în timpul teatrului de campanie, pe ea reușii s-o transform într-o doamnă Zeidler care chicotea, pe el într-un arici ce se lovea peste coapse când eu eram deja pe coridor și-mi purtam bagajul meu împreună cu toba pe lângă ușa cu geamuri lăptoase a sorei medicale, pe lângă ușa de la toaletă, pe lângă ușa de la bucătărie, în camera mea.

Asta se întâmpla la începutul lui mai. Din acea zi am fost ispitit, posedat, cucerit, de misterul surorii medicale; asistentele mă îmbolnăvesc, probabil mă fac bolnav incurabil, pentru că și azi, când totul a trecut de mult, îl contrazic pe îngrijitorul meu Bruno care susține: numai bărbații pot să fie cu adevărat îngrijitori de bolnavi, mania pacienților de a se lăsa îngrijiți de surori medicale este un simptom de boală în plus; în timp ce îngrijitorul își îngrijește pacientul plin de abnegație și uneori îl vindecă, sora medicală alege drumul femeiesc: îl seduce pe pacient întru vindecare sau întru moarte, pe care o erotizează ușor și o face mai gustoasă.

Cam asta spunea îngrijitorul meu Bruno, căruia nu-i împărtășesc părerea decât cu oarecare rezerve. Cine și-a lăsat ca mine, la câțiva ani o dată, propria viață confirmată de surorile medicale, își păzește cu strânicie recunoștința, nu permite așa ușor unui îngrijitor ursuz, oricât de simpatic ar fi el, să-l înstrăineze, plin de invidie profesională, de surorile lui medicale.

Toate acestea au început o dată cu căderea de pe scara beciului, cu prilejul celei de-a treia aniversări ale mele. Cred că o chema sora Lotte și venea din Praust. Pe sora Inge, de la doctor Hollatz, am păstrat-o mai mulți ani în inima mea. După apărarea poștei poloneze am căzut în același timp în plasa mai multor surori medicale. Nu mi-a rămas în minte

decît un singur nume: o chema sora Erni sau Berni. Surori medicale fără de nume la Lüneburg, în clinica universitară din Hanovra. Pe urmă surorile de la Spitalul Municipal din Düsseldorf, dar mai presus de toate, sora Gertrud. Și iată că pînă la urmă o soră a apărut și fără să fi fost nevoie să mă internez într-un spital. Fiind perfect sănătos, Oskar și-a pierdut capul după o soră medicală care locuia la fel ca el, subchiriașă în casa lui Zeidler. Din ziua aceea întreaga lume mi s-a populat cu surori medicale. Când mergeam dis-de-dimineață la lucru, ca să cioplesc la Korneff inscripțiile funerare, stația la care urcam se numea Marienhospital. Înaintea portalului din cărămidă, în fața spitalului, printre răzoarele de flori, veneau și plecau surori medicale. Așadar, surori care intrau sau ieșeau de la munca lor istovitoare. Pe urmă venea tramvaiul. De multe ori era inevitabil să mă aflu pe același peron sau în același vagon cu unele surori epuizate, care priveau undeva în gol. La început le miroseam cu oarecare silă izul de spital, apoi am început să le caut mirosul, mă așezam lângă, chiar între uniformele lor de serviciu.

Și apoi strada Bittweg. Pe timp frumos, ciopleam scrisul, afară, printre pietrele funerare expuse, le vedeam cum veneau cîte două, cîte patru, braț la braț, erau în pauză, sporovăiau fără încetare și-l sileau pe Oskar să-și ridice ochii de pe granit, să-și negligeze lucrul, și fiecare privire smulșă de pe piatra lui mă costa douăzeci de pfenigi.

Afișe cinematografice: în Germania au existat întotdeauna multe filme cu surori medicale. Maria Schell mă ademenea la cinematografe. Purta o uniformă de soră medicală, rîdea, plîngea, era plină de abnegație, interpreta muzică simfonică, zîmbind și păstrîndu-și boneta de soră pe cap, apoi o cuprindea disperarea, aproape că își sfîșia cămașa de noapte, își sacrifică, după o încercare de sinucidere, marea ei dragoste – cu Borsche în rolul medicului –, rămînea totuși credincioasă profesiei, își păstra așadar boneta și insigna cu crucea roșie, în timp ce creierul mic și cel mare ale lui Oskar rîdeau și strecurau necuviințe pe bandă rulantă în țesătura filmului, ochii lui Oskar vărsau lacrimi, rătăceau pe jumătate orb printr-un deșert alcătuit din samaritanice anonime îmbrăcate în alb, o căutam pe sora Dorothea, despre care nu știam decît că ocupa la Zeidler o cameră cu chirie, cu o ușa cu geamuri lăptoase.

Uneori o auzeam când se întorcea din garda de noapte. O auzeam și pe la nouă seara, după ce-și termina serviciul de zi și venea acasă. Oskar nu rămânea totdeauna pe scaunul lui când îi deslușea pașii pe coridor. Destul de des își făcea de lucru cu clanța. Cine ar putea să suporte? Cine nu-și ridică privirea când trece ceva pe lângă el, și poate că trece chiar pentru el? Cine rămâne pe scaun, când foșnetul vecin nu pare a avea decît un singur scop, acela de a-i face pe cei ce stau liniștiți să sară în sus?

Dar și mai rău se petrec lucrurile cu tăcerea. Am mai pățit-o o dată cu figura galionului care era din lemn și ședea acolo tăcută și pasivă. Și deodată primul paznic al muzeului s-a prăbușit într-o baltă de sînge. Se spunea: Niobe l-a ucis! Atunci directorul a căutat un paznic nou, pentru că muzeul nu avea voie să se închidă. Cînd și cel de-al doilea paznic a murit, s-a strigat: Niobe l-a ucis! Directorul muzeului avu oarecare bătaie de cap să găsească un al treilea paznic – sau era deja al unsprezecelea? – n-are importanță al citelea era! Într-o bună zi a murit și paznicul găsit după atîta trudă. Atunci s-a strigat: Niobe, Niobe, cea vopsită în verde, cea cu ochii de chihlimbar. Niobe cea din lemn, goală, nu tresare, nu tremură, nu transpiră, nu respiră, nici măcar nu avea carii, pentru că fusese stropită cu insecticid contra cariilor, pentru că era valoroasă și istorică. O vrăjitoare a trebuit să fie arșă din cauza ei, sculptorului îi fusese tăiată mîna dibace, vapoare se scufundară, dar ea se salvă prin înot. Niobe era din lemn și totuși rezistentă la foc, ucidea și rămînea valoroasă. Liceenii în ultima clasă, studenții, un preot bătrîn și un alai de paznici de muzeu au fost reduși la tăcere de tăcerea ei. Prietenul meu Herbert Truczinski a încălecat-o și a fost doborît; dar Niobe rămase uscată și tăcerea ei creșcu.

Cînd sora medicală părăsea dis-de-dimineață, cam pe la ora șase, camera, coridorul și locuința ariciului, se așternea o liniște mormintală, deși cînd era acasă nu făcea nici un fel de zgomot. Ca să poată suporta tăcerea, Oskar trebuia să facă la intervale scurte să-i scrie pe patul, să tragă un scaun sau să rostogolească un măr înspire vană. Pe la ora opt se auzea o mișcare. Era poștașul care arunca scrisorile și cărțile poștale prin deschizătura pentru scrisori pe dughumeaua coridorului. În afară de Oskar, numai doamna Zeidler mai

ăștepta foșnetul acesta. Ea începea abia la nouă serviciul de secretară la Mannesmann, de aceea îmi lăsa mie înțîietatea, și astfel primul care răspundea la zgomotul făcut de scrisori era Oskar. Mă mișcăm încet, deși știam că mă auzea, îmi lăsam deschisă ușa de la cameră, ca să nu mai trebuiască să aprind lumina, luam toată corespondența deodată, îmi vîram în buzunarul pijamalei, dacă era cazul, scrisoarea pe care mi-o trimitea Maria săptămînal, ca să mă țină la curent cu situația lor, a băiatului și a sorei Guste, și cercetam apoi, în grabă, celelalte scrisori. Tot ce era pentru Zeidler sau pentru un anume domn Münzer, care locuia la celălalt capăt al coridorului, lăsam să cadă din nou pe dughumea, fără să mă ridic în poziție verticală. Corespondența sorei medicale Oskar o învîrtea, o mirosea, o pipăia și se întreba cine o îi expeditorul.

Sora Dorothea primea rareori scrisori, dar oricum mai des decît mine. Numele ei întreg era Dorothea Köngetter, dar eu nu-i spuneam decît sora Dorothea, îi uitam din timp în timp numele de familie, care pînă și la o soră medicală este de prisos. Ea primea scrisori de la mama ei din Hildesheim. Mai veneau scrisori și cărți poștale de la diferite spitale din Germania de Vest. Îi scriau surori cu care absolviseră împreună cursurile de asistente medicale. Acum făcea eforturi să-și mențină legătura cu colegile prin schimbul de cărți poștale, primea aceste răspunsuri care erau, după cum constatase Oskar, stupide și lipsite de sens.

Din acele vederi care înfățișau cu precădere fațade de spitale împodobite cu iederă, am aflat totuși unele lucruri despre sora Dorothea: ea, sora, lucrase un timp la Vinzenzshospital din Köln, într-o clinică particulară din Aachen și la Hildesheim. De acolo îi scria și mama ei. Era deci originară din Saxonia Inferioară sau emigrase ca și Oskar din est și-și găisise acolo, la scurtă vreme după terminarea războiului, un refugiu. Mai tîrziu am aflat că sora Dorothea lucra foarte aproape, la Marienhospital, și că era bună prietenă cu o oarecare soră Beate, deoarece multe cărți poștale făceau referire la această prietenie, ba conțineau chiar salutări pentru acea Beate.

Mă neliniștea prietena. Am compus chiar niște scrisori adresate Beatei; într-una dintre acestea îi ceream să pună o vorbă bună pentru mine, în următoarea nici n-am mai pomenit de sora Dorothea, voiam s-o cuceresc mai întîi pe

Beate și apoi să trec la prietena ei. Am redactat astfel cinci, șase scrisori, aveam deja câteva pregătite în plic pentru a fi expediate, eram chiar în drum spre cutia poștală și totuși n-am trimis nici una.

Dar poate că într-o bună zi, turbat cum eram, aș fi trimis o asemenea scrisoare sorei Beate, dacă într-o luni – tocmai atunci începuse legătura dintre Maria și șeful ei, Stenzel, care, culmea, mă lăsă rece – nu aș fi găsit pe coridor acea scrisoare, menită să transforme patima mea doldora de iubire în gelozie.

După numele tipărit la expeditor mi-am dat seama că un anume dr. Erich Werner – Marienhospital – îi scrisese sorei Dorothea o scrisoare. Marți a sosit o a doua scrisoare. A treia sosi joi. Ce s-a întâmplat în acea joi? Oskar reveni în camera lui, căzu pe unul dintre scaunele de bucătărie, care aparțineau mobilierului, scoase din buzunarul pijamalei scrisoarea săptămînală a Mariei care, în ciuda proaspătului prieten, scria în continuare punctuală, corectă, fără să omită nimic, deschise chiar plicul, citi și totuși nu citi, o auzi pe doamna Zeidler pe coridor, apoi îi auzi vocea; ea îl striga pe domnul Münzer, care nu răspundea, deși trebuia să fie acasă, deoarece doamna Zeidler îi deschise ușa camerei, îi înmînă corespondența și nu încetă să-i vorbească.

Vocea doamnei Zeidler îmi dispăru din auz chiar în timp ce vorbea. Mă lăsai în voia nebuliei tapetului, nebuliei verticale, orizontale, diagonale, curbe, frînte, nebuliei înmiite, mă pomenii în pielea lui Matzerath, mîncam împreună cu el pîinea cu noduri a tuturor înșelaților, îmi veni ușor să-l costumez pe Jan Bronski al meu într-un seducător de duzină, sulemenit ca Satana, care îmi apărea cînd în paltonul arătos cu guler de catifea, cînd în halatul de medic al dr. Hollatz, apoi sub înfățișarea chirurgului dr. Werner, pentru a seduce, a pingări, a batjocori, a lovi, a chinui – pentru a face tot ce trebuie să săvîrșească un seducător ca să fie credibil.

Azi îmi vine să rîd cînd mă gîndesc la ideea care-l făcuse pe Oskar să îngălbenească, căzut pradă nebuliei tapetului: voiam să studiez medicina, cit se poate de repede. Voiam să devin medic și încă la Marienhospital. Voiam să-l dau afară pe dr. Werner, să-l demasc, să-l învinuiesc de neglijență, ba chiar de omorîrea unui pacient în timpul unei operații de laringe. Trebuia să se afle că acel medic nu fusese niciodată

un profesionist. În timpul războiului lucrase într-un spital de campanie și-și însușise acolo unele cunoștințe. Afară cu pungașul! Iar Oskar avea să devină medic-șef, atît de tînăr și totuși într-un post de răspundere. Un nou doctor Sauerbruch, însoțit de sora Dorothea, asistentă la sala de operații, înconjurat de o suită de uniforme albe, trecînd pe coridoare luminoase, făcînd vizite bolnavilor, hotărîndu-se în ultimul minut să opereze. – Ce bine că acest film nu a fost turnat niciodată!

În şifonier

Acuma să nu-şi închipuie nimeni că lui Oskar nu-i mai stătea gîndul decît la surorile medicale, în definitiv, aveam şi eu problemele mele profesionale! Începuse semestrul de vară la Academia de Artă şi trebuia să renunţ la munca ocazională de cioplitor de inscripţii din timpul vacanţei, pentru că Oskar n-avea nimic de ripostat cînd era vorba să fie bine plătit. Stiluri vechi trebuiau să fie reconfirmate cu ajutorul lui, stiluri noi se încercau pe mine şi pe muza Ulla; ni se contestă latura figurativă, eram anulaţi, negaţi; pe pinze şi pe planşe de desen apăreau linii, pătrate, spirale, fel de fel de chestii formale care ar fi putut să meargă pe tapete, iar acelor modele utilitare, din care nu lipseau decît Oskar şi Ulla, de fapt tocmai tensiunea interioară, li se dădeau titluri cît mai publicitare: Împlertire ascendentă. Cîntec peste timp. Roşu în spaţii noi.

Mai ales cei din anii mai mici, care nu ştiau încă să deseneze cum trebuie, făceau asemenea experimente. Vechii mei prieteni din jurul profesorilor Kuchen şi Maruhn, studenţii exemplari Ziege şi Raskolnikov prea se bucurau de darurile cărbunelui şi ale culorilor ca să aducă laude sărăciei prin cercuri palide şi linii anemice.

Car muza Ulla care, de cum devenea telurică, afişa un gust foarte decorativist, era atît de entuziasmată de noile tapete, încît îl uită repede pe pictorul Lankes, pe care îl părăsise, şi acum găsea marile panouri decorative ale unui pictor mai vîrstnic, pe nume Meitel, nostime, vesele, trăsnete, fantastice, enorme şi chiar şic. Faptul că se logodise cîrînd cu artistul care avea o predilecţie pentru forma ouălor de Paşti zaharisite nu spune mare lucru; de atunci a mai avut dese ocazii de logodnă şi recent – mi-a mărturisit cînd m-a vizitat alaltăieri şi ne-a adus mie şi lui Bruno bomboane – că e pe punctul de a se lansa, cum spune ea, într-o legătură serioasă.

La începutul semestrului muza Ulla nu voia să-şi ofere chipul decît noii orientări, vai, atît de oarbe, ceea ce ea nu observa. Pictorul ei de ouă de Paşti, Meitel, îi virise năzbitia asta în cap şi în loc de dar de logodnă o cadorisise cu un vocabular pe care şi-l exersa în discuţiile despre artă purtate cu mine. Vorbea despre raporturi, despre constelaţii, accente, perspective, despre structuri punctiforme, procese de disoluţie, fenomene de eroziune. Ea, care nu mînca peste zi decît banane şi bea suc de tomate, vorbea de celule-matcă, de atomi cromatici care, în dinamica vitezei din cîmpul lor de acţiune, nu-şi aflau numai starea naturală, ci mult mai multe... Cam aşa vorbea Ulla cu mine în timpul pauzelor dintre şedinţele de pozat, chiar şi cînd beam ocazional o cafea în Rättinger StraÙe. Dar şi după ce logodna cu dinamicul pictor de ouă de Paşti s-a rupt şi cînd, după un scurt episod cu o lesbiană, Ulla s-a decis pentru un elev de-al lui Kuchen şi totodată pentru lumea materială, i-a rămas totuşi acel vocabular care îi schimonosea obrazul mic în asemenea hal, încît, în jurul guri ei de muză, se formau două cute severe, fanatice.

Trebuie să recunosc că ideea de a o picta pe muza Ulla în chip de soră medicală nu i-a aparţinut doar lui Raskolnikov. După Madonna 49 ne pictase drept *Răpirea Europei* – taurul eram eu. Iar la scurt timp după răpirea controversată fu creat tabloul *Nebunul vindecă sora medicală*.

Un singur cuvînt de-al meu aprinse fantezia lui Raskolnikov. Îşi clocea ideea încruntat în pîrul lui roşu, abătut, îşi clătea pensulele, vorbea despre crimă şi pedeapsă în timp ce o fixa încordat pe Ulla; atunci i-am sugerat să vadă în mine crima, în Ulla pedeapsa, în mine vina, în ea căinţa. Vina mea era vizibilă pentru toată lumea, căinţa putea lua veşmintul unei surori medicale.

A fost ideea lui Raskolnikov ca acel tablou remarcabil să se numească mai tîrziu altfel, derutant de diferit. Eu aş fi numit lucrarea *Tentaţia*, pentru că mîna mea dreaptă, pictată, apucă o clanţă, o apasă şi deschide uşa de la camera în care stă sora medicală. Lucrarea lui Raskolnikov ar putea să se numească simplu *Clanţa*; pentru că, dacă ar fi după mine, aş recomanda cuvîntul clanţa, deoarece acea excrescenţă palpabilă vrea să fie tentată, încercată, deoarece clanţa de la uşa cu geamuri lăptoase a odăii serei Dorothea a fost

tentată și încercată de mine în toate zilele când îl știam pe arici plecat, pe sora medicală la spital și pe doamna Zeidler la birou, la Mannesmann.

Oskar părăsea atunci odaia lui cu vana fără oficiu de scurgere, pășea pe coridorul locuinței familiei Zeidler, se posta în fața camerei sorei medicale și atingeau cu mîna lui clanța.

Cam pînă pe la mijlocul lui iunie, și încercam aproape zilnic, ușa nu voi să cedeze. Tocmai eram gata să văd în sora medicală un om educat printr-o muncă responsabilă în spiritul ordinii, și lucrul cel mai rezonabil mi se păru să-mi iau gîndul de la o ușă lăsată deschisă din neatenție. Așa se explică și reacția mea timpită, mecanică, de a închide imediat ușa, cînd am găsit-o într-o zi deschisă.

Oskar a stat cu siguranță minute în șir pe coridor cu pielea încrețită pe el, asaltat de fel de fel de gînduri în același timp, încît inima lui făcea eforturi disperate să-i propună acelui tumult un așa-zis plan.

Abia cînd am reușit să-mi conectez gîndurile la alte situații ca: Maria și prietenul ei, îmi spuneam, Maria era un prieten, prietenul i-a dăruit Mariei o cană de cafea, prietenul și Maria merg simbăta la Apollo, Maria e per tu cu prietenul doar după terminarea lucrului, la serviciu Maria i se adresează prietenului cu dumneavoastră, prietenul e patronul magazinului – abia după ce i-am întors pe Maria și pe prietenul ei pe toate fețele, am reușit să fac oarecare ordine în bietul meu cap – și am deschis ușa cu geamuri lăptoase.

Încă dinainte îmi imaginasem odaia ca pe o încăpere fără ferestre, deoarece acea parte superioară tulbure a ușii nu trăda niciodată o rază de lumină de ziuă. Pipăind la dreapta, exact ca în camera mea, am găsit comutatorul. La mărimea acestei odăițe, mult prea strîmtă pentru a fi numită o cameră, becul de patruzeci de wați era arhisuficient. Mi-a fost destul de penibil să mă aflu cu figura mea de jumătate de om direct în fața unei oglinzi. Dar Oskar nu putea să scape de mutra lui, care, deși strîmbă, nu era cituși de puțin interesantă, pentru că obiectele de pe măsura de toaletă, reflectate în oglindă, mă atrăgeau irezistibil și-l făcură pe Oskar să calce pe virfur.

Emailul alb al ligheanului prezenta pete negre-albăstrui. Placa de marmură de pe toaletă, în care se îngropa ligheanul pînă la margine, avea de asemenea multe stricăciuni. Colțul

stîng rupt al plăcii de marmură zăcea în fața oglinzii și-și oglindea nșonal nervurile. Urmele de lipici de pe părțile sparte trădau o încercare neîndeminică de reparație. Simții o mîncărime în degetele de pietrar. Mă gîndeam la chitul de marmură fabricat de Korneff care transforma cea mai fărîmicioasă marmură în acele plăci durabile de fațade, atribuite pietrarilor renumiți.

Acum, după ce contactul meu familiar cu piatra mă făcuse să uit de imaginea mea desenată strîmb în oglinda tulbure, am reușit să numesc și mirosul care i se părușe ciudat lui Oskar încă de la intrare.

Miroșea a oțet. Mai tîrziu, chiar și acum citeva săptămîni, mai încercam să scuz izul acela persistent cu presupunerea că sora medicală probabil se spălase pe cap cu o zi înainte. Își turna oțet în apa cu care-și limpezea pielea capului. E adevărat că pe masa de toaletă nu se afla nici o sticlă de oțet. De asemenea, nu credeam să pot identifica nici în recipientele cu alte etichete vreo urmă de oțet. Îmi spuneam că sora Dorothea nu era să-și încălzească apă în bucătăria lui Zeidler, cerîndu-i mai întîi voie acestuia, ca să se spele pe cap destul de incomod în odăița ei, cînd la Marienhospital avea la dispoziție cele mai moderne camere de baie. Oricum, s-ar putea ca printr-o dispoziție specială a sorei-șefe sau a administrației spitalului să li se fi interzis surorilor medicale folosirea anumitor instalații sanitare și astfel sora Dorothea să se fi văzut constrînsă să se spele pe cap aici, în acest lighean emailat, în fața unei oglinzi tulburi. Chiar dacă pe măsura de toaletă nu se afla nici o sticlă de oțet, existau destule sticlute și cutii pe marmura ciobită. Un pachet de vată și o cutie pe jumătate goală de torșoane îi tăiară lui Oskar cheful să mai cerceteze conținutul cutiuțelor. Deși mai cred și azi că acele cutii nu conțineau decît produse cosmetice, cel mult alifii medicinale.

Sora medicală își pusese pieptenele în perie. Mi-a trebuit un mic efort ca să-l scot de acolo și să-l pot privi în voie. Ce bine că am reușit, pentru că în același moment Oskar făcu cea mai importantă descoperire: sora medicală avea păr blond, poate blond-cenușiu; dar să nu tragem concluzii pripite după părul mort, căzut la pieptănat, de aceea să ne limităm la constatarea: sora Dorothea avea păr blond.

Abundența firelor de păr demonstrează în consecință că sorele medicale îi cădea părul. Vina pentru această boală, desigur penibilă și supărătoare pentru un suflet de femeie, o pusea îndată pe seama bonetei, dar fără să o acuz, deoarece fără bonetă nu se poate într-un spital care se respectă.

Oricât de neplăcut i-ar fi fost lui Oskar mirosul de oțet, faptul că sorei Dorothea îi cădea părul nu-mi trezi alt sentiment decât acela de iubire purificată prin milă. Semnificativ pentru starea mea mi s-a părut și faptul că deodată mi-au venit în minte nenumărate remedii de succes pentru creșterea părului, pe care voiam să i le dăruiesc sorei cu un prilej favorabil. Cu gândul la această întâlnire – Oskar și-o imagina pe ogoarele de grâu valurite, sub un cer de vară cald și fără o pală de vânt – am scos firele de păr din pieptene, le-am făcut ghemotoc, am suflat o parte de praf și de mătreacă de pe el și mi l-am virit atent într-un buzunăraș golit în grabă al portvizitului meu.

Pieptenele pe care Oskar îl pusese pe placa de marmură, ca să poată mai bine minui portvizitul, l-am luat din nou, după ce pusese de-acum portvizitul cu prada în buzunarul sacoului. Am ținut pieptenele în fața becului neacoperit de nici un glob, l-am făcut să pară transparent, am cercețat cu atenție cele două rinduri de dinți de dimensiuni diferite, am constatat că din grupa dinților mai subțiri lipseau doi, nu mi-am putut refuza plăcerea de a trece cu unghia arătătorului stâng peste dinții mai groși făcându-i să scrișnească și în tot acest timp l-am bucurat pe Oskar, cu descoperirea citorva fire de păr pe care omisese să le iau de acolo intenționat, pentru a nu trezi bănuiele.

Pieptenele intră definitiv în peria de păr. M-am depărtat de măsuța de toaletă care mă predispunea prea unilateral. În drum spre patul sorei medicale, m-am lovit de un scaun de bucătărie pe care atârna un suport.

Oskar nu putea să umple negativul celor două forme ale hamului aceuia, spălăcit și decolorat pe la margini, cu altceva decât cu pumnii lui, și ei nu-l umpleau, nu, se mișcau răătăciți acolo, nefericiți, prea tari, prea nervoși, în castronașe al căror conținut necunoscut l-aș fi hăpăit zilnic; din cînd în cînd ar fi intervenit implicit și o vomă, pentru că fiecare terci te face uneori să vomă și pe urmă e din nou dulce, prea

dulce sau atât de dulce, încît senzația de vomă capătă gust și îți pune adevărata iubire la încercare.

Mi-a venit în minte dr. Werner și mi-am scos pumnii din suport. Brusc mi-a ieșit din minte dr. Werner și am putut să mă așez pe patul sorei Dorothea. Patul ăsta al sorei medicale! De cite ori nu și-l imaginase Oskar, și acum era același postament oribil care îi oferea somnului meu și uneori insomniei mele un cadru vopsit în maro. Aș fi vrut să aibă un pat de metal vopsit în alb cu bumbi de alamă, înconjurat de vergele ușoare și nu această mobilă grosolană și lipsită de tandrețe. Nemișcat, cu capul greu, nefiind în stare de vreo pasiune sau gelozie, am stat citeva clipe în fața unui altar al somnului a cărui pilotă părea din granit, apoi m-am întors ocolind priveliștea apăsătoare. Oskar nu și-ar fi putut-o imagina niciodată pe sora Dorothea și somnul ei într-un cavou atît de oribil. Îndreptîndu-mă din nou spre masa de toaletă, probabil împins de dorința de a deschide, în sfîrșit, cutiuțele cu alifii, șifonierul îmi ordonă să iau seama la dimensiunile lui, să țin cont de brîurile în relief și să-l deschid odată, pentru că fiecare șifonier vrea să fie deschis.

Am îndoit în sus cuiul care ținea ușile închise în locul cheii. Imediat și fără ajutorul meu, ușile de lemn se desprinsă una de alta și-mi oferiră o priveliște atît de bogată, încît a trebuit să mă dau cîteva pași în spate ca să pot observa, peste brațele încrucișate, totul cu calm. Oskar nu voia să se piardă în amănunt ca la masa de toaletă, nu voia să emită judecăți sub povara prejudecăților ca în fața patului; voia să întîmpine șifonierul proaspăt ca în prima zi, deoarece și șifonierul îl întîmpinase cu brațele deschise.

Și totuși Oskar, estetul incorrigibil, nu putea să renunțe cu totul la critică: un barbar îi retezase șifonierului, în mod brutal și scoțînd așchii, picioarele, ca să-l așeze, complet plat și lipit de perete, pe dușumea.

Ordinea interioară a mobilei era ireproșabilă. La dreapta erau stivuite în trei compartimente rufe și bluzele. Albul și rozul își schimbau locul cu un albastru-deschis, garantat la spălat. Două săculețe legate între ele, din mușama cu pătrate roșii și verzi, atîrnau aproape de compartimentul rufelor, pe partea interioară a ușii din dreapta dulapului și păstrau în ele, sus, ciorapii de damă cîrpiți, jos, pe cei cu

firele duse. În comparație cu ciorapii pe care îi primea Maria cadou de la șeful și prietenul ei și îi și purta, cei din sâculețele de mușama nu pot spune că erau mai grosolani, dar păreau oricum mai groși și mai rezistenți. În partea mai încăpătoare a șifonierului atîrnau în stînga, apretate și strălucitoare, pe umerase de lemn, uniforme de soră medicală. În compartimentul de pălării de deasupra se înșirau sensibile, nesuportînd vreo atingere inopinată, bonetele de soră atît de frumoase în simplitatea lor. Am aruncat doar o privire scurtă pe hainele civile atîrnate în stînga compartimentului cu rufe. Selecția ieftină și neglijentă îmi confirmă speranța secretă: sora Dorothea consacra doar un interes redus acestei părți a garderobei ei. Așa se face că și cele trei sau patru pălării asemănătoare unor oale cu ridicolele lor imitații florale, atîrnau de-a valma, în raftul de pălării alături de bonete, puse unele peste altele ca o prăjitură nereușită. Tot în raftul de pălării se sprijineau de o cutie de pantofi, plină cu resturi de lînă, mai puțin de o duzină de cărți multicolore.

Oskar își înclină ușor capul într-o parte, fu nevoit să se apropie ca să poată citi titlurile. Zîmbind cu îngăduință, îmi îndreptai din nou capul: buna soră Dorothea citea romane polițiste. Dar destul cu partea civilă a șifonierului. Atras foarte aproape de dulap datorită cărților, mi-am păstrat locul privilegiat, ba mai mult, m-am aplecat în interior, fără să mă mai apăr de dorința tot mai puternică de a aparține aceluia loc, de a face parte din conținutul șifonierului căruia sora Dorothea îi încredința un procent nu tocmai neglijabil al înfățișării ei.

Pantofii practici, model sport, care stăteau cu tocurele lor plate pe tăblia de jos a șifonierului, așteptîndu-și, lustruiți penibil, plimbarea, nici n-a fost nevoie să-i dau la o parte. Ca o invitație anume se prezenta ordinea din șifonier, încît Oskar, cu genunchii strînși în mijlocul aceluia spațiu îngust, stînd în șezut și fără să fi trebuit să atingă vreo haină, găsi acolo destul loc și un adăpost confortabil. Am intrat deci, făcîndu-mi nenumărate iluzii.

Dar nu m-am integrat imediat colecției. Oskar se simțea observat din cauza inventarului și becului din odaie. Pentru a-mi face mai intimă șederea în interiorul șifonierului, am încercat să trag ușile. Am avut dificultăți deoarece închizătoarele de la stîngiile ușilor erau slăbite și rămineau deschise

în partea de sus; pătrundea lumina în șifonier, dar nu destulă pentru a mă deranja. În schimb, se intensifica mirosul. Mirosea vechi, a curat, nu mai mirosea a oțet, ci discret a substanțe contra molilor; mirosea bine.

Ce făcea Oskar în timp ce ședea în șifonier? Își sprijinea fruntea de prima uniformă a sori Dorothea, un șorț cu mînecuțe care se închidea la gît și deschidea ușile tuturor așezămintelor de sănătate – și tocmai atunci mîna mea dreaptă s-a întins spre spate, poate pentru a căuta un sprijin, trecînd pe lîngă rochiile de stradă se rătăci, își pierdu echilibrul și se apucă de ceva neted care cedă; găsi, în sfîrșit – țînînd încă în mînă obiectul neted, alunecos –, o stînghie de sprijin și pipăi de-a lungul unei scînduri diagonale, bătută oblic în cuie, care ne asigura mie și dulapului un echilibru fragil: Oskar își avea deja mîna iar în partea dreaptă, ar fi putut să se declare mulțumit, cînd mi-am dus la ochi ceea ce apucasem în spatele meu.

Am zărit un cordon negru de lac, dar îndată am văzut mai mult decît un cordon negru de lac, pentru că în dulap era atît de întuneric, iar un cordon de lac nu putea să fie doar un cordon. Putea la fel de bine să însemne și altceva tot atît de neted, de alunecos, de întins, văzut de mine pe cînd eram un toboșar de trei ani pe digul portului Neufahrwasser: biata mama în pardesiu bleumarin cu garnituri de culoarea zmeurei, Matzerath în palton, Jan Bronski cu guler de catifea, la bereta de marină a lui Oskar panglica brodată cu litere aurii „SMS Seyditz” făceau parte din spectacol, iar paltonul și gulerul de catifea săriră de lîngă mine și de lîngă mama, care din cauza tocurelor înalte nu putea să sară, săriră din piatră în piatră pînă la marcajul marin, sub care ședea pescarul cu frînghia de rufe și cu sacul de cartofi plin de sare și de mișcare. Dar noi, care văzuserăm sacul și frînghia, voiam să știm de ce bărbatul acela pescuia sub marcajul marin cu o frînghie de rufe, înșă individul din Neufahrwasser sau Brösen sau de oriunde o fi fost, a rîs și a scuipat brun și gros în apă, încît multă vreme scuipatul s-a clătinat acolo fără să se depărteze deloc, pînă ce a venit un pescăruș și l-a luat, pentru că un pescăruș ia totul cu el, nu este un porumbel sensibil, cu atît mai puțin o soră medicală – ar fi de altfel mult prea simplu dacă am putea să aruncăm într-o pălărie

tot ce e alb, să aruncăm într-un șifonier, același lucru se poate spune și despre negru, deoarece pe vremea aceea nu-mi era încă frică de Bucătăreasa Neagră, ședeam neînfricat în dulap și totuși nu în dulap, ședeam la fel de neînfricat, într-o totală apatie a vîntului, pe digul portului Neufahrwasser, aici țineam cordonul de lac, dincolo altceva, ce-i drept tot negru și alunecos, dar nu cordon, căutam, deoarece ședeam în șifonier, o comparație, șifonierele te constrîng la așa ceva, o invocam pe Bucătăreasa Neagră, dar pe atunci chestia asta nu mă mișca prea mult, în ce privește albul eram mult mai tulburat, abia de știam să fac diferența dintre un pescăruș și sora Dorothea, alungam de la mine porumbii și alte fleacuri dintr-astea, că doar nu erau Rusaliile, ci Vinerea Mare, pentru că eram într-o excursie la Brösen și apoi merseam pe dig – și porumbii nu erau nici pe marcajul marin sub care cetățeanul din Neufahrwasser, cel cu frîghia de rufe, ședea acolo, ședea și scuipa. Și cînd individul din Brösen trase frîghia pînă ce aceasta ajunsese la capăt și dovedi de ce fusese atît de greu de tras din apele mîloase ale Mottlului, cînd biata mama a pus mina atunci pe umărul și pe gulerul de catifea al lui Jan, pentru că se făcuse ca brînză în obraz, pentru că voia să plece de acolo și pe urmă a trebuit totuși să privească cum individul acela a izbit capul de cal de pietre, cum au căzut țiparii mai mici și verzi ca lîntița din coama lui; pe cei mai mari și mai întunecați îi smulgea din cadavru de parcă ar fi scos șuruburi și deodată cineva sfîșie o pilotă, vreau să spun că veniseră pescărușii și se năpustiră, pentru că pescărușii, cînd sînt cîte trei sau și mai mulți, hăpăie un țipar mic cît ai zice pește, în timp ce hăndrălii mai mari le fac greutăți. Dar acum individul i-a căscat botul gloabei, i-a vîrît un lemn între fălci, ceea ce a făcut gloaba să ridă și și-a împins brațul păros înăuntru, a apucat, a prins, așa cum am apucat eu în șifonier, cum am prins și eu, așa și el trase afară, cum am tras eu cordonul de lac, dar el doi deodată, îi învîrți în aer, îi izbi de pietre, pînă cînd biete mele mame îi țîșni micul dejun pe nas și pe gură, un mic dejun format din cafea cu lapte, albuș și gălbenuș de ou, puțină marmeladă și firimituri de cornuri, o masă atît de îmbelsugată, încît pescărușii o și luară în picaj, coborîră cu un etaj mai jos, se înfipseră bine pe picioare, de gălăgie, ce

să mai vorbim, și că pescărușii au ochi răi e un lucru bine cunoscut și nu se lăsau goniți cu nici un chip, în orice caz nu de Jan Bronski, pentru că lui îi era frică de pescăruși și-și ținea miinile amîndouă pe ochii mari, albaștri, nici de toba mea nu voiau să asculte, ci infulecau în legea lor, în timp ce eu inventam la tobă furios, dar și entuziasmat totodată, ritmuri noi, dar pe biata mama asta o lăsa rece, ea era ocupată pînă peste cap, sughița și icnea intruna, dar nu mai ieșea nimic, pentru că nu mincase prea mult, căci mama voia să-și păstreze silueta, de aceea făcea gimnastică de două ori pe săptămînă la Organizația de Femei, dar nu-i ajuta la nimic, pentru că tot minca pe ascuns, găsind ea pînă la urmă o soluție, ca și individul din Neufahrwasser, în ciuda tuturor teoriilor, în final, cînd toți credeam că nu mai apare nimic, îi scoase gloabei un țipar din ureche. Asta era plin de un terci alb, pentru că îi scurmasse gloabei prin creier. Dar fu atît de mult scuturat și lovit de pietre, pînă cînd terciul căzu de pe el și țiparul își dete la iveală lacul lui și străluci ca un cordon de lac, pentru că de fapt asta am vrut să spun: un asemenea cordon de lac purta sora Dorothea cînd ieșea în oraș cu treburi particulare fără insigna cu crucea roșie.

Noi însă am plecat acasă, deși Matzerath mai voia să rămînă, pentru că un vas finlandez de aproximativ o mie opt sute de tone intra în port și făcea valuri mari. Individul lăsa capul de cal pe dig. Brusca gloaba neagră se făcu albă și începu să țipe. Dar nu necheza ca un cal, ci ca un nor care acoperă alb și sonor și lacom un cap de cal. Ceea ce de fapt era destul de agreabil, pentru că așa nu se mai vedea mîrtoaga, chiar dacă îți puteai imagina ce ascundea în fond isteria aceea. Și vasul finlandez ne tăie elanul, acesta era încărcat cu lemn și ruginit ca grilajul de fier de la cimitirul Saspe. Dar biata mama nu se mai uita nici la finlandez, nici la pescăruși, îi era de-ajuns. Chiar dacă înainte interpretase la pian, ba chiar cîntase *Zboară, pescărușule, în Helgoland*, acum nu mai cîntă niciodată cîntecul acela, nu mai cîntă nimic, la început nu mai voi să mîنینce nici un fel de pește, dar într-o frumoasă zi începu să mîنینce atîta pește, încît se sătură nu numai de țipari, dar și de viață, mai ales de bărbați, poate și de Oskar, în orice caz, ea care înainte nu putea să renunțe la nimic, deveni deodată nepretențioasă, reținută și se lăsa

chiar îngropată la Brentau. Dar asta o moștenesc precis de la ea, că pe de o parte nu vreau să renunț la nimic, iar pe de altă parte pot să o scot la capăt și fără nimic; singurul lucru de care nu mă pot lipsi, oricât ar fi de scump, sînt țiparii afumați. Asta era valabil și în cazul soriei Dorothea, pe care n-o văzusem niciodată, al cărei cordon de lac nu-mi plăcea decît aproximativ – și totuși nu puteam să mă dezlipesc de el, parcă nu se mai termina, parcă se înmulțea, deoarece m-am descheiat cu mîna liberă la pantaloni, am făcut asta ca să mi-o pot imagina din nou pe sora Dorothea, care îmi devenise complet voalată din cauza numeroșilor țipari de lac și a finlandezului intrat în port.

Treptat, Oskar, deși cu gîndul mereu în trecut la digul portului, reuși în cele din urmă, cu ajutorul pescărușilor să redescopere, cel puțin în jumătatea șifonierului care adăpostea uniforme ei de soră medicală, simple, dar atît de grăitoare, lumea soriei Dorothea. Cînd o vedeam, în sfîrșit, foarte clar și aveam impresia că disting detaliile chipului ei, încuietorile slăbite ale șifonierului se desprinseseră: cu un scîrțit urît, ușile șifonierului se desfăcură, lumina aceea mă scoase din minți și Oskar trebui să-și dea osteneala să nu păteze șorțul cu mînecuțe al soriei Dorothea atîrnat chiar lîngă el.

Doar pentru a găsi o formulă acceptabilă de schimbare a registrului și pentru a rezolva într-o manieră jucăușă șederea mea în interiorul șifonierului, care mă epuizase în ciuda așteptărilor, am bătut toba – ceea ce nu mai făcusem de ani se zile –, doar cîteva măsuri, mai mult sau mai puțin izbutite, pe placajul uscat din spatele dulapului, am părăsit apoi șifonierul, am mai cercetat o dată curățenia lui, fără să am nimic să-mi reproșez, pînă și cordonul de lac își păstrase strălucirea, doar cîteva pete mate trebuiau frecate, poate și aburite, ca acel cordon să devină iar cel ce amintise de țiparii prinși în anii tinereții mele fragede pe digul portului Neufahrwasser.

Eu, Oskar, am părăsit odaia soriei Dorothea, oprindu-i curentul becului de patruzeci de wați, care mă privise în timpul întregii mele vizite.

Klepp

Și iată-mă pe coridor, cu un șomoioi de păr blond spălăcit în portvizitul meu, mi-am dat pentru o clipă silința să simt șomoioiul prin pielea portvizitului, prin căptușeala sacoului, prin vestă, cămașă și flanelă, dar eram prea epuizat și totuși satisfăcut, în felul acela ciudat, morocănos, pentru a putea vedea în captura din încăperea respectivă mai mult decît niște fire de păr căzut, cum se prind de obicei de piepteni.

Abia acum recunosc Oskar că, de fapt, căutase cu totul alte comori. Cît am stat în odaia soriei Dorothea am vrut doar atît de mult să-mi pot dovedi că acel dr. Werner putea să-și facă simțită prezența în acea locuință, fie și numai printr-unul din plicurile atît de binecunoscute mie. Nu am găsit nimic. Nici un plic, cu atît mai puțin vreo filă scrisă frumos. Oskar mărturisește că a scos romanele polițiste ale soriei Dorothea, unul cite unul de pe raftul de pălării, că le-a deschis cercetîndu-le ca să afle vreo dedicație sau vreun semn de carte, adulmecam pînă și urma vreunei fotografii, deoarece Oskar cunoștea majoritatea medicilor de la Marienhospital, ce-i drept nu după nume, ci după înfățișare – dar nu găsi nici o poză de-a doctorului Werner.

Se pare că acesta nu cunoștea camera soriei Dorothea și, dacă o fi văzut-o vreodată, n-a reușit să lase nici o urmă. Așadar, Oskar ar fi avut destule motive să fie fericit. Oare nu aveam o grămadă de atuuri înaintea doctorului? Oare lipsa oricărei urme a doctorului nu era o dovadă grăitoare că relațiile dintre medic și soră se consumau doar în spital, erau deci numai de natură profesională și, dacă nu profesională, atunci oricum ele nu erau împărtășite?

Dar gelozia lui Oskar avea nevoie de un motiv. Oricît de mult m-ar fi afectat cel mai mic semn al prezenței doctorului Werner, acesta ar fi fost pentru mine în egală măsură o

satisfacție care nu s-ar fi putut compara cu micul și scurtul rezultat al șederii mele în șifonier.

Nu mai știu cum m-am întors în camera mea, dar îmi amintesc totuși că am auzit la capătul coridorului, în spatele acelei uși care închidea camera domnului Münzer, o tuse improvizată, o tuse menită să atragă atenția. Ce mă interesa pe mine acel domn Münzer? Oare nu-mi ajungea subchiriașa ariciului? Să-mi fi luat altă povară pe cap cu Münzer, cine știe ce ascundea și numele ăsta? Așa că Oskar se făcu a nu auzi tusea aceea provocatoare sau mai exact: nu înțelesesem ce mi se cerea și abia în camera mea mi-am dat seama că acel domn Münzer pe care nu-l cunoșteam și care îmi era total indiferent, tușise numai ca să mă ademenească pe mine, Oskar, la el în cameră.

Recunosc: mi-a părut rău un timp că n-am reacționat la tusea aceea, pentru că odaia mea era îngrozitor de strimț și de vastă totodată, încît o discuție, cu domnul Münzer, oricît de apăsătoare și de silnică, cel ce tușea, ar fi devenit pentru mine o binefacere. Dar n-am avut curajul nici mai tîrziu să stabilesc legătura cu domnul din spatele ușii de la celălalt capăt al coridorului, eventual provocînd, la fel, o tuse pe coridor. Mă lăsa deci lipsit de voință în seama integrității dreptunghiulare a scaunului de bucătărie din odaia mea și, ca mai totdeauna cînd stau pe scaune, neliniștea îmi trecu în sînge; am luat atunci un vademecum de pe pat și am lăsat terfeloaga aia scumpă, procurată cu bani ciștițați din greu cu munca mea de model, să cadă și să se facă numai cute și colțuri, mi-am luat apoi de pe masă darul lui Raskolnikov, toba de tinichea, dar n-am putut s-o ating cu bețele, așa cum Oskar n-a putut vărsa nici o lacrimă care să cadă pe lacul alb și rotund aducîndu-i cu sine o ușurare aritmică.

S-ar putea acum începe un tratat despre nevinovăția pierdută; Oskar toboșarul, cel oprit la trei ani, ar putea fi pus față în față cu acel Oskar cocoșat, fără glas, fără lacrimi, fără tobă. Dar acest lucru nu ar corespunde realității: Oskar și-a pierdut de mai multe ori nevinovăția chiar toboșar fiind, dar și-a regăsit-o sau a lăsat-o să-i crească la loc; pentru că nevinovăția poate fi comparată cu o buruiănă care se înmulțește zelos – gîndiți-vă numai la acele bunici nevinovate, pe vremuri au fost toate sugari ticăloși și plini de ură – nu, Oskar nu vrea ca jocul de-a vinovăția și nevinovăția să-și facă mendrele.

Mai degrabă dragostea mea pentru sora Dorothea a fost cea care mi-a poruncit să pun toba la loc, fără să bat în ea, să părăsesc camera, coridorul și locuința lui Zeidler și să mă duc la Academia de Artă, deși profesorul Kuchen îmi fixase înlînire abia după-amiază tîrziu.

Cînd Oskar părăsi încăperea cu pași necontrolați, traversă coridorul și deschise anume ușa cu zgomot, ascultă o clipă la ușa domnului Münzer. Nu tușea. Am părăsit rușinat, revoltat, satisfăcut și infometat, plin de lehamite și poftă de viață, zîmbind cînd și cînd, pe de altă parte gata să plîng, locuința și, în cele din urmă, și casa din Jülicher Straße.

Cîteva zile mai tîrziu am pus în aplicare un plan cumpînit îndelung, care a dovedit pînă în cele mai mici detalii că folosisem o metodă extraordinară. În acea zi fusesem liber toată dimineața. Abia la ora trei Oskar și Ulla trebuiau să-i pozeze celui mai inspirat pictor, Raskolnikov; eu, în chip de Odiseu, care, întors acasă, îi dăruiește soaței sale, Penelopa, o cocoasă. În zadar am încercat să-l sustrag pe artist de la ideea asta. Pe atunci făcea ravagii cu mult succes printre zeii și semizeii greci. Ulla se simțea bine în mitologie și așa am cedat, m-am lăsat pictat în chip de Vulcan, de Pluto cu Proserpina și, în fine, în acea după-amiază, și ca Odiseu cocoșat. Dar pe mine mă interesează mai mult să descriu dimineața respectivă. De aceea, Oskar trece sub tăcere cum arăta muza Ulla în chip de Penelopă și spune: în locuința familiei Zeidler era liniște. Ariciul se găsea în deplasare, avînd asupra lui foarfecele de tuns părul, sora Dorothea era în tură de zi, plecase deci de la șase de acasă, doamna Zeidler mai lenevia în pat cînd sosi poșta, puțin după ora opt.

Am cercetat imediat scrisorile, n-am găsit nimic pentru mine – scrisoarea Mariei abia venise de două zile –, dar am descoperit dintr-o privire un plic expedit din oraș cu scrisul inconfundabil al doctorului Werner.

Mai întîi am pus scrisoarea lîngă celelalte destinate domnului Münzer și familiei Zeidler, m-am retras în odaia mea și am așteptat pînă ce doamna Zeidler a ieșit pe coridor, i-a dus subchiriașului ei Münzer scrisoarea, apoi a străbătut bucătăria, a intrat, în sfîrșit, în dormitor și după fix zece minute a părăsit locuința, de fapt casa, pentru că la ora nouă își începea munca de birou la Mannesmann.

Din motive de siguranță, Oskar așteptă un pic, își pune încet hainele pe el, își curăță unghiile, aparent ci se poate de calm. Am mers la bucătărie, am pus pe arzătorul cel mai mare al aragazului cu trei ochiuri o oală de aluminiu umplută pe jumătate cu apă, am lăsat mai întâi să ardă cu flacără mare și de îndată ce se făcură aburi, am invitat butonul pînă la cea cea mai joasă, apoi am făcut doi pași pînă la odaia sorie Dorothea, apărîndu-mi cu grijă gîndurile și menținîndu-le, pe cît posibil, în apropierea întîmplărilor recente, am pus mîna pe scrisoarea pe care o împinsese doamna Zeidler pe jumătate sub ușa cu geamuri lăptoase și iată-mă din nou în bucătărie, ținînd plicul cu reversul deasupra aburului, pînă ce am putut să-l deschid fără să-l rup. Firește, Oskar închisese gazul înainte de a fi ținut scrisoarea doctorului Werner deasupra oalei cu aburi.

Nu am citit scrisoarea la bucătărie, ci în odaia mea, stînd pe pat. La început am fost decepționat, deoarece nici formula de adresare, nici cea de încheiere nu trădau nimic despre relația doctorului cu sora medicală.

„Dragă domnișoară Dorothea!“ începea scrisoarea – și se încheia cu: „Al dumneavoastră, Erich Werner“.

Nici la lectura scrisorii nu apărea nici un singur cuvînt de tandrețe. Werner regreta că nu a vorbit cu sora Dorothea în ajun, deși o văzuse în fața ușii care dădea în secția de bărbați. Din motive inexplicabile pentru dr. Werner, sora Dorothea a făcut stînga-mprejur cînd l-a văzut pe doctor vorbind cu sora Beate – așadar, cu prietena Dorotheei. Dr. Werner nu voia decît o explicație, întrucît discuția cu sora Beate avusese un caracter pur profesional. După cum știe ea, sora Dorothea, el își dă toată silința să păstreze distanța față de Beate, care nu se stăpînește deloc. Cînd o cunoscînd-o pe Beate, Dorothea ar trebui să înțeleagă că nu e deloc ușor, pentru că sora Beate își arată sentimentele, de cele mai multe ori, fără opreliști, sentimente pe care el, dr. Werner, nu le împărtășește nicicum. Ultima frază din scrisoare suna astfel: „Vă rog să mă credeți că dacă vreți să-mi vorbiți, vă stau oricînd la dispoziție“. În ciuda aspectului formal, al răcelii, ba chiar al aroganței unor rînduri, nu mi-a fost prea greu să descifrez stilul epistolar al doctorului E. Werner și să iau scrisoarea drept ceea ce chiar era, o înflăcărată scrisoare de dragoste.

Am pus cu gesturi mecanice scrisoarea la loc în plic, lăsînd la o parte orice precauție, partea gumată, peste care probabil că Werner trecuse cu limba, am umezit-o, de astă dată, cu limba lui Oskar, apoi începui să rîd, mă loviu scurt, continuînd să rîd, cu palma cînd peste frunte, cînd la ceafă, pînă ce în mijlocul plesniturilor am reușit să iau mîna dreaptă de pe fruntea lui Oskar și s-o pun pe clanța camerei mele ca să deschid ușa, să ies pe coridor și să strecor scrisoarea doctorului Werner pe jumătate sub ușa aceea de lemn cenușiu și cu geamuri lăptoase care îmi închidea accesul în intimitatea atît de bine cunoscută mie a sorie Dorothea.

Încă ședeam ghemuit pe cuier cu unul sau două degete lipite de scrisoare, cînd deodată am auzit din camera de la celălalt capăt al coridorului vocea domnului Münzer. Am deslușit fiecare cuvînt al rostirii lui încete și accentuate ca la un dictat: „Ah, dragă domnule, nu vreți să-mi aduceți, vă rog, puțină apă!“

M-am ridicat pe loc, mi-am spus că omul ăsta trebuie să fie bolnav, dar am recunoscut imediat că omul din spatele ușii nu era bolnav, că Oskar inventase doar această boală, ca să aibă un motiv de a-i duce apă, deoarece o simplă chemare, nemotivată prin nimic, nu m-ar fi putut ademini niciodată în casa unui om complet străin.

La început am vrut să-i duc apa aceea încă ușor încălzită în oala de aluminiu de care mă servisem ca să deschid scrisoarea doctorului. Dar pe urmă am vărsat totuși apa folosită în chiuvetă, am dat drumul să curgă apă proaspătă în oală și am dus-o în fața acelei uși în spatele căreia locuia desigur vocea care avea nevoie de mine și de apă sau poate numai de apă, vocea domnului Münzer.

Oskar bătu la ușa, intră și fu îndată izbit de mirosul atît de caracteristic al lui Klepp. Dacă numesc acea emanație acră înseamnă să-i omit substanța ei, în același timp, dulceagă. Aerul din odaia lui Klepp nu avea de pildă nimic comun cu mirosul de oțet din camera sorie medicale. Dacă aș spune că era dulce-acrișor, ar fi de asemenea inexact. Acel domn Münzer sau Klepp, cum îi spun azi, un flautist și clarinetist de jazz, care-i stătea morții în cale, gras și leneș, cu toate astea destul de mobil, transpirînd ușor, superstițios, nespălat, totuși nu decăzut, avea și mai are mirosul unui cadavru care nu poate

să înceteze să fumeze, să sugă bomboane de mentă și să emane un puternic iz de usturoi. Așa mirosea încă de pe atunci, așa miroase și respiră și azi și-mi cade pe cap în zilele de vizită aducînd cu el, în dîra aceea de miasme, pofta de viață amestecată cu deșertăciunea și silindu-l pe Bruno să deschidă larg ferestrele și ușile să se facă mult curent după plecarea lui, la care îmi promite, totdeauna convențional, că va reveni.

Azi e Oskar la pat. Atunci, în locuința lui Zeidler, îl găsisem pe Klepp în ceea ce mai rămăsese dintr-un pat. Lenevea plin de voce bună, își ținea la o distanță accesibilă o spirtieră demodată, avînd un aer ușor baroc, cam o duzină de pachete de spaghete, bidonașe de ulei de măsline, pastă de tomate în tuburi, sare grunjoasă și umedă pe hirtie de ziar și un dulap plin de sticle de bere care era, cum aveam să constat, călîie. În sticlele goale de bere urina culcat, apoi astupa, după cum îmi povesti confidențial, o răă mai tîrziu, sticlele umplute pînă sus, de culoare verzuie, potrivit conținutului, le punea deoparte, separate de adevăratele sticle de bere, ca în caz că-l apuca setea, cel ce nu părăsea niciodată patul să fie ferit de orice confuzie. Deși avea apă în cameră – cu puțin spirit întreprinzător ar fi putut să urineze în chiuvetă –, era prea leneș sau mai bine zis prea împiedicat de propria lui persoană ca să-și părăsească patul pentru a lua apă proaspătă în oala lui de spaghete.

Întrucît Klepp fierbea cu grijă pastele făinoase, de fiecare dată, în aceeași apă, pîzind ca pe ochii din cap zeama folosită de mai multe ori, devenită tot mai groasă, reușea, ajutat și de rezerva lui de sticle de bere goale, să-și mențină uneori poziția orizontală chiar și patru zile în șir. Starea de urgență intervenea cînd zeama de spaghete devenea, prin fierbere și răsfierbere, un rest sărat și lipicios. E adevărat că atunci Klepp ar fi putut să facă greva foamei, dar pentru aceasta îi lipseau pe vremea aceea încă premisele ideologice, iar asceza lui părea din capul locului limitată la perioade de patru pînă la cinci zile, altfel doamna Zeidler, care îi aducea corespondența sau o oală mai mare pentru spaghete și o rezervă de apă adecvată cantității de paste făinoase, l-ar fi putut face și mai independent de mediul înconjurător.

Cînd Oskar violă secretul corespondenței, Klepp zăcea de cinci zile în pat: cu restul de apă de la spaghete ar fi putut

lipi afișe pe stîlpi. Tocmai atunci a auzit pe coridor pașii mei nehotărîți destinați sorei Dorothea și scrisorilor ei. După ce a constatat că Oskar nu reacționa la accesele de tuse prefăcute, provocatoare, și-a pus propriul lui glas în joc în ziua cînd citeam scrisoarea de dragoste rece și deopotrivă pătimașă a doctorului Werner: „Ah, dragă domnule, n-ați vrea, vă rog, să-mi aduceți puțină apă?”

Și atunci am luat oala, am vărsat apa călîie, am învîrtit robinetul chiuvetei, am lăsat apa să curgă cu zgomot pînă ce oala s-a umplut pe jumătate, am mai turnat puțin și i-am adus apă proaspătă, eram domnul acela binevoitor pe care și-l închipuia în persoana mea, mă recomandai, rostii Matzerath, pietrar și cioplitor de inscripții.

El, la rîndul său, de asemenea politician, își înălță partea de sus a corpului cu cîteva grade și se prezentă: Egon Münzer, jazz-bandist, dar pe mine mă rugă să-i spun Klepp, de vreme ce pe tatăl lui îl cheamă tot Münzer. I-am înțeles prea bine dorința, doar și eu mă numeam de preferință Koljaiczek sau simplu, Oskar, purtam numele de Matzerath doar din umilință și nu puteam să mă decid decît foarte rar să mă cheme Oskar Bronski. Așa că nu-mi veni deloc greu să-l numesc pe tînărul bărbat gras care zăcea în pat – fi dădeam treizeci de ani, dar era mai tînăr – simplu și direct Klepp. El îmi spuse Oskar, deoarece numele Koljaiczek îi dădea prea multă bătaie de cap.

Înnodarăm o discuție, la început ne silirăm să nu ne ambalăm. Sporovăind, n-am atins decît temele cele mai ușoare: voiam să știu dacă e de părere că destinul nu se poate schimba. El era de părere că nu se poate. Oskar mai voia să știe dacă era de părere că toți oamenii trebuiau să moară. Și că oamenii trebuiau să moară era absolut sigur, dar nu era sigur că toți oamenii trebuiau să se nască. Chiar despre nașterea sa vorbea ca de o eroare și Oskar simți că-i împărțășește destinul. Amîndoi credeam în cer – dar el, cînd spunea cer, scotea un chicotit împuțit și se scărpină sub cuvertură. S-ar putea ca domnul Klepp să fi plănuit încă din timpul vieții destule necuvințe pe care nădăjduia să le îndeplinească în ceruri. Cînd ajunserăm la capitolul politică, deveni aproape pătimaș, îmi numi peste trei sute de familii princiere germane cărora voia să le confere pe loc onoare, coroană și putere; regiunea din jurul Hanovrei o atribui regatului britanic.

Cînd l-am întrebat despre destinul fostului oraș liber Danzig, nu știa, din păcate, unde se afla acesta, dar propuse, fără să stea pe gînduri, ca principe al respectivului oraș, necunoscut lui, un conte din landul Berg, care, după cum spunea el, s-ar fi tras direct din Jan Wellem. În sfîrșit – tocmai ne străduiam să definim noțiunea de adevăr, făcusem în această direcție chiar unele progrese –, cînd, prin cîteva întrebări intermediare, am reușit să aflăm că domnul Klepp plătea deja de trei ani chirie la Zeidler în calitate de subchiriaș. Am regretat că nu ne-am cunoscut mai de mult. Eu l-am învinuit pe arici că nu-mi dăduse destule relații despre cel care nu păreașea niciodată patul – așa cum nu catadicsise să-mi spună nimic altceva nici despre sora medicală decît că: Aici locuiește o soră medicală, în spatele ușii cu geamuri lăptoase.

Oskar nu voi să-l încarce pe domnul Münzer sau Klepp de la început cu necazurile lui. De aceea nu l-am cerut lămuriri cu privire la sora medicală, ci m-am interesat mai întîi de el: „Apropo de sănătate”, l-am întrebat, „nu vă simțiți bine?”

Klepp își ridică iar jumătatea superioară a corpului cu cîteva grade, dar cînd văzu că nu reușește să formeze un unghi drept, se lăsă să cadă din nou la loc și mă lămurii că zace de fapt în pat ca să afle dacă îi merge bine, satisfăcător sau rău. Speră că în cîteva săptămîni să poată deduce că îi merge satisfăcător.

Atunci se întîmplă lucrul de care mă temusem mai mult și crezusem că-l pot evita printr-o discuție prelungită și complexă. „Ah, dragă domnule, serviți, vă rog, cu mine o porție de spaghete.” Am mîncat din spaghetetele fierte în apa proaspătă adusă de mine. N-am îndrăznit să cer oala cea lipicioasă ca s-o spăl cum trebuie în chiuvetă. Klepp fierbea spaghetetele, după ce se întorsese pe-o parte, fără să scoată o vorbă, cu mișcări sigure de somnambul. Apa o vărsă cu grijă într-o cutie de conserve mai mare, se întinse apoi, fără să-și schimbe vizibil poziția părții superioare a corpului, ca să ajungă cu mîna sub pat, scoase de acolo o farfurie unsuroasă cu resturi uscate de sos tomat, o clipă păru indecis, dar apoi pescui de sub pat o hîrtie mototolită de ziar, șterse cu ea bine farfuria, făcu să dispară din nou hîrtia sub pat, suflă pe partea interioară a farfuriei mînjite, de parcă ar fi vrut să înlătore de acolo ultimul fir de praf, îmi întinse apoi, cu un

gest aproape nobil, cea mai scirboasă dintre farfurii și-l rugă pe Oskar să se servească.

Eu voiam să-l las pe el înaintea, îl invitam chiar să înceapă primul. După ce mi-a oferit tacîmuri murdare care se lipeau de degete, mi-a umplut farfuria, folosind lingura de supă și furculița, cu o porție zdravănă de spaghete, a apăsă cu mișcări elegante pe tubul din care a ieșit un vierme lung de pastă de tomate desenînd ornamente pe grămada de spaghete, a turnat ulei din belșug deasupra, a făcut același lucru și în oala de fier, a presărat piper peste ambele porții, și-a amestecat mîncarea lui și m-a îmbiat cu privirea să-mi pregătesc și eu mîncarea cum făcuse el. „Ah, dragă domnule, vă rog să mă scuzați că n-am parmezan în casă! Oricum, vă urez poftă bună!”

Nici pînă în ziua de azi Oskar nu poate înțelege cum de a fost în stare atunci să-și ia inima în dinți și să folosească lingura și furculița. În chip surprinzător, mîncarea îmi plăcuse. Culmea, acele spaghete mi-au devenit un fel de criteriu de valoare culinar, pe care l-am aplicat de atunci fiecărui meniu care mi-a fost pus în față.

În timpul mesei mi-am găsit timp să cercetez cu minuțiozitate, și totuși cu discreție, camera celui care nu păreașea niciodată patul. Atracția încăperii o constituia o gaură rotundă de la cămin situată chiar sub plafon; din perete răsufla negru. Afară, în fața ferestrelor, bătea vîntul. În orice caz, păreau a fi pale de vînt care suflau din cînd în cînd nori de funingine pe gaura căminului în camera lui Klepp. Aceștia se depuneau uniform, celebrînd parcă o înmormintare, peste inventarul odăii. Deoarece tot inventarul nu consta decît din patul care trona în mijlocul camerei și din cîteva covoare din dotarea familiei Zeidler, înfășurate și împachetate în hîrtie de ambalaj, se putea afirma cu certitudine: în odaia aceea nu era nimic mai negru decît cearșaful de pat cîndva alb, perna de sub teasta lui Klepp și un prosop pe care cel ce nu păreașea niciodată patul și-l pune pe obraz cînd o pală de vînt sufla un nor de funingine în cameră.

Ambele ferestre ale încăperii dădeau, la fel ca ferestrele de la camera de zi și de la dormitorul familiei Zeidler, în Jülicher Straße sau mai exact în veșmintele verzi-cenușii ale celui castan din fața casei cu camere închiriate. Singurul așa-zis tablou atîrna între ferestre, prins în piuneze, și

reprezenta fotografia Elisabetei a Angliei, extrasă probabil dintr-o revistă ilustrată. Sub tablou, spinzura de un cirgl din perete un cimpoi al cărui model scoțian mai putea fi recunoscut sub funinginea depusă din belșug. În timp ce priveam poza color gândindu-mă mai puțin la Elisabeta și la Filip al ei, dar cu atât mai mult la sora Dorothea, care stătea între Oskar și dr. Werner cuprinsă probabil de disperare, Klepp mi-a explicat că el era un admirator entuziasat al casei regale engleze și de aceea învățase la niște pipers dintr-un regiment scoțian al armatei britanice de ocupație să sufle în cimpoi, mai ales pentru că Elisabeta avea sub comanda sa acel regiment; el, Klepp, o văzuse, la jurnalul de actualități, cu fustiță scoțiană în carouri de sus pînă jos, trecînd în revistă regimentul.

În mod surprinzător, în mine se trezi catolicismul. Puneam la îndoială priceperea Elisabetei la muzica de cimpoi, am făcut chiar și unele observații despre sfîrșitul dezonorant al catolicei Maria Stuart, pe scurt, Oskar îi dădu lui Klepp de înțeles că o consideră pe Elisabeta o afonă.

De fapt, mă așteptam la o explozie de mînie din partea regalistului. Dar acesta zîmbi ca un expert și îmi ceru o explicație pe care, la o adică, ar fi putut-o deduce și singur, și anume, dacă eu, omulețul – așa mă numea grasul –, puteam să emit judecăți de valoare în domeniul muzicii.

Oskar îl privi lung pe Klepp. Acesta mă apostrofase fără să știe ce trezise în mine. Mă nimerise din cap direct în cocoșă. Era ca-n ziua de apoi a tuturor tobelor mele vechi, sparte, distruse. Miile de tobe pe care le aruncasem la fier vechi, plus toba care zăcea îngropată în cimitirul Saspe, toate se ridicară, se treziră din nou, își sărbătoriră sănătoase și intacte învierea, se făcură auzite, mă umplură, mă săltară de pe marginea patului, mă scoaseră din odaie, după ce i-am cerut scuze lui Klepp și un pic de răbdare, mă atraseră pe lingă ușa cu geamuri lăptoase a sorei Dorothea – pe dușumeaua coridorului se mai vedea încă jumătate din pătratul scrisorii –, mă minară în odaia mea și-mi scoaseră în cale toba pe care mi-o dăruise pictorul Raskolnikov cînd pictase Madonna 49; și eu am apucat toba, țineam deja tinicheaua și bețele în mînă, m-am întors sau am fost întors, îmi părăsii odaia, trecui într-un salt pe lingă încăperea blestemată și intrai, ca un supraviețuitor reîntors după îndelungi rătăciri,

în bucătăria de spaghete a lui Klepp și, fără multă vorbă, mă așezai pe marginea patului, îmi potrivii cum trebuia tinicheaua lăcuită în roșu și alb, îmi agitai mai înțîi puțin bețele în aer, eram firește ușor încurcat și-l priveam pe Klepp, care era uimit, apoi lăsa să-mi cadă ca din întîmplare un băț pe tobă, vai, toba îi dădu replica lui Oskar și el atacă imediat cu al doilea băț; și începu să bat în tobă luînd totuși la rînd, la început a fost începutul; fluturile bătea cu aripile pe becul aprins ora nașterii mele; scara beciului, cele nouăsprezece trepte le-am bătut la tobă, căderea mea de pe scară cînd se sărbătorea legendara mea aniversare, tocmai împlinisem trei ani; și orarul de la școala Pestalozzi l-am bătut la tobă, în sus și-n jos, am urcat cu toba Turnul cu etaje, am stat cu toba sub tribune politice, am bătut la tobă țipări și pescăruși, covoare am bătut la tobă în Vinerea Mare, am stat bătînd la tobă la capătul îngustat de la picioarele sicriului biete mele mame, apoi mi-am luat ca model spinarea plină de cicatrice a lui Herbert Truczinski și am observat, cînd am bătut apărarea poștei poloneze de la Piața Hevelius la toba mea, o mișcare vagă la capul patului, a aceluia pat pe care ședeam, îl văzui cu coada ochiului pe Klepp ridicat, scoțîndu-și cu un zîmbet un flaut caraghios de lemn de sub pernă, ducîndu-și la gură flautul care scotea sunete atât de dulci și de nefirești, atât de potrivite tobei mele, încît aș fi fost în stare să-l conduc la cimitirul Saspe, la Schugger Leo, să dansez ca Schugger Leo în fața lui, să fac să spumege pentru el și cu el praful efervescent al primei mele iubiri; pînă și în jungla Linei Greff l-am dus, am dat drumul și la marea mașină-tambur, fixată la șaptezeci și cinci de kilograme, cît cîntărea negustorul de legume Greff, l-am luat pe Klepp în teatrul de companie al lui Bebra, l-am lăsat pe Iisus să cînte la toba mea, i-am bătut acolo pe tobă pe Störtebeker și pe toți scărmanătorii, dîndu-i jos din turnul de sărituri de la trambulină – și jos se afla Luzie –, dar eu le-am permis furnicilor și rușilor să-mi ocupe toba și nu l-am mai condus la cimitirul Saspe, unde mi-am aruncat toba după Matzerath, ci am bătut tema mea majoră și fără sfîrșit : ogoarele de cartofi kaşube sub ploaia de octombrie, acolo șade bunica mea în cele patru fuste ale ei; și inima lui Oskar amenința să se facă de piatră cînd am auzit din flautul lui Klepp șiroind ploaia de octombrie, cum flautul

lui Klepp l-a descoperit pe incendiatorul Joseph Koljaiczek sub ploaie și sub cele patru fuste ale bunicii mele, cum aceiași flaut a dovedit și celebrat nașterea biete mele mame.

Am cîntat împreună mai multe ore în șir. După ce am făcut variațiunile la fuga bunicului meu peste plutele de lemn, am terminat ușor obosiți, dar totodată fericiți, concertul cu aluzia imnică a unei salvări miraculoase a incendiatorului dispărut

Cu ultimul sunet, încă pe jumătate în flaut, Klepp sări din patul lui jilav. Îl urmărară miasme de cadavru. Dar el deschise larg ferestrele, înfundă cu hîrtie de ziar gaura din cămin, făcu ferfeniță fotografia color a Elisabetei Angliei, declară sfîrșitul epocii monarhiste, dădu drumul apei să sară din robinet în chiuveță, se spală, se spală pe el, Klepp începu să se spele, cuteză chiar să spele tot, asta nu mai era spălat, era spălătorie; și cînd cel spălat ieși din apă și apărui în fața mea gras, șiroind tot, gol, plesnind de osînză, cu organul atîrnîndu-i urît într-o parte, mă ridică, mă ridică întinzîndu-și mîinile – deoarece Oskar era ușor –, apoi, cînd izbucni rîsul în el, țîșni afară și se lovi de plafon, am înțeles că nu numai toba lui Oskar învîsase, dar și Klepp era un înviat – și ne felicităram reciproc și ne sărutăram pe obraz.

Încă în aceeași zi – seara am ieșit amîndoi să bem o bere, am mîncat singerete cu ceapă –, Klepp mi-a propus să înființez împreună cu el o orchestră de jazz. E adevărat că i-am cerut un timp de reflecție, dar Oskar era deja decis nu doar să renunțe la ocupația lui de cioplitor de inscripții la pietrarul Korneff, ci și să mai pozeze împreună cu muza Ulla, ca să devină în schimb baterist într-o orchestră de jazz.

Pe covorul de cocos

Așa i-a oferit atunci Oskar prietenului său Klepp toate motivele să se scoale din pat. Și chiar dacă grasul a sărit din cîrpele lui îngălate și a dat pînă și cu apă pe el și a devenit bărbatul care spune Hopa și Frumoasă-i lumea, aș vrea azi, cînd cel ce nu părăsește niciodată patul se numește Oskar, să afirm: Klepp vrea să se răzbune pe mine, vrea să-mi taie pofta de patul cu vergele al spitalului de boli nervoase, pentru că și eu i-am tăiat pofta de patul lui din bucătăria cu spaghete.

O dată pe săptămînă trebuie să-i suport vizita, să-i aud tiradele optimiste despre jazz, manifestele muzicale comuniste, deoarece el, care pe atunci cînd nu părăsea patul, se dădea drept un regalist fidel și ținea cu casa regală britanică, devenise, de cum i-am luat patul și pe Elisabeta-Cimpoi, membru cu cotizația la zi al KPD, ceea ce face și azi ca hobby ilegal, bînd bere, mîncînd singerete și enumerîndu-le unor omuleți nevinovați, care sprijină teigheaua și studiază etichetele de pe sticle, fericitele afinități dintre o formație de jazz și un colhoz sovietic.

Visătorului speriat nu i se mai oferă azi decît puține posibilități. Odată rupt de patul lui îngălat, Klepp putu să devină tovarăș – și încă ilegal – ceea ce creștea atracția. Jazzfan se numea cea de-a doua investitură care i se oferise, în al treilea rînd, el, protestantulbotezat, s-ar fi putut converti și să devină catolic.

Dar ce-i al lui Klepp e al lui Klepp. Și-a lăsat libere căile de acces spre toate religiile posibile. Atenție, carnea grea, lucioasă, și umorul lui care trăiește din succes i-au dat o rețetă după ale cărei reguli de viclenie țărănească învățăturile lui Marx s-ar putea combina cu jazzul. Și dacă într-o bună zi, un popă cu orientare de stînga, un tip de popă muncitoresc, i-ar fi tăiat calea, unul care asigură colecția de discuri

cu muzică dixieland, din acea zi și-ar fi primit împărtaşania duminicală ca un marxist rumegător de jazz, amestecându-și duhurile trupului, descrise mai sus, cu emanațiile unei cate-drale neotice.

Că și mie îmi merge tot așa, de vină e patul, din care băiatul acela vrea să mă ademenească cu cele mai optimiste promisiuni. Face reclamații peste reclamații la tribunal, lucrează mină-n mină cu avocatul meu, cere rejudecarea procesului: vrea eliberarea lui Oskar, libertatea lui Oskar – afară din azil cu Oskar – și toate astea pentru că Klepp nu-mi îngăduie patul!

Și totuși nu regret că în calitate de subchirias al lui Zeidler am făcut dintr-un prieten culcat unul sculat, mișcă-tor, uneori chiar alergător. În afară de orele obositoare, grele de gânduri, pe care i le consacram sorei Dorothea, acum aveam o viață particulară destul de lejeră. „Hallo, Klepp“ îl băteam pe umăr, „hai să înființăm o orchestră de jazz!“ Și el îmi pipăia cocoșa pe care o iubea aproape la fel de mult ca pe propria-i burtă. „Oskar și cu mine o să înființăm o orchestră de jazz“, spunea el lumii. „Ne lipsește doar un chitarist mai acătării care să se priceapă și la banjo.“

De obicei, pe lângă tobă și flaut mai e nevoie și de un al doilea instrument melodic. Un bas pentru percuție n-ar fi dat tocmai rău, dar bășiiți se găseau încă de pe atunci foarte greu și de aceea căutam neobosiți un chitarist. Mergeam des la cinema, ne fotografiam de două ori pe săptămână, după cum spuneam la început, și cu fotografiile de pasaport făceam fel de fel de prostii, la o bere cu sîngerete și ceapă. Klepp tocmai o cunoscuse pe Ilse roșcata, îi dăruise cu prea multă ușurință o fotografie de-a lui și trebuia s-o ia de nevastă măcar și numai pentru atît – dar un chitarist tot nu găseam.

Și dacă Düsseldorful vechi cu resturile sale, cu muștarul și cu brînză, cu damul de bere și cu legănatul în lanț la chefuri, specific Renaniei Inferioare, îmi era într-o oarecare măsură cunoscut, din cauza activității mele de model la Academia de Artă, aveam să-l cunosc cum trebuia abia datorită lui Klepp. Căutam chitariști din jurul bisericii Lambertus prin toate circumile și mai ales în Ratingerstraße, la *Unicorn*, pentru că acolo Bobby cînta muzică de dans și uneori ne lăsa și pe noi să-l acompaniem la flaut și tobă, îi oferea tobei mele astfel prilejul

să fie aplaudată, deși Bobby însuși era un baterist excelent, căruia îi lipsea, din păcate, un deget la mîna dreaptă.

Chiar dacă nici la *Unicorn* n-am găsit un chitarist, am cîștigat totuși puțină rutină, la care se mai adăuga și experiența mea din teatrul de campanie, și în scurt timp aș fi devenit un baterist acceptabil, dacă sora Dorothea nu ar fi încurcat din cînd în cînd lucrurile. Jumătate din gîndurile mele erau tot timpul la ea. Asta ar mai fi mers, dacă cealaltă jumătate de gînduri ar fi rămas în întregime în apropierea tobei mele. Dar lucrurile se petreceau așa, că un gînd începea de la tobă și se termina la insigna cu cruce roșie a sorei Dorothea. Klepp, care se pricepea de minune să mă facă să-mi depășesc stările de absență cu flautul lui, se îngrijora de fiecare dată cînd îl vedea pe Oskar cufundat în gînduri. „Nu cumva ți-e foame, să-ți comand niște sîngerete?“

Klepp, care simțea pentru fiecare durere a acestei lumi o foame de lup, credea că poate trata orice suferință cu o porție de sîngerete. Pe vremea aceea Oskar mîncă foarte mult sîngerete proaspăt cu inele de ceapă și bea bere, ca prietenul său Klepp să creadă că durerea lui Oskar se numește foame și nu sora Dorothea.

Păraseam de obicei foarte devreme locuința lui Zeidler din Jülicher Straße și luam micul dejun în orașul vechi. La Academie nu mă mai duceam decît cînd ne trebuiau bani pentru cinematograf. Muza Ulla se logodise între timp pentru a treia sau a patra oară cu pictorul Lanke, era deci inaccesibilă, pentru că Lanke își primise primele oferte industriale. Pozatul fără muză nu-l încînta pe Oskar – din nou era desenat, înnegrit oribil, de aceea mă dăruii cu trup și suflet lui Klepp, deoarece nici la Maria și la Kurt nu-mi mai aflam liniștea Acolo trona, seară de seară, șeful și admiratorul ei înșurat, Stenzel.

În toamna timpurie a anului o mie nouă sute patruzeci și nouă, cînd într-o zi Klepp și cu mine tocmai plecam de acasă și ne întîlnirăm pe coridor, cam în dreptul ușii cu geamuri lăptoase, aveam și instrumentele cu noi, Zeidler, care crăpase puțin ușa de la dormitor, ne strigă.

Desfășură un preș îngust, dar gros înșpre noi, și ne rugă să-l ajutăm să-l aranjeze și să-l fixeze. Covorul era un preș de cocos. Preșul era lung de opt metri și douăzeci de centimetri.

Deoarece coridorul locuinței lui Zeidler nu avea decât șapte metri și patruzeci și cinci de centimetri în lungime, Klepp și cu mine a trebuit să tăiem șaptezeci și cinci de centimetri din preșul de cocos. Toată treaba am făcut-o șezind, întrucât tăierea fibrelor de cocos se dovedi a fi o muncă foarte grea. După aceea, preșul rămase cu doi centimetri prea scurt. Dar fiindcă avea exact lățimea coridorului, Zeidler ne-a rugat, deoarece el nu se putea apleca, să batem noi, cu puteri unite, preșul în cuie, pe dușumea. Lui Oskar îi veni ideea ca la băatul cuielei să întindem preșul cât puteam. Astfel reușiram să recuperăm în întregime cei doi centimetri lipsă. Băteam cuie cu capete late și plate, deoarece cuiele cu capete înguste nu ar fi ținut preșul cu țesătura destul de rară. Nici Oskar, nici Klepp nu se loviră peste degete. În orice caz, am îndoit câteva cuie. Dar asta din cauza calității cuielei provenite din rezerva lui Zeidler, adică dinainte de reforma monetară. Când preșul de cocos era deja pe jumătate bine fixat de dușumea, ne-am pus ciocanele de-a curmezișul unul peste celălalt și l-am privit, ce-i drept, nu prea insistent, dar oricum așteptând ceva, pe arici, care supraveghea munca noastră. El dispăru în dormitor, se întoarse cu trei păhărele de lichior din rezerva lui și cu o sticlă de rachiu de secară dublu rafinat. Am băut pentru rezistență preșului de cocos și apoi am făcut remarca, nici de această dată prea insistent, ci, mai curînd, așteptînd ceva: „Fibrele de cocos fac sete”. Poate că păhărelele de lichior ale ariciului se bucurau să primească, de câteva ori la rînd, în interiorul lor secara dublu rafinată, înainte ca o izbucnire familiară de nervi a ariciului să le prefacă în cioburi. Când Klepp a răsturnat din întîmplare un păhărel gol de lichior pe preșul de cocos, păhărelul nu se sparse și nici nu scoase vreun sunet. Cu toții lăudăram preșul de cocos. Dar cînd doamna Zeidler, care privea la munca noastră din ușa dormitorului, lăudînd ca și noi preșul pentru că apăra de stricăciuni paharele de lichior care cădeau, ariciul izbucni într-o criză de furie. Călcă în picioare partea încă nebatută în cuie a covorului, smulse cele trei păhărele goale de lichior din mîinile noastre, dispăru astfel încărcat în dormitorul care servea și drept cameră de zi a familiei Zeidler, auzirăm vitrina zornăind – apucă și mai multe pahare, fiindcă cele trei nu-i ajungeau și îndată după aceea Oskar auzi o

muzică ce-i era foarte familiară : în fața ochiului său spiritual apărură atunci soba de teracotă a familiei, opt păhărele de lichior făcute țîndări zăceau la picioarele sobei și bărbatul se aplecă după mătură și fîraș, mătura în postură de Zeidler acele cioburi pe care le făcuse în postură de arici. Doamna Zeidler rămase în ușa cît dură zăgănitul și zornăitul. O interesa foarte mult munca noastră, mai ales că noi ne luaserăm iar ciocanele, cînd ariciul izbucni în furie. Nu se mai întoarse, dar ne lăsase sticla de secară dublu rafinată. Mai întîi ne-am jenat de doamna Zeidler, cînd duceam unul după altul sticla la gură. Dar ea dădea prietenos din cap, ceea ce nu ne convingea deloc să-i dăm și ei o gură. Cu toate astea, am lucrat curat și am bătat cuie după cuie în preșul de cocos. Cînd Oskar bătu cuiele în preș în fața camerei sorei medicale, geamurile lăptoase zornăiră la fiecare lovitură de ciocan. Atunci simțea o atingere dureroasă și trebuia să lase ciocanul din mînă pentru o clipă plină de chin. Dar de cum a trecut de ușa cu geamuri lăptoase de la camera sorei Dorothea, lui și ciocanului său le merse ceva mai bine. Și cum toate au un sfîrșit, și băutul în cuie al preșului de cocos își avea sfîrșitul său. Cuiele cu capetele lor late alergau de la un colț la altul, erau înfipite în dușumea pînă la gît și-și țineau capetele deasupra fibrelor de cocos împletite într-un vîrtej sălbatic. Păgeam pe coridor, în sus și-n jos, savurînd lungimea covorului, ne lăudam singuri treaba, remarcam că nu era ușor complet treaz și pe stomacul gol, să întinzi un preș și să-l bați în cuie și, în cele din urmă, reușiram s-o facem pe doamna Zeidler să se încumete să ajungă la bucătărie pe preșul cel nou, vreau să spun virgin, să ne toarne cafeaua și să ne facă ochiuri în tîgaie. Mîncăram în camera mea, doamna Zeidler o luă din loc, pentru că trebuia să meargă la birou, la Mannesmann, lăsarăm deschisă ușa camerei, mestecam încet și ne admirăm opera, preșul de cocos se desfășura la picioarele noastre.

Dar de ce atîtea cuvinte despre un covor ieftin, care înainte de reforma monetară avusese oarecare valoare de schimb? Oskar găsește această întrebare justificată și răspunde : pe preșul de cocos am întîlnit-o în noaptea următoare pentru prima oară pe sora Dorothea.

Tîrziu, către miezul nopții, am venit acasă plin de bere și singerețe. Pe Klepp îl lăsasem în orașul vechi. El căuta un

chitarist. E adevărat că mă pomenii cu cheia în broasca locuinței familiei Zeidler, mă pomenii pe preșul de cocos din coridor, mă pomenii trecind pe lângă geamul lăptos și întunecat, mă pomenii în odaia mea, în patul meu, mă pomenii că mi-am scos hainele, dar nu mi-am găsit pijamaua – era la Maria în rufe –, mă pomenii că dau peste acea bucată de șaptezeci și cinci de centimetri de preș de cocos, tăiat din covorul prea lung, o pusei în fața patului, mă pomenii în pat, dar nici pomeneală de somn.

Nu am nici un motiv să vă povestesc tot ce gîndise Oskar sau doar lăsase să-i treacă prin cap fără să se gîndească, fiindcă somnul îl ocolea. Azi cred că am găsit cauza insomniei de atunci. Înainte de a mă sui în pat, am stat cu picioarele goale pe noul meu covoraș din fața patului, bucată tăiată din preșul de cocos. Fibrele de cocos comunicară intim cu picioarele mele goale, îmi pătrunseseră prin piele în sînge. Chiar și după ce mă culcasem de mult, stăteam încă pe fibrele de cocos și de aceea nu puteam să închid un ochi; nimic nu e mai excitant, mai bun de alungat somnul și de stîrnit gînduri, decît să stai cu picioarele goale pe un covoraș de cocos.

Oskar stătuse ce stătuse și acum zăcea, cu mult după miezul nopții, pe la ora trei dinspre ziua, în continuare fără somn, pe pat și pe covoraș în același timp, cînd auzi pe coridor o ușă și încă o ușă. Probabil că e Klepp, care se întoarce acasă fără chitarist, însă doldora de singerete, mi-am zis, dar știam că nu era Klepp cel care mișcase mai întîi o ușă, apoi altă ușă. Și mi-am spus mai departe, dacă tot zaci de pomană în pat și simți fibre de cocos la tălpi, atunci fă bine și părăsește patul ăsta, așază-te ca lumea, și nu doar în imaginație, pe covorașul de cocos din fața patului tău. Și Oskar chiar așa și făcu. Ceea ce a avut unele urmări. Abia m-am ridicat în picioare pe covoraș, că bucată aceea lungă de șaptezeci și cinci de centimetri mi-a amintit de proveniența ei, de preșul de cocos lung de șapte metri și patruzeci și trei de centimetri din coridor. Să fi fost de vină faptul că mi se făcuse milă de bucată despărțită de preșul de cocos, să fi fost pentru că auzisem ușile pe coridor, că presupuneam că se întorsese Klepp, fără să fiu convins; Oskar se aplecă și, fiindcă tocmai cînd să intre în pat nu-și găsisese pijamaua, a luat două colțuri ale covorașului de cocos cu ambele mîini,

și-a crăcănat picioarele, pînă cînd nu a mai stat pe fibre, ci pe podele, și-a tras bucată de covoraș printre picioare în sus, și a ținut cei șaptezeci și cinci de centimetri în fața unui trup gol, măsurînd un metru și douăzeci și unu de centimetri; așadar își acoperi goličinea cu îndeminare, dar acum se afla de la stern și pînă la genunchi supus influenței fibrelor de cocos. Acest lucru se intensifică și mai mult cînd Oskar ajunse din camera sa întunecată, acoperit cu o învelitoare fibroasă, pe coridorul cufundat în beznă, direct pe preșul de cocos.

Ce curios că supus atitor mingieri din partea preșului fibros, am grăbit pașii ca să scap de influența aceea, să mă salvez și mă îndemnam într-acolo, unde nu existau fire de cocos să acopere podeaua – la toaletă!

Dar toaleta era întunecată, ca și coridorul și odaia lui Oskar, și cu toate acestea ocupată. Acest lucru îmi fu revelat de un mic strigăt de femeie. Chiar și blana mea din fibre de cocos s-a lovit de genunchii unui om sezînd. Întrucît nu dădeam nici un semn de a părăsi toaleta – pentru că în spațele meu amenința preșul de cocos –, cea care ședea în fața mea voia, în schimb, să iasă cu orice preț din toaletă: „Cine sînteți, ce vreți, plecați odată!” îmi striga o voce care nu putea să aparțină în nici un caz doamnei Zeidler. Suna ușor plîngăreț: „Cine sînteți?”

„Ei bine, soră Dorothea, ia ghiciți”, am încercat să glumesc, ca să atenuez pușin latura penibilă a întîlnirii noastre. Dar ea nu voia să ghicească, se ridică, întinse prin întuneric mîinile după mine, încercă să mă împingă din toaletă pe preșul din coridor, dar întinse mîinile prea sus și lovi, peste capul meu, în gol, atunci încercă mai jos, dar nu mă apucă pe mine, ci șorțul meu fibros, blana mea din fibre de cocos, mai țipă o dată – ce obicei au femeile să țipe din te miri ce –, mă confundă cu cineva, deoarece sora Dorothea începu să tremure și șopti: „O, Doamne, diavolul!” ceea ce îmi smulse un chicotit ușor fără urmă de răutate. Cu toate astea, ea crezu că e risul diavolului, dar mie nu-mi plăcea cuvîntul diavol și cînd mai întrebă o dată: „Cine sînteți?”, Oskar răspunse: „Sînt Satana care o vizitează pe sora Dorothea!” Ea mai spuse: „O, Doamne, de ce?”

Întrîndu-mi încet, încet, în rol și făcîndu-mi-l pe Satana sufleur: „Pentru că Satana o iubește pe sora Dorothea”. „Nu,

nu, nu, nu vreau!" mai bligui ea, căutînd o cale de scăpare, dar se prinse din nou în fibrele satanice ale veșmîntului meu de cocos – cămășuța ei de noapte se pare că era foarte subțire – și cele zece degete nimeriră în jungla seducătoare, ceea ce o făcu să nu se mai poată ține pe picioare. Cu siguranță că fusese doar o slăbiciune ușoară, din care cauză sora Dorothea era să se prăbușească. Am prins-o cu blana mea de cocos, pe care o țineam departe de corp, reușind s-o sprijin, pînă am luat o decizie corespunzătoare rolului meu de Satana, i-am îngăduit, cedînd ușor, să meargă în genunchii, dar am avut grijă ca genunchii ei să nu atingă dalele toaletei, ci preșul de cocos de pe coridor, apoi am lăsat-o să alunece pe covor cu capul înapre vest, adică înapre camera lui Klepp, și, deoarece spatetele ei atingeau pe o suprafață de un metru și șizeci de centimetri, pe puțin, pregul de cocos, o acoperii și pe partea de deasupra cu același material; oricum, nu aveam decît cei șaptezeci și cinci de centimetri la dispoziție, îi trăsî deci bucata aceea pînă sub bărbie, dar cealaltă margine îi ajungea prea mult peste coapse, de aceea trebuia să o trag cu zece centimetri mai sus, peste gura ei, însă nasul sorei Dorothea rămînea totuși descoperit, așa încît putea să respire în voie și fornăia din răsputeri cînd Oskar se întinse, la rîndul său, pe fostul lui covoraș, îl făcu să tresalte din toate fibrele, e drept că nu căuta o atingere directă de sora Dorothea, voia mai întîi să lase fibrele de cocos să acționeze, începu din nou un dialog cu sora care se afla, în continuare, într-un fel de leșin ușor și șoptea doar: „Ah, Doamne, ah, Doamne", îl întreba mereu pe Oskar cum îl cheamă și de unde vine, se înfiora între preșul de cocos și plăpumioara de cocos, cînd îi spuneam că sînt Satana, șuierînd cuveitul Satana cîd mai satanic, îi descriam în cuvinte încifrate iadul drept lăcașul meu și, în acest timp, făceam de zor exerciții fizice pe covorașul care o acoperea, îl țineam tot timpul în mișcare, pentru că fibrele de cocos îi declanșau sorei Dorothea o senzație asemănătoare celei declanșate în iubita mea Maria de praful efervescent, numai că praful efervescent mă făcuse să-mi ating ținta deplin și cu succes, pe cită vreme pe plăpumioara de cocos am avut un eșec rușinos. Nu am reușit să arunc ancora. Ceea ce pe vremea prafului efervescent se dovedise, chiar și după aceea, destul de des, învirtoșat și întreprinzător,

își ținea acum, sub semnul fibrelor de cocos, capul plecat, rămînea fără chef, meschin, lipsit de țel, nu asculta de nici un imbold, nici de metodele mele pur intelectuale de convingere, nici de gemetele sorei Dorothea care șoptea și suspina: „Vino, Satana, vino!", iar eu trebuia s-o liniștesc, s-o consolez: „Satana vine îndată, acuși vine Satana", murmuram exagerat de satanic și în același timp dialogam cu acel Satana care sălășluia în mine – și mai sălășluiește și acum –, mă răsteam la el: „Nu-mi strica tot cheful, Satană!", îl imploram: „Te rog, nu mă blama!" îl linguseam: „Tu nu ești așa, gîndește-te în urmă, la Maria, sau mai bine la văduva lui Greff sau la nebuliile pe care le făceam noi doi cu grațioasa Roswitha în Parisul vesel!" Dar el nu-mi răspundea decît morocănos și fără să se lase intimidat cu aceeași placă: „Nu am chef, Oskar. Cînd Satana nu are chef, învinge virtutea. În definitiv, are și Satana dreptul măcar o dată să nu aibă chef".

Așa mi-a refuzat orice sprijin, scoțînd pe gură o vorbărie fără rost, în timp ce eu țineam plăpumioara din fibre de cocos în mișcare din ce în ce mai istovit, îi martirizam și-i frecam pielea bieteii sore Dorothea întîmîpinînd, în cele din urmă, chemarea ei însetată „Vino, Satana, vino odată!" cu un asalt pe sub fibrele de cocos, nemotivat prin nimic: am încercat să ochesc punctul negru cu pistolul neîncărcat. Ea voia, firește, să-l ajute pe Satana al ei, își smulse brațele amîndouă de sub plăpumioara de cocos, voia să mă îmbrățișeze, chiar mă cuprinse cu brațele, dădu peste cocoșa mea cu pielea caldă, omenească și nici pe departe din fibre de cocos, după care țînea; nici nu se mai tîngui „Vino, Satana, vino!", mai degrabă se îndirji și mă întrebă cu altfel de voce: „Pentru Dumnezeu, cine sînteți, ce vreți?" Atunci a trebuit să recunosc că după actele oficiale mă numeam Oskar Matzerath, că îi eram vecin și că o iubeam pe ea, sora Dorothea, fierbînte și din tot sufletul.

Dacă vreun tip bucuros de pagubă își închipuie că sora Dorothea m-a azvirlit, cu o înjurătură și un pumn, jos de pe ea pe preșul de cocos, Oskar poate să mărturisească, fie și ușor îndurerat, totuși cu oarecare satisfacție, că sora Dorothea nu și-a dezlipit decît cu greu și îngîndurată mîinile și brațele de pe cocoșa mea, ceea ce semăna cu o mîngiere nesfîrșit de tristă. Și îndată am auzit chiar și plînsul ei cu sughițuri.

Dar nici plînsul și sughiturile care se înteau nu mi-au ajuns cu toată puterea la urechi. Abia am observat că se smulse de sub mine și de sub plăpumioara de cocos, am observat cum îmi scapă, cum mă lasă s-o scap, iar pașii ei fură înghițiți de preșul de pe dușumeaua coridorului. Am auzit o ușă deschizîndu-se, o cheie răsucindu-se și imediat după aceea cele șase pătrate lăptoase de geam de la camera sorei Dorothea căpătără din interior lumină și realitate.

Oskar zăcea acolo și se acoperea cu plăpumioara de cocos care mai păstra puțină căldură din jocul satanic. Ochii mei erau aninați de pătratele luminate. Cînd și cînd o umbră aluneca pe geamul lăptos. Acum se duce la șifonier, îmi spuneam, acum la comodă. Oskar făcu o încercare clinească; m-am tîrît acoperit de plăpumioara mea pe preș pînă la ușă, am zgîriat lemnul, m-am ridicat puțin, am lăsat o mină cerșetoare, rugătoare, să lunge pe cele două geamuri din partea de jos; dar sora Dorothea nu deschise, trebăluia neobosită între șifonier și comoda cu oglindă. Știam, dar nu voiam să recunosc. Sora Dorothea își făcea bagajele, fugea, fugea de mine. A trebuit să înmormîntez pînă la speranța vagă că la părăsirea camerei îmi va arăta obrazul ei luminat electric.

Mai întîi se făcu întuneric în spatele geamului lăptos, apoi se auzi cheia, ușă se deschise, pantofi pe preșul de cocos – am întins mîna după ea, m-am lovit de un geamantan, de piciorul ei în ciorapi de mătase; atunci m-a lovit în piept cu unul dintre pantofii aceia grosolani de marș, pe care îi văzusem în șifonierul ei, m-a aruncat pe preș, iar cînd Oskar s-a ridicat din nou și s-a rugat de ea, „soră Dorothea”, ca un cerșetor, ușa locuinței s-a trîntit cu zgomot: mă părăsise o femeie.

Ea și toți care-mi înțeleg durerea vor spune: Du-te la culcare, Oskar. Ce mai cauți pe coridor după o întîmplare atît de rușinoasă? E ora patru dimineața. Zaci gol pe un preș de cocos, te acoperi, de nevoie, cu o învelitoare fibroasă, ți-ai julit cu ea mîinile și picioarele. Inima îți singurează, sexul te doare, rușinea ta strigă pînă la cer. L-ai trezit pe domnul Zeidler. Acesta și-a trezit nevasta. Vor veni, vor deschide ușa de la dormitorul lor care ține loc și de cameră de zi, te vor vedea. Du-te la culcare, Oskar, curînd ceasul o să bată ora cinci!

Exact aceleași sfaturi mi le-am dat eu însumi, atunci cînd zăceam pe preș. Tremuram și rămîneam acolo culcat. Încercam

să-mi chem înapoi corpul sorei Dorothea. Nu simțeam decît fibre de cocos, aveam cîteva chiar și între dinți; apoi pe Oskar căzu un fascicul de lumină; ușa de la camera și dormitorul familiei Zeidler se crăpă de-o palmă, apărură capul de arici al lui Zeidler și peste el un cap plin cu bigudiuri de metal, doamna Zeidler. Au și intrat în acțiune: el tuși, ea chicoti, el mă strigă, eu nu răspunsei, ea continuă să chiclească, el porunci să fie liniște, ea voia să știe ce-am pățit, el spuse că nu merge așa, ea numi casa o casă serioasă, el amenință cu preavizul, dar eu tăceam, pentru că paharul nu se umpluse încă. Atunci cei doi Zeidler deschiseră ușa și el aprinse lumina pe coridor. Veniră la mine, făcură ochi mici și rîi, rîi de tot, și el avea de gînd, de data asta, să nu-și verse mînia pe păhărelele de lichior; se aplecă asupra mea și Oskar aștepta dezlănțuirea ariciului – dar Zeidler nu putu să-și descare minia, deoarece în casa scîrilor se auziră zgomote, deoarece o cheie nesigură căuta ușa de la locuință și, în cele din urmă, o și găsi, deoarece Klepp intră aducînd pe cineva la fel de beat ca el: Scholle, chitaristul găsit în sfîrșit.

Cei doi îi liniștiră pe Zeidler și pe soția lui, se aplecară deasupra lui Oskar, fără să pună întrebări, mă apucară, mă duseră împreună cu bucata satanică de preș de cocos în camera mea.

Klepp mă frecă pînă mă încălzi. Chitaristul îmi aduse hainele. Amîndoi mă îmbrăcară și-mi uscară lacrimile. Sughuri. În fața ferestrelor mînea dimineața. Vrabii. Klepp îmi atîrnă toba de gît și-mi arată flautul lui mic de lemn. Sughuri. Chitaristul își luă chitara. Vrabii. Prietenii mă înconjurară, mă luară la mijloc, li scoaseră pe Oskar, care continua să plîngă cu sughuri și nu se apără, din locuință, din casa de pe Jülicher StraÙe, afară, la vrabii, îl smulseră influenței fibrelor de cocos, mă conduseră pe ulițe matinale, tîind parcul Hofgarten la Planetarium, pînă la malul Rinului care se vălura spre Olanda purtînd vapoare pe care fluturau rufe colorate.

De la ora șase și pînă la nouă dimineața, flautistul Klepp, chitaristul Scholle și bateristul Oskar au stat, în acea zi aburoasă de septembrie, pe malul drept al Rinului, au făcut muzică, s-au obișnuit unul cu celălalt, au băut din aceeași sticlă, și-au ațintit privirile pe plopii de pe malul celălalt, le-au dat vapoarelor, venite de la Duisburg, care au încărcat

cărbune, și acum înaintau împotriva curentului, muzică alertă, îndrăcită, muzică lentă, tristă ca pe Mississippi și au căutat un nume pentru proaspăta lor orchestră de jazz.

Cînd soarele coloră puțin aburul dimineții și muzica începu să trădeze pofta de un mic dejun consistent, Oskar, care își împinse între el și noaptea trecută propria-i tobă, se ridică, își scoase banii din sacou, ceea ce însemna de fapt micul dejun, și le anunță prietenilor numele orchestrei nou înființate: „The Rhine River Three” ne numeam acum și plecărăm la micul dejun.

În Pivnița de ceapă

La fel cum iubeam noi luncile Rinului, iubea și Ferdinand Schmuhs malul drept al râului între Düsseldorf și Kaiserswerth. Noi ne exersam muzica cu precădere mai sus de Stockum. Schmuhs, în schimb, scotocea cu pușca lui de calibru mic prin tufișurile și lăstărișurile malului după vrăbii. Așa era hobby-ul lui, așa se relaxa. Cînd Schmuhs avea necazuri la local, o planta pe nevastă-sa la volanul Mercedesului, mergeau de-a lungul râului, parcau mașina mai sus de Stockum, el continua pe jos, avînd puțin platfus, cu pușca-n spinare, alerga în pantă prin lunci, își trăgea nevasta, care ar fi preferat să rămînă în mașină, după el, o lăsa pe un bolovan neted de rîu și dispărea prin tufișuri. Noi ne exersam rag-time-ul; prin rămurișuri bubuia. În timp ce noi făceam muzică, Schmuhs împușca vrăbii.

Scholle care, la fel cu Klepp, cunoștea toți patronii de local din orașul vechi, spuse, de îndată ce prin rămurișuri începu să bubuie:

„Schmuhs împușcă vrăbii”.

Întrucît Schmuhs nu mai trăiește, pot să-i fac chiar acum, pe loc, necrologul: Schmuhs era un trăgător bun; deoarece, cînd împușca vrăbii, își păstra în buzunarul stîng de la sacou muniția de calibru mic, buzunarul lui drept era, în schimb, doldora de hrană pentru păsări, pe care n-o împărțea înainte de a împușca – Schmuhs nu împușca niciodată mai mult de douăsprezece vrăbii într-o după-amiază –, ci numai după ce trăgea în păsări; hrănea așadar vrăbiile scăpate, cu gesturi largi și generoase.

Pe cînd Schmuhs mai trăia, ni se adresa într-o dimineață de noiembrie a anului o mie nouă sute patruzeci și nouă – exersam deja de mai multe săptămîni pe malul Rinului – vorbindu-ne nu tocmai încet, ci exagerat de tare: „Cum să împușc aici, dacă faceți muzică și-mi goniți păsărelele!”

„O!”, se scuză Klepp și-și luă flautul ca și cum și-ar fi prezentat arma. „Dumneavoastră sînteți domnul care bubuie prin tufisuri atît de muzical și perfect armonizat ritmic cu melodiile noastre, aveți tot respectul meu, domnule Schmu!”

Schmu se bucură că Klepp îi cunoștea numele, cu toate acestea întrebă de unde aflase cum îl cheamă. Klepp plusa: „Dar cine nu-l cunoaște pe Schmu? Pe stradă poți auzi la tot pasul: Iată-l pe Schmu, uite că vine Schmu, nu l-ați văzut pe Schmu, dar unde o fi Schmu. Schmu împușcă vrăbii!”

Transformat de Klepp într-un Schmu universal, acesta ne oferi țigări, ne întrebă cum ne cheamă, vru să audă o parte din repertoriul nostru, ascultă un *Tiger*, după care îi făcu semn să vină soției lui, care ședea cu blana pe ea, pe un bolovan și cugeta la valurile Rinului. Veni în blană și noi trebuirăm să cîntăm din nou, interpretărăm *High Society*, și ea, tot cu blana pe ea, spuse după ce am terminat: „Păi, Ferdy, asta e exact ce cauți tu pentru pivniță!” El păru să-i împărtășească părerea, credea la fel ca și ea că ne căutase și ne găsisse, dar, înainte de a ne face oferta, aruncă cu abilitate, mai întîi reflectînd, probabil chiar făcîndu-și calcule, cîteva pietricele în apele Rinului. Muzică în *Pivnița de ceapă* de la ora nouă seara la două dimineața, zece mărci de căciulă pe seară, hai să zicem douăsprezece – Klepp spuse șaptesprezece, ca Schmu să poată spune cincisprezece –, Schmu propuse atunci paisprezece mărci jumate și băturăm palma.

Privită din stradă, *Pivnița de ceapă* semăna cu multe dintre cîrciumioarele noi care se deosebesc de cele mai vechi și prin aceea că sînt mai scumpe. Motivul prețurilor mai mari ar putea fi explicat prin dotarea interioară extravagantă a localurilor, denumite mai ales localurile artiștilor, dar și prin numele lor care sunau decent, *Bodega Ravioli* sau enigmatic-existențialist, *Tabu*, iute, aprins, *Paprika* sau *Pivnița de ceapă*.

Cuvintele *Pivnița de ceapă* erau intenționat pictate stîngaci, la fel cu portretul naiv al unei cepe pe un blazon de email atîrnat, în maniera veche germană, în fața intrării, de un braț cu ornamente din fier forjat. Geamuri bombate, verzi, de rotalit, ca sticlele de bere, constituiau singura fereastră. În fața porții de fier, vopsită cu miniu, care în anii grei se pare că închidea un adăpost aerian, stătea portarul într-o haină din blană de oaie cum poartă țărani. Nu oricine avea

acces în *Pivnița de ceapă*. În special vinerea, cînd leafa săptămînală se schimba pe bere, frații de băutură împătîmiți ai orașului vechi erau ținuți la distanță; pentru ei *Pivnița de ceapă* era oricum prea scumpă. Dar cine avea voie să intre afla, dincolo de poarta vopsită cu miniu, cinci trepte de beton pe care le coborai și te trezeai pe un pîtrat de un metru pe un metru – afișul unei expoziții Picasso dădea pînă și acestui locșor prestigiu și originalitate –, mai coborai cîteva trepte, de această dată erau patru, și te găseai în fața garderobei. *Vă rog, plata la ieșire!* scria pe o inscripție de carton, iar tinărul de la garderobă – de cele mai multe ori un tinăr bărbos, student la Academia de Artă – nu lua niciodată banii înainte, deoarece *Pivnița de ceapă* era scumpă, dar totodată serioasă.

Patronul îl întîmpina pe fiecare client personal, făcea aceasta mișcîndu-și sprîncenele și făcînd gesturi ostentative, de parcă oficia cu fiecare client nou o ceremonie de hirotonisire. Patronul se numea, după cum știm, Ferdinand Schmu, ocazional împușca vrăbii și avea un simț foarte ascuțit pentru acea societate care se dezvolta destul de repede la Düsseldorf după reforma monetară, dar și în alte locuri, mai încet, dar sigur.

Pivnița de ceapă propriu-zisă era – și după asta se cunoaște seriozitatea unui local de noapte prosper – o pivniță autentică, așa spune chiar puțin prea umedă. Să o comparăm cu un burduf lung și rece ca niște picioare reci, măsîrînd cam de patru ori optsprezece, care trebuia să fie încălzit de două godinuri originale. Bineînțeles că pivnița nu era de fapt o pivniță. I se luase tot tavanul și fusese înălțată pînă la locuința de la parter. Așa se face că nici singura fereastră a *Pivniței de ceapă* nu era o fereastră autentică, ci fosta fereastră a locuinței de la parter, ceea ce afecta un pic seriozitatea localului de noapte prosper. Dar ținînd seama că pe fereastră s-ar fi putut vedea afară dacă, în loc de geam obișnuit, nu s-ar fi folosit rotalitul, ținînd seama că în pivniță se construise o galerie la care se putea urca pe o scară de găini foarte originală, *Pivnița de ceapă* poate fi totuși numită un local de noapte serios, chiar dacă pivnița nu era pivniță autentică – și, în definitiv, de ce ar fi fost?

Oskar a uitat să consemneze că scara de găini care ducea la galerie nu era nici ea o scară de găini autentică, ci mai

curînd un fel de scăriță de bord, deoarece, în stînga și în dreapta scării abrupte, te puteai ține de două frînghii de rufe foarte originale; acestea se clătinau, te făceau să te gîndești la o călătorie cu vaporul și ridicau prețurile la *Pivnița de ceapă*.

Lămpi de carbid, cum poartă minerii asupra lor, lumineau *Pivnița de ceapă*, emanau un iz înepător de carbid – ceea ce ridica prețurile și mai mult – și-l transpunea pe clientul bun de plată în galeriile unei mine, să zicem de potasiu, situată la nouă sute cincizeci de metri sub pămînt: mineri goi pînă la gîru lucrează față în față cu piatra, descoperă un filon, screperul cară, troluri urlă, încarcă zgura mult în spate, unde galeria face un cot spre Friedrichhall doi, o lumină se ridică în aer, e minerul-șef care vine, spune „Noroc bun!” și ridică lampa de carbid semănînd întocmai cu acele lămpi de carbid care atîrnă de pereții murdari, spoțiți superficial cu var, ai *Pivniței de ceapă*, acele lămpi care lumineau, miroseau, urcau prețurile și răspundeau o atmosferă originală.

Scaunele pe care urmau să șadă clienții, niște lăzi ordinare complet inconfortabile, fuseseră îmbrăcate în saci de ceapă, în schimb mesele de lemn străluceau, proaspăt date la rindea, ademenindu-și clienții din galeriile minei în pașnice odăi țărănești, cum se pot vedea uneori prin filme.

Cam asta ar fi tot! Ți teigheaua? Nu există teigheua! Domnule ober, vă rog lista! Nu există nici listă, nici ober. Doar noi puteam fi numiți acolo – „The Rhine River Three”. Klepp, Scholle și Oskar ședeau sub scara de găini, care era de fapt o scăriță de bord, veneau la ora nouă, își scoteau instrumentele și începeau cam pe la ora zece să cînte. Deoarece acum este abia nouă și un sfert, despre noi nu se poate vorbi decît mai tîrziu. Ar fi mai curînd cazul să insistăm pe acele degete ale lui Schmuhs cu care acesta ține uneori, ocazional, o pușcă de calibru mic.

De îndată ce *Pivnița de ceapă* se umplea de clienți – era deja pe jumătate plină –, Schmuhs, patronul, își înfășura șalul în jurul gîtului. Șalul de mătase albastru-cobalt era imprimat cu un desen special și va mai fi pomenit aici, pentru că felul în care era înfășurat șalul avea o semnificație aparte. Despre imprimeu s-ar putea spune că reprezenta „cepoare aurii”. Abia cînd Schmuhs își înfășură acest șal în jurul gîtului, *Pivnița de ceapă* se putea declara deschisă.

Clienții: oameni de afaceri, medici, avocați, artiști și actori, ziaristi, cinești, sportivi cunoscuți și funcționari superiori din conducerea statului și administrația orășenească, pe scurt, toți cei ce se numesc azi intelectuali, ședeau cu soțiile, prietenele, secretarele, reprezentantele artei decorative, dar și cu prietenele de sex masculin, pe lăzile îmbrăcate în saci de iută și se întrețineau în surdina, mai precis cu efort, aproape silnic, cît timp Schmuhs nu purta încă șalul cu cepele aurii. Oamenii încercau să închege o discuție, dar nu reușeau, vorbeau ca să se afle în treabă, în ciuda celor mai bune intenții, ar fi vrut, în sfîrșit, să-și dea drumul, să se destăinuiască în voie, să-și pună ficial pe tavă și inima și sufletul, să strige din toți rărunții, să-și scoată capul, să dea la ivală adevărul gol-goluț, omul gol-goluț – dar nu puteau. Cînd și cînd se conturează o carieră ratată, o căsnicie distrusă. Domnul de colo cu capul voluminos și inteligent și cu mîini moi, aproape delicate, pare a avea neplăceri cu fiul lui, căruia nu-i convine trecutul tatălui său. Cele două doamne în mantouri de nurci, avantajate vizibil de lumina de carbid, se pare că-și pierduseră încrederea; problema rămîne deschisă: în ce să-și fi pierdut încrederea? Nu știm încă nimic despre trecutul domnului cu cap voluminos, iar dacă și fiul fi face tatălui unele neplăceri din cauza trecutului lui, despre asta nu se discută; trebuie să-i iertăm lui Oskar comparația – e ca și cînd s-ar depune ouă: toți se screm și se screm...

În *Pivnița de ceapă* se tot scremeau fără nici un rezultat, pînă ce patronul apăsă, pentru o clipă, cu șalul lui excentric și mulțumea pentru acel „ah” general, plin de entuziasm, cu care fusese întîmpinat, apoi dispărea cîteva minute în spatele unei cortine, la capătul *Pivniței de ceapă*, unde erau toaletele și un fel de debara, ca să se întoarcă iar.

Dar de ce patronul este întîmpinat cu un „ah” și mai entuziasmat cînd apare din nou în fața clienților săi? Iată că proprietarul unui local de noapte prosper dispare în dosul unei cortine, ia ceva din debara, o ceartă, cu jumătate de gură, pe femeia de la toaletă, care stă degeaba și citește o revistă ilustrată, apare din nou în fața cortinei și este aklamă ca însuși Mîntuitorul, ca șeful făcătorilor de minuni.

Schmuhs pășea cu un coșuleț pe braț printre clienții săi. Acest coșuleț era învelit cu un șervet în carouri bleu și

galbene. Pe șervet se aflau scîndurele care înfățișau porcei și pești. Patronul SchmuH împărțea scîndurelele, geluite cu grijă, clienților. Totodată, făcea reverențe și complimente, care trădau faptul că-și petrecuse tinerețea la Viena și Budapesta; zîmbetul lui SchmuH semăna cu zîmbetul unei copii pictate după copia originalului Mona Lisei.

Dar clienții își luau scîndurelele în primire cu toată seriozitatea. Unii și le schimbau între ei. Unuia îi plăceau profilurile porcilor, altul, sau – dacă era vorba de o doamnă – alta, prefera porcului ordinar peștele mai misterios. Miroseau scîndurelele, le mutau de colo pînă colo și patronul SchmuH aștepta, după ce toți clienții din galerie fuseseră serviți, pînă ce fiecare scîndurică se liniștește.

Atunci – toate inimile pîndeau momentul – trăgea, întocmai ca un magician, învelitoarea de pe coșuleț și dădea peste a doua învelitoare. Pe aceasta erau întinse cuțitele de bucătărie, greu de deslușit la prima vedere.

SchmuH proceda acum cu cuțitele la fel cum făcea cu scîndurelele. Dar de astă dată își termina rondul mai repede, reușea chiar să sporească încordarea, ceea ce îi înlesnea mărirea prețurilor, nu mai făcea nici un compliment, nu le mai dădea clienților răgaz să-și schimbe cuțitele între ei, în mișcările lui se putea citi o oarecare grabă bine dozată. „Gata, atențiune, start!” striga el, smulgea șervetul de pe coș, apuca ce era înăuntru și împărțea, împărțea tot poporului, era împărțitorul cel blind, avea grijă de clienții săi, le dădea ceapă, ceapă exact așa, aurie și ușor stilizată, cum apărea pe șalul lui, ceapă obișnuită cu tuberculi, nu ceapă de lălele, ceapă cum cumpără gospodina, cum vinde precupeața, ceapă cum o răsădesc și o culeg țărănul și țărancă sau servitoarea, ceapă cum se poate vedea reproducă, mai mult sau mai puțin fidel, pe naturile moarte ale maeștrilor miniaturişti olandezi; asemenea cepe le împărțea patronul SchmuH clienților săi, pînă ce fiecare avea ceapa lui, pînă ce nu se mai auzeau decît godinurile duduind, lămpile de carbid pîlpîind. Atîta liniște se așternea după marea distribuie a cepei – și Ferdinand SchmuH striga „Începeți, vă rog, stimați oaspeți!”, își arunca un capăt al șalului pe umărul stîng, cum fac schiorii înainte de start, și dădea astfel semnalul.

Începea curățatul cepelor. De pe cepe se iau șapte foi, se spune. Doamnele și domnii curățau cepele cu cuțite de bucătărie. Luau de pe cepe prima, a doua, a treia foaie, blondă, aurie, ruginie sau, mai curînd, de culoarea cepei, le descojeau pînă se făceau sticloase, albe-verzui, umede, lipicioase, apoase, pînă începeau să miroasă, să miroasă a ceapă și apoi tăiau cum se taie ceapa, tăiau îndemînatici sau neîndemînatici pe scîndurile de tocat cu profiluri de porcei și de pești, tăiau în toate direcțiile, încît suctul stropesă sau trăda prezența cepei în aer – domni bătrîni, care nu știau să minuiască un cuțit de bucătărie, trebuiau să fie atenți ca să nu-și taie degetele; dar unii se tăiau fără să observe – în schimb doamnele erau cu atît mai îndemînatic, nu toate, dar, în special, acelea care erau și acasă gospodine și știau cum să taie ceapa pentru cartofi înăbușiți sau pentru ficatul cu mere și inele de ceapă; dar în *Pivnița de ceapă* a lui SchmuH nu se găsea nimic de mîncare și cine voia să mîncească ceva trebuia să meargă în altă parte, la *Fischl* și nu în *Pivnița de ceapă*, fiindcă aici nu se tăia decît ceapă. Și de ce așa? Pentru că pivnița se numea astfel și ce era cu totul ieșit din comun pentru că această ceapă, ceapa tăiată, cînd o privești cu atenție... nu, clienții lui SchmuH nu mai vedeau nimic sau doar unii dintre ei nu mai vedeau nimic, li se scurgeau ochii, nu pentru că aveau inimile prea pline; căci unde scrie că dacă ți-e inima plină, trebuie să-ți plîngă ochii, unora nu le reușește niciodată așa ceva, mai ales în deceniile din urmă, de aceea secolul nostru se va numi cîndva, în viitor, secolul lipsit de lacrimi, deși a fost multă suferință – și tocmai din acest motiv, din cauza lipsei lacrimilor, oamenii, cei care își puteau permite, se duceau la *Pivnița de ceapă* a lui SchmuH, se lăsau serviți de patron cu o scîndură de tocat – porc sau pește –, cu un cuțit de bucătărie de optzeci de pfenigi și cu o ceapă ordinară de cîmp sau grădină care-i costa douăsprezece mărci, o tăiau atît de mărunt pînă ce suctul reușea, ce reușea? Reușea ceea ce lumea și suferința acestei lumi nu reușeau să producă: omenească lacrimă rotundă. Și atunci se puneau pe plîns. În sfîrșit se puneau lumea, din nou, pe plîns. Se plîngea serios, dezlăntuit, în toată legea. Apa curgea și lua totul cu ea. Apoi venea ploaia. Apoi cădea rouă. Oskar își amintește de ecluzele ce trebuie deschise. Spărturi în dig sub fluxul violent. Cum se numește acel rîu

care se revarsă în fiecare an și guvernul nu ia nici o măsură ? Și după acea calamitate naturală de douăsprezece mărci și optzeci de pfenigi, oamenii sătui de plîns încep să vorbească. Încă ezitînd, mirați de propria lor limbă goală, după ce savurează ceapa, clienții pivniței se predau vecinilor lor, acolo, pe lăzile incomode îmbrăcate în iută, se lasă întrebați, își schimbă felul de a fi cum îți întorci paltonul. Dar Oskar, așezat sub așa-zisa scară de găini, împreună cu Klepp și Scholle, fără să scoată o lacrimă, vrea să rămînă discret, vrea ca din toate mărturisirile, confesiunile, autoînvinuirile, dezvăluirile, încredințările să povestească doar întîmplarea domnișoarei Pioch, care l-a pierdut mereu și mereu pe domnul ei Vollmer și de aceea inima i-a devenit de piatră și ochiul i-a secăt, încît a trebuit să vină cît mai des la atît de scumpa *Pivniță de ceapă* a lui SchmuH.

Ne-am întîlnit în tramvai, spunea domnișoara Pioch după ce plînsese. Veneam de la magazin – este proprietara și conducătoarea unei librării importante –, vagonul era plin și Willy – acesta e domnul Vollmer – m-a călcat rău pe piciorul drept. Nu mai puteam sta în picioare; ne-am îndrăgostit unul de celălalt la prima vedere. Deoarece nu puteam nici să merg, mi-a oferit brațul său, m-a condus sau, mai exact, m-a dus acasă și mi-a îngrijit din acea zi, plin de tandrețe, unghia de la picior, care se colorase de la călcătura lui într-o nuanță de albastru spre negru. Dar și fără asta avea grijă să nu-mi lipească afecțiunea, pînă cînd unghia se desprinsese de degetul mare de la piciorul drept și nu mai stătea în calea creșterii unei noi unghii la picior. Din acea zi, întrucît unghia bolnavă căzu, i se răciră și sentimentele. Amîndoi sufeream de această pierdere. Atunci Willy, care încă mai ținea la mine, pentru că amîndoi aveam atîtea lucruri în comun, îmi făcu acea propunere îngrozitoare: Lasă-mă să te calc pe degetul mare de la piciorul stîng pînă ce unghia lui o să se facă roșie, albastră și apoi neagră. Am cedat și el s-a conformat. Imediat am putut beneficia din plin de iubirea lui, m-am bucurat de ea pînă cînd și unghia de la degetul mare al piciorului stîng a căzut ca o frunză vestedă; și dragostea noastră apucă și toamna. Dar acum Willy voia să mă calce pe degetul mare de la piciorul drept, a cărui unghie crescuse între timp, ca să mă poată din nou îngriji plin de dragoste. Nu l-am mai lăsat, i-am spus,

dacă dragostea ta e cu adevărat mare și sinceră, trebuie să poată dura mai mult decît refacerea unei unghii. El nu m-a înțeles și m-a părăsit. După luni de zile ne-am întîlnit în sala de concert. După pauză s-a așezat, fără să mă întrebe, lîngă mine, pentru că acolo era un loc liber. Cînd corul atacă primele măsuri din *Simfonia a noua*, am împins piciorul drept, pe care mi-l scosesem mai înainte din pantof, spre el. Atunci mă călcă, dar nu am deranjat concertul. După șapte săptămîni, Willy mă părăsi din nou. De două ori ne-am mai îngăduit cîteva săptămîni, pentru că eu i-am mai întins piciorul să mi-l calce de două ori, o dată stîngul, apoi dreptul. Azi, ambele mele degete mari de la picioare îmi sînt zdrobite. Unghiile nu mai vor să crească. Willy mă vizitează din cînd în cînd, șade în fața mea pe covor cu ochii pironiți pe cele două victime lipsite de unghii ale iubirii noastre. Le fixează, plin de milă față de mine și de el însuși, dar fără iubiure și fără lacrimi. Uneori îi spun: Hai, Willy, să mergem la SchmuH, la *Pivnița de ceapă*, să plîngem în lege. Dar pînă acum nu a vrut să vină niciodată. Sărmanul nu știe nimic de marea consolatoare, lacrima.

Mai tîrziu – și Oskar mi-a destăinuit asta doar ca să-i satisfacă pe cei mai curioși dintre dumneavoastră – a venit și domnul Vollmer, care făcea comerț cu aparate de radio, la noi la pivniță. Au plîns împreună și se pare că s-au căsătorit de curînd, după cum mi-a spus Klepp ieri, în timpul orei de vizită.

Și dacă adevăratul tragism al existenței umane de marți pînă sîmbătă – duminica *Pivnița de ceapă* era închisă – se manifesta în toată amplexarea lui după savurarea cepei, clienților de luni le revenea meritul de a fi nu cei mai tragici, dar, în orice caz, cei mai violenți plîngători. Lunea era mai ieftin. Atunci SchmuH își oferea ceapa tineretului, la jumătate de preț. Veneau în majoritate studenți și studente la medicină. Dar și studenți de la Academia de Artă, mai cu seamă cei ce voiau să devină mai tîrziu profesori de desen își cheltuiau o parte din bursă pe ceapă. Dar de unde aveau, mă întreb și azi, elevii din ultima clasă de liceu bani pentru ceapă ?

Tineretul plînge altfel decît bătrîni. Tineretul are cu totul alte probleme. Nu e vorba neapărat de grijile pentru examene sau pentru bacalaureat. Bineînțeles că în *Pivnița de ceapă* se puteau auzi și povești cu tați și cu fii sau tragedii cu

mame și fiice. Și dacă tineretul se simțea neînțeles, nu considera faptul de a fi neînțeles neapărat un motiv de plîns. Oskar se bucura că tineretul vărsa lacrimi din cauza iubirii, nu numai a iubirii sexuale. Gerhard și Gudrun : la început ședeau mereu jos, abia mai târziu au plîns împreună la galerie.

Ea, înaltă, puternică, o handbalistă care studia chimia. Părul ei forma un coc gros la ceafă. Privea gri și totuși matern – cum am putut vedea ani în șir, înainte de terminarea războiului, pe afișele organizațiilor de femei, privea drept înainte, curată din cap pînă-n picioare. Și oricît de albă, netedă și sănătoasă i se arcuia fruntea, își purta totuși nefericirea distinct pe chip. De la beregată în sus, peste bărbia rotundă, incluzînd cei doi obraji, o barbă aspră, pe care nefericita încerca mereu să și-o radă, lăsa urme urite. Pielea delicată nu suporta lama de ras. Gudrun își plîngea nenorocirea înroșită, iritată, supurîndă, în care barba femeiască creștea la loc. Gerhard apărui abia mai târziu la *Pivnița de ceapă*. Cei doi nu se cunoscuseră ca domnișoara Pioch și domnul Vollmer în tramvai, ci în tren. El ședea în fața ei, amîndoi se întorceau din vacanța semestrială. El se îndrăgosti de ea din prima clipă, în ciuda bărbii. Ea nu îndrăzni să se îndrăgostească din cauza bărbii, dar îi admira – ceea ce era de fapt nefericirea lui – pielea netedă a bărbiei ca poponețul de bebeluș; tînarului nu-i creștea barba, ceea ce îl făcea timid față de fetele tinere. Cu toate acestea, Gerhard intră în vorbă cu Gudrun și, cînd coborîră la gara principală din Düsseldorf, erau prieteni. Din ziua aceea se văzură zilnic. Vorbeau ba de una, ba de alta, își schimbau o parte din gînduri; numai barba care lipsea și cea care creștea mereu la loc nu erau pomenite niciodată în discuție. Gerhard o menaja pe Gudrun și n-o săruta niciodată din cauza pielii ei martirizate. Așadar, iubirea lor rămăsese castă, deși cei doi nu puneau prea mult preț pe castitate, deoarece ea era legată de chimie, el voia chiar să se facă medic. Cînd un prieten comun le-a recomandat *Pivnița de ceapă*, au zîmbit amîndoi sceptici ca niște mediciști și chimiști care se respectă. În cele din urmă s-au dus totuși ca să facă studii, după cum s-au asigurat reciproc. Rareori a văzut Oskar niște oameni tineri să plîngă în asemenea hal. Veneau mereu, își rupeau cele șase mărci și patruzeci de pfenigi de la gură, plîngeau pentru barba absentă și pentru

cea care mutila delicata piele de față. Uneori încercau să stea departe de *Pivnița de ceapă*, lipsiră chiar și într-o luni, dar în luna următoare apărură din nou, plînsul îi trăda, cînd își frecau degetele cu cepșoara, că încercaseră să-și economisească cele șase mărci și patruzeci de pfenigi; făcuseră proba în odața lor de studenți cu o ceapă ieftină, dar nu era același lucru. Oamenii aveau nevoie de ascultători. În societate se plîngea mai ușor. Se putea ajunge la un veritabil sentiment de solidaritate, cînd studenții din dreapta și din stînga și din partea de sus a galeriei, de la cutare sau cutare facultate, chiar și studenții de la Academia de Artă și liceenii izbucneau în lacrimi.

Pînă și în cazul lui Gerhard și al lui Gudrun s-a ajuns nu numai la lacrimi, dar și la tămăduire. Probabil că apele ochiului au dus cu ele toate obstacolele. Ei i-a sărutat pielea mutilată, ea i-a savurat pielea netedă și într-o bună zi nu au mai venit în lăcașul cepei, nu mai aveau nevoie. Oskar i-a întîlnit, după luni de zile, pe Königsallee; la început nu i-a recunoscut: el, Gerhard, cel neted ca-n palmă, purta o barbă foșnitoare și deasă blond-roșcată. Gudrun, cea cu pielea gri-scorțoasă, nu mai avea decît un puf ușor întunecat peste buza superioară, care îi ședea foarte bine. În schimb, bărbia și obrajii lui Gudrun străluceau. Pielea era netedă și fără vegetație. Amîndoi formau o căsnicie studioasă – Oskar îi și aude cum le vor povesti peste cincizeci de ani nepoților, ea, Gudrun : „Asta era atunci cînd Opa nu avea încă barbă”. El, Gerhard : „Asta a fost cînd ea, Oma voastră, suferea încă fiindcă îi creștea barba și noi mergeam în fiecare luni la *Pivnița de ceapă*”.

Veți întreba de ce mai stau cei trei muzicanți sub scara aceea de vapor sau, mai curînd, de găini? Oare avea dugheana de ceapă la atîtea plîsete, vaiete și clăntănituri de dinți, nevoie de o orchestră în regulă, angajată acolo?

De îndată ce clienții se săturau de plîns și de confesat, ne luam instrumentele, le oferam o trecere lentă la conversația de zi cu zi, îi făceam astfel pe clienți să părăsească mai ușor *Pivnița de ceapă*, ca să facă loc nou-sosiților. Klepp, Scholle și Oskar erau împotriva cepei. Și în contractul nostru cu Schmuher era un punct care ne interzicea să consumăm ceapă, în felul în care o consumau clienții. Noi nici nu aveam nevoie de ceapă. Scholle, chitaristul, nu avea nici un motiv să plîngă, era mai tot timpul fericit și mulțumit, chiar și atunci cînd

în plin rag-time îi săreau două corzi la banjo. Cele două noțiuni, a plînge și a rîde, îi sînt prietenului meu, și azi complet neclare. El găsește plînsul vesel; nu l-am văzut niciodată să ridă atît ca la înmormîntarea mătusei lui care îi spălase cămășile și ciorapii pe cînd era holtei. Dar care era poziția lui Oskar în această privință? El ar fi avut destule motive să plîngă. Oare nu ar fi meritat să spele definitiv acea zadarnică noapte lungă cu sora Dorothea de pe un preș de cocos și mai lung? Și Maria mea, nu-mi dădea ea destule prilejuri să plîng? Șeful ei Stenzel nu intra și ieșea după pofta inimii în locuința din Bilk? Și Kurtchen, fiul meu, nu i-a spus negustorului de delicatese și carnavalist, mai întîi, „Onkel Stenzel“, apoi „Papa Stenzel“? Și înainte de Maria mea nu au zăcut ei departe, sub nisipul afinat al cimitirului Saspe, sub lutul cimitirului Brentau: biata mea mamă, trăsnițul de Jan Bronski, bucătarul Matzerath, care nu știa să exprime sentimente decît cu ajutorul suvelor? Pentru toți aceștia merita să plîngi. Dar Oskar făcea parte dintre puținii fericiți care mai puteau plînge fără ceapă. Mă ajuta toba mea. Erau suficiente cîteva măsuri anume și Oskar izbucnea în lacrimi, care nu erau cu nimic mai bune sau mai rele decît lacrimile scumpe din *Pivnița de ceapă*.

Nici patronul Schmuu nu se dădea în vînt după ceapă. Lui îi oferea vrăbiile, pe care le împușca în timpul liber prin tufișuri și lăstărișuri, un prețios înlocuitor. Nu se întîmplase destul de des ca Schmuu, după ce împușca cele douăsprezece vrăbii și le înșira pe un ziar, să izbucnească în plîns deasupra celor douăsprezece ghemotoace de pene încă jilave și, plîngînd, să presare hrană pentru păsări pe luncile Rinului și pe pietrișul malurilor? În *Pivnița de ceapă* i se oferi o posibilitate în plus ca să-și mai descarce suferința. Își făcuse un obicei să o înjure grosolan, o dată pe săptămînă, pe femeia de la toaletă, folosind adesea expresii chiar demodate ca: putoare, otreapă, poamă, ștoarfă, pramatie! „Afară! Dispari din ochii mei, netrebnico!“ Le concedia neîntrerupt pe femeile de la toaletă și, cînd angaja una nouă, avea în scurt timp iar neplăceri, pentru că nu se mai găseau femei pentru toaletă, așa că trebuia să angajeze femei pe care le dăduse deja afară o dată sau chiar de mai multe ori. Femeile de la toaletă, care și-așa nu înțelegeau cea mai mare parte din injuriile lui Schmuu, reveneau

cu plăcere la *Pivnița de ceapă*, pentru că acolo cîștigau bine. Plînsul îi atrăgea pe ceilalți în locșorul acesta ferit mai mult decît în alte localuri; omul care plînge este și mult mai generos decît cel cu ochi uscați. Mai ales domni cu ochii roșii și umflați de plîns, care dispăreau „în fund“, își virau mîinile des și adînc în portmoneu. Femeile de la toaletă le vindeau clienților cunoscutele batiste imprimate cu cepe, avînd scris diagonal pe ele *Pivnița de ceapă*. Aceste batiste arătau foarte nostim, puteau fi folosite nu doar ca batiste de șters lacrimile, ci și ca baticuri de pus pe cap. Domni din clientela pivniței dădeau la transformat pătrelate colorate în stegulețe triumfiulare, le atîrnau la geamul din spate al mașinilor lor și în vacanță purtau cu ei *Pivnița de ceapă* a lui Schmuu la Paris, pe Cote d'Azur, la Roma, Ravenna, Rimini, pînă în îndepărtata Spanie.

Nouă, muzicanților, și muzicii noastre ne mai revenea o misiune: citeodată, mai ales cînd unii clienți tăiau două cepe una după alta, în *Pivnița de ceapă* se ajungea la anumite gesturi care ar fi putut lesne să degenereze în orgii. Pe de-o parte Schmuu nu agreea această lipsă de control, ne poruncește să începem să cîntăm, de îndată ce unii domni își lărgeau cravatele, unele doamne umblau la nasturii de la bluză, ne poruncește să întîmipinăm cu muzică nerușinarea incipientă; pe de altă parte, însuși Schmuu îngăduia orgia pînă la un punct, oferindu-le clienților turbulenți, imediat după prima ceapă, și pe a doua.

După cîte știu, cea mai mare orgie de acest fel, pe care o cunoscuse *Pivnița de ceapă*, avea să fie și pentru Oskar, chiar dacă nu o cotitură în viața lui, în orice caz un eveniment decisiv. Soția lui Schmuu, Billy cea plină de viață, nu venea des în pivniță, iar cînd venea, era însoțită de prieteni pe care Schmuu nu-i agreea. Așa veni într-o seară cu criticul muzical Woode și cu arhitectul și fumătorul de pipă Wackerlei. Cei doi bărbați făceau parte dintre clienții permanenți ai pivniței, dar duceau de multă vreme cu ei o amărăciune apăsătoare: Woode plîngea din motive religioase – voia să se convertească sau era deja convertit sau se convertea a doua oară –, fumătorul de pipă Wackerlei plîngea din cauza unei catedre de profesor universitar pe care o refuzase în anii douăzeci pentru o daneză extravagantă, daneza l-a luat pe altul, un sud-american, a făcut cu acesta șase copii, ceea ce l-a jignit atît de mult pe

Wackerlei, încît pipa lui era, mai tot timpul, rece. Cam răutăcios din fire, Woode o convinsese pe soția lui Schmuș să taie o ceapă. Ea se conformă, izbucni în lacrimi, începu să-și dea drumul la gură, îl zăgrăvi pe Schmuș fără menajamente, povesti lucruri pe care Oskar, cu tactul lui, preferă să le treacă sub tăcere, și a fost nevoie de bărbați puternici cînd Schmuș a vrut să se repeadă la nevasta sa, deoarece peste tot erau cuțite de bucătărie pe mese. Îl ținură pe furios pînă cînd ușuratică Billy a putut să se facă nevăzută împreună cu prietenii ei, Woode și Wackerlei.

Schmuș era agitat și uluit. Mi-am dat seama după miinile lui nelineștite care aranjau mereu șalul. Dispăru de cîteva ori după draperie, strigă la femeia de la toaletă, reveni, în sfîrșit, cu un coș plin, anunță înțepat și cu gesturi ostentativ vesele clienții că el, Schmuș, se află într-o dispoziție de zile mari, că urmează o rundă gratuită de ceapă, pe care și începu s-o împartă imediat.

Pînă și Klepp, care savura și cea mai penibilă situație omenească ca pe o glumă reușită, urmări atunci scena, dacă nu căzut pe gînduri, în orice caz încordat, ținîndu-și flautul pregătit. Doar știam cît de periculos era să-i oferi acestei societăți sensibile și rafinate, de două ori consecutiv, posibilitatea de a plînge dezlănțuit.

Schmuș, care văzuse că aveam instrumentele pregătite, ne interzise să cîntăm. La mese, cuțitele de bucătărie începură să toace. Primele foi atît de frumoase, de culoarea lemnului de trandafir, fură date la o parte. Carnea sticloasă a cepei, cu nervuri de un verde-palid, căzu victimă cuțitului, în mod paradoxal, plînsul nu începu de la doamne. Domni în toată firea, proprietarul unei mori importante, patronul unui hotel, împreună cu prietenul lui ușor fardat, un general aristocrat, o masă ocupată pînă la refuz de fabricanți de confecții bărbătești de lux, care zăboveau în oraș din cauza unei adunări a consiliului, și actorul chel, care era supranumit „scrișnitorul”, fiindcă de cîte ori plîngea scrișnea din dinți, toți izbucniră în lacrimi înainte ca doamnele să participe. Dar nici doamnele, nici domnii nu se lăsară în voia aceluia plîns eliberator, ca la prima ceapă, ci fură cuprinși de spasme: scrișnitorul scrișnea îngrozitor, era un actor care ar fi izbutit să facă orice public teatral să scrișnească, proprietarul morii își lovea tot timpul

capul grizonat de tăblia mesei, patronul hotelului își amesteca spasmele de plîns cu cele ale prietenului său grațios, Schmuș, care stătea lîngă scară, își lăsase șalul să-și atîrne, privea uimit și nu fără satisfacție societatea aceea aproape dezlănțuită. Și atunci, o doamnă mai în vîrstă își sfîșie bluza în fața ginerelui ei. Prietenul hotelului, al cărui aer exotic fusese observat încă de la început, sărea de pe o tăblie de masă pe alta, cu partea superioară a trupului dezbrăcată și brună de la natură, dansa, cum se dansează în Orient, și anunța începutul unei orgii, care începu, ce-i drept, violent, dar, din cauza lipsei de idei sau a unor idei prostestii, nu merită a fi descrisă.

Nu numai Schmuș era decepționat, chiar și Oskar își ridică sprîncenele scrîbit. Cîteva scene adorabile de dezbrăcare. Bărbații își puneau pe ei lenjerie de damă, amazoanele foloseau cravate și bretele bărbătești, din cînd în cînd dispăreau doi sub tăblia mesei, în orice caz scrișnitorul trebuie menționat; el a sfîșiat cu dinții un sutien, l-a mestecat și, în parte, chiar l-a mîncat.

Probabil că vacarmul teribil, acel „Iuhu” și „Uahhh”, în spatele căruia nu se afla nimic, îl determină pe patronul Schmuș, decepționat și, mai mult ca sigur, temîndu-se de poliție, să renunțe la locul lui de lîngă scară. Se aplecă înspre noi, care ne aflam sub scara de gîini, îl înghionti mai întîi pe Klepp, apoi pe mine, și zăgăzu: „Muzica! Cîntați, pentru Dumnezeu! Muzica, să înceteze odată balamucul ăsta!”

S-a dovedit astfel că Klepp, care se mulțumea cu puțin, se distra pe cînte. Se zguduia în hohote de ris, încît nici nu mai putea să-și folosească flautul. Scholle, care vedea în Klepp pe maestrul și pe modelul său, îl imita în toate cele, chiar și în privința risului. Așadar, nu mai rămînea decît Oskar – și Schmuș se putea bizui pe mine. Mi-am scos toba de tinichea de sub banchetă, mi-am aprins degajat o țigară și mi-am început numărul.

M-am făcut înțeles fără vreun plan anume. Uitasem orice muzică de rutină care se face de obicei în localuri. De aceea, Oskar nici n-a cîntat jazz. Nu-mi plăcea ca lumea să vadă în mine un baterist turbat. Și chiar dacă puteam demonstra că sînt un toboșar cu experiență, tot nu eram un jazz-bandist pursînge. Îmi place jazzul, cum îmi place valsul vienez. Știam să le interpretez pe amîndouă, dar nu eram obligat s-o fac.

Cînd SchmuH m-a rugat să intervin la tobă, nu am interpretat ce puteam, ci ceea ce îmi dicta inima. Oskar reuși să-și pună bețele în pumnii celuiui Oskar de trei ani, de odinioară. Am bătut la tobă drumuri vechi, dus și întors, am tălmăcit lumea din punctul de vedere al celui de trei ani, i-am dat o lecție societății postbelice incapabilă de o orgie adevărată, vreau să spun că am dus-o în Posadowskiweg, la Tante Kauer, la grădiniță, am mers atât de departe, încît și-au lăsat capetele în jos, s-au luat de minuțe, și-au întors virfurile picioarelor spre interior și m-au așteptat pe mine, să fiu omul care le prinde șoarecii. Și așa am renunțat la locul meu de sub scara de găini, am luat conducerea, le-am oferit doamnelor și domnilor, mai întîi de probă, *Coroana e rotundă, rotundă e și Luna*, iar apoi, cînd am văzut ce succes răsunător înregistrasem cu veselia aceea copilăroasă, le-am insuflat o spaimă cumplită cu: *Bucătăreasa Neagră a venit ?* Am făcut-o pe cea care înainte mă speria uneori și pe mine, iar azi mă sperie din ce în ce mai mult, să bîntuie prin *Pivnița de ceapă*, uriașă, neagră ca tăciunile și de neocolit și am realizat ceea ce patronul SchmuH nu putea realiza decît cu ceapa: doamnele și domnii plîngeau ca niște copii, cu lacrimi mari, rotunde, erau morți de frică și-mi cereau tremurînd îndurare; iar ca să-i liniștesc, chiar să-i ajut să-și găsească din nou rochiile, lenjeria, catifelele și mătăsurile, am început să bat la tobă: *Rochia mea e verde, verde, verde, Rochia mea e roșie, roșie, roșie*, la fel *albastră, albastră, albastră și galbenă, galbenă, galbenă* – am trecut prin toate culorile, pînă cînd m-am aflat, din nou, în fața unei societăți îmbrăcate cum se cuvine, mi-am incolonat grădinița pentru plecare, am condus-o prin *Pivnița de ceapă*, de parcă ar fi fost pe Jäschkentaler Weg, de parcă ar fi urcat pe Erbsberg și ar fi dat ocol monumentului lui Gutenberg, de parcă pe Johanniswiese ar fi înflorit adevărate părăluțe pe care doamnele și domnii le culegeau zburînd copilărește. Și apoi, ca să le las celor prezenți și patronului SchmuH o amintire despre o după-amiază la grădinița de copii, le-am permis o mică șotie – tocmai ne apropiam de întunecata peșteră a dracului, culegeam ghinde –, le-am spus bătînd în tobă: Acum puteți să-i dați drumu', copii! Și ei își făcură micile lor nevoi de copilași, stropiră toți, doamnele și domnii stropiră, și patronul SchmuH stropi, prietenii mei

Klepp și Scholle stropiră, chiar și îndepărtata femeie de la toaletă stropi, făcură toți pișpișpișpiș, își udară toți pantalonășii și se lăsară pe vine, în ascultare. Abia după ce această muzică încetă – Oskar acompaniasse doar discret orchestra de copii – trecui cu o lovitură de maestru la veselia dezlănțuită. Cu un cîntecel jucăuș.

*Cioburi, cioburi și ulcele,
zahăr fără vin,
Doamna Ella sparge geamul
la vecin.*

am condus societatea aceea care sporovăia într-o limbă prostescă de copii, chiuind și chicotind, mai întîi la garderobă, unde un student bărbos, uluit, le dădea paltoanele clienților, apoi i-am însoțit, bătînd din tobă, pe domni și pe doamne, cu binecunoscutul cîntecel *Hänselein avea o tobă, bum, bum, bum*, am urcat treptele de beton și am trecut prin dreptul portarului îmbrăcat în haina lui din blană de oaie. I-am părăsit pe domni și pe doamne în noaptea de primăvară a anului o mie nouă sute cincizeci, sub un cer proaspăt, înstelat ca în basme, comandat parcă anume; domnii și doamnele mai făcură încă multe boroaboțe în orașul vechi și nu-și mai găseau drumul spre casă, pînă cînd poliștii i-au ajutat să-și afle din nou vîrsta, demnitățile și propriul lor număr de telefon.

Eu însă am aflat, cînd m-am întors în *Pivnița de ceapă*, un Oskar mîngîindu-și toba și chicotind și un SchmuH care continua să aplaude, cu pantalonii uzi și cu picioarele în X, lîngă scara de găini, părăind a se simți în grădinița lui Tante Kauer la fel de bine ca și în luncile Rinului, cînd în postură de SchmuH adult împușca vrăbii.

Pe digul Atlanticului sau buncărele nu pot scăpa de betonul lor

Și eu, care am vrut să-l ajut pe Schmu, patronul *Pivniței de ceapă*. El, în schimb, nu mi-a putut ierta evoluția solistică la tobă, care i-a făcut pe clienții lui, atât de largi la pungă, niște copii care gînguresc și se bucură fără motiv, dar au și pantalonașii uzi și de aceea-s plîngăreți – plîngăreți chiar și fără ceapă.

Oskar încearcă să-l înțeleagă. Oare nu era normal să se teamă de concurența mea, cînd clienții dădeau mereu la o parte cepele provocatoare de lacrimi, îl strigau pe Oscar, cereau toba lui, mă voiau pe mine, care puteam să invoc pe tinicheaua mea copilăria fiecărui client, oricît de încărcat de ani ar fi fost?

După ce Schmu se limitase pînă atunci să concedieze femeile de la toaletă, ne concedie pe noi, muzicanții lui, și angajă un violonist care cînta în picioare și, la o privire mai atentă, îl puteai lua drept țigan.

Dar întrucît izgonirea noastră i-a făcut pe mulți, și de fapt pe cei mai buni clienți, să ocolească *Pivnița de ceapă*, după cîteva săptămîni, Schmu a trebuit să accepte un compromis: de trei ori pe săptămînă cînta violonistul. De trei ori cîntam noi; am cerut și am obținut chiar o leafă mai mare: 20 DM pe seară, primeam și bacșișuri mai substanțiale – Oskar își deschise un cont în bancă și beneficia de dobîndă.

Carnetul de economii avea să devină în curînd sprijinul meu la nevoie pentru că, iată, a venit moartea, ni l-a luat pe patronul Ferdinand Schmu, ne-a luat munca și ciștigul.

Puțin mai sus am afirmat că Schmu împușca vrăbii. Uneori ne lua cu el în Mercedesul lui, ne lăsa să-l privim cum ochea păsările. Dar în ciuda unor conflicte ocazionale,

datorate tobei mele, de pe urma cărora aveau de suferit și Klepp sau Scholle, care țineau la mine, relația dintre Schmu și muzicanții lui rămînea o relație de prietenie pînă cînd, după cum am spus, „a venit moartea“.

Am urcat în mașină. Soția lui Schmu, ca de obicei, la volan, Klepp lîngă ea. Schmu între Oskar și Scholle. Își ținea pușca de calibru mic pe genunchi, o mîngîia din cînd în cînd. Am mers pînă aproape de Kaiserswerth. Liziere de copaci de-o parte și de alta a Rinului. Soția lui Schmu rămase în mașină și despături un ziar. Klepp își cumpărase mai înainte stafide, minca stafide în mod frecvent. Scholle, care studiasse ceva pînă a devenit chitarist, știa să recite poezii despre Rin. Chiar și fluviul își dădea la iveală latura poetică, în ciuda faptului că după calendar era vară, purta pe apele lui, în afară de obișnuitele șleuri, frunze veste de toamnă care se legănau lin în direcția Duisburg; și dacă pușca de calibru mic nu ar fi rostit, din cînd în cînd, o vorbuliță, am fi putut să considerăm după-amiaza dinainte de Kaiserswerth o după-amiază liniștită.

Cînd Klepp și-a terminat stafidele și și-a șters degetele de iarbă, a terminat și Schmu. A pus cele unsprezece ghetoace de pene pe hîrtia de ziar și pe cea de-a douăsprezecea care, după spusele lui, mai zvîcnea încă. Pușcașul își și împachetase prada – fiindcă Schmu lua de fiecare dată acasă, din motive inexplicabile, tot ce împușca – cînd, în imediata apropiere, pe un ciot de lemn adus de apă, se lăsa o vrabie. Era atât de ieșită din comun, atât de gri, un exemplar rar de vrabie, încît Schmu n-a mai putut să se abțină; el, care nu împușca niciodată mai mult de douăsprezece vrăbii într-o după-amiază, a împușcat-o și pe a treisprezecea – Schmu n-ar fi trebuit să facă una ca asta.

După ce a pus-o pe a treisprezecea alături de celelalte douăsprezece, am mers s-o găsim pe soția lui Schmu care dormea în Mercedesul negru. Mai întîi a urcat Schmu, în față. Apoi au urcat Scholle și Klepp în spate. Ar fi trebuit să urc și eu, dar nu m-am urcat, am spus că vreau să mă mai plimb, c-o să iau un tramvai, nu trebuiau să-și facă griji în legătură cu mine și așa plecară în direcția Düsseldorf fără Oskar, care nu se urcase, fiind parcă avertizat de ceva.

Mergeam încet pe urmele mașinii. Dar n-a trebuit să ajung prea departe. Am văzut o deviație din cauza unor lucrări rutiere. Deviația ducea pe lângă o groapă de pietriș. Și în groapă, cam la vreo zece metri sub nivelul străzii, zăcea, cu roțile în sus, Mercedesul negru.

Lucrătorii de la groapa de pietriș îi traseră pe cei trei răniți și cadavrul lui Schmuș afară din mașină. Mașina Salvării era deja pe drum. Am coborât poticnindu-mă în groapă, pantofii mi se umplură de pietricele, nu prea mă sinchiseam de răniți, dar nu le-am spus că Schmuș era mort, deși, în ciuda durerilor, puneau întrebări. El privea incremenit și mirat cerul acoperit pe trei sferturi. Ziarul cu prada lui de după-amiază fusese azvirlit din mașină. Am numărat douăsprezece vrăbii, n-o găseam pe a treisprezecea, dar încă o căutam, când mașina Salvării a coborât în groapa de pietriș.

Soția lui Schmuș, Klepp și Scholle suferiseră răni ușoare: traumatisme, câteva coaste rupte. L-am vizitat mai târziu pe Klepp la spital și l-am întrebat despre cauza accidentului, mi-a povestit o întâmplare uimitoare: când încetiniseră din cauza deviației, pe lângă groapa de pietriș, brusc au țîșnit o sută, dacă nu sute de vrăbii din tufișuri, lăstărișuri, pomi fructiferi, lăsînd o umbră asupra Mercedesului, lovindu-se de parbriz, sperînd-o pe soția lui Schmuș și provocînd, doar prin forța lor de vrăbii, accidentul și moartea patronului Schmuș.

Fiecare poate să creadă ce vrea despre relatarea lui Klepp, Oskar a rămas sceptic, mai ales că la înmormîntarea lui Schmuș nu a mai numărat vrăbii la cimitirul de sud, cum numărase, cu ani în urmă, cînd era încă pietrar și cioplitor de inscripții printre pietrele funerare. În schimb l-am văzut, cînd treceam cu jobenul de împrumut în cortegiu, în spatele sicriului, pe parcela nouă, pe pietrarul Korneff care puneza acolo, cu un lucrător necunoscut, un perete de granit pentru un mormînt de două locuri. Cînd sicriul cu patronul Schmuș trecu pe lângă pietrar, fiind dus la proaspăta parcelă zece, acesta își scoase, după regula cimitirului, șapca, nu mă recunoscu probabil din cauza jobenului, dar se frecă la ceafă, ceea ce mă făcu să mă gîndesc la furunculele coapte și răscoapte.

Înmormîntări! A trebuit să le însoțesc prin atîtea cimitire, chiar spuneam într-un loc: înmormîntările amintesc mereu

de alte înmormîntări – de aceea nu vreau să vorbesc despre înmormîntarea lui Schmuș și despre gîndurile lui Oskar întoarse spre trecut în timp ce asista la înmormîntare – Schmuș a ajuns cu bine și fără incidente neprevăzute sub pămînt – dar nu pot să nu vă spun că după înmormîntare – eram mai degajați, deoarece văduva se afla la spital – m-a abordat un domn care s-a recomandat dr. Dösch.

Dr. Dösch conducea o agenție de concerte. Agenția îi aparținea. Dr. Dösch s-a mai recomandat și ca fost client al *Pivniței de ceapă*. Eu nu l-am remarcat niciodată. Dar el fusese prezent cînd îi transformasem pe clienții lui Schmuș în copilași care gîngureau și erau fericiți. Da, însuși Dösch își retrăise, după cum îmi mărturisese, sub influența tobei mele de tinichea, copilăria fericită și acum avea planuri mari cu mine și cu „trucul meu trăsnet”, cum îl numea el. Avea puteri depline să-mi facă un contract, un contract de milioane; puteam să semnez imediat. În fața crematoriului, unde Schugger Leo, care la Düsseldorf se numea Sabber Willem, aștepta cu mînușile lui albe cortegiul funebru, și-a scos o hîrtie care mă obliga, în schimbul unor enorme sume de bani, să dau reprezentații solo, sub numele de *Oskar, toboșarul*, în case mari, singur pe scenă, în fața a două pînă la trei sute de spectatori. Dösch era dezolat că nu voiam să semnez imediat. Am invocat drept motiv moartea lui Schmuș, i-am spus că deoarece Schmuș îmi fusese foarte apropiat în timpul vieții, nu puteam să-mi caut imediat, încă din cimitir, un nou stăpîn, dar că aveam să reflectez la cele spuse, poate aveam să fac o scurtă călătorie, după care puteam să-l caut pe domnul dr. Dösch și eventual să semnez ceea ce el numea un contract de muncă.

Și chiar dacă nu semnase la cimitir nici un contract, Oskar se văzuse obligat, din cauza situației lui financiare precare, să accepte și să bage în buzunar discret, într-un plic, împreună cu cartea de vizită un avans, pe care mi-l oferi acel dr. Dösch în afara cimitirului, la locul de parcare, unde își lăsase mașina.

Și am făcut călătoria, mi-am găsit chiar și un însoțitor. Deși aș fi preferat să fac călătoria cu Klepp. Dar Klepp zăcea în spital și nu avea voie să ridă, pentru că își rupsesese patru coaste. Mi-ar fi plăcut de asemenea să fiu acompaniat în călătorie de Maria. Vacanța încă mai dura, pe Kurtchen l-am

fi putut lua cu noi. Dar ea încă se mai ținea cu șeful ei Stenzel, care-l lăsa pe Kurtchen să-i spună „Papa Stenzel”.

Așa că am plecat cu pictorul Lankes. Îl cunoașteți pe Lankes în calitate de caporal Lankes și, în al doilea rând, ca logodnic al muzei Ulla. Când l-am căutat cu avansul și cu carnetul de economii în buzunar în Sittarder Straße, unde își avea atelierul, speram să o găsesc acolo pe fosta mea colegă Ulla; cu ea aș fi vrut eu să fac călătoria.

Am găsit-o la pictor. Acum paisprezece zile, mă informase de la ușă, ne-am logodit Cu Hānschen Krages n-a mai mers, a trebuit să desfacă din nou logodna; doar îl cunoașteam pe Hānschen Krages, nu?

Oskar nu-l cunoștea pe ultimul logodnic al Ullei, îi părea rău, îi făcu apoi propunerea generoasă de călătorie și fu pus în situația ca pictorul Lankes, care tocmai venise, să se ofere drept companion de călătorie, înainte ca Ulla să fi acceptat, și s-o pălmuiască pe fata cu picioare lungi că nu voia să rămână acasă și că mai și plîngea.

Oare de ce nu s-a apărut Oskar? De ce nu i-a ținut partea muzei, el care voise doar să călătorească împreună cu ea? Oricît de fermecătoare îmi imaginam o călătorie alături de silueta extrem de subțire acoperită cu un puf blond abia perceptibil, mă temeam totuși de conviețuirea cu o muză. Față de muze trebuie să păstrezi distanța, îmi spuneam, altfel sărutul muzei poate deveni obișnuință. Așa că am preferat să călătoresc cu pictorul Lankes care își bate muza, cînd vrea să-l sărute.

Nu am discutat prea mult despre țința călătoriei noastre. Nu intra în discuție decît Normandia. Voiam să vizităm buncărele dintre Caen și Cabourg. Deoarece acolo ne cunoscuserăm în timpul războiului. Doar obținerea vizelor ne-a creat unele greutăți. Dar Oskar nu spune un cuvînt despre vize.

Lankes este un om zgîrcit. Pe cît de risipitor se dovedește a fi cu culorile, oricum ieftine sau primite de pomană, înținea la întîmplare pe pinza dată cu grund, pe atît de gospodărește se poartă cu banii de hîrtie sau cu monedele. Nu-și cumpără niciodată țigări, dar fumează tot timpul. Ca să vă puteți face o idee despre zgîrcenia lui sistematică, am să vă dau un exemplu: de îndată ce îi oferă cineva o țigară, își scoate din

buzunarul stîng al pantalonului o monedă de zece pfenigi, o scutură puțin și o pune în buzunarul drept al pantalonului, și astfel, în funcție de orele zilei, alunecă mai multe sau mai puține monede în buzunar. Fumează vîrtos și cînd e bine dispus îmi mărturisește: „Fumez zilnic cam două mărci bune!”

Acel teren accidentat din Westen, pe care și l-a cumpărat Lankes acum un an, l-a achiziționat, sau mai bine zis, l-a procurat din fumat, datorită țigărilor luate de la cunoșcuții lui mai apropiați sau mai îndepărtați.

Cu acest Lankes a plecat Oskar în Normandia. Am luat o cursă. Lankes ar fi preferat să facem autostopul. Dar întrucît eu plăteam, pentru că eu îl invitaseam, trebuia să cedeze. De la Caen la Cabourg am călătorit cu autobuzul. Am trecut pe lîngă plopi, în spatele cărora se întindeau lunci pline de tufișuri. Vacii cu pete maro și albe dădeau priveliștii aspectul unei reclame de ciocolată cu lapte. În orice caz, pe hîrtia lucioasă nu ar fi fost voie să apară nimic din pagubele de război încă vizibile, care marcau, desfigurîndu-l, fiecare sat, chiar și cătunul Bavent, unde o pierdusem pe Roswitha mea.

De la Cabourg o pornirăm pe plajă, în direcția vîrsării Ornei. Nu ploua. Mai jos de Le Home, Lankes spuse: „Iată-ne acas”, băiete! Dă-mi o țigară”. În timp ce își trecea monedele dintr-un buzunar în altul, capul lui împins înainte, de lup, parcă arăta spre unul dintre numeroasele buncăre neavariate din dune. Cu brațul lung își apucă rucsacul și șevalul de cîmp și, în stînga, duzina de rame cu pană, pe mine mă prinse cu mîna dreaptă și mă trase înspre betoane. Bagajul lui Oskar consta dintr-un cufar și o tobă.

În cea de-a treia zi a șederii noastre pe țărmul Atlanticului – între timp au eliberat interiorul buncărului Dora șapte de nisipul zburător, am înlăturat urmele urite ale perechilor de îndrăgostiți în căutare de adăpost, am făcut cu ajutorul unei lăzi și al sacilor noștri de dormit încăperea locuibilă –, deci în cea de-a treia zi, Lankes a adus un cod în carne și oase. I-l dăduseră pescarii. Le pictase barca și ei îl pricopsiră cu un cod.

Și pentru că îi spuneam buncărului încă Dora șapte, nu e de mirare că Oskar, în timp ce tranșa pește, lăsa să-i zboare gîndurile la sora Dorothea. Ficații și lapții peștelui îi țîșneau printre degete. Curățam codul de solzi în dreptul

soarelui, ceea ce îi oferi lui Lankes prilejul unei acuarele făcută de mîntuială. Ședeam apărați de vînt în spatele buncărilor. Soarele de august cădea vertical deasupra cupolei de beton. Am început să împănec peștele cu căței de usturoi. În locul lapților, ficaiților și intestinelor, am umplut peștele cu ceapă, brînză și cimbru, dar lapții și ficaiții nu i-am aruncat, i-am vîrit în gîtlejul peștelui, pe care l-am astupat cu o lămîie. Lankes adulmeca împrejurimea. Ca un veritabil ocupant dispăru în Dora patru, trei și în buncăre mai îndepărtate. Se întoarse cu scînduri și cartoane mai mari, pe care avea de gînd să le folosească pentru pictură; lemnele le puse pe foc.

Ne-am întreținut toată ziua lîngă focul acela, deoarece pe plajă se iveau, la fiecare pas, cioturi uscate aduse de apă. Focul arunca umbre schimbătoare. Am pus o parte din grățiile unui balcon pe care Lankes la smulse de la o vilă părăsită pe jarul care se încinsese bine între timp. Am uns peștele cu ulei de măsline, l-am așezat pe grătarul fierbinte, uns de asemenea cu ulei. Am stors lămîi pe codul sferiitor și l-am lăsat să se rumenească lent, pentru că un pește nu trebuie forțat.

Ne-am improvizat o masă din mai multe găleți goale și un carton gudronat întins deasupra. Ne aduseserăm cu noi furculițe și farfurii de tablă. Ca să-i abat atenția lui Lankes de la masă – hulpav ca un pescăruș după cadavre se învîrtea în jurul peștelui garnisit ademenitor –, mi-am luat toba din buncăr. Am îngropat-o în nisipul plajei și am început să bat împotriva vîntului, schimbînd mereu zgomotele valurilor și atenuînd fluxul în creștere: teatrul de campanie al lui Bebra vizita betonul. Din Kagubia în Normandia. Felix și Kitty, cei doi acrobați, se încovrigau și se descovrigau deasupra buncărilor, recitau împotriva vîntului – cum bătea și Oskar la tobă împotriva vîntului – o poezie a cărei rimă în mijlocul războiului parcă anunța o epocă apropiată și foarte tihnită: „...vinerea pește, fum în aer, ne apropiem de Biedermeier“, declama Kitty în dialectul ei saxon; și Bebra, înțeleptul meu Bebra și căpitanul companiei de propagandă, aproba din cap; și Roswitha, Raguna mea de la Marea Mediterană, ridică un coșuleț pentru picnic, întinse masa pe beton, pe Dora șapte; și caporalul Lankes mincă franzelă albă, bău ciocolată, fumă țigările căpitanului Bebra...

„Măi, omule, Oskar!“ mă strigă Lankes, pictorul. „Așa aș vrea să pot picta, cum bați tu la tobă; ce-ar fi să-mi dai o țigară!“

Atunci am lăsat toba, i-am dat companionului meu o țigară, am examinat peștele și l-am găsit tocmai bun: ochii lui se scurgeau blînzi, albi și eliberați. Încet, neuitînd nici o porțiune, am stors o ultimă lămîie peste pielea în parte rumenită, în parte plesnită, a codului.

„Văd o foame!“ necheză Lankes. Își arată dinții lungi, galbeni și ascuțiți și se bătu ca maimuțele cu pumnii în piept, pe sub cămașa cadrlată.

„Capul sau coada?“ l-am întrebat și am împins peștele pe o hirtie pergament, care acoperea în chip de față de masă cartonul gudronat „Tu ce zici?“ Lankes stinse țigara și păstră chiștocul.

„Ca prieten, aș zice să iei coada. Ca bucătar, nu-ți pot recomanda decît capul. Dar mama, care era o mare amatoare de pește, ar spune acum: Domule Lankes, luați coada, și-o să vedeți ce-ați luat. În schimb doctorul obișnuia să-l sfătuiască pe tata...“

„Eu n-am de-a face cu doctorii“, mi-o reteză Lankes.

„Doctor Hollatz îl sfătua totdeauna pe tata să mînnice de la cod sau, cum se mai spune pe la noi, de la peștoaică, numai capul.“

„Păi, atunci o să iau coada. După cum văd, vrei să mă duci!“ Lankes se arătă în continuare neîncrezător.

„Cu atît mai bine pentru Oskar. Eu știu să apreciez capul.“

„Atunci iau totuși capul, dacă-i pe-așa.“

„O să-ți fie greu, Lankes!“ vrui să închei discuția. „Capul e al tău, eu iau coada.“

„Ce-i băiete, te-am avut, sau?“

Oskar acceptă că Lankes l-a avut. Știam foarte bine că nu putea decît să-i placă, dacă o dată cu peștele avea între dinți certitudinea că m-a avut. I-am spus că e un cîine turbat, hămesit, l-am numit o ciupercă norocoasă, un copil de duminică – pe urmă ne aruncară asupra codului.

El și-a luat capul, eu am stors ultimul rest de zeamă de lămîie pe carnea albă și fărîmicioasă a cozii, din care se desprindeau căței de usturoi moi ca untul.

Lankes ronția oase de pește în dinți, se uita la mine și la coada de pește: „Lasă-mă să gust din coada ta”. Am consimțit din cap, a gustat și tot nu s-a dumerit, până ce Oskar nu a gustat din capul lui de pește și l-a liniștit: bineînțeles că nimerise că întotdeauna bucata mai bună.

La pește am băut Bordeaux. Regretam, aș fi preferat să fi avut vin alb în ceștile de cafea. Lankes mi-a alungat mhnirea, și-a amintit că pe vremea când era caporal, la Dora șapte, băuse numai vin roșu, până când a venit invazia: „Totmai ne făceam nevoile, Doamne iartă-mă, când a început. Kowalski, Scherbach și micul Leuthold, toți zac acum în spatele Cabourgului în același cimitir, n-au văzut nimic când s-a pornit. Colo la Arro cițiva englezi și în zona noastră o mulțime de canadieni. Nici nu apucărăm să ne tragem izmenele, c-au și fost aci și ne-au întrebat: «How are you?»”

Pe urmă, înțepind aerul cu furculița și scuipând oscioarele: „Nu ți-am spus că la Cabourg l-am văzut azi pe Herzog, aiuritul ăla, îl știi doar de la vizita voastră. Era locotenent”.

Bineînțeles că Oskar își amintea de locotenentul Herzog. Lankes îmi povesti deasupra peștelui că Herzog vine an de an la Cabourg și aduce cu el hărți și instrumente de măsurat, deoarece buncărele nu-l lasă să doarmă. A vrut să vină și la noi, la Dora șapte, și să măsoare.

Când încă mai eram la pește – începuse de acum să-și arate șira în toată goli-ciunea ei –, sosi locotenentul Herzog. Purta pantaloni bufanți karki până la genunchi, își ținea pulpele groase în teniși și-și lăsa părul cărunt să-i crească la vedere din cămașa de pînă descheiată. Fărăste, nu ne-am ridicat, Lankes mă numi prietenul lui și camaradul Oskar, iar lui Herzog îi spuse locotenent rezervist.

Locotenentul rezervist începu îndată să cerceteze amănunțit Dora șapte, dar betonul îl examina mai întâi din exterior; Lankes îl lăsa. Completă tabele, avea și o lunetă-foarfece asupra lui cu care scormonea împrejurimea și fluxul în creștere. Mingia cu tandrețe crenelurile Dorei șapte, din imediata noastră apropiere, de parcă voia să-i facă unei soții ceva plăcut. Când se apucă să cerceteze Dora șapte, căsuța noastră de vacanță, și din interior, Lankes îi interzise categoric: „Pentru Dumnezeu, Herzog, nu înțeleg ce vreți! Vă tot

invirtiți pe-aci, prin jurul betonului. Doar e de mult *passé* ce a fost atunci actual”.

Passé e vorbuleța preferată a lui Lankes. El obișnuiește să împartă lumea în *passé* și actual. Dar locotenentul rezervist găsea că nimic nu era *passé*, că socotilele încă nu se încheiaseră, că trebuia să răspunzi mereu în fața istoriei și că acum voia să cerceteze Dora șapte din interior: „M-ai înțeles, Lankes?!”

Herzog își lăsase de-acum umbra pe masa și pe peștele nostru. Voia să treacă peste noi și să pătrundă în acel buncăr, pe intrarea căruia ornamentele de beton încă mai trădau mîna de artist plastic a caporalului Lankes.

Herzog nu putu trece de masa noastră. Lankes își ridică pumnul de jos în sus, dar fără a folosi furculița, și-l culcă pe locotenentul rezervist Herzog pe nisipul plajei. Dînd din cap dezaprobator și regretînd întreruperea dejunului cu pește, Lankes se ridică în picioare, strînge cu mîna stîngă cămașa de pînă a locotenentului deasupra pieptului, îl țîri, lăsînd o diră regulată, într-un loc lăturalnic și-l aruncă de pe dună, așa încît nu mai văzurăm nimic, în schimb auzirăm. Herzog își adună instrumentele de măsurat, pe care Lankes le aruncase după el, și se îndepărtă înjurînd: invoca toate spiritele istoriei pe care mai adineaori Lankes le considerase *passé*.

„Nu e chiar neadevărat ce spune Herzog ăsta, cît e el de aiurit. Dacă n-am fi fost atît de beți, atunci cînd s-a pornit totul, cine știe ce s-ar fi întîmplat cu canadienii.”

Nu puteam decît să dau aprobator din cap, deoarece încă în ziua precedentă găsisem, în timpul refluxului, printre scoiili și cochilii goale de crab, nasturele grăitor al unei uniforme canadiene. Oskar păstră nasturele în buzunarul său de la piept și era așa de fericit, de parcă ar fi dat peste o monedă etruscă.

Vizita locotenentului Herzog, chiar așa scurtă cum a fost, a trezit totuși amintiri: „Mai ții minte, Lankes, cînd am vizitat betonul, atunci cu teatrul de campanie, am luat micul dejun pe buncăr, sufla un vînticel ca și azi; și deodată apărură șase sau șapte călugărițe care căutau crabii prin sparanghelul lui Rommel, și tu, Lankes, a trebuit să cureți plaja la ordin; ai executat ce ți s-a poruncit cu o pușcă-mitralieră ucigașă”.

Lankes își aminti, sugea șira de pește, mai știa chiar și numele: sora Scolastica, sora Agnetă, le enumera, mi-o descrie pe novică cu un obraz roz și cu mult negru de jur împrejur, mi-o zugrăvi atît de limpede, încît acea imagine permanent prezentă în mine a sorei mele medicale laice, Dorothea, fără să se stingă, fu în parte acoperită; ceea ce a accentuat și mai mult impresia a fost cînd, după cîteva minute de la descriere – pentru mine mai puțin surprinzător acum ca să mai pot crede că era un miracol –, din direcția Cabourg am văzut plutind o tînră călugăriță deasupra duneilor, care avea un chip roz cu mult negru împrejur și nu putea trece neobservată.

Ținea în dreptul soarelui o umbrelă neagră de ploaie, cum poartă domni în vîrstă. Pe ochi i se rotunjea un cozoroc de un verde violent din celuloid, asemănător celor care le protejează ochii cineaștilor de la Hollywood. Cineva striga după ea dintre dune. Se pare că în țara erau și mai multe călugărițe. „Soră Agnetă!” se striga, și: „Soră Agnetă, unde sînteți?”

Și sora Agnetă, amănuntul acela tînră înaintînd deasupra șirei de cod care-și arăta tot mai mult conturul, răspunse: „Aici, soră Scolastica! Aici nu bate vîntul și e atîta liniște!”

Lankes se hlizi și aprobă binevoitor cu țeastă lui de lup, de parcă ar fi comandat el acest intermezzo catolic, de parcă nu l-ar fi surprins nimic.

Călugărița cea tînră ne zări și se opri în stînga lîngă buncăr. Obrazul ei roz, cu două nări ca două cerulețe rotunde; spuse printre dinții ușor ieșiți în afară și totuși ireproșabili: „Oh!”

Lankes își întoarse gîtul și capul, fără să-și sucească partea de sus a corpului: „Ascultă, soră, ce-i gălăgia asta?”

Ce repede veni răspunsul: „Mergem în fiecare an la mare. Dar eu o văd pentru prima oară. E așa de mare!”

Nu puteai s-o contrazici. Pînă în ziua de azi descrierea aceea rămîne pentru mine de departe cea mai potrivită.

Lankes voia să fie ospitalier, scormonea în porția mea de pește și făcea invitația: „Nu vreți să gustați puțin pește, soră? E cald încă”. Franceza lui fără cusur mă surprinse și Oskar încercă și el, la rîndul lui, să abordeze limba străină: „Nu vă jenați, soră. Azi e vineri”.

Dar nici această aluzie la normele severe ale ordinului n-au putut s-o determine pe fata, bine ambalată în rasa ei, să ia parte la masa noastră.

„Locuiți mereu aici?” își lăsă curiozitatea să vorbească. Găsea că buncărul nostru era drăguț și un pic caraghios. Din păcate, chiar atunci, deasupra duneilor apărură în cîmpul vizual maica superioară și alte cinci călugărițe cu umbrele de ploaie negre și cu cozoroci verzi de reporteri pe ochi. Agnetă o zbughi din fața noastră și fu certată în lege, după cîte am putut înțelege, din șuvoiul de vorbe răvășite de vînt; apoi călugărițele au luat-o în mijlocul lor.

Lankes visa. Își ținea furculița invers în gură și avea ochii ațintiți asupra stolului filfitor de pe dune: „Astea nu-s călugărițe, is corabii cu pinze”. Cu Lankes era dificil să discuți. „Cea din stînga e corabia cu steagul. Agnetă e o corvetă ușoară. Vînt bun. Formație de marș de la vela triumfiulară din proră pînă la etambou, arbore artimon, catarg principal, catarg din față, toate pinzele sus, start spre orizont, spre Anglia. Ia gîndește-te: mîine se trezesc toți Tomii ăia cu noaptea în cap, se zgîiesc pe fereastră și ce văd: douăzeci și cinci de mii de călugărițe, pavoazate cu stegulețe pînă-n gabii și iată că apare primul bord...”

„Un nou război religios!” îi ținu Oskar isonul. Corabia cu pinze ar trebui să se numească Maria Stuart sau De Valera sau, și mai bine, Don Juan. O armada nouă, mai abilă, se războia acum pentru Trafalgar! „Moarte puritanilor!” ar suna sloganul și englezii n-ar avea nici un Nelson la post. Invazia ar putea începe: Anglia a încetat să mai fie o insulă!

Lui Lankes discuția i se păru prea politică. „Acum călugărițele au început să o lase mai moale”, constată el.

„Să li se moaie vîntul în pinze!” l-am corectat eu.

Că li se moaie vîntul în pinze sau că o lăsau ele mai moale, oricum curentul le mîna în direcția Cabourg. Își țineau umbrele între ele și soare. Numai una rămăse puțin mai în urmă, se apleca la fiecare pas, ridica ceva și apoi lăsa obiectul să cadă. Restul flotei – ca să rămînem la imaginea noastră – înainta încet împotriva vîntului spre decorurile pîrjolite ale fostului hotel de pe plajă.

„Aia nu și-a ridicat ancora sau are probleme la timonă.” Lankes folosea în continuare limbajul navigatorilor. „Să fiu al naibii, de n-o fi corvetă rapidă Agneta.”

Corvetă ori fregată, ce-o fi fost, era novicea Agneta care, în timp ce strîngea scoici și le arunca apoi din nou, se apropia de noi.

„Ce culegeți aici, soră?” Lankes vedea doar foarte bine ce făcea ea.

„Scoici!” pronunță cuvîntul cu importanță și se aplecă.

„Și aveți voie? Doar astea sînt bunuri pămîntești.”

Am ajutat-o pe novicea Agneta: „Te înșeli, dragă Lankes, scoicile nu sînt niciodată bunuri pămîntești”.

„Atunci sînt bunuri ale plajei și în orice caz bunuri pe care călugărițele nu au voie să le dețină. La mînăstire deviza e sărăcie, sărăcie și iar sărăcie! N-am dreptate, soră?”

Sora Agneta zîmbi cu dinții ei ieșiți în afară: „Nu iau decît puține scoici. Pentru grădiniță. Copilor le place să se joace cu ele și nu au fost niciodată la mare”.

Agneta stătea în fața intrării buncărului și privea în interior cu privirea ei de călugăriță.

„Cum vă place căsuța noastră?” mă dădui bine pe lîngă ea. Lankes o abordă mai direct: „Vizitați-ne vila, îndrăzniți. Privitul nu costă bani, soră!”

Surma cu ghețele ei ascuțite, cu șireturi, pe sub stofa aspră. Din cînd în cînd ridica nisipul plajei și vîntul îl lua cu el și ni-l presăra pe pește. Sora examină masa noastră cu oarecare nesiguranță în ochii ei, acum fără nici un dubiu, căprui-deschis. „Asta chiar nu se poate”, răspunse ea, forțîndu-ne replica.

„Aiurea, soră!” Pictorul înlătură toate dificultățile. „Buncărul are o perspectivă frumoasă. Prin creneluri poți vedea toată plaja și marea.”

Ea tot mai ezita. Ghețele, ei erau pline de nisip. Lankes întinse mîna spre intrarea buncărului. Ornamentul lui de beton arunca umbre pregnante, decorative. „E și curat înăuntru!” Se pare că gestul de invitație al pictorului o făcu pe călugăriță să intre în buncăr. „Dar numai pentru o clipă!” spuse ea hotărîtă. Se furișă în buncăr înaintea lui Lankes. Acesta își șterse palmele de pantaloni – un gest tipic de pictor – înainte de a dispărea: „Nu cumva să mi te atingi de pește!”

Dar Oskar se săturase. Se ridică de la masă sătul de pește, de vîntul înșesat de nisip, de zgomotele exagerate ale fluxului, de bătrînul fanfaron, îmi trasei cu piciorul mai aproape de mine toba și începui să-mi caut bătînd în tinicheaua mea o ieșire din această priveliște de beton, din această lume de buncăre, din aceste zarzavaturi cărora li se spunea sparanghelul lui Rommel.

Mai întîi am încercat cu dragostea, dar fără succes: odinioară iubisem și eu o soră. Mai puțin o călugăriță, mai mult o soră medicală. Locuia în casa lui Zeidler, în spatele unei uși cu geamuri lăptoase. Era foarte frumoasă, dar n-am văzut-o niciodată. Acolo era un preș de cocos, care s-a interpus între noi. În coridorul lui Zeidler era prea întuneric. Așa că am simțit mai distinct pe corp fibrele de cocos decît pe sora Dorothea.

După ce tema aceasta se stinse mult prea curînd pe preșul de cocos, încercai să transpun ritmic iubirea mea timpurie pentru Maria și să sîdesc în calea ei plante agățătoare care să se înalțe rapid ca betonul. Dar din nou a apărut sora Dorothea, care s-a așezat de-a curmezisul iubirii mele pentru Maria: dinspre mare adia un miros de acid fenic, pescărușii fluturau din aripi în uniforme de surori medicale, soarele îmi strălucea în chip de broșă cu crucea roșie.

De fapt, Oskar se bucură cînd fu deranjat din bătutul tobei. Maica șefă, sora Scolastica, se întoarse cu cele cinci călugărițe. Arătau obosite și-și țineau umbrelele strîmb, erau disperate: „N-ați văzut o călugăriță tînără, pe novicea noastră? Copila e așa de neștiutoare. Vede marea pentru prima dată. Poate că s-a rătăcit. Unde sînteți, soră Agneta?!”

Nu-mi rămînea altceva de făcut decît să trimit pîlcul cu pînzele umflate, de data asta, de vîntul din spate, în direcția vîrsării Ornei către Arromanches și Port Winston, unde englezii îi smulseseră mării odinioară portul lor artificial. Toate laolaltă n-ar fi avut loc în buncărul nostru. Ce-i drept, pentru o clipă, m-a împins dracul să-i ofer lui Lankes plăcerea acestei vizite, dar apoi, prietenia, sila, răutatea, toate la un loc, m-au făcut să întind degetul în direcția vîrsării Ornei. Călugărițele au ascultat de degetul meu, pe crestele dunelor au devenit șase puncte fluturînd negre, din ce în ce mai mici

și chiar și vaietul „Soră Agneta, sora Agneta!” deveni tot mai volatil, pînă ce se împrăstie cu nispul.

Lankes părăsi primul buncărul. Cu gestul tipic al pictorilor: își șterse palmele de cracii pantalonilor, se întinse la soare, îmi ceru o țigară, își viri țigara în buzunarul cămășii și se năpusti asupra peștelui rece. „Asta face poftă de mîncare”, explică el cu înțeles și dădu iama în coada care-mi fusese destinată mie.

„Sigur că acum o să fie nenorocită”, îl învinui pe Lankes, apăsînd pe cuvîntul nenorocită.

„Cum așa? Doar n-are nici un motiv să fie nenorocită.” Lankes nu putea să-și imagineze că felul lui de a avea un raport cu o femeie putea s-o facă nenorocită.

„Ce face acum?” l-am întrebat și de fapt voiam să-l întreb altceva.

„Coase”, îmi explică Lankes cu furculița în vînt. „Și-a rupt rasa și acum și-o coase.”

Sora părăsi buncărul, îndată își deschise iar umbrela, murmură ceva încet și totuși, după cum mi s-a părut că aud, destul de tensionat: „Chiar că e frumoasă priveștiștea din buncărul dumneavoastră. Se poate vedea toată plaja și marea.”

În fața resturilor de la peștele nostru se opri.

„Am voie?”

Am dat amîndoi din cap.

„Aerul marin face poftă de mîncare”, am ajutat-o, și acum dădu ea din cap, apucă peștele nostru cu mîini roșii, crăpate, trădînd munca grea din mînăstire, îl duse la gură, mîncă zdravăn, încordată și plină de zel, de parcă ar fi mestecat din nou, o dată cu peștele, ceva ce savurase mai înainte.

Am privit-o pe sub scufe. Cozorocul verde de reporter și-l uitase în buncăr. Perle de sudoare mici, uniforme, se înșirau pe fruntea ei netedă, mărginită de un alb apretat, ca de madonă. Lankes voia din nou o țigară, deși nu o fumase pe cea dinainte. I-am aruncat tot pachetul. În timp ce își viri trei în buzunarul cămășii și-și lipi o a patra între buze, sora Agneta se întoarse, aruncă umbrela și fugi – abia atunci am văzut că era desculță – fugi pe dune și dispăru în direcția valurilor.

„Las-o să fugă”, rosti Lankes oracular. „Asta ori vine iar, ori nu mai vine deloc.”

N-am putut să mă abțin decît pentru puțin timp și să privesc țigara pictorului. Mă urcai pe buncăr și-mi aruncaai privirea peste plaja parcă ceva mai apropiată din cauza fluxului.

„Ei?” voia Lankes să afle ceva de la mine.

„Se dezbracă.” Mai multe detalii nu putea să-mi smulgă.

„Poate că vrea să facă baie, să se răcorească.”

Mi se părea periculos datorită fluxului și atît de curînd după masă. Intrase deja în apă pînă la genunchi, se adîncea tot mai mult și avea un spate rotund. Apa, cu siguranță destul de rece, acum, la sfîrșitul lui august, nu părea s-o sperie: înota, înota dibaci, încerca diverse stiluri de înot și tăia valurile scufundîndu-se.

„Las-o să înoate și coboară odată de acolo!”

Am întors capul și l-am văzut pe Lankes întins pe nisip și fumînd. Șira, acum complet descărnată, a codului strălucua de albeață dominînd masa sub razele soarelui.

Cînd am sărit de pe beton, Lankes își deschise ochii de pictor și spuse: „Ce pictură trăsnet ar fi asta: Fluxul călugărițelor. Sau: Călugărițe în flux”.

„Mizerabilule!” i-am strigat „Și dacă se înecă?”

Lankes închise ochii: „Atunci tabloul se va numi: Călugărițe înecate”.

„Și dacă se întoarce și-ți cade la picioare?”

Pictorul își rosti cu ochii deschiși sentința: „Atunci atît ea, cît și tabloul se vor numi: O călugăriță căzută”.

El nu știa decît ori așa, ori așa, cap sau coadă, înec sau căzut. Mie mi-a luat țigările, pe locotenent l-a aruncat de pe dune, a mîncat din peștele meu și unui copil, care era de fapt destinat cerului, i-a arătat interiorul buncărului nostru, desena, în timp ce ea încă mai înota în largul mării, cu piciorul lui brutal și neîndemînic, imagini în aer, le spunea și formatul, le dădea titluri: Fluxul călugărițelor, Călugărițe în flux, Călugărițe înecate, Călugărițe căzute. Douăzeci și cinci de mii de călugărițe. Format lat: Călugărițe pe înălțimea de la Trafalgar. Format înalt: Călugărițe învingîndu-l pe Lordul Nelson. Călugărițe în contra vîntului. Călugărițe cu vînt în pinze. Călugărițe navigînd contra vîntului. Negru, mult negru, alb deteriorat și albastru întins pe gheață: Invazia sau: Plictis mistic, barbar – vechiul titlu dat betonului în timpul

războiului. Și toate aceste tablouri de format înalt sau lat le picta pictorul Lankes când ne-am întors în Renania, finisă serii întregi de călugărițe, găsi un negustor de obiecte de artă, înnebunit după tablouri cu călugărițe, expuse patruzeci și trei de tablouri cu călugărițe, vindu șaptesprezece la colecționari, industriași, muzee de artă și unui american; îi făcu pe cițiva critici să-l compare pe el, Lankes, cu Picasso și mă sfătui cu succesul lui pe mine, Oskar, să caut cartea de vizită a managerului de concerte, dr. Dösch, pentru că nu numai arta lui, ci și arta mea striga după pîine: experiențele toboșarului de trei ani, Oskar, din perioada de dinainte și din timpul războiului, trebuiau să fie transformate, cu ajutorul tobei de tinichea, în aurul pur și răsunător al perioadei postbelice.

Inelarul

„Va să zică“, spuse Zeidler, „nu mai vreți să lucrați“. Îi irita faptul că Oskar și Klepp ședeau ori în camera lui Oskar, ori a lui Klepp și tăiau frunză la ciini. Ce-i drept, cu banii pe care mi-i dăduse dr. Dösch ca aconto la cimitir, cu ocazia înmormîntării lui Schmu, plătisem chiria pe octombrie pentru ambele camere, dar noiembrie amenința să fie o lună mohorîtă și din punct de vedere financiar.

Cu toate astea aveam destule oferte. Puteam să cîntăm jazz în diverse localuri cu dans, chiar și în baruri de noapte. Dar Oskar nu mai voia jazz. Mă certam cu Klepp. El spunea că noul meu stil de a-mi folosi toba nu avea nimic de-a face cu jazzul. Nu-l contraziceam. Atunci mă numi un trădător al ideii de jazz.

Abia cînd Klepp a găsit, la începutul lui noiembrie, un nou baterist, unul Bobby de la *Unicorn*, așadar un tip capabil, și o dată cu bateristul a încheiat și un angajament în orașul vechi, am discutat, din nou, ca doi prieteni, chiar dacă în acea perioadă Klepp începuse deja mai mult să vorbească decît să gîndească în spiritul Partidului Comunist German.

Mie nu-mi mai rămînea deschisă decît ușița agenției de concerte a lui Dösch. Nu puteam și nici nu voiam să mă întorc la Maria, mai ales că admiratorul ei, Stenzel, intenționa să se despartă de soția lui și după divorț s-o facă pe Maria mea o Maria Stenzel. Din cînd în cînd ciopleam la Korneff, în Bittweg, o inscripție pe o piatră funerară, treceam și pe la Academia de Artă, mă lăsam desenat și abstractizat, o vizitam destul de des, dar fără nici o intenție, pe muza Ulla, care trebuise să rupă logodna cu pictorul Lankes, la scurtă vreme de la călătoria noastră, pentru că Lankes nu mai picta decît tablouri scumpe cu călugărițe, iar pe muza Ulla nu mai voia nici măcar s-o bată.

Dar cartea de vizită a lui Dösch zăcea liniștită și totuși insistentă pe masa mea, lângă cadă. Când am rupt-o, într-o bună zi, și am aruncat-o pentru că nu voiam să mai am de-a face cu dr. Dösch, am constatat cu disperare că știam să spun pe de rost, ca pe-o poezie, numărul de telefon și adresa agenției de concerte. Trei zile-n șir am făcut asta, nu puteam dormi din cauza numărului de telefon, de aceea în a patra zi am căutat o cabină de telefon, am format numărul, mi-a răspuns chiar Dösch, voia să cred că a așteptat ceas de ceas răspunsul meu și mă rugă să trec pe la agenție, chiar în după-amiaza aceea, pentru că voia să mă prezinte șefului. Șeful îl aștepta pe domnul Matzerath.

Agencia de concerte „West“ se găsea la etajul opt al unui bloc de birouri construit recent. Înainte de a intra în lift, m-am întrebat dacă nu cumva în spatele numelui agenției se ascunde un nesuferit joc politic. Dacă există o agenție de concerte „West“, cu siguranță că, într-un bloc de birouri asemănător, se află și o agenție „Est“. Numele nu era cituși de puțin nepotrivit, deoarece imediat am optat pentru agenția „West“, iar când am ieșit din lift, la etajul opt, aveam sentimentul plăcut că mă aflu pe drumul cel bun. Preșuri prinse cu bare de alamă, multă alamă peste tot, iluminare indirectă, izolare acustică, ușă lângă ușă într-o armonie deplină, secretaie cu picioare lungi care treceau pe lângă mine cu mirosul de țigări de foi al șefului lor; aproape că-mi venea s-o iau la fugă intimidat de birourile agenției „West“.

Dr. Dösch mă primi cu brațele deschise. Oskar era fericit că nu-l strînse la piept. Când am intrat, mașina de scris a unei fete în pulover verde a tăcut, apoi a recuperat toată paguba pricinuită de intrarea mea. Dösch mă anunță la șef. Oskar luă loc pe șesimea stângă din fața a unui fotoliu tapizat într-un roșu englezesc. Apoi se deschise o ușă batantă, mașina de scris își trase suflul, un curent de aer mă aspiră din fotoliu, ușile se închiseră în spatele meu, un covor curgea printr-o sală luminoasă, covorul mă duse cu el pină la o mobilă metalică: acum Oskar se află în fața biroului ocupat de șef; oare cite chintale va fi cîntărind? Mi-am ridicat ochii albaștri, l-am căutat pe șef în spatele tăbliei de stejar nesfirșit de goale și l-am găsit într-un scaun cu roțile, ce se lăsa

ridicat și coborât, întocmai ca un scaun dentar, pe prietenul meu paralizat, avînd vîr doar ochii și virfurile degetelor, pe maestrul meu, Bebra.

Ah, vocea lui mai exista! Din Bebra se auzea glasul: „Iată că ne revedem, domnule Matzerath. N-am spus eu, cu ani în urmă, cînd dumneavoastră mai voiati să întîmpinați această lume ca unul de trei ani: oamenii ca noi nu se pot pierde?! – Numai că eu trebuie să remarc, spre decepția mea, că v-ați modificat, necugetat și în defavoarea dumneavoastră, proporțiile inițiale. Nu măsurați oare pe vremea aceea fix nouăzeci și patru de centimetri?“

Am dat din cap și era gata, gata să plîng. Pe perete, în spatele scaunului cu roțile care zbîrnică uniform, fiind acționat de un motor electric, atîrna, drept unică podoabă ornamentală, portretul în mărime naturală, într-o ramă barocă, a Roswithei mele, a mării Raguna. Fără să-mi urmărească privirea, dar cunoscîndu-i țînta, Bebra îmi vorbi cu gura aproape nemișcată: „Ah, da, buna Roswitha! Oare i-ar plăcea noul Oskar? Nu cred. Ea cunoscuse un alt Oskar, unul de trei ani, bucălat și totuși înnebunit după amor. Îl adora; mai mult îmi comunica asta decît îmi mărturisii. Dar el nu vru să-i aducă într-o zi cafeaua, atunci și-a luat-o singură și așa și-a pierdut viața. După cite știu, aceasta nu este singura crimă pe care a săvîrșit-o acel Oskar bucălat. Oare nu a trimis-o și pe biata lui mamă în mormînt bătînd la tobă?“

Eu dădui din cap, puteam, slavă Domnului, să plîng și-mi țineam ochii îndreptați spre Roswitha. Atunci Bebra trecu deja la următoarea lovitură: „Și cum s-a purtat el cu acel funcționar de poștă, Jan Bronski, pe care Oskar, cel de trei ani, obișnuia să-l numească prezumtivul său tată? – L-a predat călăilor și aceștia l-au împușcat în piept. Poate ați putea, domnule Oskar Matzerath, care ați avut îndrăzneala să apăreți sub o nouă înfățișare, să-mi explicați ce s-a făcut cu cel de-al doilea prezumtiv tată al toboșarului de trei ani, cu negustorul de coloniale Matzerath?“

Atunci am recunoscut și această crimă, am mărturisit că m-am eliberat de Matzerath, am descris moartea lui prin asfieri, provocată de mine, nu m-am mai ascuns în spatele acelei mitraliere rusești, ci am spus: „Eu am fost, maestre Bebra.

Asta am făcut eu, și asta am făcut *tot* eu, am săvîrșit această moarte și nici pentru aceea nu sînt nevinovat – îndurare!“

Bebra rise. Nu știu cu ce rîdea. Scaunul lui pe roțile se zguduia, vînturi suflau prin părul lui alb de gnom, peste cele o sută de riduri care îi alcătuiau obrazul.

I-am mai cerșit încă o dată îndurare, însoțindu-mi vocea de o dulceță despre care știam că are efect, îmi pusei și minile, despre care știam că sînt frumoase și de asemenea făceau impresie, pe față: „Îndurare, dragă maestre Bebra! Îndurare!“

Cel care se transformase în judecătorul meu și-și interpreta minunat rolul apăsă atunci pe un buton aflat pe acel comutator de culoarea fildeșului pe care-l ținea între genunchi și minii.

Covorul din spatele meu o aduse pe fata în pulover. Avea o mapă pe care o deschise pe tăblia din lemn de stejar a mesei așezate pe țevi metalice ce-mi ajungea la înălțimea claviculei, nepermițându-mi să văd ce punea fata în pulover pe masă. Îmi întinse un stilou: trebuia sa cumpăr îndurarea lui Bebra cu o iscălitură.

Și totuși am îndrăznit să adresez întrebări scaunului pe roțile. Nu-mi venea la socoteală să-mi pun orbește semnătura în acel loc indicat de o unghie lăcuită.

„Acesta e un contract de muncă“, se făcu auzit glasul lui Bebra. „Trebuie să vă scrieți numele întreg. Așadar, scrieți Oskar Matzerath, ca să știu cu cine avem de-a face.“

De îndată ce am semnat, huruitul motorului electric s-a amplificat de cinci ori, mi-am smuls privirea de pe stilou și abia am mai putut zări cum un scaun rapid cu roțile devenea tot mai mic, pe măsură ce se îndepărta, pînă se strînse de tot și dispăru pe parchet, printr-o ușă laterală.

Unii și-ar putea închipui că prin acel contract în dublu exemplar, pe care l-am iscălit de două ori, mi-am vîndut sufletul sau l-am obligat pe Oskar la fapte mizerabile. Nimic din toate astea! Cînd am studiat în anticameră contractul cu ajutorul lui Dösch, am înțeles repede și fără efort că sarcina lui Oskar consta în a apărea singur cu toba lui de tinichea în fața publicului, că trebuia să bată la toba, așa cum făcuse cînd avea trei ani și o singură dată mai tîrziu, în *Piunița de ceapă* a lui Schmu. Agenția de concerte se obliga să-mi organizeze concertele, să bată mai întîi toba publicității, înainte ca *Oskar, toboșarul* să-și facă apariția cu tinicheaua lui.

În timp ce mi se făcea reclamă, am trăit din al doilea aconto generos, pe care mi-l acordase agenția „West“. Din cînd în cînd treceam pe la blocul de birouri, mă prezentam jurnaliștilor, mă lăsam fotografiat, o dată m-am rătăcit în dulapul acela care mirosea peste tot la fel și, atît la vedere cit și la pipăit, semăna cu ceva obscen îmbrăcat cu un prezervativ nespus de elastic și atotizolator. Dr. Dösch și fata în pulover mă tratau plini de amabilitate, doar pe maestrul Bebra nu reușeam să-l văd.

De fapt, aș fi putut încă dinainte de primul turneu să-mi procur o locuință mai bună. Dar am rămas la Zeidler din cauza lui Klepp, încercam să-mi împac vechiul prieten, care îmi deranja relația cu managerii, totuși n-am cedat, nici n-am mai mers vreodată cu el în orașul vechi să mîncîng sîngerete cu ceapă și să beau bere, ci luam masa – ca să mă obișnuiesc cu călătoriile viitoare – în cele mai luxoase restaurante din gări.

Oskar nu găsește aici spațiul necesar ca să-și descrie pe larg succesele. Cu o săptămînă înaintea turneului, au apărut primele afișe, rușinos de eficiente, care-mi pregăteau succesul, anunțînd apariția mea pe scenă ca pe ivirea unui magician, a unui vraci, a unui Mesia. Mai întîi trebuia să vizitez orașele din regiunea Ruhr-ului. Sălile în care evoluam cuprindeau o mie cinci sute pînă la două mii de persoane. Ședeam complet singur pe scenă în fața unui perete capitonat cu catifea neagră. Un reflector mă lumina. Un smoching mă îmbrăca. Și cu toate că băteam la toבָּ, admiratorii mei nu erau niște jazz-fani adolescenți. Auditoriul meu se compunea din persoane adulte, de la patruzeci și cinci de ani în sus. Ca să fiu mai exact, trebuia să spun că cei de patruzeci și cinci pînă la cincizeci și cinci de ani constituiau aproximativ un sfert din publicul meu. Ei erau admiratorii cei mai tineri. Un alt sfert era format din cei de cincizeci și cinci pînă la șazeici. Moșnegii și babele reprezentau jumătatea cea mai numeroasă și cea mai generoasă a ascultătorilor mei. Oameni încărcăți de ani mă ascultau și-mi răspundeau, nu rămineau muți, cînd îmi lăsam toba de trei ani să vorbească, se bucurau, firește, nu în limbajul bătrînilor, ci cu gînguriri și silabisiri și cu „Rașu, Rașu, Rașu“, cînd Oskar le bătea ceva la toבָּ din minunata viață a minunatului Rasputin. Dar mult mai mult

succes decît cu Rasputin, care era pentru majoritatea ascultătorilor prea pretențios, aveam eu teme fără acțiune exprimînd doar stări, intitulate de mine: Primii dinți de lapte – Tusea mîgărească – Ciorapii lungi de lînă zgîrie – Cine se joacă cu focul udă pătuful.

Asta le plăcea omuleților bătrîni. Participau cu tot sufletul. Ba sufereau cî dinții de lapte se clătinau. Ba două mii de moșnegi și de băbuțe tușeau de la ieșeau ochii din cap, pentru cî eu am dat semnalul de începere la tusea mîgărească. Doamne, cum se mai scîrpinau pentru cî le pusesem ciorapii lungi de lînă! Cîte o doamnă bătrînă, cîte un domn bătrîn își udau lenjeria și pernele de sub ei, pentru cî îi făcusem pe copilași să viseze un incendiu. Nu mai știu, sî fi fost la Wuppertal, sî fi fost la Bochum, nu, a fost la Recklinghausen: m-am produs în fața minerilor bătrîni, sindicatul sprijinea reprezentanța și m-am gîndit cî ortacii bătrîni aveau sî suporte o spieritură neagră, de vreme ce ani în șir au avut de-a face numai cu cărbune negru. Așadar, Oskar bîtu la tobă *Bucătăreasa neagră* și, ce credeți, o mie cinci sute de ortaci care înduraseră intemperii, galerii gata sî se prăbușească, greve, șomaj au izbucnit, din cauza crudei bucătărese negre, într-un urlet groaznic, căruia i-au căzut jertfă – și de aceea am amintit povestea – geamurile sălii de spectacol din spatele draperiilor grele. Și astfel, făcînd acest ocol, mi-am redescoperit vocea mea spintecătoare de sticlă, dar nu am abuzat de ea, deoarece nu voiam sî-mi periclitiez afacerea.

Fiindcî turneul meu era o afacere. Cînd m-am întors și am făcut socoteala cu dr. Dösch, am constatat cî toba mea de tinichea era o mină de aur. Fără sî fi întrebat de maestrul Bebra – renunțasem la speranța de a-l mai revedea –, dr. Dösch m-a anunțat cî Bebra mă aștepta.

A doua mea vizită la maestrul a decurs cam la fel cu prima, Oskar n-a mai trebuit sî stea în fața unei mobile metalice, ci și-a găsit un scaun pe roțile acționat electric care se putea ridica, parcă anume construit pe măsura sa, așezat chiar în fața maestrului. Am stat multă vreme tăcuți, am ascultat comunicate și anunțuri de presă despre arta de toboșar a lui Oskar, pe care dr. Dösch le înregistrase pe bandă și acum i le pusesese sî le asculte. Bebra părea mulțumit. Mie

îmi era mai curînd penibilă vorbăria ziaristilor. Practicau un adevărat cult cu mine, ne atribuiau mie și tobei mele succese de tîmăduitori. Spuneau cî putem sî vindecăm pierderea memoriei; apărui pentru prima oară cuvîntul „oskarnism“ și aveau sî devină în curînd un slogan.

Pe urmă, fata în pulover m-a servit cu o ceașcă de ceai. Maestrului i-a pus două pilule pe limbă. Sporovăiam. El nu mă mai acuza. Era ca în urmă cu mulți ani, la cafeneaua *Patru anotimpuri*, numai cî lipsea signora, Roswitha noastră. Cînd am observat cî maestrul Bebra admormise în timpul interminabilelor descrieri ale trecutului lui Oskar, m-am mai jucat încă un sfert de oră cu scaunul meu electric pe roțile, l-am făcut sî se rostogolească și sî huruie pe parchet, l-am întors la dreapta și la stînga, l-am făcut sî se înalțe și sî coboare și nu mi-a fost ușor sî mă despart de acea mobilă cosmopolită ce se oferea cu posibilitățile ei multiple ca un vicu inevinovat.

Al doilea turneu al meu căzu în perioada Adventului. Îmi organizasem programul în funcție de aceasta și mi-a fost dat sî aud osanalele ziarelor catolice și protestante. Adevărul e cî reușisem sî-i fac pe niște păcătoși înrăiți și bătrîni ca vremea copilași cîntînd subțire și mișcîtor cîntece de Advent. „Iisuse, întru tine trăiesc, Iisuse, întru tine mor“ cîntau două mii cinci sute de oameni, pe care nu i-ai mai fi putut crede în stare de așa ceva la o vîrstă atît de înaintată.

Firește cî m-am prezentat corespunzător ocaziei și în timpul celui de-al treilea turneu, care a avut loc în timpul carnavalului. Nici un așa-zis carnaval de copii nu ar fi putut sî arate mai vesel și mai destins decît cu prilejul reprezentanței mele, unde orice Oma care tremura și orice Opa care se bîția se transforma automat într-o mireasă de hoț sau într-o căpetenie de hoți care făcea pac, pac.

După carnaval am semnat contractele cu firma de discuri. Am făcut înregistrarea în studiouri cu izolare fonică, la început am avut neplăceri din cauza atmosferei extrem de sterile, dar pe urmă am cerut sî mi se atîrpe pe pereți fotografii uriașe de bătrîni, cum se pot vedea prin azile și pe băncile parcurilor, și am reușit sî bat la tobă cu același efect ca și la reprezentanțele date în săli înțesate de oameni.

Plăcile se vindură ca gogoșile calde și Oskar se îmbogăți. Credeți că din cauza asta am renunțat la amărită mea de cameră de baie? Nu, n-am renunțat. De ce? Din cauza prietenului meu Klepp și din cauza încăperii goale din spatele ușii cu geamuri lăptoase în care, odinioară, respirase sora Dorothea; de aceea nu am renunțat la camera mea. Ce a făcut Oskar cu atîția bani? I-a făcut o ofertă Mariei, Mariei lui.

I-am spus Mariei: Dacă îi dai papucii lui Stenzel, nu numai să nu-l iei de bărbat, pur și simplu dacă îl alungi, îi cumpăr un magazin modern și elegant de delicatese în cea mai bună zonă comercială, pentru că, dragă Maria, tu ești născută pentru comerț și nu pentru un domn Stenzel, cules de pe drumuri.

Nu mă înșelasem în privința Mariei. S-a debarasat repede de Stenzel, și-a construit cu banii mei un magazin de delicatese, clasa întâi, în Friedrichstraße și, acum o săptămînă, a reușit – după cum mi-a comunicat ieri radioasă și recunosătoare – să deschidă o filială la Oberkassel a celui magazin înființat în urmă cu trei ani.

Nu mai știu, m-am întors din al șaptelea sau din al optulea turneu al meu; era în iulie, cu adevărat luna lui cuptor. În gara principală am făcut semn unui taxi și m-am dus direct la blocul de birouri. Ca și la gară, și în fața blocului așteptau sîcitorii vinători de autografe – pensionari și bunicuțe care ar fi făcut mai bine să-și vadă de nepoți. Am cerut imediat să fiu anunțat la șef, am găsit chiar și ușile batante deschise, am pășit pe covor îndreptîndu-mă spre mobilierul metalic, dar în spatele mesei nu se afla maestrul, nu mă aștepta nici un scaun pe rotile, ci zîmbetul lui Dr. Dösch.

Bebra murise. Maestrul Bebra nu mai exista de cîteva săptămîni. La dorința sa nu fusesem anunțat de starea lui proastă. Nimic, nici chiar propria-i moarte nu trebuia să-mi întrerupă turneul. Ulterior, cînd s-a deschis testamentul, am moștenit o avere frumusească și portretul Roswithei, dar am suportat și pagube financiare sensibile, pentru că mi-am contramandat două turnee stabilite prin contract, unul în Germania sudică și altul în Elveția, fiind astfel penalizat pentru nerespectarea contractului.

Fără să mai punem la socoteală cele cîteva mii de mărci, moartea lui Bebra m-a afectat profund și pentru multă vreme.

Mi-am pus sub cheie toba și abia de-am mai ieșit din casă. La aceasta se mai adăugă și faptul că prietenul meu Klepp se căsătorise tocmai în săptămînile acelea cu o vinzătoare de țigări, cu păr roșu, pe care și-o făcu soție numai pentru că îi dăruise odată o poză de-a lui. La scurt timp după nuntă, la care nici n-am fost invitat, și-a anunțat mutarea; a plecat la Stockholm și Oskar a rămas singurul subchiriaș al lui Zeidler.

Relația mea cu Zeidler se schimbase puțin. După ce îmi văzuse numele publicat în toate ziarele, cu litere de-o șchioapă, mă trata cu respect, mi-a dat chiar și cheia de la camera liberă a serei Dorothea, în schimbul unei sume corespunzătoare; mai tîrziu am închiriat eu camera, ca să n-o închirieze altcuiva.

Doliul meu își urma cursul. Deschideam ambele uși ale camerelor, mergeam de la cada de baie a odăii mele pe preșul de cocos din coridor pînă în camera Dorotheei, priveam acolo încremenit în șifonierul gol, mă lăsam batjocorit de oglinda de deasupra comodei, eram disperat în fața patului masiv fără așternut, mă salvam, în sfîrșit, ieșind pe coridor, fugeam de fibrele de cocos, mă refugiam în camera mea, dar nici acolo nu-mi găseam liniștea.

Un individ din Prusia Orientală, avid după afaceri, bazîndu-se pe o clientelă recrutată din rîndul oamenilor singuri, după ce pierduse o avere în Mazuria, își deschisese un magazin în apropiere de Jülicher Straße, care se chema scurt și cuprinzător *Birou de închiriat cîini*.

Acolo l-am închiriat pe Lux, un Rottweiler puternic, puțin prea gras, cu o blană neagră lucioasă. Ieșeam cu el la plimbare, ca să nu trebuiască să fac naveta în locuința lui Zeidler, între cada mea și șifonierul gol al serei Dorothea.

Cîinele Lux mă conducea de multe ori la Rin. Acolo lătra la vapoare. Cîinele Lux mă conducea de multe ori la Rath, în pădurea Grafenberg. Acolo lătra la perechile de îndrăgostiți. La sfîrșitul lui iulie o mie nouă sute cincizeci și unu, cîinele Lux m-a condus la Gerresheim, o suburbie a orașului Düsseldorf, care își ascunde originea rurală doar de nevoie, cu ajutorul cîtorva puncte industriale și a unei fabrici de sticlă mai acătării. Imediat în spatele zonei Gerresheim se întindeau grădinile de zarzavaturi și între, lingă, după grădinile de zarzavaturi se lăfăiau pășunile, cîmpurile de griu și, mi se pare, de secară.

Nu știu, am mai spus, că era o zi caniculară, în care ciinele Lux m-a condus la Gerresheim și dincolo de Gerresheim, printre cimpurile de grâu și grădinile de zarzavat? Abia când lăsaserăm ultimele case ale periferiei în urma noastră, i-am dat drumul lui Lux din lesă. A continuat totuși să meargă în pas cu mine, era un ciine credincios, un ciine deosebit de credincios, deoarece fiind un ciine de la biroul de închiriat ciini, trebuia să le fie credincios multor stăpîni.

Cu alte cuvinte, ciinele Lux asculta de mine, era cu totul altceva decît un șoricar. Îl găseam exagat de ascultător, mi-ar fi plăcut mai mult să-l văd sărind, l-am călcat chiar, doar, doar, o sări: dar el schelălăi cu o mină vinovată; își îndoaia mereu gîtul lui acoperit cu păr negru și lîns și mă privea cu ochii lui de ciine, proverbial de ascultători.

„Întinde-o, Lux!” îi porunceam. „Hai, du-te!”

Lux ascultă de mai multe ori, dar reveni atît de repede, încît constatai cu plăcere că dispăruse pentru mai multă vreme în cîmpul de grâu, ba era un lan de secară care se legăna în bătaia vîntului, auzi, bătaie – nu bătea pic de vînt, dar părea că vine furtuna.

Probabil că Lux e pe urmele vreunui iepure, îmi ziceam. Poate că simțea doar nevoia să fie singur, să-și poată îngădui să fie ciine, așa cum Oskar voia să fie fără ciine, pentru cîteva momente, om.

Nu am acordat nici o atenție împrejurimii. Ochiul meu nu era ademenit nici de grădinile de zarzavaturi, nici de Gerresheim și de orașul plutind plat într-un abur de fum. M-am așezat pe o rolă de cablu ruginită, pe care trebuie s-o numesc de fapt toabă de cablu, pentru că de-abia se așezase Oskar pe rugină, că și începu să bată toba pe rola de cablu. Costumul meu mă apăsa, nu era destul de lejer pentru căldura de afară. Lux dispăruse, nu mai venea. Toba de cablu cu siguranță nu înlocuia toba mea de tinichea, dar, oricum, încet alunecam în trecut, însă văzînd că nu pot înainta mai mult, pentru că imaginile ultimilor ani, ocupate din plin de mediul de spital, se repetau mereu, am luat două bețe uscate și mi-am spus: Ai puținică răbdare, Oskar. Tot trebuie să vedem noi cine ești și de unde vii. Și deodată se aprinseră cele două becuri de șaizeci de wați din ceasul nașterii mele.

Fluturile de noapte bătea din aripi, de departe se apropia furtuna de mobile grele, îl auzii pe Matzerath vorbind, îndată după el, pe mama. El îmi lăsa prăvălia, mama îmi promitea o jucărie, cînd împlineam trei ani aveam să primesc toba, de aceea Oskar a încercat să-și consume cît mai repede cu putință cei trei anișori: mîncam, beam, dădeam afară din mine, puneam pe mine, mă lăsam legănat, înfășat, îmbăiat, periat, pudrat, vaccinat, admirat, strigat pe nume, zîmbeam la comandă, chiuaiam la cerere, adormeam la oră fixă, mă trezeam punctual și în somn făceam mulțioara aceea pe care cei mari o numeau obrăjor de inger. Am avut de mai multe ori diaree, am răcit adesea, am făcut tuse măgărească, am dus-o o vreme și n-am renunțat la ea decît cînd am învățat ritmul ei dificil și l-am poartat pentru totdeauna în încheieturile murilor, știu doar că piesa *Tusea măgărească* se afla în repertoriul meu și cînd Oskar bătea la toabă *Tusea măgărească*, în fața a două mii de oameni, tușeau două mii de bătrînei și bătrînele.

Lux se gudură în fața mea, se freca de genunchii mei. Ciinele ăsta de la biroul de închiriat ciini, pe care l-am închiriat mînat de singurătatea mea! Uite-l, stînd în patru labe, dînd din coadă, un ciine cu o asemenea privire, ținînd ceva în bot; un băț, o piatră, orice ar putea fi prețios pentru un ciine.

Încet, încet, prima mea copilărie atît de importantă se evaporă. Durerea din cerul guri, care îmi promisese primii dinți de lapte, cedă, mă întorsei obosit la mine: un om mare, un cocoșat îmbrăcat îngrijit, poate puțin prea călduros, cu ceas la mînă, cu buletin de identitate, cu un teanc de bancnote în buzunarul de la piept. Mi-am și pus o țigară între buze, mi-am apropiat de ea chibritul aprins și i-am lăsat tutunului sarcina de a emana în cavitatea mea bucală acel gust inconfundabil din copilărie.

Și Lux? Lux se freca de mine. L-am împins mai încolo, i-am suflat în nas fum de țigară. Nu-i plăcea, cu toate astea a rămas pe loc, continuînd să se frece de mine. Mă lingea cu privirea. Mă uitam după rîndunele pe sîmele de telegraf dintre stîlpi, voiam să folosesc rîndunelele ca mijloc de îndepărtare a ciînilor prea insistenți. Dar nu erau rîndunele și Lux nu se lăsa alungat. Botul lui nimeri între cracii pantalonilor

mei, mă apăsă atât de sigur în acel loc, de parcă omul din Prusia Orientală care închiria cîini l-ar fi dresat pentru asta.

Îl lovii de două ori cu tocul pantofului. Se depărtă puțin; stătea pe patru labe tremurînd și-mi întindea totuși botul cu bățul sau piatra, atât de neînduplecat, de parcă n-ar fi ținut un băț sau o piatră, ci portvizitul meu pe care îl simțeam în sacou sau ceasul care-mi ticăia la încheietura mîinii.

Dar ce ducea în bot? Ce era atât de important, de demn de a fi arătat?

L-am și prins de botul cald, aveam deja obiectul în mînă, recunoscusem ce țineam între degete și totuși căutam parcă un cuvînt care să poată denumi obiectul găsit, pe care Lux mi-l adusese din cîmpul de secară.

Există părți ale trupului uman care, desprinsе și îndepărtate de trunchiul lor, pot fi privite mai bine și mai exact. Era un deget. Un deget de femeie. Un inelar. Un inelar de femeie. Un deget de femeie cu un inel de bun-gust. Degetul fusese tăiat între osul metacarpian și prima falangă, cam cu doi centimetri mai jos de inel. Un segment curat și distinct mai păstra încă tendonul degetului.

Era un deget frumos și mobil. Piatra prețioasă a inelului într-o montură de aur cu șase gheare, am numit-o imediat corect, cum avea să se dovedească mai tîrziu, un acvamarin. Inelul însuși era atât de subțiat într-un loc, aproape rupt de prea mult purtat, ceea ce te ducea cu gîndul la o moștenire. Deși noroiul sau, mai bine zis, pămîntul formau o dungă neagră sub unghie, de parcă degetul fusese silit să zgîrie sau să sape pămîntul, tăietura unghiei și a pielîței înconjurătoare lăsa o impresie îngrijită. Altminteri, degetul se simțea rece, după ce îl scosesem din botul cald al cîinelui; și paloarea proprie, aproape galbenă, accentua răceala.

De luni de zile purta Oskar în buzunarul din stînga de la piept o batistă triunghiulară de cavaler. Își scoase acest petec de mătase, îl despătură, înveli inelarul în el, recunoscî că liniile de pe partea de dinăuntru a degetului puteau duce la ideea de vrednicie, de trudă, dar și de perseverență ambițioasă.

După ce am pus degetul în batistă, m-am ridicat de pe rola de cablu, am mîngîiat gîtul cîinelui Lux, mi-am aranjat ținuta cu batista în mîna dreaptă și, cu degetul în batistă,

voiam să ajung la Gerresheim, acasă, aveam multe de gînd cu acest vestigiu, m-am apropiat chiar de gardul unei grădini de zarzavat – cînd mi s-a adresat Vittlar, care era cocoțat între ramurile unui măr și ne observase pe mine și pe cîinele meu, aducătorul prăzii.

Ultimul tramvai sau închinare la un borcan

Chiar și vocea lui, această nazalizare arogantă, înțepată. Ședea în scobitura dintre două crengi, sus în măr, și spuse: „Aveți un cîine de ispravă, domnule!”

I-am replicat puțin iritat: „Ce căutați aici în măr?” Se întinse în spațiul acela dintre ramuri, își încordă partea de sus destul de lungă a corpului: „Nu-s decît mere de fiert, nu vă temeți!”

M-am simțit obligat să-l pun la punct: „Ce mă interesează pe mine merele dumneavoastră de fiert? Și de ce m-aș teme?”

„Vedeți”, sisii el, „ați putea să mă luați drept șarpele din paradis, pentru că și atunci existau mere de fiert”.

Eu, furios: „Pălăvrăgeală alegorică!”

El, mai mult decît viclean: „Nu cumva credeți că doar merele de masă se pretează la păcat?”

Eram deja gata să plec. Nimic nu mi-ar fi fost în acel moment mai insuportabil decît o discuție despre sorturile de fructe din paradis. Dar iată că mă luă direct, sări deodată din pom și se opri, lung și filifitor ca un steag, lîngă gard: „Ce a adus cîinele dumneavoastră din lanul de secară?”

Oare de ce am răspuns: „O piatră”.

Dialogul a luat forma unui interogatoriu: „Și ați băgat piatra în buzunar?”

„Îmi place să port pietre în buzunar.”

„Mie mi s-a părut că ceea ce v-a adus cîinele semăna mai mult cu un bețișor.”

„Putea să fie și de zece ori bețișor, eu tot susțin că era piatră.”

„Vasăzică, totuși, bețișor?”

„Din partea mea, bețișor sau piatră, mere de fiert sau mere de masă...”

„Un bețișor mobil?”

„Cîinelui i s-a făcut de ducă, am plecat!”

„Un bețișor de culoarea cărnii?”

„Mai bine vedeți-vă de mere! – Hai, Lux!”

„Un bețișor de culoarea cărnii, cu inel și mobil?”

„Ce vreți de la mine? Sînt un trecător care și-a luat un cîine de împrumut.”

„Vedeți, și eu aș vrea să împrumut ceva. Mi-ați da voie, pentru o clipă, să-mi pun inelul acela drăguț pe degetul meu mic, inelul care strălucea pe bețișorul dumitale și-l transforma într-un inelar? – Vittlar mă cheamă. Gottfried von Vittlar. Sînt ultimul descendent din neamul nostru.”

Așa l-am cunoscut pe Vittlar, m-am împrietenit încă din acea zi cu el, îl consider și azi prietenul meu și de aceea i-am spus acum cîteva zile cînd m-a vizitat: „Mă bucur, dragă Gottfried, că tu, prietenul meu, ai făcut atunci denunțul la poliție și nu un oarecare”.

Dacă există îngeri, atunci arată, cu siguranță, ca von Vittlar: lungi, filifitori, voioși, plianți, îmbrățișînd mai curînd cel mai sterp felinar decît o fată moale și gata să muște.

Pe Vittlar nu-l observi imediat. Arătîndu-și o latură anume, poate deveni, după împrejurări, un firicel de ață, o sperietoare de ciori, un cui, o bifurcare de crengi. De aceea nici eu nu l-am observat cînd ședeam pe rola de cablu și el era în măr. Nici măcar cîinele nu a lătrat; pentru că nici un cîine nu poate să adulmece, nici să vadă, nici să latre un înger.

„Fii bun, te rog, dragă Gottfried”, l-am rugat răsălaltăieri, „trimite-mi o copie după denunțul, făcut la tribunal acum doi ani, care mi-a declanșat procesul”.

Am aici copia; am să-l las deci pe cel care m-a denunțat să vorbească:

„Eu, Gottfried von Vittlar, ședeam în ziua aceea în scobitura dintre crengile mărului care face în fiecare an, în grădina de zarzavat a mamei mele, atîtea mere de fiert cît suc de mere încape în cele șapte borcane ale noastre. Ședeam în scobitura crengilor, ședeam deci pe-o parte, cu fesa stîngă sprijinită în adîncitura aceea acoperită cu mușchi. Picioarele mele erau îndreptate spre fabrica de sticlă Gerresheim. Priveam – încotro priveam? –, priveam drept înainte și așteptam să se petreacă ceva în cîmpul meu vizual.

Atunci, în dreptul privirii mele apăru pîrîtul care azi îmi e prieten. Îl însoțea un ciîne, se învîrtea în jurul lui, se purta cum se poartă un ciîne și se numea, după cum mi-a spus pîrîtul mai tîrziu, Lux, pentru că era un Rottweiler ce putea fi imprumutat de la un birou de închiriat ciîni din apropierea bisericii Rochus.

Pîrîtul se așează pe acea tobă de cablu goală, care zăcea de la sfîrșitul războiului în fața grădinii de zarzavat a mamei mele, Alice von Vittlar. După cum știe și Înalta Curte, statura pîrîtului poate fi numită mai curînd mică și pipernicită. Asta mi-a sărit în ochi. Și mai neobișnuit mi s-a părut purtarea domnului mic și bine îmbrăcat. Bătea cu două crengi uscate în toba de cablu ruginit. Dar, dacă avem în vedere că pîrîtul este de profesie toboșar și, după cum s-a și văzut, își exercită meseria oriunde și oricînd, și dacă mai ținem cont și de faptul că toba de cablu – doar nu i se zice degeaba așa – poate ademeni pe oricine, chiar și pe un profan să bată toba, va trebui să spunem: pîrîtul Oskar Matzerath s-a așezat într-o zi de vară, în prag de furtună, pe acea tobă de cablu care se afla în fața grădinii de zarzavat a doamnei Alice von Vittlar și a produs, cu două crengi uscate și egale de salcie, zgomote ritmice.

Trebuie să mai adaug că acel ciîne, Lux, a dispărut pentru mai multă vreme într-un lan de secară, tocmai bună de cosit. Despre durata absenței lui nu va pot da un răspuns exact, deoarece mie, cînd mă aflu în scobitura dintre crengile mărului nostru, îmi dispăre orice simț privitor la lungimea sau scurtimea timpului. Și dacă totuși spun că el, ciînele, a lipsit mai multă vreme, asta înseamnă că i-am simțit lipsa, deoarece îmi plăcuseră blana lui neagră și urechile pleoștite.

Dar pîrîtul – cred că mă pot exprima așa – nu a simțit lipsa ciînelui.

Cînd ciînele Lux se întoarse din lanul de secară, tocmai bună de cosit, ducea ceva în bot. Nici vorbă să-mi fi dat seama ce ducea în bot! M-am gîndit mai întîi la un beționar, la o piatră, mai puțin la o cutiuță de metal sau la o lingură. Abia cînd pîrîtul a scos corpul delicat din gura ciînelui, mi-am dat seama despre ce era vorba. Dar din acea clipă, cînd ciînele își freca încă botul care ținea obiectul între dinți

de – așa mi se pare – cracul stîng al pantalonului pîrîtului și pînă în momentul – din păcate acum cu neputință de stabilit – cînd pîrîtul și-a vîrit mîna în botul ciînelui, trecură, să zicem, cu aproximație, cîteva minute.

Oricît de mult se străduia ciînele să-i stîrnească atenția stăpînului său de imprumut, acela bătea neabătut toba în felul acela monoton, pregnant și totuși de neînțeles, cum fac copiii. Abia cînd ciînele recurse la o necuviință și-și vîri botul umed între picioarele pîrîtului, acela lăsă să-i cadă crengile de salcie și-l călcă – îmi amintesc bine – pe ciîne cu piciorul drept. Animalul sări în lături, descriind o jumătate de cerc, apoi se apropie din nou tremurînd ciînește și-și întinse botul cu prada între dinți.

Fără să se scoale, așadar șezînd, pîrîtul apucă – de astă dată cu mîna stîngă – ce se afla între dinții ciînelui. Eliberat de povara sa, ciînele Lux se retrase cu cîteva metri mai în spate. Pîrîtul rămase pe loc; ținea obiectul găsit în palmă, o închise, o deschise, iar o închise și cînd deschise din nou mîna, făcu să scînteieze ceva. După ce pîrîtul se mai obișnuie cu priveliștea aceluia lucru, îl ținu ridicat în sus, la nivelul ochilor.

Abia acum am numit obiectul deget; datorită acelei scînteieri am extins noțiunea și am spus: inelar, și astfel am dat nume, fără să bănuiesc, unuia dintre cele mai interesante procese postbelice: în concluzie, mi se spune Gottfried von Vittlar, cel mai important martor în procesul inelarului.

Întrucît pîrîtul era liniștit, mi-am păstrat și eu calmul. Aș spune că își împărțea liniștea cu mine. Și cînd pîrîtul înfășură degetul cu inel în batista, pe care mai înainte o făcuse să înflorească în buzunarul de la piept ca un cavaler adevărat, simții o adevărată simpatie pentru omulețul de pe rola de cablu: un adevărat domn, mi-am zis, ce n-ai da să-l cunoști.

Așa că l-am strigat cînd a vrut să plece împreună cu ciînele lui, căruia îi puse lesa, în direcția Gerresheim. Dar el reacționă mai întîi iritat, aproape arrogant. Nu-mi pot explica nici pînă-n ziua de azi de ce omul căruia mă adresasem se încăpățîna să vadă în mine, pesemne numai fiindcă eram cocoțat într-un măr, simbolul unui șarpe. Suspecta chiar și merele de fierț ale mamei, spunea că precis sînt un soi paradisiac.

S-ar putea să țină de tabieturile necuratului obiceiul de a se adăposti cu precădere în scobitura dintre două crengi. În

ce mă privește însă pe mine, nimic altceva nu mă determina să-mi caut de mai multe ori pe săptămână un loc de odihnă în măr decât plictiseala mea funciară. Dar poate că plictiseala este chiar răul în persoană. Ce-l minase pe pîrît pînă la zidurile orașului Düsseldorf? Îl minase, după cum avea să-mi mărturisească mai tirziu, singurătatea. Dar nu e oare singurătatea prenumele plictiselii? Fac aceste speculații ca să-l justific pe pîrît, nu să-l învinuiesc mai mult. Tocmai felul lui de a-i bate toba răului, toba care anula ritmic răul, cea care mi-l făcu simpatic, încît i-am vorbit și m-am împrietenit cu el. Iar citația care mă chema pe mine ca martor, pe el ca pîrît, în fața înaltului tribunal, este un joc inventat de noi, un mijloc în plus de a ne distra și de-a ne hrăni singurătatea și plictiseala.

La rugămintea mea, pîrîtul scoase, după oarecare ezitare, inelul de pe inelarul cu pricina – inelul se lăsă scos cu ușurință – și-l puse în degetul meu mic stîng. Îmi intra perfect și-mi plăcea. Bineînțeles că, mai înainte de a proba inelul, îmi părăsii locul preferat dintre crengi. Stăteam de-o parte și de alta a gardului, ne rosteam numele, făceam tatonări atingînd unele teme politice și abia apoi îmi dădu inelul. Degetul îl păstră el, îl păstră cu grijă. Amîndoi eram de părere că nu putea fi decît un deget de femeie. În timp ce purtam inelul și-l făceam să strălucească, pîrîtul începu să bată pe gard cu mîna stîngă liberă a un ritm vioi, săltăreț, numai bun de dans. Gardul grădinii de zarzavat al mamei mele este atît de instabil, că tot clămpănind și vibrînd îi ținea isonul, în legea lui de lemn, toboșarului împătimit. Nu știu cit am stat așa, înțelegîndu-ne doar din ochi. Ne aflam prinși în jocul cel mai nevinovat cu puțință, cînd un avion își făcu auzite motoarele la o înălțime medie. Probabil că avionul voia să aterizeze la Lohausen. Deși amîndoi găseam important să știm dacă avionul va folosi două sau patru motoare la aterizare, totuși nu ne-am desprins privirile unul de altul, nu ne-am lăsat în nici un fel sustrăși de avion; am numit jocul acesta mai tirziu, cînd s-a ivit ocazia să-l exersăm, *Asceza lui Schugger Leo*, pentru că pîrîtul pretinde că a avut, cu ani în urmă, un prieten cu același nume cu care obișnuia să joace acest joc, cu precădere în cimitire.

După ce avionul își găsisese locul de aterizare – sincer nu pot să spun dacă era vorba de un avion cu două sau cu patru motoare –, i-am dat inelul înapoi. Pîrîtul îl puse la locul lui în degetul cu pricina, folosi din nou batistuța ca material de ambalaj și mă invită să-l însoțesc pe drum.

Toate astea se petreceau la șapte iulie o mie nouă sute cincizeci. La Gerresheim, la capătul liniei de tramvai, în loc să luăm tramvaiul, luarăm un taxi. Pîrîtul a avut după aceea nenumărate ocazii de a-și arăta mărinimia față de mine. Am mers în oraș, am lăsat taxiul să aștepte în fața biroului de închiriat ciini, de lângă biserica Rochus, am predat cîinele, ne-am întors în taxi, am traversat orașul trecînd calea Bilk, Oberbilk pînă la cimitirul Wersten, unde domnul Matzerath a trebuit să plătească peste douăsprezece mărci; abia pe urmă am vizitat magazinul de pietre funerare al pietrarului Korneff.

Acolo era foarte murdar și am fost bucuros că pietrarul a rezolvat comanda prietenului meu într-o oră. În timp ce prietenul îmi explica amănunțit și cu toată dragostea tainele meseriei și diferitele soiuri de pietre, domnul Korneff, care nu rosti o vorbă despre deget, făcu un mulaj de ghips după degetul fără inel. L-am privit la lucru doar cu juma' de ochi; degetul a trebuit să fie tratat în prealabil, vreau să spun că a fost frecat cu grăsimi, i s-a trecut un fir de ață în jurul profilului, degetului firește, abia după aceea s-a turnat ghipsul deasupra, forma fu astfel împărțită în două cu ajutorul aței, înainte de a se întări ghipsul. De fapt, pentru mine, care sînt de profesie decorator, execuția unei forme de ghips nu este ceva nou și totuși degetul deveni oarecum inestetic în palma pietrarului. Această impresie se șterse cînd pîrîtul luă, din nou, degetul în mîna sa, după efectuarea reușită a operației, îl șterse bine de grăsimi și-l puse la loc în batistă. Prietenul meu îi plăti pietrarului. La început acesta nu vru să primească, deoarece vedea în domnul Matzerath un coleg. Ba mai spunea că domnul Oskar îi storsese mai de mult furunculele și nici el nu-i pretinsese nimic. Cînd ghipsul se întări, pietrarul desfăcu jumătățile forme, obținu mulajul originalului, promise că în următoarele zile să mai facă și alte mulaje după forma aceea și ne conduse prin expoziția lui de pietre funerare pînă în Bittweg.

Urmă o a doua cursă cu taxiul pînă la gara principală. Acolo pîrîtul mă invită la o cină prelungită în restaurantul foarte îngrijit al gării. Vorbea familiar cu oberul, ceea ce mă făcu să trag concluzia că domnul Matzerath era un client permanent al restaurantului gării. Am mîncat piept de vită cu ridichi proaspete, somon de Rin și la sfîrșit am servit cașcaval, în final am băut și o sticlă de șampanie. Cînd am ajuns iar la subiectul inelarului și l-am sfătuit pe pîrît să considere degetul o proprietate străină, spunîndu-i să-l predea, mai ales că acum avea mulajul, pîrîtul a declarat ferm că se consideră posesorul de drept al degetului deoarece, încă de la naștere, i se promisese măcar și codificat, prin cuvîntul băț de tobă, un asemenea deget; ar putea să se mai refere și la cicatricele lui Herbert Truczinski care, atîngînd pe spinarea prietenului lungimea unui deget, preziseseră inelarul cu pricina; apoi ar mai fi acel tub de glonț găsit la cimitirul Saspe și care avea mărimea și semnificația unui viitor inelar.

Dacă la început mi-a venit să zîmbesc la argumentația noului meu prieten, trebuie totuși să recunosc că un om cu scaun la cap nu putea pricepe decît cu efort înlănțuirea dintre băț de tobă, cicatrice, tub de glonț, inelar.

După cina aceea am ajuns, luînd un al treilea taxi, acasă. Ne-am dat întîlnire, și cînd l-am vizitat pe pîrît, după trei zile, conform termenului stabilit, acesta mi-a făcut o surpriză.

Mai întîi mi-a arătat locuința lui, adică odaia, pentru că domnul Matzerath era subchirias. La început închiriasă numai o fostă cameră de baie prăpădită, mai tirziu, cînd arta lui de tobogăru începu să fie foarte bine văzută și deosebit de rentabilă, plăti chirie pentru o cameră fără ferestre, pe care o numea camera sorei Dorothea, și nu se abțînu să plătească și pentru a treia încăpere, ocupată mai înainte de un anume domn Münzer, muzicant și coleg cu pîrîtul, o chirie scandaloasă, deoarece domnul Zeidler, proprietarul întregului apartament, mărise fără rușine chiriile.

Pîrîtul îmi pregătise surpriza în așa-numita cameră a sorei Dorothea. Pe placa de marmură a unei comode pentru spălat, cu oglindă, se afla un borcan de mărimea celor folosite de mama mea, Alice von Wittlar, la păstrarea sucului făcut din merele noastre de fiert. Dar borcanul adăporea inelarul

plutînd în spirt. Pîrîtul îmi arată, plin de mîndrie, mai multe tomuri groase științifice care-i serviseră la conservarea degetului. Am răsfoit doar superficial filele, abia de m-am oprit asupra ilustrațiilor, dar a trebuit să recunosc că pîrîtul reușise să conserve degetul intact și, în afară de aceasta, borcanul cu conținutul său era destul de nostim și decorativ în fața oglinzii, ceea ce puteam să confirm oricînd în calitatea mea de decorator profesionist.

Cînd pîrîtul observă că mă obișnuisem cu vederea borcanului, îmi mărturisii că se închină din cînd în cînd la el. Curios și cam obraznic, l-am rugat să-mi facă pe loc proba unei astfel de închinăciuni, îmi ceru un contraserviciu, îmi dădu creion și hîrtie și-mi spuse să notez rugăciunea lui, să pun chiar și întrebări, legate de povestea degetului, și el va răspunde, în deplină cunoștință de cauză, în timp ce se închină.

Drept dovadă aduc aici cuvintele pîrîtului, întrebările mele, răspunsurile sale – închinarea la un borcan: Eu mă închin ție. Care eu? Oskar sau eu? Eu cucernic, Oskar, distrat. Dăruire continuă, fără teamă de repetiții. Eu, plin de înțelegere, din lipsă de memorie. Oskar, plin de înțelegere, din surplus de amintiri. Eu, rece, fierbinte, cald. Vinovat la anchetare. Nevinovat fără anchetare. Vinovat fiindcă, ajuns să cad fiindcă, devenit vinovat în ciuda, m-am lepădat de, mi-am luat vina de pe, am dat vina pe, m-am impus sfîșiiînd cu, m-am eliberat de, am ris de, spre, cu, am plîns pentru, de, fără, am păcătuit vorbind, am tăcut păcătuiînd, nu vorbesc, nu tac, mă închin. Mă închin ție. Te idolatrizez. Pe cine? Borcanul. Ce fel de borcan? Borcan de conserve. Ce se conservă în borcan? În borcan se conservă un deget. Ce fel de deget? Un inelar. Al cui deget? Blond. Care blond? De înălțime medie, înălțimea medie măsoară un metru șaizeci? Înălțimea medie măsoară un metru șaizeci și trei. Ce semnamente particulare? Pete de ficat. Unde pete? Pe partea interioară a brațului, în stînga, în dreapta? În dreapta. De unde-i inelarul? Din stînga. Logodită? Da, și totuși singură. Religia? Reformată. Neatînsă? Neatînsă. Născută cînd? Nu știu. Cînd? La Hanovra. Cînd? În decembrie. Săgetător sau Capricorn? Săgetător. Și caracterul? Temătoare. Binevoitoare? Vrednică, dar guralivă. Înțeleaptă? Econoamă, lucidă, voioasă.

Timidă? Lacomă, sinceră, bigotă. Palidă, visează de obicei călătorii. Menstre neregulate, îi place să sufere, vorbește cu plăcere despre asta, lipsită de imaginație, pasivă, se lasă în voia hazardului, ascultă cu atenție, dă din cap aprobativ, încrucișează brațele, când vorbește, coboară pleoapele, când îi vorbești, deschide ochii mari, gri-deschis cu maro în vecinătatea pupilei, a primit un inel de la șeful ei, căsătorit, la început n-a vrut să-l primească, apoi l-a luat, cumplită întâmplare, se destramă, Satana, știe multe, a plecat, s-a întors, a revenit, nu putea să renunțe, și gelozie, dar nemotivată, și boală, dar nu numai, moarte, dar nu numai, dar nu, nu vrea, culegea albastrele și atunci a venit, ba nu, o însoțise deja dinainte, nu mai poate... Amin? Amin.

Numai de aceea, eu, Gottfried von Vittlar, atașez aici, la reclamația mea în fața tribunalului, această închinăciune pe care am notat-o, pentru că, oricât ar fi ea de încălcată, datele despre posesoarea inelarului coincid în cea mai mare parte cu datele privind victima, sora medicală Dorothea Kongetter. Nu este treaba mea să pun la îndoială declarația pîrîtului că el nici nu ar fi ucis-o, nici măcar nu ar fi văzut-o la față pe sora medicală.

De reținut, ca argument în favoarea pîrîtului, este dăruirea cu care prietenul meu ingenunchea în fața borcanului așezat pe un scaun și bătea la toba de tinichea pe care și-o ținea între genunchii încheiați.

Am avut adesea, vreme de peste un an, ocazia să-l văd pe pîrît închinîndu-se și bătînd la toabă, deoarece, în schimbul unui salariu generos, mă făcu însoțitorul lui în călătorii; mă lua cu el în turnee pe care le intrerupseser un timp mai îndelungat, dar le reluse, la scurtă vreme după găsirea inelarului. Am colindat întreaga Germanie Occidentală, aveam oferte și în zona răsăriteană, chiar și în străinătate. Dar domnul Matzerath voia să rămînă între granițele țării, după spusele lui, și nu să se piardă în vîrtejul obișnuit al concertelor. Înainte de spectacol nu se închina niciodată la borcan. Abia după reprezentație și după cîna prelungită ajungeam în camera lui de hotel: bătea la toabă și se închina, eu puneam întrebări și notam pe hîrtie, după aceea comparam rugăciunea cu celelalte rugăciuni mai lungi sau mai scurte. Cuvintele se

resping uneori, ca în ziua următoare să curgă aproape tihnit și domol. Cu toate acestea, majoritatea rugăciunilor culese de mine, pe care le predau aici înaltului tribunal, nu spun nimic în plus față de prima însemnare atașată la declarația mea.

În timpul acestui an de călătorii am făcut în treacăt cunoștință, între un turneu și altul, cu prieteni și rude ale domnului Matzerath. Așa mi-a prezentat-o pe mama sa vitregă, doamna Maria Matzerath, pe care pîrîtul o admiră enorm, dar reținut. În acea după-amiază mă salută Kurt Matzerath, fratele după tată al pîrîtului, un gimnazist de unsprezece ani, foarte bine crescut. La fel îmi făcu o impresie bună și sora doamnei Maria Matzerath, doamna Auguste Köster. După cum îmi mărturisii pîrîtul, relațiile lui de familie în timpul primilor ani de după război fuseseră mai mult decît precare. Abia cînd domnul Matzerath îi deschise mamei sale vitrege un mare magazin de delicatese, care desfăcea și fructe exotice, ba chiar o ajuta din veniturile lui, cînd afacerea era amenințată, s-a ajuns la acea concordie între mama vitregă și fiul vitreg.

Domnul Matzerath mi-a mai făcut cunoștință și cu unii colegi mai vechi, mai ales cu muzicanți de jazz. Oricît de vesel și de comunicativ voia să-mi apară domnul Münzer, pe care pîrîtul îl numește familiar Klepp, nu am avut nici pînă azi destul curaj și voință să întretin aceste relații mai departe.

Chiar dacă datorită generozității pîrîtului nu mai aveam nevoie să practic profesia de decorator, am preluat totuși, din plăcere pentru meserie, decorarea unor vitrine, de îndată ce ne-am întors dintr-un turneu, din nou, în țară. Și pîrîtul se interesa prietenește de meșteșugul meu, stătea adesea la ore tirzii din noapte pe stradă și nu obosea să fie spectatorul umilei mele arte. Ocazional mai dădeam și o raită prin Düsseldorful nocturn, după ce ne terminam treaba, dar ocoleam orașul vechi, pentru că pîrîtul se săturase de geamuri bombate și firme cu blazoane vechi germane. Așa ne-au purtat pașii după miezul nopții – acum am ajuns la ultima parte a expunerii mele – prin peisajul nocturn, în fața depoului de tramvaie.

Stăteam într-o deplină armonie interioară și primeam ultimele vagoane de tramvai care se retrăgeau, conform orarului. Un asemenea spectacol e foarte nostim. De jur împrejur orașul întunecat. În depărtare vociferează, pentru că e vineri,

un miner beat. În rest liniște, pentru că ultimele tramvaie care se retrag nu fac gălăgie, chiar dacă sună din clopoțel și sub roțile lor scîrțîie șinele la curbă. Majoritatea vagoanelor intrau imediat în depou. Totuși, unele dintre ele stăteau care încotro, goale, dar luminate sărbătorește, pe șine. Cine avusesse ideea? Ideea era a noastră, dar eu spuseseam: «Ce-ar fi, dragă prietene?» Domnul Matzerath dădu din cap aprobativ, ne urcarăm fără grabă, eu intrai în cabina vatmanului, mă simții imediat în elementul meu, conduceam ușor, prindeam viteză, mă dovedeam a fi un bun conductor de tramvaie, ceea ce domnul Matzerath – tocmai lăsaserăm în urma noastră luminile depoului – îmi confirmă cu această frăzuliță: «Mai mult ca sigur că ești un catolic botezat, Gottfried, altfel nu ai ști să conduci atît de bine tramvaiul».

Adevărul e că această îndeletnicire ocazională îmi făcea plăcere. Se pare că la depou nu se observase plecarea noastră, deoarece nimeni nu ne urmărea, deși vehiculul nostru ar fi putut fi lesne oprit prin deconectarea de la curentul electric. Conduceam vagonul în direcția Flingern; traversînd zona Flingern, mă gîndeam tocmai dacă să o cotesc la stînga, la Haniel, după Rath, și s-o iau mai departe, în sus, spre Ratingen, cînd domnul Matzerath mă rugă să mă angajez mai bine pe porțiunea Grafenberg, Gerresheim. Deși mă temeam de urcușul din dreptul localului de dans Löwenburg, i-am făcut pe plac pîrlitului, am trecut cu bine de urcuș, aveam deja localul de dans în urma mea, cînd, deodată, a trebuit să pun frîna, pentru că trei bărbați stăteau pe șine și mai mult mă sileau decît mă rugau să opresc.

Domnul Matzerath se retrăsese, încă înainte de Haniel, în interiorul vagonului ca să fumeze o țigară. În calitate de vatman a trebuit să strig «Urcăți, vă rog!» Mi-a sărit în ochi că al treilea individ, bărbatul fără pălărie, pe care ceilalți doi, cu pălării verzi cu panglici negre, îl duceau la mijloc, între ei, a pus la urcare de cîteva ori piciorul greșit pe treaptă, fie că era neîndeminatic, fie că nu vedea bine. Însoțitorii lui îl ajutară să urce cu brutalitate în cabina mea de conductor și apoi în vagon.

Deja o pornisem mai departe, cînd am auzit în spatele meu, din interiorul vagonului, mai întîi un vaiet ușor și un plesnet,

de parcă cineva ar fi dat palme, dar apoi, spre liniștea mea, glasul puternic al domnului Matzerath, care le făcu observație celor proaspăt urcați și-i avertiză să nu lovească un om rănit, pe jumătate orb, aproape înfirm de pe urma pierderii ochelarelor.

«Nu vă amestecați unde nu vă fierbe oala!» am auzit una dintre pălăriile verzi urlînd. «Asta o să-l vadă chiar azi pe dracu'. Destul a durat».

Prietenul meu, domnul Matzerath, voia să știe, în timp ce vagonul înainta încet spre Gerresheim, ce crimă făcuse bietul om pe jumătate orb. Discuția luă îndată o întorsătură ciudată: după două propozițiuni ne aflam în plin război sau, mai precis, era vorba de întîi septembrie treizeci și nouă, de începutul războiului, cel pe jumătate orb fu numit partizan, pentru că apăsase ilegal clădirea poștei poloneze. În mod ciudat, și domnul Matzerath, care pe vremea aceea să tot fi avut vreo cincisprezece ani, era la curent cu întîmplarea, ba chiar îl recunosc pe cel pe jumătate orb, îl numi Viktor Weluhn, un biet poștaş miop, care își pierduse ochelarii în timpul schimbulilor de focuri și fugi fără ochelari, scăpă de scelerăți, dar aceștia nu se lăsară deloc, îl urmăriră pînă la sfîrșitul războiului, chiar și pînă în anii de după război, arătară și o hîrtie, un act întocmit în anul treizeci și nouă, de fapt un ordin de împușcare. În sfîrșit, pusese răma pe el, strigă o pălărie verde, iar cealaltă pălărie verde dădea asigurări că e bucuroasă, că, în sfîrșit, acum istoria este purificată cu adevărat. Trebuise să-și sacrifice tot timpul liber, pînă și vacanța, ca să se pună în practică, în sfîrșit, un ordin de împușcare din treizeci și nouă, în definitiv mai avea încă o meserie, era reprezentant comercial și tovarășul lui avea, ca refugiat din Est, destule greutăți, trebuia s-o ia de la capăt, pierduse în Est o croitorie prosperă, dar acum e sfîrșit de săptămîină; în noaptea asta ordinul va fi executat, atunci s-a sfîrșit cu trecutul – ce bine că am mai prins tramvaiul.

Așa am ajuns, împotriva voinței mele, un vatman care conducea un condamnat la moarte și doi călăi cu ordin de împușcare la Gerresheim. În piața goală, puțin într-o rînă, a periferiei, am cotit la dreapta, voiam să conduc tramvaiul pînă la stația terminus, aproape de fabrica de sticlă, să dau

jos acolo cele două pălării verzi și pe Viktor pe jumătate orb și să o pornesc, în sfârșit, cu prietenul meu spre casă. Dar cu trei stații înainte de capătul liniei, domnul Matzerath părăsi interiorul vagonului, își puse servieta, în care, după câte știu, se afla borcanul așezat vertical, în locul unde își pun de obicei vatmanii cutiile de tablă cu feliile de piine cu unt.

«Trebuie să-l salvăm. E Viktor, bietul Viktor!» Domnul Matzerath era vizibil emoționat.

«Nici pînă azi nu și-a găsit ochelarii potriviți. E foarte miop, îl vor împușca și el va privi în direcție greșită.» Mi-i închipuiam pe acei călăi neînarmați. Dar domnul Matzerath îi sârisea în ochi mantalele umflate ale celor două pălării verzi.

«Era factor de mandate la poșta poloneză din Danzig. Acum are aceeași îndeletnicire la poșta federală. Dar la sfîrșit de săptămînă îl hăituiesc, pentru că încă mai există ordinul acela de împușcare.»

Chiar dacă nu-l înțelegeam pe domnul Matzerath în tot ce spunea, i-am promis totuși să-i fiu alături la împușcarea aceea și, dacă era posibil, chiar să împiedic împreună cu el execuția.

În spatele fabricii de sticlă, cu puțin înainte de primele grădini de zarzavat – sub clar de lună aș fi putut distinge grădina mamei mele cu mărul în mijloc –, am frînat tramvaiul și am strigat în interiorul vagonului: «Coborîți, vă rog, capătul liniei!» Cei doi cu pălăriile verzi veniră imediat. Cel pe jumătate orb avu iar de furcă la coborîre. Apoi se dădu jos domnul Matzerath, își scoase la vedere toba de sub sacou și mă rugă să-i iau cu mine servieta cu borcanul cînd cobor.

Lăsarăm în urma noastră tramvaiul, încă multă vreme luminat, și o luarăm pe urmele călărilor.

Mergeam de-a lungul gardurilor care împrejmuiau grădinile. Asta mă obosea. Cînd cei trei se opriră în fața noastră, am observat că își aleseseră grădina de zarzavat a mamei drept loc de execuție. Nu numai domnul Matzerath, eu însumi am protestat. Dar lor nici că le-a păsat. Trîntiră la pămînt gardul de scînduri putrezite, îl legară pe cel pe jumătate orb, pe care domnul Matzerath îl numește bietul Viktor, de măr, sub bifurcarea crengilor, și ne arătară la lumina lanternei, pentru că protestam, acel ordin de împușcare mototolit, semnat de un inspector al tribunalului de război, pe nume Zelewski.

Data indica, așa mi se pare, Sopot, cinci octombrie, nouă sute treizeci și nouă, chiar și ștampilele erau în ordine, nu se putea face nimic; și totuși, vorbeam de Națiunile Unite, de democrație, de vina colectivă, de Adenauer și așa mai departe; dar una dintre pălăriile verzi ne spulberă toate obiecțiile, cu observația că nu aveam ce să ne amestecăm aici, cînd nu exista încă un tratat de pace; avea să-l voteze la fel ca și noi pe Adenauer, dar în ce privea ordinul, acela era încă valabil, fuseseră cu el la cele mai înalte foruri, s-au lăsat îndrumați, nu-și făceau decît blestemata asta de datorie, o să fie mai bine, ar fi fost cazul să plecăm.

Dar n-am plecat. Ba mai mult, domnul Matzerath și-a aranjat toba, cînd pălăriile verzi tocmai își deschiaseră mantalele scoțindu-și mitralierile la vedere – în acel moment o lună aproape plină sparse norii făcînd să sclipească contururile lor ca marginile zigzagate ale unei cutii de conserve – și tot pe o tinichea asemănătoare, dar intactă, domnul Matzerath începu să-și agite bețele cu disperare. Suna straniu și totuși îmi părea cunoscut. Foarte des și repetîndu-se mereu se făcea auzită litera i: pierdută, încă nu pierdută, încă nu-i pierdută, Polonia încă nu-i pierdută! Dar asta era vocea bietului Viktor, care cunoștea textul la ritmul pe care îl bătea domnul Matzerath la toabă. Polonia încă nu-i pierdută, cit sintem în viață. Dar și pălăriilor verzi le părea ritmul cunoscut, deoarece se înfrînceau în spatele pieselor lor metalice, conturate de raza lunii. Doar marșul, pe care îl intonau domnul Matzerath și bietul Viktor, în grădina de zarzavat a mamei mele, punea întreaga cavalerie poloneză pe picioare. Se prea poate ca luna să fi contribuit, ca toba, luna și vocea răgușită a miopului Viktor să scoată atîția armăsari și călăreți din pămînt: potcoavele răsuna, nările fornăiau, pintenii zornăiau, caii nechezau, iureș și la atac... dar nimic din toate acestea, nimic nu răsuna, nu fornăiau, nu zornăiau, nu nechezau, nu striga nici iureș, nici la atac, ci plutea fără pic de zgomot peste cîmpurile culese din spatele Gerresheimului, era, orice s-ar zice, un escadron de ulani polonezi, fiindcă steagurile fluturau albe și roșii la lînci ca toba lăcuită a domnului Matzerath, dar nu fluturau, întoau ca întreg escadronul sub lună, pasămite chiar venind din

lună înotau, cotind la stînga, în direcția grădinii noastre de zarzavat înotau, nu păreau a fi nici de carne, nici de sînge și totuși înotau, parcă modelați din plastilină, la fel cu jucăriile, bintuiau, comparabili numai cu acele momii din noduri pe care le plăsmuia îngrijitorul domnului Matzerath din sfori de împachetat: o cavalerie poloneză din noduri, complet mută și totuși răsunînd, năpustindu-se înspre noi fără de carne, fără de sînge și totuși poloneză, încît ne-am aruncat la pămînt, sub năvala lunii și a escadronului polonez, care se năpustiseră și peste grădina de zarzavat a mamei mele și peste toate celelalte grădini de zarzavat, cultivate cu grijă, însă nu devastară nici una, îl luară doar pe bietul Viktor și pe cei doi călăi și se pierdură apoi în cîmpia largă sub lună – dar nu se pierdură, încă nu se pierdură, călăreau în direcția răsăritului, spre Polonia, în spatele lunii.

Am așteptat, cu respirația precipitată, pînă ce noaptea a rămas din nou fără evenimente, pînă ce bolta cerului s-a închis la loc, luînd totodată acea lumină care ar fi putut să ațîțe la un ultim atac armata de cavalerie de mult descompusă. M-am sculat primul și l-am felicitat pe domnul Matzerath pentru succesul lui, deși nu subestimam influența lunii. Dar el dădu din mîină a lehamite, fiind complet copleșit: «Succes, dragă Gottfried? Am avut mult prea mult succes în viața mea. Aș dori măcar o dată să nu mai am succes. Dar asta e foarte greu și cere multă muncă».

Mie nu mi-a prea plăcut discursul ăsta, pentru că fac parte dintre oamenii singurcioși și totuși nu am succes. Domnul Matzerath îmi părea de-a dreptul ingrat și l-am dojenit: «Ești un infumurat, Oskar!» am îndrăznit să-i spun, pentru că pe atunci eram deja per tu. «Toate ziarele sînt pline cu persoana ta. Ți-ai făcut un nume. Nu vreau să vorbesc aici de bani. Dar tu îți închipui că mie, pe care nu mă amintește nici un ziar, îmi vine ușor să rezist alături de tine, sărbătoritul? Cît de mult mi-ar plăcea să fac și eu odată ceva, un gest nemaipomenit, ca acela pe care tocmai l-ai înfăptuit tu, să-l săvîrșesc complet singur și să apar pentru asta în ziare, să se scrie acolo cu litere de tipar: Asta a făcut Gottfried von Vittlar!»

Rîsul domnului Matzerath m-a jignit. Zăcea pe spate și răscolea țărîna reavănă cu cocoșa, smulgea cu ambele mîini

iarba, arunca smocurile în sus și rîdea ca un zeu nepămîntean care poate orice: «Dragă prietene, nimic mai ușor! Uite aici, servieta! Din fericire, nu a ajuns sub copitele cavaleriei poloneze. Ți-o dăruiesc, doar pielea ei ascunde un borcan cu inelarul în el. Ia toate acestea și fugi pînă la Gerresheim, acolo se mai află încă tramvaiul luminat, urcă în el și du-te cu darul meu în direcția Fürstenwall, la prefectura poliției, denunță-mă, și chiar mîine îți vei vedea numele tipărit în toate ziarele!»

La început am avut obiecții împotriva sugestiei lui, spunîndu-i că precis nu va putea trăi fără degetul din borcan. El însă mă liniști, îmi spuse că s-a săturat de toată povestea cu degetul, și apoi, mai avea atîtea mulaje, și-a comandat și unul din aur curat, așa că puteam să iau geanta, să mă întorc la tramvai, să mă duc la poliție și să fac denunțul.

Am luat-o deci la fugă și încă multă vreme l-am auzit pe domnul Matzerath rîzînd. Pentru că el a rămas acolo întins pe jos; voia, în timp ce eu mă îndreptam clinchînd cu tramvaiul spre oraș, să savureze noaptea, să smulgă iarbă și să ridă. În orice caz, denunțul – l-am reclamat abia în dimineața următoare – a făcut, mulțumită bunății domnului Matzerath, să apar de mai multe ori în ziare.

Eu, însă, Oskar, bunul domn Matzerath, zăceam rîzînd în iarbă neagră ca noaptea, în spatele Gerresheimului, mă răsuceam rîzînd sub cîteva stele vizibile și nesus de grave, îmi cufundam cocoșa în poala caldă a pămîntului și-mi spuneam: Dormi, Oskar, dormi încă o oră, înainte de-a se trezi poliția. Atît de liber n-ai să mai stai niciodată întins sub lună.

Și cînd m-am trezit, am observat, înainte de a fi putut să observ, că se făcuse ziuă și că cineva îmi lingea obrazul: cald, aspru, egal, umed.

Doar nu o fi venit încă poliția, care, trezită de Vittlar, a ajuns aici și acum te trezește pe tine, lingîndu-te? Oricum, n-am deschis ochii imediat, ci m-am mai lăsat un pic lins cald, aspru, egal, umed, savuram asta, îmi era totuna cine mă lingea: ori poliția, ți dădea Oskar cu prăreera, ori o vacă. Abia atunci am deschis ochii mei albaștri.

Avea pete albe și negre, zăcea lingă mine, respira puternic și mă lingea, pînă cînd mi-am deschis ochii. Se luminase

de-a binelea, era înnorat spre senin și mi-am spus: Oskar, nu-ți pierde timpul cu vaca asta, oricât de divin te-ar privi, oricât de zeloasă ți-ar liniști și subția memoria cu limba ei aspră. E ziuă, muștele biziile, trebuie să fugi. Vittlar te denunță, în consecință, trebuie să fugi. Un denunț adevărat cere și o fugă pe măsură. Lasă vaca să mugească și fugi. Te vor prinde aici sau acolo, dar acest lucru n-are importanță.

Așa că am luat-o din loc, lins, spălat și pieptănat de o vacă, am izbucnit însă de la primii pași într-un ris luminos și proaspăt, mi-am lăsat toba la vacă – aceasta rămăsese întinsă în iarbă și mugea – iar eu am zbughit-o de-acolo rîzînd.

Treizeci

Chiar așa, fuga! Despre asta mai trebuie să vorbesc. Am fugit ca să cresc valoarea denunțului lui Vittlar. Nu există fugă fără o țintă prestabilită, îmi spuneam. Încotro vrei s-o apuci, Oskar? Mă întrebam. Situația politică, așa-zisa Cortină de Fier, îmi interzicea o fugă în Est. Așadar, am fost nevoit să trag o linie peste cele patru fuste ale bunicii mele Anna Koljaiczek, care se înfoaie și astăzi ospitaliere și ocrotitoare pe ogoarele de cartofi kașube, deși, în ce mă privește, consideram că, dacă tot e să fug, singura fugă care să merite e fuga în direcția bunicii mele.

În treacăt fie spus: azi împlinesc treizeci de ani. La treizeci de ani ești obligat să vorbești despre tema fugii ca un bărbat și nu ca un adolescent. Maria, care mi-a adus tortul cu treizeci de luminări, spuse: „Acum ai treizeci de ani, Oskar. A sosit vremea să-ți vină mintea la cap!”

Klepp, prietenul meu, mi-a dăruit, ca de obicei, discuri de jazz, i-au trebuit cinci bețe de chibrituri ca să aprindă cele treizeci de luminări la tortul meu aniversar: „La treizeci de ani începe viața!” spuse Klepp; el are douăzeci și nouă.

În schimb Vittlar, prietenul meu Gottfried, pe care îl simțeam cel mai apropiat, îmi dăruia dulciuri, se aplecă peste vergelele patului meu și-mi murmură cu glasul lui nazal: „Cînd Iisus a împlinit treizeci de ani, a pornit-o la drum și și-a strîns discipoli în jurul său”.

Lui Vittlar i-a plăcut întotdeauna să mă înnebunească. Auzi, să-mi părăsesc patul, să strîng discipoli în jurul meu, numai pentru că am împlinit treizeci de ani! Pe urmă a venit și avocatul fluturînd o hirtie, îmi făcu urările de rigoare, își atîrnă de patul meu pălăria de nailon și ne anunță pe mine și pe toți oaspeții mei la aniversare: „Asta zic și eu o întîmplare fericită! Clientul meu își serbează a treizecea zi de naștere

și fix la aniversare îmi vine știrea că procesul inelarului a fost repus pe rol, s-a găsit o nouă urmă, sora Beate, știți doar..."

De ce mi-e frică de ani de zile, mi-e frică încă de la fuga mea, mi se arată azi, la a treizecea mea aniversare: adevăratul vinovat este găsit, procesul este repus pe rol, sint eliberat, mi se dă drumul din spitalul de boli nervoase, mi se ia patul cald, sint lăsat în strada rece, supusă tuturor intemperiei, și Oskar, cel de treizeci de ani, este silit să strângă discipoli în jurul lui și a tobei sale.

Va să zică ea, sora Beate, se pare că a omorât-o pe sora Dorothea dintr-o gelozie mai galbenă ca fierea.

Probabil vă mai amintiți? Există un doctor Werner care, așa cum se întâmplă în filme și în viață de cele mai multe ori, se afla între cele două surori medicale. O poveste comună: Beate îl iubea pe Werner. Dar Werner o iubea pe Dorothea, în schimb Dorothea nu iubea pe nimeni sau cel mult, în тайнă, pe micul Oskar. Atunci Werner se îmbolnăvi. Dorothea îl îngriji, pentru că era în sectorul ei. Beate nu putu să vadă decît cu ochi răi acest lucru. De aceea, se pare că ar fi luat-o la o plimbare și ar fi omorât-o într-un cîmp de secară, în apropiere de Gerresheim, sau, mai bine zis, ar fi înlăturat-o. Beate putea acum să și-l îngrijească pe Werner în voie. Dar nu se știe cum l-o fi îngrijit, că nu s-a mai vindecat, dimpotrivă. Ce și-o fi zis îngrijitoarea nebună de dragoste: Cîtă vreme e bolnav, îmi aparține. I-o fi dat prea multe medicamente? I-o fi dat medicamente contraindicate? În orice caz, doctorul Werner muri de prea multe medicamente sau de medicamente contraindicate, dar Beate nu recunosc în fața tribunalului nici că fuseseră prea multe sau contraindicate, nici acea plimbare în cîmpul de secară, devenită ultima plimbare a sorei Dorothea. Pe Oskar însă, care nici el nu recunosc nimic, dar poseda un degețel în borcan, îl acuzară pentru cîmpul de secară, dar nu-l condamnară, ci îl internară într-un spital de boli nervoase, pentru a fi ținut sub observație. În orice caz, Oskar fugi, înainte ca ei să-l fi judecat și internat, deoarece eu voiam să sporesc prin fuga mea valoarea acelui denunț pe care îl făcuse prietenul meu Gottfried.

Cînd am fugit, aveam douăzeci și opt de ani. Acum cîteva ceasuri, în jurul tortului meu aniversar mai ardeau treizeci de luminări picurîndu-și ceara. Cînd am fugit era tot septembrie.

M-am născut sub semnul Fecioarei. Dar aici nu voi vorbi despre nașterea mea sub becurile aprinse, ci despre fuga mea.

Întrucît, după cum am mai spus, fuga îmi era interzisă în Est, m-am văzut silit, ca oricare în ziua de azi, să fug în Vest. Și dacă, din cauza politici, nu poți să ajungi la bunica ta, Oskar, atunci fugi la bunicul tău, care trăiește la Buffalo, în Statele Unite. Fugi în direcția Americii; să ne arăți cît de departe ai să ajungi!

Chestia cu bunicul Koljaiczek din America îmi trecuse prin minte încă pe cînd mă lingea vaca pe pajiștea din spatele Gerresheimului și eu țineam ochii închiși. Să tot fi fost șapte dimineața și îmi spuneam: la opt se deschid magazinele. Am luat-o din loc rîzînd, mi-am lăsat toba la vacă, mi-am zis: Gottfried era obosit, o să facă denunțul abia pe la opt sau opt jumate, profită de acest decalaj. Mi-au trebuit zece minute ca să găsesc un taxi prin telefon, în periferia aceea adormită. Mașina mă duse la gara principală. În timpul călătoriei cu mașina mi-am numărat banii, dar m-am încurcat de cîteva ori, pentru că îmi venea mereu să rîd proaspăt și plin de voie bună. Apoi am răsfoit prin pașaport și am găsit acolo, prin grija agenției de concerte „West“, o viză valabilă pentru Franța, una de asemenea valabilă pentru Statele Unite; fusese dorința dintotdeauna a Dr. Dösch să le ofer acestor țări un turneu de concert ale toboșarului Oskar.

Voilà, mi-am zis, fugim la Paris, asta dă bine, sună bine, ar fi ca într-un film cu Gabin, care m-ar urmări fumîndu-și pipa binevoitor. Dar cine m-ar interpreta pe mine? Chaplin? Picasso? Rîzînd și acaparînd de aceste gînduri de fugă, m-am mai plesnit o dată cu palma peste pantalonii mei ușor sifo-nați, cînd șoferul de taxi mi-a cerut 7 DM. Am plătit și mi-am luat micul dejun la restaurantul gării. Îmi țineam mersul trenurilor lingă oul fierț moale; am găsit un tren convenabil; după ce am mîncat, am mai găsit timp să schimb niște bani, mi-am cumpărat un geamantan mic de piele fină, și, pentru că voiam să evit să mă mai întorc pînă-n Jülicher Straße, l-am umplut cu cămăși scumpe, dar care nu-mi veneau bine, am împachetat o pijama verde-pal, periută, pasta de dinți și celelalte, mi-am cumpărat, că tot nu trebuia să fac economie, un bilet de clasa întîi și curînd mă lăfăiam în voie pe un loc tapisat, lingă fereastră; fugeam fără să trebuiască

să alerg. Fotoliul moale mă ajuta să reflectez: de îndată ce trenul se puse în mișcare și fuga începuse, Oskar își imagină ceva înfricoșător; mi-am și spus, nu fără motiv: nu e fugă fără frică! Dar ce consideri tu înfricoșător și demn de fugă, dacă poliția nu-ți provoacă nimic în afară de un ris tineresc și proaspăt?

Azi împlinesc treizeci de ani, fuga și procesul le-am lăsat în urmă, dar frica, pe care mi-o băgasem în cap în timpul fugii, mi-a rămas.

Să fi fost de vină zgomotele ritmice ale șinelor, acel cintecel al trenului? Textul se înfigheba monoton, îmi trezi atenția abia cu puțin înainte de Aachen, se instala în mine, care mă cuibărisem în fotoliul de clasa întâi, îmi rămase limpede în minte și după Aachen – trecusem granița cam pe la ora unsprezece – și din ce în ce mai înfricoșător, încît eram bucuroș că vameșii mă mai smulseră din starea aceea; se arătară mai interesați de cocoșa mea decît de numele și de pașaportul meu – și mi-am zis: puturosul ăsta de Vittlar, căruia nu-i mai ajunge somnul! Acum e aproape unsprezece și el tot n-a ajuns cu borcanul sub braț la poliție, în timp ce eu mă aflu din cauza lui, de cînd s-a crăpat de ziua, pe drumuri, îmi insuflu singur frica, pentru-ca fuga mea să aibă un motor; Doamne, cum m-am mai speriat în Belgia, cînd trenul cînta: „Bucătăreasa Neagră a venit?” Dadada...

Azi am împlinit treizeci de ani și tocmai acum să fiu silit să fug, cînd procesul s-a reluat și achitarea la care mă așteptam bate la ușă, să fiu expus prin trenuri și tramvaie acestui text: „Bucătăreasa Neagră a venit?” Dadada!

Cu toate acestea și făcînd abstracție de o Bucătăreasă Neagră, a cărei apariție o așteptam în fiecare stație, călătoria fusese frumoasă. Am rămas singur în compartimentul meu – poate că ea se afla în compartimentul vecin –, făceam cunoștință cu vameșii belgieni, apoi cu cei francezi, dormeam din cînd în cînd pentru cinci minute, mă trezeam cu un țipăt scurt și răsfoiam revista săptămînală *Der Spiegel*, pe care am cumpărat-o la Düsseldorf de la fereastra vagonului, nu conteneam să mă minunez de cunoștințele vaste ale jurnaliștilor, am dat chiar și peste o notă privitoare la managerul meu, Dr. Dösch, de la agenția de concerte „West“, am găsit acolo confirmarea a ceea ce știam deja: agenția lui Dösch nu

se sprijinea decît pe un singur stilp de rezistență, Oskar, toboșarul – o fotografie destul de bună de-a mea. Și așa stilpul de rezistență, Oskar, își imagină pînă aproape de Paris prăbușirea agenției de concerte pe care aveau s-o provoace condamnarea mea și apariția înspăimîntătoare a Bucătăresei Negre.

Nu mi-a fost frică de cînd mă știu de Bucătăreasa Neagră. Abia în timpul fugii mele, cînd voiam cu tot dinadinsul să mă sperii, mi s-a vîrit sub piele, a rămas acolo – deși mai mult adormită decît trează – pînă în ziua de azi, cînd îmi serbez ziua de naștere; ia diferite înfățișări: așa, de pildă, poate să fie cuvîntul Goethe, care mă face să tip și să mă ascund sub pătură. Oricît de mult l-am studiat încă din tinerețe pe prințul poezilor, liniștea lui olimpiană mi s-a părut întotdeauna suspectă. Și dacă azi stă în fața patului meu cu vergele, negru și deghizat în bucătăreasă, și, în loc să răspîndească mai mult lumină și să fie clasic, răspîndește întunecimea unui Rasputin întrebîndu-mă, cu prilejul împlinirii celor treizeci de ani ai mei: „Bucătăreasa Neagră a venit?”, mi se face frică.

Dadada! spunea trenul care îl ducea pe fugarul Oskar la Paris. De fapt, îi și așteptasem pe funcționarii Interpolului la Gara de Nord din Paris – Gare du Nord, cum spun francezii. Dar nu m-a abordat decît un hamal, care mirosea atît de tare a vin roșu, încît oricît mi-aș fi dat silința, nu-l puteam lua drept Bucătăreasa Neagră. I-am dat cu toată încrederea geamantanul meu și i-am spus să-l ducă pînă la punctul de control al biletelor. Mă gîndeam că funcționarii și Bucătăreasa își vor fi economisit banii pentru un bilet de peron și te vor lua la întrebări, ba chiar te vor aresta dincolo de punctul de control al biletelor. Te-ai gîndit bine să-ți iei geamantanul încă înainte de a ieși de pe peron, dar așa a trebuit să-mi car singur bagajul pînă la metrou, deoarece nici măcar poliștii nu mă așteptau ca să-mi ia geamantanul.

Nu vreau să vă relatez nimic despre mirosul arhicunoscut al metroului. După cum am citit recent, acest parfum se poate cumpăra și folosi. Ce m-a izbit încă de la început a fost faptul că metroul, la fel ca trenul, întreba, deși în alt ritm, de Bucătăreasa Neagră și, în plus, toți călătorii probabil că o găseau ca și mine înspăimîntătoare, pentru că, de jur împrejurul meu, toți exprimau frică și groază. Planul meu

era să călătoresc cu metrourl până la Porte d'Italie și de acolo să iau un taxi până la aeroportul Orly; îmi imaginam o arestare, dacă nu la Gara de Nord, atunci pe vestitul aeroport Orly – Bucătăreasa în chip de stewardesă, deosebit de picantă și originală. A trebuit să schimb metrourl, m-am bucurat că geamantănașul meu era destul de ușor și m-am urcat într-un alt metrourl, care m-a purtat în direcția sud; îmi spuneam: Unde cobori, Oskar – Doamne Dumnezeule, cite se pot întâmpla într-o singură zi: azi-dimineață, cu puțin înainte de Gerresheim, te-a lins o vacă, erai vesel și plin de curaj și acum ești la Paris – unde ai să cobori, unde o să-ți iasă în cale neagră și înspăimântătoare? La Place d'Italie sau abia la Porte?

Am coborît, cu o stație mai înainte de Porte, la Maison Blanche, și ce mi-am zis: ăștia își închipuie că eu îmi închipui că ei mă așteaptă la Porte. Dar ea știe ce gîndesc eu, ce gîndesc ei. Și de fapt mă și săturaseram. Fuga și efortul de a-mi păstra trează frica mă epuizaseră. Oskar nu mai voia să ajungă la aeroport, găsea că Maison Blanche e mult mai originală decît aeroportul Orly, trebuia să mă conving de asta; pentru că acea stație de metrourl are o scară rulantă care avea să mă ajute să ating sentimente înalte în ritmul trepidant al treptelor metalice: Bucătăreasa Neagră a venit? Dadada!

Oskar se află într-o oarecare derută. Fuga lui se apropie de capăt și o dată cu fuga se sfîrșește și relatarea lui: oare scara rulantă din stația de metrourl Maison Blanche va fi destul de înaltă, de abruptă și de plastică, pentru a descrie în huruitul ei tabloul final al acestor însemnări?

Dar mi-aduc aminte că azi împlinesc treizeci de ani. Tuturor celor pentru care scara rulantă este prea zgomotoasă, cărora Bucătăreasa Neagră nu le însuflă frică, le ofer aniversarea celor treizeci de ani ai mei ca final. Oare nu este cea de-a treizecea aniversare cea mai concludentă dintre toate aniversările? Cifra trei o conține în ea, pe șaizeci te lasă să-l bănuiești. Azi-dimineață, cînd cele treizeci de luminări ardeau în jurul tortului meu aniversar, aș fi fost în stare să plîng de bucurie și emoție, dar mi-a fost rușine de Maria: la treizeci de ani nu ai voie să mai plîngi.

Cînd prima treaptă a scării rulante m-a luat pe ea – dacă treapta unei scări rulante se poate numi prima – am izbucnit

în rîs. Rîdeam în ciuda fricii sau din cauza ei. Urcam încet, încet – și sus erau ei. Mai aveam timp de o jumătate de țigară. Cu două trepte deasupra mea se giuguileau nestingheriți doi îndrăgostiți. Cu o treaptă în urma mea era o femeie bătrînă, pe care la început am luat-o, fără nici un motiv, drept Bucătăreasa Neagră. Purta o pălărie împodobită cu fructe. În timp ce fumam, îmi treceau prin minte, făceam chiar eforturi pentru asta, fel de fel de gînduri inspirate de scara rulantă: Oskar se imagină, mai întîi, poetul Dante care se întoarce din Infern și sus, unde se sfîrșește scara rulantă, îl așteaptă doi reporteri de la *Spiegel* și-l întrebă: „Ei, Dante, cum ți-a mers acolo jos?” – Același joc l-am repetat și cu prințul poezilor, Goethe, m-am lăsat interogată de cei de la *Spiegel*: „Cum mai merge treaba acolo jos, la Mume”? În cele din urmă am obosit de atîția poeți și mi-am spus, acolo sus nu stau nici cei de la *Spiegel*, nici domnii cu mărcile metalice în buzunar, sus se află ea, Bucătăreasa, scara rulantă huruie: „Bucătăreasa Neagră a venit?” și Oskar răspunde: „Dadada!”

Alături de scara rulantă mai exista și o scară normală. Pe aceea coborau pietonii la stația de metrourl. Afară părea că plouă. Oamenii arătau uzi. Asta mă cam neliniștea, pentru că la Düsseldorf n-am mai avut timp să-mi cumpăr o manta de ploaie. Mi-am aruncat o privire în sus și Oskar a văzut că domnii cu fețe care săreau în ochi fără să sară în ochi purtau umbrele la fel cu civilii – ceea ce nu puneă cîtuși de puțin la îndoială existența Bucătăresei Negre.

Cum să mă adresez lor? Îmi frămîntam creierul savurînd fumatul tacticos al unei țigări pe o scară rulantă care-ți urca emoțiile și-ți îmbogățea cunoștințele: pe o scară rulantă te îngustezi și întinerești ca sicriul, pe o scară rulantă te faci tot mai bătrîn. Nu-mi rămînea decît să aleg dacă să părăsesc scara rulantă ca unul de trei ani sau ca unul de șaizeci, ca un băiețel sau ca un moșneag, pentru a mă întîlni cu Interpolul și pentru a mă teme de Bucătăreasa Neagră la o vîrstă sau la alta.

Cu siguranță e deja tîrziu. Patul meu de metal pare foarte obosit și îngrijitorul meu, Bruno, și-a arătat de două ori ochiul îngrijorat și căprui pe vizor. Acolo, sub acureaua cu anemone, se află tortul meu netăiat cu cele treizeci de luminări. Probabil că Maria doarme deja. Cineva, cred că Guste, sora Mariei, mi-a urât noroc pentru următorii treizeci de ani.

Maria are un somn demn de invidiat. Dar ce mi-a urat fiul meu Kurt, gimnazistul, elevul model, primul din clasă, cu ocazia zilei de naștere? Când doarme Maria, dorm pînă și mobilele în jurul ei. Acum știu: Kurtchen mi-a urat, la cea de-a treizecea aniversare, înșănătoșire grabnică! Eu, în schimb, mi-aș dori o felie din somnul Mariei, pentru că sint obosit și abia de mai am cuvinte. Tînăra soție a lui Klepp a făcut o poezioară caraghioasă pe seama cocoșei mele. Și prințul Eugen era cocoșat și totuși a cucerit orașul și cetatea Belgradului. Maria trebuia să înțeleagă odată că o cocoșă aduce noroc. Și prințul Eugen avea doi tați. Eu am împlinit treizeci de ani, dar cocoșa mea e mai tînără. Ludovic al paisprezecelea a fost unul dintre prezumtivilor tați ai prințului Eugen. Mai de mult mi se întîmpla adesea ca unele femei frumoase să-mi mîngîie cocoșa pe stradă, ca să le aducă noroc. Prințul Eugen era cocoșat și de aceea a murit de moarte bună. Dacă Iisus ar fi avut o cocoșă, ar fi fost greu să fie răstignit. Și acumă chiar o să trebuiască, doar fiindcă am împlinit treizeci de ani, să plec în lumea largă și să strîng discipoli în jurul meu?

De fapt, nu erau decît gînduri pe o scară rulantă! Eram purtat mereu mai sus. În față și deasupra mea, perechea de îndrăgostiți care nu se jenau deloc, în spate și mai jos de mine, femeia bătrînă cu pălărie. Afară ploua și sus, sus de tot, stăteau domni de la Interpol. Treptele scării rulante aveau margini dințate. Cînd stai pe o scară rulantă e bine să mai recapitulezi o dată totul: De unde vii? Unde te duci? Cine ești? Cum te numești? Ce vrei? Eram asaltat de mirosuri: vanilia tinerei Maria. Uleiul din conservele de pește pe care biata mama îl încălzea și-l bea fierbinte pînă ce se răci ea și coborî sub pămînt. Jan Bronski, cel ce făcea risipă de odicolon, și, cu toate astea, moartea timpurie i-a suflat prin toate butonierele. În pivnița-depozit a negustorului de legume Greff mirosea a cartofi de iarnă. Și, din nou, mirosul bureților uscați pe tăblițele de gresie ale școlarilor de clasa întîii. Și Roswitha mea, care mirosea a scorțioasă și muscat. Eu înotam într-un nor de acid fenic, cînd domnul Fajngold își presăra dezinfectantul lui peste febra mea. Ah, și catolicismul din biserica Inima lui Iisus, aceste haine multe, neaerisite, și eu, în fața altarului lateral stîng, mi-am împrumutat toba, cui?

Și totuși, nu erau decît gînduri pe-o scară rulantă. Azi vor să mă ținutiască în cuie, îmi spun: Ai treizeci de ani. În concluzie, trebuie să strîngi în jurul tău discipoli. Ia gîndește-te în urmă, ce-ai spus cînd ai fost arestat? Numără luminările de la tortul tău aniversar, părăsește-ți patul și strînge în jurul tău discipoli. Un om de treizeci de ani are atîtea posibilități în fața lui. Aș putea, de pildă, dacă mă vor alunga într-adevăr de la spital, să-i fac Mariei o a doua cerere în căsătorie. Aș avea precis mult mai multe șanse decît înainte. Oskar i-a aranjat magazinul, e cunoscut, cîștigă în continuare bine cu discurile, între timp a devenit mai matur, mai copt. La treizeci de ani ar fi cazul să te căsătorești. Sau rămîn burlac, îmi aleg una dintre meseriile mele, îmi cumpăr o carieră de piatră unde am să prelucrez calcar de scoică, angajez pietrari, lucrez direct pe șantierul de construcții. La treizeci de ani ar trebui să-ți organizezi existența! Sau – dacă blocurile prefabricate ale fațadelor mă vor plictisi – o voi căuta pe muza Ulla, voi sluji împreună cu ea și alături de ea artele frumoase ca model incitant. Cine știe, poate am să mă și însor cu ea într-o bună zi, cu muza asta logodită atît de des și pe termen atît de scurt. La treizeci de ani ar fi cazul să te căsătorești! Dar dacă am să mă satur de Europa, am să emigrez în America, la Buffalo, vechiul meu vis: îl caut pe bunicul meu, milionarul, fostul incendiator Joe Colchic, pe vechiul lui nume, Joseph Koljaiczek. La treizeci de ani ar trebui să te stabilești! Sau, poftim, cedez, mă las ținutîi locului, ies în mijlocul oamenilor, numai pentru că am treizeci de ani și-l imit pe Mesia, pe care ei îl văd în mine, fac din toba mea mai mult decît vrea ea să reprezinte, de fapt, o ridic la rangul de simbol, întemeiez o sectă, un partid sau doar o lojă.

În ciuda perechii de îndrăgostiți de deasupra mea și a femeii cu pălărie de sub mine, m-au asaltat aceste gînduri specifice scărilor rulante. Cred că am spus deja că perechea de îndrăgostiți stătea cu două trepte deasupra mea și nu cu una, și că între mine și ei mi-am pus geamantanul. Tinerii din Franța sînt ciudați. Așa se face că ea i-a desfăcut, în timp ce scara rulantă ne purta în sus, toți nasturii de la jacheta de piele, apoi cămașa, și a început să-și facă de lucru cu pielea lui fragedă de optsprezece ani, făcea asta atît de profesional, cu mișcări atît de practice și complet neerotice,

încît am intrat la bănuială că tinerii de aici se lasă plătiți de oficialități și demonstrează în plină stradă furiele iubirii, ca metropola Franței să nu care cumva să-și piardă reputația. Dar cînd perechea se sărută, bănuiala mea încetă: el era gata să se inee cu limba ei, încă se mai lupta cu un acces de tuse, cînd mi-am stins țigara ca să mă înfățșez funcționarilor de la Interpol, ca nefumător. Bătrîna care se afla în urma mea și mai jos de mine, cu pălăria ei – de fapt pălăria se afla la nivelul capului meu, deoarece înălțimea mea nivela perfect deosebirea de înălțime a celor două trepte ale scării rulante – nu făcea decît să bombăne ceva în legea ei; dar, în definitiv, asta face majoritatea bătrînilor din Paris. Balustrada de gumă a scării rulante urca împreună cu noi. Puteai să pui mîna pe ea și s-o lași să urce o dată cu tine. Asta și făceam, dacă mi-aș fi luat mînușile cu mine în călătorie. Plăcile de faianță din casa scării răsplineau toate cite un strop de lumină electrică. Tevi și legături de cablu groase, mascate în crem, ne însoțeau urcușul. Să nu credeți cumva că scara rulantă făcea un zgomot infernal. Mai degrabă s-ar putea spune că voia să pară comodă, în ciuda alcătuirii ei mecanice. Deși versul acela sacadat cu îngrozitoare Bucătăreasă Neagră nu-mi da pace, stația de metrou Maison Blanche aproape că-mi părea plăcută, chiar confortabilă. Mă simțeam pe scara rulantă ca acasă, m-aș fi considerat fericit, cu toată spaima și spieretura copilăroasă, dacă alături de mine nu ar fi urcat acei oameni străini, ci prietenii și rudele mele, viii și morții împreună: biata mama între Matzerath și Jan Bronski, soarelele cu păr gri, mama Truczinski cu copiii ei Herbert, Guste, Fritz, Maria, negustorul de legume Greff și gleampăta lui de nevastă, Lina, bineînțeles maestrul Bebra și grațioasa Roswitha – toți care au conturat existența mea discutabilă, care au eșuat datorită existenței mele –, iar sus, acolo unde scara rulantă își pierdea respirația, îmi doream, în locul poliștilor, opusul groazniciei Bucătărese Negre: bunica mea Anna Koljaiczek să fi stat acolo ca un munte și să-mi fi luat întreaga suită după o călătorie fericită, înăuntrul, în muntele ei.

Dar acolo stăteau doi domni, care nu purtau fuste largi, ci treniuri de croială americană. Chiar mi-am spus, spre sfîrșitul călătoriei pe scara rulantă, amuzat pînă-n călcîie,

că perechea de îndrăgostiți fără pic de jenă de deasupra mea și bătrîna care bombănea în urma mea nu erau decît simpli agenți de poliție.

Ce să mai spun: născut sub becuri, întrerupîndu-mi creșterea la vîrsta de trei ani, primind o tobă, spărgînd cu glasul meu sticla, mirosînd vanilie, tușînd în biserică, hrănînd-o pe Luzie, urmărind furnicile, hotărît să cresc, îngropîndu-mi toba, plecînd în Vest, pierzînd Estul, învățînd meseria de pietrar, devenind model, întorcîndu-mă la tobă, vizitînd betonul, ciștîgînd bani și păzînd degetul, dăruind degetul și fugînd rîzînd, urcînd cu scara, arestat, judecat, internat, apoi eliberat, îmi serbez azi împlinirea celor treizeci de ani și tot mai mică frică de Bucătăreasa Neagră – Amin.

Am aruncat țigara stinsă. Și-a făcut loc între marginile dințate ale scării rulante. După ce a urcat un timp spre cer, descriînd un unghi de patruzeci și cinci de grade, a mai făcut trei pași orizontali, s-a lăsat purtat după perechea de poliști îndrăgostiți și în fața bunicii poliște, pe un prag de fier stabil și, după ce domni de la Interpol s-au prezentat, pe el numîndu-l Matzerath, potrivit gîndurilor lui de pe scara rulantă, a spus mai întîi în germană: „Eu sînt Iisus!“, apoi, deoarece se afla în fața Interpolului, în franceză și, în sfîrșit, în engleză: „I am Jesus!“

Și totuși, am fost condamnat ca Oskar Matzerath. Fără să opun rezistență, m-am încredințat pazei și umbrelor domnilor poliști, pentru că afară, pe Avenue d'Italie, ploua, dar m-am uitat îngrijorat în jur, căutînd-o speriat, și am zărit-o de mai multe ori – ea e în stare de așa ceva – în mulțimea de oameni de pe Avenue, în inghesuiala din jurul dubei de poliție, am văzut chipul înspăimîntător de liniștit al Bucătăresei Negre.

Acum nu mai am cuvinte, dar trebuie totuși să reflectez serios la ce are de gînd Oskar să facă după eliberarea lui inevitabilă din spital. O să se însoare? O să rămînă burlac? O să emigreze? O să fie model? O să-și cumpere o carieră de piatră? O să strîngă discipoli în jurul lui? O să întemeieze secte?

Toate posibilitățile care i se oferă azi unui tînr de treizeci de ani trebuie examinate și cu ce să le examinezi, dacă nu cu toba mea. Așa că voi pune pe tinicheaua mea acel cîntecel,

care îmi devine tot mai viu și mai înspăimântător, am s-o chem astfel pe Bucătăreasa Neagră, am s-o întreb ca să-i pot spune mâine dimineea îngrijitorului meu Bruno ce fel de existență intenționează să ducă de aci încolo Oskar, cel de treizeci de ani, în umbra unei friți copilărești care se înnegrește pe zi ce trece; pentru că tot ce mă speriasă mai înainte, pe scară, ce făcea în pivniță bau! când luam cârbuni, încît îmi venea să rîd, ceea ce fusese totuși mereu prezent vorbind cu degetele, tușind prin gaura cheii, suspinînd în sobă, gemînd cu ușa, învolburîndu-se în cămine, cînd vapoarele în ceață cîntau la corn și între ferestrele duble agoniza o muscă ore în șir și țiparii aveau poftă de mama și biata mama de țipari, cînd soarele dispărea în spatele turnului trăind doar pentru sine, chihlimbar! La cine se gîndise Herbert cînd s-a năpustit asupra lemnului? Și în spatele înaltului altar – ce ar fi catolicismul fără Bucătăreasa, care înnegrește toate scaunele de spovedanie? Ea și-a aruncat umbra cînd jucăriile lui Sigismund Markus s-au prăbușit și pustanii din curtea casei cu locuințe închiriate, Axel Mischke și Nuchi Eyke, Susi Kater și Hänschen Kollin, o rosteau, cîntau cînd își fierbeau supă de boia: „Bucătăreasa Neagră a venit? Dadada! Tu și tu și tu și tu ești cel mai vinovat. Bucătăreasa Neagră a venit...” Totdeauna a fost aici, chiar și în praful efervescent Waldmeister, oricît ar fi spumegat el de verde și de nevinovat; în toate șifonierele în care m-am ghemuit vreodată, s-a ghemuit și ea și mai tirziu și-a împrumutat obrazul de vulpe triumfiular al lui Luzie Rennwand, a înfulecat sandviciuri cu salam, cu coji cu tot, și i-a condus pe scărmanători la o trambulină – doar Oskar a rămas, a urmărit furnicile și a știut: aceasta e umbra ei, care s-a multiplicat și se ține după dulceață și toate cuvintele – binecuvîntată, îndurerată, preafecită, fecioară între fecioare... – și toate rocile – bazaltul, tuful, diabasul, calcarul de scoică, alabastrul atît de moale... – și toate sticlele sparte cu glasul, sticla transparentă, sticla suflată și străvezie... și colonialele – făina și zahărul în pungi albastre de un pfund și de jumătate de pfund. Mai tirziu, patru motani, dintre care pe unul îl chema Bismarck, zidul care trebuia proaspăt zugrăvit, polonezi avîntați în moarte și comunicate speciale cînd cine ce a scufundat, cartofi sărind de pe cîntar, ce se îngustează la vîrfurile picioarelor, cimitire în

care am stat, dale de piatră pe care am îngenuncheat, preșuri de cocos pe care am zăcut... tot ce s-a încastrat în beton, sucii cepei care scoate lacrimile din săculețul lor, inelul pe deget și vaca aceea care m-a lins... Nu-l întrebați pe Oskar cine e ea. El nu mai are cuvinte. Pentru că tot ce mi-a stat în trecut la spate și mi-a sărutat cocoșa îmi iese acum neîncetat în față:

Dintodeauna Bucătăreasa fusese neagră pe urmele mele.

Ca să-mi iasă acum tot neagră în față,

Și-a dat cuvîntul și paltonul la întors, negre.

Plătește cu valută neagră, neagră.

În timp ce copiii, cînd cîntă, nu mai cîntă:

„Bucătăreasa Neagră a venit? Da-da-da!”

Cuprins

<i>Cuvînt înainte</i> (Nora Iuga)	5
---	---

Cartea întâi

Fusta largă	19
Sub plută	30
Fluturile și becul	43
Albumul de fotografii	55
Cioburi, cioburi și ulcele	68
Orarul	80
Rasputin și alfabetul	92
Cîntecul cu efect la distanță din turnul cu etaje	104
Tribuna	117
Vitrina	133
Nici o minune	144
Postul de Vinerea Mare	156
Îngustarea de la vârful picioarelor	170
Spinarea lui Herbert Truczinski	180
Niobe	194
Credință, speranță, dragoste	208

Cartea a doua

Fiare vechi	221
Poșta poloneză	235
Casa din cărți de joc	250
El se odihnește la Șaspe	261

Maria	274
Praful efervescent	286
Comunicate speciale	298
A-ți aduce neputința la doamna Greff.....	309
Șaptezeci și cinci de kilograme	323
Teatrul de campanie al lui Bebra.....	336
Inspectarea betonului – sau plictis mistic, barbar	348
Succesorul lui Hristos	365
Scărmănătorii	380
Vicleimul	391
Drumul furnicilor	403
S-o fac sau să n-o fac	417
Insecticidul	429
Creștere în vagonul de marfă	441

Cartea a treia

Pietre de brichetă și pietre de mormînt.....	455
Fortuna Nord	472
Madonna 49	485
Ariciul	500
În șifonier	514
Klepp	525
Pe covorul de cocos	537
În <i>Pivnița de ceapă</i>	549
Pe digul Atlanticului sau buncărele nu pot scăpa de betonul lor	566
Inelarul	583
Ultimul tramvai sau închinare la un borcan	596
Treizeci	613

www.polirom.ro

Redactor: Gabriela Danțiș

Coperta: Angela Rotaru-Serbenco

Tehnoredactor: Luminița Modoranu

Bun de tipar: martie 2005. Apărut: 2005

**Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. Box 266
700506, Iași, Tel. & Fax (0232) 21.41.00 ; (0232) 21.41.11 ;
(0232) 21.74.40 (difuzare) ; E-mail : office@polirom.ro
București, B-dul I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, ap. 33,
O.P. 37 • P.O. Box 1-728, 030174
Tel. : (021) 313.89.78 ; E-mail : polirom@dnt.ro**

Tipografia MULTIPRINT Iași

Str. Bucium, nr. 34, Iași 700265

tel. (0232) 21.12.25, 23.63.88, fax. (0232) 21.12.52

**Valoarea timbrului literar este de 2% din prețul de vânzare
și se adaugă acestuia. Sumele se virează la Uniunea
Scriitorilor din România, cont nr. 2511.1-171.1/ROL**